

PRAECLARISSIMORUM PRUDENTUM

RESPONSA
DE PRIVILEGIO
A NICOLAO V.
PONT. MAX.

LUDOVICO
SABAUDIAE DUCI

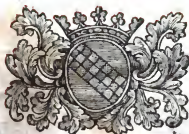
CONCESSO

Ad omnes Sabaudiae dignitates Concistoriales, quas dicunt, nominandi, utrum etiam Pedemontanam quoque ditionem complectatur.

IN QUIBUS

Quamplura scitu illustria de re Beneficiaria, de Regio nominandi jure, de Conciliorum, ac fere tota Ecclesiastica historia, uti & praeclariora juris Civilis, & Canonici principia continentur.

COLONIAE AGRIPPINAE, Typis Petri Martelli, cIↄIↄccxII.

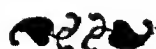
SUPERIORUM PERMISSU.

EXCELL.[MO.] PRAECLARISSIMOQUE VIRO

RODULPHO-CONSTANTIO FALLETTI,

Ex Morrae, Voltaeque Comitibus, Baroli, Castaniolae Marchionibus, &c.

BLASIUS MAJOLI DE AVITABILE S, P. D.

Ravis aequè, ac celebris Controversia apud Pontificis Romani Judices de Celsissimi Sabaudici Ducis Regali jure disceptata est, utrum Beneficiariorum, & Abbatum nominandorum facultas Regiae Ducis Celsitudini in Pedemonte, ac Sabaudia, ejus Ditionibus à Nicolao V. aliisque Pontificibus Maximis permissa, rata esse oporteret; cumque praeclarissimi hujus aetatis Jurisconsulti ea de re in utramque partem respondissent, tandem Allobrox sub Innocentio XII. Pont. Max. id jus suum obtinuit. Hoc

autem Volumine, in quo ea Reſponſa compoſita ſunt, nunc primum è Typis literariis prodituro, cui potiſſimum id dicarem, quàm tibi, Vir clariſſime, habui planè neminem; tum quia Viro Eccleſiaſtico omni laude digniſſimo, tum quia Allobrogum nobiliſſimo, tum denique quia hujus libri Auctoris gentili. Tu namque prima juventa in hiſtoria Eccleſiaſtica adprimè verſatus, juriſque Canonici peritiſſimus, ad exemplar ſapientiſſimi viri Joſephi Rotarii, Albenſis Epiſcopi, cùm ejuſdem Eccleſiae, ac univerſae Dioeceſis vices geras, totus conformatus, maximas ſpes, quas jure optimo de Te ipſo fovent, apud omnes excitaſti, ut jam certo conjiciant, provectu aetatis in muniis, ac Dignitatibus Eccleſiaſticis tuo ingenio, prudentiae, doctrinae, ac morum probitati ſingulari promeritis, qualis, quantuſque futurus ſis. Et verò tua iſthaec virtutis ornamenta eò in Te videntur illuſtriora, quò majori lumine praeclariſſima, antiquiſſimaque tua FALLETTORUM Familia collucet. Ea enim quamplurimis graviſſimis, ornatiſſimiſque hiſtoriis inter illuſtriores, antiquioreſque Europae, nedum Italiae Familias recenſetur: cum tam antiqua, tamq; illuſtria de ea extent monumenta, ut vix alii antiquitate, ac ſplendore conceſſerit. In Pedemontana autem Aſtenſium Urbe jam inde ab Aerae Chriſtianae anno CCCVIIC. praeclariſſima tuorum Majorum acta, geſtaque à graviſſimis, antiquiſſimiſque rerum Aſtenſium Scriptoribus (1) memorantur:

(1) *Thoma Auricola, Scriptore ſaeculi ſeptimi.*
Raymundo Turco, Scriptore ſaeculi noni.
Pagano Inciſa, Scriptore ſaeculi undecimi.
Comite Malabaila, Scriptore ſaeculi decimiſexti in Chronica Aſtenſi.

tur : Inter quae egregium eſt factum,quod vulgò recenſetur, de Balthaſſare Falletto, quem Theodoricus Gotthorum Rex eum uti fortiſſimum Ducem,ſibique fidiſſimum, cum Aſtenſibus Eugenio Gallorum Regi foederato ſuo contrà Francos auxilio miſerit. (2) Hinc tuam Familiam à Gotthis Regibus, qui diù in Italia regnarunt, originem ducere multorum fert opinio,qui Gotthos Principes eodem gentilicio Fallettorum ſtemmate uſos animadvertunt (3); Gotthi enim Reguli cognomina ſibi à ditionibus,quas tenerent,primi indiderunt:quod tuis Majoribus uſurpatum,ut qui à Caſtellione Falletto, & Villa-Falletta ſuis vetuſtiſſimis Oppidis, quae ad noſtra uſque tempora poſſident, cognominati. Sed illud Falletto nomini maximè decorum eſt, tuam Familiam complura Oppida in ditione cum ſummo Imperio habuiſſe,quorum conceſſionis nulla omninò extat memoria.Cujus rei argumentum illud eſt oculatum, in eorum portis inſcriptum: *neminem cognoſco praeter Deum*, ut Voltae, Baroli, & Caſtellione-Falletto ſpectare eſt. Quare nō mirum ſi baltheus quadratis teſſerulis purpureis, aureiſque diſtinctus caeruleum ſcutum tuae Familiae inſigne cingat, quod ſummum in ea fuiſſe Imperium ſignificare,ejus artis Prudentes (4) obſervant.At verò citrà conjecturam omnem, Tui Imperialia Beneficia jam tum ſub Othone I. Caeſ. poſſidebant, (5) quod non leve eſt vetuſti ſplendoris argumentum: & etiam nunc in Inſubria propè Tanarum

tua

(2) *Ita habent ſupradicti Chroniſtae.*

(3) *Ut ea Stemmata Gotthorum exponit Franciſcus de Petris nell' Iſtoria Napolitana lib.1.cap.12. pag.97.& 98.*

(4) *Sicilius Araldus dell'Inſegne nobili.*

(5) *Ut refert Ludovicus ab Eccleſia nell'Iſtoria del Piemonte.*

tua Gens Murrae Comitatum, uti ſummo cum Imperio Andecavenſes Reges, & ſingillatim Robertus poſſidebant, ab ipſius Roberti tempore ita eodem ipſo ſummo Imperio habet (6). Ab ea Feudorum copia,& honorum amplitudine Gentiles tui in Caeſſ. veteribus Diplomatibus *Potentes de Fallettis* nuncupantur: & meritò quidem, cum in rerum Italicarum lectione hoſpes planè ſit, qui ignoret, Fallettam Gentem cum Sallutii, & Montiſferrati Marchionibus,cum Achajae Principibus ex Regali Sabaudiae Domo, cum ipſis Mediolanenſium Ducibus bellum, pacemque, foederaque agitaſſe (7). Qua nominis dignitate Tui promeruerunt,ut diù Guelpharum partium, quas Romani Pontifices, & Neapolitani Reges fovebant,protectores habiti ſint (8): nam de Petro Falletto vulgatum eſt in hiſtoria, quod Johannae Neap. Reginae foederatus anno MCCCXLV.conjunctis Copiis cum Provinciae Ducibus,Montisferrati Marchionem cruento proelio ad Gumenariam fudit,quo triginta virorum millia utrinque fortiſſimè ceciderunt (9). Nec minùs fama celebris Petrinus Fallettus fertur,qui Roberto Neap.Regi foederatus Thomam Sallutii Marchionem bello cepit,& in munitiſſima ſua arce, quae *Pocapalia* vulgò dicitur, diuturna cuſtodia aſſervavit: de quo ipſo memoriae pro-
di-

(6) *De quo mentionem facit Creſcentius nella Nobiltà d' Italia nella Famiglia Torriana.*

(7) *Ut Inſtrumenta fœderum tranſcribunt Eques Benvenuto Sangiorgio nella Cronaca di Monferrato, biſcentum ab hinc annis edita pag.* 287. *Et Acta Fallettorum typis impreſſa.*

(8) *Acta Fallettorum.*

(9) *Ex Gallo Rerum Scriptore. Idem Eques Benvenuto Sangiorgio in dicta Chronica, pag.* 155. *& ſeqq.*

ditum, quod anno MCCCLIX. inter Galeatium Biscomitem, Mediolanensium Ducem, & Fridericum Sallutii Marchionem exorto bello, uterque Petrinum communem socium, & foederatum sumpsere Arbitrum, ejusque arbitratu armis discessere (10). Jam verò in rerum gestarum monumentis peregrinantur, qui non norunt Regum Andecavensium res in Insubria concidisse, quod Falletti ab eis foedere soluti adversum illos bellum moverunt. Cum enim Johanna, Neapolis Regina Rinforsae Dugo, summo suorum armorum Duci Franciscum Boleyum suffecisset, hic Fallettos debellare aggressus, ut Pedemontanas Reginae res in tuto omninò collocaret, universo exercitu Albam circumsidens cepit, Ubertinum Fallettum necavit, omnique fermè Fallettorum Ditione potitus est: & quamquam Romanus Pontifex se conciliatorem ingessisset, & foedus inter Fallettos, & Sallutii Marchionem, Reginamque duos annos duraturum concinnasset, tamen Falletti, fracto foedere, Boleyum proelio profligarunt, in quo & ipse Summus Dux belli occubuit, reliquae Reginae Copiae dissipatae, & brevi quidquid Andecavensis in Pedemontanis possidebat, amissum; cujus rei gestae apud Johannem Nigrum (11) plenissima Dignitatis extat narratio, quâ dum Pedemontanos Regulos, qui Johannae Reginae bellum intulerunt, recenset, sic habet: *Comes, ac Princeps Sabaudiae, Antonius Fallettus Marchionis Villae-Fallettae, & Votignasci Gener,*

Lu-

(10) *Ut legitur in Chronica Marchionum Sallutii.*
(11) *Nell'Istoria di Fossano pag.* 168.

Luchinus Biscomes, et Thomas è Sallutii Marchionibus. Postremò ut caetera, quam multa tam praeclara praeteream, nec tacitum, nec occultum apud rerum Scriptores illud est, quod cum Falletti Raconigium, & Milliabrunum ab Achajae Principe bello repeterent, cum Amadeo Sabaudiae Comite foedus inierunt, ac arma sociarunt, iis foederum inter se pactis legibus, quas nonnisi Reges summi ultrò, citròque dare, & accipere soliti sunt (12). Connubia verò, quae Falletta Gens cum Summorum Principum, Regumque Familiis agitaverint, missa facio, ut Antonius Fallettus Beatricem Thomae, & Richardae Biscomitis Sallutii Marchionem filiam (13) ut vicissim Thomas Sallutii Marchio, Annam Antonii Falletti sororem (14); ut Thomas Fallettus Antonii filius Aymonam Achajae Principis filiam, ut Amadeus Fallettus Catharinam Biscomitem Mediolanensium Ducis filiam, (15) uxorem duxit; sed longum sanè esset isthaec exequi: summatim dixerim, tuos Majores cum Aragoniae Regibus, cum Sabaudiae Ducibus, Achajae Principibus, Mediolanensium Ducibus, Montisferrati, & Sallutii Marchionibus affinitates praeclarissimas contraxisse. Praetereà ex tua Gente Familias per Italiam, Europamque diffusas, ut in Provinciam, ubi summis Dignitatibus, & Beneficiis polluit: ex qua extitit Jo: Baptista Fallettus, Arelatensium Moderator,

(12) *Acta Fallettorum, ejusque foederis Instrumentum authographum à Fallettis inter Familiae monumenta asservatur.*
(13) *Guischenon in Historia Regalis Domus Sabaudiae in stemmate Marchionum Sallutii. Ludovicus ab Ecclesia in Cronologìa Marchionum Sallutii.*
(14) *Idem Ludovicus in Genealogìa Marchionum Sallutii.*
(15) *Acta Fallettorum.*

tor, Toyrarensium Comes (16); ut in Belgium, quamquam de eo aliqui Historiae Fallettorum parùm instructi, (17) non ad Fallettos Italos, sed ad Limbrurzensium Duces, alii ad Ardennae Principes revocarint. Quid Militias memorem, ut Johannitarum, aliasque? Quid amplissimas Legationes, summa Armorum Imperia, aliaque amplissima pacis, bellique munia, quae praeclarissimi Tui per summam gloriam obierunt, & etiam nunc obeunt? Itaque praeterita isthaec Tuorum decora praesentia monumenta nec parva, nec pauca testantur; Cum tua Gens vel in unis Pedemontanis in septem Familias divisa sit, & unaquaeque amplissima in iis, vetustissimaque Beneficia possideat; cum Albae, ac Astensium Urbibus, aliisque praecipuis, magnificentissima familiaria Sacella, & Sepulchra Gotthicis, Langobardicis, & Andecavensibus literis inscripta passim spectentur, & Albae in primis Monasterium Franciscanae Familiae quatuor ferè ab hinc saeculis à Familiaribus tuis, Regium sanè opus, constructum (18). Tuum verò aliud, certumque decus id est, materno stemmate è praeclarissima Biragorum Familia ex Vischae Comitibus provenire. Postremò tuam promeret id opus fidem, cujus aliqua pars ejus Authoris est, qui tecum vetusto sanguinis vinculo conjunctus est. Is enim est vir acerrimi ingenii, Consultissimus Juris, eloquentiae jam specta-

b tae,

(16) *Caesar Nostradamus nell'Istoria di Provenza anno* 1379. *pag.*445.
(17) *Carpenter. nell'Istoria di Cambrais, e de Cambresis par.*3. *vol.*2. del estat de la Noblesse de Cambresis *p.*3. *pag.*733.
(18) *Augustinus ab Ecclesia in Historia Sabaudiae.*

tae, Hyacinthus Fallettus, qui ad Petrum Fallettum, Amadei Germanum Fratrem, Villae, & Votignasci Dominum, undè Tu te quoque corrivas, suam originem revocat (19). Tot igitur, tantisque nominibus Te hujus Libri Patronum paro: quod si praestiteris, confido fore, eum per universam fermè Europam eas laudes, quas & argumenti dignitas, & Authorum gravitas postulant, Tui nominis amplitudine faciliùs esse consequuturum. Vale. Datum Neap. Kal. Jan. clↄIↄccxII.

(19) *Altimar. nelle Famiglie Nobili Napolitane, e Forestiere, e nella Famiglia Carafa.*

BLASIUS MAJOLI DE AVITABILE NEAPOLITANUS J. C.

LECTORI.

Uae ab aliis sapienter dicta, scriptave sunt, colligere, atque in unum opus redacta, in lucem edere, ne divisa divagentur, & edaci rerum tempore tandem dispereant, facinus non laboriosum modò, verùm & alicujus sanè laudis est existimandum; idque eo à clarissimis viris factitatum saepè numero vidimus. Et quanquam colligentes in eo peccasse aliquando visi sunt, quod sine delectu malis bona miscuerint, excusationem nihilominus merentur: atque fortasse iis vitio vertendum est, quibus cùm sit curta mentis suppellex, avidè tamen cupiunt pro literatis haberi, atque ita de se jactant, & altè sentiunt, ut quodcumque effutiverint, impudenter promant, cum bonis doctissimorum virorum frugibus urgeant Collectores suas quisquilias conferre. At in eo non alia colligentium culpa, nisi nimiae facilitatis. Quocumque tamen modo se res habeat, ut ad rem nostram veniamus; cùm à Pontifice Maximo Nicolao V. privilegium Ludovico Sabaudiae Duci de suis subditis ad dignitates Concistoriales promovendis concessum esset; ingens quaestio erupit, Sabaudia-ne tantum, quod Curia Romana contendebat, an cum Sabaudia Pedemontium etiam eo privilegio comprehenderetur. Cùmq; quamplures doctissimorum Juris-peritorum Consultationes ultrò citroque in lucem editae fuerint, eas, si non omnes, quas tamen summo labore colligere potui, in unum Volumen redegi, tibique, sapiens Lector, nunc edo; inter quas, duas praecipuè Comitis Hieronymi-Marcelli de Gubernatis, inclyti Sabaudiae Ducis Consulti habes, cujus quidem altera pars eruditae enucleationis historico-legalis ea de re hic quidem desideratur; sed scias, eam una cum caeteris eximiis ejus operibus praelo tibi praesto esse, quae ubi in lucem fuerint edita, maximam laudem facilè consequentur, atque universum Orbem literarium in summam rapient admirationem. De meo hujus collectio-

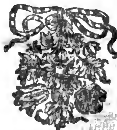
nis consilio interim haec scias, me Serenissimi Sabaudiae Ducis jamdiu fuisse studiosissimum, quaesivisseque persaepè occasionem, quo de tanto Italo Principe quadantenus benemererer. Accessit clarissimi Viri D. Hyacinthi Falletti Bossii Marchionis authoritas, qui mihi etiam pleraque hujus collectionis scripta peregrè transmittenda curavit, & ad majora me impulit, quae si tempus, & vita suppetet, in gratiam tanti Principis deindè edam. Vale, & sospes vive.

IN-

INDEX
TITULORUM, CAPITUM, ET PARAGRAPHORUM.

OCTA-

JURIS RESPONSORUM,
Quæ hoc Volumine continentur, summa Capita.

ENUCLEATIONIS HISTORICO-LEGALIS
Pro Regali Celsitudine Serenissimi Sabaudiæ Ducis
Comitis de Gubernatis. pag. 1.

S U M M A.

R*Ecitatur Privilegium à Nicolao V. Pont. Max. datum anno* 1451. *Ludovico Sabaudico, ipsique Duci, ac Nationi Sabaudicæ inscriptum, quod ejus Principis consensus impetrari oporteat in Beneficiis Ecclesiasticis conferendis, sive adeo Abbates, Episcopi, Archiepiscopi tam in Sabaudia, quam in Pedemontana ditione eligantur. Certæ ejus Privilegii formulæ intercisim a sua origine, suisque causis exponuntur. Octo fermè sequentium Maximorum Pontificum declarationes idem Privilegium confirmantium recensentur. De ejus Juris exercitio quamplurimæ eduntur literæ, quas* Placitorias *vocant, quibus Sabaudicus Princeps in Beneficiorum possessionem immitti postulantibus dedit: ex quibus id Privilegium perpetuo ratum fuisse confirmatur. Alienigenas, exterosque ea Beneficia obtinere non posse, convincitur: per quam occasionem selectiora de priscis Episcoporum electionibus ex Sacris Canonibus, Historiisque Ecclesiasticis in medium afferuntur; ubi de Collativo Ordinariorum nonnulla, & quædam de Spoliis, & fructibus vacantium Beneficiorum, de pecuniarum exactionibus, reservationibus, aliisque ejus generis argumentis, quæ quidem scitu dignissima sunt, ex germana Conciliorum doctrina perpenduntur.*

A L L E G A T I O N I S
Pro Dataria Apostolica Advocati Romani *de Ferrariis. pag* 81.

S U M M A.

A*Sferitur post emissam Nicolai V. Pont. Max. concessionem, & sequentium ferè septem Pontificum Romanorum Indulta, contrariam longo ævo consuetudinem viguisse. Atque adeo Congregationem septem Prælatorum ab Alexandro VII. Pont. Max. ad id ipsum disertè constitutam idem definivisse. An autem Sabaudici Principis Procuratores ab ea sententia reclamarint. Causas Nicolianæ Indulgentiæ fingit, ejusque formulas temerè interpretatur. Quædam de Basileensi Concilio, & de Galliæ, Germaniæque concordatis. Quid Eugenius Pontifex Portugalliæ Regi rescripserit. An Privilegia à Summis Pontificibus dato Principibus laicis, censeantur in jure odiosa, ac proindè sint pressè interpretanda. Quid Sixtus IV. de alienigenis Beneficia postulantibus decreverit. An Privilegium Nicolianum eo quod Duci Sabaudiæ inscriptum sit, id ei non uti Pedemontano Principi datum esse censeatur: & an id Regio Sabaudiæ Domus juri, ejusque Privilegio deroget: An autem Preces, quas Tolanta Ducis Philiberti Tutrix eidem Sixto IV. fudit, suo Privilegii juri præjudicium intulerit. Qua ra-*

ratione Privilegiorum usus, quam observantiam vulgo vocant, probetur. Hac, atque alia ejus generis Romano stylo.

ALLEGATIONIS
Pro Datarìa Apost. Advocati Romani *de Jandis. p.97.*
SUMMA.

Nititur probare, Nicolaum V. Pont. Max. satis disertè suam juris Indulgentiam Sabaudia tenus restrinxisse, finibus constitutis. Quamplurimas affert pro ea re Declarationes, & Res in Tribunalibus Sabaudicis, atque adeo ab ipsis Principibus judicatas. Contrarium esse usum, praximque Apostolicæ Datariæ, jure ipso probante, Beneficia liberè à Pontifice Romano conferri, neglecto Sabaudici Ducis consensu. Pedemontium nec in Nicoliano Privilegio, nec in Leonis X. Clementis VII. Julii *III. Gregorii XIII. & Clementis VIII. confirmationibus esse comprehensum; quod Sabaudici Ducis, & Pedemontani Principis appellationes, seu Tituli diversi, & Sabaudia, ac Pedemontium ditiones discreta sint: & ejus generis Privilegia strictè interpretari oportere, utpotè quæ Pontifici Romano supremam potestatem, liberam, absolutamque conferendorum per totum Christianum Orbem Beneficiorum præripiant, quam habet ex* Can. Cuncta per Mundum 9. quæst.3. *idque adeo, quod Nicolaus suæ beneficentiæ terminos disertè præscripserit. Expendit Epistolas Cardinalis Aldobrandini, Clementis VIII. nepotis, tunc temporis Sabaudiæ Protectoris, & quas Cardinalis Chisius anno 1663. ea de re scripsit: & quid Alexandri VII. & Clementis X. tempore dictum sit: quidve a Marchione Planetarum anno 1659. & à Superiore Sabaudiæ Duce rescriptum. Asserit, Pontificem Romanum centum perpetuos annos, & plus eo Abbatìas, spreto Pedemontanorum Ducum consensu, contulisse. Tum autem Indulti verba non esse taxativa, pluribus rationibus confirmare conatur. Neque verò, quod ad Pedemontanos Episcopatus à Serenissimis Ducibus nominati evehantur, protinus Abbatìas eodem jure censeri, quod toto genere differant, inducto* text.in cap Auditis De præscription. Fagnan. in cap. Cum olim num 29. eodem tit. Gonzales ad Regul.Cancell.8. *Et au Pontifex Rom. pensiones in iis Episcopatibus imponat. Præterea quid Henricus II. à Julio III. circa confirmationem juris nominandi retulerit: & Cardinalis Ossat anno 1554. datas Epistolas affert, quibus ab ipso Henrico id nominandi Privilegium abusum esse declaratur. Ad hæc Epistolas quas* Placitorias *vocant, ab iis, quibus jam erant collata Beneficia, sæpè esse imploratas. Postremò Sanctæ Sedis censuras in similibus caussis emissas confingit, uti nuper anno 1681. in Taurinensi Abbatiæ, & anno 1682. coram* Rondanino: *trahitque in suum usum* Felyn. in cap. Sanctæ Mariæ de Constitutionibus : *& ad text enim* Cselcentii, Putei decis.23. Corasii, Gotthifredi de Bavo, Guischenonii, *aliorumque argumenta confutat; an ex vero, cum videas, censeas.*

ALLEGATIONIS
Pro Datarìa Apostolica *Philippi Mariæ Cæsarini* Advocati Romani. *pag.111.*
SUMMA.

Hanc juris Controversiam contendit Summo Pontifici semper esse adjudicatam: Privilegium Nicolianum Sabaudica ditione contineri, nec extra fines in Pe-

de-

demontium porrigi. Expendit primum verba Privilegii, tum Clementis VIII. declarationes, ad hac constantem ex adverso usum, prætereà rem sub Alexandro, VII. judicatam, & ad effectum perductam, qua Abbatiæ controversæ à Pontifice Romano, neglecto Ducum consensu, collatæ sunt. Privilegium ait à communi jure exorbitare, ac proindè strictè interpretari oportere: ad text. in cap. Privilegium, cap. Odia, de reg. jur. in 6. Rebuff. ad Concordata Franciæ, tit. de Regia ad Prælaturas Nominatione, verb. in Cathedralibus lit. B. *Neque verò, quod Duci Sabaudico indultum est, nulla Pedemontanæ ditionis mentione facta, extra Sabaudiam posse quicquam vires protendere: idque ex ipsius Privilegii vi, & ex Confirmatoriis, quas dicunt, liquere contendit, in quibus mentio quidem fit Ducis, & Nationis Sabaudicæ, Principis verò Pedemontani, & Nationis Subalpinæ non item. Neque Pedemontanum Principatum legibus, ac Privilegiis Sabaudicis, quanquam ab eodem Principe regantur, gubernari: pro qua re DD. cumulat; idque adeo, quod Nicolaus Pontifex confinia designavit, & Privilegium Sabaudia coercuit. Ait Clementem VIII. id ipsum declarasse in vacatione Abbatiæ de Caramagna, quam Cardinali Sancti Georgii nullo Ducis consensu contulit. Ei autem, qui privilegium dedit, ejusque Successoribus jus esse ipsum declarandi Privilegium, alii prætereà nemini. Affirmat in pluribus caussis vacantium Beneficiorum contrariam semper viguisse consuetudinem. Quinimmò invito Duce Sabaudico Beneficia quandoque esse collata. Quare non Privilegium, sed usum spectari oportere. Itaque etiam servatum, quum Clemens VIII. vacantem Abbatiam Sancti Salvatoris in Diœcesi Taurinensi sitam Cardinali Pepulo, aliam Cardinali Aldobrandino contulit. Commemorat Congregationem sub Alexandro VII. à septem insignibus Prælatis habitam, in qua Monasteria controversi juris Nicolai Pontificis Indultu non contineri decisum est: ac proindè caussam hanc Pontifici Romano, ac Apostolicæ Dataria esse adjudicatam. Contraria rationum momenta labefactare conatur. Sed omnia fermè Romano Advocatorum scribendi genere.*

RESPONSI

Pro Dataria Apostolica *Marcelli Severoli. pag.* 129.

SUMMA.

E*Nixè conatur Privilegii Nicoliani robur effringere: quod Pontificis Romani jus sit omnia Ecclesiastica Beneficia conferendi, & jus nominandi, præsentandiq; ad Ecclesiasticas Prælaturas spiritalibus rebus annexum sit, ac proindè, uti odiosum, exorbitansque Principibus secularibus omninò incommunicatum. Quadam enumerat Capitula, quæ in Comitiis Pontificiis mortuo Calisto III. anno 1458. septennio post datum à Nicolao V. Privilegium habitis sancita sunt, quibus omnis facultas præsentandi, nominandique ad Cathedrales Ecclesias, sive adeò alia quævis Beneficia Ecclesiastica Principibus secularibus denegatur: quam ad rem affert* Odericum Raynaldum in Annal. Ecclesiast. tom. 19. ann. 1458. n. 6. *& Epistolam, quam Eugenius IV. Nicolai V. decessor ad Alphonsum Lusitaniæ Regem, & aliam, quam Cardinalis Ossat, sub Clemente VIII. ad Galliarum Regem scribit. Privilegio Nicoliano Pedemontanum Principatum non contineri, contendit; quod ejusmodi Indulta, præter quam in iis, quæ disertè cavent, inefficacia sint: cumque is Principatus postea Sabaudico Duci obvenisset; quod concessum est Sabaudico Duci, eidem uti Pedemontano Principi non videri concessum. affert jus* in l. 3. ff. de Offic. Præsid. *& complures Decisiones de Canoni-*

C 2 ca-

catuum collationibus cumulat. Objecta conatur eludere. Verba Districtus, Dominium, Status, Ditio, Natio, *expendit. Congregationis ab Alexandro VII. in hac caussa constituta declarationem refert: & ejusdem sententiæ Innocentium XI. fuisse conficit ex quadam Epistola, quam ad Nuntium anno 1681. die 19. Novembris scripsit. Contrarium usum urget, & Beneficia complura, Sabaudicis Ministris, atque adeò ipsis Principibus invitis, à Romano Pontifice collata comminiscitur. Contraria, & potissimum Literas Placitorias confutare conatur. Omnia autem præ caussæ studio magis, quam ex merito jure.*

ALLEGATIONIS

Pro Apostolica Dataria *Silvii de Cavaleriis.* *pag.* 165.

S U M M A.

Asserit Privilegium Nicolai V. Sabaudiæ ditione circumscribi, neque in Pedemontanam transilire: eumque fuisse morem per censum fermè annos, & fortasse plus eo. Quod jure communi Pontifices Romani liberam, absolutamque conferendi per totum Orbem Christianum Beneficia habeant potestatem: & Nicolianum Indultum, quod eam potestatem minuit, sit odiosum, ac proindè interpretari quam strictissimè debeat. Neque verò concessum Ludovico Sabaudiæ Duci, eidem Ludovico Pedemontanorum Principi concessum censeri; quæ personæ sunt aliæ, uti Dux Parmensis idem, ac Placentinus non est: & qualitatem lege exemptam, seu, ut ajunt, privilegiatam personæ mutatione mutari. Id conficit ex confinibus in ipso Nicolai Privilegio disertè descriptis per ea verba: Præterea Prioratus Tallueriarum, Ripaliæ, & Novalitii, *& quæ sequuntur. Inculcat usum etiam Innocentii XI. tempore contrarium: idque confirmat, testimonio Rev. P. D. Liberati, qui in eo Pontificatu universo prius Subdatarii, deindè Datarii munus obivit. Enumerat plura Beneficia à Pontifice Romano liberè collata anno 1679. 1681. 1685. Verborum* Dominium, Status, Ditio, *elegantias observat: neque ex eadem ratione Privilegia ex alio loco in alium porrigi. An autem verba* Intentionis præviæ, *&* consensus, *quibus Nicolianum Privilegium conceptum est, jus nominandi significent; & nonnulla alia erudita.*

CONSULTATIONIS.

Pro Regali Celsitudine Serenissimi Sabaudiæ Ducis datæ à *D. Hyacintho Falletto* Sacri Consilii Neap. Regio Consiliario, Regiæque Cameræ Summariæ Præside. *pag.* 189.

S U M M A.

Gravissimis rationum momentis docet, Nicolai V. Pont. Max. Rescriptum omnem regionem, quam Celsissimus Dux dominatur, complecti; eo argumento, quod ad Ludovicum Sabaudiæ Ducem propter præclarissima ejus merita missum sit. Indulti verba recitantur. Amadei I., & Ludovici ejus Filii temporibus Sabaudiæ Ducem ab ejus ditionis titulo, uti digniore esse appellatum ostendit: idque quamplurimis eruditissimis Observationibus firmat, & præ cæteris Antonii Fabri *Consultatione de Montisferrati Ducatu, in qua refert, Eugenium IV.*

anno

anno 1434. literas ad Amadeum Ludovicum Patrem scripsisse, eumque non Pedemontanum Principem, sed Sabaudiæ Ducem appellasse. Impulsivas Indulti causas acutè vestigat, quæ omnem earum dispositionem literarum ducunt, reguntque. Finalem quoque causam scrutatur, potissimum ab eo Topica Legalis loco, quod in iis literis verba sint geminata. Statum *omnes partes, quæ alicujus Imperio, Dominatuique subjiciuntur, continere: ad eamque rem plurima jura, & Juris Interpretes per eruditissimam rerum copiam congerit.* Dominii *vocabulum quid eleganter significet, exponit: idque non unam, aut alteram Regionem à Principe rectam, sed omnia loca, & Feuda in quavis regione ejus Imperio subjecta significare. Illa Indulti verba,* Infra Districtum sui temporalis Dominii, *explicatissimè interpretatur. Manifesto docet,* Districtum *dici ubicumque exerceri potest Principis Jurisdictio: immò & quicquid temporis successu ejus Dominatui, ac* Jurisdictioni *accedit ex* Cyn. in l. etiam, C. de jur. Dot. Horat. Montan. de Regalib. Andrea Knichen de jure Territorii, Christophoro Besoldo, *aliisque melioris notæ Scriptoribus. Acri stylo objecta confutat: & an id Privilegium à communi exorbitet jure, ac proindè restringi debeat. Merita Regiæ Sabaudiæ Domus erga Sedem Apostolicam commemorat. Observationes præstantissimæ ex* Brietio. *Ex adverso excogitata Celsissimi Ducis caussam confirmant, tantum abest, ut labefactent. Remuneratio ob causam semper justissima est à remunerante, etiam in re prohibitoria, quam dicunt: idque ex ipsa* Rota Rom. recent. p. 11. dec. 357. *Consensus requisitus quomodo intelligatur, apertissimè ostendit. Ad hæc usque rem judicatam, nec usum contrarium Adversariis quicquam prodesse demonstrat; cum in ipsis Summorum Pontificum Rescriptis omnis contrarius usus nullius momenti, ipsoque jure irritus declaretur. Id ipsum ex verbis Indulti Nicolai V. Innocentii VIII.* Julii *II. Leonis X. Clementis VII.* Julii *III. Gregorii XIII. & demum Clementis VIII. nervosissimè conficit. Quamplurima alia, quæ Lectoris mentem summa jucunditate perfundunt, ex præclarissimis tam citra, quam ultramontanis Scriptoribus, eruditissimè congeris. Postremò quasi præscius eventus, qui in calce hujus voluminis affertur, gravissima ad Summum Pontificem Innocentium XII. apostrophe hanc doctissimam Consultationem obsignat.*

R E S P O N S I

Hieronymi-Marcelli Comitis de Gubernatis

contra Datariam. *pag. 245.*

S U M M A.

I*Nvictis rationibus ex communi sensu depromptis docet, Pedemontanā Regionem Pontificio Nicolai V. Rescripto comprehendi: idque apertissimè conficit ex Leonis X. Clementis VII.* Julii *III. & Gregorii XIII. literis, quibus Nicolai V. Indulgentiam confirmant, in Sabaudiam ultra montes proferunt, Episcopos, & Archiepiscopos delegant, qui Indulti Nicoliani a se renovati, perpetui sint Vindices. Ex quibus evincit, Pontificium Privilegium ex aquo ad Sabaudiam Ultramontanam, & Pedemontanum Principatum, & Subalpinam Provinciam spectare. Adversariorum argumentis illudit. Sua confirmat exemplo Henrici Regis, qui à* Julio *III. Paulli Successore petiit, ut Episcopos, & Abbates Sabaudiæ, & Pedemontis nominare sibi liceret, uti Sabaudiæ Ducibus, ac Pedemontium Principibus Decessoribus suis permissum fuerat. Ad quas preces* Julius *III., editis*

In-

Indultis, & usu probato, respondit, se perhumaniter omnia esse largiturum: uti refert Cardinalis Ossat Epist. 301. *ad Villaregium, & re ipsa anno* 1553. *ex bona fide largitus est. In eandem rem plura affert ex* Thomassino de Beneficiis, Pinsonio de Regalibus, Doviat in Specimine Juris, & De Patru *in celebri* Disputatione, *quam in Magna Curia Parisiensis Aula habuit die* 10. *Septembris anno* 1643. *Neque verò huic indubio juri quicquam obesse, quod Cardinalis Petrus Aldobrandinus comminiscitur, Indultum Nicolianum Sabaudia Vltramontana restrictum esse: quod ante id tempus omninò inauditum, & soli Nuncio Taurinensi communicatum, nec de eo controversia unquam instituta: quanquam anno* 1659. *Dataria Magistratus eam celebrarint, & posteà ad eludenda Sabaudici jura acriter instaurarint. Ad trutinam expendit, quod à Congregatione in Dataria pro Dataria habita anno* 1659. *decisum est. Argumentis ab Adversariis per juris subtilitatem excogitatis graviter, sapienterque respondet. Nec ullum in jure dari ex actibus subsecutis usum, qui Pedemontium Indulto exclusum interpretetur, vel arguat: & omnia, quæ Adversarii ad id evincendum excipiunt, nullo jure probari. Hac & alia benè sanè multa jucundissima scitu afferuntur, quæ Scriptorem acerrimi ingenii, sanique judicii virum ostendunt.*

OBSERVATIONUM
Pro Celsissimo Sabaudiæ Duce *Jacobi Sardini*. *p.* 317.

SUMMA.

E*X ipsis Indulti Nicoliani verbis argumenta adversæ Partis acutè, graviterque confutat. De natura Privilegii quædam notatu digna. Privilegium quid tribuat personæ, cui indulget. De antiquo Ecclesiæ more super consensu, quo Principes, ac Magistratus laici in Dignitatibus Ecclesiasticis institutos respuunt, admittuntve. Eum morem perpetuum observat in Ecclesiis Orientalibus, ac Occidentalibus à primis quinque seculis ad seculum duodecimum usque, cum eruditissimo* Doviat in Specimine jur. Eccl. Thomassino, *&* Gregorio Magno Pontifice *anno* 590. *in duarum Ecclesiarum Neapolitanæ, & Panormitanæ argumento: & ex Conciliis Arelatensi, & III. & V. Parisiensi: ex Hispaniæ Consuetudine sub* Richaredo *anno* 589., *& Barcinonensi Concilio. Seculo verò X. & XI. is mos est tam acriter à laicis Principibus vindicatus, ut sub Henrico IV. Imp. innumeræ Ecclesiæ agitationes extiterint. Grave desumit argumentum ex* cap. Nullus num. 30. de Elect. *ubi* Decius, *& ex* Rebuff. *super* Concordat. Franc. tit. de Reg. ad Prælat. nomin. *satis multis aliis congestis Juribus. Ponderat verba Indulti*: De quorumcumque personis non providebimus, nisi habitis prius per Nos intentione, & consensu ipsius Ducis. *Consensus propriè est, qui præit negocio, & eum in hac caussa adhiberi oportere ex particula* prius *evincit: non authoritatem, quæ in re præfruti adhibetur, multo minus ratihabitionem, quæ factum sequitur. Ex iis autem Nicoliani Rescripti verbis*: Favore benevolentiæ specialis, *& quæ sequuntur, docet, id non tam Privilegium esse, quam contractum: idque ipsum ex aliis illis verbis*: Præfatum Ducem harum serie certum reddimus, ac sibi promittimus, *manifesto confirmat. Affert Bullas aliorum Pontificum idem Privilegium confirmantium: Nihilque docet magis Principem decere, quam rata habere Privilegia à Decessoribus data. Historicè eandem rem exequitur, ut perpetuum ejus Privilegii usum demonstret. Quid*

Ca-

Carolus-Emmanuel à Clemente VIII. retulerit impetratum ; ad eamque rem Epistolam ad D. Villaregium scriptam affert : & alia super hoc argumento , quæ magni Jureconsulti Antonii Fabri *tempore acti sunt. Quamplurima ex* Pinson. Des Regalias chap. 14. de la nomination Royale , Bavo , Lotter., Guisce-non. Corrad. Thomasino. *Confert ejusdem generis Privilegium à Leone X. Carolo V. datum , cum Observationibus circa finalem Privilegii causam peculiaribus: complura alia ex melioris notæ Historicis, ac Jurisconsultis. Neque ea Privilegii verba,* infra Districtū ipsius Ducis, &, *de* locis ditionis ipsius Ducis, *inobservata transmittit. Omnia uno summæ eruditionis colore, habituq; cōscripta.*

CONSULTATIONIS
Pro Celsissimo Sabaudiæ Duce *Advocati Ferentilli*

pag. 383.

S U M M A.

P*Rivilegium Nicolianum non minus Sabaudicam , quam Pedemontanam Regionem , atque adeo ditionem omnem complecti , apertissimis rationibus probat ; principio ex Indulgentis mente in Concessionis proœmio significata , iis verbis :* ne Status sui dispendia subeant : *deindè ex fine ; tum ex iis verbis ,* temporalis Dominii: *postremò ex Assertoribus datis, qui id Privilegium vindicarent; seu ut vulgo dicunt , ex Judicibus delegatis , qui Privilegium executioni mandarent, cum aliis eruditis Observationibus.*

CONSULTATIONIS
Pro Regia Sabaudiæ Domo *Advocati Salamonii. p.* 389.

S U M M A.

V*Erba Privilegii expendit; ex quibus luculentissimas pro Sabaudico conficit rationes. Aliud Privilegium à Sixto IV. Yolantæ Sabaudiæ Duci anno* 1474. *datum refert. Sequentium Pontificum Confirmationes cum ea formula , seu , ut dicunt , clausula ,* in forma perpetua *ponderat. Et ex iis Indulti verbis ,* Nationi Sabaudiæ, *Pedemontium quoque contineri evidentissimè docet .*

CONSULTATIONIS
Pro Regali Celsitudine Serenissimi Sabaudiæ Ducis *Herculis Ronchoni* Advocati Romanæ Curiæ. *pag.* 397.

S U M M A.

E*X illis Nicoliani Rescripti verbis ,* intra Districtum sui temporalis Dominii, *graviter evincit, hoc Privilegio Pedemontium comprehendi.* Districtum *non solùm Civitatis territorium, sed quicquid ei forinsecus accedat , significare . Id maximè verbis illis* sui temporalis Dominii, *multo apertiùs demonstrat . Privilegium Regi , Regnove concessum , omnes qui in Regis , Regnive ditione sunt, continere. Inducit ad eam rem disertissimam* Rom. Rot. decisionem *apud* Manticam . *Assumit, Privilegium Sixti IV. , ne Beneficia exteris conferantur : in cujus initio verba illa considerat,* in Ducatu, Districtu, Ditione, Comi-

mitatibus, Terris Locis, & aliis Dominiis Sabaudiæ ultra, & citra montanis, Dominio ipsius Ducis mediate, & immediate subjectis: *ex quo loco illud conficit, Pedemontium dici Ducis Sabaudici ditionem; atque eo pacto aliud scriptum alio scripto declarat. Id confirmat ex eo, quod tres Prioratus, & Montis* Jovis *Præpositura, quæ in earum ditionum confinio sunt, diserta eo Rescripto caventur. Objecta dissolvit. Formulas, seu clausulas*, quatenus sint in usu, *quibus Confirmationes conceptæ sunt, animadvertit. Ad illud de Epistola Cardinalis Aldobrandini respondet, quæ præterquamquod dubia est, nihilque certi conficit, totum ejus elevat pondus, quod Cardinales Summorum Pontificum Nepotes facultatem quidem habeant cognoscendi de* jure, *juris autem gratiam facere non possint, tantum abest, ut Privilegia queant abrogare. Sed huic dubiæ Epistolæ duas apertissimas opponit Cardinalium Burghesii, & Camporei, quibus gratiam faciunt de consensu ad Abbatias in ditione Pedemontana conferendas, cum aliis optimis Observationibus.*

CONSULTATIONIS
De Juribus, ac Privilegiis Celsissimorum Sabaudiæ Ducum à *Christophoro Fauzonio* Præside, ac Regii Archivii Supremi Custode. *pag.*403.

SUMMA.

M*Iro ingenii acumine verba Privilegii Nicoliani scrutatur, causasque impulsivas vestigat, & rationes, quibus est à Successoribus Pontificibus confirmatum, eamque maximè, qua cavent, ne suis Confirmationibus derogari possit per quascumque Apostolicas literas quibusvis formulis, sive, ut dicunt, clausulis derogatoriarum derogatoriis conceptas, nisi urgens causa, &* justa, *seu, ut ajunt sufficiens, exprimatur, & uti derogatio per trinas separatas literas, tribus item separatis actibus Duci Sabaudiæ innotuerit, ipsiusque Ducis expressus consensus adhibeatur; itaut iis sine fraude Dux obsistere, & si aliter fiat, id sine ulla censurarum religione detrectare possit: & quæ sequuntur. Privilegium Nicolianum non solum Ludovici, sed Successorum omnium gratia datum esse, satis multis* juribus, *& rationibus docet. Quæstionem proponit, An Summus Pontifex majora Beneficia, nempè Archiepiscopatus, Episcopatus, & Monasticas Abbatias personis à Sabaudico nominatis conferre debeat; & primæ notæ Jureconsultorum authoritate ajentem quæstionis partem confirmat. Verba Rescriptorum, quibus sequuti Pontifices Nicolianum Indultum ratum habent, Observationibus satis doctis expendit. Quærit, An Summus Pontifex Nicolai V. Sixti IV. aliorumque Decessorum Concessiones, ultrò, sive, ut ajunt, ad libitum abrogare, iisve derogare possit: & respondet, Summum Pontificem ab ejusmodi abrogationibus, vel derogationibus abstinere debere, tum ipsius concedentis, tum impetrantis causa, & ex rei concessa conditione, & natura. Idque luculentissimis rationibus per summam doctrinam, & eruditionem expositis probat, neque minùs doctè, & eruditè contraria argumenta reprehendit.*

In imo Volumine exscribuntur

APOSTOLICÆ LITERÆ

Innocentii XII. P. Max. quibus Celsissimorum Sabaudiæ Ducum in hac Caussa Jus optimum paret.

HIERONYMI-MARCELLI

COMITIS DE GUBERNATIS,

Consiliarii Status, & in Senatu Niciensi Præsidis,

ENUCLEATIO HISTORICO-LEGALIS.

In cujus facti, & Juris contextu forma à Summis Pontificibus servanda circà Provisiones omnium Beneficiorum, in temporali Dominio

REGIÆ CELSITUDINIS
S·E R E N I S S I M I
SABAUDIÆ DUCIS
E X I S T E N T I U M,

Explicatur, asseritur, & vindicatur.

PARS PRIMA.

In qua principaliter agitur de Episcopatibus, & Abbatialibus Dignitatibus.

EDITIO SECUNDA.

ANNO CIↃIↃCCX.
SUPERIORUM PERMISSU.

ENUCLEATIO HISTORICO-LEGALIS.

CAPUT I.

Narratur exorta controversia casus, & Promissio S.M. Nicolai V. facta Ludovico Sabaudiæ Duci: nec non subsequuta Summorum Pontificum Indulta recensentur.

1 VACANTIBUS nuperrimè, per obitum extrà Curiam, Abbatiis S. Justi Secusieñ, S. Stephani Iporedieñ, & S. Pontii Nicieñ, cum Comes de Gubernatis, Sabaudiæ apud Sanctam Sedem Minister, humillimè Summum Pontificem exorasset, redditis etiam Sanctitati Suæ supplicibus litteris, Suæ Regiæ Celsitudinis manu signatis, ut consueta benignitate dignaretur, prædictas Abbatias personis illis idoneis respectivè conferre, quas ipsemet Princeps eidem Pontifici suam intentionem declarando, & proprium consensum significando proponebat; dum nihil obstare posse videbatur pro favorabili rescripto, quod per duodecim ferè annos sui in hac Aula Ministerii, in similibus casibus, sine aliqua contradictione semper obtinuerat; nihilominùs, nescio quo fato, justæ huic petitioni Datariæ Officiales acritèr obstiterunt, ac si collativi juris apud Apostolicam Sedem universalis, & libera potestas, suam à Pontificiis erga Supremos Principes Indultis, promissionibus, & concordatis in sua observantia, & executione moderationem, & præscriptos limites non agnosceret, quos transgredi datæ fidei religio prohibet, & præstita meritorum retributio semper mansura non patitur.

2. Urgente itaque prædicto Comite pro concessione supplicatæ provisionis, placuit Sanctissimo partes Eminentissimis D. D. Cardinalibus Spadæ, & Albano in suis juribus audiendas remittere, ut dein Sanctitas sua, ab iisdem certiorata de meritis causæ, suum in veritate, & æquitate proferret oraculum; atque, nè judicii mora aliquod legitimè providendis detrimentum afferret, mandari jussit Subcollectori Reverendæ Cameræ in Principatu Pedemontano, ut interim fructus ex earumdem Abbatiarum bonis percipiendos, ad salvum jus ex integro præservaret.

3. Paruit Sabaudus Minister Pontificio nutui, statim exhibitis Nicolai V., & subsequentium Pontificum Apostolicis Litteris: nec non super iisdem olim edita legali consultatione doctissimi quondam J. C. Christophori Fauzoni in Senatu Pedemontano Præsidis, quibus inhærendo quam plurima, ad juris, & facti veri-

tatem dilucidandam, in discursibus super hac causa habitis oretenùs adduxit, quæ licet ab omniscijs Patribus satis cognita, & intellecta, nullam de irrefragabili, & certissimo Suæ Regiæ Celsitudinis jure, in offerendis, seù proponendis, vel nominandis Episcopis, & Abbatibus sui temporalis dominii, dubietatem reliquerint, cogor adhuc eadem in scriptis legenda, atque inspicienda proponere, & Posteritati tradere: Nam forsan, & hæc olim meminisse juvabit.

4. Petra fundamentalis, cui nititur tota moles formæ servandæ in hujusmodi provisionibus beneficialibus, petenda est à solemni promissione Summi Pontificis Nicolai V. emanata sub die 4. idus Januarii 1451. favore Ludovici Sabaudiæ Ducis, ubi discretivè loquendo, in primis quoad Metropolitanas, Episcopales, & Abbatiales dignitates, hanc, prout ibidem habetur, sibi legem præscripsit:

5. *Ne ex promotione quarumvis ad quarumcumque Ecclesiarum, vel Monasteriorum infrà districtum sui temporalis Dominii consistentium regimina, seù provisionibus quibuslibet, de quibusve dignitatibus dispositioni nostræ reservatis ibidem consistentibus, quibuscumque personis per nos faciendis, sui status succedat dispendium, aut alia quævis adversitas intestina, præfatum Ducem harum serie certum reddimus, & sibi promittimus, quod ipso, & dominio hujusmodi in integritate dictæ obedientiæ persistentibus, ad quarumcumque Metropolitanarum, vel aliarum Cathedralium, earumdem regimina, aut dignitates Abbatiales infrà districtum prædictum, neminem præficiemus, seù illis de quorumcumque personis non providebimus; Nisi habitis prius per Nos intentione, & consensu ipsius Ducis de personis idoneis, ad hujusmodi regimina, seù dignitates promovendis, vel de quarum personis tales provisiones fuerint faciendæ.*

6. Consimili vinculo adstricta inspiciuntur quatuor alia beneficia ibidem specialiter designata in illis verbis:

7. *Prætereà Prioratus Tallueriarum, Ripaliæ, & Novalitii, ac Præposituram Montisjovis, quæ in confinibus hujusmodi dominiorum consistunt, si & cum illos vacare contigerit nulli conferemus, nisi similiter prius ab ipso Duce ejus intentione habita de personis, quibus fuerint conferendi.*

8. Diversimodè statutum legitur quoad Dignitates post Pontificalem majores, aliaque beneficia Sedi Apostolicæ reservata; quorum intuitu observandum est, Pontificiam promissionem non requirere, circà personas providendas præcedentem Principis intentionem, & consensum, sed dumtaxat sufficere, quòd personæ provisæ sint de locis Ditionis ipsius Ducis, aut sibi gratæ, vel acceptæ de aliis locis oriundæ, prout expressis verbis discretivè disponitur ibidem:

9. *De aliis verò dignitatibus, videlicet post Pontificales majoribus, Prioratibus conventualibus, ac aliis dispositioni nostræ generaliter reservatis in districtu præfato personis providebimus idoneis, nonnisi fuerint de locis Ditionis ipsius Ducis, aut sibi gratæ, vel acceptæ de aliis locis oriundæ.*

10. Nec aliter ultimo loco sancitum de gratiis illis expectativis, & mandatis ad providendum, quorum tunc usus extrà veterem Canonici Juris disciplinam à Gratiano compilatam ex subsequutis Pontificiis decretalibus inoleverat ibidem:

11. *Gratias autem expectativas, & speciales reservationes quaslibet cum quibusvis, quæ ex illis descendunt, providendi mandatis in Districtu prædicto personis dumtaxat, quæ locorum ejusdem Districtus alienigenæ, vel extraneæ non fuerint, nisi fortassis ejusdem Ducis consensus aliis personis super hujusmodi gratiis obtinendis suffragetur, concedemus.*

12. His

12. His sic in vim promissionis, statuti, declarationis, & constitutionis respectivè firmatis, nè aliquod pateret effugium recedendi, citrà vitium nullitatis, & infractæ fidei, à forma essentiali in iisdem Apostolicis Litteris præscripta, adjecit Summus Pontifex clausulam irritantem amplissimis verbis conceptam, prout sequitur:

13. *Quòd si fortassis ex importunitate petentium, aut per præoccupationem, seù aliàs inadvertenter per Nos contrà præmissa, quasvis provisiones, præfectiones, & collationes fieri, aut aliàs quicquam concedi contigerit, auctoritate Apostolica earumdem præsentium tenore statuimus, declaramus, & decernimus, ea omnia inde sequuta cum processibus inde pro tempore habitis, quasvis etiam in se censuras, & pœnas continentibus, nullius fore roboris, vel momenti, ipsisve processibus minimè intendendum, sivè parendum esse, nec censuras, & pœnas hujusmodi quemquam arctare, sed illas, & eosdem processus penitùs haberi debere pro infectis. Nulli ergò hominum liceat, hanc paginam nostræ promissionis, statuti, declarationis, & constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire, &c.*

14. Cum in hucusque prænarrata Nicolai promissione nihil dictum, aut actum fuisset de cæteris minoribus dignitatibus, aliisque præbendis, & beneficiis, tàm simplicibus, quàm residentiam, aut curam animarum actualem, seù habitualem requirentibus, atque multò minus de beneficiis, aut dignitatibus regularibus; ideò Serenissima Jolanta filia, & soror Christianissimorum Franciæ Regum tanquam provida Mater, & Tutrix Serenissimi Philiberti Sabaudiæ Ducis, Litteras Apostolicas obtinuit à Summo Pontifice Sixto IV. sub die 9. Martii 1474, in quibus eidem Regiæ Ducissæ, ad publicum subditorum commodum datum est, ut nullus alienigena, sivè alterius Nationi, & dominii Clericus, vel cujuscunque Ordinis regularis, qui non sit de Ducatu, Ditione, vel Dominio hujusmodi oriundus, aut saltem verus, & actualis illorum incola, cujuscunque dignitatis, status, gradus, ordinis, vel conditionis existeret, beneficia sæcularia, vel cujuscunque ordinis regularia, cum cura, vel sine cura, quæcunque, & qualiacunque fuerint, deinceps vigore litterarum quarumcumque gratiarum expectativarum, sub quacunque verborum forma emanaverint, acceptare, sive obtinere possit, nec ei jus aliquod acquiratur, adjectis ibidem clausulis irritantibus, & derogatoriis in amplissima forma, prout sequitur:

15. *Auctoritate Apostolica decernentes, locorum Archiepiscopos, nec non dictorum Monasteriorum Abbates pro tempore existentes, & Conventus eorumdem, nec non dictarum Ecclesiarum Capitula, & quosvis alios Ordinarios obtentu litterarum prædictarum sub quavis forma, vel expressione verborum, etiam cum specifica, & individuali statuti, & ordinationis hujusmodi derogatione à Sede Apostolica, vel Legatis ejusdem in anteà impetrandarum, & processuum habendorum per easdem, quasvis etiam censuras, & pœnas in se continentium, ad receptionem alicujus, vel aliquorum ad beneficia hujusmodi adversùs statutum, & ordinationem prædicta compelli minimè debeant, seù possint; nec non censuræ, processus, & pœnæ hujusmodi, etiamsi dictæ litteræ motu proprio, & ex certa scientia emanarent, neminem arctent, sed habeantur pro cassis, irritis, & infectis: Non obstan. &c.*

16. Prædictum Sixti IV. Indultum, Innocentius VIII. in forma specifica confirmavit, & approbavit, favore ejusdem Ducis Philiberti in suo Brevi Apostolico sub die 8. Martii 1484, & dein relatas, atque insertas de verbo ad verbum præfatas Sixti, & Innocentii Constitutiones, Apostolica auctoritate denuò mu-

nivit

nivit Julius II., prout constat ex ejusdem Pontificio diplomate favore Ducis Caroli III., emanato de anno 1506. cum declaratione, quòd perpetuæ firmitatis robur obtinere deberent, ac quòd illis per quasvis clausulas, etiam derogatoriarum derogatorias, seù fortiores, & insolitas, nullatenus derogatum censeretur, nisi illarum toto tenore, ac de verbo ad verbum, & nihil omisso: nec non speciali, & expresso præfati Caroli, & pro tempore existentis Sabaudiæ Ducis consensu, eadem omnia Apostolica auctoritate de novo statuendo, & ordinando.

17. Istis accessit de anno 1515. die 6. Junii, sic instante prædicto Carolo III., amplissimum ad perpetuam rei memoriam Leonis X. Indultum, in quo exhibitis, atque relatis priùs de verbo ad verbum Nicolai V. promissione, nec non subsequutis Sixti IV., Innocentii VIII., & Julii II. Constitutionibus, prout etiam facta speciali mentione de alio Indulto, olim à Bonifacio VIII. concesso Amadeo Sabaudiæ Comiti, quod dein Julius II. ampliaverat circà modum adhibendum, quoties in Terris Sabaudiæ Ducum aliquam excommunicationem, aut interdictum publicari contingeret, prosequitur dein Summus Pontifex in hæc verba:.

18. *Et sicut exhibita nobis nuper pro parte dicti Caroli Ducis petitio continebat: Quàm plura alia, & diversa privilegia, concessiones, gratiæ, & Indulta, tàm per Romanos Pontifices, quàm Imperatores, & Reges dicto Duci concessa fuerunt, prout in prædictis continentur, & aliis Litteris Apostolicis, ac ipsorum Imperatorum, & Regum desuper respectivè confectis litteris pleniùs dicitur contineri; Quarè pro parte dicti Caroli Ducis, nobis humiliter supplicatum, ut singulis litteris prædictis, ac omnibus, & singulis aliis privilegiis, concessionibus, gratiis, & indultis Duci, & Nationi Sabaudiæ concessis, pro illorum subsistentia firmiori, robur nostræ approbationis adjicere, ac aliàs in præmissis opportunè providere de benignitate Apostolica dignaremur.*

19. Hac præmissa enunciativa, Summus Pontifex distinguendo litteras, & Indulta prædicta Pontificia specialiter ibidem, & de verbo ad verbum relata, prout sunt illa Nicolai V., Sixti IV., Innocentii VIII., Julii II., & Bonifacii VIII. ab aliis gratiis, concessionibus, privilegiis, & indultis, quæ in genere dumtaxat à Romanis Pontificibus Duci, & Nationi Sabaudiæ concessa ex parte Caroli supplicantis asserebantur, ità propemodum discretivè loquendo disposuit prout sequitur:

20. *Nos igitur, qui præfatum Ducem, ejus de Sede prædicta benemeritis id exigentibus, speciali dilectionis affectu ex visceribus charitatis prosequimur, hujusmodi supplicationibus inclinati singulas litteras prædictas, & in eis contenta quæcunque.*

21. Hucusque Summus Pontifex, loquendo de singulis litteris prædictis, respexit Indulta suprà specialiter, & de verbo ad verbum expressa; sed dein deveniens ad alia generaliter enunciata, & quæ dicebantur genericè, non solùm à Summis Pontificibus, sed etiam ab Imperatoribus, & Regibus, concessa Duci, & Nationi Sabaudiæ, debitam cautelam illorum intuitu adhibere voluit, prout ibidem:

22. *Ac quatenùs sint in usu omnia, & singula privilegia, concessiones, gratias, & indulta tam per Romanos Pontifices, & quæ sacris canonibus non contraria, quæ per Imperatores, Regesque, Duci, & Nationi Sabaudiæ concessa.*

23. Post hanc discretivam separationem, omnia dein respectivè complectens, singula singulis referendo prosequitur ibidem:

24. Ex

24. *Ex certa scientia, auctoritate Apostolica tenore præsentium approbamus, renovamus, & confirmamus, ac perpetuæ firmitatis robur tenere, & inviolabiliter observari decrevimus, supplentes omnes, & singulos defectus Juris, & facti, si qui forsan intervenerunt. Et nihilominùs præmissa omnia, & singula prout per prædictos Prædecessores, Imperatores, & Reges concessa fuerunt, de novo concedimus, & indulgemus, ac statuimus, & ordinamus, quòd illis, ac præsentibus litteris nullo unquam tempore, etiam per Sedem eamdem, derogari possit, nec derogatum censeatur, nisi de toto tenore, & data præsentium plena, specifica, individua, speciali, & expressa, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generaliter idem importantes mentio fiat, & ipsius Caroli, & pro tempore existentis Sabaudiæ Ducis expressus accedat assensus.*

25. Quorum omnium executionem, & observantiam Archiepiscopo Taurinensi, & Naurianensi, ac Bellicensi Episcopis mandavit, quoties pro parte dicti Caroli, & pro tempore existentis Sabaudiæ Ducis requirerentur.

26. Aliud simile Indultum obtinuit ipsemet Dux Carolus III. à Summo Pontifice Clemente VII. sub die 13. Februarii 1524., ubi, nihil omisso de illis, quæ Nicolaus promiserat, Sixtus, Innocentius, & Julius decreverant, & Leo statuerat favore Regiæ Sabaudiæ Domus, eadem omnia specificè relata confirmavit, & innovavit, ac perpetuæ firmitatis robur obtinere, & inviolabiliter observari debere præcepit, eadem de novo concedendo, indulgendo, & statuendo: quòdque illis nullo unquam tempore, etiam per Sedem Apostolicam per quascumque litteras, nullatenùs derogari posset, nisi expressè constaret, Romanum Pontificem illis derogare voluisse, ac causa urgens, & sufficiens exprimeretur; & hujusmodi derogatio per trinas distinctas litteras earumdem tenorem continentes, tribus similiter distinctis vicibus, præfato Carolo, & pro tempore existenti Sabaudiæ Duci intimata, & insinuata fuerit, ipsiusque Caroli, & pro tempore existentis Sabaudiæ Ducis ad id expressus accedat assensus, addendo insuper prout sequitur:

27. *Et aliter factæ derogationes nemini suffragentur: nec non provisiones, præfectiones, collationes, acceptationes, & aliæ dispositiones quæcumque in contrarium, etiam per Nos, & Sedem præfatam pro tempore factæ, & faciendæ nullius roboris, vel momenti existant, nec jus aliquod, vel etiam coloratum titulum possidendi tribuant, ipseque Carolus, & pro tempore existens Dux, ac personæ Ducatus, Dominii, & Ditionis prædictorum litteris derogationis, & Decretis super illis processibus, ac illorum executoribus, subexecutoribus, eorumque mandatis, & executionibus parere minimè teneantur, sed eis firmiter resistere, & litterarum hujusmodi executionem omninò impedire, nec ratione resistentiæ hujusmodi censuris Ecclesiasticis per eosdem executores, & subexecutores innodari possint.*

28. Eadem munificentiæ largitate se gessit favore Serenissimi Ducis Emanuelis-Philiberti Julius III. in suo Brevi Apostolico sub die 6. Octobris 1554., in quo incipiens à promissione Nicolai V. usque ad prædictam Constitutionem Clementis VII., ipsisque ex integro memoratis, singulas Prædecessorum suorum, & in eis contenta quæcunque confirmavit, ac perpetuæ firmitatis robur obtinere, & inviolabiliter observari debere, mandavit: atque eadem de novo concedens, & indulgens, statuit, atque decrevit, quòd nullo unquam tempore, etiam per Sedem Apostolicam, derogari posset: itaut provisiones, præfectiones, & collationes etiam per ipsum, & per Sedem præfatam pro tempore factæ nullius

lius roboris, vel momenti existerent, nec aliquod jus, vel coloratum titulum possidendi tribuerent, ipseque Emanuel-Philibertus, & pro tempore existens Dux, & personæ Ducatus, Dominii, & Ditionis prædictorum litteris derogatoriis, & decretis super illis processibus, ac illorum executoribus, & subexecutoribus, eorumque mandatis, & executionibus parere minimè tenerentur; sed his firmiter resistere, & litterarum hujusmodi executionem impedire, nec ratione resistentiæ hujusmodi censuris Ecclesiasticis per eosdem Executores innodari possent, mandando Episcopis Augustensi, Niciensi, & Astensi, ut prædictas litteras efficaci defensionis præsidio tuerentur, quoties pro parte dicti Emanuelis-Philiberti, ac pro tempore existentis Sabaudiæ Ducis fuissent requisiti; ad hoc ut eadem privilegia, concessiones, gratiæ, & indulta firmiter observari, ac ipse Emanuel-Philibertus, & pro tempore existens Sabaudiæ Dux illis frui, & gaudere pacificè possent.

29. Non minori favôre Gregorius XIII. prosequutus est eumdem Serenissimum Ducem Emanuelem-Philibertum in suis Litteris Apostolicis pridie Idus Decembris 1572., in quibus omnia à Prædecessoribus suis promissa, & concessa ibidem de verbo ad verbum relata confirmavit, ac perpetuæ firmitatis robore munivit, atque ad effectum, ut in toto Ducatu, Dominio, & Ditione ejusdem Ducis, perpetuis temporibus suam executionem obtinerent, eam Archiepiscopo Taurinensi, Episcopis Augustensi, & Niciensi respectivè delegavit ibidem:

30. *Quo circà venerabilibus fratribus nostris Archiepiscopo Taurinensi, & Augustensi, ac Niciensi Episcopis per Apostolica scripta mandamus, quatenùs ipsi, aut duo, aut unus eorum per se, vel alium, seu alios præsentes litteras, & in eis contenta quæcunque, ubi, & quando opus fuerit, ac quoties pro parte Emanuelis-Philiberti Ducis, & successorum suorum, fuerint requisiti, solemniter publicantes eis in præmissis efficacis defensionis præsidio assistentes, faciant, auctoritate nostra, Emanuelem-Philibertum Ducem, & Successores suos præfatos, ac eorum singulos nostri approbatione, confirmatione, & decreto præfatis pacificè frui, & gaudere, non permittentes, &c.*

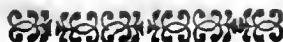
31. Tandem favore Serenissimi Ducis Caroli-Emanuelis, hujus nominis primi, accessit Apostolicum Breve sub die 19. Junii 1595. à S. M. Clementis VIII. emanatum, in quo, relatis singulatim omnibus, quæ continentur in promissione Nicolai V., atque ex inde memoratis usque ad Gregorium XIII. Apostolicis Constitutionibus, ea omnia perpetuò confirmavit, & approbavit, illisque Apostolicæ firmitatis robur adjecit.

32. Perpensis æqua lance, & integra mente huc usque narratis Pontificum placitis ad favorem Regiæ Sabaudi Principis Coronæ, liquidò constat nulli pleniùs inter Catholicos Principes, aut luculentiùs ab Apostolica Sede fuisse consultum, ad temperandam collativi juris potestatem in eo, quod respicit personas, ad Ecclesiastica beneficia promovendas: Nihil enim promittendo, & indulgendo neglectum, aut omissum, quod, in subjecto eligendarum personarum themate, Sabaudorum Ducum dignitati, atque decori, Status etiam, & Ditionis securitati, atque tranquillitati, Subditorum commodo, & utilitati prospiceret; nam quoad Episcopales, & Abbatiales dignitates, & quatuor alia beneficia hanc Nicolaus geminata promissione legem imposuit, ut illis dumtaxat personis idoneis conferri possent, ergà quas Dux Sabaudiæ suam in primis voluntatem ex prævia significatæ intentionis, & præstiti consensus declaratione probatam Summo Pon-

Pontifici aperuisset. Si verò de dignitatibus post Pontificalem majoribus, aut de aliquo Prioratu Conventuali, seù de aliis beneficiis, Pontificiæ dispositioni reservatis, ageretur, ad hoc dumtaxat ipsemet Pontifex teneri voluit, ut provisiones fierent de personis idoneis, attamen Subditis, sive de locis Ditionis ipsius Principis, Alienigenis, vel extraneis omninò exclusis, nisi sibi gratis, vel acceptis, aut suffragante ejusdem Ducis consensu; nec parciori cura, & sollicitudine provisum fuit à Sixto IV., & subsequutis Pontificibus usque ad Clementem VIII. circà alia quæcunque minora beneficia, tam regularia, quàm sæcularia, cum cura, & sine cura animarum, quorum intuitu constitutum est, ut nullus alienigena, sivè alterius nationis, & Dominii Clericus, vel cujuscunque Ordinis Regularis, qui non sit de Ditione, vel Dominio Ducis Sabaudiæ oriundus, aut saltem verus, & actualis illorum incola, prædicta beneficia acceptare, vel obtinere possit, nec aliquod jus acquirere.

33. His sic in facti veritate manentibus, excitatam in Abbatialibus dignitatibus controversiam perstringendo, fateri in primis coguntur adversantes, Pontificiam Nicolai promissionem, toties à subsequutis Pontificibus renovatam, & ampliatam, liberæ hujusmodi Abbatiarum collationi frænum illud injecisse, ut teneatur Pontifex, quoad personas idoneas providendas, habere in primis, & ante omnia intentionem, & consensum Sabaudi Ducis: ità quòd aliter factæ provisiones, nullius momenti, & roboris existant, illisque valeant Principes, & Subditi fortiter, sine ullo censurarum metu, resistere. Non poterant sanè Pontifices circà hanc absolutam necessitatem præcedentis intentionis, atque consensus ergà personas respectivè de hujusmodi Abbatiis providendas, clariùs favore Ducum Sabaudiæ loqui: neque arctiori vinculo propriam fidem obstringere.

34. Post hanc irrefragabilem veritatem, quæ in facto controverti nequit, admissam, nisi quis velit seipsum decipere, ingenuè fatebitur huic passivæ necessitati, quam sibi Summus Pontifex imposuit habendæ alienæ voluntatis, de quarum personis provisiones Abbatiales fuerint faciendæ, eamdem saltem vim, & efficaciam inesse, quam Apostolica Sedes non abnuit, & quotidiè impartitur Pontificiis Indultis, concessionibus, & Privilegiis: sub quorum titulo omnibus ferè Supremis Principibus datum est jus proponendi, vel præsentandi, seù supplicandi, aut nominandi personas ad hujusmodi beneficia promovendas; nam si tenetur Summus Pontifex rationabiliter sequi voluntatem illius, cui permissum est proponere, nominare, supplicare, vel præsentare personas providendas, quatenus idoneæ reperiantur: nulla justitiæ, aut æquitatis ratio patitur, ut idem non servetur intuitu suæ Regiæ Celsitudinis, cui hoc jus nominandi, vel præsentandi, seù supplicandi, sivè proponendi, nullo aliquo, unico, & speciali modo concessum, & indultum fuit, sed universaliter eidem omnia hæc promissa fuerunt, eo ipso, quòd ipsius præviæ voluntati relictum est intendere, & consentire, de quibus personis tales provisiones essent faciendæ; nam realiter & in effectu, quid aliud est proponere, nominare, supplicare, aut præsentare, quàm pro persona providenda suam priùs declarare intentionem, & propriam activo consensu voluntatem significare?

CAPUT II.

Nicolai V. promissio in sua origine, & causis explicatur:

35. OMnibus quidem Summis Principibus, quibus ab Apostolica Sede ex prævijs intentione, atque consensu, uno, vel alio modo declarandis data fuit, ante provisionem faciendam, designatio personarum ad beneficia Consistorialia promovendarum, intolerabile foret, quoties superstitiosis subtilitatibus à rectissima Summorum Pontificum mente longè alienis excipi posset, non fuisse talem facultatem ea lege, & intentione concessam, ut non remaneret adhuc in libero ejusdem Pontificis arbitrio, posthabita Principis designantis voluntate; alias personas de iisdem beneficiis providere: verumtamen illud malè sanum,& inofficiosum effugium,ex cujus quæsito colore omnia in rebus beneficialibus Indulta corruerent, & inutilia redderentur, eos præcipuè Supremos Principes acriùs irritaret, qui hanc designandæ in provisionibus beneficialibus personæ ad aliquod beneficium promovendæ facultatem, ex urgentissimis causis in vim pacti, vel initæ conventionis à Summis Pontificibus acceperunt, prout intuitu Sabaudiæ Ducis evenisse perspicuè demonstrabo.

36. Quoties scriptæ dumtaxat in Pontificio Nicolai diplomate causæ ponderentur, ex quibus certam collativo beneficiorum juri formam ab Apostolica Sede servandam præfixit, non apparet Pontificem aliud respexisse, nisi singularia Ducis Ludovici merita ergà se,& Romanam Sedem, atque nè Ducis Sabaudiæ Ditioni, seù Statui aliquod dispendium succederet, vel alia quævis adversitas intestina: siquidem nulli magis quàm eidem Nicolao notum erat, quali zelo, & pietate Ludovicus operam suam impendisset, ut Dux Amedeus ejus Pater,qui sub Felicis V. assumpto nomine in sua obedientia Ecclesiam regebat, daret diù optatam Christianæ Reipublicæ pacem, abdicato Pontificatu, quem in partes diro schismate divisum plures antea diutiùs tenuerunt: nemo tamen tam fortiter reliquit; unde *Spondanus in suis Annal. Ecclesiast. ad annum* 1449. *num.*3. admirandum non immeritò monet, quomodo Nicolao humillimæ originis viro cesserit Amedeus Sabaudiæ Dux, consanguinitate, vel affinitate cunctis fermè Christianis Principibus conjunctus: concludens, piissimum illum Principem, quò potentior apud homines felix videri poterat, eò se Deo gratiorem esse quæsivisse, rarò illo, & eximio veræ humilitatis exemplo, quod, & Deus adeo acceptum habuit, ut fortè ejus etiam merito concesserit, nunquam hactenus ab eo tempore ullum succrescere in Ecclesia Romana Christi Sponsa schisma, quibus anteà frequentissimè concutiebatur; quod idem memorant relati ab Anonimo de Amedeo-Pacifico *num.*109.*& seq.Guicenon.histor.Sabaud.tom.*1.*fol.mihi* 508. & ipsemet Pontifex Nicolaus agnovit in suo Apostolico Brevi pridiè Kalendas Martii 1450. ab iisdem Authoribus relato, ubi unionem, & pacificationem Catholicæ Ecclesiæ, spontanea per Amedeum Pontificatus dimissione, ad memoriam revocans, paratum se exhibuit, Duci Ludovico libenter tribuere, non arundinem vacuam, & inania verba, sed quidquid in ejus, & illustris Sabaudiæ Domus utilitatem, & honorem sibi factu possibile videretur.

37. Accedebant, ad excitandum beneficum grati Pontificis animum, hæreditaria Ludovici merita, cujus inclyti Protoparentes Sabaudiæ Principes, ab Augusta Imperatorum Saxonum stirpe progeniti, Sedem Apostolicam, illiusque Supremos Moderatores pari fortitudine, & pietate, jam tunc per continuatam quatuor, & ultrà seculorum seriem semper coluerant, & illustria monumenta reliquerant: quæ passim in Ecclesiasticis annalibus vulgata Eugenius IV. proprio oraculo paucos ante annos celebraverat in sua Epistola sub die 13. Martii 1437. ad eumdem Amedeum Sabaudiæ Ducem inscripta, cujus verba recenset Anonimus de Amedeo-Pacifico ad lectorem ibidem: *Quemadmodum Majores tui Ecclesiæ Dei, & Apostolicæ Sedis quieti, paci, & unitati, consiliis, & auxiliis, etiam personis propriis astiterunt, ac Fidem Catholicam longis finibus, & limitibus ampliare adjuverunt, exterminantes etiam gladio sævissimos hostes, qui illius gloriam obtenebrare conati sunt.*

38. Dabat ulterius Summo Pontifici ipsa re, de qua agebatur, qualitas validissimam juris, & æquitatis causam, ad ità statuendum ergà Ducem Ludovicum, dum omnes ferè Ecclesiæ, tàm Episcopales, quàm Abbatiales, in ipsius temporali dominio existentes, à piissima suorum Serenissimorum Prædecessorum munificentia primævam fundationem, & dotationem acceperant: de quibus liquidò constare poterat ex illis publicis, & antiquis documentis, quæ compilavit *Augustinus ab Ecclesia Episcopus Salutiensis in sua Chronologia historica de Episcopatibus, & Abbatiis Principatus Pedemontani:* & *dein recollegit Guicenonius in sua histor. genealog. Regiæ Sabaudiæ Domus tom.* 3. Jam enim ex promulgatis Pontificiarum decretalium legibus *in cap.25. sub tit. de jure patron.* tunc invaluerat, & maximè intuitu Supremorum Principum, ut iisdem ob fundationem, & dotationem Ecclesiarum, ex solo juris ministerio, etiam absque aliqua speciali reservatione, jus offerendi, seù præsentandi, quæsitum intelligeretur, juxtà Concilii *Toletani* 12. *decretum can.* 6. & *communem Canonistarum sententiam, quam affert, & sequitur Loter. de re benefic. lib.2. qu.7. num.*4. atque in puncto, quando agitur de patronatibus Regiis, latè docent *Alphonsus Alvares in speculo Principum cap.63. num.2. Renatus Coppinus de sacra Politia lib.1. tit.4. Antonius Faber in suo codice sub tit. de Sacros. Eccles. deff.*48. & *de jure patron. deff.*1 *Vasquius lib.1. controv. Illustr. cap.22. num.*14. *Vivianus de jure patron. part.1. lib.3. cap.1. num.*38. *Covarruvias in recollect. ad cap. possess. de reg. jur. in 6. part.2. §.10. nu.5.* & *jampridem sancitum fuerat à Justiniano Imperatore Novell.*126. *cap.*18.

39. Sufficeret eas attulisse causas, quas Nicolaus in suis Apostolicis Litteris nominatim expressit, quoties ageretur de Privilegio per modum Indulti, seù concessionis ad Ludovici supplicationem obtento; verumtamen, cum in subjecta facti specie Summus ille Pontifex non concesserit, neque rogatus indulserit, sed apertissimis verbis Sabaudiæ Ducem certum fecerit, ipsique promiserit de speciali forma servanda super collationibus, & provisionibus beneficiorum in ejusdem Principis temporali Dominio consistentium, dataque Fidei vinculum validissimis clausulis irritantibus muniverit, de quibus suprà *num.* 4. & *seq.* hujus scriptæ promissionis ratio postulat, & necessaria oppugnatæ veritatis defensio cogit, ut initæ conventionis causæ fundamentales radicitùs eruantur ab iisdem principiis ortæ, quibus ipsemet Pontifex Nicolaus anno 1448. de eodem collativo jure cum Germanica Natione convenerat: & dein anno 1515. Leo X. cum Christianissimo Francorum Rege Bononiensi concordato transegit; Etenim illa verba

certum facimus, & sibi promittimus, præcedentem tractatum arguunt subsequuta promissione compactum; undè conventionis dein inter partes initæ, atque contractus stipulati vim habent, ut tradit *Imperator in §. si scriptum institut. de inutil. stipulat.* & docent communiter Doctores *in l. sciendum, ff. de verb. oblig. Jason. in l. Titia, §. penultimo num.6. & 7. ff. eod. tit. Alexander in l. jurisgentium, §. cum nulla, ff. de pactis, Cardinalis Mantica de tacit. & ambig. lib. 14. tit. 10. nu. 41. vers. quod locum habet. Ludovisius decis.* 328. *num.*6. consueverunt namque Pontifices in hujusmodi promissionibus, minùs scribere, quàm dicere: aut quia sic decuit, vel quia multa occurrebant, quæ expressa fortasse nocuissent, licet tacita non officerent, juxtà Modestini Juris-Consulti monitum *in l. nonunquam* 51. *ff. de condit. & demonstrat.*

§. I.

De Priscis Episcoporum, & Abbatum electionibus.

40. Abditis in hac solemni promissione Nicolai Pontificis sensibus, primam lucem afferunt priscæ Episcoporum, & Abbatum electiones; nam quoad Episcopales dignitates exploratum est, ab initio nascentis Ecclesiæ, & longo post tempore non tàm Clerum, quàm Populum, in eligendis Episcopis, admissos fuisse, sicuti latè docent *Rebuffus de concordat. Franc. in clausula, & cum ex electionibus sub tit. de elect. derogatione, Michael Rausc. l. in hist. Jurisdict. Pontif. lib. 2. cap. 9. Antonius Paulutius in sua Jurisprudentia sacra tom. 1. lib. 2. cap. 15. & sequ. Diana coordinatus tom. 9. tractat. 9. de prisco more eligendi Episcopos resol. 1. & pluribus seqq. Dionisius Petavius de Ecclesiast. Hyerarch. cap. 13. & novissimè Ludovicus Thomassinus de beneficiis par. 2. lib. 2. cap. 2. & 3.*

41. Hanc à primis Ecclesiæ cunabulis eligendi normam, ostendunt acta Apostolorum *cap.* 1., in quo, dum ageretur de substituendo Apostolum loco Judæ, Petro in medio Fratrum exurgente, ubi aderat turba centum ferè, & viginti, statuerunt Barnabam, & Matthiam, atque orantes, sortes eis dederunt: omnes scilicet illi, qui tum præsentes erant, & ad quos Petrus verba fecerat, Chrysostomo teste in actis Apostolorum *homil.* 3. quod idem in electione septem Diaconorum habetur *cap.* 6. ubi convocata ab Apostolis multitudine Discipulorum, ità alloquutos legitur: *considerate ergò, Fratres, viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu Sancto, & sapientia quos constituamus super hoc opus; non verò orationi, & ministerio verbi instanter erimus, & placuit sermo coram omni multitudine, & elegerunt Stephanum: hos statuerunt ante conspectum Apostolorum, & orantes imposuerunt eis manus.* nec diverso ritu eligendos Episcopos tradit Origenes *hom.* 6. *in Levitic. Cyprianus Carthaginensis Episcopus epist.* 68. *omninò videndus, Chrysostomus homil.* 14. *& lib.* 3. *de Sacerdot. cap.* 15. quòd etiam Constantino imperante servatum patet ex Euseb. Cæsariens. *de vita Constantini lib.* 3. *cap.* 60. 62. *& tempore Concilii Niceni ex epist. Synodica apud Socratem lib.* 1. *cap.* 9. *ibidem—Quòd si quempiam eorum, qui in Ecclesia censentur, diem suum obire contigerit, in defuncti locum, & honorem provehantur illi, qui nuper adsciti sunt, modo digni videantur, & populus eos eligat suffragante nihilominus, & Plebis judicium confirmante Alexandrinæ urbis Episcopo*—hinc Hilarius Pictavien. Episcopus *in supplici libello ad Constantium Imperatorem*, quem affert Cardinalis Baronius *ad annum*

num 355.*num*.72.*& seqq.* inter alia his verbis Imperatorem alloquitur--*Permittas lenitas tua populis, ut quos voluerint, quos putaverint, quos elegerint, audiant docentes, & divina Mysteriorum solemnia concelebrent, & pro incolumitate, & beatitudine tua preces afferant*--nec diversimodè Alexandrinis rescripsit Leo Imperator apud Evagrium *lib*.3.*cap*.12.*ipsos monendo, ut Episcopo subesse vellent, quem Cleri, populique electio designasset.*

42. Similem procedendi modum discimus observatum fuisse ex Primi Concilii Constantinopolitani epistola Synodica ad Damasum Papam, & ad cæteros Occidentis Episcopos, cujus hæc sunt verba: *Episcopum Nectarium in œcumenica Synodo communi concordia, sub Dei, & dilectissimi Regis Theodosii conspectu, universo Clero, totaque Civitate suffragium ferente, ordinavimus; & in eumdem sensum loquutus est Gregorius Nazianzenus in orat. de obitu Patris, prout etiam epist.*22.*& orat.* 21. ubi laudat electionem Athanasii, quòd totius populi calculo firmata fuisset, hoc est suffragio, quale in comitiis olim per calculos dari consueverat. idemque annuit Hieronymus *lib.* 1. *adversus Jovinianum*, ubi incusat vulgi mores, quòd eligere plerumque soleant Episcopos sibi similes; eamdemque eligendi potestatem Clero, & populo tribuit ipsemet Hieronymus *in Comment. ad Ezechielem cap.* 33., *Irenæus epist.* 67., *Apollinaris-Synodius lib.* 4. *epist.*25., *Julius I. in epist. ad Oriental.* quam refert *Athanasius Apolog.* 2., & recenset *Severinus Binius tom.*1.*Concil.pag.mihi* 405. ubi exprobrat Gregorio, quòd nullum à populo Alexandrino suffragium habuisset, *Anselmus Episcopus Lucensis in defensione Gregor.VII. lib.*2.*ferè per totum*, ubi hanc veritatem usque ad finem undecimi Seculi, in quo ipse vivebat, indubitatis documentis exponit.

43. Eamdem in electionibus formam statuisse Summos Pontifices, apertissimè testantur acta Syriaci, Innocentii, Zosimi, & Bonifacii, quæ habentur penès Petrum de Marca *de concord.Sacerdot.& Imper.lib.*8.*cap.*6. *à nu.*7. *usque ad nu.*10., quibus accesserunt Decreta Cœlestini, Leonis, Gregorii, Gelasii, & Stephani à Gratiano congesta *distinct.*62. *cap.* 1. ibi: *Nulla ratio sinit, ut inter Episcopos habeantur, qui nec à Clericis sunt electi, neque à Plebibus expetiti, nec à Provincialibus Episcopis cum Metropolitani judicio consecrati, & distinct.*63.*cap. quia igitur* 9. *ibid. Sacerdotis, & totius Concilii unito consensu, & Serenissimi Principis voluntate-cap. plebs* 11. *cap. nosse tuum* 12. *ibidem--Convocato Clero, & populo talis ibi eligatur--Nicolaus cap.*13.*--Episcopos per æmiliam non consecres nisi post electionem Cleri, & populi--Leo cap.*19. *ibidem--Omnium Clericorum, & Civium voluntate discussa--Cœlestinus cap.* 26. *ibidem--Cleri, Plebis, & Ordinis consensus, & desiderium requiratur*--quod idem statuitur ab eodem Leone *cap.* 27. *& ex capitularibus Imperatorum* Caroli, & Ludovici *cap. Sacrorum* 35. *eadem distinct.*63.

44. Cæpit paulatim populus ab electionibus removeri, sicuti patet ex Justiniani rescripto *in l.*43.*§.item jubemus de Episcop.& cleric.in authent.de Sanctiss. Episcop.collat.*9.*tit.*15., quod jampridem, saltèm quoad tumultuosas turbas, statuerat Concilium Laodicenum *can.*13., donec omnis ad electionem accessus partìm consuetudine, partìm latis canonibus eidem interdictus est; neque enim aliquid in vulgo modicum terrere ni paveat; undè prævaluit, quod dici solet, vanas populi voces non esse audiendas *l.ad bestias* 31.*ff. de pen.l.Decurion.*12.*§.*1. *Cod. eod. tit.* aucto enim Fidelium numero convocari sine tumultu non poterat, & facilè mobile vulgus studiis partium usque ad rixas, & cædes scindebatur, ità ut

affe-

affectui magis, quàm merito vota conferret; nec tàm eligeret, quàm venderet: Prophanum itaque, & venale vulgus ab electionibus Episcoporum arcere consentaneum fuit *cap. Osius 2. cap. 51. & cap. 56. de elect. cap. 2. de judiciis, cap. nullus, cap. Adrianus, cap. non est, cap. non licet distinct. 36. cap. si deinceps caus. 16. qu. 7.*

45. Exclusis itaque Laicorum suffragiis integra mansit penès cujuslibet ordinis Clerum Episcopalis electio, donec Clericorum multitudinem ad sola Canonicorum Collegia, seù Cathedralium Capitula redigere Ecclesiasticæ disciplinæ ratio suasit, quæ pridem ex juribus supra relatis plebeculæ concursum ad paucos optimates reduxerat: quod jus ad totalem populi, & Cleri inferioris exclusionem, quando sibi Capitula vindicaverint, facilè eruitur ex Pontificiis Constitutionibus in quinque prioribus Decretalium libris *sub tit. de electionibus, & electi potest. cap. cum Sutrina Ecclesia 3. de causa possess. & propriet.* & plenè tradunt supra laudati Scriptores *num. 40. inter quos Paulutius cit. lib. 2. tract. 2. cap. 16. num. 7. versic. perduravit, & lib. 6. tractat. 10. cap. 4. num. 5.* Thomassinus *de benefic. par. 2. lib. 2. cap. 31. num. 7.* quibus addo Archiepiscopum Parisiensem Petrum de Marca *de concord. Sacerdot. & Imper. lib. 6. cap. 2. num. 9.* ubi ex variis Gregorii VII. epistolis ostendit propè finem duodecimi Seculi, jus electivum ad Canonicos Ecclesiarum Cathedralium transmissum fuisse, quod dein Concilium Lateranense sub Innocentio III. celebratum anno 1215. præscriptis eligendi formis ad forensis trituræ leges revocavit, quæ passim in libris *Decretalium à Gregorio IX. recollectis habentur sub tit. de postulando, de elect. & de translat. Episcop.*

46. Electionibus Canonicis in suo robore vigentibus, ipsarum confirmatio penès Metropolitanos, seù Primates principaliter mansit, & Electorum ordinatio, seù consecratio apud Comprovinciales Episcopos. Ità habetur inter antiquos Canones, quos aliqui Apostolicos vocant *cap. 33. & statuerunt Laudicena Synodus can. 12. Nicæna can. 4. & 6. Antiochena can. 19. Sardicensis can. 6.* prout etiam in Ecclesia Occidentali *Concil. Carthaginense 2. can. 12. Carthagin. 4. can. 1. nec non Summi Pontifices Innocentius I. epist. 2. cap. 2. Bonifacius epist. 3. Leo-Magnus epist. 89. & 92.* hinc Gregorius-Magnus id præcipuè professus est, quòd non se interponeret electionibus Episcoporum, sed liberis eligentium suffragiis permitteret in *epist. 29. lib. 2.* atque *lib. 19. epist. 24.* ubi rogatus à Roberto Comite, ut Melitensem Episcopum consecraret, tandiù distulit, donec constaret, ejusmodi consecrationem Rhegiensis in Calabria Archiepiscopi juri adjudicandam non esse, & Hadrianus I. ea maximè gloria, & laude delectabatur, quòd se Episcoporum canonicis electionibus non ingereret, sicuti habetur *in Concil. Gallic. tom. 2. pag. mihi 96.* & hoc, usque ad duodecimum Seculum, ab Ecclesia, tàm Orientali, quàm Occidentali communiter servatum fuisse latè tradunt, & probant *Petrus de Marcà lib. 6. cap. 2. 3. & seqq. Thomassinus de beneficiis tom. 2. par. 2. lib. 2. cap. 7. 18. 29. & 42.*

47. Quoad attinet ad Abbatiales dignitates, seù Monacorum Præpositos, satis constat eorum electiones Monacis cujuscumque Cœnobii fuisse permissas, & in ea re paulò minùs varium fuisse usum, quàm in Episcopis eligendis, prout notat *Joannes Doviat in suo specimine Juris Ecclesiastici tom. 2. fol. mihi 16. nu. 8.* & fusè tradit *Thomassinus de beneficiis par. 2. lib. 2. cap. 28. & cap. 34.* juxtà Pontificias constitutiones, de quibus habetur *in cap. ex eo 32. & cap. indemnitatibus 43. sub tit. de electionibus in 6.*

§. II.

§. II.

De collativo Ordinariorum Jure.

48. Pari ferè gradu permansit apud Ordinarios illæsa collativi Juris ratio de omnibus beneficiis, in singulorum assignata Diœcesi, seù Ecclesiastica Jurisdictione consistentibus, prout dilucidè probatur ex dispositione Sacrorum Canonum *in cap.finali distinct.99. cap. nemò de consecratione distinct.1. cap.sic quidam 2. cap.decretum est 3. cap.regenda 4.cum concordant. caus. 10.quæst. 1. cap. omnes Basilicæ 10.& cap.nullus omninò 11. caus. 16. quæst. 7. quod idem in Decretalibus sancitum legitur in cap.conquærente 16.de offic.Judic. Ordin. cap.ex frequentibus 3.de Institutionibus*, nam prout scripsit Gregorius-Magnus ad Romanum Siciliæ defensorem, relatus à Gratiano *in cap.pervenit caus.11.quæst.1. Si sua cuilibet Episcopo Jurisdictio non servatur, quid aliud agitur, nisi ut per Nos, per quos Ecclesiasticus custodiri debuit ordo confundatur?*

49. Adeò enim ignota usque tunc fuerat Papalis beneficiorum immediata, & absoluta provisio extrà specialem suam Diœcesim, & suburbicarias regiones, ut in toto Decretorum volumine, & in antiquioribus Pontificiis Decretalibus, usque ad decimum tertium Seculum, nullum de hac re actuale exemplum afferatur, sicuti animadvertunt Joannes-Andreas *ad speculat. sub tit. de concess. præbend.vers.& sciendum est. Gonzal.ad reg.Cancell.§.1.in proœmio num. 21. & duobus sequentibus, Selva de beneficiis part.2.quæst.1.num.14. Loterius cod. tractat. lib.2.quæst.22.num.1. & seqq.Barbosa de offic.& potest.Episcop.allegat.57.num.1. Paulutius in sua Jurisprudentia sacra lib.6.tract.10.cap.4.num.2.§. At verò Joannes-Franciscus Leo in suo Thesauro Fori Ecclesiastici par.2.cap.3. num.1.* & fusè docet eruditissimus *Thomassinus de benefic.par.2. lib.1. cap.33.& tribus seqq.* qui dein *cap.41. & 42.* luculenter ostendit, quòd si fortè Summi Pontifices se in hujusmodi provisionibus interponerent, tamen jus absolutum, & indefinitum propriæ authoritatis, & zelum suæ universalis ergà omnes Ecclesias sollicitudinis, cum potestate ordinaria Episcopi proprii illius loci, in quo sita erant beneficia, temperabant. Et quamvis penès ipsos tanquam Petri Successores, & universalis Ecclesiæ Episcopos, inesset habitualiter integra omnium Ecclesiarum, & beneficiorum dispositio, seù dispensatio, cum plenitudine potestatis sibi immediatè à Deo concessa: erant nihilominus contenti actuali illorum beneficiorum collatione, quæ urbis ambitu claudebantur, pront post *Germonium de Indult.Cardinal. §.per quæ sublatis, nu.87.* fatetur *Cardinalis de Luca in relat.Roman.Cur.discurs. 9.num.6.usque ad num.13.& in summa de beneficiis cap.2.in princ.*

50. Hinc Lateranense Concilium sub Calixto II. de anno 1123. summam Episcoporum authoritatem in quorumlibet beneficiorum propriæ Diœcesis distributione, integram, & liberam servari præcepit, excepto patronatu tàm Laico, quàm Ecclesiastico, prout habetur *ibid. can. 4.* juxtà veteres Ecclesiæ regulas, quæ omnes singularum Ecclesiarum res in manu Episcoporum constituerant *cap. 2.caus.16.quæst.7.& caus.15.quæst.16.cap.7.*

§. III.

§. III.

Quid in hujusmodi Electionibus, & collationibus beneficialibus exigi, aut recipi potuerit.

51. Canonicis electionibus, & collativo beneficiorum jure in prædicto statu vigentibus, in eo præcipuè fervebat Romanorum Pontificum, inferiorum Pastorum zelus, nè pro eligendis Prælatis, aut conferendis beneficiis aliquod licèt tenue donum, vel levis pecunia exigeretur, aut reciperetur; Nam cum ditatis post tertium Seculum ex pia liberalitate Fidelium Ecclesiis, omnia officia Ecclesiastica non fine certis beneficiis, seù proventibus esse cæpissent, & nemo promoveretur ad Ordines, nisi certæ cuidam Ecclesiæ assignaretur, statim hoc malum irrepsit, ut illi, quibus iherat ordinandi, seù promovendi facultas à promovendis, seù ordinandis dona, & pecunias exigerent, aut acciperent: Hinc post damnatam à Joanne Chrysostomo in Ephesina Synodo cujusdam Antonini Episcopi rapacitatem, qui ordinandos titulo beneficii, solutione unius annatæ, pro modo reddituum onerabat, teste Palladio in vita ejusdem Chrysostomi, corruptio ista Calcedonense Concilium impulit, ut depositionis pœnam illis infligeret, qui aliquo accepto ordinarent Episcopos, aliosve Clericos, aut Ministros in Ecclesia constituerent, sicuti habetur in actis ejusdem Synodi *Calced. can.* 2. cujus fragmentum retulit *Gratianus in cap. si quis Episcopus* 8. *caus.* 1. *quæst.* 1. Jam enim tunc ordinatio comprehendebat unico contextu manuum impositionem, & beneficii collationem, cujus annuos redditus, atque proventus huic corruptelæ causam dedisse, ambigendum non est: Etenim postquam donata à Constantino Magno in initio quarti Seculi pace, illapsæ sunt in Ecclesiam opes, insidiari cæpit avaritia, & pretium facere rebus, quæ jam nihil sunt, ubi ad illa obtinenda necesse est erogare pecuniam.

52. Verumtamen, cum Calcedonensis Synodi constitutionem eludere non erubescerent Orientalis Ecclesiæ Ministri, eam adhibendo infelicem astutiam, ut pecuniam post ordinationem acciperent, Gennadius Patriarcha Constantinopolitanus sophistica argumenta repellens statuit in Patriarchali Synodo, quam de anno 459. initam legimus *ex lib.* 3. Juris Græco-Romani, quòd non liceret pecuniam dare, aut accipere, tam ante ordinationem, quàm post ejus celebrationem, declarando talem fuisse Concilii Calcedonensis mentem, abrogando contrarium abusum, qui paulatìm ex Gallatiæ partibus irrepserat.

53. Nondum fluxerat decennium post acta prædictæ Synodi Patriarchalis, & jam necesse habuit Leo-Augustus imperiali lege decernere, nè ordinantes, seù eligentes pro ordinatione, aut electione aliquid acciperent: Profectò enim inquit Imperator *in l. si quemquam* 30. *Cod. de Episcop. & Cleric. — quis locus tutus, & quæ causa poterit esse excusata, si veneranda Dei templa pecuniis expugnentur? quem murum integritatis, aut vallum fidei providebimus, si auri sacra fames in penetralia veneranda prorumpat? cesset altaribus imminere profundus ardor avaritiæ, & à sacris adytis repellatur piaculare flagitium; unde, si quis, ut alium ordinaret, aut eligeret, aliquid accepisse detegatur, ad instar publici criminis,*

minis, & læsæ Majestatis accusatione proposita à gradu Sacerdotii repellatur &c.

54. Vix septuaginta à promulgatione Leoninæ constitutionis excesserant anni, & jamadeò invaluerat contrarius abusus, ut eum omninò delere, atque abrogare desperans Justinianus Imperator illum dumtaxàt temperare, & ad certam quantitatem, atque laudabilem usum reducere decreverit in Novella *constitutione edita anno* 530. *quæ legitur in ordine* 97. *& in libris Authentic. collat.* 1.§. *& hanc,tit.6.& collat.9.tit.*15.§.1.ubi incipiendo à Patriarchalibus Ecclesiis, Romanâ nempè, Constantinopolitanâ, Alexandrinâ, Antiochenâ, & Hierosolymitanâ, nihil ultrà viginti libras auri præstari declarat aliis Ecclesiis pro modo, & ratione fructuum ad moderationem redactis, quarum nonnullæ tercentis, aliquæ ducentis, aliæ quinquaginta nummis aureis onerantur; Præpositos autem Ecclesiis duas auri libras annui redditus non excedentibus, neque pro intronistico, neque pro alia qualibet causa, aut consuetudine dari aliquid permisit, cujus tamen pecuniæ,ut suprà exigendæ,distributionem faciendam esse decrevit Imperator, ab Archidiacono, & à primo ordinantis Episcopi presbytero, qui prædictam pecuniam accipientes,eamdem in tres partes dividere deberent:nempè unam inter Episcopos consecrationi adsistentes, ut eorumdem itinerario sumptui consuleretur: aliam inter Clericos tanquam in munus, seù honorarium præstiti Ministerii: & alteram pro labore, & mercede Notariorum diplomata conficientium. Movetur ad hanc reductionem piissimus Imperator duabus præcipuè rationibus, quæ ibidem specialiter exprimuntur: videlicet,nè ex talibus occasionibus Ecclesiæ debitis prægraventur, & nè Sacerdotia venalia efficiantur.

55. Justiniani constitutionem sequutus est Attalaricus Italiæ Rex in suo memorabili edicto ad Joannem Papam anno 533. penès *Cassiodor.variar.lib.*9.*cap.* 15. quod ut cunctorum cordibus figeretur, mandavit ipse Rex Attalaricus tabulis marmoreis incidi, & ante atrium B. Petri Apostoli in testimonium publicum collocari, sicuti probatur ex subsequenti epistola ipsius Regis ad Salvantium urbis Præfectum, quam affert ibidem *Cassiodor.cap.*16.

56. Viguisse videtur in Ecclesia occidentali præfata permissio usque ad annum 595. quando Gregorius-Magnus in Concilio Romano omnem præstationem prohibuit, ità ut nihil omninò dare, vel accipere deinceps sub quocunque nomine, & colore liceret: quod decretum Synodale legitur in epistolis ejusdem Gregorii *lib.*44.*cap.*4. & refertur à Gratiano *in cap.novit Sanctitas tua* 3.*distinct.* 100. *cap.de ordinationibus* 116. *& cap.quibusdam* 117.*caus.*1. *quæst.*2. ubi maximus ille Catholicæ Ecclesiæ Antistes inquit -- *sicut Episcopum non decet manum, quam imponit vendere, ità & Minister, vel Notarius non debet in ordinatione ejus vocem suam, vel calamum venundare; is autem qui ordinatus fuerit, si non ex placito, neque exactus, neque petitus post acceptas chartas, & pallium aliquid cuilibet ex Clero, gratiæ tantummodo causa, dare voluerit, hoc accipi nullo modo prohibemus; quia ejus oblatio nullam culpæ maculam ingerit, quæ non ex ambientis petitione processit* -- quinimò contrà aliquos insipidè cogitantes, se à tali crimine liberari posse sub prætextu, quod acceptam pecuniam in eleemosynis dispensarent, acriter clamat Sanctissimus Pontifex *lib.*7. *epist.* 110. quam affert Gratianus *cap.non est putanda,caus.*1.*quæst.*1.

57. Post prædictam constitutionem in Synodo Romana factam, totas vires adhibuit ipsemet Gregorius-Magnus, ad illam pravam consuetudinem ab omnibus Ecclesiis, tàm Occidentalibus, quàm Orientalibus extirpandam, prout patet

ex eiusdem Apostolicis litteris *lib.4.epist.5* 1.53.54.55.*&* 56.item *lib.5.epist.7. & lib.7.epist.5.* 113.114. *nec non lib.9.epist.*40.51.53.54. *ac lib.*11. *epist.*46.quarum epistolarum authoritas variis in locis adducitur à Gratiano *in 2.parte decret.caus.* 1.*quæst.*1.2.*&* 3.

58. Laudabilem illam Constitutionem à conciliari decreto emanatam, in suo robore mansisse penès Romanam Curiam usque ad annum 744. probat responsio Papæ Zachariæ ad Bonifacium Sedis Apostolicæ Legatum, qui probra adversus Ecclesiæ Romanæ Clericos ingesserat, quod pretia ex prædictis rebus acciperent; undè Zacharias, quasi sibi tanquam Supremo Pastori hanc corruptelam contrà Sacros Canones exprobraret, ità conquestus est *epist.5.ad prædict. Bonifac.ibid.— quasi nos corruptores simus Canonum, & Patrum rescindere traditiones quæramus, ut per hoc quod absit in simoniacam hæresim incidamus, accipientes, & compellentes, ut ii, quibus pallia tribuimus nobis præmia largiantur, expetentes ab illis pecunias* — & infrà — *fastidiosum à nobis, atque injuriosum suscipitur, dum nobis illud ingeritur, quod nos omninò detestamur; absit enim à nobis, & à nostris Clericis, ut donum, quod per Spiritus Sancti gratiam suscepimus, pretio venundemus.*

59. Vetus hoc in Christiana Republica malum semper vetitum, & nunquam satis coercitum fuisse, comprobavit eventus; nam omissis, quæ in nono, & decimo seculo Pontificalis dignitatis turbatus ordo, & varii Urbis Romanæ casus sub diversis Imperatoribus attulerunt, hujus mali vindicem se præbuit, labente jam decimo Seculo, Concilium Romanum sub Benedicto VII. Otthone I. Imperante, cujus decretum refert Additionator ad Petrum de Marca *lib.6.cap.*10. & post Alexandrum II. *epist.* 35. propè finem undecimi seculi Gregorius VII. in Concilio Romæ habito anno 1074. *relatus à Gratiano in cap. ordinationes* 113. *cap.nullus Episcopus* 124. *caus.*1. *quæst.*1. *cap.audivimus* 1. *cap.si quis dator* 2.*& cap.si quis Episcopus* 3.*caus.*1.*quæst.*3. Dignum est enim, inquit ibidem zelantissimus Pontifex, ut qui gratis Episcopatum accepit, ità membra ejusdem Pontificatus gratis distribuat, & sicuti latiùs legi potest in ejusdem Concilii Romani apologia, quæ Concilio ipsi subtexitur.

60. Non minori zelo hanc corruptelam delere studuit Urbanus II. penès *Gratian.Decret.par.2.caus.*1.*quæst.*2.*cap.*3. *ibid. regulam antiquam sequens, nulli unquam de ordinationibus aliquid omninò accipiendum esse constituo, neque ex datione pallii, neque ex traditione chartarum, neque ex ea, quam nova per ambitionem simulatio invenit appellatione pastelli; quia enim ordinando Episcopo Pontifex manum imponit, Evangelicam lectionem Minister legit: confirmationis autem ejus epistolam Notarius scribit.* & ex eodem Urbano II. habetur *in cap.quæsitum* 4.*cap.ea quæ sunt* 5.*& cap.Salvator* 8.*caus.*1.*quæst.*3.

61. A pestissimis sanè verbis loquutus erat Urbanus; sed quia aliqui, distinguendo temporalitatem reddituum à spiritualitate consecrationis, seù Ordinis, putabant se posse, occasione collationis beneficii, pecuniam pro modo, & ratione reddituum accipere: observetur, quomodo piissimus Pontifex Paschalis II. Urbani Successor, contrà sic desipientes respondit apud eumdem *Gratian. in cap.si quis objecerit* 7. *caus.*1.*quæst.*3. in illis verbis: *Si quis objecerit, non consecrationes emi, sed res ipsas, quæ ex consecratione proveniunt, penitus desipere probatur; nam cum corporalis Ecclesia, aut Episcopus, aut Abbas, aut tale aliquid sine rebus corporalibus in nullo proficiat, sicut nec anima sine corpore corporaliter vivit: quis-*

quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit; nullus igitur emat Ecclesiam, vel præbendam, vel aliquid Ecclesiasticum, nec pastellum, nec pastum antea, vel postea pro hujusmodi solvat: quod idem ex eodem Paschali habetur *in cap.* 125.*caus.* 1.*quæst.* 1. *& in cap. Altare* 114. *caus.* 1.*quæst.* 3. nec diversimodè decreverunt post Urbanum, & Paschalem subsequuti Pontifices *apud Gratian. nempè Gelasius II. in cap. quos constiterit* 6. *Calixtus II. cap. Sanctorum Patrum* 10. *eadem caus.* 1. *quæst.* 1. *& Innocentius II. in cap. si quis præbendas* 15. *caus.* 1. *quæst.* 3. *quod idem renovavit anno* 1119. *in Concilio Lateranen. can.* 2. *& Innocentius III. anno* 1215. *in Concil. Lateranen.* 4. *can.* 63. *quibus addi possunt decreta Concilii Pictaviensis can.* 9. *&* 13. *Londinensis can.* 1. *&* 3. *& rursus in alio Londinensi de anno* 1138. *can.* 3. *&* 4. *Parisiensi anno* 1252. *can.* 22. *&* 23. *Pallentino can.* 19. *Tolletano de anno* 1321. *can.* 13.

§. IV.

De Jure Supremorum Principum, & singulariter Serenissimi Ducis Sabaudiæ in electionibus Prælatorum.

62. Quale fuerit Jus Regium in canonicis electionibus ante Constantini Magni tempora, superfluum est quærere; nam nullus ex Imperatoribus Romanis extitit, qui idolatricis superstitionibus deditus Episcopos prorsus sublatos non cuperet, & omnes Christi fideles delere, igne, & ferro non studeret; unde cessat occasio inquirendi, quale in illis tribus prioribus seculis sibi Jus vindicarent: & quam partem, atque sollicitudinem gererent Principes in eligendis Episcopis.

63. Postquam Constantino rerum potito Romani Imperatores Christo nomen dederunt, & Ecclesia palàm suis legibus, & redditibus vivere cæpit, vetitum quidem fuit, nè Principes se ingererent in electionibus Episcoporum ex Synodo Nicæna apud *Gratianum distinct.* 63. *cap.* 7. *& in cap. nullus Laicorum cap. Adrianus Papa ead. distinct.* sed prævaluit naturalis quædam ratio, atque honestas, ut ubi membra Reipublicæ Episcopum designarent, Princeps qui caput, & apex est Reipublicæ, atque reliquis aliis partibus dominatur, primam, & potiorem partem obtineret in hoc negotio, quod plurimum publicæ securitati, & temporalis dominii tranquillitati confert; Si enim membrorum requirebatur assensus, multò magis ipsius capitis erat requirendus, quod omnium membrorum nobilissimum non tantum est, sed reliquis etiam præest, & normam agendi præscribit; quo argumento inter alia plurimum urget Ivo Carnotensis *epist.* 60. & eò fortiùs rationi congruum fuit Principis consensum, & voluntatem adhibere, nè Pastor, invito Supremo Principe, datus, caderet in contemptum, seù odium: nec enim amamus quæ non eligimus; undè in hac generali consuetudine permansisse cunctas Catholici Orbis Ecclesias tàm Orientales, quàm Occidentales colligitur ex traditis à *Sozomeno hist. Ecclesiast. lib.* 7. *cap.* 2. *& lib.* 8. *cap.* 2. *Socrat. lib.* 7. *cap.* 29. *&* 39. *Gregor. Turonen. lib.* 4. *cap.* 7. 11. *&* 15. *cum aliis, quos congerit Petrus de*

Marca de concord.Sacerdot.& Imper.lib.8.cap.9.& 10.quod idem eruitur ex cap. quoniam igitur 9.distinct.63.& ibi glos.cap.Rheatin. Eccles.16. & cap.cum longè 25.ead.distinct.cap.cum terræ 14.in fin.sub tit.de elect. atque fortiùs comprobatur lectis, atque inspectis, quæ ante Pipini, & Caroli-Magni in Italiam adventum, Imperatores Græci, atque illorum Romæ Duces mox Ravennates Exarchæ, dein Gotthorum, & inde Longobardorum in Italia Reges auderent in electione Summorum Pontificum; quòd adeò invaluit, ut Supremo totius Ecclesiæ Antistiti prudentis quandoque consilii fuerit post translatum ad Francos, dein ad Germanos Imperium, Pontificiam, & omnium Prælatorum electionem eorumdem Imperatorum judicio relinquere, quoties fides danda sit *Gratiano in cap. Adrianus 22.& cap.in Synodo 23.distinct.63.* hinc Gregorius VII. anno 1073. ubi primum à Clero, & populo electus fuit, statim misit ad Regem Henricum IV. ut ipsi electio innotesceret, & in illam consentiret; & idcircò ipsemet Rex Gregorio Vercellensi Episcopo, Regni Italiæ Cancellario, mandavit, ut Pontificiæ electioni Regium præstaret assensum, & ejusdem Pontificis consecrationi interesset, prout testatur *Spondanus Annal.Eccles.ad ann.1073.num.9.*

64. Hæc omnia sigillatim referre supervacuum est; hoc uno quoad meum Institutum edocto: Supremos Principes ex recepta apud omnes gentes consuetudine, manentibus Canonicis electionibus, eam semper in iisdem partem habuisse, ut nemo ad Prælaturam promoveretur, nisi ipsorum saltem prævio, aut subsequuto consensu, vel si eodem tempore desiderium eligentium, & voluntas Principis ad electionem peragendam concurrerent: de qua re ambigendum non esse tradit Cardinalis Sfondratus sub nomine Eugenii Lombardi de regali Sacerdotio *in prælud.oper.§.1.vers.Principes quoad attinet fol.mihi* 46. & inferiùs post diligentem facti perquisitionem *fol.mihi 56. vers. ex hactenus relatis*: ubi concludit, vix aliquas Episcoporum electiones, usque ad annum 1274. reperiri, quæ non ex Principum consensu, aut voto, vel imperio fierent: atque idem convincitur ex latè traditis per *Thomassinum par.2.lib.2.cap.6.& sequentibus, signanter cap.13. 16.& 31.Petrus de Marca lib.8.cap.14.& duobus sequentibus: quod etiam in Italia servatum tradit cit.cap.14.nu.8.& in Regno Siciliæ Spondanus ad ann.1198. num.6.* & si quæ Pontificiæ Constitutiones aliquando adversus Principes emanarunt, id actum esse constat, ob eorumdem Principum abusum, quoties vim, metum, aut simoniam in hujusmodi electionibus adhiberent: aut quia electis solemnem Investituram Episcopalis authoritatis per traditionem annuli, & baculi impartiri præsumerent; undè dum cuncta, licet ab initio rectè instituta, in pejus quotidiè ruerent, Gregorius VII. strenuus Ecclesiasticæ libertatis vindex, non sine gravi utriusque potestatis dissidio, extrema remedia extremis morbis adhibuit in Synodo Romana habita anno 1078. dein reiterata 1080. non solùm adversus Episcopos, sed etiam contrà Imperatores, Reges, Duces, Marchiones, Comites, & quaslibet seculares potestates, cujus intentum à Principibus oppugnatum pari zelo, & sollicitudine prosequuti sunt *Victor. III. in Synodo Beneventana, Urbanus II. in Claremontana, Paschalis II. in Pictaviensi, & tandem Calixtus II. ann.1119. in Synodo Remensi*, ubi Ludovicus Crassus Rex Francorum interfuit: & anno 1122. in generali Concilio Lateranensi mira felicitate, post varia rerum discrimina firmavit, & pacem inter Sacerdotium, Regnumque restituit, Canonicis electionibus ad pristinam libertatem redactis, & laicalibus investituris quoad spiritualia penitùs abrogatis.

65. Cæ-

65. Cæterum Canonica electione restituta, non ideò tamen proprii consensus necessitatem in eligendis Episcopis, & Abbatibus, aliisque Ecclesiæ Prælatis Principes remiserunt officiis, seù precibus Capitula Cathedralium, & Monacorum præveniendo, quod omnibus Principibus Supremis commune fuisse tradit *Abbevileus in summa Conciliorum tom. 1. ad Concilium Lateranense 5. fol. mihi* 617. *verf. nec justa*; quis verò nescit preces Supremorum Principum pares imperio esse? nam juxtà illud Taciti, & Ausonii, potentissimum imperandi genus est, cum rogat qui jubere potest: ultrà quòd, dum ex eodem Concilio Lateranensi sub Calixto II. datum est, ut electiones fierent præsente Principe, absque tamen simonia, & aliqua violentia: & si aliqua inter eligentes discordia emergeret, saniori parti consensum, & auxilium præberet, satis videtur libertas quidem eligendi Clero permissa, Principibus tamen antiquum, & inveteratum jus consentiendi, & approbandi relictum, prout notat *Cardinalis Sfondratus loco supracitato fol. mihi* 61.

66. In eo, quod singulariter spectat ad Regiam Sabaudiæ Domum, incongruum esset, cæterorum Principum hodie in Italia jure sanguinis, & successionis dominantium exemplo, antiquissima illius jura metiri, prout respectivè ad singulos demonstrat *Guicenon. in sua histor. genealog. Sabaud. tom.* 1. *cap.* 5. *& duobus seqq. Spondanus ad annum* 1433. *num.* 11. *& num.* 13. Etenim certum est, quod antequàm circa Episcoporum electionem, & beneficiorum provisionem antiqui Canones, & veteres consuetudines innovarentur, jam multò ante, tam citrà, quàm ultrà Montes augustæ illius Domus supremum manebat Imperium; undè non est ambigendum, Sabaudos Principes tunc in sua Ditione eadem sibi jura non vindicasse, quibus cæteri tunc Dominantes in electionibus Episcoporum, & Abbatum, atque in aliis rebus beneficialibus utebantur, sicuti ex partium distincta numeratione facilè ostendam.

67. Si ad illam, in primis, Dominii partem respiciamus, quæ ultrà Montes intrà Allobrogum fines continetur, constat, sexcentis abhinc annis, & ultrà Regios Sabaudiæ Principes, Imperialem, quam à majoribus suis acceperant potestatem, in illis partibus exercuisse, utendo ibidem in rebus Ecclesiasticis iisdem juribus, quæ tunc à Regibus, aliisque Supremis Principibus, & signanter ab Imperatoribus exercebantur.

68. Hujus rei manifestum præbet exemplum, quod in annalibus Sabaudiæ refert *Guicenonius tom.* 2. *cap.* 30. ubi Sixtus IV. post designatum pro Ecclesia Gebennensi Joanne de Compejis, & apprehensam ab eodem Joanne prædicti Episcopatus possessionem, deindè cognitis antiquissimis, & indubitatis Juribus Serenissimi Ducis Caroli I. suffragium in personam Francisci de Sabaudia approbavit, ipsumque Sixtus ipse de prædicto Episcopatu, juxtà præstitum ab eodem Duce consensum, investivit, prædictum Joannem jam provisum, & possessorem in aliam Ecclesiam transferendo.

69. Idem de anno 1433. comprobatur respectu Ecclesiæ Lausanensis penès historiographum Sabaudiæ *in libro scripto--Amedeus-Pacificus--fol. mihi* 147. *& apud eumdem Guicenonium tom.* 2. *fol. mihi* 487. ortâ enim controversia inter electum à Capitulo Lausanensi, & designatum à Serenissimo Duce Amedeo VIII. & ad Concilium Basileense delata, appellavit Amedeus ad Eugenium IV. ubi causa cognita à duobus Cardinalibus ad hoc specialiter delegatis, definitum fuit contrà Capitularem electionem, antepofito Joanne Provinio, cujus favore Dux Ame-

medcus votum, & consensum præstiterat: quòd jampridem accidisse sub Joanne VIII. testatur Petrus de Marca *lib. 8. cap. 16. num.6.* neque enim tunc etiam temporis adeò Summi illius Pontificis authoritas valuit in approbatione electi Lausanen.Episcopi, ut non eo minus necesse fuerit Principis consensum exigere.

70. Sed quod magis est, ex eodem Petro de Marca *lib.4.cap. 25. num.4.* habemus, Sabaudiæ Principes consuevisse dare Episcopis investituras jure Regalium, prout olim Reges, aliique Principes consueverant: & hoc authoritate Imperiali, quam huic Augustæ Domui innatam vetera monumenta t stantur.

71. Hinc in ea parte prædictæ Dominationis, quam hodie retinent Sabaudiæ Duces, eædem adhuc ferè libertates, in rebus ad Ecclesiasticam disciplinam pertinentibus, illæsæ servantur, quibus Gallicana regitur Ecclesia, quod præcipuè summæ amplissimi illius Senatus vigilantiæ, atque incomparabili zelo debetur, cui mos semper fuit antiqua sui Supremi Domini jura acerrimè tueri, quandoque invitis etiam Principibus, qui fortasse aliquid antiquæ disciplinæ relaxassent, nisi repetitæ supplicationes vigilantissimi illius Senatus prævaluissent. Et sanè decet Allobroges iisdem juribus uti, siquidem Maurianen. & Gebennen. Episcopi à Metropolitano Viennensi dependent, Lauzanensis Bizuntinum, & Seduensis Tarantasien. Episcopum agnoscunt: & Episcoporum Sabaudæ Ditionis cum Episcopis existentibus in Dominio Christianissimi Regis idem jus manet; cùm reciproca vigeat inter ipsos Diœcesum commixtio, omni, tàm respectu Principum, quàm Subditorum circa Ecclesiasticam disciplinam, disparitate sublata.

72. Servavit tamen Deus magis perfectam in illis partibus rerum spiritualium uniformitatem præsentis seculi felicitati, & gloriæ piissimi, atque invictissimi Ludovici XIV. Christianissimi Regis, ejectis affatim, atque dissipatis Calvinistis hæreticis, quos in sua Sabaudiæ Ditione nunquam tolerare voluerunt Catholici Allobrogum Principes; undè ab initio nascentis illius hæresis maluit piissimus Carolus III. Sabaudiæ Dux amplissimæ Valdensis Provinciæ, & nobilissimi Gebennensis Comitatus dominium amittere, quàm Deo, & Catholicæ Romanæ Ecclesiæ rebelles inter suos Subditos agnoscere: sicuti videri potest apud *Guicenonium tom.2.fol.mihi* 538. *Blanchum in suo compendio lib.2. fol. mihi* 330. & expressè habetur in diplomate Pontificio Clementis VII. sub die 29. Octobris 1525. directo ad Episcopum Lausanensem.

73. Eadem sanè ratio se offert favore Sabaudi Principis in Provincia Alpium Maritimarum, quarum Metropolis olim fuit Urbs Cemenelii à Romano Præside gubernata, ex cujus ruinis crevit propinqua Niciensis Civitas; Apud omnes enim in comperto est, amplum illum Niciæ Comitatum Narbonensis Galliæ partem esse, quæ tercentis abhinc annis ex spontanea populorum deditione, & ex solemni Provinciæ Comitum transactione ad Regiam Sabaudiæ Domum, Amedeo VII. regnante pervenit, sicuti videri potest penès *Guicenon.tom.2.cap.24.& tom.3.fol.mihi* 257.*Chioppin.de Demanio Gallico lib.1. tit.9. Morghes ad statuta, & mores Provinciæ cap.2.* undè excepta ea parte Vintimiliensis Comitatus, quam, prout post Nostradamum *in sua historia Provinciæ*, refert *Bochius in simili tractatu lib.9.sect.3.fol.* 314. Guilielmus Vintimilii Comes Carolo I. utriusque Siciliæ Regi, & Provinciæ Comiti subjecit, reliquum in spiritualibus ultrà Niciensem Episcopatum Ebredunensi Metropolitano subjectum respectivè, Grassensem, Vensiensem, Glandevensem, & Ebredunensem immediatè recognoscit. & licet his non obstantibus, nescio qua incuria, alii circà externam Ecclesiæ disciplinam

usus

usus irrepserint: salva tamen adhuc ibidem manet Legationis Avenionensis Jurisdictio, saltem quoad beneficiorum collationem, & dispensationes, in quibus obtinendis passim ad prædictam legationem recurritur, in cujus Apostolicæ Legationis finibus certum est nihil contineri, quod intrà Italiæ terminos existat.

74. Cæterum non minorem auctoritatem exercuisse Principes in Ecclesiis Ebredunensi Metropolitano subjectis circà electionem Episcoporum, quàm moris erat in aliis Ecclesiis, satis eruitur ex epistola Joannis VIII. ad Aripertum Ebredunensem Archiepiscopum, quam refert *Petrus de Marca lib.* 8. *cap.* 16. *num.* 5. ubi loquitur de Vencienſi Ecclesia, quæ pariter cum Niciensi eidem Metropolitano subdita adhuc existit; viguit enim in Ecclesia Niciensi Capitularis illa electio, quæ Principibus maximum Jus tribuebat, sicuti probatur ex Bulla Innocentii II. die 3. Aprilis 1137. & Lucii II. die 9. Aprilis 1144. & duravit etiam post tempora Martini V. prout colligitur ex traditis per D. Abbatem, & Equitem Jostredum *in sua Sacra Niciensi historia cap.* 2. *& Ughelium de Italia sacra tom.* 4. *de Episcopis Niciensibus.*

75. In eo, quod pertinet ad Principatum Pedemontanum, scire oportet, quòd post summam Marchionatus dignitatem, quam Imperator Otho III. Ugoni consanguineo suo, intrà fines Italici Regni contulerat, Umbertus ipsius Ugonis ex Beroldo filio Sabaudiæ Comite abnepos, inito cum Adelaide Taurinorum Ducissa, & plurium aliarũ Civitatum in Pedemontio Domina felici Connubio, ad Serenissimos ex illis regalibus Nuptiis descendentes Allobrogum Duces amplissimum illum Principatum transmisit, quem sexcentis, & ultrà abhinc annis continuata legitima successione, ex Regii, & Augusti sanguinis Insignibus Fœminis, Patris, & Principis inseparabili ergà subditos nomine fortiter, & suaviter retinent; ubi si aliquid præter Adelaidis successionem hodie continetur, habuerunt Sabaudiæ Principes ex spontanea populorum deditione, aut ex grata Cæsarum retributione, pro quibus ab omni ævo se in Italia Vicarios perpetuos Imperiali authoritate gesserunt, de quibus omnibus facilè quis edoceri poterit ex augustæ illius Domus annalibus apud Pingonium, Boterum, Ludovicum ab Ecclesia, Monodium, & novissimè apud Guicenonium Christianissimi Regis Historiographum, & apud Blancum prædicti Historiographi Annalium Sabaudiæ compilatorem.

76. Satis pariter constat, totum id, quod hodie in Pedemontana Regione continetur, partem fuisse illius Italici Regni, quod Longobardi, depressa Romanorum, atque Gottorum potentia, sibi vindicarunt: & dein Carolus-Magnus expulsis Longobardis Regibus, mira felicitate restituit Romano Imperio à Francis dein ad Germanos translato; etenim inter triginta illos Duces, quos post firmatum ab Albonio in Italia Regnum sibi Longobardi constituerant, Taurinensium Ducem Agilulfum à Theodolinda sibi in virum, & Regem electum tradunt *Paulus Diaconus de gest. Longobard. lib.* 3. *cap.* 14. *& cap.* 18. *& lib.* 4. *cap.* 3. *Abbas Thesaurus in historia Regum Italiæ cap.* 4. *fol. mihi* 61. *Spondanus ad annum* 591. *num.* 11. *Sigonius de Regno Italiæ ad annum* 591. *fol. mihi* 19. qui primus inter Longobardos Reges Catholicam doctrinam probavit, atque Ecclesiis, ac Monasteriis munificentissimè ditatis Successores suos præclarissimo exemplo ad sui imitationem accendit, prout referunt idem *Sigonius lib.* 2. *fol. mihi* 52. *Spondanus in epit. ad Baronium anno* 591. *num.* 11.

77. Ex Francorum augusto sanguine progenitam fuisse Adelaidem, & ejus Ma-

Majores Longobardorum Principum juribus in Cotiis Alpibus, & Taurinensi Ducatu ex Caroli-Magni munificentia successisse tradit *Thesaurus in histor. Taurinen. lib. 7. & ibidem Additionator.*

78. Cujus auctoritatis autem esset Ducissa Adelaida in componendis, & dirigendis rebus Ecclesiarum in sua Ditione existentium, ostendit epistola Divi Petri Damiani *lib. 4. epist. 3.* quæ reperitur ad extensum penes *Guicenon. tom. 3. fol. mihi* 10. Cum autem omnes Episcopatus Pedemontanæ Regionis penderent ex suffragiis, & vocibus Subditorum, nulli cadere potest in dubium, quod Sabaudiæ Principes, etiam in illorum electionibus eodem jure usi non sint, quod sibi innatum Italiæ Reges, atque eorumdem Successores exercuerant, & post ipsos, expulsis Regibus, Imperatores, sicuti arguitur *ex epist. Joannis VIII.* 187. ubi de Episcopatu Vercellensi mentio habetur, & generaliter in tota Italia docet *Petrus de Marca lib. 8. cap. 14. num. 7. & 8.* & maximè, dum iisdem Sabaudiæ Principibus in suo amplissimo Dominio, tàm citrà, quàm ultrà Montes, Regia, & Imperialis potestas jure plenario competebat, sicuti testantur *Soccin Jun. cons. 42. nu. 4. vol. 2. Osascus decis.* 154. *Carolus Tappia decis. 22. nu. 10. &* 11 *Antonius Sola in proem. Decret. Sabaud. glos. 1. num. 17. Thesaur. Sen. in præfatione ad decis. Senat. Pedemont. num. 14. Mastrill. de Magistrat. lib. 1. cap. 6. num. 2. Cobel in comment. ad bullam boni regiminis cap. 10. num. 70. Martha de Jurisdict. par. 3. cap. 33. num. 72. Marius Italia de Immunit. Eccles. lib. 1. cap. 5. §. 7. num. 35. Joannes-Franciscus Leo in suo Thes. For. Eccles. par. 1. cap. 10. num. 26. & seqq.*

CAPUT III.

De novo Jure Pontificio circà provisiones Beneficiorum.

79. COmpilatum anno 1150. ex antiquis Dionysii Exigui, Isidori Mercatoris, Ivonis Carnotensis, aliorumque veterum Authorum collectionibus, à Gratiano Decretum, in quo usque tunc latæ Ecclesiasticæ leges continebantur, parum, aut nihil Episcopis, aliisque ordinariis collatoribus circà beneficiorum provisiones detraxerat; nam, licet Stephanus Papa, quem refert ipsemet *Gratianus in cap. nunc verò 20. caus. 9. q. 3.* Gualberto Patriarchæ scripsisset ad Apostolicæ Romanæ Sedis prærogativam pertinere, quod posset de qualibet Ecclesia Clericos ordinare: Nihilominùs usque tunc Romani Pontifices suum pastoralem, & universalem zelum ergà omnes inferiores Ecclesias, pro rebus beneficiariis in eo præcipuè constituerant, ut Electores, & Collatores in officio à Sacris Canonibus præscripto continerent, atque ab electionibus, & collationibus omnem vim, ambitum, & avaritiam extirparent.

80. In quinque prioribus Decretalium libris, quos anno 1230. Gregorius IX. promulgari mandavit, jam redactæ intrà Cathedralium collegia canonicæ Episcoporum electiones, multiplicatis ab Innocentio III. eligendi formis ad forensis ritum leges revocatæ reperiuntur; undè ex frequentioribus ad Romanam Curiam appellationibus, Capitulare jus assiduis eligentium contentionibus agitatum, non raro, ob eorumdem eligentium vitium, aut incuriam, electiones ipsæ Pon-

Pontificia emendatione, vel authoritate indigentes, jure meritò corruebant; quinimò res hucusque processit, ut aliquando, non solùm Electores, sed etiam Metropolitani rerum perplexitatibus involuti, causam ex integro ad Apostolicam Sedem referrent: sicuti respectivè ad singula probant Pontificiæ constitutiones, quæ passim in prædictis Decretalium libris recensentur sub titulis *de postuland. de elect. & translat. Episcop.* atque latè docent *Petrus de Marca lib. 6. cap. 9. n. 2. Thomassinus de benefic. part. 2. lib. 2. cap. 36. & 43. Claudius de Fleuri in suis Ecclesiast. Institut. tom. 1. cap. 10. fol. mihi 97. & seqq.*

81. Cæpit universalis conferendorum beneficiorum facultas, quæ tamen precaria ergà Apostolicam Sedem penès Ordinarios actualiter existebat, tantisper attingi Pontificiis litteris favore Clericorum, quos Summi Pontifices Episcopis commendabant: cujus officiosæ petitionis initium Adriano IV. tribuit *Thomassinus par. 2. lib. 1. cap. 43. nu. 2. in epistolis ibidem relatis, ubi num. 3.* refert, Alexandrum III. Adriani Successorem mandata precibus adjecisse, in illis verbis-- *ipsum commendamus rogantes, & rogando mandantes*--sed cum Episcopi, aliique Ordinarii Collatores se minùs dociles Pontificiis mandatis, seù commendatitiis epistolis præberent: dein suprema, & absoluta authoritate ad præcepta, & censuras deventum est; Mox tandem dati Executores, qui delegata Pontificis Maximi potestate Prælatorum contumaciam in adimplendis expectativarum, aliarumque beneficialium provisionum mandatis plectendo supplerent. Hinc variæ mandatorum formæ introductæ sunt, quorum non pauca prædicti quinque Decretalium libri exempla nobis exhibent: videlicet, Alexander III. *in cap. cum teneamur 6. cap. inter cætera 17. cap. Dilectus 19. & ad Vercellensem Episcopum in cap. Dilectus filius 27. sub tit. de præbend. Honorius III. in cap. Dilectus filius 34. Gregorius IX. in cap. 38. sub eod. tit. de præbend. Innocentius III. in cap. constitutionibus de rescriptis, cap. proposuit 4. de concess. præbend.*

82. Frequentiùs de hujusmodi expectativis, & mandatis actum fuit in sexto libro Decretalium, à Bonifacio VIII. edito, de anno 1298. & in Clementis V. Constitutionibus, quas post ejus obitum Joannes XXII. sub titulo *Clementinarum*, unà cum suis extravagantibus promulgavit anno 1317. quibus subsequutæ sunt aliæ sub titulo *Communium* à variis Pontificibus conditæ usque ad Sixtum IV. qui decessit anno 1483. *Extravagantes* nuncupatæ, quasi extrà canonici Juris corpus vagentur, licèt hodiè pro insertis eidem corpori habeantur. Ità propemodum disposuit *Bonifacius VIII. in cap. quamvis 4. & toto tit. de præbend. in 6.* Innocentius IV. *in cap. 1.* Bonifacius VIII. *in cap. non captandæ 3. cum seqq. de concess. præbend. in 6. & eod. lib. 6. ipsemet Bonifacius in cap. cum aliquis 4. cap. susceptum 6. cap. si eo tempore 9. cap. tibi 12. cap. si pro te 13. cap. duobus 14. sub tit. de rescript. in 6. Clemens V. in suis Clementinis cap. 4. & 5. sub tit. de rescript. cap. per litteras 2. cap. si plures 3. de præbend. & cap. unico de concess. præbend.* cujus veritatis historica documenta congessit *Petrus de Marca lib. 4. cap. 9. nu. 3. Thomassinus cit. cap. 43. per totum:* & docent *Paulutius Jurisprud. sac. lib. 6. tractat. 10. nu. 6. vers. quoad alia. Claudius de Fleuri* supra laudatus *par. 2. cap. 15.*

83. Hæc Pontificiis mandatis parendi necessitas servabat adhuc Episcopis ultrà debiti obsequii gloriam, nescio quam collati vi Juris imaginem, dum sub eorumdem retento nomine eadem beneficia conferebantur. Attamen sua suprema, & indefinita collativi Juris authoritate, à Deo immediatè accepta, dein usi sunt Summi Pontifices in illis beneficiis, quorum immediatam provisionem, pri-

vativè quoad Ordinarios, ad se, & Apostolicam Sedem adhibitis reservationibus retraxerunt, inter quas, post speciales illas alicujus certi beneficii nondum vacantis evocationes in favorem certæ, vel nominandæ personæ, de quibus loquitur Innocentius III. *in cap.cum Dilectus* 28. *de Jurepatronat.* ea primum locum obtinuit, quam de omnibus, tàm minoribus, quàm majoribus beneficiis, videlicet Cathedralibus, & Abbatialibus Ecclesiis in Romana Curia, seù apud Sedem vacantibus, & pro tempore vacaturis, privativè quoad omnes Electores, & Ordinarios Collatores Sedi Apostolicæ actualiter asseruit Clemens IV. *in cap. licet Ecclesiar.* 2. *de praben. in* 6. quam constitutionem declarando, atque ampliando renovarunt *Gregorius X. in cap. statutum* 3. *Bonifacius VIII. in cap. præsenti* 34. *& cap. si apostolica* 35. *sub eod. tit. de prabend. in* 6. *cap. tuæ sollicitudinis* 1. *inter extravagan. cōmun. sub tit. de præbend.* quarum reservationum varias species ad plures casus res, & personas protraxerunt *Bonifacius VIII. in cap. si eo tempore* 45. *de elect. in* 6. *Benedictus XI. in cap. sanè Rom. Eccles.* 3. *inter extravag. commun. sub tit. de elect. Clemens V. in cap. si temporali, inter easd. extravag. commun. sub tit. de præbend. & dignitat. Joannes XXII. in cap. ex debit. pastoral.* 4. *in iisdem extravag. de elect. & ibid. Benedictus XII. in cap. ad regimen* 13. *sub tit. de præbend. & dignitat.*

84. Ex hucusque relatis Pontificiis sanctionibus, originem suam duxerunt regulæ illæ, seù leges Apostolicæ Cancellariæ, quæ hodie sublatis, & ferè extinctis Episcopalium, & Abbatialium dignitatum canonicis electionibus, gradatim incipiendo à Joanne XXII. usque ad Nicolaum V. adauctæ, pauca etiam levioris momenti, ubi receptæ sunt, relinquunt beneficia: quorum immediata provisio ratione temporis, personæ, vel loci, aut alicuius affectionis, seù qualitatis, privativè quoad ordinarios Collatores, non pertineat immediatè ad Apostolicam Sedem, juxtà leges in iisdem regulis præscriptas: quæ, licet cum obitu uniuscujusque Pontificis expirent, attamen statim in crastina post electionem die à novo Pontifice promulgatæ reviviscunt, nunc ad eam formam, & plenitudinem redactæ, quæ habentur in renovatis sub die 13. Junii 1691. ab Innocentio XII. feliciter regnante; pro quarum omnium dilucidatione integros, post primum Glossatorem Alphonsum Sotum, tractatus ediderunt Joannes a Chokier, Petrus Rebuffus, Ludovicus Gomes, Quintilianus Mandocius, & Hieronymus Gonzales: atque lato calamo scripserunt *Loterius de re benefic. lib.* 2. *quæst.* 26. *& seqq. Cardinalis de Luca in summa benefic. à cap.* 3. *usque ad cap.* 13.

§. I.

Quid dein fuerit innovatum super rebus Beneficialibus.

85. Abrogatis canonicis electionibus, & evotato gradatim ad Apostolicam Sedem universali illo, sed precario Jure, quo usque ad duodecimum Seculum Electores: & Ordinarii in rebus beneficialibus usi fuerant: patuit Aulæ Romanæ locus pecuniariis illis exactionibus, quas suprema Pontificis Maximi in rebus beneficialibus indixit authoritas, publicis Ecclesiæ necessitatibus excitata,

inter quas, illa primum in toto Orbe Catholico, communi consensu, locum invenit, quæ sub nomine annatarum, & communium servitiorum ab obtinentibus beneficia consistorialia, prout sunt Episcopales, & Abbatiales dignitates, antè expeditionem Bullarum exiguntur, postquam Papæ provisio in Bullis ejus contenta vim electionis, & confirmationis obtinuit. Istis accedunt mediæ annatæ, quibus subjacent omnia beneficia, annuum valorem ducatorum vigintiquatuor auri de Camera excedentia, ubicumque verum omnium beneficiorum valorem exprimere fas est; ultrà alios sumptus, omnibus etiam levioribus beneficiis communes, sub nomine minutorum servitiorum, prout de singulis habetur penès Fagnanum *ad cap præterea sub tit. ne Prælati vices suas nu.8. & seqq.* Theodorum Amydenium olim in Romana Curia causarum Patronum *in suo tract. de stylo Datariæ lib.1. cap.18. per totum, ubi nu.1. & dein. §.1.* loquitur etiam de componendis, quibus provisiones beneficiales aliquo Pontificio Indulto indigentes subjiciuntur.

86. Initium hujusmodi annatarum exactionibus dedisse videtur Joannes XXII. qui Avenione sedens, fructus primi anni beneficiorum in Anglia, Hibernia, & Valia vacantium, pro una vice tantùm sibi reservavit, ad levamen onerum gravissimorum, quibus tunc Ecclesia Romana deprimebatur, teste Oderico Raynaldo *in suis Eccles. annal. ad ann.1317. num.49.* sed quia prædicta reservatio publicis ejusdem necessitatibus, non sufficiebat, constat *ex cap. cum nonnullæ 11. inter extravag. commun. sub tit. de præbend. & dignit.* eumdem Pontificem omnes redditus, atque proventus primi anni beneficiorum Ecclesiasticorum tunc vacantium, & quæ in diversis Orbis partibus, usque ad triennium vacare contingeret, Pontificiæ Cameræ reservasse, exclusis tamen Archiepiscopalibus, & Episcopalibus Ecclesiis, ac Regularibus Abbatiis; Ea enim fuit tunc publica Ecclesiæ Romanæ, omnium Ecclesiarum capitis, indigentia, ut ab inferioribus membris subsidium illud exigeret, quod olim Episcopi, & Abbates à beneficiis in sua Ditione vacantibus pro ære alieno, aliisque Ecclesiæ oneribus exsolvendis, & ad necessarios sumptus supplendos percipiebant vigore Statuti, aut consuetudinis, vel ex Apostolico Indulto, juxtà Honorii III. rescriptum Episcopo Tolonensi *in cap. tua nobis 32. de verb. signif.* ubi notanda sunt illa verba *– pro revelatione oneris debitorum –* quod idem statuit Bonifacius VIII. *in cap. si propter 10. sub tit. de rescript. in 6. ibidem – propter tua debita persolvenda – & denuò eod. lib.6. in cap. præsenti 9. de rescript. cap. si tibi 26. de præbend. & dignitat. ibid. – pro solvendis debitis quibus est Ecclesia tua onerata.*

87. Verumtamen allegatæ Joannis XXII. reservationes de percipiendis fructibus beneficiorum vacantium, triennalem exactionem non excesserant, & Episcopatibus, atque Abbatiis Regularibus exceptis, minora tantùm beneficia complectebantur, & fructus ipsos suo tempore à Cameralibus colligendos respiciebant; undè jure meritò annatæ illæ, ex quibus demum cunctis totius Orbis majoribus beneficiis, & præcipuè Episcopalibus, & Abbatialibus dignitatibus, perpetua servitus ergà Romanam Ecclesiam fuit imposita, tribuendæ omninò sunt in sua vera origine Bonifacio IX. qui, dum inter incendia schismatis Avenionensis, Romæ sederet, ingravescentibus, ut refert Raynaldus *ad ann.1392. nu.1.* rei pecuniariæ difficultatibus, sanxit, ut ab omnibus beneficiis, quæ à Sede Apostolica conferebantur, hujusmodi annatæ Fisco Pontificio addicerentur: & ità tradunt *Platina de Bonifacio IX. Polidor. Virgil. de rer. invent. lib.8. cap.2. in fin.*

 Gigas

Gigas de pens.quaest.26.nu.1.Æneas Silvius, in suo Pontificatu Pius II. nuncupatus, in Epitome ad Blondum lib.10.decad.2.ad ann.1400. fol.mihi 288. Amydenius de stylo Datariæ lib.1.cap.18.§.3.num.18.Ciaconius de vit. Pontif. tom.2.ad ann.1389.de Bonifacio IX. fol.mihi 694.vers.annatarum solutione. Spondanus ad ann.1399.num.2.& ad ann.1410.num.5. nec in luctuosissimo illo schismate Pontifices Avenione sedentes idem Jus exigendarum annatarum in suæ obedientiæ Terris omiserunt: prout eruitur ex Caroli VI. Francorum Christianissimi Regis Parisiensi Senatus-consulto *de anno* 1406. quod refert *Thomassinus cit. part.3. lib.2.cap.58. num.12.* siquidem utrumque urgebat eadem angustia molestissimæ inopiæ, ob quam justum semper, & æquum est, ut inferiores Ecclesiæ suo Supremo capiti subveniant.

88. Ex iisdem annatis orta sunt quindennia, de quibus fusè loquitur Cardinalis de Luca *sub tit.de benef.disc.*89.nã si fortè beneficia annatis subjecta alicui Collegio, Monasterio, aut Ecclesiæ perpetuò uniantur, aut unita reperiantur, undè cesset spes vacationis: tunc loco annatarum certa quantitas de quindennio in quindennium jure relevii, seù amortisationis Reverendæ Cameræ exsolvenda subrogatur, cujus Authorem fuisse Paulum II. *de anno* 1469. *probat ejusdem constitutio 8.in Bullario Romano, quam ampliando, & declarando sequuti sunt Paulus V. constit.*131.*in eod.Bullario Romano*, ubi recensetur etiam alia constitutio extensiva Urbani VIII. edita idus Junii, Pontificatus sui anno primo.

89. In iisdem temporibus, & ab eodem fonte Pontificiæ potestatis, ad supplendas graves Apostolicæ Sedis, & Curiæ Romanæ necessitates, emanarunt favore Reverendæ Cameræ spolia Beneficiatorum, & fructus vacantium beneficiorum, de quibus aliqua tradidi in meo responso super spoliis Ecclesiasticis in Regione Pedemontana: & latè ad propositum thema differit Thomassinus diligentissimus novæ, & veteris disciplinæ indagator *de benef.par.3.lib.2.cap.57. videndus num.5.& sequentibus*. Respexerunt etiam universalem Catholicæ Ecclesiæ utilitatem, & ædificationem, pensiones illæ, quibus fructus beneficiorum liberæ collationis authoritate Apostolicæ Sedis affici tunc cœperunt, ultrà causas à priscis canonibus institutas, quas declarat Cardinalis de Luca *in sua summa post tract.de pens.cap.1.& fusè quoad illarum originem, & progressum docet Thomassinus par.3.lib.2.cap.31.* quibus in suo glorioso Pontificatu frænum injecit piissimus Pontifex Innocentius XII. omne ex qualibet causa pensionis onus rejiciens à beneficiis actualem animarum curam habentibus. Pontifex verè Sanctus: ab illis adeò alienus, quæ carnem, & sanguinem sapiunt, ut nec obulum quidem exigi permitteret pro expeditionibus Bullarum, & quarumcumque litterarum Apostolicarum, quoties redditus temporalis Dominii ad Romanam Sedem spectantis publicis Sacerdotii, & Regni necessitatibus sufficerent; Hæc namque necessitatis ratio ad omnes prædictas exactiones pecuniarias in Curia Romana introducendas Summis Pontificibus omnium rationum instar fuit: & hac consideratione omnes pedetentim Nationes hæc onera subiisse annuit Spondan. *ad ann.*1399.*nu.*1. licet novas, & altiùs petitas rationes ad hoc jus suffulciendum astruxerint. *Prosp.Fagnan.in cit.cap.præterea sub tit.nè Prælat.vices suas à num.14.usque ad num.58.Loterius de benefic.lib.3.quæst.20.num.19.& sequentibus, Azorius instit.moral. part.2.lib.6.cap.34.quæst.2.* quæ cujus ponderis sint docet eruditissimus Petrus de Marca *de concord.Sacerdot.& Imper. lib.6. cap.12.num.4.& 5.item num.10.& 11.* quibus conveniunt ea, quæ in ordine ad

pro-

propugnandas reservationes beneficiorum, favore Sedis Apostolicæ excogitata, & accumulata fuisse notat *Thomassinus part. 2. lib 1. cap. 44. num. 3. in fine, & seqq. usque ad §. sed longè.*

§. II.

Exorta adversus Recentem in rebus Beneficialibus Disciplinam contentiones referuntur.

90. Necesse habui in præcedentibus Paragraphis brevi compendio veterem, & recentem in rebus beneficialibus disciplinam exponere, sine quarum prævia notitia impossibile fuisset profundas initæ à Nicolao V. promissionis ergà Ludovicum Sabaudiæ Ducem, radices detegere: ex quarum vi civiliter insita debuit omninò Pontificia promissio in illa absoluta, & passiva necessitate præviæ intentionis, & declarati consensus ex parte Principis ergà personas idoneas de Episcopalibus, aut Abbatialibus dignitatibus à Summo Pontifice providendas, non inanes, & supervacuas frondes, sed veræ, & realis nominationis debitum fructum producere; prout ex iisdem radicibus pullularunt omnes nominationes, quibus Magni, & Supremi Principes, ex quolibet titulo, etiam merè gratioso: videlicet ex Indultis, & Concessionibus sub quocumque verborum sono conceptis, proponendi, consentiendi, offerendi, præsentandi, vel supplicandi fruuntur, in nominandis personis idoneis ad beneficia olim electiva; nunc autem Sedi Apostolicæ jure collationis reservata promovendis.

91. Non defuit, sanè, Summo Fidelium Rectori, nec causa, neque potestas ad hanc recentiorem disciplinam in rebus beneficialibus statuendam; neque mirum videri debuit, quòd in rebus ad externum Ecclesiæ regimen spectantibus, Summi Pontifices Christi Vicarii, & Petri Successores, ad majora Religionis incrementa, & ampliorem Catholicæ Ecclesiæ ædificationem, novas leges prioribus Institutis subrogaverint; nam, licet quoties lex Pontificia Sacrosanctæ Fidei materiam respicit, & aliquid de Fide declarat, immutabilis sit, nec ullo possit loco, vel tempore variari, & ideò immutata, atque inviolata permaneat: Attamen illa, quæ circà disciplinam versantur, perpetua esse nequeunt, novis hominum moribus novas leges exposcentibus; Siquidem utiliter sæpiùs ab initio conscripta, progressu temporis vertuntur ad noxam: itàut uterque sit commendandus, & qui priùs decretum edidit, & qui posteà ipsum novis sanctionibus abrogavit: prout annuit Stephanus Papa relatus à *Gratiano in cap. sicut quædam 2. distinct. 14. Innocentius in cap. quod pro remedio 7. caus. 1. quæst. 7.* & eleganter tradit Æneas Silvius, dein sub nomine Pii II. ad Summum Pontificatus apicem evectus *epistol. lib. 1. cap. 130. fol. mihi 670. Antonius Ciarlassius Canonicus Apamien. in suo tractat. de libert. Eccles. Gallic. lib. 2. cap. 2.* quod idem in legibus politicis monuit *Lucius Valerius apud Livium ibid. — Ego enim quemadmodum ex his legibus, quæ non in tempus aliquod, sed perpetuæ utilitatis causâ in æternum latæ sunt, nullam abrogari debere fateor, nisi quam, aut usus coarguit, aut status aliquis Reipublicæ inutilem fecit. Sic quas tempora aliqua desiderarunt, leges mortales, ut ità dicam, & temporibus ipsis mutabiles esse video.*

deo. Quæ in pace latæ sunt, plerumque bellum abrogat, quæ in bello pax, ut in Navis administratione, alia in secundam, alia in adversam tempestatem usui sunt -- neque enim aliter poscit libera supremi legislatoris voluntas; cum noti juris sit, ea, quæ per modum legis à supremis Principibus statuta sunt, per se, & absolutè posse ab iisdem mutari, & abrogari; cum sola voluntate Principum fulciantur. *§. constat autem Institut.lib.1.tit.2.*

92. Verumtamen, quamvis hujusmodi leges, quæ ad externam Ecclesiæ disciplinam, non autem ad mores, aut Catholicæ Fidei dogmata pertinent, Subditos ad sui observantiam astringant, dum non deficiunt legislatoris intentio, & authoritas, prout in Subditis notitia, & parendi facultas; nihilominùs recepta videtur apud omnes Juliani sententia *in l.de quibus* 31. *ff.de legib.* videlicet, novum Jus tacito populi consensu stabiliendum esse: & hoc est, quod dicebat Leo Imperator *in l. cum de novo* 10. *Cod.de legib.& constitut.* novum Jus inveterato usu stabiliendum esse; undè notat *Gratianus in cap.* 3. *distinct.* 4. leges institui cum promulgantur firmari, cum moribus utentium approbantur; quod tamen cum grano salis intelligendum est: videlicet, non ad effectum, ut leges naturali, aut divino juri minimè repugnantes, suam à subsequuta acceptatione, & populorum observantia vim accipiant; quod esset gravissimum, & intolerabile absurdum, ex quo, turbato tàm Ecclesiasticarum, quàm politicarum rerum ordine, totum Monarchici Imperii regimen destrueretur: sicut docet *Suarez de legib.civil. lib.3. cap.19. & de leg.Ecclesiast. lib.4. cap.* 16. atque fusè prosequitur *Ciarlassius ubi supra lib. 2. cap. 5. & 6.* sed ad eum dumtaxat finem, ut quoties populi hujusmodi legibus acceptandis reluctantur, vel quia illorum antiquis, & probatis moribus repugnant, aut ex eo, quod eorumdem commodis officiant, & proprium Jus inveteratum notabiliter lædant, detur Supremo Ecclesiæ Legislatori locus judicandi, an præstet in similibus casibus prudentis consilii potiùs regulas adhibere, quàm propriæ potestatis gradus metiri, singulare S.Bernardi ad Eugenium III. monitum insequendo *de consid. lib. 3. cap. 4.* -- *Omne opus suum trina quadam consideratione præveniet: primum quidem, an liceat: deinde, an deceat: postremò, an expediat. Nam etsi constet in Christiana utique philosophia non decere, nisi quod licet: non expedire, nisi quod decet, & licet; non continuò tamen omne quod licet, decere, aut expedire consequens erit* -- vel Alexandri III. moderationem amplectendo *in cap.si quando 3.de rescript.ibid.* -- *patienter sustinemus, si non feceris quod nobis fuerit prava insinuatione suggestum* -- aut tandem à *Clementis III. placitis non recedendo in cap.quod dilecto 3.§.nos itaque sub tit.de consang.& affin. ibid.* -- *unde in hac parte consultiùs duximus multitudini, & observatæ consuetudini deferendum, quàm aliud in dissentionem, & scandalum populi statuendum, quadam adhibita novitate.* Ità ut ipsemet Legislator silentio suo, ubi de rebus Fidei, aut morum non agitur, subsequutam promulgatæ legis inobservantiam, paterna charitate dissimulans, satis ostendat se ipsius legis acceptationem populorum arbitrio reliquisse, & optare quidem, ut mandatis suis obtemperetur; nolle tamen Infirmorum, aut conscientias illaqueare, aut pacem, & quietem, fortunam, vel alia bona, seù publicam utilitatem in discrimen adducere; sed, si ità qualitas rei patiatur, severitatem novæ legis aliquo benignitatis temperamento compescere, ex quo ferendi jugi pondus, quanto fieri possit, leve magis, & suave reddatur: quod præcipuè in hisce rebus externis convenire videtur Ecclesiasticæ potestati, quæ de sui natura suavis, & temperata, non necessitate, sed voluntate,

non

non timore, sed dilectione niti debet, juxtà illud *Matthæi* 20. *Lucæ* 22. *ibid.* — *Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur; vos autem non sic* — quod D. Bernardus Eugenio III. vehementi sermone declarat *De consid.lib.2.cap.6.*

93. Recens hoc jus Pontificium, ex quo, juxtà hucusque in præcedentibus allegata post duodecimum Seculum, prisca in rebus beneficialibus disciplina, vulgatis Cancellariæ regulis, & Apostolicis constitutionibus paulatìm defecit, oppugnari remissiùs, aut contumaciùs cœpit: prout successivè nimis dura supremis Principibus, Clero, & populo reddebatur; hinc adversùs prædictas Pontificias expectativas, & reservationes auditæ in decimo tertio Seculo frequentes adeò omnium Nationum querelæ, quas referunt *Petrus de Marca lib.4. cap.9. Thomassinus par.2. lib. 1. cap.43. Franciscus Duarenus de Sacr. Eccles. Minist. lib.5. cap.48.* ut Innocentius IV. eadem mandata, & reservationes abrogare studuerit in sua constitutione edita de anno 1254. quam allegat *Thomassinus ubi supra vers.quamquam ubique*:& ad litteram exhibet Additionator ad Matthæum Paris *histor. Anglic. fol. mihi* 124. & dein Alexander IV. Innocentii successor iisdem temperamentum aliquod imponere curaverit: prout eruitur ex Synodo Coloniensi de anno 1260. *can.*13. nec in eodem decimo tertio Seculo defuerunt ultrà Episcoporum,& Cleri contradictiones, Regia etiam edicta ad tuendam adversus Pontificias reservationes canonicam electionem, & collativa Ordinariorum jura servanda: sicuti constat ex S.Ludovici Francorum Regis Pragmatica sanctione, lata de anno 1268.

94. Majores ubique rumores excitarunt Gallicani Pontifices post transvectam Avenionem à Clemente V. de anno 1305. Apostolicam Sedem, ubi usque ad annum 1376. continuata septem Pontificum serie permansit, & profundiores radices injecerunt jam antè introductæ beneficiorum reservationes, & pullulata redditibus beneficialibus onera: de quibus omnibus,conquæstos fuisse Viennensis Concilii Patres,probatur ex promulgatis à Guillielmo Durando Episcopo Mimatensi in suo opusculo, prædicti Clementis V.jussu edito, de rebus in Concilio Viennensi definiendis *part.2. tit.7. & 20. & part.3. tit.*43. ostendendo, quibus expurgandis ab eodem generali Concilio incumbendum esset: quod idem ab alio Anonymo Auctore demonstratum fuisse referunt Ecclesiasticorum Annalium Scriptores ad annum 1311. inter quos *Raynaldus num.*59. & 60. *item ad annum* 1343. *n.* 90. *& duobus seqq. Abraham Bzovius num.* 1. *& seqq. Joannes Andreas videndus in cap. inter cætera* 15. *num.*13. *in fin.sub tit.de offic.Judic.ordin.*

95. Hujusmodi reservationibus, & exactionibus mitiùs tunc adversati sunt Galli, qui Episcopatus, & Abbatias, atque Commendas à dictis Pontificibus pro libito extorquebant: & maximè dum, ut plurimum, ea omnia ejusdem nationis commodo, & lucro cedebant, sicut animadvertit *Thomassin.de benef. par.2. lib.*1. *cap.*44. *num.*6. & 7. Iisdem tamen fortiter obstitisse Anglorum, & Hispaniarum Reges tradit *Raynald. ad annum* 1343. *num.*90. *& duobus seqq. & ad ann.* 1348. *num.*14. *Bzovius ad eumdem ann.*1343. *num.*7. *Spondanus ibidem num.* 14. nam Clemens VI. adeò suam in hujusmodi exactionibus potestatem cunctis nationibus intolerabilem effecerat, ut Innocentius VI. ejusdem Successor, eas post adeptum Pontificatum statim suspenderit,& dein retractaverit:prout testatur *Spondan. ad ann.* 1353. *num.*1. Platina *in vita ejusd. Pontif. de Innocent. VI.* quinimò non desunt qui asserant, ab eodem Innocentio, integerrimæ vitæ, magnæque con-

constantiæ, & severitatis Pontifice, fuisse speciali constitutione affatim abrogatas; sed nec hoc jus diù valuit, siquidem in subsequuto Gregorii XI. Pontificatu, Hispanis, & Anglis denuò reclamantibus adversus hunc Pontificiæ potestatis usum :tandem cum Anglis conventum fuit, ut Pontifex se ab hujusmodi reservationibus abstineret. *Bzovius ad ann.* 1373. *num.*20. *Spondan.ad eumdem ann. num.*1.

96. Nihil ferè veteri rerum beneficialium disciplinæ relictum in perniciosissimo, & teterrimo illo schismate, quod post obitum Gregorii XI. statim exortum ab anno 1378. usque ad annum 1417. Catholicum Orbem innumeris calamitatibus afflixit; siquidem tres quandoque insimul præsumpti Pontifices adfuerunt, qui in diversis Regnis, atque Provinciis divisi, se pro Christi Vicario, & Petri Successore gerentes, plenum, & absolutum in Ecclesiasticis beneficiis, & eorum proventibus dominium exercere nitebantur; undè Germani, Galli, Hispani, & Angli Pontificias expectativas, & reservationes rejecerunt; quinimò publicis ibidem Edictis sancitum, ut beneficia per electionem canonicam, vel ad libitum Episcoporum,& ad Patronorum nominationem providerentur. *Thomassin. de benef. part.*2. *lib.*1. *cap.*44. *num.*6. *Spondan.ad ann.*1381. *n.*5. *&* 6. *Raynald.ad ann.*1379. *num.*30. *& ad ann.*1391. *n.* 14. *& seqq.* Neque Itali huic absoluto Pontificio in rebus beneficialibus dominio remissiùs obstiterunt; Florentinis, & Bononiensibus hoc intolerabile jugum palàm detrectantibus: prout plerique Scriptores illorum temporum memorant, & habetur in Historia Pragmaticæ sanctionis *Guillielmi de Monserrat. fol. mihi* 1111. cum de cætero vetus in Italia dissidium inter Sacerdotium, & Imperium, quod tunc maximè exarsit, irritam in hujusmodi pecuniariis exactionibus Romani Pontificis potestatem efficeret: & maximè, dum integra ferè Ditio temporalis Romanæ Ecclesiæ à Tyrannunculis premebatur, ità ut Summi Pontifices speciem magis,quàm vim in sua amplissima temporali Italiæ Ditione tàm mediata, quàm immediata retinerent. Nec defuerunt insignes Canonistæ, qui contrà prædictas Pontificias beneficiorum reservationes, & pecuniarum exactiones obstreperent, conquærentes,quod ex illis totum jus canonicum destrueretur,& non debere Summum Pontificem suis commodis, seù necessitatibus Romanæ Curiæ providere cum tam gravi Ordinariorum præjudicio, quibus totum ferè jus providendi abdicabatur. *Abbas in cap. mandatum* 38. *de rescript. num.* 2. *versic. ex quo infertur*. *Decius incap.*1. *num.*6. *de election. Parisius consil.*19. *num.*5. *lib.*4. hinc Alexander V. anno 1409. in Concilio Pisano *sess.*22. professus est, quòd se à reservatione annatarum, seù fructuum vacantium beneficiorum abstineret, prout refert *Spondan. ad prædict.annum* 1409. *num.*17.

97. In Concilio Constantiensi congregato de anno 1414.ad extinguendum teterrimum Schisma, quo jam diù Ecclesia laborabat,auditæ sunt singularum Nationum quærelæ adversus Pontificias beneficiorum expectativas, reservationes, & pecuniarias exactiones, de quibus meminit *Thomassin.part.*2. *lib.*1.*cap.*44.*n.*7. *& part.*3.*lib.*2.*cap.*59.*num.*2.*Spondan.ad ann.*1417.*num.*6. *Petrus de Marca lib.* 6.*cap.*11.*num.*6. *&* 7. ubi refert Cardinales Pisanum, Cameracensem, & Florentinum à Concilio Delegatos fuisse unà cum Deputatis quinque Nationum; ut in commune consulerent,quid facto opus esset circà reformationem Ecclesiæ,tàm in capite, quàm in membris; Cardinales verò delegatos mentionem inter alia injecisse annatarum, & minutorum servitiorum, eaque legitimo jure deberi probare,

bare, conatos fuisse; Majorem autem partem Delegatorum existimasse, annatas, & servitia illa aboleri debere, Cardinales tamen obstitisse, ne sententia concluderetur: ex qua contentione effectum est, nè Concilium Constantiense hanc quæstionem definiret. Hinc, quamvis ejusdem Concilii Patres *sess.39. sub tit. de spoliis, & procurationibus* interdixerint, nè spolia decedentium Prælatorum, aliorumque Clericorum à Collectoribus, & aliis authoritate Apostolica deputatis, sivè deputandis exigerentur, seu perciperentur, sed eadem, & bona ipsorum mortis tempore reperta, plenè, & liberè ad illos pertinerent, quibus de Jure canonico competebant, ad effectum, ut cessarent gravia Ecclesiis, Monasteriis, & aliis beneficiis, Ecclesiasticisque personis detrimenta, quæ prædictæ exactiones, & perceptiones afferebant: Attamen in subsequuta *sessione* 40. rem circà alia prætensa à prædictis singulis Nationibus gravamina indecisam relinquentes, statuerunt, quòd futurus Romanus Pontifex de proximo assumendus cum eodem Sacro Concilio, vel deputandis per singulas Nationes, reformare deberet Curiam Romanam secundum æquitatem, & bonum Ecclesiæ regimen, antequam Concilium dissolveretur super articulis jam per Nationes oblatis, inter quos ibidem leguntur reservationes Sedis Apostolicæ *num.2.* Item annatæ, communia servitia, & minuta *num.3.* prout de collationibus beneficiorum, & gratiis expectativis *n.4.* de Commendis *num.* 10. de fructibus medii temporis *num.* 11. quæ omnia controversam, & oppugnatam rerum beneficialium materiam complectebantur.

98. Perniciosissimi quidem Schismatis incendium extinxit Conciliaris electio veri, & indubitati Pontificis, in personam Odonis Cardinalis Columnæ, qui sub die 11. Novembris anno 1417. unanimi Patrum voto sub nomine Martini V. à Deo supremum Ecclesiæ regimen accepit; Verumtamen in actis Conciliaribus, exinde ipsomet Pontifice præsente subsequutis, non legitur aliquid super præallegatis Nationum petitionibus fuisse provisum, nisi intuitu fructuum, & proventuum ab Ecclesiis, Monasteriis, & beneficiis tempore vacationis obvenientium, quos Summus Pontifex Concilio annuente Juris consuetudinis, vel privilegii dispositioni reliquit, illosque sibi, vel Apostolicæ Cameræ applicari prohibuit: prout habetur ibidem *sess.43. sub tit. de fructibus percipiendis*: ubi etiam *sub tit. de Decimis, & aliis oneribus Ecclesiasticis*, præcepit, & mandavit, Jura prohibentia inferioribus à Papa Decimas, aliaque onera Ecclesiis, & personis Ecclesiasticis imponi, districtiùs observari: statuendo, quòd per eumdemmet Pontificem nullatenus imponerentur generaliter super totum Clerum, nisi ex magna, & ardua causa, & utilitate universalem Ecclesiam concernente, & de Consilio, & consensu, & subscriptione S. R. E. Cardinalium, atque Prælatorum, quorum consilium commodè haberi posset: Nec specialiter in aliquo Regno, vel Provincia inconsultis Prælatis ipsius Regni, vel Provinciæ, & ipsis non consentientibus, vel eorum majori parte: ità tamen, ut eo casu per personas Ecclesiasticas, & authoritate Apostolica dumtaxat exigerentur: ex cujus decreti dispositione mitigata videtur præcedens ejusdem Concilii constitutio circà hujusmodi Decimarum Pontificias indictiones, & exactiones, quam affert *Petrus de Marca lib.6. cap.12. n.7. & 8.*

99. Re itaque infecta quoad Pontificias beneficiorum reservationes, annatarum, aliarumque exactionum, contrà quas fuerat à Nationibus reclamatum, Martinus V. Pontifex Maximus sub die 22. Aprilis 1417. Constantiense Concilium dissoluit, ipsique placuit rem hanc in aliud tempus magis idoneum trans-

 ferre:

ferre: & ut omnes intelligerent sibi id in animo esse, in Sessione 44. locum futuri Concilii generalis, de omnium consensu, Civitatem Papiensem designavit, ad quam cuncti convenirent in dicto tempore, juxta Conciliare Decretum emanatum *Sessione* 39.*sub tit.de Concil.generalibus.*

100. Existimari facilè poterat, quòd Basileense Concilium authoritate ejusdem Pontificis Martini V. dein Eugenii IV. juxtà præcedentia Decreta Concilii Constantiensis *sess.*44. & Senensis *sess.*1. legitimè anno 1431. inchoatum Juliano Cardinale Cesarino Legato Apostolico, hujusmodi rerum beneficialium contentionibus finem imponeret; Etenim, quamvis Eugenius vix inceptum Concilium revocasset: attamen post *sessionem* 14. ipsemet Pontifex in hanc demum cum Basileensibus Patribus sententiam convenit, & inter alia professus est Concilium Basileæ esse, & hactenus legitimè fuisse, atque omnia contrà illud, ejusque sectatores à se Decreta revocare, ac se Concilio adhærere, prout refert *Spondanus ad ann.*1433.*num.*26. quod idem ratum habuisse notat ipsemet *Spondan. ad ann.* 1434.*num.*3.

101. Statutum quidem fuit in eadem Synodo *sess.*21.*sub tit.de annatis*, nè tàm in Curia Romana, quàm alibi pro, seù in confirmatione electionum, provisione, collatione, institutione, &c. de Ecclesiis etiam Cathedralibus, & Metropolitanis, Monasteriis, dignitatibus, beneficiis quibuscumque, &c. nihil penitùs antè, vel post exigeretur ratione litterarum, Bullæ, Sigilli, annatarum communium, & minutorum servitiorum, & prout plenè habetur in eodem Decreto, de quo meminit *Spondan.ad ann.*1435.*num.*13. sed adversùs hujus Decreti dispositionem statim protestati sunt Legati Pontificii, iniquum esse demonstrantes, inaudito Pontifice, tantum detrimenti Romanæ Ecclesiæ inferri, sicuti refert *Spondan. ad eumd.ann. num.*14. *& seqq.* hinc expressa Summi Pontificis reprobatio subsequuta est; undè inter mutuas altercationes res ad illud divortium, & deplorabile schisma transivit, de quo supra *num.*36.

102. In hoc fatali dissidio non desierunt Basileensis Concilii Patres *in sess.* 23. *habita sub die* 8. *Aprilis* 1436. *sub tit. de electionibus*, generalem omnium Ecclesiarum, & dignitatum electivarum Pontificias reservationes abolere, decernentes, ut prædictis Ecclesiis, & dignitatibus per canonicas electiones, & confirmationes providendum esset, omnesque speciales, seù particulares ipsarum Ecclesiarum electivarum reservationes prohibendo, per quas libera in eisdem eligendi, & confirmandi facultas impediri posset: quod dein de novo constituit ibidem *sub tit.de reservationibus*, regulis Cancellariæ, aliisque Pontificiis constitutionibus, & extravagantibus omninò abrogatis, reservationibus tamen in corpore juris expressè clausis, & his, quas in terris Romanæ Ecclesiæ ratione directi, seù utilis dominii mediatè, vel immediatè subjectis fieri contingeret, dumtaxat exceptis.

103. Alia demum *in sess.*31. *sub tit.de collationib. benefic.* constitutio emanavit: videlicet, nè Romanus Pontifex ullas deinceps expectativas, aut reservationes concederet, & jam factæ irritæ essent; itàut Ordinarii Collatores suum collativi juris ministerium ex integro retinerent.

§. III.

§. III.

Quomodo, & qualiter hoc novum Jus Pontificium fuerit universaliter in usu receptum, & singulariter in Ditione Ducis Sabaudiæ.

104. Præmemorata in rebus beneficialibus Basileensis Synodi decreta, non solùm Apostolicæ Sedis placito, & authoritate carentia, sed etiam à Summo Pontifice Eugenio IV. expressè reprobata, nullum sanè jam emanatis in eodem subjecto Pontificiis legibus præjudicium afferre potuerant; sed non ex eo minùs eædem, & acriores dissentiones, atque acerbiora diffidia remanserunt, quibus conciliandis post dimissum, ut jam supra memini, à Felice V. Pontificatum, Nicolaus V. Eugenii Successor, paterna charitate, & benignitate aliquo dato, atque retento primus incubuit, cujus prudentissimum exemplum sequuti, ejus in Pontificatu Successores, tandem hanc ab Ecclesia zizaniam affatim extirparunt; Nam etiamsi in Summo Pontifice, neque authoritas, neque causa deficerent: Attamen quàm difficile, & arduum esset antiquam in hujusmodi rebus beneficialibus disciplinam continuato duodecim Seculorum spatio in Ecclesiis inferioribus radicatam, & Sacrorum Canonum præsidio munitam, quamvis in meliùs mutare, relatæ facti qualitates ostendunt, & subsequutæ omnium Nationum contradictiones manifestè convincunt.

105. Agebatur de reservationibus favore Sedis Apostolicæ omnium Episcopalium, & Abbatialium dignitatum, aliorumque beneficiorum Ecclesiasticorum, prout etiam ad augenda Cameræ Pontificiæ, & Curiæ Romanæ commoda de pecuniariis exactionibus, aliisque oneribus, quibus Ecclesiæ, & beneficia ipsa gravabantur, unde collativa Episcoporum, aliorumque Ordinariorum jura peribant, non sine gravi Supremorum Principum, Cleri inferioris, & populorum detrimento, quibus respectivè non intererat, sibi quæsitam in electionibus canonicis authoritatem amittere, pecunias extrahi, & beneficia ad Extraneos transferri, aut in favorem Exterorum pensionibus onerari; Hinc, dum instabat sua unicuique utilitas, res ex seipsa loquitur, tantum opus, in quo de materia Fidei non agebatur, sed de externo in rebus beneficialibus regimine, perfici nullo modo potuisse, quoties Supremi Principes, Clero, atque populis hanc invisam mutationem egrè ferentibus expressè favissent; neque Principes ab hoc patrocinio, undè propriæ dignitatis decus, & publica utilitas ostendebantur, retrahi potuisse, nisi quoquo modo Summi Pontifices ipsorum Principum dignitati, atque indemnitati consuluissent: cujus veritatis soliditatem agnovit *Spondan. ad ann.* 1410. *num.* 5. ubi tradit fuisse perpetuò contrà istas novitates à singulis ferè Nationibus acriter conclamatum, sed non potuisse Ecclesiasticos Principum jussionibus resistere, qui aut precibus importunis, aut præmiis allecti, ad eas permittendas se faciles præbuerunt.

106. Ex hac necessitate in præmium versa, originem suam traxerunt concordata, promissiones, & Indulta, quibus hodiè Supremi Principes ex Sedis

Apostolicæ placito gaudent in nominandis, præsentandis, vel supplicandis, aut proponendis Episcopis, atque Abbatibus, aliisque Prælatis in eorumdem temporali Dominio consistentibus; neque enim hoc novo Jure Pontificio in rebus beneficialibus nondum universaliter admisso, aut adhuc impugnato, & canonicis electionibus, ac collativa Ordinariorum facultate in suo robore manentibus, ulla hujusmodi Indultorum, seù concessionum, aut concordatorum, vel promissionum vestigia reperiuntur; sola enim antiqui Canones Patronorum jura in præsentandis Clericis ad aliquod beneficium promovendis agnoverant, & in Canonicis electionibus ea Principes facultate uti poterant, quam ipsis Lateranense Concilium de anno 1122. sub Calixto II. reliquerat, prout suprà retuli *nu.*64.

107. Incæpit Nicolaus V. cum Imperatore Federico III. & Natione Germanica, hujusmodi contentiones amicabili temperamento componere; nam, cum Germani pro integra in rebus beneficialibus Basileensium Decretorum observantia tenaciter insisterent, ad id tandem unanimi consensu deventum est, ut in omnibus Ecclesiis, tàm Episcopalibus, quàm Abbatialibus maneret Capitularis electio dein à Summo Pontifice confirmanda, aliorumque beneficiorum collatio, exceptis specialiter reservatis Apostolicæ Sedi, inter Summum Pontificem, & Ordinarios alternis anni mensibus divideretur, integra tamen annatarum, & servitiorum Jura in provisionibus faciendis Fiscus Pontificius obtineret: prout latiùs habetur in concordatis de anno 1448. ad id dumtaxat initis, ut Germani, quantò magis fieri posset, à Decretis Basileensis Concilii recederent: sicuti testatur Æneas Silvius, tunc Cardinalis Senensis nuncupatus, qui in iisdem Germanicis Comitiis interfuit *Epistol. lib.*1.*cap.*369. *fol. mihi* 856. quem refert, & sequitur *Thomassinus part.*2.*lib.*2.*cap.*38. *à num.*10. *usque ad num.* 13. *Spondan. ad ann.*1457.*num.*5. *Raynald.ad eumdem ann. num.* 47. Diversimodè actum fuit cum Francisco Sfortia, cujus prima, & semper ardua dominationis initia, in Ditione Mediolanensi à Germanis, Gallis, atque Venetis adhuc oppugnata, illud dumtaxat in rebus beneficialibus ab eodem Pontifice Nicolao exigere potuerunt, ut quæcumque collationes Beneficiorum per Sedem Apostolicam fiendæ illis tantummodò personis suffragarentur, quæ eidem Francisco Duci gratæ fuissent; alioquin ex nunc pro tunc nullius roboris existerent: prout constat ex ejusdem Nicolai Apostolicis litteris sub die 1. Aprilis 1450. in quibus residet principale fundamentum Apostolici, & Regii oeconomatus, hodiè in eodem Mediolanensi Ducatu vigentis.

108. Ex iisdem radicibus pullularunt concordata, quæ pariter cum Polonis inita fuisse refert *Thomassinus par.*2.*lib.*1.*cap.*45. *num.*4. *in fine*, quorum vigore Ecclesiæ Episcopales ejusdem Regni, abrogatis Canonicis electionibus, à Summo Pontifice ad Regis supplicationem conferuntur. *Martinus Gromerus de rebus Polon.lib.*25.*fol. mihi* 371. *&* 372. *litt.B.& lib.*24.*fol.mihi* 361.*litt.B.* ubi loquitur de Abbatiis non sine Regio assensu providendis.

109. Galli ultrà Edictum promulgatum à Rege Carolo VI. de anno 1418. fortiter amplexi sunt Basileensia Decreta, quæ in vim pragmaticæ Sanctionis Rex Carolus VII. anno 1438. licet in aliquibus immutata, observari præcepit: nec ab iisdem, non obstantibus Eugenii IV. dein Nicolai V. aliorumque Pontificum precibus, & monitis, removeri potuerunt, nisi de anno 1515. ex concordatis Bononiæ celebratis inter Leonem X. Summum Pontificem, & Regem Franciscum I. in quibus Regi omnium Episcopatuum, atque Abbatiarum, alio-

rum-

rumque beneficiorum electivorum nominationes concessæ fuerunt, electionibus, expectativis, atque reservationibus Pontificiis prorsus extinctis, & in reliquis minoribus beneficiis mansit libera apud Ordinarios collativa potestas in aliqua parte modificata, quotiès eadem beneficia in quatuor mensibus Graduatorum favore dicatis, vacare contingeret: prout etiam accidit intuitu illorum beneficiorum, quæ ab iisdem Ordinariis ad primas Regis preces conferuntur, juxtà consuetudinem ab Apostolicis Indultis firmatam, de quibus fusè loquitur *Thomass.par.2. lib.1. cap.54.* nec non in illis beneficiis, quæ juxtà Pontificia Indulta post concordatorum receptionem obtinent Cancellarius Franciæ, Præsides, & Senatores Parlamenti Parisiensis, licet jam iisdem oblatum simile Indultum ab Eugenio IV. recusassent, dum satiùs tunc visum fuit, Basileense Concilium, & pragmaticam sanctionem retinere, sicuti notat *Thomass. ubi suprà nu. 7. versic.multò similius verò.*

110. Cæterum prædicta majora beneficia quæ Consistorialia nuncupantur, ad Regis nominationem, & præsentationem de personis idoneis, à Summo Pontifice providenda, annatarum, & minutorum servitiorum solutionibus obnoxia remanserunt, & sola reservatio quorumcumque beneficiorum in Curia vacantium Apostolicæ Sedi relicta est, sicuti plenè constat ex Bulla ejusdem Leonis X. in Concilio Lateranensi, ipsomet præsente approbata, & confirmata *sess.* 11. in cujus actis de anno 1516. Bononiensia concordata inserta reperiuntur, quæ, quamvis in Ducatu Britanniæ, atque Comitatu Provinciæ locum non habeant, prout etiam in aliis Regionibus, quæ ex post ad supremam Regiæ illius Coronæ potestatem pervenerunt; Nihilominùs ibidem fruitur Rex Christianissimus jure saltem proponendi, seù supplicandi ad omnia beneficia Consistorialia, aut ex jure sibi unà cum iisdem Regionibus cesso, seù ex Pontificiis indultis dein obtentis, quorum omnium tenorem novissimè compilavit *Franciscus Pinsonius in suo Invent.Indult.ad tractat.de Jur.Reg.Franc.in benef.Ecclesiast.tom.2.*

111. Jam, ut novo juri Pontificio à Supremis Principibus locus daretur, Eugenius IV. passim ad ipsorummet Principum preces, Episcopales, & Abbatiales dignitates conferebat, prout post *Raynaldum ad annum* 1434. *num.* 16. *item ad annum* 1439. *num.*37. *& ad ann.* 1440. *num.*2. *testatur Thomass. part.2. lib.1. cap.45.num.*3. ubi eumdem Pontificem ità loquentem adducit--*supplicant nobis Reges Franciæ, Angliæ, & Hispaniæ, cæterique pro Prælatorum promotionibus, nobisque commendant quos utiles, & idoneos credunt: nos exaudimus, quantum à Deo possumus, & honore nostro preces eorum; ubi verò aliter videtur nobis pro commodo, & bono regimine Ecclesiarum, Reges, & Principes acquiescunt.* Hunc tamen usum ad stabiliendam novi juris in rebus beneficialibus observantiam prudentis consilii fuit subsequutis Pontificibus erga eosdem Principes specialibus concordatis, indultis, promissionibus, seù concessionibus strictiùs asserere, plus, aut minus novæ illius disciplinæ iisdem Principibus relaxando, aut indulgendo, vel paciscendo, prout sua unumquemque eorumdem Principum pietas suasit, aut utilitas adegit, vel necessitas astrinxit. Hinc ex Indultorum, aut concordatorum diversitate, seù ex variis Sedis Apostolicæ placitis, quamvis in toto Orbe Catholico, intuitu beneficiorum Consistorialium dumtaxat, recepta fuerit, annatarum, & minutorum servitiorum solutio nunc ante expeditionem Bullarum facienda: Attamen quoad Cancellariæ Regulas, & alias Pontificias Constitutiones à compilatis in Bullario Romano petendas, in quibus tota ferè hodierna

dierna in rebus beneficialibus disciplinà versatur; non eadem ubique ratio habita fuit, & alii alio jure utuntur, atque ex eodem motivo ipsimet Principes à concessionibus, seù conventionibus Pontificiis jus suum metientes, alii nominant, vel præsentant, alii verò supplicant, seù proponunt personas idoneas ad Prælaturas, cæteraque majora beneficia, à Summo Pontifice promovendas, omni quoad effectum disparitate sublata, prout respectivè ad singulos Principes ostendit Author operis inscripti--*specimen Juris Ecclesiastici: impressi Parisiis anno 1680.tom.2.in fin.fol.mihi* 215.

112. Ad hoc propositum notandum est illud, quod in Memoriali exposito S.M. Urbani VIII.de anno 1633. ab Oratoribus Regis Catholici, ad obtinendam diminutionem, seù abolitionem reservationum, & onerum, quibus ex vulgatis Cancellariæ regulis subjacent Ecclesiæ, & beneficia Hispaniarum; Respondit nomine, & de mandato ejusdem Pontificis M. A. Maraldus, tunc Apostolicorum Brevium Secretarius *in cap. 7.* ejusdem Memorialis in illis verbis, quæ hic Italico idiomate, prout Typis Romæ edita fuerunt, referre non piget:

113. *Che le riserve generali sono giuste, poiche il Papa est Dominus omnium Beneficiorum, & dicuntur ipsius manualia, e ne può disporre liberamente a modo suo, come Dispensatore universale del Patrimonio di Nostro Signore Giesù Cristo: e Sua Maestà ne riceve grandissimo utile; poiche, medianti quelle, gode il frutto di tanti indulti di nominazione, e presentazione de' Benefic}, Vescovadi, ed Abbatìe, che altrimenti toccarìa ad altri.*

Ex quo verborum conceptu manifestè convincitur veritas hucusque inculcata: videlicet omnia indulta, & concordata Pontificia, quibus Nicolaus V.post promulgata Synodi Basileensis Decreta prudenti consilio viam aperuit, eam præcipuam causam habuisse, ut Supremi Principes novo, & externo rerum beneficialium regimini, Clero, & populis inviso, ipsisque Principibus præjudiciali, antiquitatis priscæ disciplinæ legibus, actualem vim, & durabilem observantiam propria auctoritate firmarent.

114. Nullus sanè inter Supremos illorum temporum Principes arctiori vinculo, quàm Sabaudiæ Dux Basileensis Synodi Decretis manebat obstrictus, quorum Amedeus ab eadem Synodo ad Pontificatum evectus, pars magna fuerat: nec non omnes Episcopi, atque non pauci Abbates utriusque Sabaudiæ, tàm Gallicæ, quàm Italicæ, videlicet Allobroges, & Pedemontani, qui in eodem Concilio intervenerant, & ipsamet Decreta unà cum aliis Patribus unanimiter condiderant, inter quos Archiepiscopus Tarantasieñ, Episcopi Gebenneñ, Belliceñ, Lausaneñ, Maurianeñ, Taurineñ, Augustéñ, Vercelleñ, & Iporedieñ; Abbates S. Benigni Fructuarieñ, S. Justi Secusieñ, S. Michaelis Clusiñ, recensentur in actis ipsius Concilii *sess. 38. & ab Historic. Amed. Pacif. num.48. fol.mihi* 117. unde, cum non solùm Dux Sabaudiæ, sed etiam Episcopi, & Abbates ejus Subditi prædicta Decreta, non minùs quàm Germani, & Galli amplexati fuissent, & ad ea tuenda insitus, veluti proprii partus, amor impelleret: Non mirum, quòd Nicolaus V. post initam cum Germanis conventionem, & frustrà tentatam cum Gallis concordiam, necessarium duxerit, hoc de rebus beneficialibus dissidium cum Ludovico Sabaudiæ Duce componere, ad quem effectum, prout ex ipsius Apostolicis litteris edocemur, non rogatus, neque requisitus sine aliqua præcedenti Ducis Ludovici supplicatione, non tamen sine prævio mutuo tractatu, Cancellariæ Regulas, aliasque Pontificias Constitutiones, adhibito temperamento

to modificans, eumdem Ducem Ludovicum certum fecit, ipfique promifit, ut ad Metropolitanas, Epifcopales, & Abbatiales dignitates neminem promoveret, nifi habitis priùs intentione, & confenfu ipfiufmet Ducis de perfonis ad eafdem Dignitates promovendis, & quoad alia minora beneficia, nulli conferret, nifi effet Subditus ejufdem Ducis, aut perfona eidem grata, & accepta, prout plenè legitur in prædictis litteris Apoftolicis, quarum tenorem in fubftantialibus adduxi fuprà *cap.1.num.4.& feq.*

115. Ad tuenda Jura fuæ Regiæ Celfitudinis, opus habui in præcedentibus, eas prifcæ, & recentis in rebus beneficialibus externæ difciplinæ leges ab alto repetere, fine quarum cognitione ad unicum illum finem (falva femper fuprema Summi Pontificis, & Apoftolicæ Sedis poteftate) pervenire non poteram, quem duntaxat habui, folemnis hujus Pontificiæ promiffionis, cui minus rectè, aut confultò nudi Indulti, aut meræ conceffionis nomen tribuitur, profundiores radices, & caufas oftendendi, quas fi quis ultrà jam cumulatas fuprà *num.36. & feqq.* æqua mente refpexerit, exiftimabit, confluxiffe ex benigna Pontificum retributione in Regiam Sabaudiæ Domum omnia illa majora privilegia, quæ poterat Apoftolica Sedes Principibus adeò benemeritis impartiri, fed effufæ nimium liberalitati obftitit eorumdem Principum moderatio, qui maxima meriti, modicis contenti ea fibi tantummodò tribui maluerunt, ex quibus illæfa Apoftolicæ Sedis auctoritate in rebus ad Ecclefiafticam difciplinam pertinentibus propriæ dumtaxat dignitati profpiceretur.

116. Nimis tamen grave cunctis videbitur, quòd etiam ab illis, quæ tot meritorum intuitu circa beneficiorum provifiones Sabaudis Principibus Apoftolica Sedes promifit, aut indulfit, ftudeant adverfantes, fanctiffimam Summi Pontificis mentem retrahere, & veritatem luce meridiana clariorem fictilibus umbris obtegendo, non finant rem hanc innata claritate gaudere; fed quoties vacantis Ecclefiæ, & maximè Abbatialis cafus contingit, puriffimas cryftallini hujus fontis aquas iifdem femper agitationibus perturbare nitantur, quamvis juftitiæ, atque æquitati confonum effet illorum intacta jura fervare, repetitis Apoftolicæ Sedis promiffionibus roborata, & maximè, dum hujus facultatis intuitu faciles fe piiffimi illi Principes præbuerunt ad omnia illa, quæ Summis Pontificibus placuit in rebus beneficialibus de novo ftatuere; Nihil autem in hac promiffione, & fubfequutis indultis datum fuit Sabaudiæ Ducibus, nifi jus, quo in electionibus Canonicis utebantur, in nominationem convertere, ficuti refpectu concordatorum Franciæ notavit *Petrus de Marca lib.6. cap.9.num.13. Cardinalis Sfondratus de regal.Sacerd.in prælud.§.1. verfic. quamvis fol.mihi* 6. ubi pari ratione concludit, Clerum Gallicanum de fublatis electionibus conqueri non potuiffe, cum etiam ante concordata Regius confenfus in eligendis Prælatis neceffariò adhiberetur.

117. Verùm nè videar hanc caufam illis dumtaxat fundamentis firmare, quæ licet validiffima fint, & in nudo fenfu veritatis convelli nequeant; Idcircò ut Curialibus, atque Caufidicis fatisfaciam, apud quos cuncta ad forenfis trituræ normam reducuntur, & folet magis prævalere, quod actum eft, quam quod agi debuerat, neceffe habeo ea luculenter oftendere, ex quibus manifeftè conftet Pontificiam promiffionem, & fubfequuta Apoftolica Indulta debitæ expectationi refpondiffe, & in illis implicitam faltem, & virtualem nominandi facultatem favore Ducis Sabaudiæ ad Epifcopales, & Abbatiales dignitates exiftentes in ejufdem

ejusdem temporali dominio contineri; quod in primis ratione, & auctoritate, dein exemplo, & observantia demonstrabo.

CAPUT IV.

Promissio Nicolai V. & subsequuta Pontificum Indulta, quale jus praebeant suae Regiae Celsitudini in Provisionibus Episcoporum, & Abbatum, ostenditur ratione, & authoritate.

118. EX facto quidem jus oritur, sed exangue, si ratione careat; nam apud Jurisprudentes sola ratio est anima legis: Incipiens itaque à ratione, cui caetera in judiciis obtemperant, prout annuit *D. Augustinus relatus à Gratiano in cap. fana quippe* 11.*distinct*.9. ipsius vim fundamentaliter constituo in legali, & sano intellectu Pontificiae promissionis, juxtà cujus inevitabilem significatum, nisi quis velit contra propriam facti conscientiam, seipsum decipere, fateri cogitur Nicolaum V. Summum Pontificem certum fecisse Ludovicum Sabaudiae Ducem, quòd nemini Metropolitanas, Episcopales, & Abbatiales dignitates conferret, neque illis de quorumcumque personis provideret, nisi habitis prius intentione, & consensu ipsius Ducis de personis idoneis ad hujusmodi regimina, seù dignitates promovendis, vel de quarum personis tales provisiones essent faciendae. Non potuit enim circà hoc Nicolaus, aut clariùs, aut enixiùs loqui, neque fortiori vinculo Pontificiam Fidem obstringere, quàm in illis verbis, quae jam suprà *cap.* 1.*num*.5. hic denuò repetere non erit inutile, prout jacent in ejusdem Nicolai Apostolicis litteris ibidem:

119. *Praefatum Ducem harum serie certum reddimus, & sibi promittimus, quòd ipso, & dominio hujusmodi in integritate dictae obedientiae persistentibus, ad quarumcumque Metropolitanarum, vel aliarum Cathedralium, earumdem regimina, aut dignitates Abbatiales infra districtum praedictum neminem praeficiemus, seu illis de quorumcumque personis non providebimus, nisi habitis prius per nos intentione, & consensu ipsius Ducis, de personis idoneis ad hujusmodi regimina, seu dignitates promovendis, vel de quarum personis tales provisiones fuerint faciendae.*

120. Hoc posito pro irrefragabili: videlicet, quòd Summus Pontifex, aliqua Ecclesia Cathedrali, aut Abbatiali dignitate in temporali Sabaudi Ducis ditione vacante, teneatur ante provisionem, seù collationem ejusdem Episcopatus, aut Abbatiae expectare, & habere ante omnia intentionem, & consensum Ducis, favore personae idoneae ad Episcopatum, vel Abbatiam sic vacantem promovendae, seù de qua persona talis provisio fuerit facienda: Certissimi juris est, quòd ipsemet Pontifex nequit rationabiliter de tali Episcopatu, vel Abbatia citra manifestam datae fidei, & contractae promissionis infractionem, aliam personam idoneam providere, nisi illam, cujus favore ipsemet Dux eidem Pontifici suam prius inten-

intentionem aperuit, & proprium consensum significavit, & quòd teneatur omninò sequi intentionem, & consensum Ducis, pari, & fortiori ratione, ob quam eidem fas est, sequi voluntatem illorum Principum, quibus, non solùm ex promissionibus, & concordatis, sed etiam ex Indultis, & concessionibus Apostolicis datum est nominare, vel proponere, seù præsentare, aut supplicari pro personis idoneis, ad hujusmodi beneficia Consistorialia promovendis.

121. Hæc indubitata Juris conclusio, quam tanquam necessarium consequens ad causas, ex quibus hæc solemnis Pontificia promissio suam originem traxit, prout in præcedentibus *cap.* 2. *&* 3. demonstravi, litteraliter convincitur ex ipsius initæ promissionis contextu, ponderando in primis dictionem illam *Nisi*, cujus natura est, ut postposita negativæ, quæ legitur ibidem in præcedentibus verbis, *de quorumcumque personis non providebimus*, ponat, & determinet affirmativam in casu nominato, & excepto. *l. Actione* 4. *atque ibi Bart. & alii communiter Cod. de transactionibus, quos cumulat Barbos. de diction. cap.* 217. *num.* 2. *&* 5. *ubi num.* 9. docet, hanc dictionem relatam ad futurum tempus, esse conditionalem, prout etiam quòd ipsius actus faciendi formam importet ibidem *nu.* 10. juxtà tradita per *Osasch. dec. Pedem.* 174. & hæc forma loquendi, adeò enixam disponentis voluntatem ostendit, ut reddat actum contrarium de jure impossibilem, quia negativa, tanquam malignantis naturæ, magis negat, quàm affirmativa affirmet. *Cardin. Tuscus litt. N. conclus.* 26. *ferè per totam, Gratian. decis.* 51. *nu.* 6. Quinimò ea est vis prædictæ dictionis, quoties præcedit negativa, ut expressam in casu opposito concessionem inducat, sicuti docet *Labeo Juris-Consultus in l. quibus diebus* 40. *§. quidam Titio, ff. de condit. & demonstr.* ubi tradit idem esse dicere, *quas pecunias cuique legavi, eas hæres meus, si mater mea moriatur, dato: an ità, nè dato, nisi mater mea moriatur*; unde infertur idem fuisse Nicolao Pontifici dicere—*de quorumcumque personis non providebimus, nisi habitis prius per nos intentione, & consensu ipsius Ducis de personis idoneis ad hujusmodi regimina, seu dignitates promovendis, vel de quarum personis tales provisiones fuerint faciendæ*—ac si affirmativè dixisset, se de illis personis idoneis provisurum, ergà quas haberet præcedentem intentionem, & consensum Sabaudiæ Ducis; nam illud dicitur affirmativè expressum, quod necessariò sequitur ex propria significatione, & natura sermonis prolati. *l. Prætor ait* 20. *§.* 1. *ff. de nov. oper. nunciat. ubi Glos. in verbo expressum, l. si nominatim* 34. *ff. de condit. & demonstr.*

122. Singularem ponderationem meretur adjecta dictio *priùs*, quæ, cùm denotet, & importet prioritatem ordinis, & temporis respectu actus faciendi, sicuti fusè probat *Barbosa dict.* 283. *& dict.* 287. necessariò, antequam Pontifex procedere valeat ad ea, quæ præcedunt collationem, seù provisionem, tenetur, in vim prædictæ promissionis, implere compactam conditionem, ad quam conventa temporis, & ordinis prioritas refertur, quæ in subjecta hypothesi respicit intentionem, & consensum Ducis, prout ibidem—*nisi prius habitis per nos intentione, & consensu ipsius Ducis*; Etenim ordo præscriptus semper est attendendus. *cap. mandato de præb. & cap. penult. de rescript. lib.* 6. *l. qui pignus C. qui pot. in pign. hab.* & præcipuè, ubi prioritas in ordine, & tempore est, prout in casu nostro de forma, & substantia actus. *Cenc. de censib. part.* 1. *cap.* 1. *quæst.* 4. *art.* 2. *num.* 12. *Osasch. decis.* 165. *num.* 16. nam forma est de genere indivisibilium. *l. si veritas C. de fideicomm. Barbos. axiom.* 100. *num.* 3. *&* 14.

123. Huic nostræ conclusioni lucem meridiana clariorem affert verbum il-

lud ablativum *habitis*, quod ex suimet natura formam, & conditionem importat. *l.1.in verbo scriptura interveniente*, & ibi *Glos.Cod. de Jur.emphyt. Ludovisius*,& ibi addentes *decis.*36.quæ supponitur jam de facto verificata.*l.habere* 188. *de verb.signific.* Aliud enim est, quòd quis teneatur activè implorare, aut petere consensum alterius:aliud quòd quis promittat aliquod non agere,nisi passivè,habito priùs consensu alterius; Nam Summus Pontifex, promittendo, quòd aliquem non promovebit, nisi habitis priùs per eum intentione, & consensu Ducis, efficitur quodam modo debitor in illa parte ipsius Ducis; unde tenetur hunc consensum obtinere.*vulgata l.debitor,ff. de verb.signific.* quia in hoc casu formalis hæc præambula necessitas,seù conditio ex parte Pontificis implenda,non consistit in petendo, vel requirendo, sed in obtinendo, aut habendo Ducis intentionem, atque consensum, prout ibidem-*de quorumcunque personis non providebimus, nisi habitis priùs per nos intentione, & consensu ipsius Ducis de personis idoneis ad hujusmodi regimina, seù dignitates promovendis, vel de quarum personis tales provisiones fuerint faciendæ.*

124. Idem fortiùs convincitur ex genuino, & naturali significatu illius verbi *intentione*, juxta quem,cùm ab intentione, quam Aristoteles propositum nuncupat, omnes actiones suam primævam originem ducant, ex eodem *Philosopho lib.6.Ethicor.cap.2.* Hinc voluntas nihil moliri potest, aut exequi, nisi ex præviæ intentionis impulsu. Est enim intentio omnium actionum principium, propositum, & consilium, ex qua motio nascitur, itàut voluntas nihil penitùs agat, nisi ex prævia intentione, sivè proposito finem sibi præfixerit: neque ab Aristotelis doctrina lōgè distant Juris-Consulti veram philosophiam profitentes, qui intentionem pro petitione accipiunt, ut sunt *Textus in l. 2. in princip.ibi-quod in intentionem, condemnationemve deductum est-juncta Glos.in verbo condemnat, circa finem, ibi-idest dicere condemnationis petitionem-ff. de except.& in l.2. Cod. ubi in rem actio exerc. deb. ibidem-actoris intentiones excipiat-cap. quoniam,§. quod si super rebus sub tit.ut lit.non contest. ibid.-actoris intentionem excipiat-Alberic. de Rosat. in suo Dictionar. Jur.litt.I. versic. intentionem suam, idest petitionem.*

125. Cùm itaque Summus Pontifex,ex causa collationis faciendæ, designationem personæ providendæ Sabaudi Ducis intentioni reliquerit, nulla collationi via aperitur, præfata intentione nondum existente, & movente,nisi quis velit in eadem collatione, seù institutione ordinem necessarium inverti, quem natura, & ratio in omnibus servant; Ordo autem inverteretur, si executionem institutionis intentio minimè præcederet, quæ sicuti generaliter, in aliis est omnium agendorum origo, ità hujus provisionis faciendæ debet esse principium, petitio, & regula, quæ omnia quamlibet Pontificis propositionem de personis providendis Duci priùs faciendam excludunt; ultrà quod idealis hæc, & nunquam apud Apostolicam Sedem intellecta in provisionibus beneficialibus subauditio maximam in puncto contractæ promissionis pareret absurditatem.Etenim, cùm propositio priùs facienda loquatur de personis idoneis, videretur Pontifex judicium idoneitatis Duci submittere, & ex ea nihil nisi indecorum Pontificiæ Majestati oriri posset; nam, dum Pontifex de necesse tenetur habere Ducis intentionem, atque consensum, posset semper ipsemet Dux ad libitum dissentire. Quòd si ad formandum prævium Ducis consensum alterius personæ in unum sensus

fensus requiratur, id referri nequit, nisi ad personam ab eodem Duce in intentione habitam, cujus voluntatem explorare omninò debuit, antequàm favore ipsius Pontifici propriam intentionem declararet, ne ipsa intentio destituta consensu favore providendi in irritum caderet: neque aliter denotant illa verba, ad quæ consensus iste dirigitur, ibidem: *De personis idoneis ad hujusmodi regimina, seu dignitates promovendis, vel de quarum personis tales provisiones fuerint faciendæ.* Summus namque Pontifex quoad intentionem, atque consensum prius à Principe habendum, gerit se merè passivè, juxtà infrà notanda in verbo *habitis*. Siquidem Principis designatio procedens ex prævia intentione, atque consensu, non importat integram, & absolutam nominationem, sed efficacem dumtaxat dispositionem ad concessionem, seù provisionem necessariò à Summo Pontifice faciendam, quoties persona priùs designata sibi idonea videatur. *cap. transmissæ* 31. *sub tit. de jurepatronat.* quod singulariter recensuit *Pinson. de regal. tom.* 1. *cap.* 8. *nu.* 4. *in fine*, ubi notat, quòd præcedens nominatio, seù concessio ponitur pro consensu.

126. Nec alterius intentioni hìc ratio aliqua haberi potest; cùm munus exequendi, & instituendi, sibi solùm Pontifex reliquerit, data Duci facultate intendendi ergà personam idoneam, cujus proinde petitioni, seù proposito acquiescere debet, ut morem gerat intentioni, de qua in promissione, à qua recedere minimè potest citrà ipsius promissionis infractionem, nisi ad alienum sensum verba ipsa trahantur, & intentionis vis, atque efficacia eludatur; Inutiliter siquidem promisisset Pontifex Ducis intentionem expectare, si nullum pareret effectum; alium autem habere non potest, nisi movere Pontificem, ad instituendam personam illam idoneam, ergà quam ejusdem Ducis intentio præcessit, quæ verificari nequit post sequutam institutionem; nam intentio de sui natura est deliberativa; unde versari non potest circa præterita, sicuti monet *Philosophus lib.6. Ethic. cap.* 3. Nec enim quisquam de præteritis deliberat, sed de futuris, iisque omnibus, quæ fieri possunt.

127. Tenebatur quidem Pontifex, in vim suæ promissionis, sequi præviam Ducis intentionem, tanquam causam motricem, & moraliter impulsivam, sed indeterminatè, & secundùm quid, non autem simpliciter, & absolutè: videlicet quatenùs ea ad personam idoneam dirigeretur, prout præseferunt illa verba ibid. *de personis idoneis*; Unde ad hoc, ut nominatio personæ providendæ suum non solùm in intentione principium, sed etiam in executione finem, & implementum à Ducis perfecta voluntate consequeretur: Juremeritò voluit ultrà præviam intentionem ex se inefficacem, etiam ipsius Ducis consensum exigere ibid. *nisi habitis priùs intentione, & consensu.* Etenim intentio tanquam propositum, & petitio Ducis ex se sola subsistebat in animo Principis, neque admittebat alienæ voluntatis consortium; quapropter in solo ipsius intentionis adimplemento cadere potuit sociata Pontificis, & Ducis voluntas, idest consensus, cujus natura, & proprietas est duorùm saltem sensum simul unire. *cap.* 1. *§. consensus*, *caus.* 29. *quæst.* 1.

128. Nulla quidem Duci Sabaudiæ præfigitur in hac solemni promissione forma individualis, juxtà quam debeat suam voluntatem significare favore illius personæ, quam intendit, & consentit, ad Episcopatum, vel Abbatiam promoveri: sicuti post subsequuta inter Leonem X. & Franciscum I. Galliarum Regem concordata, cæperunt Pontifices specialiter exprimere in suis conventionibus, aut in-

indultis favore Supremorum Principum, quorum aliis datum fuit, hac facultate uti per viam nominandi, vel præsentandi: Aliis verò per modum supplicandi, aut proponendi. Verumtamen in hac etiam parte Nicolaus antiquam, & usque tunc servatam à Sacris Canonibus formam retinens favorabiliùs se gessit ergà Ducem Sabaudiæ, dum exigens ab eodem in terminis generalibus præcedentem intentionem, atque consensum, generalem etiam, & indefinitam exprimendæ propriæ voluntatis formam ipsius Ducis arbitrio commisit; nam nominare, proponere, præsentare, eligere, aut supplicare, nihil aliud in subjecta materia sunt, quàm intendendo, & consentiendo, prævia voluntatem significare, de qua persona provisio fuerit à Summo Pontifice facienda. *Lambertinus de jur. patronat. part.1.lib.2.quæst.1.art.1. Corrasius de Benefic. part.4. cap.1. Anastasius Germonius in Paratitl.Decret.sub tit.de jur. patronat. lib. 3. tit.*38. undè parum refert, quibus verbis ista voluntas exprimatur; nam leges, & pacta, non verbis, sed rebus imponuntur, quod adeò verum est, ut Sacri Canones jus Electorum, & Patronorum in designandis personis ad beneficia electiva, & collativa respectivè promovendis, ut plurimùm sub nomine præstiti cõsensus expendant, atque significent. Ità apud *Gratianum distinct.60. cap.13. & distinct.63. cap.6. cum concordant. de quibus supra num.43. & in libris Decretalium sub tit. de jur. patron. cap.20. & cap.* 30. Nam si attentè jus canonicum à Gratiano compilatum, & Pontificiæ Decretales legantur, atque inspiciantur, nulla ibidem fit mentio de jure nominandi, sed illi dumtaxat actus recensentur, ex quibus desiderium, votum, intentio, atque voluntas Patronorum, aut Eligentium ostendatur; unde oritur nominatio, licèt imperfecta; nam, ut supra dictum est, pro sui executione, & implemento in eo, quod respicit idoneitatem personæ præsentatæ, aut oblatæ, seù designatæ, judicium Collatoris exposcit.

129. Ità propemodum occurrit in primariis illis precibus, quas Summi Pontifices ab antiquis temporibus Imperatori, & Christianissimo Regi concesserunt, in quibus, cùm ante collationem præcedere debeat ergà personam providendam consensus Imperatoris, vel Regis, idem jus agnoscitur, quòd præberet expressa nominandi facultas. *Pinson. de regal. tom. 1. cap. 11. & sequentibus*. Et hanc veritatem probant compacta Cardinalium in conclavi electionis Pii II. *Thomassin.de Benefic.part.2.lib.2.cap.35. num. 10. Odericus Raynaldus ad annum* 1464. *nu.*65. atque aliud compactum simile in Bulla Pauli IV. quæ habetur pænès *Pinson.tom.2.fol. mihi* 1261. neque diversimodè servatur ergà S. R. E. Cardinales in beneficiis vacantibus per obitum suorum familiarium: quamvis juxtà vetus Pontificium indultum à Gregorio XI. inchoatum, de quo in regulis Cancellariæ *cap.* 32. ipsis non competat, nisi facultas prævii consensus ergà personas de hujusmodi beneficiis providendas: & ex eadem ratione receptissimi juris est, prævium Patroni consensum habere vim nominationis, & præsentationis, prout etiam quòd possessionem præsentandi conservet. *Rota in recent. part.4.decis.261.num.3. & decis.482. num.5. & part.5. decis.290. num.7.* atque alibi passim. *Cardin.de Luca sub tit.de jur.patron.discurs.9.nu.3. item discurs.63. num.11. & num.* 28. Nam illa necessitas formalis prævii consensus ergà personas ad aliquod beneficium promovendas continet in se virtualiter, & implicitè verum jus nominandi, sicuti distinguendo tacitum ab expresso annuit *Loterius de re benefi.lib.2.quæst.15.num.*30.

130. Hanc nostram conclusionem in debilioribus terminis irrefragabilem efficit

efficit communis illa Canonistarum traditio, ex qua habemus, quòd, quoties in beneficiis tàm electivis, quàm collativis requiritur formaliter alicujus consensus, intuitu personæ providendæ, tunc Collator, seù Eligens tenetur non solùm talem consensum habere, sed etiam necessariò sequi, prout distinguendo consilium à consensu probant *Glosæ in cap.cum in veteri 52. in verbo expectatum, sub tit.de elect.in cap.venerabili 37. in verbo consilio de off.Jud.deleg. & in cap.unico, §.cum verò, in verbo assensu sub tit. ne Sede vacant.lib.6.cum concordant.* Docent *Cardinalis Hostiensis in cap.cum in veteri 52. sub tit. de elect.num.4. in illis verbis ibidem: – Item si requirendus est consensus in tractatu de speciali mandato Papæ, hoc fieri debet, puta quoniam mandat, quod sine consensu talis non eligant, in quo casu necesse est, quòd ante electionem in personam consentiat eligendam–& in cap.cum olim 7.sub tit.de arbitris num.4. ibid. – Si aliquod debeo facere cum consensu alterius, nisi voluntatem suam habuero, nihil possum; ubi verò de consilio alicujus, sufficit, quòd hoc requiram, & expectem congruo tempore, sed sequi non teneor–Abbas Panorm.super eod.cap.cum in veteri num.12.ibid.–Secus est, si quis tenetur habere consilium, & consensum, seù consensum tantùm; quia tunc oportet sequi illius consensum–Petrus de Ancarano in cap.cum olim de arbitris nu.4.vers. venio*, ubi ait, quòd, aut dictum fuit, quòd cum consilio tenerentur eligere, aut cum consilio, & assensu: primo casu tenentur Electores consilium requirere, sed non sequi: secundo casu tenentur requirere, & sequi. *Ægidius Bellamera in eod. cap.cum olim num.11.* ubi distinguendo docet, quod quoties electio est celebranda de licentia alterius, non requiritur ejus præsentia, sed sufficit petere ejus licentiam; ubi verò est consilium requirendum, tunc requiritur ejus consilium, & in ipso tractatu electionis faciendæ est requirendum, & congruo tempore expectandum, sed de necessitate non est sequendum; ubi autem consensus requiritur de consuetudine tantùm, restringitur talis consuetudo tanquam odiosa, & fit interpretatio, quòd requiratur post electionem jam factam: sed, si de speciali mandato Papæ consensus alicujus requiratur, & sit dictum in mandato, quòd sine consensu alicujus non eligant, necesse est, quòd ante electionem in personam consentiat eligendam: quam distinctionem valdè notandam sequitur *Butrius in eod.cap.cum olim num.18. Joannes Andreas num.19. Gonzalez Tellez in citat.cap. cum in veteres de elect.num.4.* ubi distinguendo consilium à consensu concludit, quòd, si quis tenetur aliquid facere cum consensu alterius, & petere, & sequi eum debet, qui verò de consilio, illud tantùm requirere, non autem sequi. *Guilielmus Benedic.in cap.Raynutius in verbo Uxorem, de testament.decis.2.num.80.& seqq.Henricus Boich.ad cap.nobis 25.de jur.patron.num.12. Hieron. Gonzalez ad reg.8.Cancell.glos.46.num.80.& 81.& glos.47.num.1.usque ad nu.10.* quod idem sentiunt unanimiter Cæsarei Juris Interpretes post *Bartol.in l.1.§.si plures nu. 7. ff. de exercit. act.* nam consensus, & voluntas idem sunt in casu proposito *l.2. §. voluntatem, ff.solut.matr. l.fin.§.necessitate Cod.de bon.quæ lib.* & collatio, quæ fieri nequit sine prævio alterius consensu, libera dici nequit, sed omninò necessaria respectu personæ idoneæ promovendæ. *Glos. in clement. dudum, §. si verò in verbo liberè de sepulturis, Abbas in cap.de multa num.3. de præbend. Loterius de benefic.lib.2.qu.15.num.17.Gonzalez ubi supra glos.45.num.10.& glos.47. nu.4.*

131. Non desunt sanè casus, in quibus consensus, quamvis ab aliquo requirendus, non tamen est necessariò sequendus, prout accidit, quando ex natura rei, de qua agitur, sumendus est potiùs pro consilio; vel si exigatur non ex pacto,

cto, vel privilegio Pontificio, sed ex consuetudine læsiva liberæ collationis: aut si requirendus sit post electionem, vel nominationem, sicuti animadvertunt Canonistæ supra laudati, & singulariter *Abbas in cap. cum terra 14. nu. 1. de elect.* Potest etiam consensus in actu, vel ante actum à lege, vel Statuto requisitus quandoque suppleri à Superioribus Jurisdictionem habentibus, si sine justa causa negetur; sed hoc locum habet quoties adhibendus est non tanquam in re propria, sed ut contrahentium sexus, vel ætatis imbecillitati prospiciatur, ut notat *Abbas in cit. cap. cum in veteri num. 23. cap. nullus 17. & ibi Canonistæ de jur. patron. l. cum non solùm, §. necessitatem, ubi Civilistæ Cod. de bon. quæ lib. Lambertinus de jur. patron. lib. 1. part. 2. quæst. 1. art. 20. Selva de benef. part. 1. qu. 6. nu. 42.* Quinimò etiam negligi potest, quando ille, cujus consensus etiam ante actum, & pro suo interesse exigendus est, intrà constitutum à lege, vel pacto tempus, suam voluntatem non declarat, prout occurrit in casu, quem determinat Imperator *in l. fin. Cod. de jur. emphyt.*

132. Cæterum in subjecta facti specie, ubi Pontifex sibi ipsi in vim contractæ promissionis præviam, & passivam habendæ intentionis, atque obtinendi consensus à Duce Sabaudiæ necessitatem imposuit, de personis idoneis ad Episcopales, vel Abbatiales dignitates in suo temporali dominio promovendis, nulla potest cadere rationabilis dubitatio, quòd non teneatur sequi Ducis voluntatem; nam arbitrium Papæ non versatur, stante dicta promissione, simpliciter circa personam, sed dumtaxat in ordine ad idoneitatem: ità ut si persona minùs idonea à Principe proponeretur, ab eodem Pontifice monendus esset Princeps, non autem sequendus; nam judicium idoneitatis ad eum pertinet, ad quem spectat manus impositio *cap. venerabilem 34. de elect.*

133. Removetur omne dubium circa prædicta, dum Nicolaus in illa solemni promissione, & ejus Successores statuerunt, aliter factas collationes, & provisiones, fore invalidas, & nullius momenti: ità ut, tàm ipse Dux, quàm ejus Subditi illis parere, sine aliquo cẽsurarum periculo, non teneantur; quinimò ipsis etiam fortiter resistere valeant. Huic autem contraventioni daretur locus, quoties Pontifex, post præcedentem intentionis, atque consensus præstationem, quam obtinere, seù habere in primis tenetur à Duce ergà personam promovendam, dein eamdem Episcopalem, vel Abbatialem dignitatem de alia persona provideret: ultrà quod inita promissio ad nihilum redigeretur, atque illusoriè dedisset Sabaudo Duci arundinem vacuam, quoties non teneretur sequi voluntatem ipsiusmet Ducis; nam etiam in liberis collationibus non cogitur Princeps ad acceptandam designationem Prælati sibi suspecti, aut invisi, seù de quo asserat se confidere non posse. *cap. cum terræ in fin. de elect. cap. quod sicut eod. tit. cap. lectis distinct. 63. Selva de benefic. part. 2. quæst. 29. num. 5. & seqq. Paulutius in sua Jurisprud. Sac. lib. 2. cap. 16. num.* 8. & ad idem cogit discretiva locutio, In qua immediatè Pontifex promisit, alia minora beneficia non providere, nisi de personis idoneis, quæ essent de locis Ditionis ipsius Ducis, aut sibi gratæ, vel acceptæ de aliis locis oriundæ; undè è contra manifestè convincitur, quòd in Episcopatibus, & Abbatiis, de quibus loquutus fuerat in prima parte ejusdem promissionis, voluit reservare collationem intentioni, & consensui ipsiusmet Ducis, & de illis providere juxtà propositionem, & supplicationem ab eodem Duce faciendam. *Corras. de benef. part. 4. num. 63. Covarruv. pract. quæst. cap. 36. num. 4.* aliàs discretiva illa locutio confunderetur contrà illud, quod docent communiter DD. *in l. unic. §. sin autem C. de caduc. tollend.*

134. In-

134. Inconvincibiles rationes hucusque in hoc capite allegatæ,ad intentum nostrum traxerunt Scriptores de hac Nicolai V. promissione, & Pontificiis indultis specificè loquentes, inter quos supereminet authoritas Sacræ Rotæ Romanæ penès Jacobum Cardinalem de Puteo, maximum Niciensis Patriæ decus. *decis.*25. *lib.*2. *lata sub die* 18. *Maji* 1543. ubi decisum fuit, litteras Apostolicas Nicolai V. favore Serenissimi Ducis Sabaudiæ non comprehendere in illa dictione *De aliis*, Parochiales reservatas, sed dumtaxat Ecclesias Cathedrales, & Monasteria concistorialia, in quibus concludit Rota, voluisse præservare consensum Ducis, quo posito subintrant prædictæ rationes, ex quibus talis consensus est de necessitate sequendus.

135. Hanc veritatem agnovit Cardinalis de Ossat *lib.*8. *epist.*301. ad Villaregium, in illis verbis, quæ Eminentissimis D.D. meis sæpius attuli, & hic referre litteraliter à Gallico idiomate ad Italicum non piget:

136. *Voi vederete, conforme la prima concessione di questi Indulti fù fatta da Niccolò V. a Ludovico Duca di Savoja, dipoi confermata, e continuata da Sisto IV. Innocenzio VIII. Giulio II. Leone X. Clemente VII. Giulio III. Gregorio XIII. e dal Papa Clemente VIII. oggidì regnante. Li detti Indulti non danno al Duca di Savoja la facoltà espressa di nominare, e così la Santa Sede non hà fin' ora in virtù de i medemi ricevute le loro nomine, ma hà sempre provisto puramente, e semplicemente a i beneficj de' suddetti paesi: In quanto però allo stile, e maniera di parlare delle Bolle Apostoliche; Ma bensì contengono li suddetti Indulti una cosa, come equipolente al diritto di nominare, qual' è in somma, che il Papa non provederà agli Arcivescovadi, Vescovadi, ed Abazìe delli suddetti Paesi, senza aver avuto primieramente l'intenzione, ed il consenso del Duca, nel toccante le persone capaci, che doveranno esser proviste, come anche ne' tre Priorati di Talloira, Ripaglia, e della Novalesa, e della Prepositura di Montegiove; Ed in quanto alle più grandi dignità delle Chiese Cattedrali dopo la Pontificale, ed alli Priorati Conventuali, come anche a gli altri beneficj riservati per le Regole della Cancellarìa di Roma, alla disposizione della Santa Sede, il Papa le provederà di persone capaci, native delle Terre, e Signorìe del medemo Duca, ma non di altri: salvo fossero grati all'istesso Principe, altrimente le provisioni Apostoliche saranno nulle in tutti li casi, come sopra specificati.*

137. Ossatum sequitur eruditissimus Ludovicus Thomassinus *de Beneficiis part.*2. *lib.*2. *cap.*40. *num.* 11. ubi etiam asserit, licèt propriè jus nominandi non fuerit à Pontificibus indultum Sabaudis Ducibus, & ideò nulla in Bullis mentio fiat de nominatione Ducis; Attamen ad idem penè rem redire, cùm spopondérint Pontifices non conferre Episcopatus, & Abbatias, nisi habitis priùs intentione, & consensu Ducum -- *Lipomanus in sua relatione Senatus Veneti, quæ habetur in Thesauro politico fol. mihi* 418.

138. In idem consentit Franciscus Pinsonius, insignis in Curia Parisiensi causarum Patronus, in suo tract. Gallico idiomate Parisiis impresso anno 1688. de Regalibus, & Juribus Regis Franciæ super beneficiis Ecclesiasticis *tom.* 1. *cap.* 14. *num.* 10. *&* *num.* 41. *&* *fusiùs tom.*2. *à fol. mihi* 941. *usque ad fol.* 999. ubi inseruit consultationem in hac materia editam à Præside Christophoro Faussono, & omnes prædictas Apostolicas Constitutiones emanatas in favorem Regiæ Sabaudiæ Domus, videndus præcipuè *fol.* 955. & in observationibus ad eadem Pontificia compacta, & indulta *fol. mihi* 997.

139. Idem

139. Idem jus agnovit Joannes Corrasius Juris-Consultus Tholosates, quem recollegit author operis inscripti--*specimen Juris Ecclesiastici*--Typis editi Parisiis anno 1680. *tom. 2. in fin. fol. mihi* 215. ubi referens Indulta Apostolica ergà Supremos Principes in nominandis Episcopis, & Abbatibus, de Duce Sabaudiæ *fol.* 220. loquitur hisce propemodum verbis:

140. *Hoc idem servatur in Ducatu Sabaudiæ, & Principatu Pedemontano; ubi Dux Sabaudiæ, etiamsi jus habeat nominandi, & præsentandi à multis annis, & confirmatum à Clemente VIII. quæ nominatio, & præsentatio transmittitur ad suum Oratorem in Romana Curia commorantem; de ea tamen nulla fit mentio in Bullis; Nihilominùs Orator ipse subscribit huic nominationi, seù præsentationi; sine qua Cardinalis protector illius Principis non proponeret in Consistorio Ecclesiam, seù Monasterium ejusmodi; neque ipsi Ecclesiæ, seù Monasterio provideretur; attento quòd Pontifex non solet providere Ecclesiis, aut Monasteriis Ditionum illius Principis absque expresso consensu, aut expressa ipsius nominatione, etiamsi neutrum appareat in Bullis.*

141. Istis accedunt Antonius Faber, magnum Jurisprudentiæ luminar, in hujus veritatis testem adductus à *Cardinale Ossato epist.* 260. *lib.* 7. *fol. mihi* 574. & demum Gottofredus à Bavo, meritissimus olim Sabaudiæ Protopræses, in sua praxi criminali *lib.* 1. *impress. de anno* 1615. *quæst.* 16. *ex num.* 110. ubi referens Jura regalia competentia Sabaudiæ Ducibus, illud præcipuè recenset, ut in electionibus Prælatorum, idest Episcoporum, Abbatum, & Prioratuum, tàm Sabaudæ, quàm Pedemontanæ Regionis, interveniant consensus Principis, seù ipsius nominatio, citrà quæ non attenditur provisio Summi Pontificis, asserens, ità semper fuisse practicatum, ibi--*in electione Prælatorum requiritur Ducis consensus in scriptis, sine quo non habet locum electio Pontificis*: & paulò infrà: *quorum numerus est ingens, qui omnes fuerunt electi, & nominati à Serenissimo Duce, & ejus Prædecessoribus à primo usque ad ultimum.*

142. Non minori authoritate hanc veritatem evincit semper magni facienda historica fides, juxtà quam hoc jus nominandi, tanquam indubitatum, post emanatam à Nicolao V. promissionem Sabaudiæ Ducibus asseritur in historia genealogica Sabaudiæ ultimo loco edita ab Equite Samuele Guicenonio *tom.* 1. *cap.* 11. *fol. mihi* 95. *ibidem* ex gallico idiomate, quod Italicè sonat, prout sequitur:

143. *Li Sovrani Pontefici, in considerazione de i grandi servizj resili da quei Principi, li hanno accordato Privilegj molto riguardevoli, fra' quali, che Sua Santità non potrà provvedere li Arcivescovadi, Vescovadi, ed Abbazie di Savoja, e del Piemonte, come anche li Priorati di Talloira, Ripaglia, della Novalesa, e della Prepositura di Mongiove, senza aver avuta primieramente l'intenzione, ed il consenso del Duca nel toccante le persone da provedersi: il che è una cosa equipolente al diritto di nominare, che hanno i Rè di Francia; Ed in quanto alle maggiori dignità delle Chiese Cattedrali dopo le Pontificali, ed alli Priorati Conventuali, ed altri beneficj riservati per le regole della Cancellarìa di Roma alla disposizione della Santa Sede, il Papa ne provede di persone capaci, ma native delle Terre, e Signorìe del medemo Duca, e non d'altre, salvo siino del gradimento del Duca, altrimente le provisioni Apostoliche siino nulle.*

CA-

CAPUT V.

Hoc idem Jus, favore suæ Regiæ Celsitudinis, exemplo, & observantia comprobatur.

144. ALlegatis rationibus, atque authoritatibus, etiam exempla concordant, tantò digniora imitatione, quantò excellentiora, prout fuit illud emanatum à Leone X. sub die 9. Julii 1515. ergà Carolum, tunc Archiducem Austriæ, dein Romanum Imperatorem, & Hispaniarum Regem: quod, licet expresse coarctatum ad ejus vitam, & intrà limites Galliæ Belgicæ, nihilominùs, circà formam servandam in provisionibus, & collationibus beneficiorum, legitur iisdem verbis conceptum, & in nihilo discrepans à promissione Nicolai V. quam ipsemet Pontifex Leo X. paulò ante, videlicet sub die 16. Junii ejusdem anni 1515. innovaverat, & ampliaverat favore Caroli III. Sabaudiæ Ducis; siquidem ignorare nequeunt Officiales Dataríæ eumdem Carolum Archiducem, ad mentem ejusdem Indulti, semper admissum fuisse ad nominationem, per viam supplicandi, & proponendi, omnium Abbatiarum in Belgio: dein, vigore extentionis obtentæ à Clemente VII. etiam in Comitatu Burgundiæ existentium: & idem ex concessione Leonis X. servatum fuisse in favorem Principissæ Margaritæ, viduæ relictæ à Philiberto Duce Sabaudiæ, jus suum habentis ab eodem Carolo ejus fratre; neque diversimodè actum ergà Regem Hispaniarum Philippum II. Caroli Patris, in prædictis Galliæ Belgicæ, & Comitatus Burgundiæ Regionibus Successorem ex renovatione ejusdem Indulti, cum prædictis restrictionibus, habita à Pio IV. de anno 1560. & à Gregorio XIII. de anno 1582. atque à Sixto V. de anno 1589. prout etiam favore Archiducis Alberti, & Isabellæ-Claræ-Eugeniæ, Hispaniarum Infantis Conjugum, vigore Indulti, quod post cessionem iisdem factam à prædicto Rege Philippo II. obtinuerant anno 1600. à Clemente VIII. quod idem omnibus notum est, observatum fuisse ad favorem Philippi IV. ex novo Indulto Urbani VIII. de anno 1640. & hodie adhuc vigere ergà Catholicum Regem Carolum II. quinimò, cùm ex tractatibus Aquisgrani, & Neomagii aliquæ Regiones Belgii, & integer Comitatus Burgundiæ devenerint ad supremum dominium Regis Christianissimi, consequutus est etiam ipsemet Rex aliud simile Indultum ad ejus vitam, & intrà easdem Regiones, expresse limitatum à fan. mem. Innocentii XI. quod legitur sub die 20. Maji 1686.

145. Tantum abest, quòd hoc Pontificium Indultum à Leone X. primo loco, favore Archiducis Caroli cum prædictis coarctationibus, ut suprà, concessum, atque successivè usque nunc renovatum ergà omnes, tàm universales, quàm particulares, in ipsismet dominiis ejusdem Caroli, sivè in toto, sivè in parte Successores semper usque ad præsentem diem ipsorum favore, certum, & indubitatum jus nominandi ad mentem earumdem concessionum per viam supplicandi, & proponendi personam idoneam ad Abbatiales dignitates promovendam non dederit: ut immò Gregorius XIII. in quodam Brevi epistolari ad Archiepiscopum Cameracensem sub die 3. Aprilis 1579. hoc jus nominandi, tanquam satis expressum in iisdem Indultis, ex necessitate præcedentis intentionis, atque consensus,

agnoverit: quæ dein ipsemet Pontifex sub eodem verborum conceptu, ut suprà dictum est, renovavit sub die 26. Septembris 1582. nec Sixtus V. in præmemorato Brevi Apostolico sub die 31. Martii 1589. aliquam inter nominationem,& præcedentem consensum differentiam constituit; unde loco inserendi illa verba in omnibus Apostolicis indultis usque tunc adhibita *nisi præviis intentione, & consensu*, illo unico vocabulo usus est *nisi prævia nominatione*: ex quibus Pontificiis oraculis manifestè convincitur, converti inter se jus nominandi, & necessitatem præcedentis intentionis, atque consensus, & unum in alio contineri, sicut definitio in ipsa re definita, satis immò pleniùs exprimitur; nam legislatori satis est, rem per demonstrationem describere. Hinc, tàm ipse Rex Philippus II. quàm ejus Successores, eamdem formam in proponendis, & supplicandis Abbatibus retinuerunt, & adhuc retinent, qua, ante prædictum Sixti V. Indultum, Carolus, & Margarita usi fuerant, videlicet proponendo, & supplicando, non autem nominando; Quid enim aliud est, suam intentionem declarare, & proprium consensum præbere ergà personam providendam de aliquo beneficio, quã eamdem personam ad idem beneficium nominare? Quoties ille, ad quem pertinet collatio beneficii, sibi hanc præbendæ intentionis, atque consensus ab alio necessitatem imposuit, & in eumdem nominandi sensum acceptum fuisse à Carolo Archiduce, Leonis Indultum probat ejusdem Cæsareum Edictum sub die 19. Novembris 1552. & ità paritèr à Rege Philippo II. in suo Edicto ad Senatum Dolensem sub die 11. Maji 1584. in quo mandat executionem suprà relati Brevis Apostolici, quod à Gregorio XIII. sub die 26. Septembris 1582. acceperat: Quæ omnia documenta, ut suprà allegata, facilè quilibet legere poterit ab Inventario, quod edidit Franciscus Pinsonius post suum tractatum impressum Parisiis anno 1688. *de Regal. & Jur. Franc. in benef. Ecclesiast. tom. 2. à fol. mibi* 1092. *usque ad fol.* 1146. pro quorum applicatione ad rem nostram, exhibitæ fuerunt solidissimæ ratiocinationes, quas, sub titulo familiarium epistolarum, nuperrimè in lucem emisit eruditissimus Dominus Marchio, & in Senatu Pedemontano Præses, Joseph dell'Escherene, videndus epistola quarta: cujus præclarum nomen Aulæ, & Foro gratissimum, authoris modestia suppressum retinere non debui. Quinimò ipse Imperator Carolus V. & ejus in Gallia Belgica successores, in vim hujus indulti, eodem jure potiti sunt pro nominationibus ad primarias dignitates in Ecclesiis Collegiatis, prout testatur *Bernardus Vanespen de universo jure Ecclesiastico tom. 2. part. 2. cap. 25. num. 14. & seq.* Undè idem omninò servandum foret intuitu Ducis Sabaudiæ, pro quo, ex Nicolai V. solemni promissione, fortior ratio militat.

146. Demum non ignorant rerum beneficialium, & Sacrorum Canonum periti, prout supra dixi, & hic iterum repeto, hoc idem Jus, ex quo Collatoris arbitrium, quoad personam providendam, arctatur ab alterius voluntate in canonicis sanctionibus, & Pontificiis decretalibus, omisso explicitæ nominationis vocabulo, passim majoribus ergà Electores, & Patronos vocibus præviam voluntatem denotantibus implicitè significari: videlicet præsentatione, petitione, precibus, oblatione, voto, intentione, desiderio, seù consensu; neque diversam formam in nominationibus habuisse preces primarias favore Imperatorum, & Regum, prout vetus illud indultum, quo hodie adhuc in vulgatis Cancellariæ regulis *cap.* 32. ex necessitate prævii consensus gaudent S.R.E. Cardinales in nominationibus ad beneficia vacantia per obitum suorum familiarium; quæ omnia

adcò

adeò vera sunt, ut rectè dici possit, ante Leonis X. concordata de anno 1516. cum Francisco I. Galliarum Rege, vix reperiri in subjecta materia aliquod Pontificium Indultum, ubi fuerit hoc jus, sub explicito nominandi vocabulo, expressè concessum, sed dumtaxat per verba æquipolentia, & idem quoad substantiam significantia.

147. Propriùs urget individuale illud factum sequutum tempore, quo Galli ab anno 1536. usque ad annum 1559. integram Sabaudiæ Provinciam, & totum ferè Principatum Pedemontanum occupabant. Rem narrat prædictus *Cardin. Ossat. cit. epist. 301. hisce propemodum verbis:*

148. *In quanto alla confirmazione, ch'Enrico II. ottenne per se, ed i suoi successori, ne i suddetti Paesi, oltre ciò, che vien riferito nella suddetta lettera del fù Marescia llo di Brissac, hò ritrovato nelle mie scritture una copia di certe lettere patenti, spedite a favore della Sede Apostolica, toccante il Ducato di Bretagna, date in S. Germano li 18. Aprile 1553. nelle quali il medemo Rè, frà le altre considerazioni, che lo mossero alla suddetta spedizione, dice, che il Papa d'all'ora Giulio III. li aveva pochi giorni innanti conceduta la confirmazione dell' Indulti, che avevano i suoi Predecessori, li Duchi di Savoja, Principi del Piemonte, di nominare, e presentare a i beneficj concistoriali de i suddetti Paesi, con altre grazie, e concessioni contenute ne i medemi Indulti. Oltre di ciò hò ancora ritrovato una copia d'un Breve spedito dall'istesso Papa al suddetto Rè in data delli 28. Ottobre 1550. per il quale, senza che il medemo Rè avesse fatta alcun'altra dichiarazione a favore della Santa Sede nel toccante li Paesi della Savoja, e del Piemonte, nulladimeno pretendeva, che i suoi Predecessori Duchi avessero avuto dell' Indulti, e che esso Rè dovesse gioirne; Sua Santità disse, che Sua Maestà non aveva cosa alcuna da esibire de i detti Indulti del tempo di Paolo III. nè del suoi: nientedimeno promette in parola di Papa per se, e suoi successori Papi, e per la Santa Sede, che, se Sua Maestà proverà frà diciotto mesi, che siano stati concessi privilegj, ed indulti Apostolici, a i suddetti Duchi, e che li detti privilegj, ed indulti siano stati validi, ed in uso, e che a ragione di essi il detto Rè abbia qualche diritto in riguardo de i Vescovadi, ed Abbazie de i suddetti Paesi, le saran fatti buoni; ed a fine che voi con ciò possiate meglio giudicare di tutto questo affare, vi trasmetto copia delle suddette scritture, dal seguito delle quali, e de i loro atti, è facile a giudicare, che dopo il detto Breve di Giulio III. dell'anno 1550. fino all' ultima dichiarazione di Enrico II. delli 18. Aprile 1553. il detto Rè fece apparire delli Indulti concessi a i Duchi di Savoja, e ne ottenne la confirmazione per se, la quale deve esser seguita poco tempo innanti li 18. Aprile 1553. mentre il Rè asserisce nelle medeme lettere patenti, di averla ottenuta pochi giorni innanti, di maniera che quella dev'esser stata spedita su'l fine del 1552. o nel principio del 1553. il che servirà per trovarne così più presto le Bolle, o sii Breve; non lascerò per tanto di farli ricercare in questi Registri, se vi potrò penetrare, il che mi sarà forsi difficile.*

149. Quòd autem Henricus II. hoc indultum nominandi ad dignitates Episcopales, & Abbatiales utriusque Provinciæ Sabaudiæ, & Pedemontis à Julio III. obtinuerit, non solùm testatur Cardinalis Ossatus, & ibidem Marescialllus de Brissac, qui eo tempore Pedemontanum Principatum pro ipsomet Rege gubernabat, & novissimè *Thomassinus cit. lib. 2. cap. 40. num. 11. d'Oviat. in suo specimine juris Ecclesiast. apud Gallos recepti tom. 1. in præfat. cap. 9. nu. 3. fol. mihi 62.* sed indubitatum efficitur ex duabus publicis patentibus ejusdem Regis Henri-

ei ad Parlamentum Nannatense sub die 18. Aprilis, & 29. Octobris 1553. in hoc ferè verborum sensu conceptis:

150. *Enrico II. &c. avendo noi per lettere patenti in forma d'Editto delli 14. Giugno 1549. e 29. Luglio 1550. concessa alla fan. me. di Paolo III. come anche al presente Pontefice Giulio III. fatta ampia, ed espressa dichiarazione della nostra volontà, ed intenzione, per far godere, ed usare l'istesso Papa, e la Santa Sede Apostolica delle autorità, prerogative, potere, e facoltà pretese ne i nostri Paesi di Bretagna, e della Provenza, conforme i Papi di lui predecessori avevano goduto, cioè circa le riserve de i mesi Apostolici, ed altre riserve generali, e speciali costituzioni, ordinanze, regole della sua Cancellaria, &c. ed altre specificate nelle nostre suddette lettere lette, pubblicate, e verificate ne i nostri Parlamenti de i suddetti Paesi: E che tuttavia il Nunzio di Sua Santità residente appresso di Noi ci abbia rinovato in nome, e per parte di Sua Santità, esser stata la Santità Sua avvertita, che ne i detti Parlamenti essendosi proceduto alla lettura, e verificazione delle suddette nostre lettere, sono stati fatti certi registri secreti, continenti molte restrizioni, e modificazioni contro il tenore delle nostre suddette lettere; onde per questo mezzo il suddetto nostro Parlamento di Bretagna non voleva permetterne l'essecuzione, la quale veniva anche impedita dal nostro Procuratore Generale nell'istesso Parlamento: con che li suddetti diritti, autorità, prerogative, e preeminenze del nostro Santo Padre, e della Santa Sede, venivano giornalmente sprezzate, impugnate, e dibattute, senza che seguisse alcuna dimostrazione, o atto di giustizia, per ripararne li attentati, e far esseguire la nostra volontà, ed intenzione, &c.*

Ed essendo noi ricercati dal suddetto Nunzio di volervi apportare il conveniente rimedio, considerato, che a nostra richiesta il nostro suddetto Santo Padre ci hà ne' giorni passati liberalmente accordata, e concessa la confirmazione dell'Indulti, che avevano i nostri Predecessori Duchi di Savoja, Principi del Piemonte, di nominare, e presentare a i beneficj concistoriali de' nostri suddetti Paesi, con le altre grazie, e concessioni contenute ne i suddetti Indulti, assicurandosi Sua Santità, che avendo fatto per noi quanto alla detta confirmazione noi faressimo anche il simile per essa, quanto all'essecuzione delle nostre suddette lettere di dichiarazione per la goldita, ed uso delle suddette autorità, prerogative, preeminenze, poteri, e facoltà, essendoci a questa condizione stati dalla medema Santità Sua confirmati li suddetti Indulti, &c. Quindi è, che noi vogliamo non solamente osservare al nostro suddetto Santo Padre il contracambio, mà di più fare tutto ciò, che potremo per giustificarlo, e compiacerlo, &c.

151. Post hanc regiam declarationem subsequitur edictale præceptum in totum favorabile petitionibus Nuncii Pontificii sub die 18. Aprilis 1553. dein iisdem ferè verbis reiteratum sub die 29. Octobris ejusdem anni, quæ ambo fuerunt ex post registrata, & verificata à prædicto Parlamento Nannatensi: sicuti legitur in calce eorumdem Edictorum, quorum omnium tenores de verbo ad verbum habentur penes *Pinsonium in suo præallegat. Invent. tom. 2. à fol. mihi 455. usque ad fol.* 463. de quibus etiam loquitur *tom. 1. cap. 14. n. 10. fol. mihi* 281. & conqueritur celebris Advocatus Patru in sua disputatione 4. habita in Magna Parisiensis Consilii Aula sub die 10. Septembris 1643. ubi invehit in damna, & præjudicia, gratæ illius retributionis, qua Henricus II. in confirmatione prædicta compensavit Summum Pontificem Julium III. & Apostolicam Sedem, cujus favore omnia in iisdem edictis contenta adhuc illæsa servantur, & permanet irrefragabile hujus veritatis monumentum.

152. Ema-

152. Emanavit ab Henrico II. aliud simile Edictum ad Senatum Sabaudiæ sub eadem die 18. Aprilis 1553. in quo Rex mandat observantiam declarationis jam factæ de anno 1549. & 1550. intuitu Sabaudiæ, & Pedemontii, in favorem Apostolicæ Sedis: & hoc attenta confirmatione, quam paucos ante dies habuerat à Summo Pontifice Julio III. Indultorum Pontificiorum, quibus anteà gaudebant sui Prædecessores Sabaudiæ Duces, & Pedemontii Principes pro nominatione Episcoporum, & Abbatum in prædictis Regionibus, cujus Edicti, in eodem Sabaudiæ Senatu verificati, tenorem affert laudatus Marchio, & Præses *dell'Escherene in sua epist.3. pag.22.* & ibidem acutissimè ponderat, prout etiam *in epist.4.fol.7.& seq.*

153. Indiguit sanè Henricus II. hoc gratioso, & speciali Indulto, ad nominandos Episcopos, & Abbates in prædictis Provinciis Sabaudiæ, & Pedemontii, quas nulla alia, nisi ultima (*quam vocant*) Regum ratione detinebat; unde juremeritò ipsemet Pontifex Julius III. nè ullum ex hoc Indulto præjudicium oriri posset contrà verùm legitimum, & naturalem earumdem Regionum Principem, deìn anno subsequenti 1554. sexto Idus Octobris, instante Duce Emanuele-Philiberto, Apostolicis litteris ad perpetuam rei memoriam Nicolai V. promissionem, ac præmemorata Leonis X. & Clementis VII. Indulta, non solùm in forma specifica confirmavit, sed etiam pro majori cautela, (prout ibidem legitur) de novo concessit, statuit, & ordinavit, atque perpetuæ firmitatis robur apostolica auctoritate obtinere, & inviolabiliter observari decrevit: itànt ipse Dux Emanuel-Philibertus, & pro tempore existens Sabaudiæ Dux, personæ Ducatus, Dominii, & Ditionis, quibuslibet litteris in contrarium derogatoriis, ac Executoribus, eorumque mandatis parere minimè tenerentur, sed his firmiter resistere, & litterarum hujusmodi executionem impedire, nec ratione resistentiæ hujusmodi censuris Ecclesiasticis innodari possent, &c.

154. Validissimum exemplum desumitur ex indubitato jure, quo fruitur Rex Christianissimus proponendi, & supplicandi ad beneficia concistorialia in Ducatu Bressiæ, aliisque conterminis Regionibus, quarum suprema dominatio pervenit ad Regem Henricum IV. vigore tractatus Lugndenensis sub die 17. Januarii 1601. cum Duce Carolo-Emanuele, hujus nominis primo; neque enim Rex Henricus, ejusque successores, aliud unquam Indultum petierunt à Sede Apostolica, pro nominandis, seù proponendis Episcopis, & Abbatibus illius Provinciæ, prout *Pinsonius tom. 1.fol.mihi* 311. *num.* 41. cæterique Scriptores Galli profitentur, aut illos alio novo Indulto indigere existimavit Curia Romana, dum ex participatione, & communicatione acquisita cum universitate rerum à Sabaudiæ Ducibus, sufficienti titulo muniti reperiuntur, ad hujusmodi nominationes faciendas, sicuti passim Rex Christianissimus admittitur, ex solo jure sibi cesso à Regia Sabaudiæ Domo in vim prædicti tractatus, ex quo Rex in omnibus beneficiis concistorialibus consentit, & Papa confert: pro ut notat *Pinsonius tom.2.in margine fol.mihi 999. & seq.*

155. Nec diversimodè se habuit Romana Dataria favore ejusdem Regis Christianissimi, intuitu insignis Abbatiæ Pinerolii in Regione Pedemontana, ex solo jure, quod ipsemet Rex obtinuerat à Victorio-Amedeo I. Sabaudiæ Duce vigore secreti tractatus Cherafchi de anno 1631. die 31. Martii.

156. Illud etiam constat nunquam fuisse hoc jus controversum Sabaudiæ Ducibus, quoad Archiepiscopales, & Episcopales dignitates; unde nescio quo ju-

justitiæ, & æquitatis motivo eadem ratio haberi non debeat in ordine ad Abbatias, quas Nicolaus in sua promissione, & subsequuti Pontifices in suis Apostolicis indultis æqua lance librarunt.

157. Objicient fortasse adversantes, ex præallegato rerum contextu, constare quidem de implicita, & virtuali facultate nominandi, quam Summi Pontifices in subjecta facti specie,non solùm ergà utentes jure proprio sibi immediatè ab Apostolica Sede quæsito, sed etiam ab ipsismet Sabaudiæ Ducibus communicato passim agnoverunt; verumtamen ex hoc inferri minimè posse,quòd idem jus adhuc vigeat intuitu suæ Regiæ Celsitudinis, dum ex suorum Prædecessorum non usu, & contraria Apostolicæ Sedis observantia jam reperitur extinctum.

158. Istud objectum, quatenùs, data habilitate terminorum, posset de summo illo jure subsistere,quod viri prudentes summam injuriam vocant,& damnat Imperator *in Authent.de Sacros.Eccles.collat.2.* minùs rectè trahitur ad rem nostram, quoties in veritate, & æquitate ponderentur singularitates ad hanc facti speciem pertinentes, videlicet:

159. Primò, data semel à Summis Pontificibus, in contracta promissione, Supremo Principi fides, religiosè servanda.

160. Secundò,natura rei promissæ canonico Juri non invisa,immò erga Dominantes valdè conformis.

161. Tertiò,Causa finalis initæ promissionis publicam, atque perpetuam Principis, & Subditorum securitatem respiciens.

162. Quartò,facultativi Juris ratio nunquam ex non usu,aut contraria observantia deficiens.

163. Quintò,qualitas Supremi Principis ex propria persona succedentis.

164. Sextò,data dignitati potiùs quàm personæ, atque ideò nunquam peritura facultas, & tandem militans ergà non utentem necessitatis, vel obsequii causa: quæ omnia diligenter perpensa,omnem ex supposito non usu præsumptæ renunciationi locum obtrudunt,juxtà receptissimas utriusque Juris Interpretū traditiones, quas, ab aliis in hac eadem causa scribentibus fusè cumulatas, hìc repetere supervacuum existimo; ultrà quòd sola vis, quam Pragmatici in subjecta materia derogatoriis, & irritantibus clausulis unanimiter tribuunt, satis istud jus omninò illæsum adversus omnem non usum,& inobservantiam præservasset, inter quas ex illis, quæ habentur in exhibitis Apostolicis litteris, illam præcipuè notandam duxi,quam post Leonem X.adhibuerunt subsequuti Pontifices ibidē:

165. *Et nihilominus præmissa omnia, & singula, prout per prædictos Prædecessores, Imperatores, & Reges concessa fuerunt, de novo concedimus, & indulgemus, ac statuimus, & ordinamus, quòd illis, ac præsentibus litteris nullo unquam tempore,etiam per Sedem eamdem derogari posset: nec derogatum censeatur,nisi de toto tenore, & data præsentium plena, specifica, individua, specialis, & expressa, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes,mentio fiat, & ipsius Caroli, & pro tempore existentis Sabaudiæ Ducis,expressus accedat assensus: & sic per quosvis Judices, & Commissarios etiam causarum Palatii Apostolici Auditores in quibusvis causis, & instantiis judicari, & definiri debere, sublata eis, & eorum cuilibet quasvis aliter judicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate: & quidquid secùs super iis à quoquam quavis auctoritate scientèr, vel ignorantèr contingeret attentari, irritum, & inane fore decernimus, & declaramus.*

166. Sed

166. Sed dicant, quæso, adversantes, in qua rei veritate hujus suppositi non usus exceptionem fundare præsumant? dum indubitati juris est, habenti etiam simplex privilegium, aut Indultum inesse, quod sufficit ad sui privilegii, vel Indulti usum, & observantiam, nisi excipiens contrarium doceat, qvi aliter audiendus non est, cùm deficiat veritas facti, à quo in allegata exceptione jus oritur *cap. quoniam, cap. accedentibus de privileg. Abbas in cap. Porrò in primo notabili sub eod. tit. Rota post Posthium de manut. decis. 457. num. 4. Thesaur. decis. Pedemont. 106. num. 15. Vellans Vellasque consil. 71. num. 54. lib. 1.*

167. Observantia hujus promissionis consistit essentialiter in duobus extremis, quorum primum in ordine pendet à facto Principis, videlicet à præcedenti declaratione propriæ voluntatis facienda Pontifici ergà personam idoneam, de beneficio vacante providendam; alterum verò respicit factum ipsius Pontificis, providendo effectivè de eodem beneficio vacante personam à Principe designatam. Scire nunc vellem, cui hæc supposita inobservantia extinctiva juris jam quæsiti ab adversantibus adscribatur? an Sabaudiæ Ducibus, qui, jus suum non curantes, spontè neglexerint hac præviæ voluntatis, seù intentionis, atque consensus facultate uti, undè tacitè juri suo renunciaverint? aut an id indignè imputetur Summo Pontifici, ex eo quod contrà datam in solemni promissione fidem, spreta Principis designatione, aliam in vacante beneficio personam instituerit, ità ut Princeps sciens, & volens, ex subsequuta acquiescentia suum jus amisisse dicatur?

168. Quoad primum, cùm Princeps in Pontificia promissione habeat pro se intentionem fundatam, nulla potest à negantibus, & maximè in antiquis concludens probatio in contrarium afferri; nam, dum modus certiorandi Pontificem, eique præviam voluntatem significandi, impleri æquè potuit à Principe per epistolam propria manu signatam, sivè oretenùs per Nuncium ad id specialiter adhibitum, aut Ministrum in Curia residentem. *Glos. communiter recepta in l. si cum dotem in verbo oportet, §. si patri ff. solut. matrim. l. consensu, ff. de action. & obligat. Gonzal. ad reg. Cancell. glos. 47. num. 36. Borrell. consil. 70. num. 1. & 1 1.* non patitur hæc negativa eam coarctationem, sine qua quælibet illius probatio, tanquàm frustranea, & inanis, nihil ponit in esse.

169. Si verò subsequuta inobservantia arguatur ex facto Pontificis datam in promissione fidem frangentis (quod temerarium, & improbum esset, non solùm asserere, sed etiam suspicari) non sufficit idealis cogitationis imaginem ad rem indubiam referre; sed tenentur adversantes individualem inverisimilis facti speciem proponere, & probare; ut ponderatis ipsius facti circumstantiis, & qualitatibus decernat bonus, & æquus Judex, an illud Principi non reclamanti, aut acquiescenti nocere, & insimul suis in Principatu Successoribus jus proprium prosequentibus, aliquod insanabile præjudicium inferre potuerit: quæ omnia, quamvis sufficerent, ad hoc ut vana suppositæ inobservantiæ, vel non usus jactatio corrueret, nihilominùs ex abundanti, ea pro veritate non fuerunt omissa, ex quorum contextu hæc exceptio non minùs in facto erronea, & commentitia, quàm de jure incongrua, & incivilis apparuit.

170. Supervacuum duxi coram Eminentissimis D.D. meis inquirere de usu, & observantia ab anno 1451. in quo ista promissio suum habuit initium, usque ad annum 1515. Siquidem in hoc eodem anno Leo X. non solùm in forma specifica eamdem Pontificiam promissionem ratam habuit, sed eam Duci Carolo III.

de

de novo firmavit, & ampliavit; unde tollitur omne dubium, quòd in hoc medio tempore voluerint Sabaudiæ Duces per non usum suo juri renunciare, aut quod Pontifices habuerint in animo ex inobservantia illud extinguere.

171. Præbuit tamen hujus actualis usus, & observantiæ maximum argumentum Ducissa Jolanta, filia, & soror Christianissimorum Franciæ Regum, Vidua relicta à Beato Amedeo Sabaudiæ Duce, quæ animadvertens, in promissione Nicolai fuisse dumtaxat actum de forma servanda circà provisiones Ecclesiarum Cathedralium, & Abbatialium, aliorumque beneficiorum concistorialium, prout etiam de dignitatibus post Pontificalem majoribus, aliisque Apostolicæ Sedi reservatis, ultrà quatuor illa beneficia ibidem nominatim expressa, petiit tanquam Mater, & Tutrix Ducis Philiberti, & obtinuit à Sixto IV. dein ab Innocentio VIII. ut alia minora beneficia, tàm simplicia, quàm curam animarum habentia, prout etiam dignitates, & beneficia Regularium ad omnimodam Forensium, & alienigenarum exclusionem, non nisi Sabaudiæ subditis conferri possent: sicuti constat ex Apostolicis eorumdem Pontificum litteris anno 1475. & 1485. quis autem sani judicii credere poterit, quòd prudentissima illa Heroina, quæ perfectam in Regia Sabaudiæ Domo viduæ Matris, Tutricis, & regentis ideam reliquit, unde ejus saluberrima decreta adhuc hodiè in Dominio Suæ Regiæ Celsitudinis vim legis obtinent, voluerit in porrectis ad Sixtum IV. & Innocentium VIII. precibus, ad hoc ut circà beneficiorum in sua Ditione consistentium provisiones, publicæ indemnitati consuleretur, suam sollicitudinem in solis minoribus, & parvi momenti beneficiis ostendere, omissis majoribus, nisi quia sciebat jus suum, quoad Episcopatus, & Abbatias, aliaque gravioris momenti beneficia, jam à Nicolao V. solemni promissione quæsitum consistere, & actualiter vigere?

172. Eorumdem Indultorum confirmationem ab Innocentio VIII. Carolus III. obtinuit anno 1506. sed, ut omnia ad hanc rem beneficiariam pertinentia repetitis Pontificum placitis majus robur acciperent, ideò ipsemet Carolus anno 1515. prædictas Apostolicas litteras à Leone X. consequi curavit, in quibus consolidata, & ampliata reperiuntur, quæ Nicolaus circà collationes beneficiorum Concistorialium promiserat, & dein Sixtus, Innocentius, ac Julius intuitu minorum beneficiorum indulserant.

173. Omnem in Carolo III. conservandi hujusmodi juris incuriam excludunt litteræ Apostolicæ ad supplicationem Principis dein emanatæ à Clemente VII. de anno 1527. in quibus Summus ille Pontifex ad æternam rei memoriam, ut quæ à suis Prædecessoribus statuta fuerant favore Regiæ Sabaudiæ Domus, frequentiori Sedis Apostolicæ fulcimento communiret, promissionem Nicolai V. & Leonis X. indultum in forma specifica approbavit, de novo concessit, & ordinavit, atque perpetuæ firmitatis robur obtinere, & inviolabiliter observari decrevit, cum clausulis derogatoriis, & irritantibus in amplissima forma conceptis.

174. Post prædictum Clementis VII. Indultum, præpotentes Galliarum Reges integrum ferè Caroli Ducis dominium tenuerunt usque ad annum 1559. unde in hoc fatali tot annorum cursu, Sabaudi Principis Ditione, igne, & ferro penè consumpta, non mirum si judicialia Magistratuum retroacta non extent, quibus de hoc usu, & observantia valeat edoceri. Non levem tamen subsequuti usus præsumptionem affert præallegatum supra *num.* 144. Leonis X. Indultum

Ca-

Carolo Austriaco paucos post dies concessum, in quo tàm ipse Pontifex, quàm ejus Successores implicitum, & virtuale nominandi jus agnoverunt; undè in eadem paritate rationis ambigendum non est, idemmet jus etiam in fortioribus terminis, nec fuisse à Sabaudiæ Ducibus neglectum, nec à Romanis Pontificibus denegatum.

175. Irrefragabilis tamen hujus veritatis probatio resultat ex suprà narrato indulto, quod Julius III. Henrico II. tanquam prætenso Successori Sabaudiæ Ducis, & Pedemontii Principis, concessit: de cujus veritate dubitari rationabiliter nequit, ex traditis supra à *num.* 147. usque ad *num.* 153. quamvis illius originale in Archivio Vaticano reconditum, difficilè nisi ab ipsis Datariæ Officialibus exhiberi possit, prout expertus sum, & centum ferè ante annos de hoc eodem indulto loquens, monuit Villaregium *Cardinalis Ossatus cit. epist.* 301. *lib.* 8.

176. Ad idem tendit Julii III. Indultum, dein Duci Emanueli-Philiberto sine ulla modificatione *quatenus in usu* concessum, in quo ut supra dixi *nu.* 153. voluit æquissimus Pontifex, nonobstante præcedenti concessione favore Regis Henrici, illæsa spoliati Principis jura servare. Nec desunt hoc medio tempore, videlicet ab anno 1536. usque annum 1559. decisiones Sacræ Rotæ Romanæ, hujusmodi indulta Pontificia favore Sabaudiæ Ducum recensentes, ex quibus de necesse infertur fuisse tunc illa in actuali usu, & viridi observantia, prout videri potest penès *Marcellum Cardinalem Crescentium sub tit. de probationibus decis.* 16. *& apud Jacobum Cardin. de Puteo cit. decis.* 25. *lib.* 2.

177. Tollitur omnis scrupulus circa non usum, vel inobservantiam, post recuperatum anno 1559. à Duce Emanuele-Philiberto Principatum, usque ad annum 1580. in quo decessit, ex amplissimo indulto, quod à Gregorio XIII. pridie Idus Decembris 1572. ipsemet Princeps obtinuit, ubi singulas Prædecessorum litteras, & in eis contenta quæcumque ibidem specificè relata, ac omnia, & singula privilegia, concessiones, gratias, & indulta, tàm per Romanos Pontifices, quàm Sacris Canonibus non contraria, per Imperatores, & Reges, Duci, & nationi Sabaudiæ concessa, auctoritate Apostolica confirmavit, ac perpetuæ firmitatis robur obtinere, & inviolabiliter observari debere decrevit; & ulteriùs mandavit Archiepiscopo Taurineñ, & Episcopis Augusteñ, ac Niceñ, ut facerent Emanuelem-Philibertum Ducem, & Successores suos pacificè frui, & gaudere, non obstantibus, &c.

178. Carolo-Emanuele, hujus nominis Primo, gentilitium Principatum, post Emanuelis-Philiberti Patris decessum, adepto excitari cæpit in Curia Romana unicum dubium contrà promissionem initam à Nicolao V. ergà Ludovicum Sabaudiæ Ducem, sub prætextu, quòd illa non esset realis, & perpetua, sed merè personalis, sicuti habetur in epistola Sixti V. ad eumdem Ducem Carolum-Emanuelem, inter recollectas, & typis impressas *à Bernardino Baldono fol. mihi* 108. *ibidem*:

Dilecte Fili Nobilis Vir salutem, & Apostolicam benedictionem.

179. *Avemo con nostro piacere ricevute, e lette le lettere di V. A. portateci dal suo Ambasciadore, il quale ci hà anche parlato a lungo sopra la confermazione degl'indulti, ch'ella desidera da questa Santa Sede, e dataci copia della concessione fatta da Papa Nicolò V. al Duca di Savoja di quel tempo, Antecessore di V. A. Noi* de-

desideriamo di compiacerla in ogni occasione; ma avendo fatta vedere la scrittura a questi Cardinali S. Marcello, ed Aldobrandino, ci hanno riferito, che la cosa non hà sufficienza; poiche non ci essendo quelle parole: Ad perpetuam rei memoriam, ma dicendo solo ad futuram: e non facendosi menzione di Successore, la grazia non eccede la persona, alla quale è conceduta, e per conseguenza non è perpetua. Si farà considerar meglio: ed in tanto, se V. A. vorrà dir altro, l'intenderemo volontieri, essendoci molto caro il darle soddisfazione. Quant' al resto, ch'ella scrive al Caracciolo, sempre che occorrerà a' nostri passar di costà, le manderemo la nostra Benedizione.

180. Hanc personalitatis objectionem ad coarctanda Apostolicæ Sedis Indulta ergà Supremos Principes in Aula Romana ab antiquis temporibus usitatam, & à Romanis Pontificibus repressam probant, quæ post concordata de anno 1122. inter Calixtum II. & Henricum V. Imperatorem narrat *Ottho Episcopus Frisingensis Chronicor. lib. 7. cap. 16.* unde non miror, quòd exhibita dumtaxat ab Oratore Sabaudiæ Nicolai V. promissione, Hippolytus tunc Cardinalis Aldobrandinus, Prodatarii munere fungens, de hac re unà cum Cardinale Joanne-Baptista Castanea à Sixto V. consultus, dubiam Pontificis mentem reliquerit, licèt motiva ab iisdem D.D. Cardinalibus ad personalitatem inducendam allegata, non satis in jure tuta videri possent; nam in eo, quod dicebatur Nicolai V. diploma inscriptum fuisse ad futuram, non autem ad æternam rei memoriam, exploratum est, futurum indefinitè conceptum non admittere aliquam temporis limitationem, nisi illam, cui subjacent omnia, quæ sub Cœlo sunt; nec minorem perpetuitatem significari, si quid ad futuram rei memoriam sancitum fuerit, vel quia tumidiori adjectivo ad perpetuam rei memoriam præcipiatur. Hinc litteræ Apostolicæ, tam in forma Brevis sub Annulo Piscatoris, quàm sub plumbo, quāvis semper duraturæ, nihilominus promiscuè nunc ad futuram, nunc ad perpetuam rei memoriam promulgantur, prout passim occurrit in Bullario Romano, & in specie docet *Duardus in commentario Bullæ Cœnæ Domini lib. 1. qu. 4.* ubi explicat eadem verba ibidem posita *Ad futuram rei memoriam*. nec majoris momenti censeri poterat secundùm motivum ibidem pro personalitate allegatum, videlicet, quòd in prædicta promissione nulla de Successoribus mentio haberetur, sed appareret personalibus verbis concepta ibidem: *Tibi promittimus, &c. ipsius Ducis, &c. ejusdem Ducis, &c.* Etenim persona, ad quam promissio, tàm activè, quàm passivè dirigitur, non facit pactum personale, sed demonstrat, cum quo pactum fuerit initum; & nisi aliqua dictione taxativa limitetur, denotat quidem personam, in qua incipit, non autem, in qua definit. *l. 7. §. pactorum, ff. de pactis.*

181. Adversus hanc objectæ personalitatis exceptionem, in qua tunc Officiales Datariæ unicum suum Achillem adversus Nicolai V. promissionem constituebant, statim lato calamo scripsit insignis J. C. Antonius Bagnasaccus, tunc Serenissimi Ducis Advocatus Generalis, dein nominatus, & electus Episcopus Fossanensis, qui adductis etiam, & ponderatis subsequutis Summorum Pontificum indultis, videlicet Leonis X. Clementis VII. Julii III. & Gregorii XIII. nullam tàm in facto, quàm in jure super hoc puncto dubitandi materiam reliquit in suis doctissimis allegationibus impressis Taurini de anno 1588. quas sequitur, & summoperè commendat eruditissimus *Anastasius Germonius Archiepiscopus Tarantasieñ de Sacror. immunit. lib. 3. cap. 11. num. 24. & 25.* Hinc prædictus Cardinalis Hippolytus Aldobrandinus, qui priùs, tanquam Prodatarius, ratione muneris

neris sibi injuncti, objecta personalitate Sabaudi Oratoris apud Sixtum V. precibus intercesserat, ex post ad Supremum Pontificatus apicem evectus, assumpto Clementis VIII. nomine, pari clementia, & justitiâ, promissionem Nicolai V. & subsequuta indulta tanquam realia, & perpetua recensuit, eademque in forma specifica, Apostolica authoritate perpetuò confirmavit, & approbavit, illisque plenariæ, & inviolabilis Apostolicæ firmitatis robur adjecit in suis Pontificiis litteris ad perpetuam rei memoriam confectis, favore ejusdem Ducis Caroli-Emanuelis sub die 19. Junii 1595.

182. Pontificiæ promissionis observantiam, Carolo-Emanuele regnante, indubitatam efficiunt litteræ placitoriæ, annotatæ in Registro Cameræ Taurinensis, quas sub die prima Septembris 1594. Joannes-Franciscus de Sancto Georgio ex Blandratæ Comitibus, tunc Aquensis Episcopus, obtinuit ab eodem Principe pro Abbatia Ripaltæ; neque aliter eidem jam à Clemente VIII. ad supremam Cardinalatus dignitatem sub titulo S. Clementis evecto, datum est consequi Abbatiam Caramaniæ, sicuti constat ex aliis litteris placitoriis ibidem registratis sub die 11. Maji 1601.

183. Pro eodem usu, & observantia concludunt quædam epistolæ Innocentii, tunc Nuncii Apostolici, dein Cardinalis de Bubalis, ad Petrum Cardinalem Aldobrandinum, intuitu Abbatiarum Casænovæ, & S. Constantii de Villario in Regione Pedemontana, quas respectivè Octavius Cardinalis, & Joannes Abbas de Bandinis possidebant anno 1601. prout ex earumdem epistolarum tenore convincitur ibidem:

Copia di Lettera di Monsignore, che fù Cardinale del Bufalo, Nunzio al Rè Cristianissimo Enrico IV. scritta al Signor Cardinale Aldobrandino sopra l'Abazia del Villare in Piemonte, per la resegna, che desiderava farne il Signor Abate Giovanni Bandino al Signor Cardinale suo fratello.

184. *Nel partir appunto che feci jeri da Macerata, che fù sù le 20. ore, l'Illustrissimo Signor Cardinale Bandino mi comunicò, che per effettuar il desiderio, che hà, di dar moglie al Signor Abate suo fratello, era necessario, prima ottener il consenso dal Signor Duca di Savoja per la renunzia dell' Abadia a suo favore, e che per questo desiderava ch'io proponessi, e cercassi anco di disponere S.A. per ottenere tal grazia; ma avendo io fatta risoluzione, conforme all'obbligo mio, di non abbracciare, nè trattare negozio alcuno senza saputa, e consenso di V.S. Illustrissima; però con la presente hò voluto darle conto di tutto questo, sì per sapere la volontà di lei, come per riceverne il suo comandamento; poiche con questa condizione hò accettato il carico di servire esso Signor Cardinale; la supplico dunque a restar servita inviarmene risposta a Torino, verso dove m'incamino a buoni passi, ed umilmente. Di Loreto 15. Luglio 1601.*

Al Medemo.

185. *Io mi ritrovo in Torino, ove giunsi appunto jeri sera al tardi, ed alloggiato da Monsignor Nunzio, hò ricevuta molta cortesia, e molt'onore, avendo fatto meco complimenti di gratissima dimostrazione, con tutto che si trovi in letto molto*

gravato di certo male, però, che non si può fare certo giudizio del suo fine; ed avendo oggi complito con quest'Altezza, dalla cui benignità, come di questi Principi, resto molto soddisfatto, hò trattato in questa medema congiuntura il negozio del Signor Cardinale Bandini, conforme al beneplacito di lei: e tuttavia ne stò aspettando la risposta, la quale però non mi tratterrà punto, sendo risoluto di partire in ogni caso dì mattina, per ubbidire a quello, che V. S. Illustrissima comanda, ed essere a Lione quanto prima, e poi a Parigi. Altro non m'occorre per ora, e però per fine le bagio umilmente le mani. Di Torino a'2. Agosto 1601.

Al Medemo.

186. *La risposta, che mi diede il Signor Duca di Savoja sopra il negozio del Signor Cardinale Bandini, mi colse tanto sù l'estremo del mio partir da Torino, che non fù possibile, ch'io potessi farne parte a V. S. Illustrissima, come era mio debito. Ora dunque, che son giunto, la Dio mercè, a Lione, e che da Monsignor mio di Modona hò preso quell'instruzione, che dovevo sopra le cose di questo Regno, e della Corte, vengo primieramente a significarle, che circa il negozio del Signor Cardinale Bandini mi fece intender quell' Altezza per mezzo del Signor Conte Ripa, che averebbe soddisfatto volontieri al desiderio del Signor Cardinale per la renunzia della Badìa del Signor Abate a suo favore; ma perche il Signor Cardinale, per quello che S. A. mi disse, desiderava anche il consenso, di poter imporre una pensione sopra la sua Abazìa di Casanova, a favore del Signor Abate: Si lasciò intendere, che a questo non voleva condescendere; onde io chiarito, e fatto partecipe del tutto Monsignor Nunzio, senz'altra replica me ne montai a Cavallo, in modo che, come hò detto, mi ritrovo a Lione, ove dal Signor Stefano Bonvisi, che m'hà voluto alloggiare, sono stato accarezzato, e favorito oltre misura. fra due giorni al più sarò disbrigato affatto, e con quella diligenza, che potrò maggiore, procurerò di compire il viaggio, che m'avanza. In tanto prego il Signore, che mi presti il solito favore per condurmi a salvamento, e da V. S. Illustrissima per fine umilmente m'inchino. Di Lione a'13. Agosto 1601.*

187. In subsequuto Pauli V. Pontificatu Scipio Cardinalis Caffarellus, ejusdem Pontificis ex sorore nepos, suscepto Burghesiæ familiæ cognomento, & dato sibi primi Ministri, seù Cardinalis regnantis, supremo munere, innumeris, prout refert Ughelius, divitiis, & Sacerdotiis honestatus, ad obtinendam Abbatiam Caramaniæ, tunc vacantem per obitum prædicti Cardinalis de Sancto Georgio, conscius de Juribus Ducis Sabaudiæ circà provisiones Abbatiarum in sua Ditione consistentium, hanc Serenissimo Duci epistolam misit:

Serenissimo Signor mio Osservandissimo.

188. *Hà adempito il Signor Conte di Verrua l'officio, che V. A. si è degnata d'imporli nel particolare dell'Abazìa di Caramagna, destinata nella sua intenzione alla mia persona. Io le rendo infinite grazie, ch'ella pensi a prevenire li miei servizj, col farmi mercede, ed infinitamente me n'onoro; E si come in ogn' evento averò contratto un' obbligo immortale con la sua umanità, così nessuna cosa potrà succedermi più conforme al mio desiderio, che l'aver occasione, e facoltà di soddisfarlo, e le bacio affettuosamente le mani. Di Roma li 8. Ottobre 1605.*

D. V. A. Devotissimo Servo il Card. Borghese.

189. Post

189. Post obtentas ab ipsomet Cardinale Burghesio prædictæ Abbatiæ Bullas, Franciscus della Porta, tanquam Procurator specialis ab eodem Cardinale deputatus, exhibendo easdem Bullas ab originali transumptas, hujusmodi preces Principi porrexit:

Serenissimo Signore.

190. *Essendo stato dalla Santità di Nostro Signore, a nominazione di V.A. Serenissima, provisto dell'Abazìa di Caramagna l'Illustrissimo Sign. Cardinale Borghese, come per lettere Apostoliche Dat. 15. Kalend. Novembris 1605. de' quali se ne fà fede per un Transunto autentico: acciò esso Sig. Cardinale possa gioire della grazia, con prendere il possesso di essa, e suoi membri, il Protonotario Francesco della Porta, Procuratore speciale costituito dal suddetto Signor Cardinale per consecuzione di essa grazia, umilmente supplica V. A. Serenissima si compiaccia concederli il placet, che suole concedere per essecuzione delle Bolle, e possessione a chi sia spediente, e comandare le sia somministrato quanto sarà bisogno, liberando ogni sequestro fatto a Fittajuoli, ed altro con le solite inibizioni, come si spera dalla benignità di V.A. quam Deus, &c.*

Sequitur Decretum Serenissimi Ducis:

191. *Avendo la Santità di Nostro Signore, a nominazione nostra, e conforme gl'Indulti, quali teniamo dalla Santa Sede Apostolica, provisto il Sig. Cardinale Borghese dell'Abazìa di Caramagna, sotto il titolo di S. Maria, come per le Bolle di Sua Santità delli 14. d'Ottobre prossimo passato appare; ed essendo mente nostra, e piacendone, che detto Sig. Cardinale godi, e gioisca delli frutti, e preeminenze, ed altre cose, che da detta Abazìa ne dipendono. Per le presenti, di nostra certa scienza, e col parere del nostro Consiglio, mandiamo, e comandiamo a tutt'i nostri Magistrati, Ministri, ed Officiali mediati, ed immediati, a' quali spetterà, che in essecuzione di dette Bolle, e delle presenti, debbano lasciarne di detta Abazìa pigliar al detto Sig. Cardinale, o suoi legitimi Procuratori, ed Agenti, il libero, reale, ed attual possesso; anzi facendo il bisogno, e sendone richiesti, in quello metterlo, e mantenerlo con le clausole, e sotto le inibizioni opportune, con ridurlo, siccome noi lo riduciamo con detta Abazìa, suoi dependenti Massarii, Tenementarii, ed Agenti, sotto la protezione, e salva guardia nostra speciale, facendo godere il detto Sig. Cardinale, e suoi predetti, della detta Abazìa, frutti, preeminenze, ed altre cose da quella dipendenti. Rivocando noi a tal'effetto ogni sequestro, e riduzione, che da essa Abazìa, e frutti, ne fosse stata fatta alle mani nostre, o della Camera nostra; che così vogliamo. Dat. in Rivoli li 5. Novembre 1605. Carlo-Emanuel, &c. V. Provana Sig. & sott. Roncas, &c.*

192. Eamdem formam ipsemet Cardinalis Burghesius adhibuit eodem anno 1605. pro consequenda Abbatia S. Mariæ de Pinerolio, prout constat ex litteris registratis in libris Cameræ Taurinen̄ sub die 15. Novembris 1605. nec diversimodè se gessit, quando prædictam Abbatiam Caramaniæ renunciavit Petro Cardinali Camporeo, qui dein anno 1625. in Pontificatu Urbani VIII. cupiens eamdem Abbatiam Caramaniæ dimittere favore unius ex suis nepotibus, in hunc modum Serenissimo Duci scripsit:

Sere-

Sereniſſimo Sig. mio Oſſervandiſſimo.

193. *Mi fece grazia l'A.V. molti meſi ſono,ad inſtanza del Sig.Principe Cardinal ſuo Figliuolo, e del fù Sig. Cardinal Borgheſe, d'aver per bene, che io riſegnaſſi la mia Abazia di Caramagna ad un mio Nipote, con riſerva di ducento ſcudi di penſione a favore del Sig. Carlo Aſinari: ed eſſendoſi poco fà ſpedite le Bolle, le mando nelle mani del Protonotario Vignali;acciò che con buona grazia di V. A. ne pigli il poſſeſſo. Io ne dò conto a V. A. ed inſieme la ſupplico a degnarſi di dar'ordine, che il medemo Protonotario ſia in ciò favorito: aſſicurando l'A. V. che queſta grazia ſarà infinitamente da me ſtimata per l'occaſione, che averà il medeſimo mio Nipote di continuare con coteſta Sereniſſima Caſa la devotiſſima mia ſervitù, e di vivere ſotto la ſua protezione. E quì finiſco, con bagiare affettuoſamente le mani a V. A. e raccomandarmi alla ſua buona grazia. Di Cremona li* 8. *Giugno* 1625.

Di V.A. Devotiſſimo Servitore il Card. Campori.

194. Habentur in iiſdem libris Cameralibus aliæ litteræ placitoriæ ejuſdem Principis, occaſione, quòd Octavius Cardinalis Paravicinus, Abbatiam Caburrenſem Eraſmo Paravicino nepoti dimiſit: quod idem anteà obſervatum fuiſſe, conſtat,à Cardinale Gilberto,intuitu Abbatiæ S. Juſti de Secuſia. neque ibidem deſunt aliæ litteræ placitoriæ ante captam poſſeſſionem beneficii, quæ à proviſis præſentari conſueverant,exprimendo proviſionem fuiſſe factam ad Principis nominationem, ſeù intentionem, & voluntatem, prout eruitur ex traditis per *Theſaurum ſeniorem deciſ.*121.*num.*12. *ab Eccleſia obſervat. lib.*1. *cap.*190. *num.*9. & 10. *Gothofredum à Bavon ſua praxi crimin. quæſt.* 16. *num.*11. *Amedeum de Ponte in tit. Quis ſit Judex cauſæ feudal.num.*48.

195. Urbano VIII. Barberino,Pontifice Optimo Maximo, dominante, Antonius Cardinalis Barberinus,ejuſdem Pontificis ex Fratre Nepos, & Sabaudiæ Protector, non aliter niſi ex prævia Ducis Victorii-Amedei voluntate proviſus fuit de Abbatia S. Stephani Vercelleſi, prout fidem faciunt litteræ placitoriæ à ſua Regia Celſitudine obtentæ de anno 1633. neque in diutino illo, & feliciſſimo Pontificatu, qui cœpit anno 1623. & deſiit anno 1644. fuit unquam dubitatum de hoc implicito, ſeù virtuali jure nominandi ſuæ Regiæ Celſitudinis ad dignitates Abbatiales ſui temporalis dominii; undè nemo invenitur proviſus de prædictis Abbatiis, niſi Subditus optimè meritus, qui virtutibus inſignis Ducis prævium conſenſum, ſeù voluntatem, & dein Summi Pontificis inſtitutionem meruerat, quorum nomina, & cognomina reſpectivè ad ſingulos de iiſdem Abbatiis proviſos, videlicet ab anno 1623. uſque ad annum 1644. recenſuit Franciſcus-Auguſtinus ab Eccleſia,Epiſcopus Salutienſis, in ſua Chronologica hiſtoria Epiſcoporum,& Abbatum Regionis Pedemontanæ.

196. Innocentius X. Urbani VIII. Succeſſor in ſuo vndecennali Pontificatu, tantùm abeſt, quòd unquam jus hoc indubitatum favore Ducis Sabaudiæ turbari permiſerit, ut immò, quàmvis jam Abbatiam Intramontes Camillo Cardinali Pamphilio,ex Fratre nepoti,deſtinaſſet;inſtante tamen Miniſtro Sabaudiæ, eamdem Abbatiam ſtatìm contulerit perſonæ illi idoneæ, ergà quàm Regia Celſitudo Caroli-Emanuelis II. propriam intentionem, atque conſenſum eidem Pontifici ſignificaverat.

197. In

197. In primo biennio Pontificatus Alexandri VII. qui anno 1655. Innocentio X. successerat, nihil circà provisiones beneficiales innovatum reperio, quòd formam à Nicolao V. præscriptam, & à suis Prædecessoribus religiosè servatam, in minimo læderet; donec post subsequutam die 9. Aprilis 1657. Cardinalium promotionem, in qua primo loco Flavium Chigium suum ex Fratre nepotem, inter purpuratos Ecclesiæ Patres adscivit, illumque sui primi Ministri dignitate, & imperio decoravit, cùm fortè in Regione Pedemontana vacassent per obitum Philiberti Scaliæ, ex Verrucæ Comitibus, Abbatiæ S. Justi Secusien, & S. Petri de Mullegio, seù de Silva, non levis post longissimi temporis tranquillitatem, adversus firmam, & ineluctabilem Pontificiæ promissionis petram, tempestas emersit, à contrariis Datariæ ventis excitata, quorum vim, licet tunc allegata pro parte suæ Regiæ Celsitudinis jura satis infringerent; nihilominus non destiit Regia, & invictissima Mater Caroli-Emanuelis II. Christina, soror Regis Christianissimi, de filii dilectissimi, suorumque Subditorum indemnitate semper sollicita, proprios sensus Jacobo Cardinali Corrado, tunc Prodatario, significare in sua Regia Epistola ad eumdem Cardinalem inscripta, cujus tenorem, de Gallico ad Italicum idioma transumptum, hic refero.

Signor mio Cugino.

198. *L'inclinazione, che voi avete tutt'i giorni testimoniato per l'interesse di questa Corona, mi dona la confidenza di dirvi, che S.A.R. Sig. mio Figliuolo è ben sorpreso di sentire le difficoltà, che s'incontrano nella spedizione delle due Abazie vacanti ne' suoi Stati, e che considera con dispiacere, che tutti li servizi, che sappi rendere alla Santa Sede Apostolica con tanto zelo, applicazione, e spesa, non faccino alcuna impressione nell'animo di Sua Santità, e del Sacro Collegio, per far considerare il merito, che lui, e suoi Serenissimi Predecessori s'hanno acquistato verso la Sede Apostolica, nell'occasione, c'hanno avuto, di portare i suoi interessi. E senza parlare delle perdite, che questa Casa Reale hà sofferto ne' tempi passati, per essersi sottoposta agli Eretici, e per non averne voluto ammettere, nè soffrire alcuno nelle Terre Cattoliche del suo Dominio: Io vi prego a sovvenirvi, che questi ultimi anni S. R. A. lasciò le Frontiere de' suoi Stati esposte all'invasione de' suoi Nemici, per rivolgere le sue armi contro quelli di Dio, e della Chiesa, che si trovavano adunati dentro le Valli di Lucerna: ch'essendo animati da' soccorsi potenti d'uomini, e di denari, che li venivano da Francia, da i Svizzeri, da Geneva, d'Alemagna, e d'Inghilterra, concepivano grandi speranze in pregiudicio di questi Stati, della Religione Cattolica, e della Santa Sede. Io sò ben, che Dio, per sua Divina providenza, l'hà fermata, e stabilita sovra una pietra stabile, contro la quale tutti i sforzi dell'Inferno, e dell'eresia, saranno sempre vani; ma questo non deve già diminuir la stima, che la Santa Sede deve fare de i Principi zelanti nel suo servigio, e che sono i primi a spiegare i loro stendardi contro i suoi Nemici, ed à mettere in compromesso loro beni, loro Sudditi, loro Stati, e loro propria vita, per difender la causa della Chiesa. Appresso quest'ultima guerra delle Valli, voi vi sovvenirete ancora, che li Cantoni Eretici, fomentati dal Protettore d'Inghilterra, Cramuel, e da tutt'i Principi Eretici d'Alemagna, avendo intrapreso una guerra aperta contro i Cantoni Cattolici, con disegno di rendere il Corpo Elvetico d'una sola Religione contraria alla nostra, e di formare in conseguenza una potenza formi-*

midabile per l'unione di detti Principi d'Alemagna, e delle Repubbliche Settentrionali infette della medema Eresia, per opporsi a quella del Papa, e de' Cattolici Romani, e per procurarne la rovina, e distruzione. E sua Santità informata, che S.A.R. inviò nel medemo tempo delle truppe per rinforzar la parte de' Cattolici, ed un' Ambasciadore, per maneggiare, come fece fortunatissimamente, la pace frà li detti Cantoni, facendo così svanire tutti questi gran progetti, che minacciavano tutt'i Principi d'Italia, e principalmente la Santa Sede. Doppo servizj sì recenti, non può S.R.A. che maravigliarsi, che si voglia in Roma, privarlo de i Privilegj, che li sono stati accordati dalli Summi Pontefici, e de' quali hà goduto senza contradizione da Papa Nicolò V. fino al presente, in materia delle Abazìe de' suoi Stati: e non potendo immaginarsi, che questa novità venga da Sua Santità, nella quale S. R. A. hà sempre conosciuto una paterna bontà, ed una favorevolissima inclinazione verso i suoi interessi, Io credo di dovervi pregare, come faccio instantissimamente, di non soffrire, che si faccino sinistre relazioni a Sua Santità, contrarie a' nostri Privilegj, ma di contribuire, ed interporre vostri buoni officj appresso la Santità Sua, a finche detti nostri Privilegj siino conservati, per non porre in necessità un Principe, che stima tanto la vostra persona, ed hà tanto amore, e venerazione verso Sua Santità, ed è sì zelante per gl'interessi della Santa Sede, d'opporsi alle provisioni, che potriano esser date contrarie alle sue ragioni, per le vie, che li permettono li medesimi Privilegj, e Concessioni Apostoliche: come sarà assolutamente astretto di fare, quando, nè le sue preghiere, e sommissioni, nè le rimostranze de' suoi Ministri, saranno ascoltate; perche non vi è alcuna ragione, nè apparenza, che l'intenzione di Sua Santità sia, di togliere a S.A.R. mio figliuolo i Privilegj, che li suoi Serenissimi Antecessori s'hanno acquistato per li segnalati servigj, c'hanno reso alla Santa Sede, essendo formati i Caratteri di detti Privilegj con il loro proprio sangue, e di quello de' loro Sudditi, sparso per la difesa della Santa Sede, e della Religione Cattolica. Anzi essendo certo, che tali provisioni non saranno derivate dalla santa, e retta intenzione di Sua Santità, averà S.A.R. tanto maggior fondamento di credere, che senza romper la giustizia, potrà ricusar di riceverle, e di non permettere la loro pubblicazione. Io v'averò assieme con detta A.R. una particolare obbligazione, se vi prenderete la pena di rappresentare queste cose a Sua Santità, e di disporla, a farci ricevere le giuste soddisfazioni, che noi dobbiamo attendere dalla sua bontà, per levar tutte le occasioni a gl'inconvenienti, che potriano nascere, e ricever questo testimonio della vostra affezione. Io vi mostrerò la medema in tutte l'occasioni, essendo con verità, Sig. mio Cugino. Di Torino li 20. *Febbraro* 1659.

Vostra affezionatissima Cugina Cristina.

199. Pendente hac controversia, materiam intentati gravaminis auxit subsequuta vacatio Abbatiarum S. Januarii, Caramaniæ, & S. Mauri, quarum Regiam nominationem placuit adversantibus intrà easdem ambages involvere; neque repetitæ Sabaudi Oratoris ad Summum Pontificem preces, aut indubitata fuæ Regiæ Celsitudinis Jura, à doctissimis Jure-Consultis vulgata, profuerunt, ad tollendam remoram, qua in hac causa debitæ justitiæ cursus sistebatur. Ad leniendum Principis animum adversus justa negantes, curavit Robertus Cardinalis de Victoriis, tunc apud suam Regiam Celsitudinem Nuncius, rem hanc aliquo temperamento componere, quod diù frustrà tentatum probat Epistola Religiosi viri, qui Mediatoris partes agebat, ad Eminentissimum tunc Cardinalem Prodatarium

tarium

tarium inscripta, cuius tenorem necesse habeo hic inserere, ut dignoscatur, quid ab utraque parte dictum, & allegatum fuerit.

Copia di lettera scritta al Sig. Cardinal Corrado Prodatario da N. N. prout jacet.

Eminentissimo, e Reverendissimo Signore.

200. *Il desiderio immenso, che tengo di vedere terminate le differenze di Monsignor Nunzio con questa Corte, e la passione ardentissima, che hò per il servizio, e soddisfazione dell'Eminentissimo Sig. Card. Chigi, doppo gli officj da me fatti a tal fine, ma senz' effetto, m' obbligan à rappresentare a V. Eminenza le ragioni, che muovono questa Camera de i diritti di S.A.R. sperando, che V. Eminenza col suo vastissimo genio ricchissimo di partiti, ne troverà facilmente qualch'uno di soddisfazione ad ambe le parti; così pure il desidera il Sig. Marchese di Pianezza, il quale fù a favorirmi jer l' altro in mia Camera, dove stò ritirato per qualche picciola indisposizione, portando seco i privilegj concessi da' Sommi Pontefici a questa Casa, ed insieme i Registri della Camera di S.A.R. contenenti in parte le lettere placitorie, acciocchè sendone io informato, ne trasmettessi la notizia a Vostra Eminenza, perche indi giudicasse con qual fondamento si sostengano gli avantaggi di S.A.R. nella difesa de' quali, se vi fosse solamente probabiltà, e non evidente certezza di ragione, (aggiunse il Sig. Marchese) che la causa di S. A. R. si abbandonerebbe da' suoi Ministri medesimi per affatto inconsistente.*

Primieramente si fondano i Ministri di S.A.R. nel titolo, che loro danno gli privilegj concessi da' Sommi Pontefici a' Duchi di Savoja, veduti da V. Eminenza, come credo, e de' quali deve aver copia il Sig. Commendatore Gini, Residente di questa Corte presso Sua Santità. Questi parlano così chiaro della necessità del consenso di S.A.R. nella collazione per Vescovadi, ed Abadie &c. che pare, che nulla si possa opporre in contrario, ed in fatto per gli Vescovi non si fà niuna difficoltà, tutto che i privilegj parlino ugualmente degli altri benefici Ecclesiastici: tuttavia oppone Monsignor Nunzio, che il privilegio per Nicolò V. benche si stendesse a tutti gli Stati posseduti dal Duca Ludovico, spirava però nella sua persona, e per non essersi fatta in tal privilegio menzione de' Successori; ma a questa obbjezione è stato anche ultimamente risposto l'anno 1659. dal Sig. Presidente Fauffone, come stà nel principio del libro de' privilegj, stampato l'anno suddetto, quale V. Eminenza è pregata di leggere con attenzione, e d'essaminarne le formole. Al che aggiungesi la confermazione fatta da Leone X. e da altri Pontefici, per cui si propaga il privilegio per Nicolò a tutt' i Duchi di Savoja pro tempore existentibus.

Secondariamente appoggiano i Ministri di S.A.R. le loro ragioni all' uso, e consuetudine delle lettere Placitorie, date da S.A. a' provisti dell' Abazie di Piemonte. Io in presenza del Sig. Marchese suddetto ne hò cavata la nota quì annessa d'un libro degli ultimi registri della Camera, in cui hò inscriti solamente gli stranieri, massime Cardinali, lasciãdo a parte i Sudditi, de' quali il numero è troppo grãde. Oppone Monsignor Nunzio primieramente, che vuol vedere gli originali, non gli Registri. A ciò si risponde da' Ministri di S.A. che pare si faccia torto al medesimo Principe, in dubitare della fede de' Registri della sua Camera, tenuti con tanta cura, e gelosia, come ogn' un sà, ed a quali si hà ricorso con ugual sicurezza,

 come

come a' proprj originali, che pur anco di questi se ne averà contezza, quando a questo punto si riduca, e si ultimi la differenza, facendo questa con le ricerche rinvenire ogni giorno nuove scritture, e notizie. Secondo, dimanda, che si trovino ne' Rigistri, ò altrove, gli altri Cardinali, che da cento anni in quà hanno posseduto Abazie di questo Stato, quali dice, oltre le accennate, essere in grandissimo numero; si risponde, che se ne dia la nota, perche facilmente per quelli, come degli altri si troveranno le lettere placitorie. di più, ch'in queste contingenze si ha sempre risguardo agli ultimi atti per possesso, quali sono i già motivati, e massimamente quello del Sig. Card. Antonio Barberini trent'anni sono, doppo il quale non v'è stato più Card. straniero, a cui sia stata conferita alcuna Abazia di Piemonte. dal che anco si scorge, che, se da trent'anni in quà non v'è stato alcun Card. straniero possessore di queste Abazie, non saranno forse in sì gran numero quelli, che Monsignor Nunzio suppone possessori anteriori. Aggiungesi, che la Camera non può averne tenuto registro ab antiquo, per non essere stata stabilita, e fondata, che da Emanuele-Filiberto, Padre di Carlo-Emanuele I. Monsig. Nunzio dice, che gli Agenti, i quali presero lettere placitorie a nome de' Provisti nella nota da me accennata, non aveano perciò fare, mandato speciale di procura. si risponde, che, perche gli Agenti dell' Abadìa di Caramagna prendono le lettere placitorie nella forma degli altri Agenti passati, nulla loro si dimanda di più. varie oltre cose si oggettano da Monsig. Nunzio, alle quali rispondono i Ministri di S.A. con uguale facilità, molti de' quali, (a cui hò parlato per procurare, e indurre le cose ad ogni più dolce temperamento) m'han detto, che sono così sicuri in conscienza, e che i diritti per S.A. sono tanto certi a chi senza sottigliezza essamina la verità, che, se fossero per render l'anima, non cambierebbero il sentimento. Quanto a me, quello, che più per tutto mi muove, si è, che il Sig. Marchese di Pianezza tanto amatore dell'equità, e tanto zelante in ciò, che risguarda la Santa Sede Apostolica, non mi sembra punto lontano dal buon pensiero. si sono cercati varj spedienti; ed jeri ne concertammo uno con Monsignor Nunzio, ed era questo, che Monsign. Nunzio dicesse in scritto, che egli si maravigliava, che si dimandassero lettere placitorie, mentre il possesso dell' Abadìe era stato preso con questa soddisfazione, ed anco approvazione di S.A.R. ma la proposizione è stata esclusa dalla Corte, e si persiste sempre in dimandare, che in cambio delle lettere placitorie, Monsig. scriva, sendo state provisite le Abadìe, con intenzione, e consenso per S.A.R. di tutto ciò V. Eminenza verrà informata per le lettere quì congiunte, scrittemi da jer sera in quà dal Sign. Marchese di Pianezza, in una delle quali vedrà anco lo Stato degli Eretici ribellatisi, sopra di che il Signor Marchese di Pianezza mi disse l'altro jeri, che comunemente le altre Nazioni sogliono appoggiare la ragion di Stato, col pretesto dello Religione, e che Noi tutti all'incontro per la differenza della Religione abbandoniamo la ragione di Stato. scusi V. Eminenza l'importunità di questo discorso, del quale però non mi posso pentire nella speranza, che hò, che indi ne sia per risultare col mezzo di V. Eminenza la pace.

Let-

Lettere placitorie cavate dall' ultimo Libro de' Regisl della Camera.

201. 1594. 1. *Settembre a favore del Card. S.Giorgio.*
1601. 12. *Maggio a favore del Card. S. Clemente.*
1605. 15. *Novembre a favore del Card. Borghese.*
1606. 23. *Dicembre a favore del medemo.*
1610. 6. *Marzo a favore del medemo.*
1610. 24. *Giugno a favore del Paravicini per resigna fattagli dal Cardinale suo Zio.*
1633. *a favore del Card. Antonio Barberini. Se n'è trovata una latina a favore del Sig.Vimarcato Milanese,fatta dall'Eminentiss.Ghiberto nell'anno* 1559. 24. *Novembre per l'Abazìa di Susa. Il Sig. Marchese di Pianezza assicura d'averne veduta un'altra negli Archivj della Corte in favor del Zio del Card. Borghese.*

202. Nullus sanè dari de jure poterat liberæ collationi locus, ubi Pontificiæ promissiones, & Apostolica indulta, personæ idoneæ providendæ, arbitrium Sabaudiæ Duci reliquerant; Aliqua tamen insiti juris abdicatio, seù renunciatio induci non valuit ex eo,quod Princeps in obsequium Pontificis,& gratiam Cardinalium Nepotum remissiùs egerit, consentiendo,ut juxtà tractatum dein initum inter Nuncium Apostolicum, & Marchionem Planitiarum, tunc Primarium Suæ Regiæ Celsitudinis Ministrum, Abbatia Caramaniæ prædicto Cardinali Chigio, & illa de Mullegio,seù de Silva, Antonio Cardinali Bichio, ejusdem Pontificis ex sorore uterina nepoti, conferrentur. De aliis verò tribus, videlicet S.Justi Secusien, S.Januarii, & S.Mauri providerentur personæ respectivè jampridem Pontifici à Principe designatæ.

203. Hac facti veritate detectâ, non habent adversantes, quid jactent de aliquo lethali vulnere inflicto facultativo juri, quod habent Sabaudiæ Duces implicitæ, & virtualis nominationis ad beneficia Concistorialia sui temporalis Dominii: quamvis prudentissimo, & piissimo Principi, tunc decere, & expedire visum fuerit in prædictis duabus Abbatiis propriam voluntatem Summi Pontificis intentioni devovere, & ad ejusdem Cardinalium nepotum commoda flectere, quos prævii consensus ad hoc emanati à Sua Regia Celsitudine gratias egisse,ex ejusdem facti relatione comperio: in quo ulteriùs inveni exemplar epistolæ,quæ inscripta dicitur ab eodem Cardinale Chigio ad Ducem Sabaudiæ Carolum-Emanuelem II. tunc regnantem,infrascripti tenoris:

Serenissimo Signore.

204. *Rendo a V.A. mille grazie del favore, che mi hà fatto, ordinando al suo Ambasciadore di supplicare Sua Santità, di concedermi l'Abazìa di S. Gennario: e di assicurarla, che alla qualità mia di Forestiere si compiace l'A.V. in conformità de' suoi privilegj, di contraporre il desiderio, e le preghiere sue per vedermene proveduto. Vi hà Sua Beatitudine benignamente Inclinato: ed io dovrò rimanere con perpetua memoria di questa sì spontanea, e favorevole disposizione dell'A.V. verso la mia persona,per la quale si compiace anche d'avere nell'occorenza dell'Abadìa di Caramagna tanta propensione, come per quella di Silva per il Sig. Card.Bichi.*

Res tamen aliter se habuit ex subsequuto concordio, quoad Abbatiam Sancti Januarii, cujus nominatio, dein provisio cessit in favorem Abbatis de Nomis, nobilis Pedemontani.

205. Cæterum ipsemet Pontifex Alexander VII. vacantem Abbatiam S. Pontii Niciensi ex post contulit Gaspari de Lascaris Episcopo Carpectoratensi, ergà quem Sua Regia Celsitudo eidem Summo Pontifici priùs suam intentionem significaverat, & consensum præstiterat, juxtà formam à Nicolao V. præscriptam; atque eodem Principe supplicante, super fructibus ipsius Abbatiæ, reservatę fuerunt duæ annuæ pensiones, una aureorum centum, favore Comitis Octavii Morotii Equitis professi SS. Mauritii, & Lazari, & alia aureorum quadraginta in favorem Abbatis Octavii Ripæ Episcopi Vercellensis. Undè manifestè convincitur, Principem, ex complacentia habita in prædictis duabus Abbatiis, nullum suo juri præjudicium inferre voluisse: neque Pontificem habuisse in animo, liberam hujusmodi Abbatiarum dispositionem contrà Prædecessorum suorum promissa, & indulta, sibi, & Apostolicæ Sedi tribuere.

206. Clemens IX. Alexandri VII. Successor, illæsa Pontificiæ promissionis jura reliquit; Et quamvis in subsequuto Pontificatu Clementis X. non defuerit, qui occasione vacantis Abbatiæ de Sixt, Diœcesis Gebennensis, limpidas, & crystallinas hujusmodi juris aquas, iisdem quæsitis coloribus, denuò turbare tentaverit: Attamen, post cognitam causæ veritatem, atque justitiam, cessit ipsius Abbatiæ provisio, favore Abbatis Cagnoli, pro quo Sua Regia Celsitudo præviam Suæ Sanctitati intentionem, atque voluntatem expresserat. nec diversimodè observatum ab Innocentio XI. & Alexandro VIII. quoties aliquam Abbatiam vacare contigit, prout expertus sum in Abbatiis Sancti Michaelis Clusini, Casenovæ, Altacombæ, Sanctæ Mariæ de Abundantia, de Sixt, atque bis in Abbatiis Sancti Pontii, & S. Mariæ de Alpibus, quamvis in tempore mei Prædecessoris apud eumdem Innocentium XI. Abbatia S. Januarii minùs propitiam fortem invenerit, quæ cùm vacasset per obitum præmemorati Abbatis de Nomis, ultimi possessoris, remanet adhuc frustrata suo legitimo Successore, illiusque possessionem, in grave damnum personæ jampridem à Principe designatæ, retinet, & fructus adhuc percipit nomine Reverendæ Cameræ Collector Pontificius spoliorum, & vacantium in Regione Pedemontana, cujus diutinæ dilationis causa in vindicandis juribus Suæ Regiæ Celsitudinis, licèt non tàm singularibus obstaculis tunc de novo, quoad hanc Abbatiam dumtaxat specialiter excitatis, quàm eximiæ pientissimi Principis moderationi tribui possit. Attamen pati non debet Optimus Princeps, ut in providendo jam à se electum, jus Suæ Regiæ Coronæ longiori morâ eludatur; nam, quod ad ejus pietatem, & clementiam referendum esset, jam ex adverso ad juris defectum detorquetur, non obstante quòd non minùs erroneum in facto, quàm deficiens in jure detegatur præcipuum illud motivum, quo, ad remorandam istius Abbatiæ provisionem favore personæ designatæ, adversantes usi sunt: supponendo, illam in tempore sequutæ Pontificiæ promissionis extrà temporalem Sabaudi Ducis Ditionem extitisse. Non loquor de Abbatiis S. Mariæ de Silva, & S. Mariæ de Caramania supra memoratis à *num.* 197. usque ad *nu.* 205. in quarum provisionibus attenta vacatione in Curia, seù apud Sedem, per obitum eorumdem met Cardinalium Nepotum san. mem. Alexandri VII. cadere poterant singulares inspectiones intuitu reservationum Apostolicarum, quæ, an Juribus Suæ Regiæ Celsitudinis nocere valeant veritati, non-

nondum plenè discussæ relinquo; ultrà quod non defuit in prædictis provisionibus præcedens declaratio Sabaudi Ministri, circà sui Principis intentionem, atque consensum.

207. Irrefragabili rerum ità gestarum veritati non officit, si fortè in Bullis, quæ favore Provisorum expediri consueverunt, nulla fuerit facta mentio de prævia Ducis supplicatione, seù de præhabitis illius intentione, atque consensu, sicuti in punct, opost rem maturè perpensam, concludunt *Ossatus*, *Thomassinus*, *Pinsonius*, & *Corrasius* suprà laudati *à num.* 135. *usque ad num.* 141. nam Bullæ referendæ sunt non ad substantiam gratiæ intrinsecam, quæ perficitur, atque consumitur in voluntate Papæ, multò minùs ad formam circà designationem personæ à Summo Pontifice servatam; sed dumtaxat ad simplicem usum extrinsecum, & exequibilem respectu personæ, cui fuit facta provisio. *Gomes.ad reg.de non judicand.quæst.1.vers. tamen quoad essentiam, Loter. de benef. lib.3. quæst.2. num.8.& seqq.* Et ideò non mutant priorem statum beneficii, nec intervertunt formam à Summo Pontifice intuitu personæ providendæ servandam, prout docet *Loter.de benef.lib.1. quæst.34. num.62. Hieron.Palma alleg.73. num.6. & 7.* Neque enim Duces Sabaudiæ, pro obtinendo factæ sibi promissionis implemento, aliud inquirere debuerunt, nisi ut Pontifex Episcopatus, & Abbatias vacantes effectivè, & realiter, non verbis, sed facto de iisdem personis provideret, ergà quas priùs eo, quo decet, obsequio suam eidem Pontifici intentionem significaverant, & proprium consensum præstiterant; quo actualiter verificato non mirum, si cætera tanquam inania transmiserint, & veluti extrà datæ fidei implementum vagantia neglexerint.

208. Cum promissio à Nicolao V. emanata favore Ducis Sabaudiæ, longè antiquior sit omnibus indultis, & concordatis, quibus hodiè Supremi, & Magni Principes utuntur, in nominandis, seù proponendis, vel supplicandis Episcopis, & Abbatibus, & consequenter ista expressio in Bullis Pontificiis denotans præviam nominationem, seù supplicationem pro majori Regii juris probatione, admissa, & introducta fuerit post prædictam Nicolai promissionem. Hinc est, quòd Officiales Datariæ, prout inconcussè solent, pristinum morem retinuerunt in Bullis, ad prædictæ promissionis executionem, & implementum spectantibus. Cæterum nihil novi tentabitur, neque aliquid Sabaudi Principis juribus addetur, quoties ipso nunc petente expressa in posterum de prævia illius supplicatione in iisdem Bullis mentio non omittatur, prout omnis justitiæ, & æquitatis ratio postulat; siquidem hæc in Bullis expressio, non solùm facta legitur correspectivè ad aliud simile indultum concessum Archiducibus Austriæ in Gallia Belgica, & Comitatu Burgundiæ, sed etiam intuitu participationis, quam Reges Christianissimi de eodemmet jure à Sabaudiæ Ducibus obtinuerunt in Provincia Pinerolii, & adhuc retinent in Comitatibus Brixiæ, Bugeji, Gexii, & Vallis Romaricæ, de quibus respectivè memini suprà à *num.* 144. *usque ad num.* 156.

209. Videbantur hucusque coram Eminentissimis D. D. meis tàm in facto, quàm in jure deducta, & allegata, posuisse causam Suæ Regiæ Celsitudinis extrà omnem aleam dubitandi, dum, ultrà urgentissima motiva, quæ à priori Pontificiæ promissionis manifestam correspectivitatem, & necessitatem in præmium versam ostendunt; Militant etiam à posteriori, ad justitiam, & veritatem convincendam indissolubili fœdere, Ratio, Authoritas, Exemplum, & Observantia. Verumtamen, dum Sabaudiæ Minister, de sui Principis jure certissimus, sollicitè

pre-

premeret, ut Sanctitas Sua omnes Abbatias in Pedemontio, nùnc adhuc vacantes, providere dignaretur de illis personis idoneis, quas ipsemet Dux in litteris propria manu signatis, & supplici sui Ministri voce, propriam intentionem declarando, & prævium consensum præstando, Sanctitati Suæ proposuit, & præsentavit: itàut futuris temporibus nulla remanere posset ambiguitas de hoc jure nominandi, proponendi, seù supplicandi favore Regiæ Sabaudiæ Domus, hoc ab iisdem Eminentissimis D. D. Cardinalibus, à Sanctissimo Deputatis, responsum accepit: Se quidem post discussa merita causæ, unà cum ipsismet Datariæ Defensoribus convenisse, quòd promissio Nicolai V. & subsequuta Pontificum indulta, jus perpetuum nominandi, seù supplicandi ad Episcopales, & Abbatiales Dignitates Sabaudiæ Ducibus præberent, sed unicam, & peremptoriam intuitu Abbatiarum, de quibus agebatur, exceptionem diluendam superesse, in qua Datariæ Propugnatores adhuc insistebant: asserentes, hoc jus Suæ Regiæ Celsitudinis ex iisdem litteris Apostolicis coarctari intrà limites Geographicos Sabaudiæ Provinciæ ultrà Montes, & nullo modo verificari posse in Principatu Pedemontano.

210. Adduxit oretenùs Minister Sabaudiæ ea, quæ sufficere existimabat ad hujus exceptionis insubsistentiam ostendendam; sed ab Eminentissimis Patribus interpellatus, dein à Sua Sanctitate jussus, huic motivo, in quo suum Achillem adversantes constituunt, scripto satisfacere, lubens obtemperat.

CAPUT ULTIMUM.

Confutatur inanis exceptio, in qua Adversantes adhuc dumtaxat persistunt, videlicèt quòd Nicolai V. Promissio, & prænarrata Pontificum Indulta, non egrediantur limites Geographicos Sabaudæ Provinciæ.

211. QUoties sensus ipse verborum naturaliter rem determinat, cessat omnis quæstio voluntatis. *vulgat. l. non aliter 67. ff. de legat. 3. l. Labeo ait 7. ff. de supellect. legat.* nam, ut inquit ibidem Tubero J. C. Quorsum nomina, nisi ut demonstrent voluntatem dicentis; Arbitrari enim nemo debet quempiam dicere, quod non sentiat, & mente priùs non agitaverit.

212. Cùm itaque Pontificia promissio loquatur universaliter de quibuscumque Ecclesiis, vel Monasteriis existentibus infrà Districtum Ducis Sabaudiæ, nulla cadere potest rationabilis ambiguitas, quòd verba prædicta ad Sabaudiæ Ducem directa, de sui natura, & proprio significatu secundùm communem usum loquendi, atque omnem rationem recti sermonis, non amplectantur cunctas Regiones, & Provincias ipsius Principis Imperio subditas; nam ubicumque Princeps habet potestatem distringendi, seù terrendi, dicitur de illius Districtu, seù

seù Territorio. *l.pupillus* 239.*§.territorium,ff.de verb.signific. Bart.in l.non dubito,ff.de captiv.& postlim.Abb.Panorm.consf.*20. *num.*1. Districtus enim significat non solùm territorium Civitatis, sed etiam quidquid accedit in subjectionem extrà territorium, ut declarat *Angel.in l.fin.n.5.ad med.ff.de Jurisdict.omn.Judic.* & ibidem *Decius num.*19.*& Cagnol.num.*4. *vers.videtis, & seqq.* ubi subjungit, Urbem Romam habuisse territorium usque ad centesimum lapidem,& tamen sub suo Districtu habuisse totum Orbem. *Francisf.de Aret.consf.*77.*num.*4. *Asin.in praxi §.*7.*cap.*1.*num.*7.*& Lancellot Pallia ad consuetud.Alexand.prælud.*8.*num.*54.

213. Certiùs hoc idem efficitur ex verbis immediatè subsequentibus, ad quæ Districtus iste refertur *sui temporalis Dominii*. Siquidem Dominium temporale Supremi Principis cōtinet in se omnes Regiones, in quibus ipsemet Princeps dominatur. *authent.de non eligendis,§.illud quoque in fine, Calepin. in verb. dominium, & in verb.dominor*, quod idem importat vocabulum illud *Status*, quando respicit indefinitè alicujus Principis Jurisdictionem, prout legitur in iisdem litteris Apostolicis ibidem in præfatione: *Nè Status sui dispendia subeant.* & inferiùs: *Nè ex promotione, &c. sui Status succedat dispendium—Rota part.* 1. *diversorum decisf.*244.*num.*3.*ad fin.* est enim verbum universale, quod augmentum, & diminutionem recipit, & ideò etiam futura comprehendit, & trahitur ad loca posteà quæsita. *l.prædia,§.finali,ff.de fund.instruct.Natta consf.*340.*nu.*12. & 13. cujus extentionis ad futura interpretatio omninò sumi debet, quando privilegium, seù indultum, respicit causam concedentis. *cap.quia circà de privileg.Valansuel.Velasch.lib.*1.*consf.*85.*num.*57.*& lib.*2.*consf.*146. *nu.*32. & præcipuè, dum inspecta fuit dignitas Ducatus, & Subditorum utilitas. *cap.ex parte de Decim.Gratian.discept.for.cap.*834.*num.*28.*Suaresf.alleg.*28.*num.*7. & 8. ubi tradit, quòd Jura supervenientia non possunt diversimodè considerari, quando concurrit eadem ratio. *Tiraquell.de retract.lignag.§.*1.*glosf.*18.*nu.*53.*Alexand.consf.* 178. *ex num.*9.*lib.*2. qui hanc conclusionem à fortiori tuetur, quando verba Indulti, seù Privilegii sunt indefinita,& sine aliqua temporis præfixione, cui adhæret *Rota decisf.*265.*num.*40.*& decisf.*325.*num.*12.*part.*5.*recent.*

214. Eumdem significatum habent illa verba: *Nisi fuerint de locis Ditionis ipsius Ducis*, si ponderetur illud verbum *Ditio* indefinitè prolatum, sicuti Grammaticos docet *Calepin.in verbo Ditio, cap.cum in partibus* 17.*§.cum autem*,& ibi *Glosf.in verb.nomine terræ,de verb.signific.* Hinc Justinianus Imperator *in proem. Institut.§.quorum utrumque in fine* sub illo vocabulo *Ditionis* complectitur omnia Regna, atque Provincias, quæ Romano subjacebant Imperio; quo significatu nihil frequentiùs legitur in Privilegiis, & Indultis Pontificiis ergà Supremos Principes, & penès Historicos Latinos, quando alicujus Magni Regis, seù Principis, integrum Dominium, licèt in plura Regna, & Provincias divisum exprimere intendunt.

215. Hujus rei singulare documentum præbet *D.Petrus Cardinalis Damianus lib.*4.*epist.*3. ad Ducissam Adelaidem, Umberti Sabaudiæ Principis uxorem, de qua memini supra *nu.*75.*& seqq.* ubi loquens de Ditione eadem, quam adhuc hodiè hæreditario jure retinent Sabaudi Principes, ità scriptum reliquit: *In Ditione verò tua, quæ in duorum Regnorum, Italiæ scilicet, & Burgundiæ porrigitur non breve confinium, plures episcopantur Antistites.* Habetur ibidem mentio de Burgundiæ, & Italiæ Regnis; nam quilibet, etiam modicè in historiis versatus, non ignorat, Regionem illam ultrà Montes, in qua Sabaudi Principes domi-

nan-

nantus, olim fuisse comprehensam in Regno Burgundiæ, prout Provinciam Pedemontanam in Regno Italiæ.

216. Neque diversam interpretationem pati possunt verba illa indefinita, Ditio, Dominium, Status, & Districtus, inter se synonima, & ad eumdem significatum tendentia, quæ generaliter, & sine aliqua restrictione prolata universaliter etiam, & indefinitè intelligenda sunt: & maximè quoties subest eadem ratio omnium sub indefinita loquutione comprehensorum, sicuti latè docet *Barbos. axiom.* 123.*per totum*.Omni namque jure vetitum est, aliena verba, spreto communi significatu ad proprium, & obliquum sensum deflectere. *cit.l.Labeo 7.vers. non enim,ff.de suppelect.legat.*Siquidem verba debent intelligi, quatenus propria eorum significatio patitur, atque accipienda sunt secundum communem usum loquendi. *l.librorum,§.quod tamen,ubi Bart.ff.de legat.* 3. vulgaris enim appellatio pro lege habetur ex *Gonzal.ad reg.*8. *Cancell. glos.*11.& si generalia sint, generaliter etiam sunt interpretanda. *l.de pretio,ff.de public.in rem act.l.fin.ff.de dotis promiss.*

217. Non mè latet recedendum esse à naturali significatu, & ab indefinita generalitate verborum, quoties è contrà pugnat aperta mens disponentis, aut aliter cogit absurditatis vitandæ necessitas, nèdum proprietas sermonis attenditur, sensus veritatis amittatur, sicuti monet *Gregorius-Magnus,relatus à Gratiano in cap.propterea* 8.*de verb.signific.*& habetur *in cit.l.non aliter, & ibi Glos. in verb.Testator, ff. de legat.* 3. Verumtamen hæc adversus communem regulam exceptio minùs rectè trahitur ad casum nostrum, in quo juxtà Hilarii sententiam *in cap.intelligentia 6.de verb. signif.* dictorum intelligentia ex ipsis dicendi causis assumitur, & naturalis verborum sensus Pontificiæ voluntati, atque voluntas verbis pari uniformitate deserviunt; nam ex iisdem Apostolicis Nicolai litteris expressè constat, non aliam contractæ promissionis præcipuam,& finalem fuisse causam, nisi illam, quam ibidem ipsemet Pontifex loquens in proemio generaliter de Supremis Principibus, Sibi, & Apostolicæ Sedi devotis adduxit in illis verbis: *Nè Status sui dispendia subeant,& quævis ipsos conturbet adversitas intestina*; & dein deveniens ad promissionem initam favore Ducis Sabaudiæ, specialiter expressit, prout sequitur:

218. *Ne ex promotione quorumvis ad quorumcumque Ecclesiarum, vel Monasteriorum infrà Districtum sui temporalis Dominii consistentium regimina, seu provisionibus quibuslibet de quibusvis dignitatibus, dispositioni nostræ reservatis, ibidem consistentibus quibuscumque personis per Nos faciendis, sui Status succedat dispendium, aut alia quævis adversitas intestina: præfatum Ducem harum serie certum reddimus, & sibi promittimus, quòd ipso, & Dominio hujusmodi in integritate dictæ obedientiæ persistentibus, ad quarumcumque Metropolitanarum, vel aliarum Cathedralium earumdem regimina, aut dignitates Abbatiales infrà Districtum prædictum neminem præficiemus, seu illis de quorumcumque personis non providebimus, nisi habitis priùs per nos intentione, & consensu ipsius Ducis de personis idoneis ad hujusmodi regimina, seu dignitates promovendis, vel de quarum personis tales provisiones fuerint faciendæ.*

219. His sic stantibus, omnis restrictio, non solùm naturalem verborum significatum, sed etiam loquentis expressam mentem subverteret. Siquidem sana Pontificiæ promissionis intelligentia eam nequit irrationabilem interpretationem recipere, quòd ex pluribus Provinciis in generali temporalis Dominii, & Di-

Ditionis expressione æqualiter contemplatis, unadumtaxat, cæteris exclusis, ad illud coæquale, & à cunctis optabile bonum admittatur, cujus participationem paterna Summi Pontificis providentia communem cunctis effecerat; & injuriosum omninò foret, atque ab omni ratiocinio alienum, iniquè præsumere, quòd Nicolaus Pontifex volens prospicere securitati Status, Ditionis, seu temporalis Dominii ad Ducem Sabaudiæ spectantis, nè ipsemet status dispendia subiret, aut illum quævis conturbaret adversitas intestina, Provinciam ultramontanam solummodò respexerit, & maritimas Alpes, atque Pedemontanam Regionem totius Italiæ propugnaculum neglexerit, prout etiam, quòd ipsemet Dux minorem curam, & sollicitudinem habuerit de securitate, & indemnitate Pedemontanæ Provinciæ, ubi Regia illa Domus, vim, & Sedem sui Principatus obtinet.

220. Hanc fuisse Nicolai Pontificis mentem, ostendit illa discretiva loquutio, in qua Subditi Sabaudiæ Ducis distinguuntur à non subditis, ibi- *nisi fuerint de locis Ditionis ipsius Ducis, aut sibi gratæ, vel acceptæ de aliis locis oriundæ*- & paulò infrà- *personis dumtaxat, quæ locorum ejusdem Districtus alienigenæ, vel extraneæ non fuerint*- nullus enim Subditus suo Supremo Principi naturali alienigena, aut extraneus existit, & maximè in Dominio, & Ditione Regiæ Sabaudiæ Domus, cujus Supremi Dominantes à suis Subditis, non tàm Principes, quàm Patres vocari gloriantur.

221. Ejusdem voluntatis manifesta probatio convincitur ex subsequutis Summorum Pontificum Indultis, Leonis X. Julii III. & Gregorii XIII. de quibus suprà *num.* 25. 28. 30. ubi pro executione pontificiæ promissionis provisum legitur æqualiter, & distributivè tribus illis Provinciis, in quas principaliter Ditio Sabaudiæ Ducis dividitur: & ea respectivè ratio habita fuit, ut pro Ecclesiis, & Abbatiis ultramontanis, ad Sabaudiam, geographicè sumptam, pertinentibus, executionis pro tempore faciendæ cura daretur Episcopis Maurianeñ, & Belliceñ, pro Pedemontanis, Archiepiscopo Taurineñ, & Episcopis Asteñ, ac Augusteñ, atque intuitu Subalpinæ Provinciæ Episcopo Nicieñ; unde per necesse concludendum est, satis ab iisdem Pontificibus cognitam fuisse Nicolai voluntatem, non tàm ex verbis, quàm ex mente cuilibet locorum restrictioni repugnantem; Nam ultrà quod Regioni Sabaudiæ satis consultum fuerat ope duorum Episcoporum, videlicet Maurianeñ, & Belliceñ, inauditum omninò est, neque aliquod afferetur exemplum, quòd, quoties tutus patet accessus, munus publicandi, & exequendi litteras Apostolicas, quæ suum obtinere debent effectum ultrà Montes, demandetur Episcopis Italiæ, & ab omni sano judicio alienum est, quòd non solùm Episcopis Pedemontanis, sed etiam Episcopo Nicieñ, qui per ducentum, & ultrà milliaria distat à Sabaudiæ ultramontanæ finibus, fuerit hæc cura commissa, ut quoties pro parte Ducis Sabaudiæ, pro tempore existentis, fuissent requisiti, prædictam promissionem, & Pontificia indulta firmiter observari facerent: & maximè dum jam ad idem munus reperiuntur delegati in iisdem litteris Apostolicis viciniores, & comprovinciales Episcopi, prout semper consuevisse Curiam Romanam facilè quilibet ex lectura Bullarii poterit edoceri.

222. Nec minori evidentia Nicolaus propriam mentem aperuit, excipiendo à forma ibidem priùs præscripta circà provisiones, & collationes omnium Beneficiorum, & dignitatum post Pontificales majorum Prioratus Tallneriarum, Ripaliæ, & Novalitii, ac Præposituram Montisjovis, existentes (prout ibidem legitur) in confinibus hujusmodi dominiorum. Etenim constat Præposituram

K Mon-

Montisjovis, quæ ibidem designatur posita in confinibus ipsorum Dominiorum, distare ultrà viginti milliaria à Ducatu Sabaudiæ, & consequenter extrà fines illius ultramontanæ Provinciæ, quamvis indubitanter existat in Dominio suæ Regiæ Celsitudinis, & in partibus Italiæ Augustanæ Diœcesis, prout etiam Prioratum Novalitii in Principatu Pedemontano Diœcesis Taurinen̄, sicuti dilucidè demonstravit laudatus *Marchio*, *&* *Præses De l'Escherene in sua epist.5.fol.mihi 226.& sequentibus*. Exceptio autem debet esse de regula; alias esset derisoria. *l.nam quod liquidè, §.fin.ff.de penu.leg.Gonzal.ad reg.8.Cancell. glos.13. num.77.* cum aliis, quos cumulat *Barbos.axiom.85.num.6.*

223. Indubitata tandem redditur hæc veritas, Authoritatibus, exemplis, & observantia suprà allegatis à *num.*144. usque ad *num.*210.ex quibus apud omnes in comperto semper habitum fuit, Nicolai V. promissionem, & Pontificia Indulta favore Ducis Sabaudiæ, in rebus beneficialibus emanata, locum sibi æqualiter vindicare in omnibus locis, & Provinciis, quæ ejusdem Principis, immediatam, aut mediatam Jurisdictionem agnoscunt; quod si Curia Romana, hanc fuisse Nicolai, & suorum Successorum mentem, semper probavit in omnibus Episcopatibus, tàm in Sabaudia, quàm in Pedemontio existentibus, nescio quo Jure impellente velint Adversantes, inauditam hanc restrictionem inducere quoad Abbatias Principatus Pedemontani, dum prædictus Pontifex, illiusque Successores eamdem providendi formam, tàm in Episcopatibus, quàm Abbatiis in suis promissionibus, & Indultis præscripserunt, & nullam indefinitæ loquutioni, Status, Dominii, Ditionis, atque Districtus limitationem adjecerunt; neque enim ignorare possunt, consuevisse Pontifices clausulas exceptivas, seù restrictivas nominatìm adhibere, quoties habuerunt in animo ab indefinita alicujus Principis Ditione, aliquam in similibus Indultis ejusdem Principis Provinciam, vel Regionem excipere: prout liquet ex Indultis Pontificiis adductis suprà *nu.*144. *& sequentibus*.

224. Huic solidissimæ veritati non officit, quòd Nicolaus V. mentionem solam fecerit de Ducatu Sabaudiæ, nominando Ludovicum simpliciter Sabaudiæ Ducem, neque aliquam eidem Duci, Pedemontium Principis, aut Niciensium Comitis qualitatem adjecerit; nemini enim ignotum est, Regiam illam Domum à Sabaudiæ Principatu suam præcipuam denominationem accipere, tanquam ab antiquiori, & digniori; undè ante decimum quartum seculum, in quo Sabaudiæ Comitatus, Sigismundo-Cæsare annuente, in Ducalem dignitatem transivit, Serenissimi illi Principes denominari voluerunt Sabaudiæ Comites, Ducali Augustæ Prætoriæ, & Cablasii dignitate posthabita, quater-centos jam ante annos fruebantur. *Guicenon.histor.Sabaud.de Amedeo IV.fol.mihi 269. tom.1 Spondan. ad annum* 1433.*num.*11.*&* 13.*Monodus de Serenis.Sabaud. Dom.fol.mihi* 59. *& de Amed.Pacif.num.5.fol mihi* 9.

225. Excitata difficultas oriri posset in dispositionibus privatis inter diversa Regna, aut varias Provincias, eidem Regi, aut Principi subjectas, in quibus regulariter ordinationes, & edicta pro uno Principatu, non amplectuntur alterum; quamvis æquè principaliter sub ejusdem Principis regimine unitum, juxtà tradita per *Cardinalem de Luca sub tit.de præeminentiis discurs.*29.eo quod tractetur de negotio privato, quod uni Provinciæ congruere potest, alteri non: in quibus terminis loquitur *Rota decis.*316.*part.*9. *recent.* cæterum, quando indultum, vel alia dispositio principaliter continet jus, vel interesse ipsius Princi-

pis

pis in universum, quod tamen explicatur sub intitulatione unius ex pluribus Regnis, vel Principatibus, quæ possidet: itaut subjecta materia non patiatur, vel suadeat restrictionem, magis ad unam, quàm ad alteram Provinciam, sed ipsi Principi, ejusque Dominio in universum congruat, prout occurrit in casu nostro, tunc non attenditur intitulatio unius magis, quàm alterius Dominii, quæ demonstrativè, non autem taxativè stare dicitur. Ideoque dispositio convenit etiam omnibus aliis Provinciis, & Principatibus, prout distinguendo docet *præd. Cardinalis de Luca sub tit. de Benef. discurs. 29. nu. 13. vers. alter est casus*, ubi in specie allegat, Privilegium concessum Regi Hispaniarum comprehendere omnia Regna, & Dominia ad Regem Catholicum pertinentia, etiam in Italia, & Belgio, aliisque partibus, sicuti habetur apud *Manticam decis. 59. Barbos. de appell. verb. appell. 115. num. 4. & 5. & deducitur ex cit. decis. 316. nu. 2. & 3. part. 9. recent.* & ex doctrina *Vittaliani in Clementina Archiep. nu. 47. & 48. de privileg.* ubi quod sub nomine Regis Franciæ veniunt etiam aliæ Provinciæ unitæ, vel subjectæ, quoties ipsi Regi dispositio absque ulla limitatione locali directa reperitur, quibus addo Rebuffum in suis Commentariis ad concordata, super verbo *in Regno*, & hoc practicè comprobari in illis Principibus, quorum Principatus constatus est ex diversis Dominiis, diversas intitulationes, diversamque naturam habentibus, tradit *Cardin. de Luca cit. discurs. 29. de benef. num. 15.* quod sanè in contingentia facti nullam pari potest dubietatem, dum promissio loquitur indistinctè de Dominio, Districtu, Statu, & Ditione Ducis Sabaudiæ, atque sine aliqua restrictione, aut limitatione de omnibus, & quibuscumque Metropolitanis, Cathedralibus, & Abbatialibus dignitatibus infrà Districtum sui temporalis Dominii consistentibus.

226. Præfulgentem hujus veritatis lucem non minuit inanis objectio, sub eo colore quæsita, quòd Leo X. & post eum sequuti Pontifices in confirmandis, & ampliandis præcedentibus Nicolai V. Sixti IV. Innocentii VIII. & Julii II. constitutionibus loquuti fuerint de Duce, & natione Sabaudiæ. Etenim nè, ut monet *Ulpianus in l. 177. ff. de verb. signific.* disputatio, dum nodus in scyrpo quæritur ex brevi mutatione facti, ab evidenter veris ad evidenter falsa perducatur: Animadvertendum in primis est, juxtà præallegata à *nu. 17. usque ad n. 25.* Carolum III. Sabaudiæ Ducem supplices Leoni X. Summo Pontifici preces dedisse, ut dignaretur approbare, & innovare promissionem Nicolai V. Duci Ludovico factam circa provisiones quarumcumque Ecclesiarum, vel Monasteriorum infrà Districtum sui temporalis Dominii consistentium, prout etiam omnia alia in iisdem Nicolai Apostolicis litteris contenta, de quibus facta ibidem legitur individualis, & specifica mentio.

227. Secundo loco notandum est fuisse ab eodem Duce Carolo supplicatum pro confirmatione indulti, quod ipsemet Princeps consequutivè ad præcedentia Duci Philiberto concessa recenter obtinuerat à Julio II. ut nullus alienigena, sivè alterius nationis, & Dominii Clericus, qui non esset de Ducatu, Districtu, Ditione, Comitatibus, Terris, Locis, & aliis Dominiis Sabaudiæ ultrà, & citrà Montanis, Dominio ipsius Ducis mediatè, vel immediatè subjectis, de aliquo beneficio, tàm seculari, quàm regulari provideri posset, cujus indulti tenor de verbo ad verbum insertus etiam habetur in eadem Leonis X. constitutione.

228. Post hæc ipsemet Dux eumdem Pontificem exoravit in separata, & di-

ſtincta oratione, ut, ultrà prædictas litteras Apoſtolicas iam exhibitas, dignaretur approbare, & confirmare omnia, & ſingula alia privilegia, gratias, & indulta, olim tàm per Romanos Pontifices, quàm Imperatores, & Reges, conceſſa Duci, & nationi Sabaudiæ.

229. Hinc Summus Pontifex, præmiſſo, quòd pro parte ejuſdem Ducis Caroli fuiſſet ipſi humiliter ſupplicatum, ut dignaretur, non ſolùm litteris prædictis realiter exhibitis, & de verbo ad verbum inſertis, ſed etiam omnibus, & ſingulis aliis privilegiis, conceſſionibus, gratiis, & indultis, quæ ab eodem Carolo dicebantur fuiſſe olim à Pontificibus, Imperatoribus, & Regibus conceſſa Duci, & nationi Sabaudiæ, Apoſtolicæ firmitatis robur adjicere, deveniens ad diſpoſitivam confirmationem, primo loco in ea complectitur ſingulas litteras prædictas, & in eis contenta quæcunque ſine aliqua modificatione: Dein diſcretivè loquens de aliis aſſertis gratiis, conceſſionibus, & indultis, ſibi ignotis, & incertis actum ſuæ confirmationis proſequitur in illis verbis: *Ac quatenus ſint in uſu omnia, & ſingula privilegia, conceſſiones, gratias, & indulta, tam per Romanos Pontifices, & quæ Sacris Canonibus non contraria, quàm per Imperatores, Regeſque Duci, & nationi Sabaudiæ conceſſa, tenore præſentium Authoritate Apoſtolica approbamus, renovamus, & confirmamus, ac perpetuæ firmitatis robur tenere, & inviolabiliter obſervari decrevimus.*

230. Perpenſa hac facti ſerie, ceſſat contraria objectio; Etenim applicando activa paſſivis, & ſingula ſingulis referendo, tàm in parte enunciativa, quàm diſpoſitiva, verba illa *Duci, & nationi Sabaudiæ* referuntur ad illam indefinitam privilegiorum conceſſionem, quæ à diverſis Pontificibus, Imperatoribus, & Regibus emanaſſe ab eodem Duce allegabantur; undè neceſſe habuit Summus Pontifex ad evitandam abſurditatem, cùm nullam haberet notitiam de eo, quod contineri poterat in allegatis indultis uti, quoad aſſertas Pontificias conſtitutiones, clauſula illa *quatenus ſint in uſu*, & quoad Cæſarea, & Regia reſcripta conſueto temperamento – *quatenus Sacris Canonibus non repugnent.* – Cæterum in eo, quod attinet ad Indulta illa Pontificia in forma ſpecifica de verbo ad verbum ibidem ſeparato ſermone priùs enunciata, quæ & in parte diſpoſitiva recenſentur uſque ad clauſulam – *ac quatenus* – nihil de illis diminutum, innovatum, aut limitatum dici poteſt, & firma manent, quæ in antecedentibus dicta ſunt in ordine ad indefinitam illorum diſpoſitionem in Dominio, & Ditione temporali Ducis Sabaudiæ.

231. Sed demus (quod erroneum eſſet aſſerere) verba illa – *Duci, & nationi Sabaudiæ* – referenda etiam eſſe ad promiſſionem Nicolai V. & ad Indulta Sixti IV. & Julii II. adhuc frivola, & inanis eſſet iſta oppoſitio; nam, dum in iiſdem Conſtitutionibus Nicolaus indiſtinctè loquutus eſt de omnibus, & quibuſcumque Metropolitanis, Cathedralibus, & Abbatiis conſiſtentibus in Dominio, & Ditione temporali Ducis Sabaudiæ, excluſis nominatim illis, qui non eſſent de locis Ditionis ipſius Ducis, aut eſſent alienigenæ, vel extranei, & Sixtus IV. ad quem referuntur Diplomata Innocentii VIII. & Julii II. mentionem expreſſam fecerit de Ducatu, Diſtrictu, Ditione, Comitatibus, Terris, Locis, & aliis Dominiis Sabaudiæ ultrà, & citramontanis, Dominio ipſius Ducis mediatè, & immediatè ſubjectis, excluſis Alienigenis, ſivè alterius nationis, & Dominii: de neceſſe illa verba poſita in conſtitutione Leonis X. – *Duci, & nationi Sabaudiæ* – intelligenda eſſent de omnibus Subditis ejuſdem Ducis; nam quatenus

eadem

eadem verba possent pati aliquam dubietatem, indubitatam ab iisdem Constitutionibus præcedentibus declarationem acciperent, juxtà dispositionem *Authenticæ Si quis in aliquo, Cod. de fide instrumentorum*: & maximè, dum in ipsa Constitutione Sixti IV. manifestè constat illa verba -- *& nationi Sabaudiæ* -- aliam intelligentiam pati non posse, nisi de omnibus Subditis Regiæ Sabaudiæ Domus, qui omnes sub unico nationis Sabaudiæ nomine continentur, ibi -- *sivè alterius nationis*. -- Etenim ultrà quod à diversis non fit illatio. *l. inter stipulantem* 88. *§. sacram, ff. de verb. oblig. l. Papinianus* 21. *ff. de minoribus*: certissimi juris est, quod Leonina Constitutio, inducta ad ampliandum Ducis, & suorum Subditorum favorem, & commodum, non potest ad aliquam limitationem, & restrictionem in ipsorum odium retorqueri. *vulgata l. quod favore, ff. de reg. jur.* & maximè dum ipse Summus Pontifex professus est velle se non solùm confirmare, sed etiam innovare, & ampliare omnia, quæ à Prædecessoribus suis favore Sabaudiæ Ducis emanaverant, quem singulari dilectionis affectu prosequebatur ob supereminentes nuptias à Juliano Mediceo fratre, tunc contractas cum Philiberta à Sabaudia, ipsius Ducis Caroli III. sorore, quas ipsemet Pontifex summoperè exoptatas ingenti sumptu, & Regio apparatu Romæ celebraverat, sicuti post *Cardinalem Petrum Bembum in suis Epistolis, refert Guicenon. hist. Sabaud. tom. 1. fol. mihi* 505. *&* 506. *& probat tom. 3. pag. mihi* 464. *& duabus sequentibus.* Hinc eodem anno 1515. prædictus Pontifex Leo X. Civitatem Taurinensem in Metropolim erexit, & anno sequenti 1516. eamdem Civitatem innumeris privilegiis exornavit, & Camberium apud Sabaudos, atque Burgum Civitates, in gratiam ejusdem Ducis Caroli III. Episcopali Sede insignivit, prout testatur *Philibertus Pingonius de August. Taurin. ad ann.* 1514. 1515. *&* 1516. *fol. mihi* 72.

232. Tandem pro sano, & genuino intellectu prædictorum verborum necesse esset inspicere concessiones illas, gratias, & Indulta Summorum Pontificum, Imperatorum, & Regum, in quibus de Duce, & natione Sabaudiæ, facta mentio dicebatur; posset enim tunc ista veritas dilucidari ex facti qualitatibus, & circumstantiis; cæterum negari non potest, appellatione Nationis Sabaudiæ, ex communi usu loquendi, venire omnes, qui subjacent Ditioni, seù Dominio Ducis Sabaudiæ tàm citrà, quàm ultrà Montes; nam tàm Pedemontani, quàm Nicienses, Sabaudi vulgariter nuncupantur. Hinc Antistites Græci, cùm promisissent accedere ad Concilium universale, in Sabaudia celebrandum, allegavit Joannes Ecclesiæ Græcæ apud Latinos Patres Orator, ipsos intellexisse de illa Sabaudia, quæ erat in Italia, sicuti refert *Panormitanus in suo tract. de Concilio Basileensi cap.* 1. *num.* 5. nam etiam apud Grammaticos nationis vocabulum plures potest in se diversas Gentes continere: neque enim omnes qui sunt de eadem natione ejusdem sunt Gentis: & Natio, juxtà notata per Calepinum in eodem vocabulo, ordinem quoque, societatem, sectam, & genus hominum significat, ac recipit latissimam significationem. *Cardin. de Luca sub tit. de benef. disc.* 36. *num.* 12. undè meritò omnes Subditi Sabaudiæ Ducis, tàm ultrà, quàm citrà Montes Nationis Sabaudiæ, tanquam ejusdem ordinis, & societatis respectu Principis dominantis vulgò denominantur, & Sabaudi nominis gloriam jactant, atque Sabaudi meritò reputantur: sicuti Ecclesia illa, quæ Romæ omnibus Sabaudiæ Ducis Subditis communis est, vulgò Nationis Sabaudiæ nuncupatur; cujus veritatis irrefragabile testimonium præbent præallegatæ *num.* 14. *& duobus sequentibus* litteræ Apo-

sto-

ſtolicæ Sixti IV. Innocentii VIII. Julii II. in quibus ad diſtinguendos Subditos Ducis Sabaudiæ à non Subditis,& Alienigenis,adhibentur illa verba *ſive alterius Nationis* .

233. Quòd ſi mentio facta in Leonina Conſtitutione de Natione Sabaudiæ ſumi velit de ſolis Incolis illius Provinciæ, qui verè in Sabaudia geographicè ſumpta commorantur, parum, aut nihil contineret de illis Regionibus Ultramontanis,in quibus adhuc hodie dominatur Dux Sabaudiæ, juxtà accuratam diſtinctionem,quam de variis Populis, & Provinciis ibidem exiſtentibus facit,poſt antiquiores, Eques *Guicenonius in ſua hiſtor. Genealog. vol.* 1. *cap.* 1. nihil enim commune habent Provinciæ Gebennenſis, Maurianenſis, Tarantaſienſis, Cablaſii, & Montis Cinìſii cum Sabaudia in proprio ſignificatu ſumpta,quæ intrà Urbem Camberiaci, atque nonnulla circumjacentia municipia, & Oppida circumfertur.

234. Hinc in actis diviſionis factæ per Carolum-Magnum Imperii inter ſuos liberos,legitur in portionem Ludovici deveniſſe inter alias Regiones Sabaudiam, Mauriennam, Tarantaſiam, Montem Ciniſium, prout obſervat prædictus Eques loco ſuprà citato *verſ. Paſſons à la Savoye*; proinde Sabaudi Principes ab initio ante conquiſitum Camberiacum, Maurianæ Comites vocabantur; undè ridiculum eſſet ad ſolam Sabaudam Nationem, in locali ſignificatu ſumptam, trahere promiſſionem Nicolai V. & aliorum Pontificum; cùm ibidem nulla Eccleſia Metropolitana, vel Cathedralis, aut Abbatialis reperiatur: nec hodie Duces Sabaudiæ Ultràmontes,niſi in Tarantaſienſi Metropolitana,atque Cathedralibus Maurianenſi, Gebennenſi, & Lauſanenſi jus ſuum experiri valeant.

235. Ad ſupprimendam hanc veritatem non meretur allegari quædam epiſtola, quæ ſub nomine Petri Cardinalis Aldobrandini inſcripta dicitur ad Nuncium Taurinenſem die 12. Auguſti anno 1600. ſequentis tenoris:

Molt' Illuſtre Signore.

236. *Con il ſolito ordinario di Milano, Io ebbi trè lettere di V. S. una comune trà lei, e Monſig. Patriarca: l'altre due particolari, alle quali riſponderò con queſta, dicendoli, che avendo Io dato parte a Noſtro Signore del ragionamento tenuto da lei con gli Miniſtri del Sig. Duca , in propoſito dell' Abazìa di Caramagna: dice Sua Santità, ch' ella hà fatto prudentemente a rappreſentar loro, che le difficoltà, che ora ſi fanno per dare il poſſeſſo di detta Abazìa, non faciliteranno punto il particolare de' privilegj; mà ſappia V. S. che ſe bene gli privilegj ſono confermati da Sua Beatitudine, non comprendono gli Beneficj del Piemonte:e però reſta eſcluſa la pretenzione di S. A. dell' Abazìa di Caramagna in virtù di queſti Indulti, &c.*

237. Facilè quilibet in proprio ſenſu ſub ſpecie recti decipitur, & facti intelligentia ſoli Deo infallibiliter nota, etiam prudentiſſimos fallit; undè non mirum,quòd Card. Aldobrandinus in illa inani aſſertione,inconſultò emanata,contrà facti veritatem erraverit; Nos autem ſequi debemus, non quod placuit Cardinali gratis expendere, ut faveret Amico, & Sabaudiæ Miniſtros à debita Regii juris defenſione retraheret;ſed tenemur ſine ira,aut ſtudio,in quibus veritas non invenitur, illis firmiter inſiſtere,quæ ſuper hoc puncto juſtitiæ,& æquitati conſona convincuntur: neque inanibus verbis pondus aliquod addi poteſt, quamvis à Car-

à Cardinalis tunc Patroni,seù, ut aulica vocare consuevit assentatio,Regnantis, ore prodierint. Etenim licèt Cardinalis de Luca scribens ante Pontificatum san. mem. Innocentii XI. in istis secundùm carnem, & sanguinem veris, aut adlectis Summorum Pontificum Nepotibus generale vivæ vocis oraculum agnoverit, in sua relatione Romanæ Curiæ *discurs.6.num.9.* ubi plura de hoc supremo,& universali Cardinalium Nepotum ministerio congessit, quæ etiam in Principibus merè Secularibus simili Ministro utentibus, à Sapientibus Viris nunquam probata, eorumdem Principum imbecillitatem, atque inertiam arguunt: necnon regiæ virtutis famam apud Posteros lædunt. Attamen si fides danda est *Roberto Lancellotto in suo tractat.de attentat.in præfatione cap.4.num.424.& seqq.fol.mihi* 81. nunquam tanta fuit Cardinalis regnantis anthoritas, ut suis litteris missivis, ea, quæ ad justitiam pertinent, tollere, aut minuere poterit.

238. Observandum ulteriùs est, epistolam prædictam in primo capite, ubi loquitur ex ore Pontificis,non afferre, nisi dubia, & obscura verba nihil prorsus concludentia; nam cũ ipsemet Pontifex anno 1595.die 19.Junii Nicolai V. promissionem, & subsequuta Indulta in forma specifica confirmasset, & ampliasset, juxtà notata in præcedentibus *n.* 31.& singulatim *n.* 179.& 180.nescio quo tendere valeant illa verba: *Dice Sua Santità, ch' ella hà fatto prudentemente a rappresentar loro, che le difficoltà, che ora si fanno per dare il possesso di detta Abazìa al Sig.Cardinale S.Clemente,non faciliteranno punto il particolare de' privilegj*.

239. Quòd si inspiciatur alia pars ipsius epistolæ, in qua Cardinalis à semetipso loquitur in relatis verbis: *Ma supplica V.S.&c.* longè distat à manifesta voluntate, & mente ejusdem Pontificis,qui jam in suo indultu emanato de anno 1595. declaraverat Nicolai V. promissionem servandam esse sine aliqua loci restrictione in temporali Dominio, Ditione, Districtu, & Statu Ducis Sabaudiæ, atque favore Subditorũ ejusdem Ducis, exclusis dumtaxat exteris,& alienigenis,prout etiam approbando specificè in eodem suo Indultu, Constitutiones Sixti IV. Innocentii VIII. & Julii II. satis expresserat Indulta Apostolica circà provisiones beneficiorum ad favorem Ducis Sabaudiæ, nullis nisi extrà suum temporale Dominium limitibus coarctari, dum ibidem individualis mentio habetur de Districtu, Ditione, Comitatibus, Terris, Locis, & aliis Dominiis Sabaudiæ ultrà, & citramontanis Dominio ipsius Ducis mediatè, vel immediatè subjectis, excludendo duntaxat alienigenas, sivè alterius nationis, & Dominii.

240. Contradicit paritèr in hac parte Cardinalis assertio ipsius rei gestæ veritati; nam Cardinalis de S.Georgio,titulo S.Clementis nuncupatus, antequam caperet possessionem ejusdem Abbatiæ de Caramania, sibi conscius Jurium Ducis Sabaudiæ, professus est se eamdem Abbatiam obtinuisse ex præviis intentione, atque consensu ad nominationem ipsius Ducis, prout constat ex annotatis in Registro Camerali sub die 11. Maji 1591. de quo memini supra *num.* 182. quod idem jam agnoverat intuitu Abbatiæ de Ripalta Diœcesis Taurinensis in actis Cameralibus, ubi legitur rescriptum Serenissimi Ducis, quod affert prædictus *Marchio, & Præses dell'Escherene in sua epist.5.* ibidem:

Carlo

Carlo-Emanuel Primo, Duca di Savoja,&c.

241. *Avendo la Santità di N. S. provisto il Cardinale S. Giorgio dell'Abazìa de' Santi Pietro, ed Andrea di Rivalta, avutane prima la nominazione, e consenso nostro, conforme a gl'Indulti, che tenemo dalla Santa Sede Apostolica: ed essendo per parte del detto Cardinale stati supplicati per la missione in possesso di detta Abazìa. Noi veduto il Breve di Sua Santità, e piacendone, che il suddetto Cardinale goda di essa, e de' suoi frutti, e redditi, mandiamo, e comãdiamo per le presenti, di nostra certa scienza, a tutti nostri Magistrati, Ministri, Officiali, Commissarii, e ad ogni altro a chi spetterà, che in osservanza del Breve suddetto, e delle presenti, abbiano da metter il detto Cardinale, overo il suo legitimo Agente nel vero, e real possesso della detta Abazìa, ed in essa mantenerlo, e difenderlo da ogni opera di fatto, con inibirli, sicome Noi gl'inibiamo ogni molestia, alla pena della disgrazia nostra, ed altra a Noi arbitraria, rimessa ogni eccezione, ed opposizione in contrario. Dat. &c.*

242. Nè videar fingere mihi hostem, quem feriam, & convicium illud mereri, de quo *J.C. in l.Domitius labeo 27.ff.de testament.* diutiùs non immoror in perquirenda hujus articuli veritate, quæ dum ex seipsa loquitur, scribenti silentium imponit; neque enim justitia causæ aliquam pati potest ambiguitatem; dum manifestè patet Sabaudiæ Duci indefinitum jus nominandi ad omnes Episcopales, & Abbatiales dignitates in suo temporali Dominio consistentes omninò deberi, quod Adversantes ipsi fatentur, nec nisi irrationabiliter contrà omnem utriusque Juris disciplinam abnuere possunt, sivè à priori necessarias, & correspectivas Pontificiæ promissionis causas radicitùs introspiciant, sivè à posteriori ipsiusmet contractæ promissionis vim, & efficaciam à Ratione, Observantia, Authoritate, & Exemplo metiantur: prout respectivè ad singula in hucusque traditis, pro veritate tuenda, demonstravi.

Finis Primæ Partis.

CAROLI

CAROLI
DE FERRARIIS
ADVOCATI ROMANI
ALLEGATIO
PRO
DATARIA APOSTOLICA.

In causa Sabaudieñ. Privilegiorum.

EDITIO SECUNDA.

ANNO cIↃIↃCCX.
SUPERIORUM PERMISSU.

CAROLI DE FERRARIIS

ALLEGATIO.

1. VEtuſtiſſima hæc Controverſia, quæ ſuper interpretatione Privilegiorum, ſeù Indultorum Sereniſſimi Domini Ducis, & Nationis Sabaudiæ jamdiù à Seculo, & ultrà, excitata, pluries ad favorem Sedis Apoſtolicæ, tàm extrajudicialiter, quàm etiam judicialiter deciſa fuit, quæque modò, tamquam nova in lucem prodit, ſeù veriùs reviviſcit: dubio procul definienda videtur pro omnibus perpetuis futuris temporibus ad favorem ejuſdem Sanctæ Sedis; Quippè quæ pro libera collatione Abbatiarum intra Diſtrictum Regionis Pedemontanæ, fundàtam utique habet intentionem in aſſiſtentia Juris ex triplici, & quidem irrefragabili fonte exoriente. Et primò ex abſoluta poteſtate, ſivè Dominio, quod Summus Romanus Pontifex, tamquam Univerſalis Eccleſiæ Caput, & Rector, habet in omnibus Beneficiis alienarum etiam Provinciarum, & Diœceſum. Sicut enim ille poteſt titulos Beneficiorum creare, & creatos deſtruere, ratione abſolutæ, & generalis adminiſtrationis Jure Divino ſibi tributæ; quemadmodum uno ore conſentiunt, tàm Theologi, quàm Canoniſtæ, *teſte D. Thoma ſecunda ſecundæ quæſt.100. artic.1. in reſponſione ad 7. Sot. de Juſtit. & Jure lib.3. quæſt.6. artic.2.* & latiùs *Cardinalis Bellarmin. controverſ. tom.1. de Roman. Pontific. lib.1. ex cap.5.10. & ſeqq. Abbas Panormitanus in cap. Conſtitutus num.13. de Religioſis Domibus, Cened. quæſt. Canonic.22. ſub nu.4. Lotter. de re Benefic. lib.2. quæſt.22. num.10. & ſeqq. & Germon. de Indult. §. Per quæ ſublatis, num.37. & plurib. ſeqq.* & communiter alii.

2. Ità, & jure ſuo dicitur uti, quando concurrit in collatione Beneficiorum cum Ordinariis locorum, vel quando de eis, tametſi in alienis Diœceſibus exiſtentibus, aliter diſponit, vel ea liberè ſibi reſervat, ut ſcripſit Stephanus Papa Gualberto Patriarchæ apud *Gratian. in Canon. Nunc verò 20. cauſ.9. quæſt.3.* ibi - *Licet Apoſtolica prærogativa poſſimus de qualibet Eccleſia Clericum ordinare* - & in *Canone ſi à Sede Apoſtolica 31. de præben. in 6.* ibi - *Is, cui Sedes ipſa contulit, vel Legatus propter conferentis ampliorem prærogativam, erit alteri præferendus* - Et in *cap. Dudum 14. eodem titulo:* & clariùs in *Clementina 1. in fine, ut lit. pendent.* ibi - *Salva tamen in præmiſſis omnibus Romani Pontificis poteſtate, ad quem Eccleſiarum, Perſonatuum, Dignitatum, aliorumque Beneficiorum Eccleſiaſticorum plena, & libera diſpoſitio, ex ſuæ poteſtatis plenitudine noſcitur pertinere* - & communiter apud Theologos, & Canoniſtas.

3. Secundò, Jus Sedis Apoſtolicæ, in hac peculiari quæſtione collationis Abbatiarum Status Pedemontani, promanat ex longæva, ac diuturna obſervantia poſt dicta Indulta continuata uſque ad hæc tempora, ſecundùm quam Romani Pontifices Prædeceſſores dictas Abbatias, & Beneficia in Menſibus Apoſtolicis liberè contulerunt, abſque aſſenſu, nec intentione perhabita à Sereniſſimo Duce, ut concludenter ex pluribus authenticis documentis demonſtratur in noſtro Summario Jurium. Unde intrat reſponſum Pauli Juris-Conſulti in *l.36. ff. de*

 legib.

legib. & Senat. Consult. ibi - *Si de interpretatione legis quaratur, in primis inspiciendum est, quo jure Civitas retrò in ejusmodi casibus usa fuit: optima enim est legum interpres consuetudo*-cui consonat aliud monitum ejusdem Juris-Consulti in *l.22. ff.eodem titulo*, ibi - *Minimè sunt mutanda, quæ interpretationem certam semper habuerunt.*

4. Et tertiò, magis in dubium redditur hujusmodi Jus ex re judicata, tacita exadversò acceptata, & exequutioni inconcussè usque adhuc demandata. Cùm enim de anno 1659. sub Pontificatu s.m. Alexandri VII. prætensio dicti Domini Ducis, ex benigna permissione Summi Pontificis proposita fuerit, atque submissa Judiciali Trutinæ Congregationis septem Prælatorum, doctrina, & virtute præfulgentium, ad hunc effectum specialiter deputatæ, eadem unanimi omnium Voto decrevit, Monasteria, seù Abbatias Regionis Pedemontanæ sub dictis Indultis Apostolicis non comprehendi. Summar.*num.*13. Cui quidem Judicato, tanquam undique justo, Serenissimus Dominus Dux, ejusque Ministri acquieverunt, & abindè citrà, tàm prælibatus san.mem. Alexander VII. quàm omnes alii Successores, æqui, ac justi zelantes Custodes, in antiqua, ac pacifica eorum possessione continuarunt, liberè conferendo controversas nunc Abbatias, earumque collationes exequutioni demandando, nulla interposita reclamatione, ut in Summario *è num.*14.*usque ad* 31. Ideoque, cùm huic parti, ultrà claram juris assistentiam, arrideat etiam res judicata jam exequuta, hæc pro veritate habetur, quæ non debet exadversò in dubium revocari, neque minorem obtinet authoritatem, quàm solemnis transactionis, seù concordati, cui res judicata rectà ratione æquiparatur, ad *textum in l. res judicata* 208. *ff.de regul. jur. & l.ingenuum, ff.de stat.homin. & l.non minorem* 20.*Cod.de transact.*

5. Atque hinc adversùs tot juridica fundamenta, quibus Sedes Apostolica innititur, parùm, aut nihil relevant extraneæ, & impropriæ interpretationes, quas Domini Adversantes attribuunt antiquis Indultis Apostolicis san. mem. Nicolai, Sixti, & aliorum Summorum Pontificum, ex quibus probare conantur, sub eorum concessione, non minùs Monasteria Status Pedemontani, quàm alia Ducatus Sabaudiæ contineri. Etenim contraria hujusmodi interpretatio, vel est omninò fallax, & erronea, ut modò infrà apertè ostendetur: vel in omnem casum adeò dubia, & æquivoca, ut attendi non debeat ad infringendam authoritatem rei judicatæ observantia antiqua, media, & recenti munitam, adversus quam in jure nostro non admittuntur ingeniosa ratiocinia, vel subtiles argumentationes, sed undique solida desiderantur documenta, quæ illius injustitiam adeò apertam demonstrent, ut nullo velamine possit celari, vel adumbrari, ut monet *textus in cap.consanguinei* 11. *§. Fraternitati, & cap.inter vos* 13. *de sentent. & re judicat. Innocent. in cap.ex litteris, & cap.auditis de restitutione in integrum, Giurb.decis.*18. *num.*7. *&* 8. *Benintend.dec.*85. *num.*7. *Scaccia de sentent. & re judicat.gloss.*14.*quæst.*2. *num.*7 *in fine, Adden.ad Ludovis. decis.*459. *num.* & *Rota decis.*266.*num.*11.*par.*15. *& decis.*210.*num.*3.*part.*18. *recent.*

6. Hujus autem generis non sunt argumenta in oppositum deducta, & quæ ad quatuor tantum genera reducuntur: quorum primum desumitur ex qualitate, seù natura Pontificiæ concessionis, seù potiùs promissionis, seù concordati. Secundum ex causa motiva, seù finali ejusdem concessionis. Tertium ex propria, ac naturali significatione verborum, illorumque contextu. & Quartum ex subsequuta observantia exemplis comprobata. Nullum tamen subsistit, nec exoptatum intentum concludit.

7. Non-

7. Non quidem primum. Quod scilicet Indulta hujusmodi à Sede Apostolica elargita Serenissimo Duci, & Nationi Sabaudiæ, emanaverint ex causa præcedentium dissentionum exortarum inter Supremos Principes, & Romanam Sedem super reservationibus, & dispositionibus Dignitatum Episcopalium, & Abbatialium, aliorumque Beneficiorum Ecclesiasticorum, de quibus actum fuit in Concilio Constantiensi, & Basileensi; Adeoque eadem censeri debeant emanasse per viam concordatorum, sicuti cætera alia concordata, ex Sedis Apostolicæ placitó promanarunt cum aliis Nationibus, scilicet Germana, Polona, & Gallica. Siquidem nullum de præambulo tractatu, minùsque de conclusione assertorum concordatorum cum Natione Sabaudia affertur documentum, nullumque indicatur testimonium apud Historicos, aut probatos Authores; sicuti quamplurima suppetunt de concordatis cum Natione Germanica, Polona, & Gallica, cum quibus, præviis pluribus tractatibus, verè fuerunt inita, & valdè quidem generale, parumque concludens est argumentum exadversò deductum, ex eo, quod plures Episcopi, & non parvi Abbates utriusque Sabaudiæ, Allobroges scilicet, & Pedemontani, intervenerint in dicto Concilio Basileensi, ejusque Decreta amplexati fuerint non minùs, quàm Germani, & Galli, ibique ad Summum Pontificatus apicē evectus fuerit Amadeus Sabaudię Dux sub nomine Felicis V. siquidē cum hæc longè anteà dd. Indulta gesta fuerint, & de tempore, quo pessimum, & detestandum schisma perfundabat Ecclesiam Catholicam, ex actis præcedentis Concilii Basileensis, quod Conciliabulum schismaticum, seditiosum, & nullius prorsus authoritatis appellat subsequuta Oecumenica Synodus Lateranensis, sub Leone X. celebrata, in *sess. 11.* nullum desumi valet validum argumentum, quod concludat Decreta ejusdem Basileensis Conciliabuli causam præbuisse concordatis, seù concessionibus ad favorem Nationis Sabaudæ indultis. Nam ut optimè monet eruditissimus *Card. Turrecremat. in Summ. de Eccles. lib. 3. cap. 24. Cùm Concilium Basileense, ut toti Orbi notum est, scandalosum fuerit, & in multis præsumptuosum, transgrediens terminos, quos posuerunt Patres Sancti in Conciliis universalibus, ab illo nullum argumentum sumendum est.*

8. Potissimum, cùm primum ex dictis Indultis emanaverit à Nicolao V. sub anno salutis 1451. & sic de tempore, quo Catholicæ Ecclesiæ Navis infeliciter ante aberrans, divina inspirante aura, delata erat ad tranquillum Portum Romanæ Sedis, & postquam spontè renunciato Pseudo Pontificatu per Amadeum Sabaudiæ Ducem, redactisque Patribus, & Episcopis utriusque Sabaudiæ sub legitimo Jugo Apostolicæ Sedis, res erant in perfecto statu tranquillitatis, & ipse Amadeus ab eodem Nicolao creatus fuerat Apostolicæ Sedis Legatus in Patria sua, ut referunt *Bayl. in summa Conciliorum Generalium tom. 1. in actis Concilii Basileensis, fol. mihi* 491. & cæteri alii Historici passim.

9. Neque assumptum contrarium aliquo modo probatur ex Apostolicis literis ipsius Nicolai, quippè quæ in integro earum contextu nullam habent conventionem de præcedenti mutuo tractatu, nullumque verbum, quod sonet in concordatum conventionale, & necessarium; quinimmò apertè præseferunt ex mera, & gratuita liberalitate, & ex volūtaria causa amoris, & benevolentiæ ergà Serenis. Ducem privilegia hujusmodi indulta fuisse, ut clarè demonstrat, tùm causa proœmialis ejusdem Indulti, desumpta ex paternæ charitatis affectu, & ex sollicita cura, quàm habent Romani Pontifices providendi tranquillitati, & paci cujuslibet Status Catholicorum Principum. Tum subsequuta expressio liberalita-

litatis, favoris, & benevolentiæ specialis ergà personam Ludovici Sabaudiæ Ducis, tunc regnantis, ibi - *Congruit tamen nos Catholicos Principes, Nobis, & Apostolicæ Sedi devotos, quo id à nobis sincerè requiritur, propensioribus favoribus prosequi:* & clariùs infrà - *Dilectum filium, nobilem Virum, Ludovicum Ducem Sabaudiæ, &c. favore, benevolentiæ specialis, & considerationis nostræ respectu prosequi volentes, &c.* ut latiùs in nostro *Summar. num.* 1. & licet deindè in dispositiva Summus Pontifex adhibuerit verba illa - *hac serie certum reddimus, & sibi promittimus*; cum tamen hæc promissio non fuit facta per stipulationem, neque prævio tractatu, sed ex præmissa causa liberalitatis, & benevolentiæ, utque concessionem firmiorem redderet, non immutat utique naturam gratiæ, seù privilegii, neque eam facit transire in aliam speciem concordati, sed resolvitur in simplicem pollicitationem observandi, & custodiendi gratias concessas, quemadmodum apertè suadet totus contextus Indulti, & clariùs demonstrat discretivus, & diversus modus, quo idem Nicolaus V. aliique Romani Pontifices usi sunt, quando cum aliis supremis Principibus Catholicis concordata super collatione Beneficiorum convenerunt. Non enim per viam Indulti, nec per verba præseferentia gratuitam, aut remuneratoriam meritorum concessionem, sed prævio mutuo tractatu, ordinationes, & Capitula, seù Statuta per utriusque Ministros concordarunt, ac stabiliverunt, eaque sic concordata examinari magna maturitate fecerunt per S.R.E. Cardinales, & deinde per Constitutionem Apostolicam approbarunt, ratificarunt, laudarunt, & acceptarunt, ut de concordatis Germaniæ initis inter Federicum Imperatorem, Principesque Germaniæ, ac Legatum Apostolicum apparet ex Bulla ipsius Nicolai V. in *Bullar. nov. tom.* 1. *Inter suas, la prima*, ibi - *Nuper siquidem carissimus in Christo Filius noster, Federicus Romanorum Rex Illustris, & nonnulli alii dilecti Filii Ecclesiastici, & seculares Principes inclytæ Nationis Germanicæ ex una: & dilectus Filius noster Joannes Sancti Angeli Diaconus Cardinalis, in partibus illis Apostolicæ Sedis de Latere Legatus, per Nos ad dictas partes missus, sufficienti desuper à Nobis, & Sede Apostolica authoritate suffultus ex alia partibus, Romanæ Ecclesiæ, & dictæ Nationis nominibus pro ipsius Ecclesiæ unione, pace, & tranquillitate inter Ecclesiam, & Nationem prædictam perpetuò solidandis, & conservandis, diversa rationabilia, & utilia, ordinationes, & statuta à Partibus ipsis hinc indè approbata, laudata, & conclusa, acceptata, & concordata fuerunt, ac ediderunt, &c. Nos itaque, qui statuta, ordinationes, & concordata prædicta per nonnullos ex Venerabilibus Fratribus nostris, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, magnarum authoritatis, & litteraturæ Viros diligenter examinari, & discuti fecimus, eaque rationabilia, & salubria tàm Ecclesiæ, quàm Nationi præfatæ fore comperimus, &c. Apostolica authoritate, & ex certa scientia approbamus, ratificamus, laudamus, & acceptamus, & præsentis scripti patrocinio communimus, juxtà modum, & formam subsequentes.*

10. Et in concordatis Galliæ inter san. mem. Leonem X. & Franciscum Regem initis, consimili ferè modo, processum fuit, ut testatur Bulla Apostolica, inter impressas dicti Leonis X. *la* 20. *Bullar. nov. tom.* 1. *fol. mihi* 578. §. 5. & 6. & signanter *in versic. In locum dictæ Pragmaticæ sanctionis, ac singulorum Capitulorum in ea contentorum, infrascriptas invicem tractatas, & cum Fratribus nostris S.R.E. Cardinalibus diligenter examinatas, & de eorum consilio cum præfato Rege concordatas per dilectum Filium Rogerium Barnè Advocatum, Oratorem*

rem suum, ad hoc ab eodem Francisco Rege ad Nos destinatum, habentem ad hoc speciale, & sufficiens mandatum, &c. statuimus, & ordinamus, quod de cætero loco dictæ Pragmaticæ sanctionis, &c. infrascriptæ observentur Constitutiones, &c. & ita pariter servatum fuit in concordatis Poloniæ, de quibus meminit *P. Thomassin. de Benefic. part. 2. lib. 1. cap. 45. num. 4. in fine.*

11. Cum aliis antem Regibus, & Principibus, ad debitam obedientiam pronioribus, Sedes Apostolica nulla iniit concordata, sed ex mera liberalitate, nullaque cogente necessitate, Gratias, & Indulta diversis quibusque temporibus elargire consuevit, ut paulò post allegatos Schismaticos motus Basileenses Eugenius IV. respondens Portugalliæ Regi protestatus est, Apostolicam Sedem disponere de Episcopatibus, aliisque Beneficiis juxta Ecclesiæ utilitatem, non expectato aliquo Regū assensu: & quamvis preces sibi frequenter porrigerentur à Regibus Galliæ, Angliæ, & Hispaniæ, nihilominùs ait à se eis tātùm tribui, quantùm fineret Apostolicæ Sedis Dignitas, & utilitas Ecclesiarum, ibi - *Supplicant nobis Reges Franciæ, Angliæ, & Hispaniæ, cæterique pro Prælatorum promotionibus, nobisque commendant, quos utiles, & idoneos credunt. Nos exaudimus, quantum cum Deo possumus, & bonore nostro preces eorum; Ubi verò aliter videtur nobis pro commodo, & bono regimine Ecclesiarum, Reges, & Principes acquiescunt.* ut refert *Raynald. ad annum 1439. num. 37. & anno 1440. num. 2. & Thomassin. de Benefic. part. 2. lib. 1. d. cap. 45. sub num. 3.*

12. Quamobrem, cùm Sabaudiæ Duce Nicolaus V. aliique Pontifices successores, utpotè cùm Catholico, & Sanctę Sedi obediente Principe, nullam habuerint necessitatem iniendi concordata, aut conventiones, sicuti cum aliis præmemoratis Nationibus ea inire coacti fuerunt, nullaque cum eo præcesserit mutua tractatio, nec subsequens Capitulorum conventio, aut approbatio, evidens utique redditur, quòd Indulta diversis temporibus eidem Duci, & Nationi Sabaudiæ elargita, non mereantur nomen concordatorum, seù conventionum, sed reputanda sint mera Privilegia, Gratiæ, & concessiones ex liberali Sanctæ Sedis benignitate tributæ, argumento sumpto à discretivo disponendi, seù procedendi modo cum aliis Nationibus observato, quod est in jure validissimum, ad *text. in l. unic. §. Ubi autem, vers. Sed & varietatis, C. de caduc. tollend.*

13. Quodque desuper comprobatur ex subsequuta confessione, & agnitione ipsarummet Partium, quæ in successivis confirmationibus expetitis, & obtentis à Sede Apostolica, dicta Privilegia nunquam concordata nuncupaverunt, sed semper Indulta, & concessiones, & præceteris in Bulla san. mem. Leonis X. data *in nostro Summ. num. 3.* ibi - *Nos igitur, qui præfatum Ducem specialis devotionis affectu, ex visceribus charitatis, prosequimur, hujusmodi supplicationibus inclinati, singulas litteras prædictas, & in eis contenta quæcumque, & quatenùs sint in usu omnia, & singula Privilegia, concessiones, gratias, & Indulta, tam per Romanos Pontifices, &c.* & hæc eadem verba continent Apostolicæ confirmationes san. mem. Clem. VII. Julii III. Gregorii XIII. & Clementis VIII. *eodem Summar. è num. 4. & seqq.* & fassus est ipsemet Senatus Pedemontanus apud *Joannem-Antonium ab Ecclesia* Ducalem Senatorem, & Consiliarium in *observatione forens. 190. num. 8. lib. 1.* ubi hæc ait - *Illud tamen certum est, quod Sabaudiæ Duces, de Apostolica Ecclesia, & Sanctæ Sedis Romanæ culmine semper benemeriti, ob innumera egregiè gestorum facinora, &c. quamplurimis privilegiis, & prærogativis ab eadem Sancta Sede donati, & decorati fuerunt, & præsertim à Nicolao*

lao V. &c. Quæ quidem ſubſequuta Indulta ſucceſſorum Pontificum, & conſeſſiones Ducum,& Miniſtrorum Sabaudiæ, benè declarant naturam,& qualitatem conceſſionum anteceſſoris Pontificis,etiamſi verba eſſent dubia,ut benè obſervat *Menoch. conſ.191.num.48. lib.2.& Rota dec.845.num.51.cor.Coccin.*cum aliis concordantibus ibidem relatis.

14. Quibus ſic poſitis,mole ſua ruit primum fundamentum DD.Adverſantium innixum in natura,& qualitate concordatorum,ex qua probare conantur, quòd cùm illa ſint inita ad conſervandam pacem, & unionem inter Supremos Principes, & Sedem Apoſtolicam, favorabilia ſint reputanda, latèque interpretanda, ſeù extendenda de caſu ad caſum, vel de loco ad locum ex identitate rationis. Siquidem cùm ex prædictis conſtet, quòd ſint merè Indulta, ſeù Privilegia, juxta illorum notiſſimam naturam, ſtrictè ſunt intelligenda, & cùm ſint cõceſſa Principibus Laicis,vel Regibus ſunt in jure canonico odioſa,& propterea ità veniunt interpretanda,ut quantò minùs fieri valeat,derogent Supremæ Poteſtati, ſeù liberæ diſpoſitioni Beneficiorum,quam omni jure habent Summi Pontifices,ut in ſpecialibus terminis *Card.de Luca de Benefic.diſc.110.num.9.in ſupplement. & Rota decis.84.num.7.& 8.part.2.coram Capotaquen. & apud Franceſ.var.reſolut.cap.16. num.218.& ſeq.*

15. Et in individuo Indultorum Sereniſs. Ducis Sabaudiæ, *Germon. de Indult. Cardinal.§.Per quæ ſublatis num.110.& Rota coram Puteo dec.25.aliàs 23. lib.2. in correctis.*

16. Succedit ſecundum argumentum contrarium deſumptum, ex generali ratione, ſeù cauſa finali Pontificiæ conceſſionis, quæ, cùm fuerit providendi ſtatui pacifico, & tranquillo Principum Catholicorum, *& nè Status ſui diſpendia ſubeant,& quævis ipſos conturbet adverſitas inteſtina:* ut ſunt verba præciſa Indulti Nicolai V. exindè arguitur,quod cùm hæc eadem ratio æqualiter reſpiciat collationem Epiſcopatuum,& Monaſteriorum Provinciæ Ultramontanæ, quàm Provinciæ Pedemontanæ, motivum præbeat extendendi privilegium ad Abbatias utriuſque regionis.

17. Verùm enim verò hæc ratio proemialis,licet apparenter videatur univerſalis,& adaptabilis ad proviſiones Eccleſiarum,& Monaſteriorum utriuſque Status, nihilominùs, intrinſecè ponderata, magis propriè convenit Regioni Sabaudiæ, quàm Pedemontanæ; Nam illa,tanquam extra Italiæ fines, & ultra Montes poſita, & confines habens cum Nationibus Belligeris, magiſque remota à reſidentia Supremi ejus Principis,& à perſonali illius præſidẽtia majus dubio procùl timere poterat periculum inteſtinæ adverſitatis à Summo Pontifice præ oculis habitæ, quàm Regia Pedemontana, quæ tanquam intrà Italiæ fines conſtituta, & finitima Nationibus in otio pacis educatis, nec non ab immediata Supremi Principis aſſiſtentia gubernata,longè plus remota erat à probabili metu civilium ſeditionum. Undè, cùm hujuſmodi Indulta certam habeant rationem magis adaptabilem Regioni Sabaudiæ, non poteſt, nec debet extendi ad alias Regiones, quemadmodum reſcripſit ſan. mem. Alexander Pontifex III. in *cap. Sanè de privileg.* ibi - *Temerarium, & indignum eſt aliquem ſibi ſua authoritate præſumere, quod Romana Eccleſia alicui certa ratione inſpecta ſingularibus voluit Beneficiis indulgere:*& ibi communiter Canoniſtæ.

18. Et quatenùs etiã ratio proœmialis,quæ ut plurimũ,vel ſemper latius patet, conveniat etiã Regioni Pedemõtanæ,adhùc cùm diſpoſitiva Indulti ſit reſtricta ad

ad Dominium, seù Statum Sabaudiæ, ut infra clarè demonstrabimus; ea apta non est ad extendendam Privilegii concessionem de loco ad locum, vel de uno genere Beneficiorum ad alterum, ea ratione, quia agitur de privilegio, seù indulto juris intentionis, sivè consensus à Sede Apostolica concessi Principi laico super Beneficiis Ecclesiasticis, quod tanquam exorbitans à jure communi Sacrorum Canonum, & odiosum non debet, nec potest extendi de casu ad casum, nec de loco ad locum ex identitate rationis, quinimmò nec etiam ex majoritate, ut apertè statuit utrumque jus; Canonicum scilicèt *in cap. Porrò 7. & d. cap. sanè 9. de Privileg.* & Civile *in l. quod contra 14. & l. jus singulare, ff. de legibus, & l. si verò 64. §. de vir. ff. solut. matrim. Gonzalez in d. cap. porrò num. 2. & in dicto cap. sanè num. 1. & 6. Butr. ibidem nu. 1. & Abbas in princip. Suarez de legibus lib. 8. cap. 10. & 11. Salas eodem tractat. de legib. disput. 17. sect. 6. & 8. Sanchez de matrim. lib. 8. disput. 1. num.* 38. cum aliis relatis per Episcopum *Roccam selectar. jur. disputat. tom. 1. cap. 76. num. 16. in fine, & Sac. Rota dec. 276. num. 12. part. 11. decis. 65. num. 2. & 3. part. 15. & decis. 134. num. 3. part. 18. recent. & decis. 19. nu. 5. coram Buratto, & decis. 154. num. 10. & 24. coram Duran.* & frequentèr in aliis.

19. Majorem autem vim constituunt D. D. Adversantes in lata, ac generali significatione verborum prioris Indulti sæpè memorati Nicolai V. in quo, cùm concessio, ut ajunt, indefinitè, & universalitèr loquatur de quibuscumque Ecclesiis, & Monasteriis existentibus infrà districtum Ducis Sabaudiæ, certò arguunt illud complecti cunctas Regiones, & Provincias dicti Principis imperio subjectas, sed cæteris aliis levius est argumentum, quod à generalitate, seù universalitate sermonis deducitur; cùm nullum verbum adeò universale reperiatur in dispositionibus, quod ex subjecta materia, vel ex præsumpta ratione, vel ex aliis verbis, seù circumstantiis adjunctis, non debeat restringi ad justum, & rationabilem intellectum, ut inquiunt *Bald. in cap. causam quæ num. 6. de rescript. Cardin. Mantic. de tacit. & ambiguis convent. lib. 5. tit. 7. num. 31. & Rota decis. 326. num. 4. part. 16. rec.*

20. In casu autem proposito universalitas verborum respiciens omnes, seù quascumque Ecclesias, & Monasteria, immediatè restringitur ex verbis annexis, & subsequentibus, ibi – *Infra districtum sui temporalis dominii consistentium*: districtus autem temporalis Dominii, licèt aliquando impropriè, & per translatum significet omnia loca extra Provinciam, & Regnum, in quibus supremus aliquis Princeps jus habet distringendi, & imperandi, ut de Republica Romana dici consuevit, quod sub suo districtu totum Orbem habebat. Propriè tamen significat quidquid accedit in subjectionem Civitatis, seù Feudi intrà fines illius, seù extrà fines Territorii simùl cum Civitate principali statutos, ut benè observat ex adversò laudatus *Franciscus Aretin. in consf. 77. nu. 4. & Simon. Scard. in Lexicon. juris in verb. districtus vers. vel districtus propriè est Dominium.*

21. Et specialitèr quando respicit loca Feudi, quod solùm comprehendat Territorium, seù tractum illum intra fines Feudi, in quo Dominus, vel Princeps Vassallos, vel Tenentes suos distringere potest, benè deducitur *ex lib. 1. feudorum tit. 5. §. 4.* ibi - *Si quis Feudum intra Curtem detinuerit, & Dominus districtum habuerit - & lib. 2. tit. 54.* ibi - *Qui allodium vendiderit, districtum, & Jurisdictionem Imperatoris vendere non præsumat* - aliisque exemplis, & Authoritatibus comprobat *Carolus Du Fresnè Dominus de Cangè in gloss. ad Scriptores Med. & Infim. latinitatis tom. 2. in eodem verb. districtus.*

M 22. Qua-

22. Quarè, cùm Indultum Nicolai directum fuerit Ludovico Duci Sabaudiæ, non autem Ludovico Principi Regionis Pedemontanæ: verba illa – *Infra districtum sui temporalis Dominii*, licèt latè pateant, & omnia loca, etiam extrà particulare Territorium Civitatis Dominantis dicti Ducatus comprehendant, & quidquid eidem Ducatui in subjectionem accedit; non transgrediuntur tamen fines, seù terminos extrà Ducatum, nec extendi valent ad Statum Pedemontanum, qui cùm proprium sibi retineat Principatus titulum, seù nomen, & propriis legibus moderetur, seù regatur, venire non potest sub nomine districtus temporalis Dominii Ducis Sabaudiæ in Indulto Pontificio à jure exorbitanti, & Sac. Canonibus odioso, in cujus interpretatione verba propriè, & strictè sunt intelligenda, ut ultrà generalitèr supra allegatos in nostris terminis tradunt *Gabriel.conf.*195.*num.*8.*& seqq.lib.*2.*Angel.de Aretio conf.*40. *num.*51.*&* 52. *Menoch.conf.*1156.*num.*67.*& seq.& plenè Rota in decis.*316.*num.*7.*& seqq. part.*9. *recent.*& in decisione ejusdem causæ impressa apud *Dian.oper.mor. to.*8.*pag.*649.

23. Eoque fortiùs si ponderetur virtus, & robur illorum verborum, scilicèt *infra districtum sui temporalis Dominii consistentium*, quæ essent incongruè apposita, si juxtà erroneum sensum D. D. Adversantium intelligi deberent de tota, & integra Dominatione Serenissimi Ducis; Sat enim fuisset disponere de omnibus, & quibuscumque Ecclesiis, & Monasteriis totius sui Status. Dum ergò Summus Pontifex generalitatem Ecclesiarum, & Monasteriorum restrinxit ad eas, quæ existerent infrà districtum: Necessariò dicendum est, quòd excludere voluerit alias existentes extra districtum, ex nota regula, quod inclusio unius est exclusio alteriùs, de qua *textus in l.cum prætor, ff.de judic.ibique scribentes communiter.*

24. Maximè cùm dicta exclusio de aliis Ecclesiis, seù Monasteriis prædicari non valeat, quàm de illis existentibus in Principatu Pedemontano, quæ si comprehenderentur, inutilis remaneret Implicita exclusio, neque in aliis extra Statum Pedemontanum esset verificabilis, & supervacanea desuper redderetur operatio dictæ dictionis *Infra districtum*, quæ cùm includat tantùm loca ejusdem districtus, excludit cætera loca extrà, vel propè districtum Ducatus, ad *textum in l.*1.*§.cum verbum, ff.de offic.Præfid.urb. l.final.ff.de captiv.l.quæro, & l.in vendit.ff.de act.empt.Gratian.discept.*301.*num.*20.*& in simil.ib.Rota in d. decis.*316. *num.*10.*part.*9.*recent.*

25. Crescitque argumenti robur ab expressione confinium Sabaudiæ, quæ in eodem Indulto Nicolai legitur occasione comprehēsionis trium Prioratuum, & unius Præpositruræ, quorum collationem Summus Pontifex sibi reservare voluit cum eadem qualitate intentionis habendæ à Domino Duce; Cùm enim hæc Beneficia, vel sint in confinibus Sabaudiæ, vel à dicto Pontifice expressa fuerint, tamquam existentia in confiniis Dominiorum suprà expressorum, ibi – *Qui in confiniis Dominiorum hujusmodi existant*: jam patet, quòd præcedenter sub eodem Indulto non intellexerat comprehendere, nisi loca Sabaudiæ, quæ continebantur intrà fines expressos, & per consequens excludere Regionem Pedemontanam, quæ extrà designatos terminos existit, ex nota regula, quòd confine excludit ex se totum illud, quod est extrà confinatum ad *Textum in l. cum servo, ff.de contrahend.empt.Bald.in l.fines, C.de evict.Hieronym. à Monte de finibus cap.*15.*num.*2.*& Rota decis.*139.*num.*18.*part.*9.*decis.*1.*num.*15.*part.*17.*& decis.* 326.*num.*13.*part.*18.*recent.*

26. Agno-

26. Agnoſcitur exadverſo vis hujuſmodi argumenti; Ideoque evitari conatur ex duobus ſuppoſitis. Alterum ſcilicet, quòd Nicolaus in hac ſpeciali proviſione nihil aliud agere voluerit, niſi à forma priùs in Indulto præſcripta circa proviſiones, & collationes omnium Beneficiorum, & Dignitatum poſt Pontificales majorum excipere dictos Prioratus Tallueriarum, Ripaliæ, & Novalitii, ac Præpoſituram Montis-Jovis. Alterum autem, quod Præpoſitura Montis-Jovis diſtet ultrà viginti milliaria à Ducatu Sabaudiæ, & conſequentèr ſit extrà fines illius, prout etiam Prioratus Novalitii ſit in Principatu Pedemontano, Diœceſis Taurinen. Indeque infertur, quod exceptio debet eſſe de regula, aliàs eſſet deriſoria.

27. Cùm autem neutrum ex præmiſſis ſuppoſitis ſubſiſtat, vel quatenus utrumque ſubſiſteret, nil relevet, nec ad intentum contrarium concludat; hinc tanquam fallax corruit conſequentia contrariæ animadverſionis. Et ſanè non ſubſiſtit, quod fa: mem: Nicolaus V. diſpoſuerit de his Prioratibus per viam exceptionis, dum ſola lectura Indulti apertè demonſtrat de eis diſpoſuiſſe per viam ampliationis, & extenſionis Privilegii. Cùm enim in prima illius parte conceſſiſſet, quòd nemo ſine intentione, & conſenſu Ducis promoveretur ad Cathedrales, & Monaſteria, & deindè quòd Dignitates poſt Pontificalem majores, & Prioratus conventuales in diſtrictu præfato exiſtentes, non providerentur, niſi perſonis idoneis de locis ditionis ipſius Ducis, aut ſibi gratis, vel de aliis locis oriundis: demum per viam novæ Orationis inceptivæ, non autem continuativæ, nec per viam exceptionis, ampliavit Indultum ad ſupradictos tres Prioratus, & unam Præpoſituram, & voluit quòd iſti ſimilitèr non conferantur, niſi de intentione ejuſdem D. Ducis, ibi—*Prætereà Prioratus Tallueriarum, &c. nulli conferemus, niſi ſimilitèr prius ab ipſo Duce ejus intentione habita de perſonis, quibus fuerint conferendi*: quæ quidē verba concepta per viam novæ Orationis, & cum dictione *Prætereà*, extendunt mētem concedentis, & actus diſpoſitionem protendunt, & ampliant, ad *Textum in §. prætereà de verbor. ſignificat. Barboſ. de diction. uſufrequen. diction.* 280. *num.* 2. *ubi alios citat.*

28. Maximè attenta alia dictione *ſimilitèr*, ut ſuprà poſita, quæ cùm referat omnimodam ſimilitudinem conceſſionis ſupra enunciatæ, etiam cum ſuis qualitatibus importat per omnia ità conceſſum hoc Privilegium in dictis Prioratibus, ut prius conceſſum fuerat in Cathedralibus, & Abbatiis, & ſic per viam principalis diſpoſitionis, non autem exceptionis, ad *Textum in l. ſi ii qui* 26. *ff. de donat. cauſ. mort. Gabriel. conſ.* 8. *nu.* 8. & *conſ.* 148. *nu.* 13. *vol.* 2. *Franciſcus à Ponte conſ.* 19. *num.* 6. & optimè *Rota deciſ.* 2121. *num.* 24. *coram Coccino.*

29. Indeque germana hæc intelligentia reddit æquivocam, ac inefficacem conjecturam, quæ exadverſo deſumitur ex natura exceptionis, quæ non adeſt, & tamen ubi etiam per hypotheſim diſpoſitio de dictis Prioratibus concepta eſſet per viam exceptionis: adhuc cùm Summus Pontifex eos crediderit poſitos eſſe in confinibus Ducatus Sabaudiæ, ut incōtrovertibilitèr reſultat ex verbis illius Indulti, *quæ in confinibus hujuſmodi Dominiorum conſiſtunt*; Hæc ſola credulitas concedentis ſufficit, ut ad interpretationem Indulti haberi debeant pro exiſtentibus in confinio, utque præſuppoſita exceptio judicetur de regula, ideſt de Beneficiis pertinentibus ad dictum Ducatum Sabaudiæ, etiam ſi aliàs eſſent de Principatu Pedemontano, cùm pro interpretatione cujuslibet diſpoſitionis non debeat attendi quid in rei veritate ſit, ſed qualis fuerit mens, & ſenſus con-

cedentis, illiusque credulitas tametsi erronea, ad tradita per *Bonden. colluṕlat.* 8. *num.*53.*versic. quod adeò verum est lib.*1. *& colluṕlat.*49.*num.*64.*tom.*2.*Rota coram Gregor.decis.*265.*num.*5.*& coram Celso decis.*86.*num.*7.

30. Hujusmodi Nicolai V.concessionem limitativam Privilegii ad Ecclesias, & Monasteria Ducatus Sabaudiæ,magis apertè comprobant successiva Indulta aliorum Summorum Pontificum, & incipiendo ab illo fa: mem: Sixti IV. quod supervenit de anno 1474. & sic 23. annis post sæpèdictum Nicolai Privilegium. Istud si cum illo combinetur,evidentèr verum demonstrat nostrum assumptum, & contrarium erroneum convincit. Indultum enim Nicolai juxtà sensum DD. Adversantium in medium profertur, tanquam concordatum inter Sanctam Sedem Romanam, & Serenissimum Ducem, & Nationem Sabaudiæ, in quo hæc omnia conventa, stipulata, & promissa exagerantur. Primò scilicet, quòd sine consensu, & intentione Ducis nemo promoveretur ad Ecclesias Metropolitanas, Cathedrales, & Dignitates Abbatiales totius status, sivè utriusque Provinciæ, tàm Ultramontanæ Sabaudiæ, quàm citrà Montanæ Pedemontis. Secundò quòd Dignitates majores post Pontificalem,& Prioratus Convētuales in omni ditione ejusdem Ducis consistentes non conferrentur, nisi personis idoneis de locis ditionis ipsius Ducis, aut sibi gratis, vel acceptis de aliis locis oriundis. Tertiò, quòd Prioratus Tallueriarum, Ripaliæ, & Novalitii, ac Præpositura Montis Jovis nulli providerentur, nisi similiter prius ab ipso Duce intentione habita de personis, quibus essent conferendi. & Quartò demum, quòd non concederentur Gratiæ expectativæ, & speciales reservationes cum quibusvis providendi mandatis, nisi personis dumtaxat, quæ locorum ejusdem ditionis alienigenæ, vel extraneæ non fuerint, nisi fortassis ejusdem Ducis consensus aliis personis super huiusmodi Gratiis obtinendis suffragaretur.

31. Hæc autem,tanquam vera per possibilem hypothesim concessa quoad omnia Beneficia Ducatus Sabaudiæ, & Principatus Pedemontani, non conveniunt,neque concordant cum precibus paulò post expositis Sixto IV. per Ducissam Yolant,Tutricem Philiberti Ducis Sabaudiæ, quæ his verbis fuerunt cōceptæ, & relatæ in Indulto Sixtino, nimirum – *Nobis nuper exhibita petitio continebat,quòd licet in Ducatu, Districtu, Ditione, Comitatibus, Territ.locis,ac aliis Dominiis Sabaudiæ ultrà, & citrà Montanis, Dominiò ipsius Ducis mediatè,& immediatè subjectis,quamplures personæ ex ejusdem Ducatu, districtu, ditione, & Dominio oriundæ ad Ecclesiasticas Dignitates, & alia Beneficia Ecclesiastica secularia,& cujuscunque Ordinis Regularia obtinenda habiles,atque idoneæ in numero copioso existant, tamen quamplures alienigenæ personæ ad Beneficia hujusmodi diversis,& exquisitis viis aspirant,& propterea postponitur earumdem oriundarum personarum promotio, & quampluribus ex eisdem,cum ipsis alias facultates non suppetant se in litterarum studiis exercendi, ut fertur opportunitas, & ipsi alienigenæ in dictis Beneficiis non curant personalitèr residere, quo fit, ut Divinus Cultus diminuatur, & ipsa Beneficia in spiritualibus, & temporalibus non modica patiantur detrimenta.Quare pro parte dictę Ducissæ,nomine quo supra, nobis fuit humilitèr supplicatum, ut in præmissis opportunè providere de benignitate Apostolica dignaremur:* ut latiùs *in nostro Summario Num.*2.

32. Et Summus Pontifex ex causis prædictis justis,& rationabilibus,tantùm, motus, nullaque habita consideratione ad Serenissimam Domum ipsius Philiberti Ducis Sabaudiæ, providit, seù statuit, ut nullus alienigena, sivè alterius

Na-

Nationis, & Dominii Clericus, vel Regularis, qui non esset de Ducatu, ditione, vel Dominio hujusmodi oriundus, beneficia prædicta secularia, vel regularia quæcunque, deinceps vigore litterarum quarumcunque expectativarum, acceptare, seù obtinere posset, *ut in eodem Summario num. 2.*

33. Si enim Serenissima Domus Sabaudiæ cum Nicolao V. antecessore Sixti IV. concordatum iniisset super collatione, & provisione omnium Beneficiorum totius sui Status mediati, & immediati eo modo, quo sibi fingunt illius DD. Defensores, qua necessitate præmebatur Ducissa Yolant paucis ab illinc annis supplicationes, & preces porrigere Sedi Apostolicæ, ut ab ea tanquàm novum impetraret ex gratia, & ex motivo pietatis erga Ecclesias, & Subditos, quod prætendere poterat ex Justitia, & vigore præcedentis concordati, sivè promissionis? In Indulto enim Nicolai præcisè continebatur, ut supra retulimus, quod gratiæ expectativæ non concederentur personis alienigenis, vel extraneis, nisi de consensu ipsius Ducis. In hoc autem Statuto, seù ordinatione Sixti, hoc idem statuitur, quoad gratias expectativas, sed nullum Jus, nullusque consensus eidem Duci reservatur, nullaque mentio habetur de dicto asserto concordato, sivè potiùs Indulto Nicolai, nullaque demum habetur consideratio ad prætensum Jus Ducis, sivè conventionale, sivè privilegiativum exadverso prætensum; evidens utique argumentum, quod antecedens Nicolai Indultum ab ipsismet Ducibus Sabaudiæ usque ab initio concessionis habitum non fuerit tanquàm concordatum, seù conventio, aut promissio coactiva universalis, nec extendibilis ad universum Statum, sed tanquam merum, & simplex Privilegium limitatum, atque coarctatum, quoad Beneficia tantùm Ultramontanæ Provinciæ.

34. Nec relevat si dicatur, quòd hujusmodi preces Sedi Apostolicæ porrectæ fuerint à Ducissa Yolant non informata, & inscia de Juribus Serenissimæ Domus Sabaudiæ. Nam turpe erit recurrere ad asylum ignorantiæ in re adeò gravi, & circa tàm favorabile Indultum Nicolai, quod à modernis defensoribus D.Ducis exageratur, tanquam solemne concordatum, cui causam dederint motus Ecclesiasticorum, & Principum totius Europæ, necnon Statuta Basileensis Concilii, & spontanea renunciatio Pontificatus facta ab Amadeo Duce Sabaudiæ; Inverisimile enim est, & humano intellectui ferè imperceptibile, quod vix concordato hujusmodi Privilegio, quod prodiit de anno 1451. supervenerit illius inobservantia, quodque Serenissimi Duces adeò segnes fuerint in tuendo hoc Jure novitèr acquisito, & passi fuerint, ut beneficia sui Status conferrentur contra formam Indulti alienigenis, & extraneis sibi non gratis, & acceptis, prout consuetum fuisse refert Ducissa Yolant in precibus Sixto IV. porrectis de anno 1474. sicuti inverisimile est, quòd ad occurrendum hujusmodi provisionibus, & indemnitati subditorum totius Status eadem Ducissa recurrere voluerit ad præsidium novæ gratiæ, sivè ordinationis Pontificiæ, quando pro tollendo contrario usu magis expeditum haberet remedium petendi, vel observantiam Indulti Nicolai, vel illius confirmationem: & crescit semper vis argumenti si ponderentur duæ aliæ consimiles petitiones, seù supplicationes successivè factæ per Carolum Ducem Sabaudiæ de annis 1484. & 1506. san.mem. Innocentio VIII. & Julio II. super simplici confirmatione Indulti Sixti IV. nulla habita ratione, nec mentione Indulti Nicolai V.

35. Ut ergo hæc Indulta inter se compatiantur, atque petitiones Ducissæ Yolant, & Caroli Ducis Sabaudiæ salventur ab inepta, seù inopportunitate, necesf-

cessariò fatendum venit, quòd præcedens Nicolai Indultum esset limitatum, & restrictum ad Beneficia Sabaudiæ, quodque successiva Indulta Sixti IV. Innocentii VIII. & Julii II. eatenùs impetrata fuerint à Ducibus Sabaudiæ, quatenùs mediante dicto Indulto Nicolai non esset consultum Beneficiis reliqui Status, & Regionis Pedemontanæ, quippe quæ tanquam in dicto Indulto nequaquam comprehensa conferebantur alienigenis, & extraneis per gratias expectativas; ideòque necesse fuit à Sede Apostolica novitèr obtinere hoc aliud Indultum, quod scilicet gratiæ expectativæ non concederentur alienigenis, & extraneis, sed tantùm oriundis, vel incolis ex dicta ditione, super quibus necesse non fuit, mentionem habere de Indulto Nicolai, neque illius petere confirmationem, cum ea non comprehenderet, ut evidentèr demonstrant omnes rerum circumstantiæ supra consideratæ, nec non tenores dictorum Indultorum insimul combinati, & discretivus desuper loquendi modus in utrisque adhibitus. Nàm in Indulto Nicolai, ubi disponitur de Beneficiis, verba stant restrictivè, & limitativè ad districtum temporalis Dominii Ducis Sabaudiæ, cujus tantùm contemplatione litteræ Apostolicæ promanarunt, ut suprà plenè demonstratum fuit. In Indulto autem Sixti IV. cùm Gratia directa sit ad commodum Subditorum, & Ecclesiarum, seù Beneficiorum minorum, verba sunt magis ampla, & personas, seù Beneficia utriusque Provinciæ, & totius Status comprehendunt, ibi. — *Quod licet in Ducatu, districtu, ditione, Comitatibus, Terris, locis, ac aliis Dominiis Sabaudiæ ultrà, & citrà Montanis, Dominio ipsius Ducis mediatè, ac immediatè subjectis &c.* ex qua quidem discretiva loquutione Summi Pontificis validum oritur argumentum diversitatis utriusque dispositionis, quodque scilicèt in prima concessione, ubi agitur de Ecclesiis Metropolitanis, Cathedralibus, Monasteriis, & aliis beneficiis inferioribus limitata ad districtum temporalis Dominii Ducis Sabaudiæ, non comprehendantur alia Beneficia Status, & Regionis Pedemontanæ, quodque in secunda, ubi tantùm agitur de Beneficiis minoribus, & de gratiis tantùm expectativis à Sede Apostolica super eis concedendis, tanquam magis lata, & per ampla comprehendantur omnia loca totius ditionis, & Dominii, tàm mediati, quàm immediati ejusdem D.Ducis, argumento sumpto à discretivo modo concedendi Indulta, & ab usu Summorum Pontificum concedentium, ut in specialibus terminis Indultorum firmavit Sac.Rota *in decis.85.num.1.part.2.coram Caputaquen. decis.632. num.10. & 11. coram Dunozetto juniore, & decis.599.num.9.par.18.tom.2.rec.*

36. Huicque intelligentiæ magis favent, quàm adversantur alia exadverso exhibita Indulta successorum Pontificum, nimirum Leonis X. Clementis VII. Julii III. Gregorii XIII. & Clementis VIII. Quippè quæ sunt pari modo directa Duci Sabaudiæ, nulla facta mentione Principis Pedemontani, repetita semper expressione confinium dicti Ducatus, & præcedentia Apostolica Indulta confirmant, tanquam concessa Duci, & Nationi Sabaudiæ, nullibi unquam expressa, aut enunciata Regione Pedemontana; undè eo magis declarant præcedentem concessionem Nicolai ad Sabaudos restrictam, quemadmodum ex sola denominatione Regis Hispaniarum Sac. Rota Indultum limitavit ad illius Regna, neque voluit extendi ad Comitatum Barchinonen. seù Cathaloniæ, *ut in decis.316.nu.7.part.9.decis.140.num.7.par.14.recent.* & apud *Dianam part.8. decis.9.§. Ex his enim in fine*, & aliis pluribus ejusdem causæ decisionibus supra allegatis.

37. Vindicato itaque plenario Jure Sedis Apostolicæ in Abbatiis, & Ecclesiis

ßis Status, seù Dominii Pedemontani, exadverso oppugnato, & excluso Jure intentionis, sivè consensus à D.Duce prætensi, tàm ex natura, & qualitate concessionum Pontificiarum, quàm ex causa, seù ratione finali, nec non ex proprietate verborum earumdem concessionum, faciliùs eliditur quartum fundamentum contrarium innixum in observantia, & exemplis exadverso relatis; Quia tantùm abest, quòd hæc contraria observantia probetur, ut potiùs ex hac parte undique clara demonstretur prò exclusione Abbatiarum Regionis Pedemontanæ ex duabus declarationibus seriò, & solemnitèr à Sede Apostolica emissis, altera scilicèt extrajudiciali, quæ prodiit mediante Organo Cardinalis Aldobrandini Nepotis san.mem. Clementis VIII. habentis vivæ vocis oraculum. *Summ.num.7. & 8.* & altera judiciali, quæ emanavit de anno 1659. à Congregatione particulari ad hunc effectum specialitèr deputata à fa.me. Alexandro VII. superiùs relata, & exequutioni successivè demandata. *Summario num.* 13. Quibus stantibus silere debent omnes assertæ enunciativæ contrariæ à diversis personis, sivè authoribus emissæ, cùm in hac materia interpretatio nis indultorum, seù privilegiorum, ea prævaleat interpretatio, quæ promanat à Principe concedente, sivè ejus successore, ea ratione, quia ejus est interpretari legem, cujus est condere, ut decrevit Innocentius III. *in cap. cum venissent 12. de Judic. ibique late Augustinus Barbosa num. 1. & sequentibus, & Fermosin. num. 1. & sequentibus, & num.46.* ubi plura tradit exempla, *Cyriac. controvers. 141. num. 48. Surd. cons. 558. num. 6. Mantic. de tacit. lib.2. tit.1.num.55.& seqq. Mansius consult.352.num.21.& seqq. tom.4.& consultat.375.num.38.& Rota dec.89. num.6. coram Cardinali Cerro*, ubi quod Privilegia Apostolica interpretari spectat ad Sedem Apostolicam, & ad ejus Tribunalia: *& in decis.94.num.13.in fine post Merlin.de legit.ubi approbat Peregrinum cons.9.num.4.& seqq.lib.6. improbantem interpretationes à laicis datas Indulto Apostolico.*

38. Corroboratur hæc observantia interpretativa ex actibus etiam positivis, nimirum ex continuatis per spatium centum annorum, & ultrà provisionibus omnium Abbatiarum in Regione Pedemontana vacantium, nulla habita intentione, seù consensu D.Ducis, quinimmò personarum propositione, seù commendatione semper rejecta, quoties ex parte D. Ducis fuit tentata, nec non desuper ex collationibus earumdem Abbatiarum indistinctè per Sedem Apostolicam factis, tàm in subditos D. Ducis, quàm in alienigenas, & extraneos, & quandoque reluctante eodem D. Duce, & deindè acquiescente, ut latissimè, & per documenta undique authentica justificatur in Facti Informatione, & Summario, cui quidem observantiæ longevæ, & individuali, adeo venit de jure deferendum, ut ejus interpretatio præferenda sit cuicumque intellectui, qui aliàs verior esset, & juris dispositioni, aut proprietati verborum magis consonus, ut in terminis Indulti, sivè litterarum Aposto.icarum pluriès firmavit S. Rota, & signantèr *in decis.632.num.20. coram Dunoz Junior. decis.165.num.20. coram fa:me: Alexandro VIII.decis.279.num.7.coram Royas, & in decis.316.num.11.& num.15. par.9. & decis.599.num.8.part.18.recent.* & frequentèr in aliis.

39. Neque ea excluditur, aut offuscatur ex nonnullis collationibus Episcopatuum dictæ Regionis Pedemontanæ à Sede Apostolica, ut præfertur, factis prævia intentione, seù consensu Serenissimi Ducis, ex quibus cùm resultet observantia nobis contraria in ea parte Indulti Nicolai, in qua agitur de Episcopatibus conferendis prævia intentione Ducis Sabaudiæ arguitur observantia

quoad

quoad reliquas illius partes. Etenim huic objecto, quod fortissimum exadverso appellatur, duplex occurrit validissima responsio; Quarum prima est, quod ut observantia interpretativa alicujus Privilegii, Indulti, sive Statuti probetur, & suffragetur, necesse est omninò docere, quòd actus, seù casus, qui allegantur, ita successerint, seù peracti fuerint in vim præcedentis indulti, statuti, seù ordinationis, aliàs si sint indifferentes, voluntarii, & sine præciso titulo antecedenti, observantia non remanet concludenter probata, nec deservire potest pro interpretatione; Quinimò ad eam excludendam sufficit possibilitas, quòd dicti actus evenire potuerint ex alia causa, quàm ex vi præcedentis Indulti, vel ex aliis possibilibus circumstantiis, ut ad nostrum propositum egregiè docent *Cravet. consf.* 171.*num.*14.*&* 15. *Ancharan.consf.*339.*col.*5.*versf.ad secundam rationem, Decius consf.*402.*sub num.*15.*Mansf.consultat.*397.*sub num.*70.*tom.*5.*Palm.nepos allegat.* 155.*num.*20.*&* 21.*tom.*2.*&* *Rot.decisf.*333.*nu.*34.*part.*11. & optimè *in dec.*308. *num.*11.*par.*17.*recent.* ubi aliæ plures concordan.

40. Undè, cùm provisiones Episcopatuum Provinciæ Pedemontanæ, prævia intentione D. Ducis exadversò non demonstrentur porrectæ in vim præcedentium Indultorum, & à Sede Apostolica fieri potuerint ex alia diversa causa, nimirùm vel ex liberalitate, & munificentia ergà Serenissimos Duces pro tempore, vel ex præponderantibus qualitatibus, & meritis personarum præpositarum, vel demum ex alia causa voluntaria, & facultativa, nulla ex eis inducta dici valet observantia interpretativa, ut in specie pluribus allegatis authoritatibus firmavit *Rota in d.decisf.*308.*num.*11.*part.*17.*recent.*

41. Secunda autem responsio est, quòd nec ista observantia interpretativa super collationibus dictarum Ecclesiarum Cathedralium Pedemontanæ Provinciæ, est uniformis ad favorem prætensi juris, intentionis, seù consensus; Dum plures dantur actus in nostro *Summ.è n.*35.*& seqq.* in quibus, vel Summi Pontifices non acceptarunt prætensam propositionem personæ facta declaratione, quòd D.Dux tali prærogativa non polleret: vel omninò deformitèr à Nicolai Indulto ordinarunt, quòd à D.Duce tres, vel quatuor commendarentur. *Summ. nu.*37.*&* 38. Quibus stantibus, aliisque similibus sedulò recensitis in informatione facti penitùs excluditur observantia interpretativa, quæ semper cessat, ubi concurrunt actus deformes, quinimmo etiamsi unus tantùm adsit actus contrarius. *Palma Nepos allegatione* 155.*num.*20.*tom.*3.*Bonden.collectat.*8.*nu.*201.*tom.* 2.*Rota in recent.decisf.*562.*num.*15.*par.*5.*decisf.*316. *num.*16.*par.*9.*&* *decisf.*260. *num.*21.*par.*13.

42. Rejectis itaque omnibus contrariis fundamentis, firma, & inconcussa stabilitate munita remanent Jura Sanctæ Sedis, ad cujus favorem propterea respondei supplicamus.

FINIS.

OCTAVII

OCTAVII DE JANDIS

ADVOCATI ROMANI

ALLEGATIO

PRO

DATARIA APOSTOLICA,

In causa Sabaudień. Privilegiorum.

EDITIO SECUNDA.

ANNO CIƆIƆCCX.

SUPERIORUM PERMISSU.

OCTAVII DE JANDIS
ALLEGATIO.

1. X maxima benignitate Sanctiss. Domini Nostri, revocatur in præsenti Congregatione ad examen materia undique certa, & ab immemorabili practicata per Datariam, pluriesque firmata, & decisa, quòd scilicet Abbatiæ, de quarum provisione agitur, & aliæ omnes, existentes in Principatu Pedemontano, sint de libera collatione Pontificis, absque ulla intentione, vel consensu Sereniss. Ducis Sabaudiæ, tanquam minimè comprehensæ in indulto Nicolai V. ejusque confirmatoriis Leonis X. Clementis VII. Julii III. Gregorii XIII. & Clementis VIII. cumque roborata, & stabilita fuerit, quoties Ducales Ministri eam detrectare conati sunt, idem prorsùs hodie speramus ab Eminentiss. PP. repetendum, eò quia antiqua praxis, & jus Datariæ, quò magis examinatur, magis certum, & fundatum apparet: itaut præsens discussio nil aliud operari valeat, quàm quòd hæc veritas, ad instar facis agitatæ, plus refulgeat, ut habetur *in cap. grave cauf. 35. quæst. 9.*

2. Etenim Nicolaus V. in Ludovicum Sabaudiæ Ducem glor. mem. Privilegium contulit, nè ad Metropolitanarum, Cathedralium, & Abbatialium Dignitatum regimina intra *ditionis Sabaudiæ limites* promoveri aliquis posset, nisi habitis priùs *intentione, & consensu* ipsius Ducis, quod relatum est *in Summar. num.* 1. Et hisce præmissis verbis supra expressis summatur, & exprimitur *à Jo: Anton. ab Eccles. Senatore Pedemontano in suis observat. forens. par. 1. observat. 180. num. 8. vers. Et præsertim à Nicolao V.* Undè, cùm hujusmodi Abbatiæ non existant in Ducatu, & ditione Sabaudiæ, sed in Principatu Pedemontano, omninò diverso, ac ex titulo distincto, separatoque dominio etiam possesso, ut notorium est, & latè in facto probatur, ità quòd, nec Populi istius Dominii legibus, & moribus illius sint conformes, & Dux ipse de juribus, & rebus unius non valeat decernere in Territorio alterius, necessariò sequitur sub dicto indulto nullatenùs iri comprehensas, ea quidem certa, & irrefragabili ratione, quòd hujusmodi indulta, & privilegia, tanquam auferentia illam potestatem, quam Summus Pontifex undique liberam, & absolutam habet de jure conferendi omnia Beneficia Orbis, juxtà *Text. in cap. Cuncta per Mundum 9. quæst. 3. & cap. 2. de Præbend. in 6. ubi Doctores communitèr:* sunt strictè, & rigorosè intelligenda in eorum dispositione, & proindè Principibus concessa aliquo eorum speciali titulo unius Principatus expresso, & pro Beneficiis alicujus ditionis, & dominii, non extenduntur, nec pertinent ad illa alterius, quamvis regatur ab eodem Principe, ut plenè firmat *Wames. consil. canonic. 255. num. 10. & seq. & cons. 259. num. 3. Spad. cons. 134. num. 22. lib. 1. Zipæus in jus Pontific. lib. 3. tit. de præbend. num. 5. & consult. 6. num. 4. Chokier. ad primar. præc. sect. 2. sub n. 21. Thomassin. de veter. & nov. Eccles. disciplin. par. 2. lib. 2. cap. 40. num. 5. Card. de Luca de præemin. disc. 29. nu. 3.* & fuit plenè decisum à Sacra Rota in famigeratis causis *Barchinonen. Canonicatus in rec. decis. 316. num. 7. par. 9. & decis. 140. num. 6. duplicata 241. par. 14. &* co-

coram Royas decis. 286. & Cels. decis. 7. utrobique num. 2.

3. Idque ad evidentiam usque deprehenditur ex eodem indulto Nicolai, & aliis confirmatoriis. Illud enim, ultra præcisam limitationem, quam præfert ad Sabaudiæ ditionem, ejusdem quoque fines etiam designavit, & constituit, dum expressis Prioratibus *Tallueriarum*, *Ripaliæ*, & *Novalitii*, *una cum Præpositura Montis-Jovis*, habita eadem intentione ipsius Ducis conferendis, addidit hos Prioratus, & Præposituram in confiniis Dominiorum ejusdem Ducis existere: adeòque, dum habemus confines à Papa designatos, nil aliud quærendum est pro limitatione, & restrictione intra illos indulti concessi; nàm, vel isti sunt reales confines Sabaudiæ, quemadmodum per Geographos etiam in Facto justificatur, atque constat ex *Ughell. in Ital. sacr. tom. 2. Provinc. 9. pag.* 1418. distinguentes Civitates Sabaudiæ ab illis Principatus Pedemontis, & nulla desuper remanet difficultas: Vel satis, superque est, quòd istos terminos Pontifex præscripserit, cùm non solùm possit omnem modum, & formam suis designare concessionibus, ac privilegiis. *cap. Si Papa de privileg. in 6.* sed etiam constituere terminos ipsos Ecclesiis, easdem dismembrando, uniendo, & dividendo, prout sibi videtur, ut tradit *Hostiens. in cap. sicut unire de excess. Prælat. Doctores in cap. 1. & 2. de transl. Episcop.* cum aliis relatis per *Solorzan. de jur Indiar. tom. 2. lib. 3. cap. 5. num. 1. Francesf. de Eccles. Cathedral. cap. 7. num.* 132. & plenè ex *D. Bernard. epist. 131. Thomassin. de veter. & nov. Eccles. disciplin. par. 1. lib. 1. cap. 45. nu. 1.*

4. Proindè, his constitutis finibus, indultum non valet comprehendere, nisi Ecclesias intra illos existentes, nec ultra se extendere juxta naturam designatorum finium hujusmodi restrictionem operantium. *Gabriel. conf. 64. nu. 37. & 38. Spad. conf. 323. num. 1. lib. 2. Rota post Pacichell. de distant. decis. 18. nu. 9. cor. Merlin. decis. 245. num. 2. & 3. in rec. decis. 419. num. 1. par. 3. decis. 229. nu. 13. d. c. 520. num. 74. par. 14. decis. 177. num. 19. & decis. 226. num. 24. par. 16. decis. 699. num. 9. par. 18. decis. 151. num. 10. part. 19. & in Anagnina, seu Sublacen. Confinium super manutentione 23. Februarii 1693. §. Si quidem, coram bo. me. Emerix.*

5. Confirmant hanc limitationem indulta confirmatoria Leonis X. Clementis VII. Julii III. Gregorii XIII. & Clementis VIII. in quibus, non solùm directio, & intitulatio facta cernitur Duci Sabaudiæ, repetitis semper confinium præfatorum expressionibus; Verùm etiam omnia in eis expressa de ditione Sabaudiæ loquuntur, & præferunt privilegia Ducis Sabaudiæ, dominii, & Nationis Sabaudiæ, sæpiùs etiam designatis personis Ducatus, & Dominii Sabaudiæ, absque eo quod, vel unquam in tot, tantisque litteris Apostolicis latissimè, & diffusissimè extensis mentio, seù expressio aliqua legatur Principis, seù Principatus Pedemontani, quando per contrarium, tàm Duces ipsi utrumque titulum in materiis ad utrumque dominium concernentibus apponere consueverunt, ut videre est apud *Solam. ad Constit. Sabaudiæ, & post primum lib. observ. forens. ab Eccles.* & plenè Henric. II. in suo diplomate dato *in Summ. num.* 43. quàm Summi Pontifices in Gratiis ad Statum Pedemontanum attinentibus semper soliti fuerunt, nedùm eorum litteras dirigere sub expressa nominatione Principis Pedemontis: verùm etiam Nationem Pedemontanam nominare; & quod fortiùs urget in materiis, & ad Ducatum Sabaudiæ, & ad Principatum Pedemontanum pertinentibus Duci Sabaudiæ, & Principi Pedemontano rescribere, ut advertitur in facto, & constat *ex constitutionibus 6. Gregorii XIII. & 102. Clementis VIII.* qui in unione Militiæ SS. Mauritii, & Lazzari mentionem faciunt de Ducatu

catu Sabaudiæ, & Principatu Pedemontano. Idemque Clemens VIII. in concessione Juris præsentandi ad Ecclesiam Fossanensem, Ducem Sabaudiæ, & Principem Pedemontanum denominat, ut videre est apud *Ughell. in Ital. Sacr. tom.4. fol.*1515.& pleniùs in provisione Abbatiarum, de quibus *in nostro Summ. num.* 46. ubi distinguitur persona Ducis Sabaudiæ ab illa Principis Pedemontani, & Marchionis Salutiarum; Ex hoc namque discretivo modo exprimendi à Ducibus ipsis,& à Pontificibus adhibito,apertè constat,quòd ubi omissa fuit mentio Principis, & Principatus Pedemontani, de eis actum minimè fuit,sed de rebus Sabaudiæ, circa quas sola ipsa directio litterarum Duci Sabaudiæ in hujusmodi indultis restringentibus liberam potestatem Pontificiam conferendi,limitationem operatur, nè extendi valeant ad Principem, & Principatum Pedemontanum diversum, & distinctum: sic enim in terminis similibus expressionis solius Regis Hispaniarum, firmavit *Rota in d.celebri Barchinonen.Canonicatus cor.Cels.decis.*7. *num.*5.*apud Dian.decis.*9.§.*Ex his enim in fine par.*8.*resol.& in rec.decis.*316.*nu.* 7.*par.*4.*& dec.*140.*nu. pariter* 7. *par.*14.

6. His accedunt declarationes tàm in Curia, quàm à Ministris Ducalibus, & à Serenifs. Ducibus emanatæ pro libera Summi Pontificis, & Sanctæ Sedis collatione de hujusmodi Abbatiis Pedemontis; nam ipsemet Clemens VIII. qui Indulta confirmavit,paulò post Abbatiam S.Saluti Cardinali Pepulo, & alteram Caramaniæ Cardinali S. Clementis liberè contulit absque ulla Ducis intentione, & consensu: imò Ministris Ducalibus Indulta Nuncio Pontificio objectantibus, ut ex litteris *Sum. num.* 5. *&* 6. Quibus idem Clemens VIII. declaravit, quòd Privilegia per ipsum confirmata restringebantur ad Sabaudiam, & non comprehendebant beneficia Pedemontis, ut habetur ex litteris Cardinalis Hyppoliti Aldobrandini Nepotis, & Generalis superintendentis, ex Secretarla Status responsivis eidem Nuncio, de quibus in *Summ.num.*8. ibi – *Avendo io dato parte a nostro Signore del ragionamento tenuto da lei con gli Ministri del Signor Duca,&c. Se bene i Privilegj sono confermati da Sua Santità, non comprendono però gli Beneficj del Piemonte:e però resta esclusa la pretensione di S.A.nell'Abadia di Caramagna in virtù di questi Privilegj.* Quæ declaratio Cardinalis Nepotis Generalis superintēdentis,ex Secretarla Status Supremi ejus Ministerii emanata, tollit difficultatem super interpretatione Indultorum, & habetur pro declaratione Pontificia, cùm dictæ litteræ censeantur scriptæ ex mandato Pontificis, & ex vivæ vocis oraculo super singulis specialiter habito.*Spada cons.* 73. *num.*9.*lib.*1.*Genua de scriptur.privat.lib.*3.*tit.de Litter.Apostolic.num.*9.*Gait.de credit.cap.*3.*tit.*3.*num.*5. *Pignatell.consult.canonic.*104.*num.*62. *lib.*1. ubi, quòd declaratio, & dispositio attendenda est uti Pontificia, cùm censeatur scripta ex officio,& mandato Pontificis vivæ vocis oraculo specialiter facto super singulis. *Rota cor.Cæsar.de Grass.dec.*1.*sub num.*9.*&* 10.*de præbend.in rec.dec.*90. *num.*5. *par.*9.*& dec.*104.*num.*4. *par.*18.*& in Bononien.Protectionum* 20. *Aprilis* 1671. §.*clariùs cor.bo.me. Albergato, & in Vaden. Distributionum* 1 *Junii ejusdem anni* §.*neque dubitari cor.Calatajù.*

7. In prædictis enim duplex Pontificia declaratio resultat, & verbalis nempè, & scripta per medium dicti Cardinalis Nepotis, & altera per factum ipsum replicatum utriusque collationis à Clemente VIII. absque intentione, & consensu emanatæ, quæ ex se sola clarior, & efficacior esse non potest, dum provenit à facto, & collatione ipsiusmet Clementis VIII. qui Indulta confirmavit. *Spad. cons.*

*conf.*128.*num.*10. *verf. & hoc coadjuvatur lib.* 3. ubi ponderat obfervantiam Papæ in facto ipfo,& declarationem per Epiftolam Cardinalis Nepotis.*Rota coram Mantic.dec.*59.*fub num.*11.*verf.quod in cafu, & in d. Barchinonen. Canonicatus poft Dian.refol.par.*8.*dec.*9.§.*etenim,coram Royas decif.*217.*num.*4. & 5.*dec.*279. *num.*10.& *dec.*281.*nu.*13. quæ funt in eadem Barchinonen. & faciunt tradita *in dec.*213.*à num.*34.*part.*17.*rec.*

8. Comprobatur hæc declaratio ex altera Cardinalis Chifii anni 1663.*Summ. num.*20. ibi: *Avvertendo fempre di non trattare del punto delle collazioni, fe fi abbino a fare dal Sommo Pontefice liberamente, e fecondo la propria cofcienza, fenza intenzione, e confenfo veruno del Signor Duca; poiche è già ftabilito, e determinato.* Itidemque ex teftimonio Cardinalis de Offatte, cui occafione vacationis alterius Abbatiæ, idem Cardin. Aldrobrandinus fignificavit, Pontificem de ea in fui perfonam velle difponere, quodque collatio ejufdem liberè pertinebat ad S. Sedem: & quia de eadem provifione obloqui poterat à Miniftris, utpotè facta Cardinali actu Sabaudiæ Protectori, idem fubjunxit fe paratum effe protectionem dimittere, quemadmodum habetur ex ejus Epiftola inter impreffas 163. relata in *Summ.num.*7. cujus hæc funt verba præcifa--*Mi diffe ancora*(idest Cardinalis Aldobrandinus) *che effendo vacata un' Abadìa nello Stato del Duca di Savoja, il Papa gli diffe, che gli l'averebbe conferita, fe non fuffe quefta protezione, che daria da parlare: e che egli aveva rifpofto, che la collazione di effa apparteneva a Sua Santità, e non al Duca: e che la riceverebbe unicamente da Sua Santità, con lafciar più tofto quefta protezione, che non gli rendeva cofa alcuna. Non mi diffe, fe il Papa gli aveva conferita, o nò, quefta Badìa, mà io tengo di sì; che fe foffe ftato altrimente, me l'averebbe chiaramente detto. Io credo ancora di più, cioè, che l'accettazione di quefta Badìa, fopravenuta dopo la detta protezione, è ftata la caufa, per la quale hà tenuto meco quefto difcorfo, giudicando in fe fteffo, che per il mezzo di quefta Badìa la cofa anderà così avanti, che fe ne potrebbe penfar male.*

9. In hac quippè Epiftola valde ponderabilis eft refponfio Cardinalis Aldobrandini, tunc Protectoris Sabaudiæ--*Che la collazione di effa appartenteva a Sua Santità, e non al Duca*--itaut omnis ratio fuadeat, Principem Ecclefiafticum adeò notæ probitatis, & Sabaudiæ Protectorem, minimè hæc protuliffe in materia adeò gravi, & delicata, nifi veritatem Indultorum non comprehendentium hafce Abbatias Pedemontis, plenè noviffet, & mentem Clementis VIII. in eorum confirmatione fciviffet; cùm nemo ignoret, quàm ergà Principes, ejufque jura Cardinales Nepotes foliti fuerint cautè, & juftè procedere: & quod fortius ponderandum emergit, ex eadem Epiftola refultat factum ipfum Clementis VIII. qui firmo, & conftanti fenfu in omnibus vacationibus Abbatiarum Pedemontis liberam collationem exercuit, tametfi Privilegia benignè confirmaffet.

10. Sequitur altera declaratio, feù veriùs judicialis res judicata die 25. Septembris 1659. tempore Alexandri VII. fer.fer.emanata in particulari, & celeberrima Congregatione deputata, in qua exhibita fuerunt omnia ea documenta, quæ nunc denuò exhibentur, & Ducales Miniftri in voce, & in fcriptis deduxerunt omnia jura, motiva, & rationes in fubftantia, & veritate, quæ hodiè repetuntur: à qua Congregatione omnibus fedulò, ac maturè difcuffis, & confideratis, judicatum fuit, & plenè pronunciatum uniformibus votis ab infignioribus illius temporis Prælatis, Abbatias, de quibus agitur, non effe comprehenfas fub Indulto Nicolai V. ejufque confirmatoriis, & ipfemet Summus Pontifex audi

to in Camera bo.mem.Advocato Roncono, & aliis à Cardinali Nepote, & Datario, resolutionem in Congregatione habitam approbavit, ut constat *ex Summ. n. 14.& 15.* Stante autem hoc formali Judicato à tot, tantisque Viris edito fer. fer. & à Papa approbato, non est amplius materia ista judicata, & decisa ad dubietatem revocanda; cùm aliàs numquam esset litium finis, si res judicatæ suum effectum habere non deberent. *l.2. C.de transact.* & Ecclesiasticæ moderationi omninò est conveniens, ut quæ ordinata, & decisa jam fuerint, nulla in posterum debeant refragatione turbari, ut ait *Gregor.Magn.in cap. Ecclesiasticæ moderationi 12.25.quæst. 2.& cap.1.34.quæst.9.*

11. Nec deficiunt aliæ declarationes temporibus subsequentium Pontificum, nempè Clementis X.& Innocentii XI. cui, cùm à D.Residente pro Abbatia S.Januarii, & Castelletti in Pedemonte sita, deducta fuissent Indulta præfata, respondit, quòd examinata pluriès materia, semper determinatum fuit, nullum desuper competere Ducibus Privilegium, ut patet *ex Summ.num.26.ibi-Sua Santità hà risposto, che altre volte per parte de i Duchi di Savoja si è preteso d'aver Privilegj Apostolici di nominare a tali Badie, mà che essaminatasi diligentemente la materia, particolarmente al tempo di Alessandro VII. e di Clemente X. si è sempre concluso non competere a' Duchi sopra di ciò dritto alcuno, e si è mostrata ferma in questa determinazione.* Et iterum scriptum fuit Nuncio-*Si è tante volte provato in voce, ed in scriptis, e con gli esempj, e con le dottrine, non aver il Signor Duca di Savoja dritto alcuno sopra le Badie del suo dominio nel Premonte, al quale non si possono applicare per conto alcuno li pretesi Indulti, e dove sono situate le Abadie, delle quali ora si tratta, ch'io non sò più dir altro, se non che V. S. Illustrissima può rivedere sopra di ciò l'informazioni di già trasmesse a lei, ed a' suoi Antecessori in tal materia: ut in Summ.Num.*28. Hujusmodi namque declarationes replicatæ, & non sine magna, debitaque maturitate editæ uniformiter à tot Pontificibus absque ulla difficultate, clarè ostendunt materiam plenè decisam, atque determinatam super libera collatione ad Sanctam Sedem spectante, ad tradita *per Text.in cap.Apostolicæ Sedis 4.35.quæst.9.*

12. Declarationibus præfatis in Curia editis adduntur illæ, quas ad favorem ejusdem Sanctæ Sedis à duobus Supremis Ministris Ducalibus, & ab ipso Serenifs. Ducis Genitore Nuncii Apostolici sibi factas retulerunt. Etenim post memoratam resolutionem Congregationis anni 1659. clar.mem. Marchio Planitiarum, supremus tunc temporis Minister, ingenuè professus fuit, quòd ex parte Serenissimi Ducis desistendum erat ab omni prætentione circà istas Abbatias Pedemontis, immo insinuavit, ut ad provisiones deveniretur: addens quòd alii Ministri, utpotè in materia prò Duce declarati ex se sibi contrariam sententiam dicturi non fuissent, ut constat ex Epistolis. *Summ.Num.16.& 32.* ibi: *Ho parlato due volte dopo l'ordine del Sig.Cardinale Corrado col Sig. Marchese di Pianezza sopra questo negozio: e dopo lungo discorso, stringendolo per qualche risoluzione, finalmente mi disse, che se bene i Ministri de' Principi non possono molte volte parlare, nè palesare gli propri sensi, con tutto ciò s'io gli dava parola di non dir mai, che lui abbia dato alcun parere sopra questo negozio, mi avrebbe significati i suoi sentimenti, e quello stimava dovesse farsi per terminarlo. Onde avendolo assicurato di tutto, mi disse queste precise parole: E' necessario, che per la parte di Roma si cominci ad operare; poiche trovandosi quì impegnati, non si risolveranno mai di darsi da loro stessi il torto.* Et clariùs idem professus fuit Episcopus Vercel-

cellensis ex Consiliariis Status, qui pariter ingenuè idem ferè Nuncio respondit, ibi: *Con l'Ordinario passato rappresentai riverentemente à V.Eminenza tutto quello avevo potuto ritrarre dal Signor Marchese di Pianezza per la terminazione dell'affare di quest' Abadie; ora devo soggiungere, che avendo discorso con Monsignor Vescovo di Vercelli, il quale è del Consiglio di Stato, mi ha confidentemente detto, che crede, che finalmente Sua Altezza sia per acquietarsi a quanto Nostro Signore si compiacerà risolvere in questo negozio, sperãdo S.A. che tanto in quest' affare dell'Abadie, quanto in altre occasioni Sua Santità sii per onorarla di qualche grazia.* Et rursùs ex litteris responsivis Secretariæ Status, ibi: *Di quanto V.S. ha ritratto col nuovo discorso da lei tenuto col Sign. Marchese di Pianezza sopra l'Abadie vacanti, ho distintamente ragguagliato Nostro Signore, al quale è stato di molto compiacimento l'intendere, che esso Sig. Marchese sia di senso, che da S.A. si debba desistere dalla pretensione, che ha circa l' istesse Abadie, solite provedersi dalla Sede Apostolica, secondo le ragioni, che sono state inviate a V. S. e come per l'evidenza del negozio potrà rimanere ben persuaso il Sig. Ambasciatore.* Quæ omnia plenissimè confirmantur à declaratione Serenissimi Ducis Antecessoris, & Patris, qui pro sua innata justitia, & æquitate Nuncio Apostolico dignatus fuit exprimere, quòd circa Abbatias Pedemontis acquiescebat, dummodò tamen observarentur Indulta pro illis Sabaudiæ, ibi: *Delle cose del Piemonte, ove si riguardano i sentimenti di cotesta Corte, lascerebbe correre, &c. mà che non vuole in modo alcuno, che se gli tocchi la Savoja.*

13. Et rursùs ex *Summar. num. 22. Riconoscendo l'evidenza delle ragioni, che assistevano a Sua Beatitudine, ed alla Santa Sede, finalmente si acquietarono, con significare rimanere l'Altezze loro appagate*: & num. 41. *Dal Sig. Marchese di S. Tomasso si è saputo, che già era stato scritto al Sig. Abate Cagnolo di levar' ogn'ombra, che fosse potuta nascere di sospetto, che si avesse avuta intenzione di acquistar veruna ragione di nominare, e che di nuovo se gli comandava di portar bensì in nome di Madama le sue umilissime suppliche à Nostro Signore, ma in forma tale, che Sua Santità restasse persuasa, che l'Altezza Sua era per riconoscerlo a titolo di grazia*: & num.42. *L'A.S. dopo avermi dati segni di un particolarissimo gradimento, si diffuse in atto di vivissimo ringraziamento a S. B. protestandosele, per grazia così speciale, infinitamente obbligata.* Quibus adjungitur Regium Diploma Henrici II. Galliarum Regis, & Sabaudiæ, ac Pedemontis tunc Domini, qui peramplè declaravit, Summos Pontifices, & Sanctam Sedem uti, & gaudere debere omnibus suis juribus, & anctoritatibus in libera collatione Cathedralium, & Abbatiarum, easque ad ejus liberam collationem remanere, proùt ab antiquo consuetum fuit, ut latiùs habetur in *Summario sub num.* 43.

14. Ex quibus declarationibus Ministrorum, & Ducis plenissimè convincitur, & distinctio Dominiorum, & Indultorum dispositio Abbatias Sabaudiæ dumtaxàt comprehendens, super quibus melior probatio dari non potest, quàm illa resultans ex declarationibus, & confessionibus præmissis Ministrorum, & ipsius Ducis. *cap. Per tuas de probation.*

15. Demùm omnem controversiæ ambagem tollit observantia antiquissima, & in præsenti Seculo, & in antecedenti per centum & ultrà Annos justificata, qui-

quibus in aperto est, S. Sedem liberè semper contulisse, absque ulla intentione, & consensu Serenissimorū Ducū Abbatias Pedemontanas, quæ observantia est demonstratio certa, & infallibilis qualitatis Indultorū, & quid eadē comprehēdant, eo quia naturaliter effectus suam causam demonstrat, & talis, ac tantæ est potentiæ, ut Indulta interpretetur, & regulet ab observatis, etiamsi verba aliàs contrarium importare videantur, & intellectus contrarius etiam de jure verior appareret. *Rota in dict. celebri Barchinonen. Canonicatus coràm Royas dec. 279. à num. 7. decis. 281. num. 13. & decis. 298. num. 9. in recent. decis. 65. num. 12. par. 15. decis. 253. num. 8. part. 16. decis. 213. num. 75. & decis. 303. num. 25. part. 17.*

16. In *Summario* namque *nu.* 34. referuntur à temporibus Clementis VIII. usque ad præsens continuatę provisiones Abbatiarum Pedemontis ex libera collatione Sanctæ Sedis, & referuntur nonnullæ etiam præcisè, pro quibus Indulta fuerunt objecta, ut latè probatur in facto, atque inter hasce provisiones adsunt tres Sanctissimi Domini nostri, itaùt dubitari nequeat non solùm de ultimo statu, sed de omni, & quocumque meliori jure ex hac adeò diuturna, & centenaria observantia resultante, absque onere cujusvis alterius probationis. *Rota in recent. decis. 709. num. 11. part. 18.*

17. Ex supradeductis haud subsistere deprehenditur motivum principale exadversò objectari solitum, quòd Indultum Nicolai V. loquatur de districtu, ditione, & Dominiis, & ideò Pedemontem complectatur, atque expressio Ducis Sabaudiæ designata fuerit personaliter, seù demonstrativè, non taxativè, ad tradita per *Rot. coràm Mantic. decis. 59. Barbos. appellat. 115. num. 4. & 5. addito Vitalin. in Clement. Archiepiscopus num. 47. & 48. de privileg.* quas auctoritates refert, & allegat *Cardin. de Luca de Benefic.* scribens in allegata causa *Barchinonen. Canonicatus disc. 29. num. 15.*

18. Faciliter quippè respondetur indulta loqui simpliciter, & limitativè de districtu, ditione, & dominiis Sabaudiæ absque ulla, vel minima in eis, tametsi peramplè extensis, expressione, seù mentione Principatus Pedemontani, prout fieri debebat, & solitum fuerat, adeoque realiter limitata, & restricta apparent in districtu, ditione, & dominiis solius Sabaudiæ, ibidem dumtaxat expressæ: adimente etiam desuper omnes difficultatum, & disputationum ambages clara, & aperta constitutione, seù designatione ipsa confinium superiùs memorata, tàm in primo, & originario Nicolai V. Indulto, quàm in subsequentibus cæterorum Pontificum confirmatoriis, ut eapropter ad evidentiam usque constet, Indulta intra Sabaudiam, & intra confines designatos, seù constitutos restricta fuisse, & ex vulgata regula, tanquam localia extendibilia non esse. *Rota in recent. decis. 65. num. 2. & 3. par. 15.* atque non attentis auctoritatibus superiùs citatis, & relatis à *Cardin. de Luca in dicto disc. 29. de Benefic.* pro Rege Catholico tunc scribente, firmavit *Rota in causa eadem Barchinonen. decis. 316. par. 9. dec. 140. duplicata 241. part. 14. cor. Royas dec. 286. & coram Celso dec. 7.* Ponderatis ad corroborationem præsertim tot, tantisque declarationibus, & judicatis pro Sede Apostolica hanc veritatem comprobantibus, atque uniformi observantia hucusque vigente ex prædictis.

19. Cæterùm quoad intelligentias, & explicationes verborum *restrictus, ditionis, & dominiorum*, nulla melior, ac certior dari potest regula pro limitatione, & restrictione in præfato Nicolai V. Indulto, & confirmatoriis intra Sabaudiam, & confines ibidem designatos, quàm illa, quæ resultat ex Bulla Sixti IV. super

expectativis, comprehendente Principatum Pedemontanum ex evidenti illius expressione pro Ducatu Sabaudiæ, districtu, ditione, Comitatibus, Terris, Locis, & aliis dominiis ultrà, & citrà Montanis Duci mediatè, & immediatè subjectis, quæ Bulla manifestissimè comprobat non solùm stylum Sedis Apostolicæ ità exprimendi, ubi voluit Pedemontem comprehendere, sed etiam, quòd sicuti in expectativis hisce expressionibus comprehensus est Principatus Pedemontanus, ità expressus fuisset in Indulto Nicolai V. si illud non solam Sabaudiam, sed Principatum Pedemontanum complecteretur.

20. Similiter non subsistit, quòd Episcopatus Pedemontani provideantur ad nominationem Serenissimorum Ducum, & consequenter sicuti in his observatur Indultum Nicolai V. ita & observari debeat in Abbatiis, quandoquidem: ultrà quòd hoc argumentum retorqueri optimè potest; quia, cùm materia Episcopatuum sit totaliter diversa, & habeat pro se particulares rationes, & considerationes, nequit ex ea argui ad collationem Abbatiarum toto genere diversarum, quarum servituti jus commune resistit. *capit. Auditis de præscript.* ibique *Abb. num.* 15. & 33. & *Alexand. de Nevo. num.* 17. *Fagnan. in cap. Cùm olim num.* 29. *eod. tit.* Supplico ponderari, nullam in Episcopatibus, juxta Indultum Nicolai V. observari formam intentionis, & consensus Serenissimorum Sabaudiæ Ducum, sed omnia geri ex summa Pontificum benignitate, qui petitionibus annuentes, quandoque voluerunt tribuere honorantiam Serenis. Ducibus, ut Episcopos gratos ad eorum petitionem haberent, pro evitandis inconvenientibus, quæ ex non gratis, nec acceptis Episcopis Principes sibi licitè contendunt, ex traditis per *Frasso. de jur. patronat. reg. cap.* 6. *num.* 41. Hæ tamen provisiones absque formulis nominationum factæ, neque aliqua desuper intentione, seù consensu ad normam indulti expressis, nullum jus educere valent, tametsi ad petitionem processerint, cùm referantur ad dictam honorantiam, & ad consulendum de gratis, & benevolis Pastoribus juxtà ea, quæ notat *Ferrett. cons.* 33. *num.* 5. & *cons.* 212. *sub num.* 4. *paulò post princip. Rocc. de Curt. de jurepatronat. verb. Competens num.* 60. *Lambertin. eod. tract. lib.* 1. *par.* 1. *quæst.* 10. *artic.* 8. *sub num.* 4. *Gonzal. ad reg.* 8. *Gloss.* 18. *num.* 90. & 91. *Rota cor. Cavaler. decis.* 419. *num.* 1. & *cor. Cerr. decis.* 103. *sub num.* 10.

21. Quæ benignitas Sanctæ Sedis in provisionibus quandoque ad petitionem pro simplici honorantia factis, indubitata remanet ex pluribus in facto relatis, ex quibus probatur Sedem Apostolicam consuevisse etiam ad libitum Cathedralibus Pedemontanis liberè providere, tàm antiquis, quàm modernis temporibus, ut constat ex epistolis Cardinalis de Ossatte, ex provisionibus ipsis, & aliis allegatis, inter quæ valdè notabilis est supplicatio formalis data pro Episcopatu Alben. de qua in *Summar. num.* 39. & provisio Episcopatus Vercellensis ab Innocentio XI. san. mem. emanata, in cujus vacatione Serenifs. Ducissa scripsit pro R.P. D. Ripa, cùmque ex tenore epistolæ compertum fuisset Ducales Ministros non formulas supplicationis meræ gratiæ adhibuisse, epistola de mandato Sanctissimi restituta fuit sub protestatione, quòd non recipiebatur tanquàm totaliter aliena ab usu, & jure incontroverso liberæ provisionis ad S. Sedem pertinentis, & injunctum fuit Nuncio, quod eisdem referret magnæ gratiæ tribuendum esse, si Pontifex deferret supplicationibus Serenissimorum Ducum, itaut ubi vel minima detur umbra alicujus prætensionis, Pontifex necessariò debeat de alia persona providere, ut in *Summar. num.* 40. ibi: *Apertasi poi la lettera, si è*

que-

questa trovata scritta in maniera, come appunto dovrebbe scriversi, quando S. A. avesse dritto di presentare, o nominare: e pure è certo, che non hà l'A. S. nè mai hà preteso d'avere tal dritto; hà perciò recato grand'ammirazione à Sua Santità, &c. hà ordinato, che si renda la lettera al medesimo Abate, con farlo avvertito dell'errore, come si è esseguito. Rursùs: *Potrà insinuare à cotesti Ministri, che non sperino mai di conseguire quest'intento: è grazia grande, quando Nostro Signore deferisca alle preghiere del Duca di Savoja, ma se vorranno dar' ombra di pretenderlo, sarà Sua Santità costretta a provvedere d'altro Suggetto*: Quibus attentis, agnita veritate Serenifs. tunc Ducissa pro gratia supplicavit, & obtenta, eo titulo se illam habuisse professa fuit, ut habetur in *Summ.num.* 41.*&* 42. ibi: *protestandosele per grazia così speciale infinitamente obbligata*. Proùt etiam eandem veritatem agnovit Magnus Cancellarius Boschettus, qui in instructione, quam dedit Comiti Provanæ jam in Urbe Residenti, advertendum ait nõ esse de Episcopatibus ad Abbatias desumendum aliquod argumentum in illis verbis: *Anco si deve avvertire di non cavar'argomento per le Abazie da quello, che si pratica ne i Vescovadi; perche questo potrebbe nuocere a i Vescovadi in luogo di giovare all' Abazie, trattandosi con persone accortissime, molto gelose de i loro avantaggi*.

22. Quòd autem in Episcopatibus Pedemontanis nullum aliud jus Serenifs. Sabaudiæ Duces habeant, quam quod ex benignitate Summorum Pontificum pro tempore eisdem indulgetur, comprehenditur ex libera pensionum impositione solita, & consueta in eisdem practicari à Pontificibus pro eorum libito, & ad favorem quarumcumque personarum, ut in specie fuit observatum tempore fa.me. Innocentii XI. *eodem Summ.Num.*40. ibi: *Quanto alla pensione avverta V.S. a non caricarsi di scriverne quà; perche Sua Santità la vuole imporre à suo modo, e darla a chi le piace, come è di ragione, e come hanno praticato sempre i suoi Predecessori*. In Episcopatibus enim Regiarum nominationum, vel pensiones non imponuntur, vel tantùm ad eamdem nominationem, per ea, quæ tradit *Fraff.de Reg.patronat.cap.*15.*num.*51.

23. Minusque refragatur, quòd in Indultis, de quibus agitur, fuerint deputati Executores Episcopi Nicien. Asten. & Taurinen. & sic tàm pro Ducatu Sabaudiæ, quàm pro Pedemontano Principatu in eis comprehensos: Nàm objectum procederet, si hæc designatio adfuisset in Indulto Nicolai V. cùm autem ea legatur in cæteris de expectativis loquentibus, pro eisdem verificantur Executores præfati, non pro Indulto Nicolai V. quod cùm confirmatum fuerit cum suis expressionibus, & confinibus ibidem constitutis, & pro Abbatiis expressis, non potest extendi per Executores datos ultrà terminos ibidem præscriptos, signantèr, quia in Indulto Gregorii XIII. deficit Episcopus Taurinensis, & ideò ex hoc procedere non deberet in Sabaudia: Verùm ultrà prædicta objectum removetur, dùm ex hisce delegationibus executorum nil argui potest, utpotè qui solent ad liberum Partium beneplacitum apponi, veluti testantur *Garz.de Benefic.part.*6. *cap.*2.*num.*2.*Amayden.de styl.Datar.lib.*1.*cap.*5.*nu.*36.*&* 37.*Rosa de execut. Litter.Apostolic.lib.*1.*cap.*2.*num.*70.*Card.de Luca de Benefic.disc.*37.*num.*12.

24. Nec paritèr subsistit suppositum, quòd Henricus II. obtinuerit a Julio III. confirmationem Juris nominandi, quod habebant Principes Pedemontani, & Sabaudiæ Duces. Nàm hoc assertum Indultum non exhibetur, ut quid contineat, ac quomodo conceptum fuerit appareat, neque ejus tenor refertur per Gallos

O 2 Do-

Doctores,qui omni cum diligentia Regia Indulta, & perquisiverunt,& registrarunt: imò Cardinalis de Ossatte Epist. 301. expressè profiteri videtur, quòd de hoc Indulto Henrici II. nil aliud constabat, *Se non quello Sua Maestà ne aveva scritto di passaggio, ed in altro proposito per lettere de'29. Settembre* 1554. Et adversùs prædictum Indultum,ut deducitur ad intentum,de quo est præsens quæstio super Jure nominandi in Abbatiis Pedemontanis,urget duplicata inverisimilitudo, seù moralis impossibilitas: Prima nempè deducta ex eo,quod idem Julius III. Anno 1554. Privilegia Duci Sabaudiæ confirmavit, & præcisè Indultum Nicolai V. cum suis expressionibus confinium; omninò autem inverisimile est, seù veriùs impossibile, quòd idem Pontifex eodem ferè tempore super eisdem Indultum concesserit, & Duci Sabaudiæ,& Henrico II.cùm id prorsùs implicantiam quandam, & contrarietatem importare videatur. Altera inverisimilitudo, immo impossibilitas videtur resultare ex eo, quod idem Henricus II. per suum Regium Diploma. *Summar. nu.*43. damnavit tamquam abusum prætensum Jus nominationis, & declaravit liberam collationem ad Sanctam Sedem spectasse, & spectare; quarè videtur omninò impossibile, ut idem Princeps, qui publicè,& palàm hoc damnaverat, vel obtinuerit antecedentèr hoc Indultum, vel potiùs eodem tempore: atque etiam omninò inverisimile est, quòd Julius III. concesserit Indultum contemporaneum prædictæ declarationi, & quidem merè gratuitum, & liberale, absque ulla causa,vel necessitate ad id tunc urgente, quæ inverisimilitudines, imò impossibilitates,vel Indulti hujus existentiam funditus excludunt, vel certè pro eo, ad quod deducitur, circà præsentem quæstionem nil prorsùs illud facere concludendum esse suadent, cùm non constet quid contineat, urgente etiam contrà illud regula communi, quòd Privilegium non extenditur de persona ad personam. *cap.Sanè de Privileg.*

25. Quæ dicuntur de Litteris executorialibus, seù placitoriis quandoque expeditis, nihil prorsùs inferunt ad Jus nominandi, eo quia implorantur à Provisis post collationem, & Bullam Sedis Apostolicæ, nè in assequenda possessione aliquod impedimentum inveniatur, ut advertit *Amad.de Pont.inter tract. magn. tom.2.par.2.sub tit.Quis sit Judex in Causa Feudali,vers.Quinimò,in impress.Venet.fol.*199. & admittit ipse *Thesaur.decis.*131.*num.*1. Quæ praxis,& abusus placitandi, ut dicunt, executionem Litterarum Apostolicarum, sivè procedat ex ea opinione, quam habent Laici judicandi de possessorio etiam Beneficii in temporalibus, sivè ex quadam indebita extensione ad beneficia ordinaria illius executorialis, seù placitoriæ Principibus competentis ratione Feudorum à Beneficiatis, seù provisis possidendorum, de qua *Fontanell.decis.Cathalon.*341.*nu.*25. Attamen hoc certum est, quòd hujusmodi Litteræ executoriales, tamquam petitæ, vel à Provisis, vel ab eorum Procuratoribus absque ulla scientia Pontificum, in nulla consideratione haberi merentur, potissimè quia constat, Sanctam Sedem hujusmodi placitoriis, quotiès ad notitiam devenit, semper obstitisse,imò ad processus devenisse formatos pro decernendis Censuris, & istis auditis cessasse prætensiones placitoriarum, seù executorialium, prout plenè justificatur ex *Summ. Num.*22.& 23.ibi: *La Santità Sua per soddisfare all'obbligo suo pastorale,e della propria coscienza, sarà bene,e con infinito suo disgusto necessitata a riparare,come farà senza tardanza veruna,tali attẽtati,e pregiudizj con gli rimedj della Scomunica, e delle Censure Ecclesiastiche inviolabilmente incorse da i medesimi Mistri.* Rursùs, ibi: *Si leveranno i sequestri,e tutte le novità, &c. senza che da i Pro-*

Procuratori si ricorra a questa Camera Ducale, e si prendano Lettere placitorie, che si pretendevano. Furono levati i sequestri &c. senza che si sia ricorso a questa Camera Ducale, ò ad alcun' altro Ministro per le Lettere placitorie, che si pretendevano. Et de facto novæ non sunt Censuræ S.Sedis in similibus casibus, ut nupèr vidimus in *Nullius, seù Taurinen.Abbatiæ 25.Januarii, & 17.Novembris 1681. & 29.Aprilis 1682.coràm bo.mem. Rondanino.* Et superabundat ad confundendum omne argumentum hinc desumptum, quòd certi Juris sit, has placitorias esse prorsùs indebitas, & illicitas in materia beneficiali, ex eisque etiam incurri in Censuras comminatas per Bullam in Cœna Domini, *ut reprobato Thesauro probat Mar.Antonin.var.res.lib.1.resol.91.sub num.2.vers.ex quibus*, & tradunt DD. communitèr, ac signantèr. *Felin.in cap. Ecclesia S. Mariæ num. 2. de Constit.Duard.in Bulla Cœnæ lib.2.cap.15.qu.11.num.59.Boss.de Princip.n. 218. Vivian.de Jurepatron.lib.11.cap.12.num.8.Alter.de Censur.lib.5.cap.6.vers.quarta dubitatio, Monet.de Jurisdict.par.4.centur.1.cas.46.num.1.Thomas del Bene de Immunit.cap.8.dub.11.*

26. Denique non merentur attendi aliquæ doctrinæ in contrarium allatæ. Nam *Put.dec.23.seù 25.lib.2.*loquitur de Diœcesi Gebennen.quæ sita est non in Pedemonte, sed in Sabaudia, veluti testatur *Bal.cons.233.col.2.propè med. vers. videmus etiam, quòd alii Duces, lib.1.*

Crescent.decis.14.de probation.& Germon.de Sacr.Immunit.lib.3.cap.11. nu.24. loquuntur de diversa prorsùs materia, & nihil ad intentum convincunt.

Coras.apud Doviat.in Specim.Jur. Gallic. tom.2.fol.215. apertis scatet erroribus latè in facto relatis.

Gottifred.de Bavo, & Guicenonio, tanquàm modernis auctoribus Subditis Ducis, genio nedùm laicali, sed favendi Dominantibus in nota controversia, non est deferendum, præsertim contrà veritatem ex dictis patentem, latè *Bonden collect.legal.20.num.65.lib.1.& collect.15.à nu.66.tom.2.Card.de Luca de Jurisdict. disc. 20.num.7.Rota cor.Arguell.decis.17.num.20.Rovas decis.336.num.17.*

27. Est enim nimis clara restrictio Nicolai V.ad Ducatum Sabaudiæ constitutis finibus, qui præteriri non possunt, quique ponunt falcem, ut dicitur, ad radices cujuscumque dubietatis, additis tot declarationibus, & rebus judicatis Curiæ, Ducalium Ministrorum, ac ipsorum Principum, & observantia, ac praxi Datariæ cum assistentia Juris liberæ collationis, contra quæ nec auctoritatem, nec ratiocinia, nequæ aliæ inductiones in contrarium oppositæ aliquid suadere valent.

FINIS.

PHI-

PHILIPPI-MARIÆ CÆSARINI

ADVOCATI ROMANI

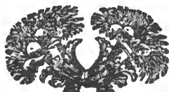
ALLEGATIO

PRO

DATARIA APOSTOLICA.

In causa Sabaudieñ. Privilegiorum.

EDITIO SECUNDA.

ANNO cIↄIↄccx.

SUPERIORUM PERMISSU.

PHILIPPI-MARIÆ CÆSARINI

ALLEGATIO.

1. Ibera collatio Abbatiarum in Principatu Pedemontano existentium, diù, & sub diversis Pontificibus à Ministris Serenissimorum Sabaudiæ Ducum controversa, totiesque ad favorem Sedis Apostolicæ decisa, hodiè revocatur ad trutinam, iterumque impugnatur sub solito clypeo privilegii san.mem. Nicolai Papę V. Verùm cùm istud sit restrictum ad Sabaudiæ Ducatum, ut ex infra dicendis patebit, extra illius limites, & sic ad Principatum Pedemontanum extendi non debet.

2. Quòd autem dictum privilegium sit restrictum ad Sabaudiæ Ducatum, satis, superque constat, sivè inspiciantur verba ejusdem privilegii, sivè declaratio Clementis VIII. sivè illius subsecuta, & inconcussa observantia, sivè denique res judicata sub Pōtificatu Alex. VII. suum effectum sortita, mediante collatione Abbatiarum controversarum, absque eo quòd unquam fuerit admissus Serenissimorum Sabaudiæ Ducum prætensus consensus; Privilegii enim verba sunt directa Ludovico Sabaudiæ Duci, qui licèt etiam esset Princeps Pedemontanus, aliisque frueretur titulis, ac statibus, ut recognosci poterit apud *Thomam Blanc Abbregè de l'Histoire de la Royalle maison de Savoye tom. 2. lib. 4. in princip.* non tamen exindè idem privilegium ad Principatum Pedemontanum, aliasque ditiones extra limites Sabaudiæ extendi valeat: tùm attenta illius natura à jure communi exorbitanti, atque ideò strictè interpretandum, ad *text. in cap. Privilegium, & cap. Odia de regul. jur. in 6. Ciarlin. controv. forens. cap. 150. num. 15. Cyriac. contr. 204. nu. 23. Rebuff. ad concordata Franciæ tit. de Regia ad Prælatur. nominatione, verb. In Cathedralibus litt. B. vers. Quod si aliqua, & in §. Monasteriis, verbo Monasteriis litt. D. vers. Et in materia odiosa, & litt. E. in fine, vers. Et in odiosis, & in verb. Prioratibus, vers. Et sic ratione, & in verbo verò electivis, vers. Et sic excluditur, Matta de caus. consistorial. sect. 18. num. 23. & seqq. Tamburin. de jur. Abb. tom. 1. disp. 7. q. 2. num. 2. in fine cum duobus seqq. ubi post Renatum Coppinum ait*

ità fuisse resolutum in Magno Regis Galliæ Consilio, Francesf.var.resol.c.16.n.29. & seqq. & Rota in Cæsaraugustana Coadiutoriæ Canonicatus 1. Februar. 1640. coram Pancirol.relatam per eundem Francesf.var.resol. d.cap.16.num.219. & coram Verall.decis.84.num.7. Tùm, & fortiùs, quia illud utpotè concessum dicto Serenissimo Duci Ludovico respectu certi Loci, scilicèt Sabaudiæ Ducatus, nulla facta mentione Principatus Pedemontani, extra dictum Ducatum suas non potest porrigere vires. *cap. Porrò 7. cap. Cum Cappella 16. ibique Abbas num. 2. & 6.* idem *Abbas in cap. Quoniam 21. num. 2. de privileg. cap. Privilegia distinct.3. Solorzan. de jure Indiar. tom.2. lib.1. cap.28. num.52. Rota decis.483. num. 12. part. 14. benè decis.65. num.2. part.15. & decis.253. num.2. part.16. recent.*

3. Et quòd revera fuerit præfatum privilegium concessum respectu Sabaudiæ Ducatus tantùm, patet tàm ex ipso privilegio, quàm ex aliis confirmatoriis, in quibus omnibus semper habetur mentio *Ducis, & Nationis Sabaudiæ*, & numquam nominatur Princeps Pedemontanus, seù Natio Subalpina; hinc enim sequitur, quòd, etsi utraque Regio fuerit, & sit subjecta Serenissimis Sabaudiæ Ducibus, tamen dùm isti Ducalem non obtinent dignitatem in Principatu Pedemontano, in quo denominantur Principes, privilegium datum Ducibus Sabaudiæ suffragari non potest Principibus Pedemontanis: ut in terminis privilegii concessi Regibus Hispaniarum pro Ecclesiis in illorum Regnis consistentibus, quòd illud extendi non poterat ad Ecclesias in Principatu Cathaloniç existentes, ex eo, quia Principatus non veniebat sub denominatione Regnorum, firmavit *Rota decis.316. nu.7. & seqq.dec.375.n.6.& seqq.dec.389.n.2.& 3.par.9.recent. repetitis coram Royas decis.279.281. & 286. coram Celso decis.7.num.1.& seqq. decis. 140. & decis. 261. utrobique num.4. & seqq. par.14. recent.* & facit traditio *Glos.& Bald.in l.3. ff.de offic.Præsid. ubi quòd Rex Angliæ in Ducatu Vasconiæ consideratur tanquam Comes non tanquam Rex. Menoch. cons. 1156. num. 67. & seqq.* ubi quòd lex, seù decretum factum à Clemente VII. & posteà renovatum à Petro-Aloysio Farnesio Parmæ Duce, non comprehendit Ducatum Placentiæ eidem Principi subjectum, & *Gabriel cons. 195. num. 8. & seqq. lib. 2.*

4. Conclusio enim ista optima ratione fulcitur; nàm, cùm Ducatus Sabaudiæ, & Principatus Pedemontanus sint inter se æquè principaliter uniti, & unusquisque ex illis propriam Principatus denominationem retineat, propriisque legibus, ac Tribunalibus, seù Senatibus moderetur, ut advertunt *Sola ad Consuetud.Sabaudiæ fol.mihi 320.glos.6. num.1 Jo:Anton.ab Ecclesia obser.178.num.5.* exindè sequitur, quòd Principatus Pedemontanus gubernari non debeat cum legibus, & privilegiis Ducatus Sabaudiæ, etiamsi uterque sit sub eodem Principe, ut ex theorica *Bartol. in l.si convenerit, §.si nuda, ff. de pignorat. act. tradunt Alex.cons.114.num.19.lib.4.Curt.sen.cons.56.num.8.Cephal.cons.414.n.34. Alba cons.49.p.1.Brun.cons.54.n.5.Hieronym.à Monte de finib.regend. cap.3.n.5. Sola ad Consuetud.Sabaud.sub tit.de feud.par.1.glos.una num.9.& 10.fol.mihi 91. ubi de Valle Augustę, & de Comitatu Astensi, Marott. cons. 30. in princip. ubi de Marchia Cævæ, Thesaur.jun.in addit.ad Thes.decis.177. litt. D. Jo:Anton.ab Ecclesia observ. 2. sub num.5. utrobique de Marchia Salutiarum, Salon.de Pace ad ll. Taurin. l.prima recollection. num.451.fol.mihi 124.Lancellott.Gallia ad Consue-*

suetud. Alexand. præfat. 8. *num.* 93. & 94. *Rota d. dec.* 316. *num.* 9. *par.* 9. & *decis.* 65. *num.* 5. *p.* 15. *rec.*

5. Contra prææallegatas Juris conclusiones duo exadverso opponuntur objecta: Alterum quòd decisiones in Barchinonen. Canonicatus Pœnitentiarii, & aliæ auctoritates procedant in dispositionibus particularibus, non autem in hypothesi, in qua supponitur Nicolaum V. processisse per viam legis generalis; Alterum verò, quòd verba *Duci, & Nationi Sabaudiæ*, apposita in confirmatione Leonis X. & in aliis subsequentibus referri debeant ad Privilegia concessa per Reges, & Imperatores, non autem ad Indultum Nicolai V. sed neutrum objectum subsistit: non primum, quia Nicolaus V. concedendo præfatum Indultum, non processit per viam legis generalis, ut exadverso supponitur, sed tantùm promisit non conferre Ecclesias Metropolitanas, & Cathedrales, ac Dignitates Abbatiales in Ducatu Sabaudiæ, nisi præviis intentione, & consensu ipsius Ducis, atque ideò, cùm hæc sit particularis dispositio, quoad certa beneficia restricta, ad Sabaudiæ Ducatum perperam extendi prætenditur per viam legis generalis ad Principatum Pedemontanum, undè corruente supposito, corruit etiam consequentia ex illo deducta, & optimè applicantur prædictæ decisiones, & aliæ auctoritates supra allegatæ. Nec istis adversantur *Vitalin. in Clement. Archiepiscopo num.* 47. & 48. *de Privileg. Mantic. decis.* 59. *Barbos. de appellat. appellat.* 115. *num.* 4. & 5. & *Card. de Luca de benefic. disc.* 29. *num.* 13. *exadverso allegati*, quia eorum dicta intelligi debent de Provinciis non æquè principalitèr unitis, sed accessoriè, ut confutando easdem auctoritates dixit *Rota dicta decis.* 316. *num.* 7. & *seqq. part.* 9. ubi *sub num.* 10. *magis præcisè respondetur decisioni* 59. *Mantic. quæ responsio* æquè suffragatur contra *Barbos.* in ea sefundantem; ad *Card.* verò *de Luca* deducentem idem motivum, supra exadversò laudatum, recurrit responsio ibi adducta, & ulteriùs ejus auctoritas in hoc casu non videtur attendenda, dùm contra ejus sensum respondit *Rota in decis.* 140. & 261. *utrobique num.* 4. & *seqq. part.* 14. *recent.*

6. Minùs subsistit secundum, quòd illa verba, *Duci, & Nationi Sabaudiæ*, referri debeant ad Privilegia concessa per Reges, & Imperatores, non autem ad Indultum Nicolai V. quia dicta verba, uti apposita in una, & eadem ratione, ac in eodem contextu, in quo Summus Pontifex loquutus fuit, tàm de Indultis Pontificiis, & signantèr de illo Nicolai V. quàm de aliis Privilegiis concessis à Regibus, & Imperatoribus, diversa significatione interpretari non debent. *argum. l. eum qui ædes, ff. de usucap. cap. cognovimus* 29. *caus.* 12. *qu.* 2. *ca. quia circa* 22. *de priv. Surd. cons.* 152. *nu.* 39. *Becc. cons.* 53. *n.* 3. *vers. nam respondetur*, & *cons.* 112. *n.* 22. *vers.* & *maximè*, *Rota coràm Merlino decis.* 390. *n.* 20. sed verba illa ad omnia supra expressa referri debent; Præcipuè, quia in ea parte Indulti, in qua Leo X. refert preces Caroli Ducis supplicantis pro confirmatione Indultorum, & Privilegiorum Duci, & Nationi Sabaudiæ concessorum, nulla fit mentio de Regibus, & Imperatoribus, ibi: *Singulis litteris prædictis (hoc est Nicolai V. & aliorum Pontificum) ac omnibus, & singulis aliis privilegiis, concessionibus, gratiis, & Indultis Duci, & Nationi Sabaudiæ concessis, pro illorum subsistentia firmiori robur, nostræ approbationis &c.* signum evidens, quòd non sola Regum Privilegia, sed etiam Indulta Pontificia supra relata, erant restricta ad Ducem, & Nationem Sabaudiæ, cùm cæteroquin nulla sit assignabilis ratio disparitatis, quare concessiones

fiones à Regibus factas,voluerit ad Ducem, & Nationem Sabaudiæ restringere,si Pontificia Indulta ibi per extensum relata utrumque Statum, & utramque Nationem comprehendebant.

7. Nec juvat replicare,quòd,secundum communem usum loquendi,sub nomine Nationis Sabaudiæ veniant etiam Pedemontani, aliique Subditi Serenissimorum Sabaudiæ Ducum; Quoniam quicquid sit in materiis indifferentibus, hoc tamen procedere non potest in Principatibus æquè principalitèr unitis, prout sunt Ducatus Sabaudiæ, & Principatus Pedemontanus ex supra firmatis;hoc namque casu considerari debent Provinciæ, & Nationes uti inter se distinctæ, præcipuè in privilegio à Jure communi exorbitanti, in quo verba æquivoca, & dubia, sunt interpretanda eo sensu, quo minùs qui loquitur obligetur, & ejus Indemnitati favorabiliùs consultum sit. *l.si quid venditor* 18. *ff. de ædil. edict.l. cum quæritur* 27.*ff.de reb.dub.Crovett.consf.*9.*n.*23.*Mandel.consf.*379.*nu.*9.*Surd. consf.*321.*n.*9.*Rot.post Cenc.de censf.decis.*217.*nu.*9.& 10.& *decis.*169.*num.*24.& *seq.coràm sa.me. Alexandro VIII.*

8. Et fanè de plano prædicta procedunt, animadvertendo, quòd tàm Summi Pontifices in aliis privilegiis Serenissimis Sabaudiæ Ducibus concessis,quàm ipsi Duces in eorum legibus particularibus promulgatis quotiescumque voluerunt Principatum Subalpinum comprehendere,illum exprefse, ac specificè consueverunt nominare,ut ex Constitutionibus Pontificiis relatis in facto *§. octavo objicitur*, & ex Constitutionibus Sabaudiæ Ducum impressis *post Solam ad consuetud.Sabaud.& post observat Jo: Ant.ab Ecclesia*, ex quo validissimum insurgit argumentum, quòd dùm Nicolaus V. hujusmodi privilegium direxit tantummodò Duci Sabaudiæ,idemque servaverint alii Pontifices successores in illius confirmatione,insurgit inquam validissimum argumentum,quòd Summi Pontifices illud voluerint intrà limites Sabaudiæ restrictum, ut in proximis terminis Regis Hispaniarum, à quo ubi aliquid præcipitur de his,quæ ad Dominium Mediolanense spectant,post nomen Regis inscribitur Dux Mediolani,notat *Lancellott. Gallia ad Consuetud.Alexandriæ præfat.*8.*sub num.*94.*Ripa in* 15.*resp.num.*6.*tit. de Jur.gent.Rota decis.*45.& *decis.*347.*utrobique nu.*2.*coràm Puteo, decis.*1582. *num.*14.*coràm Pænia, decis.*286.*nu.*5.& 6.*coràm Royas,decis.*7.*nu.*5.*coràm Cels.* & *decis.*40.*num.*7.*par.*14.*recent.*

9. Talemque fuisse voluntatem Nicolai V. & aliorum Summorum Pontificum, qui idem Privilegium confirmarunt,magis apertè convincitur ex designatione confinium in eodem privilegio facta, ibi: *Prætereà Prioratus Tallueriarum, Ripaliæ, & Novaliciæ,ac Præposituram Montis-Jovis,qui in confinibus dominiorum hujusmodi consistunt.* licèt enim priùs Summus Pontifex loquutus fuisset generalitèr de Ecclesiis, & Monasteriis infrà districtum temporalis Domini ejusdem Ducis, tamen cum verbis postea enunciatis apertè declaravit privilegium voluisse restringere ad confinia Sabaudiæ; nàm ex Tabulis Geographicis apparet, quòd Ripalia est in confiniis Sabaudiæ versus lacum Gebennensem, Taloeria non longè ab Annesiaco, Novalesia duabus tantum Leucis distat à confiniis Sabaudiæ versus Pedemontem, ut tradunt *Jo: Jacobus Hofmannus in suo Lexicon Historico,& Geogr.sub verbo Novalicia to.*2.*f.mihi* 36.*Baudran.in alio simili Lexicon Geographico eodem verb.Novalicia*, *fol.mihi* 474. & Mons-Jovis nuncupat. *il piccolo S.Bernardo*, seù Alpes Grajæ, teste *Pingonio* Sabaudos à Sa-

laf-

lassis, sivè à Valle Augustana discludunt, ut refert idem *Hofmannus sub verb. Alpes Grajæ to.1. fol. mihi* 87. & quatenus Mons-Jovis sit *le grand S. Bernard*, prout innuitur ex *Baudran. sub verb. Greæ Alpes, fol. mihi* 293. adhùc iste dividit Allobroges, hoc est Sabaudos à *Principatu Pedemontano, teste Hofmanno sub verbo Alpes Paninæ d. fol.* 87. *to.*1. prædictis enim Tabulis, & Historicis Geographicis, in hac materia ad eorum scientiam pertinente, plena fides solet adhiberi, ut firmavit *Rota in Papien. fructuum* 15 *Januarii* 1638. *§. supradictis accedunt coràm bo. mem. Ghislerio, in Leodien. Jurisdictionis* 23 *Januarii* 1697. *§. Sextò coràm bo. me. Emerix*, & plenè, ac pluribus aliis cumulatis *in Nullius, seù Senogallien. bonorum* 13. *Maji* 1697. *§.* 26. *coràm R.P.D. Muto*.

10. Undè constito ex his, quòd hujusmodi Prioratus sint in confiniis Sabaudiæ, in consequentiam venit, quòd Nicolaus V. cùm illis verbis infrà *districtum sui temporalis Dominii* voluerit dumtaxat intelligere de Districtu Dominii temporalis Sabaudiæ, sivè aliorum Dominiorum intra eamdem Sabaudiam existentium, dùm posteà cum quatuor Prioratibus supra expressis, & præcipuè cum Prioratu Novaliciæ, & Præpositura Montis-Jovis, existentibus in Principatu Pedemontano, sed in confinibus Sabaudiæ assignavit pro confine ipsum Principatum Pedemontanum, qui proindè dici non valet comprehensus sub Sabaudiæ Ducatu ex Juris conclusione à Doctoribus communitèr recepta, quòd terminus terminatus non potest esse idem cum termino terminante. DD. *in l. cum servo ad fin. ff. de contraben. emption. Bald. in l. fines agri, ff. de evict. & cons.*422. *lib.*4. *Castrens. in l. hoc Jure num.* 24. *ff. de just. & jur. Decian. cons.* 40. *num* 27. *lib.*4. *Cacheran. cons.*34. *num.*4. & 7. *Hieronym. à Mont. de fin. cap.*15. *num.*2. & *seqq. & cap.*107. *num.*4. *Rot. coràm Merlin. decis.*600. *num.*7. & 8. & *decis.*635. *num.*3. & 4. *coràm Ottbobon. decis.*102. *num.*11. *coràm Bich. decis.*112. *num.*19 & *in rec. dec.*229. *num.*12. & 13. & *decis.*520. *num.*74. & 75. *par.*14. & *decis.*166. *num.*19. *par.*15.

11. Alioquin absurda, & nimis inepta fuisset expressio confinium Novaliciæ, & Montis-Jovis, si sub talis dominii appellatione, Ducatus Sabaudiæ identificaretur cum Principatu Pedemontano: & dum hujusmodi Prioratus existunt in medio utriusque Regionis, si Papa in eodem Privilegio etiam Principatum Pedemontanum voluisset comprehendere, utique non dixisset præfatos Prioratus consistere in confiniis Dominiorum hujusmodi, sed in illorum medio, ideòque, ad evitandum hoc intolerabile absurdum, omninò dicendum est, privilegium fuisse restrictum ad Ducatum Sabaudiæ, ut in proximis terminis dixit *Rot. coràm Merlino d. decis.*600. *num.*9. & *dict. dec.*520. *num.*76. *par.*14. *recent.*

12. Præfulgentem hujus veritatis lucem non minuit objectio, quòd postquam Nicolaus V. in secunda parte Bullæ reservavit sibi facultatem conferendi Prioratus Conventuales, & Dignitates majores post Pontificales, excepit Prioratum Novaliciæ, & Præposituram Montis-Jovis, existentes in Pedemonte, ex quo inferri prætenditur, quòd hæc exceptio Prioratuum Pedemontis, cùm debeat esse de regula, demonstret, quòd Pontifex pro regula sibi reservavit collationem Prioratuum totius Status, & Dominii D. Ducis, ac per consequens sicuti hæc pars Indulti comprehendit Prioratus totius Status, ità & prima pars continere debeat Abbatias totius pariter Dominii.

13. Ete-

13. Etenim ipsa lectura Indulti destruit argumentum hoc exadverso inductum; in illo namque tres dispositiones continentur: in prima enim Summus Pontifex promittit neminem præficere ad Cathedralium, & Abbatiarum regimina, nisi habitis priùs intentione, & consensu ipsius Ducis; In secunda verò disponit, quòd non providebit Dignitates post Pontificales majores, ac Prioratus Conventuales Sedi Apostolicæ generalitèr reservatos in *Districtu præfato*, nisi de personis idoneis, & quæ fuerint de locis Ditionis ipsius Ducis, aut sibi gratæ, vel acceptæ de aliis locis oriundæ; In tertiò dicit: *Propterea Prioratus Tallueriarum, Ripaliæ, & Novalitii, ac Præposituram Montis-Jovis, quæ in Confiniòus hujusmodi Dominiorum consistunt, si, & cùm illos vacare contigerit, nulli conferemus, nisi similiter priùs ab ipso Duce, ejus intentione habita de personis, quibus fuerint conferendi.*

14. His igitur tribus dispositionibus attentè, ac separatè perpensis, facilè erit recognoscere fallaciam contrarii argumenti, & quàm prorsùs extranea sit conclusio, quòd exceptio sit de regula, dum Nicolaus V. in tertia parte præfatæ dispositionis non disposuit de quatuor Prioratibus per viam exceptionis, ut exadverso supponitur; Sed connectendo primam, & tertiam partem Indulti, processit per viam extensionis, & ampliationis, ut denotat illa dictio *Propterea*, quæ de sui natura extendit actum dispositionis ad alia in antecedentibus non comprehensa, ut tradunt *Grat.consf.163.num.40.& Franc.Molin.de brach.secul.cap.3. num.12.* & in hoc sensu eædem tres dispositiones fuerunt acceptæ per *Cardinalem Ossat. in sua epistola 301.relata in facto, §.Sed tota:* nec aliter accipi possunt, dum quælibet ex dictis tribus partibus stat de per se, & continet diversam, ac separatam dispositionem: atque ideò dici non potest, quòd una sit exceptiva alterius, ut in proximis terminis firmavit *Rota in Romana Beneficiatus S. Joannis in Laterano 16.Junii 1670.§.Et comprobatur, coràm Bevilacqua, confirmata* 30.Januarii 1671. *ut in decis.33.num.6.& seqq.par.17.recent.*

15. Certiùs hoc comprobatur ex lectura dictæ secundæ partis præfatæ dispositionis; in ea enim Summus Pontifex dicit, quòd non providebit Dignitates post Pontificales majores, & Prioratus Conventuales Sedi Apostolicæ generalitèr reservatos in *Districtu præfato, nisi &c.* hujusmodi enim verbum *Districtus*, prolatum in principio Indulti, ex supra firmatis, & ex infrà dicendis, intelligi debet de Districtu Sabaudiæ tantùm; Undè illius repetitio in hac secunda parte cùm illa dictione *præfato*, quæ tantum importat, quantum dictio *prædicto* ex *Barbos. dict. 276. num. 2.* operatur, ut censeantur repetitæ omnes qualitates præcedentis dispositionis, & ad illas dispositio restringatur. *Cephal. consf. 259.num.1. Menoch.consf.303.num.23.Barbos.d.dict.276.num.6.& 7. Rot. coràm Coccin.decis.1086. num.5. & duobus sequentibus, & in recent. decis.272.num. 7.par.6.*

16. Præterea admisso (citrà veri præjudicium) quòd tertia pars Indulti accipienda sit in sensu exceptionis, & quòd secunda firmet regulam, adhuc partis argumentum posset fortasse habere locum, ubi nulli essent designati confines; at cùm ipsamet exceptio quatuor Prioratuum afferat in ventre Confinium designationem, & sic restrictionem ad dominia per prædictos confines terminata, imperceptibile est quomodo valeat extendere regulam ultra dictos Confines expressos; sed omninò dicendum est, quòd retenta propria natura Confinium, regulam quoque

que intra eosdem limites coarctet, ut probat *Text.in l.quod liquidæ 4.§.Si cui penus,ff.de penu legata, ubi sancitur,quòd si quis legaverit omnem penum præter vinum, quod Romæ erit, sola penus, quæ Romæ est, legata videtur*: & ratio est,quòd cùm exceptio vini debeat esse de regula, & excipiatur vinum, quod Romæ est, inde sequitur ipsam regulam, idest legatum penoris ad id,quod Romæ existit, restringendum esse ratione qualitatis ipsius exceptionis,ex qua regula ipsa restringitur. *Alberic. in dict. §.Si cui penus à num.2.cum tribus seqq.Felin.in cap.quoniam frequenter nu.1. & seqq. Ut lite non contestata,ubi allegat Imolam in l.filio præterito 17.num.25. & 26.ff.de Injust. rupt.& irrit. testam.Mantic. de conject. lib.9.tit.3.nu.13.*

17. Quòdque dictum privilegium, ejusque successivè confirmationes fuerint ad Ducatum Sabaudiæ tantùm restrictæ,evincitur etiam ex declaratione facta à Clemente VIII. quippè sequuta vacatione Abbatiæ de Caramagna, ac prætendentibus Serenifs.Ducis Ministris,quòd Papa teneretur illam conferre juxtà ipsius Ducis intentionem, & consensum,idem Pontifex licèt paulò priùs hujusmodi privilegia in ampliori forma confirmavisset, adhuc tamen mediante Epistola Nuntio Taurinen. scripta à Cardinale Aldobrandino ejus, secundum carnem, Nepote,Statusque Ecclesiastici Generali superintendente,declaravit præfata privilegia non comprehendere beneficia in Principatu Pedemontano existentia,ut in nostro *Summario num.*8.& de facto eandem Abbatiam absque consensu Ducis contulit Cardinali S. Georgii; undè hac declaratione attenta cum facto subsequuto,non videtur quærenda alia interpretatio, cùm privilegii declaratio ad neminem alium magis spectet, quàm ad ipsum concedentem, vel ejus successores. *cap.Cum venissent*,ibique communiter scribentes, & in specie *Abbas n.1.& 3. de judic.* ubi quòd solus Papa, vel ejus delegati privilegia Sedis Apostolicæ dubia interpretantur *Fagnan.in cap.olim n.34.de verbor.signif. Ruin.cons.208. n.8.vol. 1.Bursat.cons.345.n.22.Altograd.cons.82.n.51.tom.2.benè Cyriac.contr.297.n.51.* & meliùs *Castill.quotid.contr.tom.6.cap.186.à n.1.& per tot. Solorzan.de jur. Indiar.lib.2.cap.1.n.34.tom.2.* cum cæteris allegatis per *Bonden.collect.37.n.46.& quatuor seqq.tom.2.Rot.coram Seraphin.decis.892.n.3.& decis.101. n.21.par.10. recent.*ideoque aliter judicari non debet contra expressam Summi Pontificis declarationem,quæ præceptivam legem præsefert,ac parendi necessitatem imponit. *cap.Si Papa,§.Si autem Ecclesia,& seqq.ibique gloss.in verb.Asserat de privil.in 6.Clement. Litteris de probat. Butr. in cap. Nam concupiscentiam num.16.vers. Si sonant in præceptum*, ibique *Imol. sub num. 9. vers. Verbum tamen decernimus, & alii extra de Constit. Bim. cons. 101. num. 23. Jacob. Gall. cons. 128. num. 41. Giurb. cons. 65. num. 34. vers. Et legis declarativæ*, & pluribus congestis à *Bonden. dicta collect. 37. num.104.& seqq. tom.2. Rota post. contr.discept. decis.58.sub num.8.& dicta decis.101. num.21.& 22.& decis.291.num.21.par. 10.recent.*

18. Nec in dubium revocari valet,quòd Cardinalis Aldobrandinus præfatã Epistolã non scripserit de ordine ipsius Papæ in ea parte,in qua declaratur,quòd privilegia confirmata non comprehendebant beneficia in Statu Pedemontano existentia,ut innui prætenditur ex illis verbis,ibi:*mà sappia V.S.che se bene i privilegj, &c.*nam præterquamquod verba præcedentia contrarium manifestè produnt, ibi: *Avendo io dato parte a Nostro Signore del ragionamento tenuto da lei*

con

cō gli Ministri del Sig. Duca in proposito dell'Abadia di Caramagna, in hypothesi cessare videtur quæcumque difficultas ex animadversione, quòd in adeò qualificato Ministro extra quęstionem erat vivę vocis oraculum generale, ut notat *Cardinalis de Luca in relat. Curiæ Roman. disc. 6. n. 9.* idcircò ejus summum Ministerium operatur, ut illius scientia habeatur pro scientia Papæ. *Valenzuol. con. 4. nu. 127. tom. 1. Bonden. dicta collect. 37. n. 101. Rota decis. 794. n. 1. part. 1. divers.* & ejus Epistolæ, ac dicta habeantur tanquam si essent scriptæ, & respectivè probata ab ipso Summo Pontifice, ac proindè illis spectatissimam fidem esse adhibendam, dixerunt *Alex. Raudens. resp. 17. à num. 159. lib. 1. Paris. cons. 132. num. 20. lib. 4. Valenz. dicto cons. 4. num. 102. Card. de Luca de benefic. disc. 73. num. 4. Genua de script. privat. lib. 3. tit. de literis Apostolicis num. 9. fol. mihi 179. Rota coram Cæsar. de Graff. decis. 1. num. 9. de præben. coram Merlin. decis. 129. num. 3. in recent. decis. 90. num. 5. par. 9. & decis. 236. num. 7. par. 15. & in Romana, seù Bononien. Protectionis 20. Aprilis 1671. sub §. Clarius, coram bonæ memoriæ Albergato.*

19. Hæc per se clara, indubitata redduntur ex duplici ipsius privilegii observantia subsecuta, negativa scilicet, & affirmativa; negativa autem resultat ex quo post emanatum dictum privilegium, ac successivas confirmationes, nec unicus ex adversò datur actus collationis hujusmodi Abbatiarum prævio consensu, seù intentione Serenissimorum Sabaudiæ Ducum, nec aliquod datur documentum, quod justificare possit talem consensum fuisse à Sede Apostolica admissum. Nulla enim illius expressio in supplicationibus Papæ porrectis, aut in literis Apostolicis desuper expeditis, nullæ exhibentur Ducum pro tempore existentium literæ patentes, non propria regestra, in quibus sint descripti hujusmodi consensus, nec ulla datur Epistola familiaris hujusmodi consensus significativa; Principes autem omnes quoquo modo jus habeant ad Monasteria, sivè per viam præsentationis, & nominationis, sivè per viam supplicationis in provisionibus Apostolicis, tale jus semper exprimi curarunt. Quinimò S.R.E. Cardinales in Urbe pręsentes, qui vigore regularum Cancellariæ emanatarum longè ante privilegium Nicolai V. jus habent præstandi consensum in beneficiis vacantibus per obitum eorum familiarium in dorso supplicationis, quę Summo Pontifici porrigitur, eorum consensum exprimere solent juxta praxim omnibus notam; undè imperceptibile est, quòd soli Pedemontani Principis Ministri hoc jus neglexerint, si verè ante provisiones præstitus fuisset consensus, de quo absque dubio, ant in provisionibus Apostolicis, aut in eorum Archiviis extarent justificationes. *Rota decis. 266. n. 18. & seq. par. 18. recent.* Undè dum de illo non constat, optima desumitur Summorum Pontificum, & Serenissimorum Ducum interpretativa voluntas non comprehendendi in dicto privilegio Principatum Pedemontanum, cùm illa æquè benè eliciatur ex non facto, non secus, ac ex facto, ut tradunt *Natt. cons. 406. n. 25. & seqq. Menoch. cons. 276. n. 19. Spad. cons. 54. num. 38. lib. 1. & cons. 94. n. 7. & 8. lib. 2.* & in specie *Rot. decis. 389. num. 16. & 17. par. 9. decis. 520. nu. 14. & 15. part. 13. decis. 654. num. 8. part. 18. recent. & decis. 660. num. 17. & 18. coram Bichio.*

20. Affirmativa verò observantia in nostra hypothesi ponit falcem ad radices, & reddit quæstionem de dubitabili indubitabilem, siquidem ex parte Dataria concludentissimè justificatur, quòd quoties evenit controversiarum Abba-

tiarum

tiarum vacatio, toties Sedes Apostolica illas liberè contulit, & quod magis urget, pluries contra expressam intentionem, & consensum per Serenissimos Sabaudiæ Duces præstitum, ut in *Summar. n.* 10. 11. *&* 12. *& à n.* 24. *ad* 31. quæ proindè observantia, uti omnium interpretationum Regina, operatur, ut privilegium, & illius confirmationes intelligi debeant, prout fuerunt observatæ, etiamsi contrarius intellectus esset de jure verior. *Rot. decis.* 316 *n.* 11. *& seqq. decis.* 375. *nu.* 9. *&* 10. *& decis.* 389. *n.* 14. *& seqq. par.* 9. *dicta decis.* 520. *n.* 9. *& seqq. par.* 13. *decis.* 140. *nu.* 8. *par.* 14. *decis.* 65. *n.* 12. *& seqq. & decis.* 266. *sub n.* 2. *& seqq. & n.* 18. *& seqq. par.* 15. *decis.* 253. *n.* 8. *&* 9. *par.* 16. *& decis.* 212. *n.* 7. *par.* 17. *rec. & coram Dunozz. jun. decis.* 966. *nu.* 17. Quin etiamsi intellectus datus pro observantia esset malus, *Rota decis.* 256. *num.* 5. *&* 6. *part.* 2. *divers. dicta decis.* 375. *sub num.* 14. *part.* 9. *& dicta decis.* 520. *num.* 12. *part.* 13. & imò etiamsi opus esset aliquam vim inferre verbis. *Spada dicto cons.* 54. *num.* 37. *lib.* 1. *Rota dicta decis.* 520. *nu.* 12. *par.* 13. *recent.* & non esse attendendum privilegium, sed ejus usum, & acquisitionem possessionis, sivè qualiter quis eo usus fuerit, notant *Felin. in cap. cum accessissent num.* 22. *de Constit.* ibique *Barbos. num.* 5. *Castill. quotid. contr. tom.* 1. *cap.* 19. *num.* 6. *&* 7. *& cap.* 33. *num.* 27. cum cæteris allegatis per *Mastrill. decis.* 96. *num.* 3.

21. Efficacia hujusmodi observantię magis incalescit ex notabili circumstantia relata in facto; Nam cùm vacasset Abbatia S. Salvatoris in Diœcesi Taurinen. mense nondum elapso à die, quo dicta privilegia fuerunt à Clemente VIII. confirmata, idem Pontifex de illa liberè, & contra intentionem, & consensum Ducis providit Cardinalem Pepulum, ut in *Summar. n.* 5. *&* 6. & successivè post quatuor annos aliam simili modo contulit Card. Aldobrãdino *d. Summ. n.* 7. hinc sequitur explicita voluntas illius Pontificis, privilegia confirmantis, non comprehendendi in illis Abbatias extra ditionem Sabaudiæ, & hujusmodi actus, uti proximi eisdem privilegiis, mirificè declarant, quid in illis fuerit comprehensum, quæ observantia semel inducta, etiamsi darentur actus subsecuti à privilegio remoti, adhuc illa destructa non remaneret, ad *text. in l. mela* 14. *vers. Sed si alimenta, ff. de aliment. & cibar. legat. Adden. ad Gregor. decis.* 325. *n.* 26. *Rota d. dec.* 966. *sub n.* 17. *coram Dunozz. junior. decis.* 279. *n.* 12. *coram Royas decis.* 26. *nu.* 14. *&* 15. *coram san. mem. Alex. VIII. decis.* 170. *num.* 4. *par.* 2. *& decis.* 266. *num.* 21. *&* 22. *par.* 15. *recent.*

22. Tot, tantisque demonstrationibus adstipulatur res judicata, resultans ex celebri controversia per quatuor annos agitata, & terminata ad favorem Sedis Apostolicæ sub Pontificatu Alexandri VII. à quo deputata Congregatione particulari septem insignium Prælatorum, nempè Fagnani, Ronconi, de Rubeis, Emerix, Botti, Ugolini, & Armindi Ricci, una cum Cardinali Corrado, tunc temporis Prodatario, pro decisione controversiæ excitatæ à Ministris Sabaudiæ Ducum super prætensis intentione, & consensu in collationibus Abbatiarum Principatus Pedemontani, productisque in ea ex parte Serenissimi Ducis iisdem documentis nunc exhibitis, pluriesque in voce, & in scriptis hinc indè eadem Congregatione informata, tandem emanavit resolutio *Monasteria controversa non esse comprehensa sub Indulto Nicolai V. & aliorum Pontificum in ea parte, in qua disponunt Monasteria conferenda esse, habita priùs intentione, & consensu Ducis*, ut in *Summ. n.* 13. cui resolutioni cùm non acquiesceret Orator Serenissimi Du-

cis in Urbe, supplicavit Summo Pontifici, ut ipsemet Advocatum Ronconum in Camera audire dignaretur: eoque audito, & nihil de novo deducente, approbavit idem Pontifex resolutionem desuper factam, & successivè Abbatias tunc vacantes, non contradicentibus ipso Duce, ejusque Ministris, liberè contulit, ut latiùs probatur in facto, & patet ex *Summ. à num.* 14. *ad* 23. ex quo sequitur, quòd dum hæc controversia terminata fuit per rem judicatam, & per illius executionem, concludendum proindè videtur, firmatum fuisse Jus, illudque pro veritate habendum, juxta vulgatum *text. in l. res judicata, ff. de regul. jur. Scacc. de sentent. & re judic. glos.* 14. *quæsit.* 2. *n.* 7. *Surd. cons.* 435. *n.* 7. cum aliis allegatis per *Buratt. dec.* 870. *n.* 3. & in specie *dec.* 266. *n.* 10. *par.* 15. *& dec.* 251. *n.* 40. *&* 41. *par.* 19. *rec.* ita ut nec admittatur probatio in contrarium. *Gregor. dec.* 184. *nu.* 2. ibique *Adden. num.* 7.

23. Imò ex hoc ipso, quòd hujusmodi liberæ collationes fuerunt acerrimè impugnatæ, & nihilominus in contradictorio judicio per rem judicatam confirmatæ, observantia exclusiva Indulti mirificè comprobatur, cùm etiam concurrant ad inducendam observantiam requisita, nempè, quòd sit clara, uniformis, & in contradictorio judicio obtenta. *Rota dec.* 177. *n.* 54. *par.* 5. cum aliis allegatis in *d. decis.* 266. *n.* 2. *&* 13. *par.* 15. *recent.*

24. Denique non est omittendum, quòd hanc veritatem agnoverunt pro irrefragabili, Tùm ipse Genitor Serenissimi Ducis præsentis, cui cùm controverteretur prætensa intentio, & consensus in collatione Abbatiæ de Sixt Gebennen. Diœcesis in Sabaudia sitę, se declaravit cum Nuntio Apostolico: *Che delle cose di Piemonte, ove si riguardino i sentimenti di cotesta Corte lascerebbe correre, &c. ma che non vuole in modo alcuno, che se gli tocchi la Savoja. Sùm. n.* 33. Tùm ejus Ministri, & signantèr Marchio Planitiarum, qui in hac controversia semper fuit in sensu, quòd ex parte Serenissimi Ducis desistere deberetur ab hac prætensione quoad Abbatias in Statu Pedemontano, ut in *d. Summ. n.* 32. Tùm demum ipsi auctores Pedemontani de hac materia scribentes *fassi sunt Privilegium Nicolai fuisse restrictum intra ditionis Sabaudiæ limites. Jo: Ant. ab Eccles. observ.* 190. *num.* 8. *& Præses Fauzon. in princip. suæ consultationis impressæ apud Pinzon. in tractat. des Regales fol. mihi* 942.

25. His itaque se habentibus, nullatenus obstant generalitates exadversò adductæ; nimirum quòd Nicolaus V. in præfato privilegio universaliter loquutus fuerit de quibuscumque Ecclesiis, vel Monasteriis, existentibus infra districtum temporalis Dominii Ducis, addita ratione ne sui status succedat dispendium: atque ideò hujusmodi verba indefinita *Districtus, Dominiū, Status, & Ditio, restrictionem non patiantur* ad Ducatum Sabaudiæ dumtaxat, sed sint latè interpretanda, & universalitèr intelligenda de omnibus Dominiis, & Statibus Serenis. Sabaudiæ Duci subjectis, præcipuè cùm ratio supra adducta æquè benè militet quoad Ecclesias, & Monasteria aliorum Dominiorum ipsi Duci subjectorum. Etenim objectùm aliquam mereretur animadversionem, si non concurrerent ea omnia hucusque deducta pro restrictione ad Ducatum Sabaudiæ tantùm, hoc namque casu cùm dicta verba generalia æquè benè verificentur *in Districtu, Statu, Ditione, & Dominio Sabaudiæ*, extendi proindè non debent ad alia Serenissimi Ducis Dominia, cùm in dubio sufficiat, quòd obligatio, seù promissio in aliquo verificari possit, ut minus quàm fieri possit, verba præjudicent illi, qui se obligat,

& pro-

& promittit. *L. si Domus, ff. de servitut. Urbanor. Præd. L. quidquid adstringendæ, ff. de verbor. obligat. Grat. cons. 17. num. 46. & cons. 66. num. 18. vol. 1. Decian. respons. 169. vol. 2. per tot. Urceol. consult. 64. num. 3. & Rota coram Durano decis. 268. num.* 10. & 11.

26. Eoque magis, quia, ut supra demonstratum fuit, sumus in privilegio à jure communi exorbitanti, illudque fuit tantummodò directum Duci Sabaudiæ, & ex confinibus in eodem privilegio designatis patet restrictum ad solam Sabaudiã, quod comprobatur ex declaratione facta à Clemente VIII. & ab observantia subsecuta, una cum re judicata; undè, his omnibus ponderatis, concludendum est, quòd dum Nicolaus V. concessit privilegium pro Ecclesiis, & Monasteriis in Ducatu Sabaudiæ tantùm existentibus, dicta verba *Districtus, Dominium, Status, & Ditio* sint intelligenda eo modo, quo loquentis intentioni magis aptè congruere videntur. *L. si cui 9. ff. de servit. l. penult. ff. ad exhiben. l. in conventionibus 219. ff. de verbor. signific. can. humanæ aures 22. quæst. 5. & cap. secundò requiris 41. de appellat.* quos refert, & sequitur *Rota d. decis. 169. num. 22. & 23. coram san. mem. Alexandro VIII.*

27. Potissimum quia quando Dominia essent expressa cum dictionibus totalitatem, & universalitatem indicantibus, adhuc per appositionem dictorum confinium, ista universalitas censeretur restricta intra eorum limites, ex regula quòd quælibet dispositio, quantumvis universalis, ex loci expressione restringitur, ut in *d. l. nam quod liquidæ, §. final. ff. de penu legat. Cammarell. de legat. lib. 3. quæst. 8. num. 2. fol. mihi 355. Rota decis. 428. num. 16. part. 4. tom. 2. & decis. 716. num. 1. par. 4. tom. 3. recent.*

28. Minus suffragari potest ratio in eodem privilegio adjecta, scilicet ne sui Status succedat dispendium, quæ æquè benè militat in Ecclesiis, & Monasteriis in Sabaudiæ Ducatu, quàm in illis in Principatu Pedemontano existentibus; quia in jure privilegiativo tantùm dicitur dispositum, quantum legitur scriptum, atque sonant verba, neque admittitur extensio de casu ad casum, seù ad personas, loca, & bona etiam rationis identitate, vel majoritate concurrente, ut probant *Abbas in cap. Canonica 50. num. 1. de sentent. Excommunicat. & in cap. Sanè 9. n. 1. & 3. de privil.* ubi assignat rationem; videlicet, quòd privilegium est lex privata, & conceditur ex quadam ratione speciali, ideò non extenditur ad alia non expressa, nisi authoritate concedentis. *Innocent. in cap. Dilecto de offic. Archidiac. cap. Auditis*, ubi *Felin. num. 10. de præscr. & cons. 1. num. 162. cum seqq. Ciarlin. controvers. 159. num. 16. Cardin. de Luca de feud. disc. 92. sub num. 7. vers. E' converso, Rot. coram Verall. decis. 84. per tot. par. 2. & in recent. dec. 8. num. 4. & 7. part. 8. decis. 375. num. 17. part. 9. decis. 65. num. 2. & 3. part. 15. & decis. 134. num. 3. part. 18.*

29. Nec penitùs facit, quòd in aliquibus ex Indultis, de quibus agitur, fuerint deputati Executores etiam Episcopi Taurinen. Nicien. & Asten. ex quo inferri prætenditur exadverso, quòd privilegium Nicolai V. non sit restrictum ad Sabaudiam, sed etiam comprehendat alias Regiones Serenissimis Ducibus subjectas, dum alioquin, si esset restrictum ad solam Sabaudiam, satis fuisset committere executionem dicti privilegii solis Episcopis Maurianen. & Bellicen. Quoniam, si privilegium Nicolai V. de cujus interpretatione nunc agitur, considerabitur separatè ab aliis privilegiis, & respectivè confirmationibus concessis ab aliis Sum-

mis Pontificibus, illicò ruet objectum, siquidem in privilegio Nicolai V. nulli fuerunt dati Executores, & in illo Leonis X. ac successivè in aliis, eatenùs fuit directa commissio Executionis privilegiorum Episcopis utriusque Regionis, quatenùs ibi continebantur aliæ gratiæ, quæ respiciebant etiam Principatum Pedemontanum, & Alpes maritimas; undè singula singulis, congruè referendo, non fuit incongruum deputare Executores in unaquaque ex dictis Regionibus; Cæterùm quàm debile sit hujusmodi objectum, arguitur etiam ab Executoribus datis in Indultis Julii III. & Gregorii XIII. in primo enim deputantur Executores Episcopi Augustan. Nicien. & Asten. in secundò verò Archiepiscopus Taurinen. Augustan. & Nicien. undè, si valeret argumentum exadverso adductum; Indulta data, & respectivè confirmata ab istis duobus Summis Pontificibus, robur non habuissent in Sabaudia, dum præfati Exequutores omnes consistebant citra Montes, sed revera ex hujusmodi deputationibus nihil pro, vel contra inferri valet, quia in Romana Curia Exequutores Litterarum Apostolicarum deputantur ad placitum Partium, & ii, quos ipsæ Partes petunt, seù nominant, ut tradunt *Amayden de stylo Datar. lib. 1. cap. 5. num. 36. Garz. de benef. p. 6. cap. 2. num. 2. Rosa de exec. litt. Apost. lib. 1. cap. 2. num. 70. & seqq. & cap. 3. num. 9.*

30. Sicut quoque non relevat, quòd Sedes Apostolica conferre soleat Episcopatus tàm citrà, quàm ultrà Montes, ad nominationem Serenissimi Ducis non alio jure, quàm ex isto resultante ex Indulto Nicolai V. atque ideò dum illud suffragatur pro nominationibus ad Episcopatus, ita suffragari debeat quoad nominationes Abbatiarum; Quoniam pro remotione objecti supplicamus advertere, quòd non ex jure præfati privilegii conferuntur Episcopatus in Regione Subalpina personæ designatæ per Serenissimos Duces, sed ex mera munificentia Summorum Pontificum, qui ad evitanda scandala, pluriès atque pluriès coguntur dissimulare, & admittere hujusmodi nominationes, fieri solitas per Principes seculares, ut advertit *Marta de Jurisdictione par. 2. cap. 40. n. 22. & 23.* præcipuè, quia in Epistola significativa, Dux non utitur verbo *intentionis*, & *consensus*, sicuti habetur in privilegio; sed verbo *Proporre*, quod, ut mihi relatum est, adinventum dicitur sub Urbano VIII. ea ratione, ne persona Duci, & Statui suspecta, de Episcopatu provideatur, & ad removendas exceptiones, quas de jure objicere valent Principes seculares contra Episcopos electos, allegando, quòd illos habent suspectos, quòd si ex eorum parte probatur, retractari debet electio, ut docet *Innocent. in cap. super his num. 8. in fine de accusat.* quod singulare dicit *Abbas* in pluribus locis, & signanter *in dicto cap. super his 16. num. 13. de accusat. & cap. 1. num. 9. & cap. quod sicut 28. num. 7. de elect. Felin. in dict. cap. super his sub num. 6. vers. dic secundum, Innocent. de accusat. Geminian. in can. in novo in fine distinct. 21. Mart. de Jurisdictione dict. part. 2. cap. 40. num. 26. & 27. Gonzalez ad regal. 8. gloss. 4. num. 166. & seq.*

31. Et sanè, quòd hujusmodi Episcopatuum Provisiones in Personis designatis per Serenissimos Duces in Regione Subalpina, non fiant vigore Indulti Nicolai V. sed potiùs ex aliis Causis proximè præallegatis, optimè comprobatur, ex quo pluriès Summi Pontifices noluerunt admittere Serenissimorum Ducum nominationem ad Episcopatus, ut patet ex documentis exhibitis in nostro *Summa-*

ma-

mario à num. 35. *ad* 42. & signanter Clemens VIII. paulò post quàm confirmaverat Indulta Sabaudiæ non attentis nominationibus Galliarum Regis, & Sabaudiæ Ducis, se declaravit velle liberè conferre Episcopatum Salutiarum, ut refert *Card. Ossat. in Epistola* 273. *d. Summario num.* 35. prout de facto liberè contulit Patri Juvenali, Oratorii Sancti Philippi. *Summario eodem num.* sicut quoque Summi Pontifices ad eorum libitum, ut plurimum, pensiones imposuerunt super prædictis Episcopatibus, illasque liberè distribuerunt Personis sibi benevisis, quod utique non fecissent, si verè, & realiter Serenissimi Duces habuissent nominationem vigore præfati Indulti, ut practicari videmus in Episcopatibus ad Regum nominationem, & tenent *Tondut. de pens. cap.* 25. *numer.* 14. *&* *Frassus de Regiopatron. Indiarum tom.* 1. *cap.* 15. *numer.* 51. *&* 55.

32. Quinimò ex hoc eodem usu quandoque admittendi nominationes respectu Episcopatuum, illasque semper denegandi respectu Abbatiarum, mirificè roboratur id fieri ex alia causa, quàm ex Indulto Nicolai; nam si Serenissimi Duces præstitissent consensum vigore præfati Indulti quoad provisiones Episcopatuum, utique non omisissent illum præstare etiam in provisionibus Abbatiarum, & sicuti apparet de consensu, quoad primas, ita appareret quoad secundas: hasque inevitabiles rationes agnovit Magnus Cancellarius Boschettus, ideoque insinuavit in instructione data Domino Comiti Provanæ Residenti in Urbe, ne caperet argumentum à Praxi servari solita quoad Episcopatus ad illam Abbatiarum, & optimo quidem jure, quia, ultra rationes proximè adductas, adstipulatur juris conclusio, quòd praxis, seù consuetudo, sivè observantia respectu Episcopatuum extendi non potest ad Abbatias, quia in hac materia non datur extensio de casu ad casum, sed observantia tantum habet de potentia, quantum de actu, ut firmat *Surd. decis.* 131. *num.* 8. *& duobus seqq.* & cæteris allegatis. *Rota decis.* 278. *num.* 6. *& seqq. & decis.* 304. *num.* 7. *& seqq. part.* 12. *recent.*

33. Nec ex litteris placitoriis ullum desumi valet argumentum, quòd Serenissimi Duces in collationibus Abbatiarum in Principatu Subalpino existentium, eorum consensum præstiterint; Quoniam unicuique notum est, quòd hujusmodi litteræ, seù exequatur, petuntur à provisis post secutam Collationem Beneficiorum, & postquam sunt expeditæ litteræ Apostolicæ, & præcipuè ad effectum evitandi quodcunque impedimentum in capienda possessione, ut innuitur ex firmatis per Amadeum *à Ponte inter Tract. Magn. to.* 10. *part.* 2. *sub tit. quis sit Judex in causa feud. colum. penult. vers. quinimò fol. mihi* 199. *Anastas. Germ. de sac. Immunit. lib.* 3. *cap.* 12. *n.* 42. *& seqq. Thesaur. dec.* 131. *num.* 11. atque ideò licet praxis abusiva jam inoleverit in pluribus Statibus, in quibus Principes seculares non habent jus nominandi, nec præstandi consensum in beneficiorum Collationibus, ut Provisi teneantur petere hujusmodi litteras placitorias, seù ut vulgò dicitur, Exequatur, non tamen exinde inferri valet, quòd iidem Principes habeant aliquod jus ante Collationem, quinimò in nostro casu ex adeo diligenti, & accurata conservatione dictarum litterarum magis enixè depromitur, quòd Serenissimorum Ducum consensus non fuerit præstitus in Collationibus; nam si fuisset præstitus appareret, quoniam cum majori diligentia servari debuissent

sent

sent consensus, quàm instantiæ Agentium pro habendis dictis litteris placitoriis.

34. Fortiùs quia hujusmodi litteræ placitoriæ impetrantur, vel ab ipsis Provisis, vel ab eorum Procuratoribus, absque ulla scientia Summorum Pontificum, quibus proinde præjudicare nequeunt, ut docet *Innocent. in cap. bonæ memoriæ il 2. sub num. 1. vers. item de illo, de postulat. Prælat. Dec. cons. 126. sub nu. 4. circa finem, Gonzal. ad reg. 8. gloss. 45. §. 2. num. 32. Rot. coram Cavaler. dec. 85. num. 2. & dec. 91. num. 6. & 7. cum aliis congestis in dec. 197. num. 40. part. 5. recent.* exemplo illius, qui post obtentam beneficii provisionem à Papa, acciperet aliam ab Ordinario; nam hæc non justificat jus aliquod Ordinarii adversus Pontificem. *Rot. coram Cerro decis. 196. num.* 10. & de præsentato à Patrono recipiente ex post provisionem ab Ordinario. *Rota decis.* 252. *num.* 10. *p.* 10. *recent.*

35. Scientia autem Summorum Pontificum tantùm abest, ut in hypothesi concurrat, quòd imò in facto probatur, quòd quotiescumque Summi Pontifices notitiam habuerunt de similibus attentatis in præjudicium Immunitatis Ecclesiasticæ, totiès curarunt hujusmodi impedimenta removere, mediante Censurarum comminatione, ut in *Summ. n.* 22. & 23. & *num.* 27. & 29. ea potissima ratione moti, quia Principes seculares statuere non possunt, quòd Clerici in beneficiis instituti, nequeant eorum possessionem accipere sine Potestatum secularium licentia, quoniam id esset immittere falcem in messem alienam contra *Text. in Clem. Pastoralis circa fin. de re judicat. cap. noverit* 49. *ibique communiter scribentes de sent. excom. Abbas cons.* 83. *p.* 1. *Felin. in cap. Ecclesia Sanctæ Mariæ num.* 96. *de constit. Boss. in tit. de Principe n.* 218. *Duard. in Bulla Cœnæ Domini lib.* 2. *can.* 15. *quæst.* 11. *nu.* 59. *vers. quod adeò verum est. Alterius de censur. lib.* 5. *cap.* 6. *vers. Quarta dubitatio, cum cæteris allegatis per Mart. de Jurisd. par.* 4. *centur.* 1. *cas.* 46. *nu.* 1. & *seqq.*

36. Demùm nulla vis fieri potest in aliquibus auctoritatibus in contrarium adductis, cum quibus exadverso probari prætenditur privilegium Nicolai V. comprehendere etiam Monasteria, & Abbatias citra montes consistentia; Quoniam, ultra responsiones singillatim datas in facto, supplicamus advertere, quòd omnes loquuntur de proprio capite, perfunctoriè, non examinatis Indultis, nullaque auctoritate, vel ratione adducta, quibus deficientibus nullam merentur fidem, præcipuè in concursu eorum, quæ hucusque fuerunt deducta, ut notant *Cagnol. in l. nemo potest nu.* 10. *ff. de reg. Jur. Jason. cons.* 89. *nu.* 22. *vol.* 3. *Paris. cons.* 91. *num.* 49. *vol.* 3. *Soccin. jun. cons.* 1. *num.* 143. & *seq. vol.* 1. *Roland. à Valle cons.* 39. *num.* 34. *vol.* 4. *Surd. cons.* 341. *num.* 36. *Menoch. cons.* 354. *nu.* 25. *Cyriac. contr.* 50. *n.* 3. & *seqq. Card. de Luca de fideicomm. disc.* 31. *nu.* 9. & *de Tut. disc.* 9. *n.* 4. *Rot. decis.* 22. *nu.* 14. & *decis.* 438. *nu.* 10. & 13. *par.* 9. *decis.* 74. *nu.* 20. & *decis.* 212. *nu.* 12. *par.* 16. *rec.* & eorum dicta tanquam innixa falso præsupposito, quòd præfata Indulta comprehendant etiam beneficia in Regione Subalpina, corruunt tanquam ex cessato fundamento. *Cardin. de Luca de servit. disc.* 103. *n.* 9. & *de testam. disc.* 13. *num.* 11. non omittendo, quòd *Corasius* in plures incidit errores, ut probatur in facto; alii verò, scilicet *Germon. de Indult. Gottifredus à Bavo*, & *Guicenonius*, uti subditi Serenissimorum Sabaudiæ Ducum, valdè suspicari potest, quòd scripserint

ad

ad eorumdem Ducum benevolentiam captandam, prout fecit antiquus Doctor Martinus cum Federico I. Imperatore in casu relato per *Paulum de Rub. in annot. ad dec.* 217. *à num.* 100. *& seqq. par.* 9. *recent.*

37. Cætera quæ dicuntur ad obnubilandam nostram inconcussam observantiam, penitùs eliminantur in facto: atque ideò ulteriori responsione non indigent in Jure.

FINIS.

ILLUSTRIS.

ILLUSTRISSIMI, ET REVERENDISSIMI

MARCELLI SEVEROLI

R E S P O N S U M

P R O

DATARIA APOSTOLICA.

In caufa Sabaudieñ. Privilegiorum.

EDITIO SECUNDA.

A N N O cIↄIↄccx.

S V P E R I O R V M P E R M I S S V.

MARCELLI SEVEROLI

RESPONSUM.

1. Ovis conatibus vetus resurgit contentio, à Ministris Serenissimi Ducis Sabaudiæ, pro sui diligentia muneris, non semel excitata: Utrum scilicet in promissione, seù concessione aliàs à Nicolao V. Summo Pontifice Ludovico Duci Sabaudiæ facta, de solo Statu Ducatus Sabaudiæ, an etiam de statu Principatus Pedemontani, sub dominio ipsius Ducis existente, fuerit dictum: *Ne ex promotione quorumvis ad quarumcumque Ecclesiarum, vel Monasteriorum infra districtum sui temporalis dominii consistentium regimina, seù provisionibus quibuslibet de quibusvis dignitatibus, dispositioni nostræ reservatis, ibidem consistentibus, quibuscumque personis per Nos faciendis, sui status succedat dispendium, aut alia quævis adversitas intestina, præfatum Ducem, harum serie, certum reddimus, & sibi promittimus, quòd ipso, & dominio hujusmodi in integritate dictæ obedientiæ* (nempè Sanctitatis Suæ, & Apostolicæ Sedis) *persistentibus, ad quarumcumque Metropolitanarum, vel aliarum Cathedralium earumdem regimina, aut dignitates Abbatiales, infra districtum prædictum, neminem præficiemus, seù illis de quorumcumque personis, non providebimus, nisi habitis prius per nos intentione, & consensu ipsius Ducis de personis idoneis ad hujusmodi regimina, seù dignitates promovendis, vel de quarum personis tales provisiones fuerint faciendæ, &c.*

2. Ad cujus dubii resolutionem, licèt pro exclusione præfati Principatus Pedemontani à dispositione ejusdem promissionis, sufficeret dicere, hujusmodi petitionem, quamvis à dictis Ministris sæpènumero promotam, tamèn ab eisdem neglectam, & derelictam fuisse, satisque nobis esset, quòd ad formalem disputationem revocata tempore sa. me. Alexandri VII. fuerit à Particulari Congregatione doctissimorum ejus ævi Præsulum, per eumdem Summum Pontificem deputata, post longum, atque maturum examen, aliena reputata, penitùsque rejecta, atque unanimi voto expressè decisum, Abbatias, & Monasteria Principatus Pedemontani non esse sub dispositione dictæ Promissionis comprehensa, quodque in ejusdem resolutionis sequelam idem Pontifex Abbatias, tunc vacantes, liberè contulerit, ipsis Ministris Serenissimi Ducis acquiescentibus, idemque postmodùm fuerit observatum, ut propterea ulteriori provocationi non videatur esse locus, ad tradita per Doctores *in l. 1. & 3. C. sentent. rescin. non posse.* Attamèn, quoniam novo examini, jussu, & benignitate SS. D. N. id in præsentia subjicitur, non dissimilem eventum Datariæ sperare licebit, quamvis vehementiori spiritu, majorique acumine, atque doctrina, eadem quæstio pro parte Serenissimi Ducis renovetur; cùm ejusdem Datariæ jura sint adeò firma, & explorata, ut nulla cujusque subtilitate frangi, aut debilitari possint.

3. Manifestum siquidèm est totum in Orbem, nullum instituisse Ecclesias, nisi eos, quos Venerabilis Petrus Apostolus, aut ejus successores constituerunt Sacerdotes, ut scripserat Innocentius I. ad Decentium Episcopum Eugubinum

 in

in Epistola relata ex parte *in Can.quis nesciat distinct.* 11. atque nemini Catholico latet, Beneficiorum omnium collationem de jure pertinere ad Summum Pontificem, cùm eorum institutio sit de jure positivo, cujus omnimoda potestas est apud ipsum, ut unanimi consensu adstruunt Interpretes *ex cap.2. de præbend. in 6.& aliis juribus.* Ut propterea his attentis, & juncta observantia, quam prò se habet Dataria liberè conferendi Ecclesias, & Beneficia Principatus Pedemontani, non videatur dubitandum, quin dicendum sit esse exploratum, eidem competere jus illa conferendi, nulla perquisita intentione, aut expectato consensu Serenissimi Ducis Sabaudiæ, non obstantibus exceptionibus ab illius Ministris allegatis; dùm non docetur de peculiari, & litterali privilegio Sedis Apostolicæ id ipsi tribuente, ut in simili, & quòd observatione dignum, contra Regium Fiscum fuit decisum in Collaterali Consilio Neapolitano apud *Reverter. dec.*485. *num.2.& 3.ac per tot,*

4. Nec sine maxima, & evidenti ratione, quia quicquid sit de quæstione, an jus hoc præstandi per Principes seculares consensum, seù faciendi nominationem, & præsentationem ad Prælaturas Ecclesiasticas, sit propriè, & per se jus spirituale, de qua plenè cumulati per *Franciscum Ramos del Manzano in supplic.libell.ad Alexandr.VII.pro Episcopatibus Lusitan.propos.3.§.1.fol.*54. Id extra controversiam est, esse jus spiritualibus annexum; tum quia est quasi præparatio, seù exordium finis, seù complementi, hoc est initium Apostolicæ confirmationis ad Episcopatus, ac dignitates Ecclesiasticas consequendas; tum quia istæ Nominationes, & Præsentationes conferunt jus in re; tum demùm quia sic nominati, & præsentati, institutionem petunt, quam nullo legitimo impedimento existente, Summi Pontifices facere solent; ex quo consequitur, nonnisi ex Apostolica concessione illis competere posse, quamvis aliàs essent Ecclesiarum Patroni, cùm de juris rigore ad Patronum Laicum etiam Principem, vi Patronatus, non pertineat Electio, Nominatio, aut Præsentatio Prælatorum Ecclesiæ Cathedralis, vel Collegiatæ, ac Dignitatum Ecclesiasticarum; ità quidem, ut nec consuetudine, nec præscriptione, quamvis immemorabili, id possint acquirere, sed semper requiratur Sedis Apostolicæ privilegium, ut concordi sententia tradunt saniores Doctores, etiam Hispani, & Galli, aliique omnes, qui Principum exterorum patronatus in suis Regnis propugnant, quos abundè congerit, & constanter sequitur *Francisc.Fernandez de Miñano in Basi Pontific.Jurisdict. tractat.2. fundament.2.quæst.7.§.11. per tot.sivè num.* 265. *cum seqq.* Nam de Italia nemini controversum, quòd Ecclesiasticas Prælaturas, & Beneficia liberè conferendi jus, sit Summo Pontifici reservatum, nisi fortè alicui Principi sit concessum Indultum, seù Privilegium speciale, ut fatetur *Claud. Fleury.institution. au Droit Ecclesiastiq.par.1.cap.10.fol.mihi* 104.

5. Minimè verò pro Privilegio, respectu Ecclesiarum, & Beneficiorum Principatus Pedemontani, ex parte Serenissimi Ducis Sabaudiæ adduci poterit præfata promissio, seù concessio, facta per Nicolaum V. dicto Duci Ludovico. Nam omisso in præsenti disquirere quid præseferant verba ejusdem promissionis, de quo suis loco, & tempore agendum erit: Adhuc animadvertendum est, quòd similia privilegia, tamquam restringentia libertatem Sedis Apostolicæ, ad quam de jure pertinet omnium beneficiorum institutio, nec non tribuentia Laicis jus spirituale, seù spirituali annexum, quod omni jure illis denegatum reperitur, ut mox adnotavimus, dicuntur odiosa, & exorbitantia, ut benè perpendit *G.Genebrar-*

brardus, Aquarum Sextiarum Archiepiscopus, de sacr. election. jur. & necessitat. c. 1. & signantèr *fol. 11. Petr. Rebuffus in prax. Benef. tit. forma, & declarat. novæ Provision. §. sed venerabili fol. 104. & de Reg. ad Prælat. Nomination. §. 1. verb. Cathedralibus, vers. in contrarium fol. 490. Joannes à Chokier in vindic. libert. Ecclesiast. cap. 4. num. 4. ad fin. Rot. coram Verallo dec. 84. num. 7. & 8. p. 2. & coram Panzirolo in Cæsaraugustana Canonicatus 1. Februar. 1640. impress. apud Francesc. var. resol. cap. 16. num. 219.* ideoque restringi debent, ut adnotant *Rebuffus, & Rota coram Verallo* in locis allegatis, ac verba in illis posita non nisi directè, & civili modo, & secundum intellectum legis sunt accipienda, ut præcipuè dicunt *Marta de jurisdict. p. 2. cap. 40. num. 24. & 25. & Francisc. Zipæus de jurisdict. Ecclesiastic. & Civil. lib. 1. cap. 37. num. 2. ad fin.* nec non ita interpretanda, ut minus ex illis derogatum sit communi juri, & superioritati Pontificiæ, ut prosequitur *Rot. coram Verall. d. decis. 84. sub num. 8. ver. ideò interpretanda.*

6. Quod eò magis videtur dicendum de ista promissione facta per Nicolaum V. dicto Ludovico Duci Sabaudiæ; cùm usque à tempore, quo facta reperitur, odiosæ, & exorbitantis, atque Sedis Apostolicæ juribus maximè præjudiciales, similes concessiones fuerint reputatæ, ut satis colligi videtur ex Capitulis Conclavis factis post obitum Calisti III. nempè anno 1458. & sic septem annis post factam dictam Promissionem per Nicolaum V. quæ fuit anno 1451. ubi inter cætera necessaria ad Ecclesiæ Universalis statum, quæ juranda præscribuntur Cardinali futuro Pontifici, hæc habentur:-- *Item quòd nullam facultatem præsentandi, aut nominandi ad Ecclesias Cathedrales, Collegiatas, sivè Monasteria, Dignitates, seù alias quæcumque beneficia concedet Principibus Secularibus, aut Prælatis Ecclesiasticis cujuscumque conditionis, status, aut qualitatis existant, sivè Imperialis, Regalis, Ducalis, Archiepiscopalis, Episcopalis, vel cujusvis alterius præeminentiæ, nisi de expresso consilio, & assensu majoris partis Dominorum Cardinalium. Item quòd nullam Bullam unquam expediri permittet, seù alicui concedet, per quam se astringat Principibus, vel alicui ipsorum, aut eos certificet, quòd nullas Ecclesias Cathedrales, Collegiatas, Monasteria, seù alia Beneficia conferet, nisi de ipsorum beneplacito, aut voluntate, & omnes concessas revocabit*: ut legere est apud *Oderic. Raynald. Annal. Ecclesiast. tom. 19. ann. 1458. num. 6.* Verba etenim bonæ legis arguunt malos mores, ex quibus sunt natæ, ut scitè ad rem observat *Zipæus consultat. Canonic. lib. 3. tit. de præben. consult. 4. num. 1. in princ.* nisi alioquin dicere velimus, hoc in illo conclavi fuisse constitutum propter ipsam promissionem factam per Nicolaum V. Ludovico, de qua nunc agitur, cùm ejusmodi Concessiones, seù Privilegia, aliis Principibus tunc temporis tributa, non legantur, sed imò legatur Eugenium IV. Nicolai præfati antecessorem, scripsisse ad Alphonsum Portugalliæ Regem: *Jura quidem tribuunt Sedi Apostolicæ, & Petri Successoribus liberam Ecclesiarum omnium dispositionem, ad quarum regimen eligit, & præficit secundum Ecclesiarum utilitatem: neque requirit consensum Regum, neque Principum, sed disponit prout dignitas Sedis Apostolicæ, & Ecclesiæ commoditas postulat. Supplicant Nobis Reges Franciæ, Angliæ, & Hispaniæ, cæterique pro Prælatorum promotionibus, nobisque commendant quos utiles, & idoneos credunt. Nos postmodum exaudimus, quantum cum Deo possumus, & honore nostro preces eorum: ubi verò aliter videtur nobis pro commodo, & bono regimine Ecclesiarum esse faciendum, disponimus de provisione Ecclesiarum, pro voluntate nostra, cui Reges, & Principes acquiescunt. Et in tuo quoque Regno provisiones*

nes anteà factæ sunt pluribus Ecclesiis Cathedralibus de personis idoneis, absque ullius Regum consensu.ad Nos enim,non ad Reges,spectat Ecclesiarum dispositio, quas Deus nostræ curæ, non aliorum commisit: & earum Nos sumus, non autem Reges,apud Altissimum debitores,ut videre est apud eumdem *Raynald.tom.*18.*ad Ann.*1440.*num.*2.

7. Et profectò, inter odiosa,& præjudicialia Sedis Apostolicæ, hanc Promissionem Nicolai V. repositam fuisse à Clemente VIII. prorsus elicitur ex his,quæ scripserat Cardinalis de Ossat ad Henricum IV. Galliarum Regem, dum eidem significavit, quòd à dicto Pontifice impetrare non potuit, ut sibi daretur Indultum juris nominandi ad beneficia Consistorialia Bressiæ, & aliarum Regionum à Duce Sabaudiæ eidem Regi in Pace anni 1601. cessarum, scribens proinde in *Epist.*261.*vers.& de fait.*per hæc verba-*Sua Santità mi rispose, che l'esperienza aveva mostrato, che i Pontefici Predecessori avrebbero fatto meglio a non concedere a i Principi Secolari la facoltà di nominare a i Vescovadi,ed altre Prelature, già che l'autorità della Santa Sede n'era grandemente diminuita, e i detti Principi se n'erano abusati, con essere peggiorati i loro paesi; che per queste considerazioni egli vi voleva pensar bene avanti di conceder quello, che Vostra Maestà domandava*-subdens in fine-*E che avanti di risolversi, vi voleva pensare bene,bene,bene*-& post rem maturè deliberatam,petitum Indultum denegavit.

8. His positis,ea promissione Summum illum Pontificem de Principatu Pedemontano non fuisse loquutum, est clarum:tum quia ibi id expresse non dixit, & aliàs certa est regula,quòd similes concessiones, aut Indulta,non operantur ultra expressa,de qua *Francesc.variar.resolut.cap.*16.*num.*138. tum quia verba ejusdem promissionis directè,& civiliter intellecta, ac strictè accepta,non posse ad illum Principatum referri, patet ex pluribus.

9. Et potissimum, quòd Status Pedemontanus Serenissimo Duci Sabaudiæ obvenit, postquam jam antea possideret eundem Ducatum Sabaudiæ, illumque titulo Ducis regebat, & quidem peculiari denominatione penitùs diversa, & separata: cùm in illo non nisi Principem Pedemontis se appellet, ut post *Jacob. de S.Georg.in tract.de feudis verb.Princeps Pedemontanus*, notant *Reinkin. de Regimin.secular.& Ecclesiast.lib.*1.*class.*4.*cap.*8.*num.*8. *Knipschild. de fideicommiss. famil.Nobil.cap.*1.*nu.*122.*Speidel.in specul.Juridic.Politic.verb.Funt, vers.sunt, & alii.Mingius de superior.territorial.th.*34. *Gasp.Manzius in Summ. jur. publicpar.*2.*tit.*6.§.2.*num.*6.& *tit.*10. §. 11.*nu.*5. Ideo id quod ei fuerat promissum, & concessum uti Duci Sabaudiæ,& respectu Regionis Sabaudiæ, minimè in gratia odiosa, & exorbitanti, potest intelligi concessum, & promissum uti Principi Pedemontis,& respectu Regionis Pedemontanæ,juxta ea,quæ post *Glos.& Bald. in l.*3.*ff.de offic.Præsid.*& antiquiores alios, benè tradunt *Gabriel.cons.*195. *nu.*7. & 8.*lib.*2. ubi quòd concessa alicui Ducatui,in quo Rex successit, illi nequeunt competere,nisi uti Duci,non autem uti Regi.*Menoch.cons.*156.*nu.*67.ubi quòd ea quæ competunt Duci Parmæ uti illius Domino, nequeunt competere in Ducatu Placentiæ, cùm tituli sint diversi respectu diversitatis duarum Civitatum, quarum una est separata ab altera. *Bellug.in specul. Princip. rubr.*11. *ad* §.*iam supra,sub num.*2. *vers.& quamvis omnes sub Regno*,ubi dicit quòd licet in Regno Aragoniæ cismarino adsint plures Provinciæ sub uno Rege, respectu tamen diversorum titulorum, ut quia respectu unius sit Rex, respectu aliarum sit, aut Princeps, aut Comes, de una ad aliam non infertur, & inter illas Provincias ità

se

se habent jura, ac si essent diversorum Dominorum. *Gaspar Klock.cons.74.n.27. & 28.* ubi quòd cùm Dux Vvirtembergensis respectu Comitatus Monpelgardi denominetur Comes, ea quæ fiunt in dicto Comitatu non tanquam à Duce, sed uti à Comite fieri intelliguntur, & præcipuè pro interpretatione similium Indultorum fuit sæpè firmatum à Rota occasione nonnullorum Canonicatuum Barchinonensium, respectu quorum fuit resolutum, quòd Indultum concessum Regi prò Ecclesiis in Regnis Hispaniarum consistentibus, extendi non debeat ad Ecclesias in Provincia Cathaloniæ, & Comitatu Barchi nonæ sitas, in quibus idem Rex non obtinet regalem dignitatem, sed solùm Princeps, & Comes appellatur, ut coram *Verospio decis.216.num.7.& 8.par.9.& decis.140.num.6.dec. 261.sub.num.7.vers.His enim adsistunt.par.14.recent.* & post *Dianam resol. moral.par.8.decis.9. coram Rojas decis.279.num.6.decis.281.num.4. & decis.286.n. 3.& 4.& coram Celso decis.7.num.3.4.& 5.* Non enim est novum, quòd in una eademque persona duo jura, duplexque qualitas concurrat, & sic illa persona pro duabus personis reputetur, ac quòd substineat vicem duorum, & proindè habeatur, ac si duplex qualitas diversis personis inesset, ut ponderant ad rem *Gabriel. d.cons.195.num.8.lib.2.* & alii cumulati per *Knipschildt. de Jurib. & Privileg. Civit.Imperial.lib.1.cap.3.num.18.& 19.*

10. Et summa quidem ratione, cùm Provinciæ, quæ recenter Regno, aut Ducatui accrescunt, & adglutinantur, reputentur æquè principalitèr, non autèm accessoriè, unitæ: itaùt primævum statum, & dignitatem propriumque nomen retineant, nec proinde consociandæ sunt legibus, & Privilegiis reliquo Regno, seù Ducatui impertitis, sed propriis, & peculiaribus legibus, & consuetudinibus regi, & gubernari, suisque privilegiis uti, & frui debent ex distinctione, *Bartol.in l.si convenerit in §.nuda, ff.de pignorat.action.* ab omnibus approbata, ut patet ex cumulatis per *Carleval. de Judic.lib.1.disp.2.quæst.7.sect.2. nu.829.Rovit.cons.102.nu.16.lib.2.Peguer.decis.66.sub num.11. Claper in centur. Causar. Cur.Provinc.caus.1.quæst.unica nu.18.& seqq.Solorzan.de Jur.Indiar. tom.2.lib. 3.cap.1.num.47.Frass.de Patronat.Reg.Coron.Indiar.cap.6.nu.45.Cresp.observat. Reg.Aragon.15.num.44.& seqq.Rota in recent.d.decis.316.num.9.par.9.*

11. Ità quidem, ut etiam si contingat hoc casu novam Provinciam, sivè etiam particularia Castra uniri alicui Ducatui, vel Marchionatui per novam Investituram, & investiens illum, vel Ducem, vel Marchionem appellet, honoris causa illum ita appellasse censendum sit; non autem, ut Castra illa particularia velit cum Ducatu, vel Marchionatu confundi, atque illi accessoriè uniri, aut tanquam partem adjungi, & propterea adhuc proprium statum, & sua particularia jura retinere, juxtà doctrinam *Bald.in cap.unic.§.Præterea num.7.in fin.de prohibit.Feud. alienat.per Frideric.* quàm ad rem latè exornant *Thoming.decis.41.num.5.Cothman.respons.84.num.23.lib.2.*

12. Quapropter cùm nemini sit dubium, Principatum Pedemontanum fuisse Ducatui Sabaudiæ unitum æquè principalitèr, non autem accessoriè, illumque propriis legibus, & consuetudinibus regi, & gubernari, atque eidem Serenissimum Ducem uti proprium, & peculiarem Principem dominari, ut constat ex traditis per *Joannem-Antonium ab Ecclesia observat.Senat.Pedemont.par.1.observat.2.num.2.& seqq.observ.177.num.17.in fin.& observ.178.num.5.& 6. & par. 2.observ.21.num.11.* ubi de hoc eam dat rationem, quia dictæ Provinciæ considerantur uti inter se distinctæ, & separatæ, & tanquam diversæ ditionis, & si sub

domi-

dominio ejusdem Domini existentes; ut propterea ipsemet Dux neque at Jus dicere in uno Territorio, de rebus, ac Personis ad alium Territorium pertinentibus, quemadmodum anteà dixerant *Cart.Jun.in l.fin.ff.de Jurisdiction.omn.Judic.* ibidemque *Cagnol.num.*32. & *Sola ad nov.Constitut.Ducal.Sabaud. tit. de edict. Anno.glossa.7.num.2.& 3.* nec non, quòd certa, & indubitata est observantia Serenissimorum Ducum, se distinctè, & separatè denominandi Duces Sabaudiæ, & Principes Pedemontii, ut constat ex Decretis, Ordinibus, Edictis, & aliis documentis registratis per *Solam post.lib.4.dict.Commentar.ad Constit.Sabaud. Baldesanum in Histor. Thebea. fol.* 386. & per *Joannem-Antonium ab Ecclesia in fin. par.1.dict.observ.Forens.Senat.Pedemont.*& latiùs apud *Franciscum-Augustinum ab Ecclesia in lib.cui titulus, Corona Reale di Savoja, antè princ.1. part. in Elencho*, quem inscribit: *Titoli di Dignità di tempo in tempo da' Serenissimi Conti, e Duchi di Savoja nelle Monete, e Scritture pubbliche usati*, ubi apparet, quòd successivè omnes Principes Sabaudici diversa, & separata denominatione se Duces Sabaudiæ, & Principes Pedemontanos appellarunt, & inter cæteros, *fol.7.& 8.* recenset istum Ludovicum, cui fuit facta promissio à Nicolao V. qui perpetuò se Ducem Sabaudiæ, & Principem Pedemontanum inscripserat: quinimò eosdem, si fortè contingat, quòd concederent Investituras Castrorum in ipso Principatu Pedemontano, non nisi peculiari nomine Principis illius status, aut Marchionis, aut Comitis singulorum feudorum in illo existentium, eas concedere patet ex *Cacheran.consf.9.num.*23. Hinc ex hujusmodi observantia videtur pro certo dicendum, quòd concessa Duci Sabaudiæ, & pro statu Sabaudico, reputanda non sint tamquam concessa uti Principi Pedemontii, & prò statu Pedemontano, per ea quæ tradunt, præter superiùs relatos, *Gonzalez.ad Regul.*8.*Cancellar.glos.* 5.*§.7.num.*123.*in fin.vers.Tertia ratio est, Cassan.ad Consuetud.Burgund.rubr.*8. *de succession.des Bastards sub nu.*41.*§.Sed iterum incidenter, vers. Ex quo adhuc in litteris Regiis, Lancellott.Gallia in Consuetud.Alexandrin.Præfat.*8.*num.*94. Verba etenim Privilegiorum, non plus operantur, quàm ipsa sonant, ut dicit *Rota coram Seraphin.decis.*605.*num.*3.

13. Attenta præsertim etiam observantia ipsiusmet Sedis Apostolicæ, & Summorum Pontificum, qui dictas ditiones, pari modo diversa, & separata denominatione expresserunt, quoties loquuti sunt de rebus concernentibus utrumque statum, ut præcipuè Gregorius XIII. in confirmatione Ordinis Militaris Sancti Mauritii, ut in ejus *Const.6.Bullar.Nov.tom.*2.& in confirmatione Unionis Militiæ Ordinis S.Lazari, eidem Ordini Sancti Mauritii factæ, ut in *seq. Constit.*7. ambæ repetitæ apud *Baldesanum in Histor.Thebea*, *fol.*429.*& seqq.& fol.*438. *cum seqq.* nec non Clemens VIII. in alia confirmatione ejusdem Unionis, ut in ejus *Const.7.eodem Bullar.Nov.tom.*3. & in Provisione Abbatiæ, de qua *Summ. nu.*46. Item Alexander VII. in Brevi pro annua celebratione sollemnium Beatificationis Sancti Francisci de Sales apud *Dominic.Cappellium in Context.Actor. omn.Beatific.& Canoniz.Sancti Francisci de Sales, fol.*16.*cum seqq.* Imò & ipsos Duces peculiari, & diversa denominatione Sabaudiæ, & Pedemontium, tales vocarunt, ut idem Clemens VIII. in Brevi scripto Camillo Daddeo primo Episcopo Civitatis Fossanensis in Principatu Pedemontano existentis, & tunc ab ipso in Episcopalem Cathedram erectæ, & in altero Brevi scripto Duci Carolo-Emanueli in commendationem ejusdem novi Episcopi, impressis per *Ughellium to.*4. *Ital.Sacr.ubi de ipsa Ecclesia Fossanen.fol.*1515.*& fol.*1517. Ex usu autem loquen-

quendi aliorum Summorum Pontificum, similes concessiones interpretationis normam recipere est certum, quemadmodum ad rem benè tradit *Rota coram Priol.decis.28.num.17.& in recent.decis.105.num.8.part.12.*

14. Eoque fortiùs,cùm ista fuerit Ecclesiæ praxis usque à tempore promissionis factæ per Nicolaum V.Ludovico Duci Sabaudiæ. Quia in re animadvertere oportet, quòd Synodus Lausanensis in Decreto facto favore Amedei, præfati Ludovici Patris, ab eodem Nicolao V. approbato, & servari jusso, quo eundem Amedeum, antea Felicem V.Antipapam dictum,deposito Papatu,voluit remanere Cardinalem Sabinensem Episcopum, eundemque Legatum,ac Vicarium perpetuum constituit in nonnullis Diœcesibus, & Provinciis,simili separata denominatione dixit: *Te Sabinensem Episcopum, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem, Sedis Apostolicæ in Terris, & Jurisdictionibus dilectorum Ecclesiæ Filiorum Ducis Sabaudiæ, & Principis Pedemontium, &c. Legatum,Vicariumque perpetuum facit, creat, & nominat*,ut legere est apud *Oldoinum in Nov.Addit.ad Ciaccon.de Vit.& Gest.Roman.Pontific.in Vit.ejusdem Felicis tom.4.fol.935.col.2. lit.C. Ludovic.Donium d'Atticby. in Flor.Histor.S.R.E.Cardinal. tom.2. in Vit. ejusdem Amedei num.*84. & 85.& alios. Quod tanquam actus valdè proximus Promissioni, de qua disseritur, intellectum illius maximè elucidat, juxtà Pauli responsum *in l.si de interpretatione, ff.de legibus*, & ea,quæ in proximis terminis benè ponderat *Rota in recent.decis.266.sub nu.21.vers.sed magis par.15. & decis.251.nu.26.par.16.* præsertim cùm agatur de re gesta tempore ejusdem Pontificis, qui promissionem fecit, & rem illam approbavit, ad tradita per *Rotam coram Coccin.decis.1680.num.155.*

15. Neque ad hæc effugienda dicere valet, quòd verba sunt intelligenda secundum communem usum loquendi,juxtà quem,cùm sermo sit de Duce Sabaudiæ, solet ille talis considerari, etiam uti Princeps Pedemontanus. Quia regula de intellectu verborum,ex communi usu loquendi, non procedit, quando agitur de verbis prolatis à legum Conditoribus, vel quæ à Nomothetis, seù Peritis efferuntur; sed solùm quando ab idiotis, & indoctis fuerunt dicta, aut scripta, ut benè exornat *Zepperus in Cynosür.legal.circa interpret.verb.&c.cap.23. nu.39.* junctis his, quæ latè disserit *Guinipar. à Drepano, in suis disputation. Commentar.pro Jur.Pontific.defens.disp.5.quæst.2.cap.4.num.11. & plur. seqq.* Ideò cùm versemur in interpretatione litterarum Summi Pontificis, quæ solent extendi à peritissimis, & doctissimis Officialibus, minimè ex cōmuni usu loquendi, & vulgi opinione sunt interpretandæ: maximè quotiès agitur de rebus,quæ Jurium Sedis Apostolicæ diminutionem, & præjudicium Ecclesiæ respiciunt,quales esse similes Concessiones jam probavimus; Sed ex sua proprietate sunt considerandæ, & ad litteram, seù corticem verborum accipiendæ: adeòque nihil aliud inquiri debet, quàm quod litteralitèr scriptum invenitur; itàut actus potiùs pereat, maneatque inutilis, quàm à verbis discedatur, ut ad rem egregiè disserit *Wames.de Jur.Pontific.consf.16.num.8.lib.1.*

16. Pari ratione aliena est ab hoc casu animadversio in verbis *Districtus,Dominium, & Status*, quibus usus fuit Summus Pontifex in dicta promissione, quasi illis tanquam generalibus, & universalibus visus fuerit velle comprehendere omnes Regiones, quibus Princeps ille dominabatur. Quia si bene eadem verba ibi expendantur,sunt posita pro synonymis,aut saltem,ut à verbo *Districtus*

S

ctus regulentur, cùm in principio fuerit dictum: *Infra Districtum sui temporalis Dominii consistentium regimina.* & in fine: *Infra Districtum prædictum*. Districtus verò nil aliud dicitur, quàm Universitas agrorum intra fines cujuscumque loci existens, ut scribit *Guilielm.de Montelaudun.in Clement. Pastoralis n.* 17.*de sent.& re judic.*& nihil aliud significat, quàm id, quod actualitèr à loco distringitur, ut animadvertit *Felin.in cap.Rodulphus sub num.*19.*vers.& per hoc potest contingere, de Rescript.* Ut sic dicta verba aliter nequeant intelligi, quàm de Dominio, seù de Statu, quod habebat, & possidebat Ludovicus uti Dux Sabaudiæ: attentis præsertim verbis restrictivis, eisdem verbis universalibus adjunctis, nempè *sui Dominii, sui Status, de Dominio hujusmodi, infrà Districtum prædictum*, quæ semper limitant, & restringunt dispositionem ad superiùs expressa, ut de verbo *sui* dicit *Menoch.cons.* 328. *num.*14. *de dictione hujusmodi* firmat *Rot.in recent.decis.*194.*num.*34. *&* 35.*par.*5. & de verbo *Prædictum* adnotat eadem *Rota* in istis terminis *in recent.decis.*276.*nu.*11.*par.*11. Verba etenim dispositionis, quantumcunque universalia, debent semper restringi, & declarari à qualitate adjecta, & non nisi ad ejusdem adjuncti terminos intelligenda. *Castill.contr.jur.lib.*5.*cap.*90.*num.*1.*& seq.Salgad.de supplic. ad Sanctiss. par.*1. *cap.*15.*num.*53.*Rota coram Coccin.decis.*788.*num.*81.*&* 82.

17. Eademque responsione evitantur ea, quæ magno apparatu præcipuè animadvertuntur, quoad verbum *Ditio*, positum in ea parte ejusdem Promissionis, qua Pontifex promisit de beneficiis sibi reservatis, providere personas eidem Duci subditas, aut gratas; nam ibi paritèr verbum illud *Ditionis* regulatur à verbo *districtu*, & quidem cum adjectione verbi restrictivi *præfato*, ac relativè ad ipsum Ludovicum Ducem Sabaudiæ, ut patet ex toto contextu, qui ita se habet-*De aliis verò dignitatibus, videlicet post Pontificales majoribus, & Prioratibus Conventualibus, aut aliàs dispositioni nostræ generalitèr reservatis in districtu præfato, personis providebimus idoneis, non nisi fuerint de locis Ditionis ipsius Ducis, aut sibi gratæ, vel acceptæ de aliis locis oriundæ*-Et tamen satis fuisset quo ad hoc respondere, verba illa esse posita in parte diversa, quatenùs nempè, ea pars continet provisionem non esse faciendam alienigenis; & ulterius, quoad hoc promissio fuit odiosa, & à jure exorbitans, & restringens libertatem Summi Pontificis, juxta tradita per *Rot.in recen.decis.*217.*num.*5.*& seqq. par.*17. Ut propterea ibi dicta nequeant intelligi de alia parte ejusdem promissionis, nedum ex regula, quòd odia sunt restringenda, non autem extendenda; sed etiam ex regula, quòd in Privilegiis non est facienda interpretatio, quæ includat plures specialitates, de qua *Salg.de Reg.Protect.p.*3.*cap.*9.*num.*204.

18. Ideoq; pro comprobanda universalitate præfati verbi *Ditionis* positi in Privilegiis Serenissimo Duci Sabaudiæ concessis, inutile est referre ea, quæ S. Petrus Damianus *lib.* 7. *Epist.* 16. ad Adelaidem Sabaudiæ Principis, Viduam relictam, & Statuum administratricem scripserat, nempè: *In Ditione verò tua, quæ in duorum Regnorum, Italiæ scilicet, & Burgundiæ porrigitur, non breve Confinium, plures Episcopantur Antistites.* Cū ibi Sanctus Vir adhuc Monachus, nondū enim erat ad Cardinalatus dignitatem evectus, ad ipsam scripserit, nō uti Dominam, & administratricem solius Ducatus Sabaudiæ, sed uti Dominam, & administratricem Sabaudiæ, & Pedemontii, & omnium Statuum, qui Dominio illius Principis suberant; & quidem inscripta Epistola duplici diversaque denominatione,

nem-

nempè – *Ad Adelaidem Ducissam, & Marchionissam Alpium Cottiarum.* Itaque consideravit in eà duplicem personam, & diversos Titulos, quibus ipsa illis statibus dominabatur, ut observat *Quercetan. lib. 4. Histor. Burgundiæ.* Prætereà cùm ad eamdem scriberet, super eadem re, de qua antea scripserat ad Taurinensem Episcopum *lib. 4. Epist. 3.* nempè super reformatione Clericorum, eamdem rogavit tanquam Ducissam, atque Marchionissam, & Sabaudiæ, & Pedemontanæ Regionis Dominam, & administratricem, quarum unitarum ditionum non erat breve confinium, in quibus erant plures Episcopi, & Episcopales Ecclesiæ, non solùm cum Episcopo Taurinensi respectu Clericorum suæ Diœcesis, sed etiam cum aliis Episcopis universæ suæ ditionis, pro Cleri reformatione laboraret, & auctoritatem suam adjungeret, quod nihil commune habere potest cum verbo *Ditionis*, posito in Promissione, de qua agitur, relativè ad Ludovicum unica denominatione vocatum Ducem Sabaudiæ; ut sic, non nisi de tractu ejusdem Regionis intelligendum dictum, propter verba adjuncta ad districtum ejusdem status, naturam suæ Universalitatis restringentia, potissimùm dum agitur de interpretanda Concessione, & Privilegio odioso, & exorbitante, respectu quorum similia verba, quamvis universalia, semper strictè, & in sensu coangustato accipienda sunt, ut latè differit *Jacob de Belviso* in quæstione, quam disputavit Bononiæ, & recensuit *in authent. quibus mod. natural. efficiant. sui Collat. 7. ad vers. illud tamen nobis §. rex concessit privilegium*, ubi adductis argumentis pro utraque parte, ita concludit *in solut. quæst. vers. si autem dubium est*, & sequitur *Imol. in cap. Rodulphus sub num. 1. vers. nam ibi concludit, de rescript.* & ipsis non visis benè etiam tradit *Zepper. in Cynosur. legal. circa verbor. interpret. &c. cap. 3. num. 28.*

19. Prout etiam ad prædicta confirmanda nullum validum, & relevans argumentũ deduci poterit ex Privilegio Sixti IV. confirmato per Innocentium VIII. & Julium II. super gratiis expectativis exteris non concedendis, Jolanti Ducissæ Tutrici, & Tutorio nomine Philiberti Ducis Sabaudiæ concesso, in quo uberiori denominatione fuerat dictum *in Ducatu, Districtu, Ditione, Comitatibus, Terris, locis, & aliis Dominiis Sabaudiæ ultra, & citramontanis, dominio ipsius Ducis mediatè, & immediatè subjectis*; cùm id, quod in eo fuerat expressum, nequeat qualificare limitatam denominationem factam in Promissione Nicolai V. quoad provisionem Ecclesiarum, & Dignitatum cum ejus consensu faciendam, tamquam gratia diversa; cùm ad extentionem Privilegiorum, non valeat argumentum de simili ad simile. *Rota coram Coccin. decis. 2252. num. 4.* Imò potiùs præfatæ denominationes factæ in hoc diverso Privilegio retorqueantur; quia pro istis gratiis expectativis exteris non conferendis, pariter in dicta Provisione Nicolai V. fuerat provisum, ut sic Ducissa Jolantes, quæ hoc particulare Privilegium sibi impetraverat, & successores Duces, qui illud confirmari curarunt, videantur agnovisse, quòd non fuerit satis provisum per antecedentem Concessionem, quo simili gratia uti possent omnes ultra, & citramontes dominio Ducis mediatè, & immediatè subjecti. Nam aliàs superfluum fuisset novum, & separatum Privilegium obtinere, si id ex antecedenti sibi competiisset, ut appositè ad rem arguit *Gemínian. cons. 96. sub num. 8. vers. quo ad Privilegia.*

20. Quod multò magis agnovisse videntur alii Duces, qui supplices petierunt à Summis Pontificibus Leone X. Clemente VII. Julio III. Gregorio XIII. & Clemente VIII. sibi confirmari dictam Promissionem Nicolai V. & alia Indul-

ta, & Privilegia ab aliis Pontificibus, quinimò, & ab Imperatoribus concessa; ut eo majorem obtinerent roboris firmitatem,& firmius illibata persisterent,quo frequentiori fuerint Sedis Apostolicæ fulcimento communita, & roborata,sub narrativa Privilegiorum, Gratiarum, & Concessionum factarum, *Duci*, & *Nationi Sabaudiæ*: prout cum eadem expressione iidem Pontifices illa confirmarunt, quòd verbum *Nationi* non nisi de ipsa Sabaudia,cui fuit adjectum, verificari possit,nec unquam ad Pedemontium extendi; cùm Natio, authore Festo, sit genus hominum,qui non aliunde venerunt,sed ibi nati sunt,ut referunt *Robertus Stephanus*, *Cælius Secundus Curio*, *Ambrosius Calepinus*, ejusque additionatores, aliique Lexicographi; unde in Vocabulario Italico, dicto *della Crusca*, ita scribitur: *Nazione*: *Generazion d'uomini nati in una medesima Provincia*, *o Città*, quorum Lexicographorum authoritatem esse quo ad hoc attendendam, non est qui ambigat, & tradunt *Vincent. de Franch. decis.662. in fin.Mut. Groff. de success.ab intestat.ad interpretat.Consuet.Neapol.Annot.20.sub num.*41.*Cæsar de Afflict.contr.jur.*38.*num.*24.& alii communitèr. Præsertim,cum hoc vocabulo *Nationis* ipsi Summi Pontifices sint soliti distinguere unam Provinciam,seù Dominationem ab altera, ut præcipuè Alexander VII. distinxit inter se Ducatum Sabaudiæ, & Principatum Pedemontanum in Brevi Beatificationis S. Francisci de Sales, quod ut jam supra adnotavimus, habetur impressum per *Dominicum Cappellum*, in *context. Actor. omn. in Beatif. & Canoniz.S.Francisci de Sales à fol.* 16. *usq; ad fol.* 19. enumerans Ecclesias, quibus tribuit facultatem celebrandi annuam memoriam sollemnium ejusdem Beatificationis,inter cætera dixit:*Romæ verò in Ecclesiis S.Ludovici Gallicanæ*, & *Sanctæ Sindonis Sabaudiæ,ac Pedemontanæ Nationum*, quod solùm satis est ad explicandam significationem dicti verbi, quidquid aliter ab aliis dici posset,cùm in interpretandis similibus Indultis verba accipienda sint secundum solitam significationem,qua utuntur Summi Pontifices,& non aliam,juxtà Theoricam *Felin.in cap.in nostro sub num.*19.*vers. quod intelligitur,de rescript.* ut præcipuè nos docet *Rota coràm Royas decis.*286. *num.*5.& *in recent.decis.*316.*num.*7.*part.*9. & *decis.*162.*sub num.*42. *vers. multùm enim part.*12.

21. Absque eo quòd valeat replicari, quòd dicta verba *Nationi Sabaudiæ* in præfatis Privilegiis confirmatoriis, sint referenda solùm ad Privilegia Imperialia, quæ unacum Pontificiis fuerat petitum confirmari: siquidem ex lectura earundem confirmationum factarum per Leonem X. & Successores Pontifices, totus iste discursus penitùs eliditur, cùm appareat per Serenissimos Duces in Precibus fuisse sigillatim narratam promissionem Nicolai V. & Privilegium Sixti IV. & aliorum Pontificum, qui illud innovarunt, addito quòd alia etiam, & diversa extabant Privilegia,Concessiones,Gratiæ,& Indulta, tam per Romanos Pontifices, quàm Imperatores,& Reges,ipsis Ducibus concessa, indèque humilitèr fuit supplicatum, *ut singulis litteris prædictis, ac omnibus, & singulis aliis Privilegiis, Concessionibus, Gratiis, & Indultis Duci,& Nationi Sabaudiæ concessis*, vellent præfati Summi Pontifices suarum confirmationum robur adjicere,indèque iidem *hujusmodi supplicationibus inclinati, singulas litteras prædictas, & in eis contenta quæcumque, & quatenùs sint in usu, omnia, & singula Privilegia, Concessiones, Gratias, & Indulta tàm per Romanos Pontifices, & quæ Sacris Canonibus, non contraria, quæ per Imperatores, Regesque, Duci, & Nationi Sabaudiæ concessa,*

cessa, approbarunt, renovarunt, & confirmarunt, & propterea, quòd illis verbis *Nationi Sabaudiæ*, voluerint qualificare omnia Privilegia, tam Pontificia, quàm Imperialia, & sic etiam Promissionem Nicolai V. attentis præsertim verbo *singulis*, quod actum cuilibet in solidum tribuit, & habet vim specialis enumerationis. *Vela diss.Jur.49.num.42.tom.2.* item verbo *Prædictis*, quod est repetitivum præcedentium cum omnibus qualitatibus suis. *Rota coràm Coccin.dec.1616.nu.9.* & denuò verbis *omnibus*, *& singulis*, quæ operantur, ut singula præcedentia rursus censeantur repetita, & unumquodque ex eis specialiter consideratum. *Andreol.contr.313.num.10.* maximè cum dictione *Aliis* eisdem addita, quæ de similibus intelligitur, ut præcisè, respectu horum Privilegiorum, dixit *Rot.cor.Puteo decis. 25. in Correct.* quibus dictæ supplicationes, & confirmationes fuerunt conceptæ.

22. Adstipulantur his omnibus insignium Scriptorum, præsertim Pedemontanorum, & Serenissimorum Ducum Sabaudiæ Dignitati addictorum, testimonia, qui hanc veritatem ingenuè fatentur: ut præceteris non obscurè videtur posse colligi dixisse *Joannem Boterum* Bernensem celebrem Historicum, & Politicum, dum ejus verba referendo *Lambertus Vander Burchius in Histor.Sabaudiæ, edita una cũ aliis voluminibus Republicar.cum Titul.Sabaudiæ Respublica, & Historia Lugdun.Batavor.in 24.fol.306. & 307.* ità dicit: *Absolvam rem omnẽ verbis Boteri: Ait ille: Dominium Ducis Sabaudiæ patet in longitudine ad 330. milliaria Italica, &c. Dividi potest Dominium Ducis Sabaudiæ in partes duas, sicut, & Alpes id dividunt, in Sabaudiam nempè, & Pedemontium. In Sabaudia sunt Episcopatus Tarantasiensis, Maurianensis, & Belejensis, habetque Dux nominationem Episcoporum, &c.* posteà prosequens referre alia verba, quæ Sabaudiæ complent descriptionem, devenit ad verba, quibus aliam partem Dominii ejusdem Ducis, nempè Pedemontium describit, quam incipit cùm verbis: *Pedemontium nihil simile cum Sabaudia habet, &c.* nullamque facit in ea parte repetitionem Juris, Principi competentis, in Episcoporum nominatione, prout dixerat de Sabaudia, & sic quodammodò coarctando jus nominationis quoad partem Sabaudiæ, prout Sabaudia est, excludit competentiam in Principatu Pedemontano, in quo illam omisit, sed clariùs id declararunt *Joannes-Antonius ab Ecclesia*, Senatus Pedemontani Præses quondam præstantissimus, *observat.forens. p.1. observ.190. num.8.* dicens: *Illud tamen certum est, quòd Sabaudiæ Duces de Apostolica Ecclesia, & Sanctæ Sedis Romanæ culmine semper benemeriti, ob innumera egregiè gestorum facinora in illius augmentum, & conservationem patrata, nec non ob innatum Fidei, Religionis, Pietatis, & Amoris, amplissimum testimonium, quamplurimis Privilegiis, & prærogativis ab eadem S. Sede donati, & decorati fuerunt, & præsertim à Nicolao V. qui anno 1451. Id. Januarii in Ludovicum Sabaudiæ Ducem Privilegium contulit, ne ad Metropolitanarum, Cathedralium, & Abbatialium Dignitatum regimina, intra Ditionis Sabaudiæ limites, promoveri aliquis possit, nisi habitis priùs intentione, & consensu ipsius Ducis*; nec non Præses *Christophorus Fauzonus* in Consultatione facta ad favorem Ducis, super aliis dubiis circa hanc Nicolai V. Promissionem occurrentibus, quæ habetur *impress.apud Franc.Pinson.tom.2.sui tract. des regales, sive in Inventair. des Indults ad d.tract.pertinen. fol.941.& seqq.* Consultationem præfatam exordiendo his verbis: *Ea semper fuerunt Serenis. Sabaudiæ Ducum erga Apostolicam*

Sedem,

Sedem, Romanosque Pontifices singularis obsequii, sinceræ devotionis, & incorruptæ fidei præclara monumenta, nec non insignia de Christiana Republica merita, ut non solùm gloriam sibi pepererint immortalem, sed amplissima etiam à Summis Pontificibus retulerint privilegia, inter quæ illud præcipuè emicat, quòd Serenis. Ludovico Duci Sabaudiæ, ejusque Successoribus concessit Summus Pontifex Nicolaus V. anno 1451. 4. Id. Januarii, tria continens capita. Primò ne ad Metropolitanarum, Cathedralium, & Abbatialium Dignitatum regimina, intra ditionis Sabaudiæ limites, promoveri aliquis possit, nisi habitis intentione, & consensu ipsius Ducis. Secundò, ne exteri, aut alienigenæ ad ditionis Sabaudiæ beneficia ullo modo admittantur. Tertiò ne Prioratus Tallueriarum, Ripaliæ, & Novalitii, nec non Præpositura Montis-Jovis conferri possint, nisi habita priùs ejusdem Ducis intentione.

23. Nec cum horum Scriptorum dictis conferri valent ea, quæ scripserunt *Anastasius Germonius de Sacror. Immunitatib. lib. 3. cap. 11. num. 24. Godofredus à Bavo in tractat. Reatuum quæst. 16. nu. 110. & seqq. Samuel Guichenon. Histoir. Genealogiq. de la Royal. Maison. de Savoye tom. 1. cap. 11. fol. 95. & Incertus Auctor in Notand. super Nomination. seù Præsentation. ad Eccles. & Monast. per Reges Summo Pontific. facien. impress. post Corasii Paraphras. Sacerdotal. edit. tom. 2. speciminis Jur. Ecclesiastic. apud Gallos usu recepti à Jo: Doviat. collecti, fol. mihi* 220. Etenim *Germonius*, vir alioquin doctus, magna industria, & sagacitate, nil alind dicit, nisi quòd Sabaudiæ Duces, & Italiæ Subalpinæ Principes, olim à Nicolao V. impetrarint Privilegium, quod & ab aliis subsequentibus Romanis Pontificibus, fuit confirmatum, ut nemo ad Cathedrales, Abbatialesque Ecclesias, quę in ipsorum amplissimo Dominio, tam citrà, quam ultra montes existunt, eligatur, qui eis subditus non sit, vel cujus fides cognita, & perspecta non existat, sic confundendo disposita in promissione Nicolai V. & Sixti IV. ut illa posset adaptare suis Ducibus, & uti Ducibus Sabaudiæ, & uti Principibus Pedemontii, dissimulata penitùs quæstione, utrum scilicet quoad consensum præstandum à dd. Ducibus, eorumque intentionem perquirendam, Nicolaus fecerit illi promissionem saltem uti solum Ducem Sabaudiæ, vel etiam uti Principem Pedemontii. *Godofredus* verò *à Bavo*, confundendo terminos ad probandum, quòd Serenissimi Duces Sabaudiæ Jus Imperii habeant in suis Statibus, secundo loco id constare contendit, quia ipse etiam habet in suo Ducatu omnia jura regalia, ex eo quod in Electione Prælatorum requiritur Ducis consensus in scriptis, quam scripturam vulgari sermone ipsi vocant *Placet du Prince*, sine quo non confirmatur dicta Electio à Summo Pontifice; confirmatione verò facta, Prælati tenentur dicto Serenissimo Duci jurare fidelitatem, & reverentiam pro dictis Juribus temporalitatis, addens id semper fecisse, & facere Episcopos Pedemontanos, Gebennenses, Bellocẽses, Maurianenses, & cæteros dicti Ducatus Abbates, & Priores, quorum ingens est numerus, qui omnes fuerunt electi à Serenissimis Ducibus à primo, usque ad ultimum. In quo quot errونea dixerit, satis patet, cùm dicat, Primò suis Ducibus id competere jure Regaliæ, quod nunquam eorum Defensores ausi sunt asserere; sed solùm contenderunt, & contendunt, id illis competere ex promissione Nicolai V. de qua ipse nullum verbum facit. Secundò, quia supponit Principibus Jus istud Nominationis competere jure Regaliæ, quod tamen est falsum, cùm tanquam jus spirituale, seù spirituali annexum, non nisi ex

Pri-

Privilegio, seù Concessione Apostolica, id illi competere posse, esse saniorem Doctorum sententiam, jam supra tetigimus. Tertiò quia involvit Nominationem cum placito Principis, quod ipsi vocant *Placet du Prince*, quod non nisi de honestate, non autem de necessitate accedere solet, quandoque post electionem, aut provisionem jam factam, non verò ante. *Rota coram Penia decis.* 436. *n.* 19. *cap.* 36. Quartò, quia absolutè asserit, quòd omnes Episcopi, Abbates, imò, & Priores dicti Ducatus perpetuò fuerunt nominati ab illius Ducibus. Idque respectu Abbatiarum, & Prioratuum Principatus Pedemontani est falsissimum, ut infrà docebimus, nec ullum extat exemplum in contrarium. *Guichenonus* licèt in loco relato dicat, ex Pontificio Privilegio competere Serenissimis Ducibus jus præstandi consensum quoad Archiepiscopatus, Episcopatus, & Abbatias Sabaudiæ, & Pedemontii: Attamen se corrigendo in *cap.* 36. *vers. Le grande Zele, fol.* 753. ut in verbis, quæ infrà referemus, dicit, Privilegia præfata procedere quoad Archiepiscopatus, Episcopatus Status Sabaudici, & quoad Prioratus, & Præposituras, ad quæ per Nicolaum V. fuit facta extentio. Præter quod ipse scripserat suam Historiam tempore, quo inter Ministros Datariæ, & illos Serenissimi Ducis super hoc erat contentio. Imò paulò ante eamdem Historiam editam, fuerat quæstio resoluta ad favorem ejusdem Datariæ. Demùm *incertus Auctor*, qui fecit notanda quoad nominationes, quisquis ille fuerit, (non enim sunt *Corasio* tribuenda, cùm post ejus Paraphrasim Sacerdotale persæpè, & reiteratis vicibus editam, & præsertim inter illius opera, magna diligentia per *Ioannem Ficchardum*, duobus magnis voluminibus collecta, nunquam posita reperiantur, sed solùm in dicto specimine à *Doviat* edito legantur addita) erroneè supponit, plures Principes Italiæ, quos ibi enumerat habere Jus nominandi, & inter cæteros ponit Ducem Sabaudiæ, tàm pro illo Ducatu, quàm pro Principatu Pedemontano, in quo sicuti est falsus, quoad alios Principes, ita est falsus quoad Ducem Sabaudiæ respectu Principatus Pedemontani; Præsertim dum respectu ejusdem Ducis dicit habere Jus nominandi, & præsentandi, quodque Nominatio, & Præsentatio, quando ab eo fit, transmittitur ad suum Oratorem in Romana Curia commorantem: & licèt de ea nulla fiat mentio in Bullis, nihilominùs Orator ipse subscribit huic Nominationi, seù Præsentationi, cùm tamen suum jus Serenissimi Duces deducant ex Promissione Nicolai V. qui solùm dixit, se non provisurum Ecclesias, de quibus ibi, nisi cum consensu, & prævia intentione ejusdem Ducis; non verò dicat, ad ejus nominationem provisiones esse faciendas, & Bullæ non expediuntur ad supplicationem ejusdem, prout fieri contingit, quandò est præcipuè concessum ius nominandi, nec unquam potest doceri de somniata praxi, quòd Oratores se subscribant, etiam quoad consensum, & intentionem Serenissimi Ducis, & quoad Principatum Pedemontanum numquam fuit solitum expectari consensum, & declarationem ejusdem Ducis, sed imò constat posthabitis personis, ab ipso etiam commendatis, fuisse factas provisiones.

24. Sed omisso hoc significationis verborum, & conjecturarum certamine, ipsa Lex promissionis, de qua est sermo, rem exploratam, atque indubiam reddit, quia Nicolaus V. postquam certum fecit Ludovicum Ducem Sabaudiæ, eique promisit, nonnisi prævia ejus intentione, suoque solùm consensu accedente, esse provisurum Metropolitanas Ecclesias, & Dignitates Abbatiales intrà di-

stri-

strictum sui Status,ampliando promissionem dixit: *Præterea Prioratus Tallueriarum, Ripaliæ, & Novalitii, ac Præposituram Montis-Jovis,quæ in confinibus hujusmodi dominiorum consistunt, si cùm illos vacare contigerit, nulli conferemus, nisi similiter priùs ab ipso Duce ejus intentione habita de personis, quibus fuerint conferendæ:* Quo nihil potest dici clariùs ad significandum, quòd promissio antea facta,fuerat per Pontificem promittentem restricta solùm ad Ducatum Sabaudiæ; nàm statim, ac eidem addidit præfatos Prioratus, & Præposituram cum expressione, quòd in confinibus hujusmodi dominiorum consistebant, utique videtur id declarasse, siquidem confinia faciunt demonstrationem rei deductæ. *Surd.cons.*13.*num.*9.*lib.*1.*Valenzuel.cons.*100.*num.*93.*lib.*1.& excludunt omnia, quæ ultrà ea reperiuntur. *Decian.respons.*40.*nu.*27.*lib.*4. *Rota in recent. decis.*229.*num.*13.*par.*14. cùm confinia nequeant dici idem cum re confinata,& aliud sit terminus, & aliud terminus terminatus. *Valenzuel.dicto cons.*100.*n.*76. *Rota coram Merlino decis.*600.*num.*7.*& decis.*635.*n.*3. Et propterea,quòd quando fit expressio confinium, res semper probentur, & dicantur separatæ,& distinctæ. *Cacheran.cons.*34.*num.*4. Alias enim valdè ineptum esset exprimere confinia, si eadem identificarentur cum re confinata. *Becc.cons.*140.*nu.*14. *ad fin.lib.*2.*Rota coram Merelino decis.*600.*num.*9.*& in recentior.decis.*236.*num.*9.*par.*6. *R.P.D.Bourlemont in discurs.edit. in Causa Pisana Tenutæ* 5. *Maji* 1662. *impress. pen. Pacichell. de distant. decis.*13. *sub num.*35. §. *Secundæ præsumptionis in fin.*

25. An verò dicti Prioratus,& Præpositura propriè sint dicenda existere in Confinibus Sabaudiæ, non referret hìc discutere, cùm agatur de interpretanda gratia Summi Pontificis concessa in materia beneficiali, & sic Ecclesiastica, quæ non regulatur à Confinibus, & divisionibus politicis,& civilibus,juxtà latè tradita per *Francesc.de Eccles.Cathedral.cap.*6.*nu.*180.*Ventrigl.de jurisdict.Archiepiscop.cap.*5.*num.*2.*& per tot.Spada cons.*157.*num.*8.*lib.*1. *Rota coram Royas dec.*218.*sub num.*8.*& in recent.decis.*324.*nu.*10.*par.*1.*& decis.*70.*num.*52.*par.*13. Et propterea satis esset, quòd à Summo Pontifice, qui in hoc habet plenitudinem potestatis, fuerint posita pro confinibus, cùm termini Comitatuum, & Provinciarum probentur ex destinatione facta à Principe,qui habet potestatem distinguendi unum Comitatum, & unam Provinciam ab alia, juxtà theoricam *Bartol. in l.*1.§.*Cum V. bem num.*3.*ff.de offic.Præfect.Urb.*quam latè exornant *Monte de finibus cap.*21.*num.*3.*Calcan.cons.*90.*num.*15.*in fin. Albert.Brun. consil. feudal.*54.*num.*5.*Menoch.cons.*147.*sub num.*22. undè *Bald.in l.*1. *versic. Et idem est in privilegiis,ff.Finium regund.* dicit, quòd si Papa in privilegiis designat fines majores,vel minores finibus antiquis, non considerantur fines antiqui, sed fines in privilegio designati, quia in potestate ipsius est in rebus concernentibus suam jurisdictionem mutare fines Territoriorum.

26. Adhuc respondetur quoad Ripaliam, quæ est versus Lacum Gebennen. & Taloeriam, quæ paritèr est ultrà Montes non longè ab Annesiaco, non posse dubitari, esse fines Sabaudiæ,ut ex Mappis Geographicis,& scriptorum Geographicorum testimonio satis evincitur,quibus tanquam Peritis in re hac, valdè esse deferendum omnes dicunt, & tradit *Rota coram Merlin.decis.*807. *sub n.*3.*vers. hinc sequitur, coram Priol.decis.*28.*num.*36.*&* 37.*in recent.decis.*93.*num.*13.*&* 14.*par.*5.*decis.*212.*num.*7.*& decis.*316.*num.*5.*par.*14.*& in Romana exemptionis

nis Calceolariorum 22. Junii 1693. *sub* §. *Nec subsistere, vers. tum quia, coram Emerix*. Quo verò ad Novalicium, seù Novaliciam, aut Novalicienſe oppidum, ficuti alii vocant, ut adnotat *Hofmannus in Lexic. universal. Historic. Geographic.* &c. *Continuation. sivè tom.* 3. *fol.* 226. *col.* 1. *in voce Novalicia*: Animadvertendum, quòd est situm ad radices Montis-Cenisii, ut præter eundem *Hofmannum ibid. Leand. Albert. in descript. Ital. fol. mihi* 457. & *Henricum Valesium in notit. regn. Galliæ in voce Novalicium*, tradit *Francisc. Augustin. ab Ecclesia in Historia Cronologic. Card. Episcopor.* & *Abbat. Region. Pedemont. cap.* 16. *in princip.* Qui Mons Cenisius est Mons Sabaudiæ, Pars Alpium, & in ipso limite Pedemontis, ut inquit *Baudran. in Lexic. Geographic. verb. Mons Cenisius*, ita quidem, ut Novalicium sit versus limites Sabaudiæ, & duabus tantùm leucis ab illa distet, ut pariter ait idem *Baudran. ibidem verb. Novalicia*, quòdque Prioratus, seù Abbatia ibidem existens (Præsules enim illius, primùm Abbates, inde Priores, & tandem iterùm Abbates dicti fuerunt, ut adnotat idem *Francisc. August. ab Ecclesia in loco paulò ante allegato, fol.* 199. *in fin.*) postquam in persecutionibus Italicis fuerit ferè penitùs eversum, licet primùm modicè restauratum, tamen postmodum ab Abone Marchione Secusii, & nomine Caroli-Magni Gubernatore Taurini, fuit eidem donatum, *non solo la terza parte della Valle di Susa, ma la terza parte del suo Patrimonio, con molte Castella, e molti beni in Francia, in Savoja, ed in Italia, sicchè quella Abadìa continuò à sussistere del proprio, essendo opulentissima, e Signorile*, ut sunt verba *Co: Emanuelis Thesauri in Annotation. ad lib.* 5. *suæ Histor. Taurinens. num.* 5. *ad fin. fol. mihi* 230. Et quoad Præposituram Montis-Jovis, qui hodie mutata denominatione dicitur Mons *di S. Bernardo Maggiore*, sivè *di S. Bernardo il Grande*, quem volunt ità dictum à B. Bernardo Muntonio, qui Montem Jovi dicatum, ab infestationibus malignorum Spirituum liberavit, incolasque ad veram fidem convertit, & ibidem Cœnobium Canonicorum instituit, ut refert *Constantin. Ghinus in libr. inscript. Sanctor. Canonicor. Natales, ad diem* 15. *Junii*. Animadvertendum, esse situm in fummitate Alpium Appeninarum, ut ultra *Ghinum in loco mox allegato in Not. Marginal.* observant *Baudrand. in Lexic. Geographic. verb. Alpes vers. Peninæ*, & *Petrus-Franciscus Giamballarius lib.* 6. *Histor. Europ. fol. mihi* 149. *ad fin.* & *fol.* 150. Et quòd ista Præpositura pariter pluribus in locis bona possidet, spectatque ad Diœcesim Tarantasien. ut refert *Francisc. Augustin. ab Ecclesia in sup. relat. Oper. inscript. Corona Reale di Savoja cap.* 3. *fol.* 100. quam quidem Tarantasiam esse Provinciam, & Archiepiscopatum Sabaudiæ, nemo diffitetur, & tradunt *Baudran.* & *Hofmannus in eorum Lexic. in voce Tarantasia*, ac ipsæ addendi *Fratres Sammartani tom.* 4. *Galliæ Christianæ, fol.* 656. Ut proptereà non mirum videri debeat, quòd Nicolaus V. in sua promissione dictam Abbatiam, seù Prioratum, dictamque Præposituram pro finibus Sabaudiæ recensuerit, cùm saltem esse intra fines Sabaudiæ, & Pedemontis satis pateat ex superiùs deductis, quòdque habeat plura bona in Sabaudia, quòdque sint Jurisdictioni Archiepiscopi Sabaudicensis, imò & in Provinciis exteris subjecta, indeque verisimile sit eumdem Pontificem dijudicasse, congruum esse, quòd illa non providerentur, nisi prævia intentione, & consensu Ducis, ex ratione in priori concessione considerata, nempè ne sui status succederet dispendium, aut alia quævis adversitas intestina; quæ quidem ratio semper fuit causa, quòd in nonnullis locis limotrophis, seù limi-

taneis similes concessiones Principibus fuerint factæ, ut observant *Marta de Jurisdict.par.2.cap.40.sub num.27.vers.sed proptèr*, *Zipæus de Jurisdict.Ecclesiastic.& Civil.lib.1.cap.37. num.3.* namque ex congruentia, & verisimilitudine probari fines, benè tradunt *Gratian.discept.forens.cap.883.nu.6.* & firmavit *Rota in recentior.decis.334.num.3.par.2.& coram Carill.decis.65.n.10.*& alii apud *Reverendiss.Zaulium obser.ad Stat.Faven.lib.3.rub.37.num.10.*

27. Nèc valebit isto casu à dicta ratione arguere, quòd concessum pro Ducatu Sabaudiæ, sit dicendum fuisse etiam concessum pro Principatu Pedemontano, cui paritèr convenire potest generalitas ejusdem rationis, tum quia id non est absolutè verum, ex quo dicta ratio potentiori causa convenire videbatur Sabaudiæ, quæ ultra Montes, & Italiæ fines existens, & cujus incolæ, & habitatores vicinitatem habentes præsertim cum Elvetiis, plerumque fœdera cum eis in perniciem sui status inire solebant, proùt etiam postmodum inierunt, ac propterea Duci Sabaudiæ plurimum interesset, quòd illis Ecclesiis præessent personæ Duci, & statui benè affectæ, aut saltem non suspectæ, & quæ nihil contra statum prædictum pro tempore attentarent, ut facilè evenire posset, proùt ponderavit Clemens VII. in simili indulto, quod hac eadem de causa concessit Carolo Duci Sabaudiæ, ejusque Primogenito, quoad Ecclesias Gebenen. & Lausanen. *impress.post Consultat.Præsid.Fauzonii, juxtà edit. factam Taurini* 1675. Tum quia in similibus concessionibus, seù Privilegiis particularibus, sivè loco, aut Provinciæ, sivè Personæ concessis, non fit extensio ex sola identitate rationis, ut respectu similium Indultorum fuit præcipuè dictum à *Rota in Barchinonen.Canonicatus 9.Junii* 1645.*§.Nec demum visa fuit, coram Verospio, impress.post Dianam resol.moral.par.8.decis.9.& in recent.decis.276.num.12.par.11.& decis.65. num.2.& 3.par.15.& decis.134.nu.3.par.*18. Imò neque ex ejus majoritate. *Rota coram Verall.decis.85.num.2.& 3.part.2.* ca propemodum ratione, quia virtus, & efficacia horum Privilegiorum, non dicitur pendere à ratione, sed à voluntate, & intentione, quæ cùm solùm ex verbis concedentis colligi possit, ideò ad loca, & personas, ad quæ voluntas, seù intentio fuit directa, sunt restringenda. *Donat.Rer.regular.tom.1.tract.6.de extens.Privileg.quæst.1.num.4.* Præsertim si sint odiosa, & exorbitantia, quod Privilegia omnia essentialitèr habere dicuntur, cùm ferè semper contra Jus commune aliquid statuant, concedaturque iis id, quod à Jure communi exorbitat, & ideò neque ex identitate, aut congruitate, neque ex majoritate rationis sunt extendenda, juxtà latè tradita per *Interpretes in l.Jus singulare, ff.de Privileg.& in cap.sanè eodem tit.*

28. Sicuti ad effugiendam evidentiam præfatæ demonstrationis, nempè finium expressionis factæ in Promissione, de qua quæritur, minimè juvabit dicere, quòd pars, in qua illa fuerat facta, sit dicenda potiùs exceptio eorum, quæ proximè fuerunt dicta, quam ampliatio prioris concessionis, ex quo, postquam fuerat promissum per Summum Pontificem, quòd neminem preficiet ad quarumcumque Metropolitanarum, Cathedralium, & Abbatialium Dignitatum regimina, nisi habitis priùs intentione, & consensu ipsius Ducis, ut in verbis per nos in principio relatis, postmodum addidit: *de aliis verò Dignitatibus, videlicet post Pontificales majoribus, & Prioratibus Conventualibus, ac aliàs dispositioni nostræ generalitèr reservatis in districtu præfato, Personis providebimus idoneis, non nisi fuerint de locis ditionis ipsius Ducis, aut sibi gratæ, vel acceptæ de aliis*

locis

locis oriundæ. Et immediatè prosequutus fuit cum verbis: *Præterea Prioratus Tallueriarum &c.* atque sic videatur, quòd à Prioratibus, & Dignitatibus sibi reservatis, de quibus proximè loquutus fuerat, voluerit excipere Prioratus illos Tallueriarum, Ripaliæ, & Novalitii, ac Præposituram Montis-Jovis, & illa paritèr esse providenda cum intentione, & consensu ipsius Ducis. Etenim totus iste discursus, ex lectura ipsius Promissionis Pontificiæ, penitùs eliditur; nam dato etiam, quòd omnia dicta verba videantur continere tria capita, ut voluit Præses *Fauzonus* in principio suæ *Consultationis* scriptæ favore Serenissimi sui Ducis, & impressæ, ut jam monuimus, apud *Pinsonium tom.2.tract.de la Regale fol.*491. ut in verbis paulò antè recensitis: adhuc tamen ista tria Capita continētur sub unica, & continuata oratione, & præsertim duo priora, in qua Pontifex suam promissionē duplici modo ampliavit, primò eam extēdendo, ut etiam quoad beneficia sibi reservata, quæ nō erant providenda perquisita intentione, & habito consensu Ducis, tamen essent providēda personis de locis ditionis ipsius Ducis, aut alienigenis sibi gratis, & iterum decernendo, quòd dicti tres Prioratus, & una Præpositura, tanquam existentia in finibus, pari modo essent cum intentione, & consensu Ducis providenda; & quidem quoad hoc facta ampliatione per dictionem *Præterea* eodem modo, quo Justinianus Imperator *in §.Præterea* 31. *Instit.tit.de action.* ampliaverat ea, quæ antea dixerat *in §.Actionum*.28. *eod. titul.* nempè quasdam actiones esse bonæ fidei, quasdam stricti Juris, hac eadem dictione, hisce duobus actionum generibus, addendo tertium, quod est ejusdem divisionis subjecit, ut totidem verbis ibi explicat *Harprecht. num.*1. *in princ.* cùm natura dictionis præfatæ sit extendere mentem, & actus dispositionem protendere, juxtà cumulata per *Molin.de Brach.secular.&c.cap.*3. *nu.*12. & *Barbos.diction.*280.*num.*2. Ponderatis præsertim illis verbis ejusdem ampliationis *nisi similitèr &c.* quæ cùm referant omnimodam similitudinem concessionis anteà factæ, ut probat *Rot.coram Coccin.decis.*2121. *num.*24. censentur esse posita per viam principalis dispositionis, non autem exceptionis, ut in explicando Indulto dixit eadem *Rot.in Romana Beneficiatus S.Joan Laterano impress. in Recent. decis.*33.*num.*6.*& seqq.par.*17. cùm natura exceptionis sit abstrahere è concessis, non autem à diversis, aliàs enim exceptio non esset de regula, neque de concessis, ut ad explicationem ejusdem Indulti firmavit eadem *Rot.in antecedent. decis.ejusdem causæ* 16.*Junii* 1670.*§.Et comprobatur, coram Bevilacqua.*

29. Et quidem juxtà hunc sensum verba prædicta acceperunt, tam Cardinalis *de Ossat.lib.*8.*in Epist.*310. Ad Dominum de Villeroy scriptam, in qua dixit: *contengono i suddetti Indulti, che il Papa non provederà gli Arcivescovadi, Vescovadi, ed Abazie, senza aver avuta prima l'intenzione, e consensa del Duca: come anco ne' tre Priorati, di Talloeira, Ripaglie della Novalese, e di Monte-Giove &c.* quàm *Guichenon.in Historia genealogica Serenissimæ Domus Ducum Sabaudiæ*, cujus supra meminimus *cap.*36.*fol.*753. his verbis: *Le grande zele, & le devotieux respect, que les Princes de Savoye ont-toujiours el pour les Papes, & le saint Siege, ceux à procuré en divers temps plusieurs graces, & insignes Privileges de Boniface VIII. Nicolaus V. Sixte IV. Innocent.VIII. Jules II. Leon. X. & Clemen.VII. entre autres que personne ne pourroit estre promeu à aucun Archeveschè, Eveschè, Abbaye, ou autre Prelature des Estats de Savoye, mesmes aux Prieurès de Taloyres, de la Prevostè de Montiou, qui ne fut originnaire, & sujet des*

Ducs de Savoye nommè, & presentè par eux à Sa Saintetè, le quel le Pape Clem. VIII. confirma avec Eloge à Carles-Emanuel le 19. du mois de Juin de l'an 1595. Ut propterea cùm nulla quoad hoc remaneat ambiguitas, non fit de voluntate ipsius Pontificis admittenda quæstio, juxtà vulgatum Juris-Consulti responsum in *l. Ille, aut ille 25. ff. de Legat. 3.* sed semper magis fidenter fit dicendum, quòd ex expressione Finium facta per Pontificem in dicta ampliatione suæ Promissionis evidens fit, eamdem Promissionem fuisse restrictam ad solum statum Sabaudiæ, non verò ad statum Pedemontis protensam; cùm etiam ex sola Principis assertione, aut enunciativis, fines probentur, ut post alios, quos refert, dicit *Menoch. in sup. allegat. consf. 147. num. 21 in fin. & num. 22.*

30. Hæc omnia firmiora redduntur ex Summorum Pontificum interpretationibus, & declarationibus, quibus dubietatem omnem submoverunt, & rem claram, & indubiam reddiderunt, cùm eius sit legem declarare, cujus est condere: & ideò Beneficium, seù Privilegium Pontificis, ab ipso solùm declarari, & interpretari potest, cujus Imperii est illud concedere. *cap. cum venissent 12. de Judic. cum concordan.* plenè cumulatis ibi per *Barbos. num. 1. & seqq. Fagnan. nu. 1. Fermosin. qu. 1. num. 3. & seqq. ac per tot. Gonzalez num. 1. & 7. Chokier. de Jurisf. Ordinar. in Exempt. part. 2. quæst. 13. num. 1. Solorzan. de Jur. Indiar. tom. 2. lib. 3. cap. 1. num. 34. Salgad. de supplicat. ad Sanctiss. par. 2. cap. 16. nu. 5. & 12. Gabriel consf. 182. num. 14. & seqq. lib. 2. Spad. consil. 226. num. 11. lib. 3. Rota coram Royas decis. 217. num. 2. & seqq.* & in terminis præcisis hujus promissionis factæ per Nicolaum V. ne dum fassus fuit, sed benè probavit Præses *Farzonus in sæpe alleg. consult. pro Serenissimo Duce scripta, §. Quarto Privilegii Pontificis, impress. per Pinson. dict. tom. 2. tract. de la Regale, fol. 946.*

31. Ità enim videtur declarasse fa. me. Clemens VIII. si benè perpendantur ea, quæ sibi dixisse Cardinalem Aldobrandinum dicti Pontificis Nepotem, & Primum Ministrum, refert Cardinalis de *Ossat* in Epistola scripta ad Dominum de Villeroy *lib. 5. Epist. 163. vers. le dit Seigneur*, nempè: *Che essendo ne' giorni passati vacata una Badia ne' Stati del Duca di Savoja, il Papa gli disse, che glie l' averebbe conferita, se non era questa Protezione,* (erat enim dictus Cardinalis Protector Sabaudiæ) *la quale darebbe da parlare: e che egli aveva risposto, che la collazione d'essa apparteneva a Sua Santità, e non al Duca, e che la riconoscerebbe unicamente dalla Santità Sua, con lasciar più tosto questa Protezione, &c. non mi disse, se il Papa glie l' aveva conferita, o nò: Io credo di sì &c.* & clariùs ex alia Epistola ipsiusmet Cardinalis Aldobrandini anni 1600. responsiva ad Nuncium, tunc temporis, apud Serenissimum Ducem Sabaudiæ existentem super eo, quod Ministri Ducales prætendebant se opponere possessioni Abbatiæ de Caramania, quam idem Clemens VIII. post factam à se confirmationem privilegiorum præfato Duci aliàs concessorum, contulerat Francisco Cardinali S. Georgii sine consensu Ducis, neque illius requisita intentione, inter cætera scripsit: *Ma sappia V. S. che se bene i Privilegj sono confermati da Sua Beatitudine, non comprendono però gli Beneficj del Piemonte, e resta esclusa la pretensione di S. A. nell' Abadia di Caramagna in virtù di questi Privilegj:* quod scripsisse juxtà sensum, & interpretationem ipsius Papæ satis resultat, ex illis verbis ejusdem Epistolæ: *avendo io dato parte a Nostro Signore del ragionamento tenuto da lei con gli Ministri del Sig. Duca in proposito dell' Abadia di Caramagna &c.* & aliàs nemini sit controversum Cardinali Nepoti Summi Pontificis, & habenti generalem superin-

ten-

tendentiam negotiorum, plenam, & magnam fidem esse adhibendam, eorumque literas dici scriptas de mandato Pontificis, & ex vivæ vocis oraculo super singulis specialitèr habito. *Rota in recent. decis. 90. num. 5. par. 9. & decis. 6. num. 19. par. 14.* & post *Turr. de Pact. futur. succ. decis. 19. num. 17.* cùm etiam aliis Cardinalibus asserentibus aliquid sibi fuisse dictum à Summo Pontifice in re pertinente ad eorum officium, credendum sit. *Spad. cons. 104. num. 8. & cons. 128. n. 9. lib. 3.* eoque magis, quòd factum ipsum apertè ostendit, eam fuisse mentem, & declarationem ipsius Pontificis, cùm Abbatiam contulisset sine Ducis consensu, & propter hoc super effectuatione gratiæ essent colloquia inter Nuncium Apostolicum, & Ministros illius Aulæ, de quibus Nuncius scripserat Romam, & cui Cardinalis Nepos supradicta Epistola responsum dedit; ex facto autem Pontificis, qui Privilegium concessit, aut constitutionem edidit, declarari, & interpretationem recipere illius mentem est notum, & tradit *Rota coram Royar dec. 217. num. 4. & 5.* & in similibus terminis in *Barchinon. Canonicatus 9. Junii 1645. §. etenim, coram Verospio, impress. post Dian. resol. moral. par. 8. decis. 9.*

32. Aliam declarationem longè expressiorem edidit Alexander VII. adversus petitiones Ministrorum Ducalium, qui toto pectore incumbebant, ut ad collationem Abbatiarum vacantium consensus Ducis priùs exquireretur. In eo maximo disputationum, & informationum conflictu, illa particularis Congregatio, cujus in principio meminimus, fuit per Summum Pontificem deputata, in qua, una cum Cardinali Corrado Prodatario, intervenerunt septem Præsules ætate, doctrina, & probitate probatissimi, nempè Prosper Fagnanus, Christophorus Ronconius, Petrus-Franciscus de Rubeis, Joannes Emerix, Stephanus Ugolinus, & Armindus Riccius, quæ sub die 25. Septembris definivit, ac docuit, Abbatias illas non contineri sub promissione Nicolai V. & aliorum Pontificum, neque venire sub illa expressione, quæ pertinet ad conferendas Metropolitanas, & Cathedrales Ecclesias, atque Abbatias, habita priùs intentione, & consensu Ducis. Poscente verò Oratore in Urbe, ut res apud ipsum Pontificem in ejus cubiculo agitaretur, peritissimo ejus ævi Advocato perorante, Summus Pontifex doctissimis illis Præsulibus se se conformans, eorum sententiam approbavit. Undè cùm Pontificius sensus legem interpretatus fuerit, quamvis per præcedens Prælatorum consilium, oportet hujusmodi interpretationem locum obtinere, ut inquit *Imperator in l. si Imperialis 11. C. de Legibus*, junctis latè cumulatis per *Fajard. allegat. fisc. 33. num. 440. par. 2.*

33. Prætereà animadvertendum, hanc declarationem tempore Alexandri VII. factam, constanter sequutum fuisse fa. me. Innocentium XI. ut sic non immeritò dici possit eumdem iterùm id declarasse, si benè perpendantur verba Epistolæ scriptæ ad Reverendissimum Nuntium, sub die 19. Novembris 1681. & præcipuè ibi: *Sua Santità hà risposto, che altre volte per parte de' Duchi di Savoja si è preteso aver Privilegj Apostolici di nominare a tali Badie, ma che esaminatasi diligentemente la materia, particolarmente al tempo d'Alessandro VII. e di Clemente X. si è sempre concluso, non competere a' Duchi sopra ciò dritto alcuno, e si è mostrata ferma in questa determinazione.* Et ulteriùs non temerè dici potest, quòd hisce declarationibus acquieverunt, nedum Ministri, sed etiam Serenissimi Duces. Etenim tempore Alexandri VII. Marchio Planitiarum, tunc primus Minister Status, qui usque ab initio controversiæ tunc exortæ fuerat in sensu, *che da Sua Altezza si debba desistere dalla pretensione, che hà circa l'istesse Abadie*

che solite provederſi dalla Sede Apoſtolica, ut ex Epiſtola reſponſiva ad Nuntium ſub die 1. Decembris 1659. poſt factam dictam declarationem à Congregatione deputata, cùm adhuc non fuiſſet facta proviſio Abbatiarum vacantium ob moras, quas Miniſtri Ducis Romæ degentes variis prætextibus nectere curarunt; tandem magna ſagacitate ſuum ſenſum aperuit Cardinali Roberto, tunc in illa Aula Nuncio, qui proindè ſub die 10. Novembris ita ſcripſit: *Hò parlato due volte, dopo l' ordine del Signor Cardinal Corrado, col Signor Marcheſe di Pianezza ſopra queſto negozio, e dopo lungo diſcorſo, ſtringendolo per qualche riſoluzione, finalmente mi diſſe: Che ſe bene i Miniſtri de' Principi non poſſono molte volte parlare, nè paleſare i proprj ſenſi, con tutto ciò, ſe io gli dava parola di non dir mai, che lui abbia dato parere alcuno ſopra queſto negozio, mi averebbe ſignificato i ſuoi ſentimenti, e quello ſtimava doveſſe farſi per terminarlo; Onde avendolo aſſicurato di tutto, mi diſſe queſte preciſe parole: E' neceſſario, che per la parte di Roma ſi cominci a operare, poiche trovandoſi quì impegnati, non ſi riſolveranno mai di darſi da loro ſteſſi il torto. Io dopo averlo ringraziato, continuai il diſcorſo per iſcoprire qualche coſa di vantaggio, ma non mi riuſcì; mi diſſe ſolo, che ci faremmo riparlati; Onde Lunedì della paſſata ſettimana, eſſendo egli venuto da me a portarmi la lettera di S.A. per Noſtro Signore, ſi entrò di nuovo a diſcorrere di queſto negozio, e mi dimandò ſe credevo, che per queſta volta Sua Santità aveſſe voluto far grazia a Sua Altezza di due delle tre Abadìe vacanti, che ſi ſuppongono di libera collazione. gli riſpoſi: che credevo, che Sua Beatitudine non poteſſe farlo, e che non iſtimavo bene ne anche motivarne coſa alcuna. Conobbi però nel dirmelo, che lo diceva più per ſoddisfare a qualche ordine, che per proprio ſentimento: e perche mi voleſſe più chiaramente inſinuare, ſenza dirlo eſpreſſamente, ciò che mi aveva accennato nella prima parlata, cioè, che non ſi provedeſſero tutte l' Abadìe, e ſi laſciaſſe particolarmente di provedere l' Abadìa di Suſa, ſupponendoſi quì, che ſin quando il Sig. Abate di Verua fù in Roma, gliene fuſſe data intenzione, ogni volta, che conforme al ſolito, la Santa Sede poteſſe liberamente provedere le altre. Mi diſſe, che di nuovo era ſtato ſuppoſto a S. A. che l' Abadìa di Suſa era Juſpadronato, e che in tutte le Bolle era ciò eſpreſſo, fuori che nelle ultime, nelle quali per isbaglio ſi era tralaſciato. Io gli riſpoſi, che erano ſuppoſti falſi, e che da' Regiſtri delle Bolle ſi poteva chiarire la verità. mi replicò, che era negozio, che biſognava vederlo meglio, ſoggiungendomi, che mi averebbe ſcritto un viglietto ſopra queſto particolare, il che non hà poi fatto. Onde io, che mi accorſi del ſuo fine, gli riſpoſi queſte preciſe parole: Sig. Marcheſe, io ſcriverò in Roma, che poſſano provedere le Abadìe di Caramagna, e di Selva; non mi replicò, che con un ſorriſo, e ſi licenziò. Io non dubito, che tutto quello, che mi hà detto il Signor Marcheſe di Pianezza, non ſia con ſaputa, e conſenſo almeno di Madama.* Et rursùs idem Nuncius adhibendo majores diligentias, cùm fuerit alloquutus Epiſcopum Vercellenſem Conſiliarium Status, ſub die 17. ejuſdem menſis Novembris, anni 1661. ſcripſit: *Con l' Ordinario paſſato rappreſentai riverentemente a V. E. tutto quello avevo potuto ritrarre dal Signor Marcheſe di Pianezza per la terminazione dell' affare di queſt' Abadìe; ora devo ſoggiungere, che avendo diſcorſo con Monſignor Veſcovo di Vercelli, il quale è del Conſiglio di Stato, mi hà confidentemente detto, che crede, che finalmente Sua Altezza ſia per acquietarſi a quanto Noſtro Signore ſi compiacerà riſolvere in queſto negozio, ſperando*

rando

rando S. A. che tanto in quest'affare dell'Abadie, quanto in altre occasioni, Sua Santità sii per onorarla di qualche grazia. Io gli hò risposto, che Sua Beatitudine non avrebbe lasciato di far conoscere a S. A. il suo paterno affetto in qualsivoglia occasione, dove le congiunture glie l'avessero permesso: Quæ acquiescentia ei fuit in memoriam revocata occasione controversiæ subsequenti anno exortæ, ut constat ex Epistola eidem scripta sub 30. Julii 1663. in qua inter cætera hæc habentur: *E' molto ben noto a V. S. che quando si trattò da Nostro Signore di conferire l'Abadie di Caramagna, di Selva, ed altre, non volle farlo, se non con la sola autorità, che le competeva, e secondo il dettame della propria coscienza, come si è practicato per lunghissimo tempo dagli altri Sommi Pontefici, senza che vi sia concorso il consenso, ò compiacimento del Signor Duca. E se bene da Sua Altezza, e da' suoi Ministri si procurò di sostenere la pretensione in contrario, ad ogni modo riconoscendo l'evidenza delle ragioni, che assistevano a Sua Beatitudine, e alla S. Sede, finalmente si acquietarono, con significare a V. S. rimanere l'Altezze loro appagate, e che però si farebbe potuto venire alla spedizione, ed al possesso di esse Abazie, come seguì*. Prout etiam tempore Clementis X. quo regnante res pariter fuit examinata, & declarata, ut constat ex verbis Innocentii XI. paulò ante relatis. Cùm enim esset exorta controversia super quadam Abbatia Gebennensis Diœcesis, Serenissimus Dux, tunc vivens, dixerat Nuntio: *Che delle cose di Piemonte, ove si risguardano i sentimenti di cotesta Corte, lascerebbe correre, &c. ma che non vuole in modo alcuno, che se gli tocchi la Savoja*, ut ex Epistola ejusdem Nuntii sub die 29. Martii 1673. Et tandem tempore Innocentii XI. quem pariter rem istam declarasse ex ejus verbis paulò ante recensitis ostendimus: licèt provisis à Sede Apostolica possessionem diù distulissent, tamen non obscurè elicitur acquievisse Serenissimos Principes, ex quo post factam dictam declarationem, Ducissa tunc Regens, enixè rogaverat Summum Pontificem pro collatione Abbatiæ S. Pontii Niciensis Diœcesis in Abbatem Spinellum suum familiarem, ut constat ex Epistola Nuncii sub die 24. Februarii 1685. cui sub die 10. Martii fuit data responsio: *Per l'Abadia di S. Ponzio Nostro Signore si trova già in qualche impegno, e però non hà luogo di compiacere Madama nel conferirla al soggetto da lei raccomandato*. Ex his enim oriri acquiescentiam manifestè probatur; cùm alioquin quolibet modo acquievisse satis esset, ut finita tot declarationibus controversia, instaurari non patiatur auctoritas, ut rescripserat *Imperator in l. ad solutionem 5. C. de re judic.*

34. Cæterum difficultas omnis removetur ex observantia subsecuta, cujus firmitas apparet ex provisionibus per seculum factis à Summis Pontificibus, etiam repugnantibus aliquando Ministris, & ipsis Serenissimis Ducibus petentibus pro personis, vel ab ipsis commendatis, vel per antecedentem consensum, & intentionem Summis Pontificibus significatis; quas personas semper illi rejecerunt, & spontè, ac liberè, arbitrioque suo Abbatias, & Monasteria contulerunt. Etenim omissis Provisionibus, de quibus nullam controversiam fuisse apparet, relatis in *Summar. num.* 34. Ita se gessit Clemens VIII. usque ab initio post confirmationem Privilegiorum, factam favore Serenissimorum Ducum; anno enim 1595. Idibus Julii, Monasterium S. Salvatoris Majoris, contulit Guidoni Cardinali Pepulo, excluso filio Comitis Ripæ, pro quo Serenissimus Dux suam intentionem aperuerat, eaque collatio suum habuit effectum. Et præter Abbatiam,

de

de qua jam ante meminimus destinatam Cardinali Aldobrandino, initio anni 1599. de mense Aprilis 1600.aliam Monasterii de Caramania,contulit Francisco Cardinali S.Georgii,tit. S. Clementis, reservata pensione scutorum 500. favore Cardinalis Bevilacqua, non modò nullo Ducis consensu requisito, sed etiam ipsius Ministris, possessionem frustrà impedientibus; in qua possessione provisus tota vita permansit. Ita etiam se gessit Paulus V. in Abbatìa de Caramania, in qua Dux Juspatronatus sibi vindicabat,ob eamque causam Cardinalem Burghesium nominavit; qui Cardinalis initio neque acceptavit nominationem, neque rejecit, cùm id penderet ex probationibus Jurispatronatus, de quo cùm nihil constitisset, Abbatìa liberè fuit eidem Cardinali collata, isque Nuncio scripsit, ex provisione Abbatìæ in ejus personam, non fuisse Sedi Apostolicæ præjudicatum. Ita servatum tempore Urbani VIII.in Abbatìa S.Stephani de Prarolo Vercellen. Diœcesi. collata Cardinali Antonio nepoti, cum pensione scutorum 500. pro Cardinali Verospio, quamvis Serenifs. Dux desiderium suum pro D. Alexandro Estensi patefecisset: & in Abbatìa de Caburro, collata Equiti Cassiano à Puteo, etsi Serenissima Ducissa Tutrix, summis precibus pro Abbate Mondino contendisset. Ità servatum tempore Alexandri VII. à quo collata fuit Abbatìa de Vezzolano Abbati Compagno anno 1657. excluso Abbate Aghemio, proposito à Serenissima Ducissa. Præterea multas alias vacationes anno 1659.quæ occasionem dederunt memoratæ controversiæ à Congregatione deputata eo tempore definitæ, quo tempore nullis precibus, nullisque moris, ut diximus, Ministri Ducales Summum Pontificem à liberis collationibus abducere potuerunt: quibus,Ministri Ducales tandem, sicut monuimus,acquieverunt facta collatione Abbatiæ de Caramania, in personam Cardinalis Chisii,& S.Mariæ de Muleggio, in personam Cardinalis Bichii,& Abbatiæ Sancti Januarii in Abbatem Nomis,& Monasterii Sancti Mauri Persinii in Abbatem Aghemium, & Sancti Justi in Abbatem Scaglia. Ita servatum tempore Innocentii XI. qui anno 1681. contulit Prioratum Castelletti Eminentifs. Cardinali Ginetto, exclusa intentione Serenissimæ Ducissæ. item Abbatìam Sancti Januarii Eminentissimo Sacchetto, nulla habita ratione Abbatis Pallavicini, pro quo Serenissima Ducissa suum desiderium aperuerat; & in Abbatìa Sancti Pontii, pro qua cùm D.Ducissa designasset Abbatem Spinellum, responsum fuit à Summo Pontifice, jam alteri esse destinatam, ut supra retulimus. Quin etiam Summus Pontifex, nunc felicissimè regnans, petente Domino Comite de Gubernatis pro suo filio, cui Serenissimus Dux intentione sua favebat: tamen Abbatìam Sanctæ Mariæ de Silva contulit R.P.D. Thomato,& Abbatìam Sancti Salvatoris in Diœcesi Taurinen. contulit dicti D.de Gubernatis filio, excluso D.Abb. de Turnon à Serenissimo D. Duce, jam commendato: & Abbatìam de Caramania, nullo præcedente Serenifs.Ducis consensu, contulit R. P. D. Masserano. Quæ omnia evidentissimis probationibus constant ex eodem *Summario.* Hæc autem observantia rem omnem optimè declarat; nam quemadmodum in legum interpretatione plurimum valet usus, & consuetudo,quæ legem confirmat.*l.si de interpretatione ff.de legibus*; similitèr imò potiùs in Privilegiis, quorum vis tota in usu, & observantia consistit, aliàs enim nullius momenti redduntur, ut communiter notatum in *l.1.ff.de Nundin. & in capit. Accedentibus de privileg.*omnis interpretatio ex eo,quod servatum fuit,est desumenda, ut luculenter differit *Larrea alleg.fiscal.92.num.1.& 2.* Ità qui-

quidem, ut hujusmodi observantia, privilegium interpretans, sit attendenda, etiamsi esset contra proprietatem verborum, & intellectus esset malus, & contra id, quod esset de jure veriùs, ut perpetuò firmavit *Rota* in similibus terminis *coràm Rovas decis.279. num.7. in recent. decis.375. num.9. p.9. decis.261. num.8. p.14.decis.65.num.12.p.15. decis.253.num.8. & 9.p.16.* & in aliis millenis, ex quo talis dicatur inesse sensus in verbis, qualem observantia, effectusque sequutus demonstrat, ut pluribus cumulatis dicit *Rocca disput.jur.sel.Ctar. cap.171. n.8. lib.2.* & præcipuè hæc omnia reassumendo pro interpretanda hac promissione Nicolai V. scribendo ad favorem Serenissimi Ducis, asseruit Præses *Fanzonus in sæpè alleg.consult.apud Pinson.dic.tom.2.Tract.de Regal.§.Tertiò,& ultimò, fol.950.*

35, Nec obesse poterunt ea, quæ adversus nonnullas ex istis Provisionibus afferuntur,& præcipuè quoad Abbatias collatas per Clementem VIII. Francisco de Sancto Georgio Cardinali Tituli S.Clementis, & Abbatiam collatam per Urbanum VIII. Cardinali Antonio sui fratris filio, quòd fuerint per ipsorum Agentes expeditæ litteræ Placitoriæ Serenissimi Ducis; Nam, ultrà quod non docetur id fuisse peractum de ordine, & prævio consensu ipsorum Provisorum, & quod magis est,non docetur fuisse gestum cum scientia, & notitia Summi Pontificis; ad hoc,ut ex facto privatorum ipsius, liberæ provisioni posset dici fuisse præjudicium illatum, quod tamen esset in specie, & concludenter probandum;itaùt nec etiam satis esset probare sciẽtiam illius Officialium, quia scientia Officialium non est scientia Principis, ut fusè ad rem, pluribus relatis probat *Larrea alleg.fiscal.92. à num. 15. ad 23.* junctis his, quæ in proximis terminis latè tradit *Francesf.var.resolut.cap.16. num.72.& seqq.* Et absque dubio quoad istas litteras Placitorias, quæ in Dominiis Ducis Sabaudiæ vocantur *Placet du Prince*, & alibi *Regium exequatur*, quod tanquam lædens immunitatem Ecclesiasticam, & jus Summi Pontificis,communiter damnatum, & reprobatum existit, ut videre est apud *Abbat.consf.83.lib.1.Azor.Institut. moral.tract.1. lib.5. cap.13. vers.Sextò quæritur. Laderch.consf.103. num.4. Del Bene de Immunitat. Ecclesiast.p.1. cap.8. dub.10.num.15. Pueron.in Bull.Cœn.Domini cap.13. num. 55.* & nominatim reprobato *Thesauro decis.131.* ubi scripserat ad tuendas litteras Placitorias, quæ in Statibus Ducum Sabaudiæ sunt in praxi. *Mar. Antonin.var. resolut.lib.1.cap.91.num.2. Dian. resolut.moral. p.1.tract.2. resolut. 63. Fermosin. in cap. Ecclesia Sanctæ Mariæ quæst. 19. num. 4. de rescript.* Et fuit resolutum in Mediolanen. Oeconomatus à Congregatione Particulari nonnullorum S. R. E.Cardinalium Congregationis Concilii, super nonnullis controversiis exortis inter Cardinalem Littam Archiepiscopum, & Oeconomum Regium, deputatæ, in qua cùm pro tertio dubio fuisset petitum num liceret dicto Oeconomo Provisos, etiam auctoritate Ordinarii, cogere ad recipiendum ab ipso Placitum Regium, *die 15.Januarii 1667.* re pluriès examinata, ac maturè perpensa, fuit resolutum: *non licere*: ut legere est in *lib. Authograph. Sacr. Congregat.Concil. lib.25. fol.311.* Animadvertendum, quòd litteræ istæ placitoriæ, quæ per abusum in nonnullis Principatibus practicantur, nihil habent commune cum jure præstandi consensum ante Electionem, seù provisionem faciendam, seù in actu, in quo ea fit, quod est id de quo quæritur; sed solùm respiciunt licentiam, quam asserunt esse petendam post Electionem, seù

V col-

collationem jàm factam ad effectum capiendi possessionem, ut scribunt plures ex illis, qui Principibus Laicis inservientes, illarum usum defendere conantur, & præcipuè *Angel.consf.23.Ansal.de Jurisd.p.2.tit.7.cap.3.n.25.& seqq.* qui ulteriùs *n.33.* ad defendendum earum usum, dicit illas expediri ad majus implementum Electionis, seù Provisionis jam factæ. *Amat. var. resolut.72.num.27.* ubi supponit jam præexistere litteras Apostolicas, quod etiam supponunt *Mastrill. de magistrat. lib.5. cap.6. num.220. Oliva de foro Eccles. lib.1. quæst.22. num.6. & 7.* & alii, imò supponunt iidem Scriptores Sabaudi, nempè *Thesaur.dict.decis.131. num.4.& 12.* ubi distinguit inter actum collationis, & actum capiendæ possessionis. *Germon.de Sacr.Immunit.lib.3. cap.12.num.42.* qui paritèr distinguit inter consensum ante, & post Electionem, dicendo, quòd ille, qui datur electione jam perfecta,dicitur litteræ Placitoriæ, seù *Placet du Prince.*

36. Sicut nec obesse poterit quoad provisionem Abbatiæ de Caramania, factam per Paulum V. Cardinali Burghesio, quod idem in Epistola, quam scripserat Serenissimo Duci die 8. Octobris 1605. eumdem certum fecerit, quòd Comes de Verrua impleverat munus demandatum, sibi significando, quòd Abbatiam Caramaniæ idem Dux in sua intentione ipsi destinaverat, & Cardinalis gratias egerit, dicens: *Hà adempito il Signor Conte l'offizio di più, che Vostra Altezza si è degnata d'imporgli nel particolare dell'Abazia di Caramagna, destinata nella sua intenzione alla mia persona. Io le ne rendo grazie, &c.* Quia ex istis verbis, de per se sumptis, non potest elici, quòd postmodum idem Cardinalis fuerit de ea provisus cum consensu, & prævia intentione ejusdem Ducis, Pontifici significata ad effectum, ut illius vigore esset facienda collatio: cùm ex actibus merè internis Jus, aut obligatio inter homines non nascatur, undè vulgatum illud, quòd cogitationis pœnam nemo meretur, ut notat *Gratius de Jur. bell.& Pac. lib.2. cap. 20. num.18.* Sed ex facto cessat omnis illatio ex dictis verbis facta; tam ex quo in ipsa Epistola, quæ mutila, & manca adducitur, præcedenter fuerat scriptum: *Nel negozio del Vescovado di Saluzzo le hò desiderato, e procurato ogni gusto, come ben sà il Signor Conte di Verua suo Ambasciadore; ma persistendo Nostro Signore nella sua deliberazione, che si debbano raccomandare più soggetti a quella Chiesa, &c. confido, che ella mi favorirà satisfarsi della mia volontà, anzi che anco giudicherà di doversi satisfare tanto più di quello, che Sua Santità delibera, &c.* & paucis interjectis, fuerunt postmodum scripta prædicta verba: *Hà adempito il Signor Conte l'offizio di più, &c.* Et sic ex verbis istis antecedentibus benè declaratur, quòd subsequentia non fuerint intellecta de intentione requisita in beneficiis, de quibus loquitur promissio Nicolai V. sed etiam, quia licet re vera Dux ipsum nominasset juxta intentionem anteà in mente conceptam: attamen idem Cardinalis in Epistola, quam eadem die scripserat ad Nuncium, declaraverat oblationem sibi fuisse factam cum supposito, quòd esset de Jurepatronatus, dicens: *Della nominazione scrive il Signor Duca a me medesimo, che ne ringrazio Sua Altezza con l'inclusa* (quæ erat Epistola mox relata) *senza dirli però, che nè si accetti, nè si recusi, dovendosene deliberare dopo, che si faranno esaminate bene le ragioni predette del Padronato*, de quo,cùm nihil constitisset, Abbatia fuit eidem liberè per Summum Pontificem collata, ut jàm monuimus: declarans prætereà idem Cardinalis,ex dicta provisione nullum fuisse Sedi Apostolicæ præjudicium illatum, ut in Epistola

scripta

scripta Nuntio præfato sub die 5. Novembris ejusdem anni 1605. illis verbis: *Replico con queste parole, che sicome non si è pregiudicato alla collazione della Sede Apostolica col provedere l'Abadìa di Caramagna in mia persona, cosi, &c.* Parum obstante enunciativa emissa ab ejusdem Cardinalis Procuratore in precibus porrectis prò obtinendis litteris Placitoriis, quibus dixerat ipsum Cardinalem fuisse provisum ad Nominationem Ducis, cùm non potuerit, absque mandato speciali præjudicium inferre facti veritati, & multò minus juribus Sedis Apostolicæ, & Summi Pontificis, ut superiùs probavimus, & in fortioribus terminis benè, & latè probat *Francesc. var. resolut. allegat. cap. 16. num. 59. 66. & seqq.*

37. Eademque responsione evitantur ea, quæ ad obumbrandam liberam provisionem, factam ab Urbano VIII. Cardinali Camporeo, elicere contendunt ex Epistola ab eodem Cardinali Duci scripta. Nam, præterquam quod verba inibi posita sunt potiùs officiosa, & urbanitatis, quæ in similibus Epistolis scripta nihil probant. *Valenzuel. cons. 69. num. 201. lib. 1.* verba Epistolæ non possunt probare id, quod per Epistolam induci non valet. *l. in Epistolis*, & ibi *Bartol. in princip. Cod. de probation.* cum aliis per *Mascard. de probation. concl. 726. num. 51.* Undè cùm Jus, de quo agitur, Serenissimo Duci non potuisset tribui per Epistolam privati, & non habentis facultatem illud concedendi, minùs potest dici idem ex illa probari, præsertim in præjudicium Sedis Apostolicæ, & Summi Pontificis, ad benè tradita per *Francesc. dict. resolut. 16. num. 80. in fin.*

38. Hisce igitur objectionibus jam remotis, assertaque jam, atque perspicuè vindicata observantia in favorem Datariæ: Frustra Ministri Ducales asserunt eam sibi favere, contra id, quod suadere studuit Magnus Cancellarius *Boschettus*, in Instructione data Comiti Provanæ, tunc Romæ pro Serenissimo Duce Residente, in qua scripsit: *Non si faccia mai forza sopra il possesso, nè si dica tanto francamente, come hanno fatto alcuni di quelli, che hanno scritto, che l'uso invecchiato, ed uniforme, milita a favor nostro; perche questo sarebbe negato, e contradetto: e non potendo noi provare sufficientemente la nostra proposizione, e molto più soccombendo all' opposizione contraria, perderemmo notabilmente.* Et quidem optimo Jure, cùm exempla, quæ pro illa affirmanda afferuntur, vel sunt supradicta ex litteris placitoriis suum Jus deducentia, vel sunt de Abbatiis, & Beneficiis de Jurepatronatus Serenissimorum Ducum, ut sunt illæ Casanovæ, Altacombæ, Staffardæ, & similes, nec proindè ullam mereri possunt considerationem, pro firmanda prætensa observantia. Cætera, quæ pro illa confirmanda ponderantur, nullius sunt momenti.

39. Nam quatenùs primo loco afferuntur Privilegia, quibus Pontifices promissionem Nicolai V. confirmarunt, vanum est dicere ex illis probari observantiam pro interpretanda illius dispositione; cùm nemini sit controversum, quòd confirmatio Privilegii Jus novum non tribuit, sed tantùm Juri antea tributo robur addit. *cap. cum dilecta 4. de confirm. util. vel inutil.* & ibi scribentes, præcipuè *Gonzal. in comment. num. 4. Roman. consil. 371. sub num. 3. vers. Nec confirmatione, Rota in recent. decis. 604. num. 1. part. 4. tom. 1. & decis. 253. num. 13. part. 11.* Neque extendit actum ultrà nativam capacitatem, & aptitudinem, neque illius effectum adauget ultrà id, quod claudit confirmabile.

le. *Alexan.conf.*123. *num.*20. *lib.*4. *Larrea alleg.fiscal.*73. *num.*5. *Rota inter diverſ. decif.*429.*num.*1.*part.*2.*& in recent. decif.*689. *num.*5. *&* 6. *part.*4. *tom.*3. Undè cùm in promiſſione Nicolai V. non fuerit dictum illam eſſe factam etiam quoad Principatum Pedemontanum, minimè id poterit declarari, & interpretari ex ſucceſſivis Confirmationibus, quemadmodum ex Oraculo Clementis VIII. qui poſtremus Privilegia confirmavit, declaravit Cardinal Aldobrandinus ejus Nepos in Epiſtola, cujus antea meminimus, illis verbis: *Ma ſappia V. S. che ſe bene i Privilegj ſono confermati da Sua Beatitudine, non comprendono però i Beneficj del Piemonte.*

40. Quatenus verò ſecundo loco prætenditur elici ex teſtimoniis *Germonii, Godofredi à Bavo, Auctoris incerti* editi per *Doviat*, *& Guichenoni*, nec non ex enunciatis per *Rotam coràm Puteo decif.* 23. *aliàs* 25. *lib.* 2. *in Correct. & coram Creſcent. decif.* 16. *de probation.* Animadvertendum quoad ſcriptores præfatos, ultra reſponſiones eorum dictis ſuperiùs datas, quòd cùm ipſi deponant de iis, quæ ſunt facti, nullatenus eiſdem deferendum, niſi factum probent. *Dec.conf.*472.*num.*17. *lib.*2. *Cacheran. decif. Pedemont.* 141. *num.* 16. *Thomat. decif.*31. *num.*18. *Rot. coram Mohedan. decif.* 2. *de Conſuetud. aliàs* 209. *& coram Othobon. decif.* 169. *num.* 14. Quò verò ad deciſionem *Rotæ coràm Puteo*, notandum, quòd ibi agebatur de Diœceſi Gebennenſi, quæ ad Sabaudiam ſpectat, & proindè ad Principatum diverſum non extendendum id, quod Romana Eccleſia, alicui certa ratione inſpecta, ſingularibus voluit beneficiis indulgere, ut reſcripſerat *Alexander III. in cap. ſanè* 9. *de Privileg.* junctis cumulatis per *Joan. Anton. Bellon. conf.*41. *num.*37. 38. 42. *&* 43. & ulterius in ea agebatur de articulo penitùs diverſo, an ſcilicet Privilegium Duci Sabaudiæ conceſſum, comprehenderet Parochiales reſervatas, in quo fuit reſolutum negativè, quia illas non comprehendit littera Privilegii, cujus dicit ſtrictam eſſe faciendam interpretationem. Demùm quoad deciſionem coràm Creſcentio obſervandum, quòd in ea pariter agebatur de reſervatis, & dubitatum fuerat, an proviſus Apoſtolicus eſſet dicendus Duci gratus, nec ne, facta reſolutione, quòd eſſet præſumendus gratus, cùm per actorem non eſſet concludenter probatum, quòd fuerit eidem Duci ingratus: & quod magis eſt, agebatur de proviſo in Diœceſi Eduenſi, ut legitur in Editione earumdem deciſionum correctarum per Canonicum Paſqualinum, & impreſſarum Romæ 1617. in 4. abſque eo, quòd ſit corrigendum Elven. prout fortè faciendum craſſa Minerva putaverat *Cantalmajus in Indic.decif. fol.*114. cùm Elva ſit Urbs Valliæ Borealis in Comitatu Flitenſi, nec penitùs ſit legendum Abreducen. prout in corruptis earumdem deciſionum impreſſionibus fuerat poſitum, cùm hæc ſit Diœceſis ſomniata, & non exiſtens, quæ quidem Diœceſis Eduenſis, ſivè Heduenſis, Aeduenſis, ſivè Oeduenſis, ſivè Aeduſienſis; pro iiſdem enim nomina iſta fuerunt accepta per *Strabonem, Ptolomeum, Melam, Tacitum*, & alios, ut notat *Joannes Thuyllius in Collect. Commentar. ad Alciat. Emblem.* 2. *ad verb. Hedui, fol. mihi* 20. ita eſt dicta ab Edua, quæ eſt Urbs Galliæ Celticæ Epiſcopalis ſub Archiepiſcopo Lugdunenſi, vulgari ſermone *Autun*, & latinè ad præſens *Auguſtodunum* etiam dicta, ut ſubdit *Baudrand. in Lexic. Geographic. verb. Hedua*, eſtque ſita in Radice Cinifiorum Montium, ampliſſimamque habet Diœceſim, quæ præter ſexcentas Parochiales Eccleſias, continet plures Abbatias, Prioratus,

tus, necnon Canonicorum Collegia, Cappellas,& Monasteria, ut scribunt *Fratres Sammarthani in Gallia Christiana tom.2.fol.26.sub lit.A.& B.* & sic in eadem Diœcesi, uti Sabaudiæ finitima contingere potuit, quòd Prioratus ille, de quo fuerat actum in illa decisione, vel existeret, vel magna ex parte sua bona possideret; cùm aliàs sit certum,quòd Duces Sabaudiæ plura bona habebant intra Galliæ fines, & præsertim Delphinatus, itaut eorum Terræ essent conclavatæ,& commixtæ, ut dicit *Franc.Marc.decis.Delphinal.333.proximè antè num.1. p.2.* indeque diversis temporibus inter Sabaudiæ Duces, & Reges Franciæ, plures pactiones, & permutationes factæ fuerunt, & præcipuè anno 1355. inter Ludovicum Regem, ac Carolum ejus filium Delphinum Viennensem,& Amedeum Comitem Sabaudiæ, de qua *Franc.Marcus in dicta Decisione*, & latiùs in Capitulis ejusdem pactionis impress.apud *Guichenon.lib.3.suæ Histor. Genealogic.Dom.Saband.fol.188.& seqq.* Et anno 1601. inter Henricum IV. & ducem Carolum-Emanuelem,ut in Capitulis apud eumdem *Guichenon.ibidem fol.548. & seqq.*& apud *Martam de Jurisdict. par.1. cap.40.num.4.* Ut propterea denuò recurrat responsio,quòd ab his,quæ fuerant dicta in decisione *Crescentii* de Privilegiis, quoad Prioratum Eduensem ad Sabaudiam aliquo modo spectantem, nulla possit fieri illatio ad Abbatias, & Prioratus Principatus Pedemontani, ex vulgata Juris regula, de qua *in l.inter stipulantem 88.§.Sacram,ff.de verb.signific.in l.Papinianus 21.ff.de minorib.& aliis concordan.*

41. Quatenùs autem tertio loco animadvertitur in Executores nominatos in Privilegiis; cùm non solùm Episcopi Sabaudiæ, sed etiam Pedemontani in iis deputati legantur: Animadvertendum, quòd in promissione Nicolai V.nullus fuit deputatus Executor, & in Privilegiis Confirmatoriis, ideò fuerunt deputati Executores Episcopi utriusque Status, quia fuerant confirmata Privilegia commodum utriusque Status respicientia; cùm alioqui sit cuique notum, Exequutores in litteris Apostolicis deputari ad petitionem, seù nominationem Partium, ut testantur *Amayden.de styl.Datar.lib.1.cap.5.num.36. Rosa de Exec. litt.Apostolic.lib.1.cap.2.num.70.& seqq.& cap.3.nu.9.* Et alii ab ipsis relati.Unde nulla ex hoc valeat elici observantia, sivè favorabilis, sivè contraria, ex qua possit interpretari Promissio, de qua agitur.

42. Demùm quoad id, quod dicitur de observantia circa Provisionem Episcopatuum, paritèr contrà monitum datum à præfato Magno Cancellario *Boschetto* in Instructione memorata, in qua scripserat: *Anco si deve avvertire di non cavare argomento per l'Abazie da quello, che si prattica ne' Vescovadi, perche questo potrebbe nuocere a i Vescovadi in luogo di giovare all'Abazie, trattandosi con persone accortissime molto gelose de'loro vantaggi, e che avendo il coltello per il manico se ne valeranno in quel modo, che le tornerà maggiormente à commodo &c.* Animadvertẽdum, quòd Summi Pontifices in Episcopatuum provisionibus, preces, & commendationes Principum exaudiunt quantum cum Deo possunt, & Ecclesiæ commodo, & bono regimine credunt expedire: At si aliter ipsis videatur,iis spretis, liberè conferunt, & Reges, & Principes acquiescunt, ut scripserat Eugenius IV.ad Regem Portugalliæ, in verbis supra per nos relatis,quæ etiam quo ad hanc partem refert *Thomassin. d. Veter.& Nov.Eccles.disciplin.circa Benefic.& Beneficiar.par.2.lib.1.cap.45.num.3.in fin.* Et sic est in eorumdem Pontificum facultate id facere; Undè observantia hoc casu debet referri ad actus

meræ voluntatis, quæ proindè non potest prodesse ad interpretandam concessionem, ità ut ex tali interpretatione inducatur necessitas, ità faciendi, ut benè ad rem *Geminion.cons.45.sub num.5.Ferrett.cons.33.sub num.4. Larrea alleg.fiscol.92.num.6.Rota decis.308.num.11.par.17.* Cùm alitèr dicendo esset admittere absurdum, quòd nempè ex observantia sequuta in Provisionibus Episcopatuum fuisset inducta res penitùs diversa, & contraria verbis promissionis factæ per Nicolaum V. quod non est admittendum; cùm tunc quicquid fuerit servatum, non diceretur usus, sed contrarius usus, quod non potest prodesse pro interpretatione, ut dicit *Rota inter divers. decis. 47. num. 26. part. 2.* quam commendat, & sequitur ejusdem verba referendo *Larrea dict. allegat. 92. num.* 8.

43. Idque potissimum, cùm non sit verum asserere perpetuam observantiam, quoad provisiones Episcopatuum Pedemontis esse, quòd illæ fiant cum consensu, & prævia intentione Ducis; etenim ipsi Summi Pontifices, ne dum sæpè illos contulerunt nullo præstito consensu, aut declarata voluntate Serenissimorum Ducum, sed etiam veriti nè consentiendo eorumdem petitionibus, & commendationibus, illi jus sibi aliquod quæsitum putarent, declararunt id ex propria beneficentia proficisci, non autem ex juribus Ducum, quod fecit Clemens VIII. qui cùm ageretur de Episcopatu Salutiarum, declaravit Cardinali de Ossat: *Che nè il Duca di Savoja, nè il Rè abbiano avuto mai, o abbiano jus di nominare al detto Vescovado*; Et vi hujus declarationis, rejecta Regis, & Ducis nominatione, contulit Episcopatum P. Juvenali, hæc omnia referente eodem Cardinali de *Ossat Epist.* 273. Ob eamdem quoque rationem, ut scilicèt hujusmodi paritèr Pontificum beneficentiæ, non autem Serenissimi Ducis consensui, & voluntati accepta referrentur, idem fecit Paulus V. qui non obstante præcedenti instantia Ducis, ad Episcopatum eumdem admittere noluit Theodosium Gattinaram, rationemque qua Pontifex motus fuit, hisce verbis Nuncio Apostolico significavit Cardinalis Burghesius: *Nasce la ripugnanza di Sua Santità nel pregiudizio, che le parrebbe di fare à questa Santa Sede, che ha la libera collazione del predetto Vescovado, quando lo conferisse à Nominazione del Signor Duca*, in Epistola illi scripta sub die 8. Octobris 1605. cujus etiam supra meminimus. Propthereà nè libertas Pontificis in conferendo restricta videretur ad Personas à Duce nominatas, in dicta Epistola eidem Nuntio insinuatum fuit, quòd plures Personæ commendarentur, constantèr ipso Summo Pontifice in hac deliberatione permanente. Idemque hac ratione insinuatum fuit tempore Urbani VIII. occasione vacationis Episcopatus Niciensis, in duabus Epistolis scriptis Nuncio de Mense Januarii 1632. & occasione vacationis Episcopatus Albensis plures Personæ Pontifici oblatæ fuerunt, ut in Epistolis Ducissæ eidem Summo Pontifici, & Cardinali Barberino scriptis de Mense Junii 1642. Notabilis præ omnibus est casus, qui incidit tempore Innocentii XI. qui audita commendatione Serenissimæ Ducissæ pro R.P.D. Ripa, nè putarent Duces Sabaudiæ id de jure sibi competere, restitui jussit Epistolas commendatitias Abbati Cagnolo, inque litteris Nuncio scriptis, hæc verba fuerunt inserta: *E' grazia grande, quando Nostro Signore deferisca alle preghiere del Duca di Savoja; ma se vorranno dar ombra di pretenderlo, sarà Sua Santità costretta a proveder d' altro soggetto, quantunque il raccomandato fosse qualificatissimo.* Quamobrem Ministri Ducales factum excusantes,

eusantes, injunxerunt Abbati Cagnolo, ut significaret Summo Pontifici eam concessionem, non proprio juri, sed Pontificiæ beneficentiæ adscripturum; Et Episcopatu R. P. D. Ripæ destinato, Serenissima Ducissa gratias egit Summo Pontifici. Quæ summa Pontificum libertas in conferendis Episcopatibus, nulla habita ratione Nominationum Serenissimi Ducis, evidentèr comprobatur ex Pensionibus imponi solitis in dictis Episcopatibus eorum arbitrio personis sibi visis: & nè longam veterum exemplorum seriem percurramus, satis fuerit afferre Pensiones, quas super fructibus Mensæ Episcopalis Taurinensis imposuit favore plurium Romanæ Curiæ Præsulum Alexander VIII. Item, quòd Sanctissimus D. N. ex Episcopatu Vercellensi Pensiones quoque aliis attribuit, exemplo Superiorum Pontificum. Quæ exempla prorsùs excludunt jus consensus, & intentionis in Episcopatibus Principatus Pedemontani, quod suo Duci vindicare contendunt ejus Ministri, si vera sunt ea, quæ tradunt *Anton. Fabric.in Introduct.ad Theor.& Prax.Benefic.Tit.de Pension.nu.38. & in gloss. lit.T. Tondut.de Pension.cap.25.num.14.& Frassus de Reg.Patronat.Indiar.tom. 1.cap.15.num.51.& 55.*

44. Hoc autem jus, & hanc observantiam, qua Ministri Ducales prorsùs destituuntur ex supradictis, frustrà conantur elicere ex aliis actibus, qui per ipsos adducuntur. Observantia enim, quæ educitur ex Provisionibus Regis Christianissimi in Statibus Bressiæ, & Pinaroli, minimè subsistit. Prætermisso enim, uti supervacaneo, quærere quo jure ipsi Reges Christianissimi nominent in Abbatiis Bressiæ, quæ cùm sint ultra Rhodanum sitæ, benè dicuntur in Promissione Nicolai V. super Statu Sabaudiæ facta, comprehensæ: Undè ex illis Nominationibus nullum argumentum oriri potest favore Serenissimi Ducis. De Abbatia Pinaroli, ex facti historia, prorsùs excluditur, fuisse antecedente Regis consensu provisam, cùm illius collatio, inter varias controversias ob hanc causam excitatas, & post Regis Nominationem rejectam, dilata fuerit per annos vigintiquinque, quoad Cardinalis Mazarinus libertatem Pontificis in ea conferenda tandem agnitam esse significavit, & ex solo arbitrio Summi Pontificis collata fuit Comiti Michaeli-Angelo Broliæ commendato à Nuncio, & Cardinale Spada, & semel à Pontifice rejecto, cum mandato facto eidem Nuncio *di far riflessione ad altri Soggetti*: & postmodum admisso reiteratis attestationibus ejusdem Nuncii, quòd nemo aptior inveniretur, qui tamen Brolia anteà jurare coactus fuit: *Di non fare dichiarazione, o atto alcuno ad instanza di chi che sia, quale in qualunque modo sia, o possa essere ripugnante alla libertà della Provisione Apostolica*: ut fusè legere est in Epistolis dicti Nuntii Crescentii, posteà Cardinalis, sub diebus 24. Maji, 24. Augusti, 30. Septembris, & 26. Octobris 1656. & in integra formula Juramenti per Broliam præstiti. Ita hic provisus Abbatiam retinuit, quam postea anno 1678. sine ullo Regis consensu, Hyacintho Broliæ resignavit, quæ resignatio ita facta, omne jus servitutis excludit, & libertatem providendi favore Sedis Apostolicæ, optimè confirmat *Rota in recent.decis.313.num.5.& 6. par.16.*

45. Jus verò, quod deducitur ex asserto Privilegio concesso Henrico II. quo supponitur per Julium III. fuisse ad illius favorem confirmatam Promissionem factam à Nicolao V. Ludovico Duci Sabaudiæ, & cætera omnia Privile-

gia,

gia, sivè concessa, sivè confirmata ab aliis Summis Pontificibus favore Ducum Sabaudiæ, ut ratione ipsius Regis fuerint confirmata tam pro Ducatu Sabaudiæ, quàm pro Principatu Pedemontano, nedum nihil confert juribus allegatis; sed potiùs difficultatem omnem removet, & apertè declarat nullum jus competere Serenissimis Ducibus ad effectum, ut Provisiones Abbatiarum Principatus Pedemontani nequeant fieri, nisi eorum voluntate audita, & consensione accedente. Primò, quia Privilegium præfatum, quod Henrico concessum dicitur, revera extare nunquam fuit doctum, undè Cardinalis de *Ossat*, qui negotium promovebat coram Clemente VIII. ad favorem Henrici IV. ut vigore ejusdem asserti Privilegii Henrico II. tributi, esset Pontifici persuasum eidem competere jus declarandi intentionem, & præstandi consensum in Provisionibus Abbatiarum Bressiæ, scribens ad Villeregium in *Epistol.* 301. dicit: *Della conferma di detti Indulti, che il Rè Enrico II. aveva ottenuto per se, non apparisce altro, se non che quello, che Sua Maestà*, idest idem Henricus II. *ne aveva scritto di passaggio, ed in altro proposito per lettere de' 29. Settembre* 1554. *&c.* Deindè, quia hoc Indultum, quòd dicitur fuisse Henrico II. concessum, fuit solum, ut præmisimus, à Cardinali de Ossat allegatum coràm eodem Clemente VIII. ad tuendum jus Henrici IV. pro Nominationibus faciendis de Abbatiis Bressiæ Provinciæ Galliæ, olim ad Sabaudiam spectantis, ut legere est in dicta Epistola per ipsum scripta, & in his, quæ ex illius lectione perstringit *Thomassin. de Veter. & Nov. Eccles. disciplin. circa Benefic. & Beneficiar. par.* 1. *lib.* 2. *cap.* 40. *num.* 11. nec proindè juvare poterit pro Abbatiis Principatus Pedemontani.

46. Parum obstante responsione, quòd probatio concessionis, & comprehensionis in eadem Status Principatus Pedemontani videatur oriri ex declarationibus ejusdem Regis factis pro Ducatu Brittaniæ, & Provincia Provinciæ transmissis ad Parlamentum Nannetense die 18. Aprilis, & 29. Octobris 1553. relatis per *Pinson. in dic. Inventar. Indult. & Memor. sivè tom.* 2. *Trait. des Regales à fol.* 455. *ad* 463. & quarum ipsemet *Pinsonius* meminit *tom.* 1. *ejusd. Tract. cap.* 14. *num.* 10. in quibus idem Rex dixerat: *Considerato, che à nostra richiesta il nostro suddetto Santo Padre*, nempè Julius III. *ci hà ne' giorni passati liberamente accordata, e concessa la confermazione degl'Indulti, che avevano i nostri Predecessori Duchi di Savoja, Principi del Piemonte di nominare, e presentare a i Beneficj Concistoriali de' nostri suddetti Paesi, con altre grazie contenute ne' suddetti Indulti, &c.* Præterquamquod hujusmodi declarationes editæ per *Pinsonium*, sunt illæmet, quas extare penès se scripserat Cardinalis de *Ossat* in memorata Epistola, & ex quibus desumpserat notabilia ad Villeregium transmissa, ut posset reperiri Privilegium assertum, & quas ipse non judicaverat esse satis ad illud probandum, undè illius Originale reperiri insinuaverat, prout nec visæ fuerunt sufficientes ipsi Pontifici pro concedendis provisionibus Abbatiarum, de quibus tunc agebatur, ad Nominationem Henrici IV. vigore asserti Privilegii Henrico II. concessi. Plura sunt animadvertenda, & primò dictas declarationes fuisse factas consequenter ad alias declarationes ab ipsomet Rege anteà factas 19. Junii 1549. & 29. Julii 1550. respectu eorumdem statuum, ex quo Pontifex graviter conquestus fuerat

rat

rat dictas Declarationes recepisse nonnullas secretas restrictiones à Parlamentis, quibus fuerant directæ, nec integram habuerant executionem, novis proindè, & magis amplis declarationibus dicto anno 1553. demandando, quòd omnia tunc temporis declarata præcipuè quoad reservationes Apostolicas, Regulas Cancellariæ, Beneficiorum Provisiones, Regressus, Coadiutorias, Mandata de providendo, Expectativas, & alias similes gratias in omnibus, & nulla facta restrictione servarentur, revocando omnia, quæ à tempore primarum declarationum, usquead illam diem, contra illarum tenorem fuerant gesta, & præcipuè revocando uti abusivas, & attentatas omnes, & quascumque Provisiones interim factas, ut legere est in toto contextu earumdem declarationum relatarum per *Pinsonium*, relicta particula versionis Italicæ exhibita. Verùm cùm eadem die 29. Julii 1550. qua fuit facta altera ex dictis declarationibus quoad Ducatum Brittaniæ, & Provinciam Provinciæ, quæ habetur Latinè impressa apud *Raynald. Annal. Ecclesiastic. Tom.* 21. *ad dict. Ann.* 1550. *num.* 17. *& Doviat. Tom.* 2. *Specimin. Jur. Ecclesiastic. in Gall. recept. fol.* 61. fuerit facta alia declaratio quoad Sabaudiam, & Pedemontium, quæ exemplata ex originali, quod servatur in Archivio Sabaudiæ, datum in *Summar. num.* 43. in qua Rex inter cætera declarando suam voluntatem præcipuè dixit: *Nostram præcipuam voluntatem, & intentionem fuisse, & esse, quòd idem SS. D. N. & Sancta Sedes gaudeant, & utantur in eisdem nostris Dominiis Sabaudiæ, & Pedemontium Principatu, illismet juribus, auctoritatibus, & præeminentiis, quibus Prædecessores, seù Romani Pontifices retroactis ante attentata hujusmodi gavisi sunt, atque uti, & uti gaudere poterant, quarum auctoritatum, & præeminentiarum nonnullas ad verbum hic inserendas, ad majorem elucidationem duximus. In primis, quòd in Ducatu Sabaudiæ, & Principatu Pedemontium abstinere debeamus, prout abstinebimus, à Nominatione ad Ecclesias Cathedrales, & Monasteria quæcumque, ac alia Ecclesiastica Beneficia ibidem consistentia, sed liberè ad Sedis Apostolicæ dispositionem remanere debeant, itaut Sua Sanctitas, & dicta Sedes de illis providere possit, &c.* Utique inverisimile videtur, quòd Julius III. qui tàm sollicitus fuerat, quòd servarentur omnia promissa, & declarata quoad Ducatum Brittaniæ, & Provinciam Provinciæ, & quòd revocarentur tamquam attentata, & abusiva omnia ibi interim gesta, & qui enixè curaverat fieri mox dictam declarationem favore Ducatus Sabaudiæ, & Principatus Pedemontis, voluerit paulò post eidem Regi facere concessionem, præter ea, quæ fuerunt concessa in promissione facta per Nicolaum V. Ludovico Duci Sabaudiæ; Atque propterea ad hanc inverisimilitudinem evitandam, non simplices enunciativæ factæ in præfatis declarationibus sint respiciendæ, sed verus tenor ipsius novæ concessionis sit inspiciendus, ut omne æquivocum sublatum remaneat, & quævis probatio indè desumi possit. Secundò ponderandum Henricum II. in eisdem declarationibus, non dixisse sibi fuisse concessum novum Indultum, prout supponitur in *Enucleat. Historico-Legal. num.* 149. sed solùm sibi concessam fuisse confirmationem Indultorum, quæ anteà habebant Duces Sabaudiæ, & Principes Pedemontii, quæ quidem confirmatio non potest referri, nisi ad promissionem factam per Nicolaum V. ac Indultum concessum per Sixtum IV. & ad Confirmationes factas per Leonem X. & Clementem VII. cùm alia

In-

Indulta, seù Privilegia, tunc non extarent, super jure, quod Ducibus præfatis competere possit in Provisionibus Episcopatuum, & Dignitatum Abbatialium dictorum Statuum: Undè verba dictarum declarationum non videntur diversimodè esse accipienda, quàm singula singulis congruè referendo, nempè quoad Provisionem Episcopatuum, & Abbatiarum Sabaudiæ illi fuisse confirmatam Promissionem Nicolai V. & quoad provisiones beneficiorum Principatus Pedemontii fuisse confirmatum Indultum Sixti IV. quòd nempè exteris non essent faciendæ, nisi ageretur de personis Ducibus gratis. Tertiò notandum, quòd anno proximè sequenti, quo dicitur fuisse concessum, seù ut veriùs est, confirmatum Indultum Henrico II. nempè anno 1554. fuit concessum simile Indultum, sivè confirmatio per eumdem Pontificem Julium III. Duci Emanueli-Philiberto, quod in *dict. Enucleat. num.* 153. dicitur eidem concessum, ne ex Indulto anno antecedenti Regi Henrico concesso ullum præjudicium oriri posset contra eumdem Ducem, quod sanè non esset verum, si in Indulto eidem Regi concesso, seù confirmato, fuisset dictum illi competere jus præstandi consensum, etiam quoad Episcopatus, & Dignitates Abbatiales Principatus Pedemontani, cùm in Indulto confirmationis, imò etiam novæ concessionis pro majori cautela factæ ipsi Duci, nihil tale legatur scriptum, & sic vel dicendum dictam concessionem, seù confirmationem ad favorem Regis factam fuisse huic similem, nec proindè ex illa majus jus potuisse acquirere Duces, præter illud, quod in confirmatione ad eorum favorem facta legitur: vel si quid novi fuit in illo concessum, ex quo novum jus deducere velint, illius tenor sit inspiciendus, nec amplior concessio si quæ facta fuisset Regi Henrico suffragaretur Duci; tum quia privilegium uni personæ concessum ad aliam personam non extenditur in materia odiosa, tum quia Dux postmodum contentus fuit simplici confirmatione propriorum Indultorum, quæ sola proindè veniunt examinanda. Quartò demùm animadvertendum, quòd ipsemet Rex Henricus in præfatis declarationibus, dum agit de Privilegio sibi concesso, seù confirmato, refert se ad literam ipsorum Privilegiorum, favore Ducum concessorum in illis verbis: *con altre grazie contenute ne i suddetti Indulti, &c.* Ut sic nonnisi ad formam illorum posset dici concessum. Quare cùm ex his omnibus resultare non videatur existentia asserti Privilegii concessi Henrico II. nominatim pro Principatu Pedemontano, imò potiùs excludatur illud extitisse, ex dictis enunciativis in præfatis declarationibus factis, nedum non poterit dici remanere probatam illius existentiam, sed neque ejusdem famam, quæ ne quidem esset satis ad effectum, de quo agitur, tanquam de re Spirituali, aut saltem Spiritualibus annexa, quæ etiam de per se non sufficeret, ut relevare posset; quia in his, quorum Laici sunt incapaces, & nonnisi ex Privilegio capaces reddi possunt, sola fama Privilegii non sufficit, nisi etiam concurreret Immemorialis Præscriptio, & è contra, juxta theoricam *Felin. in cap. Causam num.* 3. *de præscription.* cum aliis latè congestis per *Garz. de Benefic. part. prima cap.* 2. *num.* 38. 39. & 44. *Pecch. de Aquaduct. lib. primo cap.* 2. *quæst.* 3. *num.* 50. & *seqq. Rota inter diversf. decis.* 215. *num.* 7. *part.* 2. *in recent. decis.* 103. *num.* 10. *part.* 7. & *coràm Cerr. decis.* 248. *num.* 8. & *seqq.* Et quidem quando quæstio est super eo, quod fuit concessum in Privilegio,

legio,

legio, ficuti in præfenti; cùm tunc non fufficiat allegari aliquid conceffum fuiffe, fed etiam qua de caufa, & quomodo conceffum fit, debeat probari ne aliàs refultent duo fpecialia circa unam, & eamdem rem, nempè præfumptio tituli, feù Privilegii, & præfumptio facti, nempè caufæ, & tenoris Privilegii ex illa præfumpta tituli, feù Privilegii allegatione, quòd fieri non poteft, ut tradit *Cravett. de antiquit. tempor. part.* 4. §. *Abfolutis differentiis num.*55.

FINIS.

SILVII

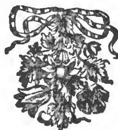
SILVII
DE CAVALERIIS

Præfecti Officii Vacationum beneficialium per obitum,

ALLEGATIO
JURIS, ET FACTI
PRO DATARIA APOSTOLICA,

In Causa Sabaudien. Privilegiorum.

EDITIO SECUNDA.

ANNO cIↄIↄccx.
SUPERIORUM PERMISSU.

SILVII DE CAVALERIIS
ALLEGATIO.

1.
ICOLAUS V. Pontifex Maximus, ad tollendam quamcũque suspicionis causam in Provisionibus per ipsum faciendis, Ludovico Duci Sabaudiæ promisit, quòd neminem ad Ecclesias, & Monasteria infrà districtum sui temporalis Dominii consistentia præficeret, nisi habitis prius intentione, & consensu ipsius Ducis de personis idoneis ad illas promovendis: Idemque servari voluit quoad Prioratus Tallueriarum, Ripaliæ, & Novalitii, ac Præposituram Montis-jovis in confiniis Dominiorum hujusmodi consistentes, quos etiam nemini conferri voluit, nisi similiter prius ab ipso Duce intentione habita de personis, quibus fuerint conferendi, ut latiùs ex Indulto sub datum 4. Idus Januarii 1451. *Summ. num.* 1.

2. Post hæc Sixtus IV. cum alio Privilegio sub datum 9. Kal. Martii anno 1474. instantibus Jolante Ducissa, & Philiberto Duce Sabaudiæ, & præmissa ratione, quòd in Ducatu, Districtu, locis, & aliis Dominiis Sabaudiæ ultrà, & citrà montanis mediatè, & immediatè subjectis, quamplures personæ ad Ecclesiastica Beneficia obtinenda habiles existerent, statuit, quòd nullus Alienigena, vigore litterarum quarumcumque gratiarum expectativarum, acceptare, seù obtinere posset Beneficia Ducatus, & Dominii hujusmodi; nulla tamen in hoc Indulto, intentionis, aut consensus facta fuit expressio, prout etiam fuit prætermissa in subsequentibus Innocentii VIII. & Julii II. Privilegiis, similiter loquentibus de Gratiis expectativis Exteris non concedendis. *Summ. num.* 2.

3. Leo autem X. anno 1515. sub datum 16. Junii, Nicolai V. Indultum de intentione, & consensu, litteras Sixti IV. quoad Gratias expectativas, & Privilegium Amadeo Comiti Sabaudiæ à Bonifacio VIII. concessum, ut non posset à quoquam excommunicari, approbavit, & de novo concessit: Ac insuper omnibus, & singulis aliis Privilegiis, tàm per Romanos Pontifices, quàm per Imperatores, & Reges Duci, & Nationi Sabaudiæ concessis, firmitatis robur adjecit, certosque pro sui Indulti observantia deputavit Executores. *Summ. num.* 3. Eisdemque verborum formulis ad favorem aliorum Sabaudiæ Ducum usi sunt Clemens VII. anno 1524. Julius III. anno 1554. Gregorius XIII. anno 1572. & demùm anno 1595. 19. Junii Clemens VIII. qui tàm litteras à suis Prædecessoribus concessas, quàm omnia, & singula Indulta per Romanos Pontifices, & Imperatores Duci, & Nationi Sabaudiæ hujusmodi elargita confirmavit. *Summ. num.* 4.

4. Super intelligentia, & praxi hujusmodi Indultorum à Sixto V. usque ad hæc tempora, variæ excitatæ sunt difficultates (unde novæ reputari non debent, quæ modò ab Officialibus Datariæ pro eorum Ministerii debito proponuntur) Inter cæteras quæstiones, illa præcipuè emersit: An Privilegia ad Sabaudiæ Regiones restricta essent, vel etiam Statum Pedemontanum comprehenderent? Et quamvis Clemens VIII. ultimus Privilegiorum confirmator satis, superque super hac re mentem suam aperuisset, & facto ipso, liberè conferendo Abbatias

 con-

contrà intentionem, & consensum Ducis Caroli-Emanuelis. *Summ. nu.* 5. 6. *&* 7. & verbis, mediante declaratione per litteras Cardinalis Aldobrandini emissa. *Summ. num.* 8. eademque praxis liberè conferendi servata fuisset sub Paulo V. *Summ. num.* 9. sub Urbano VIII. *num.* 10. *&* 11. & in principio Pontificatus Alexandri VII. *Summ. num.* 12. Attamen anno 1659. acrior instaurata est disputatio, & per quadriennium plenissimè quæstio discussa; sed deputata coràm clar. me. Cardinali Corrado, tunc temporis Pro-Datario, particulari Congregatione septem clarissimi nominis Prælatorum, nempè Fagnani, Christophori Ronconii, de Rubeis, Emerix, Botti, Ugolini, & Armindi Riccii Sub-Datarii sub die 25. Septembris 1659. Monasteria Status Pedemontani sub dictis Indultis non comprehendi unanimi voto decisum est. *Summ. num.* 13. In cujus resolutionis sequelam idem Alexander VII. Abbatias vacantes liberè contulit acquiescentibus Serenissimi Ducis Ministris. *Summ. à num.* 14. *usque ad num.* 23. Atque pari constantia san. me. Innocentius XI. contrà Ducis intentionem liberè providit. *Summ. num.* 24. *usque ad num.* 31.

5. Tentatum est sub initio Pontificatus Sanctissimi Domini nostri feliciter regnantis eamdem refricare quæstionem in Provisione Abbatiæ de Sylva, tunc vacantis per obitum Cardinalis Antonii Bichii, apud Ecclesiam Auximanam, cui tunc præerat, defuncti; sed non obstantibus intentione, & consensu ad alterius favorem à Serenissimo Duce significatis, liberè collata fuit Abbatia R. P. D. Thomato. *Summ. num.* 34. *litt. PP.* Cùmque nuper aliæ Abbatiæ in eadem Regione Pedemontana vacassent, antiqua excitatur quæstio, & quòd tanta maturitate resolutum, & observatum est, iterum revocatur in dubium. Potuisset utique Sanctitas Sua, Prædecessorum Pontificum inhærendo vestigiis, ad ulteriora procedere, præsertìm cùm S. Sedi assistat centum, & ultrà annorum observantia, & res judicata plenissimè exequuta: attamen benigniorem partem eligendo, novam deputavit particularem Congregationem, coràm qua, reassumptis fundamentis jàm deductis, aliisque de novo superadditis, idem respondendum esse speramus, nempè Collationem Abbatiarum, intrà districtum Pedemontanæ Regionis existentium, ad Sanctam Sedem liberè spectare.

6. Etenim cùm Summi Pontifices habeant de jure communi absolutam, & liberam potestatem conferendi totius Orbis Beneficia. *Gonzal. ad Reg.* 8. *Cancell.* §. 1. *proem. per tot. &* §. 6. *num.* 28. *Garz. de Benefic. part.* 5. *cap.* 1. *num.* 8. *Lotter. de re benefic. lib.* 2. *quæst.* 22. *per tot.* præsertìm ubi agitur de Monasteriis Consistorialibus, & in libris Cameræ taxatis, quæ prius Conventum, & Monachos habebant. *Seraph. decis.* 1353. *nu.* 4. *&* 5. *in fin.* hinc est, quòd Privilegium Nicolai V. tanquam lædens hanc supremam conferendi libertatem sit odiosum, & strictissimè veniat interpretandum, ut de Indultis super nominatione ad Ecclesiastica Beneficia Regibus, & Principibus Laicis concessis, firmarunt *Rebuff. ad Concord. Regni Franciæ in tit. de Regia ad Prælat. nominatione*, §. 1. *verbo Cathedralibus, vers. in contrarium, & in praxi Benefic. in titul. forma, & declaratio novæ provisionis*, §. *sed Venerabili fol.* 104. ubi miratur de Summo Pontifice quomodò hisce Indultis teneri vult, & quomodo ea facilè concedat; nam ea facilis concessio contemptum generat &c. *Rota coràm Crescent. decis.* 14. *de probat. coràm Verall. decis.* 84. *num.* 7. *&* 8. *par.* 2. *& in Cæsaraugustana Canonicatus* 1. *Febr.* 1640. *coràm Panzirol. apud Francesc. var. resol. cap.* 16. *num.* 218. *& seq.* & in individuo Indultorum Serenissimi Ducis Sabaudiæ *Anastasius Germonius de Indultis Cardi-*

*dinalium,§.per quæ sublatis num.*110.*junctis antecedentibus,& Puteus decis.*25. *aliàs* 23.*lib.2.in correctis.*

7. Hinc agnoscens Clemens VIII. exorbitantiam hujusmodi Indultorum valdè præjudicialium Sedis Apostolicæ auctoritati, induci nunquam potuit ad concedendum Henrico IV. Galliarum Regi jus nominandi ad Beneficia Concistorialia Bressiæ,& aliarum Regionũ à Duce Sabaudiæ sibi cessarum in Pace anni 1601. de eo namque scribens *Cardinalis Ossattus in epistola* 261.§. *Et de fait,* hæc ait: *Sua Santità mi rispose, che l'esperienza aveva mostrato, che i Pontefici Predecessori avrebbero fatto meglio a non concedere a' Principi secolari la facoltà di nominare a' Vescovadi, ed altre Prelature, già che l'autorità della Santa Sede n'era grandemente diminuita, e i detti Principi se n'erano abusati, con esser peggiorati i loro Paesi; che per queste considerazioni egli vi voleva pensar bene avanti di concedere quello, che Vostra Maestà dimandava.* & in fine subdit: *E che avanti di risolversi, vi voleva pensar bene, bene, bene:* Et quamvis diu cogitasset, petitum à Rege Indultum nunquam voluit elargiri.

8. Supposita hujusmodi Indultorum odibilitate, quòdque strictissimè veniant interpretanda, sequitur, quòd dum illud Nicolai V. directum fuit Ludovico Duci Sabaudiæ, extendi non possit ad Ludovicum Principem Pedemontanum. Cùm enim Serenissimi Sabaudiæ Principes duplicem distinctam repræsentent Personam, Ducis nempè respectu Sabaudiæ,& Principis respectu Pedemontanæ Regionis, ut post *Jacobinum de S. Georgeo tract. de feudis, verbo Princeps Pedemontanus,* tradunt *Reinking de regim.sæcular.lib.*1.*class.*4.*cap.*8.*nu.*8.*Knipschilt de fideicomm.cap.*1.*num.*122. *Gaspar Mansius in summa jur. publ. part.*2. *tit.*6.§.2.*num.*6.*& tit.*10.§.11.*n.*5. hinc est, quòd Privilegium (ut diximus odiosum) concessum Ludovico sub qualitate Ducis Sabaudiæ, extendi non possit ad Principem, & Statum Pedemontanum; quia privilegiata qualitas mutatione personæ mutatur,& perditur privilegium. *Leo Ipporegien.in Thesaur.for.Eccles. part.*4.*cap.*2.*sub num.* 111.& in his terminis consuluerunt *Menoch. cons.* 1156. *num.*67.*& seqq.* ubi quòd Dux Parmæ non est idem, ac Dux Placentiæ. *Gabriel cons.*195.*num.*8.*& seqq.lib.*2. *Rota decis.*316.*num.*7.*& seqq.par.*9. *decis.*140. *&* 241.*part.*14.*rec.Royas decis.*279.281.*&* 286.*Card.Cels.decis.*7.*per tot.*

9. Deducitur clarius idipsum ex confinium expressione in eodem Privilegio facta. ibi: *Præterea Prioratus Tallueriarum, Ripaliæ, & Novalitii, ac Præposituram Montis-jovis, qui in confiniis Dominiorum hujusmodi existunt, nulli conferemus, nisi similiter ab ipso Duce intentione habita, &c.* Hujusmodi autèm Confinia Sabaudiæ propriè conveniunt; nam Ripalia est versus lacum Gebennen. Talloeiræ pariter ultrà Montes, non longè ab Annesiaco, Novalesia est sita ad radices Motis Cinisii, distans duabus tãtùm leucis à Sabaudia. *Baudran.in Lexicon Geographico, verbo Novalitia:* & paritèr Mons-jovis est in Sabaudiæ confinibus, sivè accipiatur pro minori S. Bernardo, vulgò *S. Bernardo Piccolo*, existente in Alpibus Grajis dividentibus Tarantasiam a Ducatu Augustano, & in quo verè sunt omnes redditus hujus Præposituræ. *Ferrarius, & Baudran.in Lexic.v.Greæ Alpes, Calepin.in v.Mons-jovis:* sivè accipiatur pro Monte S.Bernardi majoris in Alpibus Penninis posito, qui etiam in Sabaudiæ confiniis est situs, & est Mons intrà Sabaudiam, & Pedemontem. *Baudran.in lexico.Geograph.par.*2.*verb.Monte di S.Bernardo maggiore.*

10. Prætereà dum Summus Pontifex expressit hos Prioratus, & Præposituram

ram

ram consistere in confinibus Dominiorum praecedentèr expressorum, satis apertè mentem suam declaravit, quòd sub privilegio comprehendantur ea tantum loca, quae sunt, & continentur intrà fines expressos, & sic Sabaudia intrà eosdem limites consistens: quòdque censeatur exclusa Regio Pedemontana pro ea parte, quae extrà limites designatos reperitur; Hic enim est effectus appositionis confinium, ut dicatur venire sub dispositione id, quod intrà illos continetur, & excludatur omne id, quod extra illos fines situm reperitur. *Gabriel conf. 64.num.37.& 38.vol.2.Rota coràm Merlin.decis.245.num.2.& 3.& in rec.dec. 419.num.1.par.3.* Ponderando praesertìm dictionem *hujusmodi*.ibi: *quae in confinibus hujusmodi Dominiorum consistunt*, quae magis declarat quaenam erant Dominia, pro quibus emanaverat concessio, & quidem non alia, nisi illa, quae intrà limites, & cancellos dictorum confinium includebantur, cùm dictio *hujusmodi* sit repetitiva Dominiorum superiùs expressorum cum omnibus suis qualitatibus. *Gloss.in cap.nemo 15.verb.hujusmodi,& in cap.si Abbatem 36.§.hujusmodi de elect.in 6.*

11. Accedit, quòd si sub dicto Indulto comprehensae fuissent omnes Regiones D.Duci subjectae, vel nulli debuissent apponi confines, cùm satis fuisset generalitas Indulti, vel confines erant apponendi in fine totius Regionis Pedemontanae in ea parte, in qua terminat cum Dominiis Principum vicinorum. Dū itaque id factum non fuit, sed confines adjecti leguntur in ea parte, quae Sabaudiam respicit, signum evidens est, quòd non omnia Dominia, sed ea tantùm, quae intrà dictos fines clauduntur, fuerint sub praefata dispositione comprehensa, ut per *text.in l.cum servo 63.in fine,ff.de contrab.empt.Nevizzan.conf.38.nu.5. Rot.decis.139.num.17.& 18.& decis.377.num.18.part.16.rec.*

12. Nec prodest replicatio, quòd Novalesia, & Mons-jovis sint propriè in Principatu Pedemontano, & proindè Indulta non sint restricta ad Sabaudiam; quia jam suprà *in num.* 9. probatum est, ea loca esse sita inter unam, & alteram Provinciam. Et in omnem casum, cùm Summus Pontifex, qui habet totum Orbem pro Dioecesi apposuerit ea loca pro confinibus Dominiorum, pro quibus Indultum concessit, hoc sufficit, ut exindè deducatur consequentia, quòd ultrà confines expressos, prohibeatur extensio: neque in hoc casu considerandi sunt confines antiqui, per quos ab homine, vel à natura una ab altera Regione contradistinguitur; sed solùm attendendi sunt confines, qui de novo ab habente Jurisdictionem in Territoriis adjiciuntur, ut per *text. in l.eos 12.ff. finium regun. & l.1.C.eodem*, probant ibi *Doctores*, & signantèr *Bald.in d.l.1.num.1.*ait, *quòd si Papa concedit per Privilegium alicui Castrum, & designat confines majores, vel minores finibus antiquis, non ampliùs debent considerari fines antiqui;sed dumtaxat ab eo designati*, ob rationem, quia in potestate ipsius est in propria Jurisdictione mutare fines Territoriorum, quam sequitur *Hieronymus de Monte de finibus cap.21.num.3.& 4.*

13. Minùs relevat altera Partis responsio, quòd scilicèt Indultum Nicolai V. duas contineat partes, in quarum prima concedatur D. Duci facultas praestandi consensum ad Cathedrales, & Monasteria; In secunda verò Summus Pontifex sibi reservet collationes Prioratuum, & Dignitatum majorum, atque ab his excipiat Prioratum Novalesiae in Principatu Pedemontano, & Praepositurarn Montis-jovis in partibus Italiae Dioec. Augustanae: ex quo deducitur illatio, quòd haec exceptio de Prioratu Pedemontano, cùm debeat esse de regula, demonstret, quòd

Pon-

Pontifex pro regula sibi reservavit collationem Prioratuum totius Status, & Dominii D.Ducis: ac per consequens,sicuti hæc pars Bullæ comprehendit Prioratus totius Status, ità & prima pars continere debeat Abbatias totius paritèr Dominii.

14. Sed tota moles hujus argumentationis corruit ex insubsistentia subjecti, super quo fundatur; Supponit enim Nicolaum V. disposuisse de his Prioratibus per viam exceptionis, quando de eis per modum extensionis, & ampliationis loquutus est. Tria sunt, quæ in dicto Indulto disponuntur: Primum, quòd sine intentione, & consensu Ducis nemo promoveatur ad Cathedrales, & Monasteria. Secundum, quòd Dignitates majores, & Prioratus Conventuales, in Districtu præfato consistentes, provideantur Personis ex dicto Dominio oriundis. Et tertium, quòd tres Prioratus, & Præpositura Montis-jovis conferantur similitèr, habita priùs dicti Ducis intentione; Quælibet autem ex his dispositionibus est efformata per orationes omninò distinctas, & separatas, & quælibet continet dispositionem ab aliis diversam, & signantèr hæc tertia pars est concepta cum dictione *Prætereà*, quæ tàm juxtà sensum gramaticalem, quàm legalem extendit actum dispositionis ad alia in prioribus non comprehensa, ut apud *Barbos. de dictionibus, dictione* 280. Voluit ergò Summus Pontifex formam præscriptam in prima parte suæ dispositionis extendere, & ampliare etiam ad hos Prioratus sitos in confinibus, connectendo primam, & tertiam partem Indulti, prout in hoc sensu accipitur à Cardinali *Ossatto* in epistola 301. ibi: *Contengono i suddetti Indulti, che il Papa non provederà gli Arcivescovadi, Vescovadi, ed Abazìe, senza aver avuto prima l'intenzione, e consenso del Duca, come anco ne' tre Priorati di Talloeira, Ripaglie, della Novalese, e di Monte Giove: ed inquanto alle più grandi Dignità, &c.*

15. Patefaciunt eandem restrictionem Indulta aliorum Pontificum, qui Nicolao successerunt; nam (prætermissis Sixti IV. Innocentii VIII. & Julii II. privilegiis, quæ uti restricta ad Gratias expectativas, nulla facta consensus mentione, ad rem præsentem non pertinent) Leo X. Clemens VII. Julius III. Gregorius XIII. & Clemens VIII. semper eorum litteras *Duci Sabaudiæ* direxerunt, repetita semper eorundem confinium expressione, & confirmarunt Indulta per Pontifices, & Imperatores *Duci, & Nationi Sabaudiæ* concessa, nulla unquam facta mentione Principis, aut Nationis Pedemontanæ. Cùm tamen Summi Pontifices in rebus concernentibus Statum Pedemontanum semper soliti fuerint dirigere eorum concessiones DD. Ducibus sub expressa qualitate Principum Pedemontis: ita practicavit idem Clemens VIII. *in sua Constitutione* 102. ubi vocat Ducem Sabaudiæ, & Principem Pedemontis in rebus concernentibus utrumque Statum. pariter in concessione juris præsentandi ad Ecclesiam Fossanen. ab eodem Pontifice facta eidem Duci Carolo-Emanueli, eum Principem Pedemontanum denominat, ut apud *Ughellium in Italia sacra tom.4. fol.*1515. Et demùm in provisione Abbatiarum, de quibus in nostro *Summ.num.*46. Ducis Sabaudiæ personam à Principe Pedemontano, & Marchione Salutiarum distinguit; Cùmque etiam ipsimet Duces in negociis concernentibus dictum Statum, Pedemontium Principes se appellare consueverint, ut in pluribus Constitutionibus apud *Solam in calce ad Constitutiones Sabaudiæ, & apud Joan. Antonium ab Ecclesʃ. in calce observ. Senatus Pedemontani*: Hinc etiam deducitur argumentum, quòd concessio facta Duci Sabaudiæ, ad Pedemontanum Principem non extendatur,

ut

ut super simili denominatione facta à Rege Hispaniarum, tenet *Rota coram Celso d.dec.7.num.5.& in rec.dec.316.num.7.par.9.& dec.140. num.7.p.14.* & apud *Dianam p.8.dec.9.§.ex his enim,in fin.*

16. Dictaque verba *Duci,& Nationi Sabaudiæ*, quibus utuntur Leo X. & alii Pontifices, referri debent non solùm ad Privilegia concessa per Reges, & Imperatores, sed etiam ad illa, quæ sunt in quæstione; Nam cùm in eadem periodo, & oratione promiscuè petatur, & concedatur confirmatio etiam Indulti Nicolai V. & signanter in petitione. ibi: *Quare pro parte dicti Caroli Ducis nobis fuit humiliter supplicatum, ut singulis litteris prædictis, ac omnibus, & singulis aliis Privilegiis Duci,& Nationi Sabaudiæ concessis, robur nostræ approbationis adjicere dignaremur*; hæc utique qualitas Nationis Sabaudiæ adjecta post expressionem dictorum omnium privilegiorum, referri debet ad omnia supra expressa, & sic etiam ad illud Nicolai V. ad *text. in l. jam hoc jure 4. ff. de vulgar. Ruin.cons.3.num.20.lib.2.Gratian.discept.752.num. 27.&* 28. attenta præcipuè dictione illa. *Aliis.*ibi:*aliis privilegiis Duci,& Nationi Sabaudiæ concessis*, quæ de similibus intelligitur, ut ait in terminis horum privilegiorum *Puteus d. dec. 23,seù 25.lib.2.*

17. Roboratur hujusmodi intellectus ex duplici declaratione à Sede Apostolica emanata. De prima constat ex litteris Cardinalis Aldobrandini Nepotis Clementis VIII, & eodem tempore Sabaudiæ Protectoris, scriptis post jam concessam confirmationem Indultorum; Cùm enim Summus Pontifex de mense Aprilis 1600.contulisset Abbatiam de Caramania, contra Ducis consensum, Frãcisco Cardinali Sancti Georgei, & possessioni Ducales Ministri oppositiones facerent sub die 12.Augusti, in hæc verba Nuncio responsum fuit: *Ma sappia V.S. che se bene i privilegj sono confermati da Sua Beatitudine, non comprendono però gli Beneficj del Piemonte; e però resta esclusa la pretensione di S.A. nell'Abadia di Caramagna in virtù di questi privilegj.d.num.*8.non obstante responsione, quòd Cardinalis Aldobrandinus ex semetipso id scripserit, nullam habens facultatem decidendi, & interpretandi: Tùm quia in illa epistola Cardinalis profitetur omnia Summo Pontifici communicasse. ibi: *Avendo io dato parte a Nostro Signore del ragionamento tenuto da lei con gli Ministri del Signor Duca in proposito dell'Abadia di Caramagna, &c.* Tùm quia Cardinalibus Nepotibus, Pontificio lateri assistentibus cum plena, & generali superintendentia, plena fides adhibetur, eorumque litteræ scriptæ dicuntur ex mandato Pontificis, & ex vivæ vocis oraculo super singulis specialiter facto. *Genua de script.privat. lib.3. tit.de litter.Apostol.num.9.& seqq.Cæsar.de Graff.dec.1.num.9.de Præbend.Rota in Romana,seù Bononien.protectionum 20.Aprilis 1671.sub §.clarius,coram Albergato*; Tùm demùm quia declarationi, quæ ex his litteris resultat, assistit præcedens factum Summi Pontificis, qui si Abbatiam vacantem contulit Ducis consensu nõ expectato; Ergo facto ipso declaravit, sub Indulto Pedemontem non comprehendi: & nullus dari potest melior intellectus, quàm ille, qui resultat ex facto ipsiusmet Pontificis concedentis, ad quem tantùm pertinet suas interpretari Constitutiones. *Rota decis.114. num.1.par.6.recent.decis.217.num.4. & 5. coram Royas*: & in his terminis *in Barchinonen.Canonicatus 9.Junii 1645.§.Etenim,coràm Verospio penès Dianam part.8.decis.9.*

18. Atque huic declarationi consonat alia assertio, anno præcedenti facta ab eodem Cardinali Aldobrandino, & relata per *Ossattum epistola 163. §. le dit*

Sci-

*Seigneur. Summ.num.*7.ibi: *Mi disse* (idest Cardinalis Aldobrandinus) *che essendo ne' giorni passati vacata una Badia ne' Stati del Duca di Savoja, il Papa gli disse, che glie l'avrebbe conferita, se non era questa protezzione* (idest Sabaudiæ, quam idem Cardinalis obtinebat) *la quale darebbe da parlare, e ch'egli avea risposto, che la collazione di essa apparteneva a Sua Santità, e non al Duca: e che la riconoscerebbe unicamente dalla Santità Sua, con lasciar più tosto questa protezzione. non mi disse, se il Papa glie l'aveva conferita, o nò; ma io credo di sì &c.* In qua epistola consideranda venit, nedum responsio Cardinalis Aldobrandini exclusiva prætensionis D.Ducis, sed etiam præmeditatio ipsius Pontificis cogitantis disponere de Abbatia absque intentione, & consensu Ducis, paulò post factam Privilegiorum confirmationem.

19. Altera, & quidem magis solemnis, emanavit declaratio sub Pontifice Alexandro VII. vacantibus namque pluribus Abbatiis, omnem moverunt lapidem Ducales Ministri, ut prævio consensu Ducis conferrentur. Pluries, fuit in voce, & in scriptis informatum, producta fuere ea omnia documenta, quæ denuò nunc exhibentur; sed particularis Congregatio, ut supra deputata, sub die 25. Septembris 1659. declaravit, Monasteria illa non esse comprehensa sub Indulto Nicolai V. & aliorum Pontificum in ea parte, in qua disponunt, Monasteria conferenda esse habita priùs intentione, & consensu Ducis. *d.nu.*13. Cùmque resolutioni non acquiesceret Orator in Urbe, supplicavit Summo Pontifici, ut ipsemet in Camera audire dignaretur Herculem Ronconum Advocatum, & diversum à Christophoro Ronconio, qui uti Prælatus dictæ particulari Congregationi interfuit, eoque audito, nec quidquam novi deducente: Summus Pontifex se conformavit resolutioni liberè conferendi, prout successivè liberè contulit *Summ.num.*14.*& pluribus seqq.*

20. Declarationibus Summorum Pontificum adstipulantur etiam Pedemōtani Auctores, & Ministri. *Præses Joannes-Antonius ab Ecclesia in observat. Senat. Pedemont. par.*1.*observat.*190.*num.*8. ait, à Nicolao V. concessum fuisse Privilegium, ne quis promoveri possit sine Ducis intentione, & consensu ad Ecclesias, & Abbatias *intrà Ditionis Sabaudiæ limites*. Præses *Fauzonius* in principio suæ *consultat.* impressæ apud *Pinsonium in tractatu des regales fol.mihi* 942. utitur iisdem verbis: *Intrà Ditionis Sabaudiæ limites*. Marchio Planitiarum, dum vixit, primus Minister, fuit usque à principio controversiæ tunc vertentis, in sensu, *che da S.A. si debba desistere dalla pretensione, che hà circa l'istesse Abadie. Summ. num.*32. Quinimmò ipsemet Serenissimi Ducis moderni Genitor id clarè expressit; Cùm enim sub Clemente X. mota esset quæstio circa jus præstandi cōsensum ad Abbatiam de Sixt Gebennen. Diœcesis in Sabaudia sitam, Nuncio Apostolico hæc dixit: *Che delle cose di Piemonte, ove si riguardino i sentimenti di cotesta Corte, lascerebbe correre, &c. ma che non vuole in modo alcuno, che se gli tocchi la Savoja. Summ.num.*33.

21. Sed tollit in hac controversia omnem difficultatis umbram subsequuta per centum, & ultra annos observantia, quæ est optima Apostolicarum Constitutionum interpres, licet verba in contrarium viderentur clara, & contrarius intellectus esset de jure verior. *Royas decis.*279.*num.*7.*& decis.*298.*num.*9. ubi agebatur de sola observantia 18. annorum. *decis.*316.*num.*11.*par.*9.*& num.*15. ubi quòd etiam ex unico actu inducatur. *decis.*140.*nu.*8.*par.*12. *decis.*266.*num.*1.*& pluribus seqq.& num.* 29. ubi quòd sola turbiditas sufficit. *part.*15.*& decis.*253. *num.* 8.

num. 8. *part.* 16. nec dissentit *Mantic. decis.* 59. *numer.* 12.

22. Observantia verò in præsenti casu est clarissima. Etenim provisiones omnes Abbatiarum, quæ à seculo, & ultra in Regione Pedemontana vacarunt, semper liberè à Sancta Sede provisæ apparent absque præcedenti Ducum intentione, & consensu, & sine ulla relatione ad asserta Sabaudiæ privilegia, ut ex Cathalogo Provisionum à Clemente VIII. usque ad hæc tempora factarum. *Summ. num.* 34. Et licet aliquando conati fuerint Serenissimi Duces ad favorem certæ personæ propriam intentionem, & consensum in vim privilegiorum significare, attamen Summi Pontifices, constanti semper animo, hujusmodi prætensionem rejecerunt, & provisiones ab ipsis liberè factæ, etiam favore exterorum, licet à principio controversæ, tandem suum habuere effectum. Maxima reflexione dignum videtur factum Clementis VIII. qui 19. Junii anni 1595. indulta confirmavit, & Idibus Julii ejusdem anni, & sic mense à die confirmationis non dum elapso, Abbatiam in Diœcesi Taurinen. vacantem contulit Cardinali Pepulo Bononiensi. *d. Summ. num.* 34. *litt. B.* & excluso filio Comitis Ripæ, prò quo Dux suam intentionem significaverat, provisio Apostolica suum habuit effectum. *Summ. d. num.* 5. & 6. Rursus in principio anni 1599. aliam Abbatiam idem Pontifex Card. Aldobrandino destinavit, teste *Ossatto in epistola* 163. *vers. il me dit encore. d. Summ. num.* 7. & demum de mense Aprilis anni 1600. Abbatiam de Caramania contulit Francisco Cardinali S. Georgeo, tituli S. Clementis cum pensione sc. 500. pro Cardinali Bevilacqua. *d. nu.* 34. *litt. C.* nullo prius requisito Ducis consensu, quinimò illius Ministris possessioni se opponentibus. *num.* 8. & suum sortita est effectum Apostolica provisio, mediante possessione, in qua usque ad obitum continuavit. Nulla autem dari potest melior observantia, quàm quæ resultat ex his provisionibus adeò proximis confirmationi privilegiorum; nam si ea Statum Pedemontanum amplecterentur, nec Summus Pontifex statim, & mense non dum elapso, dupliciter illa violasset, & non expectando Ducis consensum, & providendo Cardinalem alienigenam; nec Dux Carolus-Emanuel erat talis naturæ, ut jura sua violare passus fuisset; de illo enim Cardinalis *Ossattus epist.* 301. ait: *Il Duca moderno, che è tale quale lo conoscete, e che è stato sempre trattato favorevolmente in questo Pontificato, non deve essersi scordato di nulla, e vi avrebbe più tosto aggionto che tralasciato.*

23. Vacante sub Paulo V. Abbatia de Caramania, prætensionem Dux excitavit, quòd esset de jure Patronatus, & sub hoc supposito Cardinalem Burghesium nominavit; ille tamen à principio nec acceptavit, nec rejecit nominationem, cùm ex probationibus super Patronatu adducendis id pendere deberet. *Summ. num.* 9. Detecta tamen insubsistentia prætensionis Jurispatronatus, liberè collata fuit Abbatia eidem Cardinali. *d. num.* 24. *litt. G.* qui Nuncio scripsit nullum illatum fuisse Sedi Apostolicæ præjudicium ex provisione Abbatiæ in ejus personam facta. *d. Summ. num.* 9. *circa finem.*

24. Anno 1631. vacante Abbatia S. Stephani de Prarolo in Diœcesi Vercellen. Serenissimus Dux pro D. Alexandro Estensi suum desiderium explicavit; sed Urbanus VIII. illam contulit Cardinali Antonio ejus nepoti, cum pensione scut. 500. pro Cardinali Verospio. *d. num.* 10. & 34. *lit. P.* atque in illius possessione, usque ad obitum, provisus Apostolicus continuavit. Rursus anno 1640. Ducissa Tutrix Abbatem Mondinum proposuit pro Abbatia de Caburro, seù Cavor, Taurinen. Diœcesis, omnemque adhibuit conatum, ut idem Pontifex ejus inten-

ten-

tentioni, & desiderio faveret, efficacissimas adducendo Status rationes in epistola, quæ datur *Summ.nu.* 11. Summus tamen Pontifex de dicto Monasterio providit Cassianum Puteum.*d.num.*34.*lit.S.* subsequuta ad ejus favorem possessione in exclusionem personæ à D.Ducissa propositæ.

25. In quatuor primis annis Pontificatus Alexandri VII.facultas liberè conferendi in Summo Pontifice controversa non fuit; nam anno 1657. Abbatia de Vezzolano destinata fuit Abbati Compagno, etsi à Serenissima Ducissa Abbas Aghemius propositus fuisset.*Summ.nu.*12. sed anno 1659. ob sequutas plurium Abbatiarum vacationes, excitata fuit antiqua quæstio intentionis,& consensus. Congregatio particularis (ut diximus) tunc deputata,resolvit pro libera collatione ad favorem Sedis Apostolicæ: & Ministro in Urbe residente significatum fuit,quòd in illius sequelam intendebat Summus Pontifex liberè Abbatias conferre. At illo varias nectente moras,scriptum fuit Card. Roberto,tunc Nuncio Apostolico, ut Principibus,eo tempore regnantibus,suadere curaret evidentissima esse Apostolicæ Sedis Jura à longa annorum serie comprobata. Novas quæsivere dilationes Ducales Ministri, sed nunquam retrahere potuerunt Summum Pontificem à constanti voluntate liberè conferendi pluries Nuncio significata. *Summ. num.* 14. labente tamen anno 1661. Nuncius præfatus strictiùs urgere cæpit Marchionem Planitiarum primum Ministrum, qui tandem animi sui sensus his verbis expressit: *E' necessario, che per la parte di Roma si convinci ad operare, perche trovandosi quì impegnati non si risolveranno mai di darsi da loro stessi il torto.* Post hæc idem Marchio quæsivit,an pro ea vice Summus Pontifex *avesse voluto far grazia a Sua Altezza di due delle tre Abadìe vacanti, che si suppongono di libera collazione*; sed Nuncius hac propositione rejecta, agnoscens novas quæri dilationes, respondit: *Signor Marchese io scriverò in Roma, che possono provedere l'Abadìe di Caramagna, e di Selva: nè mi replicò,che con un sorriso, e si licenziò.* Certioravit hæc Nuncius,& addidit: *Tutte le apparenze, e congiunture presenti rendono verisimile, che le provisioni, che si faranno da Sua Santità delle sopradette due Abadìe, siano finalmente per aver il suo effetto. Summ.nu.*16. Sed de sensibus primi Ministri Nuncius non contentus,voluit alias adhibere diligentias, & ab Episcopo Vercellen. Consiliario status confidenter notitiam habuit: *Che finalmente S. A. sia per acquietarsi a quanto nostro Signore si compiacerà risolvere in questo negozio. Summ. num.* 17. Perventis ergò ad Urbem his notitiis, Summus Pontifex liberè contulit Abbatiam de Caramania Cardinali Chisio, & illam S.Mariæ de Mulegio Card. Bichio, qui litteris de mense Janu. 1662. expeditis.*Summ.d.num.*34. *lit. EE. & FF.* subsequenti Februarii mense absque contradictione cæperunt possessionem, in qua usque ad obitum continuarunt; Abbatiam verò S.Januarii contulit Abbati Nomis. *Summ. num.* 18. & pariter ex mera Summi Pontificis gratia de Monasterio Sancti Mauri Petrinus Aghemius, & de illo Sancti Justi Abbas Scalia provisi fuerunt, ut ex epistolis datis *Summ. num.*20.*&* 21. & præsertim ex illa, quæ sub die 30.Julii 1663. his verbis conscripta fuit:

A Monsign. Nunzio in Torino.

E' molto ben noto a V.S.che quando si trattò da Nostro Signore di conferire l'Abadìe di Caramagna, di Selva, ed altre, non volse farlo, che con la sola autorità, che le competeva, e secondo il dettame della propria coscienza, come si è pratticato per lunghissimo tempo dagli altri Sommi Pontefici,senza che vi sia concorso il consen-

so, o compiacimento del Signor Duca: e se bene da S. A. e da' di lui Ministri si procurò di sostenere la pretensione in contrario, ad ogni modo riconoscendo l'evidenza delle ragioni, che assistevano a Sua Beatitudine, si acquietarono, con significare a V. S. rimanere l'Altezze loro appagate, e che però si sarebbe potuto venire alla spedizione, e al possesso di dette Abazie, come seguì; il tutto, sarà bene, &c. ut latiùs ex dicta epistola per extensum relata. *Summ.num.*21.

26. Cum eodem libertatis sensu continuatum fuit sub Sanctissimo Pontifice Innocentio XI. quo regnante, nulla facta fuit provisio, prævia intentione, aut consensu Serenissimi Ducis, nec unquam habita relatio ad Indulta, aut Privilegia Sabaudiæ, ità testante R. P.D. Liberato, in toto illo Pontificatu Subdatario primùm, & deindè Datario. *Summ.num.*24. remanetque hæc veritas comprobata ex facto ipso; vacante enim anno 1679. Abbatia S. Januarii, Serenissima Ducissa pro D. Abbate Pallavicino suam intentionem significavit. *Summ. num.*25. Minister in Urbe residens plurièsinstetit, ut personæ designatæ conferretur, & Summus Pontifex semper unius tenoris responsa dedit: *Che non poteva in ciò sodisfarla*: & velle Abbatiam liberè conferre semper declaravit, non obstantibus assertis Privilegiis, utpotè quia aliàs decisum fuerat ad Regionem Pedemontanam nõ extendi. *Summ. num.*26. Anno itaque 1681. excluso dicto Abbate Pallavicino, illam contulit Eminentissimo Sacchetto: & cùm intellexisset, in præjudicium Ecclesiasticæ libertatis, Custodes apponi tàm in dicta Abbatia, quàm in Prioratu Castelletti collato bon.mem. Eminentiss. Ginnetto, jussit formari processus, & paratus erat, adhibendo remedia à Sacris Canonibus præscripta, severè punire eos, qui talia attentaverant. *Summ.num.*27. Opus tamen non fuit ad hos actus devenire; quia metu censurarum fuerunt sublati Custodes, & propter rationes à Nuncio Apostolico expressas Occonomi appositi non fuerunt. *Summ.num.*29. inter cæteras, tunc scriptas, epistolas, speciali ponderatione digna est illa, quæ exhibetur *Summ.num.*28. & sequenti verborum tenore fuit concepta:

A Monsignor Nunzio di Torino 27. Maggio 1682.

Si è già tante volte provato in voce, ed in scritto, e con gl'esempj, e con le dottrine, non avere il Signor Duca di Savoja dritto alcuno sopra le Abadie del suo dominio, particolarmente nel Piemonte, al quale non si possono applicare per conto alcuno i pretesi Indulti, e dove sono situate le Abadie, delle quali ora si tratta, che io non sò più dir altro, se non che V. S. Illustrissima può rivedere sopra di ciò le informazioni di quà trasmesse à lei, ed a' suoi antecessori; dovrebbero una volta cotesti Ministri mettersi in ragione, e lasciar di operare per via di fatto, e con violenza.

27. Rursùs vacante anno 1685. Abbatia S. Pontii Nicien. eadem D. Ducissa pro Abbate Spinellio suum desiderium explicavit. *Summ. num.*30. fuitque per Secretariam Status responsum: *Nostro Signore si trova in qualche impegno, e però non hà luogo di compiacere a Madama nel conferirla al suggetto da lei raccomandato. Summ.num.*31.

28. Idque demùm practicatum fuit in præsenti Pontificatu, adeòut negari minimè possit, quin ad favorem S. Sedis militet ultimus status pro libera Abbatiarum collatione. Vacavit anno 1691. Sede Apostolica tunc vacante, Abbatia S. Mariæ de Sylva per obitum Cardinalis Bichii in Civitate Auximana defuncti, Serenissimus Dux pro D. Abbate de Gubernatis suam intentionem declaravit, evectoque postmodum Sanctissimo Domino Nostro ad summi Apostolatus apicem,

cem, D.Comes ejus Genitor in ipsa prima Audientia Sanctitati Suæ præsentavit litteras intentionem, & consensum preseferentes; sed agnito, nullum jus competere ex Indultis pro consensu ad Abbatias Pedemontis, Sanctitas Sua, non obstantibus iis, quæ in voce, & in scriptis fuerunt tunc deducta, Abbatiam contulitR.P.D.Thomato, penitùs exclnso dicto D.de Gubernatis. *d.num.34.lit.PP.* prætereà vacante Abbatia S. Salvatoris in Diœcesi Taurinen. Serenissimus Dux sub die 29. Novembris 1691. D. Abbatem de Tournon commendavit; sed Sanctissimus Dominus noster liberè providit filium Illustrissimi D. Residentis, nec tunc de Indultis facta est ulla mentio. *d.num.34. litt.QQ.*& demùm Abbatiam de Caramania absque prævio suæ Celsitudinis consensu, contulit R.P.D. de Masserano.*Summ.d.num.34.litt.RR.*

29. His positis pro tuenda libertate conferendi Abbatias Pedemontis, non obstante argumenta,quæ ad eam evertendam deducuntur;Sed antequam ad particularia deveniamus, tria prænotanda duxi,quæ huic controversiæ magnam lucem afferre possunt. Primùm,quòd quæstio nostra hæc est: *An Indulta requirentia intentionem,& consensum Serenissimi Ducis,sint restricta ad Sabaudiam, vel etiam ad Pedemontem extendantur*. Undè licet facilis esset responsio, iis omnibus, quæ in primis 48. paginis contrariæ dissertationis deducuntur, attamen cùm sint extra punctum, & omninò extranea, inutile duximus ea singillatim confutare.

30. Secundò, quòd nulla cadit quæstio super Abbatiis Jurispatronatus Serenissimæ Domus, ut sunt illæ Casanovæ,Altacombæ, Staffardæ, & similes;adeòque quidquid ab has Abbatias pertinet, paritèr ad præsentis quæstionis decisionem trahi non potest.

31. Et tertiò, quòd à litteris Placitoriis, quas vulgò *exequatur* appellamus, non benè infertur ad jus intentionis, & consensus. Aliud quippè est non posse Summum Pontificem conferre, nisi habita prius intentione, & consensu D. Ducis: Aliud velle, ut Provisi à Pontifice capiant possessionem de licentia Laici Principis. Primum respicit directè Summum Pontificem, antequàm provideat; secundum verò liberè Provisos post expeditionem litterarum ad effectum capiendæ possessionis.*Thesaur.exadversò alleg.decis.*131.*num.*11.ubi distinguit inter Collationem, & Possessionem.*Germon. de sac. immunit.lib.*3.*cap.*12. *num.*42. ubi paritèr distinguit inter consensum antè, & post electionem,& illum, qui datur electione jam perfecta,appellat litteras Placitorias,seù Placet;Undè cùm istud *Placet* nihil habeat commune cum intentione, & consensu, qui antecedere debet Provisiones Apostolicas, hinc est,quòd remaneant similitèr extranea à præsenti casu ea, quæ dicuntur de litteris Placitoriis à Magistratu Cameræ Computorum expeditis pro consequenda possessione post obtentas provisiones. Eoque magis,quia factum privatum Procuratorum, qui tales litteras petierunt,Sedi Apostolicæ præjudicare non potuit, non docto de scientia, & patientia Summi Pontificis, aut illius Ministrorum. *Spad.cons.*134.*num.6.lib.*1.*Francesf.Var.resol. quæst.*16. *num.* 72. *& seqq.* Quæ non solùm in præsenti non concurrit, verùm contrarium probatur; quia quando ad Pontificis notitiam pervenit cogi Provisos ad impetrandas litteras Placitorias, censuras comminatus est, & abrogari curavit novitates in præjudicium Ecclesiasticæ Immunitatis excitatas. *d.Summ.nu.* 22.*&* 23. & jure quidem meritò; nam tales litteræ Placitoriæ,sunt contra Ecclesiæ libertatem, & excommunicationem incurrunt, qui audent impedire beneficii pos-

possessionem absque dictis litteris Placitoriis, ex relatis per *Lotter. de re benef.lib.2.quæst.41.num.11.& seqq.Mar.Anton.var. resol.lib.1.resol. 91.sub nu.2. vers.ex quibus.Vivian.de jurepatr.lib.11.& 12.num.8.& seqq.cum aliis per Thomam del Bene de Immunit.cap.8.dub.11.per tot.*

32. His prænotatis, non obstat, quòd Ludovico Duci Sabaudiæ tributum fuerit jus intentionis, & consensus ad Ecclesias, & Monasteria consistentia infra Districtum sui temporalis Dominii, addita ratione,*ne sui status succedat dispendium*; adeoque cùm verba *Dominii*, *Status*, *& Ditionis* comprehendant omnes Regiones,in quibus ipse Princeps dominatur,necessariò comprehendere debeant Pedemontem; Etenim verba illa generalia: *sui temporalis Dominii*: modificationem recipiunt ex præcedentibus, & subsequentibus. In præcedentibus enim de Duce tantùm Sabaudiæ fit mentio, & ideò de Dominio, & Statu Sabaudiæ intelligi debent; In subsequentibus verò limitatur hujusmodi Dominium usque ad Novalesiam, & Montem-jovis; cùm ergò quidquid est extra confines, dicatur exclusum, hinc Dominii, Status, & Ditionis appellatione venire non possunt, nisi illæ Regiones, quæ sunt intra limites, & confines à Pontifice designatos, ut superiùs demonstratum est *in num.10.& seqq.*

33. Et licet in Privilegio Sixti IV.ab aliis successivè Pontificibus confirmato,pleniùs dictum fuerit in Ducatu,districtu,Ditione,Comitatibus,Terris,locis, & aliis Dominiis Sabaudiæ ultra, & citra Montanis Dominio ipsius Ducis mediatè, & immediatè subjectis: Attamen Indultum Sixti IV. non loquitur de intentione, & consensu Ducis; sed cùm sit litteraliter restrictum ad gratias expectativas non concedendas iis, qui non sint ex Ducatu, & Dominio hujusmodi oriundi,trahi non potest extrà suos limites verbales,ex theorica *Baldi in cap.Rodulphus 35.num.12. de rescript.* Quinimò si pro excludendis exteris à gratiis expectativis quoad beneficia sita in Dominiis citramontanis Sabaudiæ, opus fuit obtinere novum Indultum amplioribus verborum formulis conceptum, hinc deduci potest, quòd illud Nicolai,loquens etiam de gratiis expectativis ut supra non concedendis,non erat sufficiens,nec aptum comprehendere omnia Dominia etiam citra Montes;aliàs superfluum fuisset novum Indultum expedire amplioribus clausulis conceptum.

34. Secundò opponitur, quòd sint Duces in quasi possessione nominandi ad Episcopatus Pedemontis, & tamen in Indulto Nicolai eadem forma providēdi tàm in Episcopatibus, quàm in Abbatiis præscribitur; sed hujusmodi Jus in Episcopatibus tribui non debet Privilegio Nicolai,sed munificentiæ Summorum Pontificum, qui talem honorantiam,quando eis placuit, admiserunt, absque eo quod Ducibus pro tempore fuerit aliquod Jus exindè acquisitum,ex relatis per *Gonzal.ad Reg.8. gloss. 18. num.90.* Ipsemet Clemens VIII. agens de Episcopatu Salutiarum declaravit Card. de *Ossat, che nè il Duca di Savoja, nè il Rè abbiano avuto mai, o abbiano jus di nominare al detto Vescovado:* quòdque Regis, & Ducis nominatione exclusa,liberè conferre intendebat P.Juvenali Oratorii S.Philippi ut refert idem *Ossat.epistola 273.Summ.num.35.* prout de facto postea eidem contulit.*d. nu.35.* Paulus V.noluit ad Ducis instantiam providere de eodem Episcopatu Theodosium Gattinara,ex ratione, quam refert Cardinalis Burghesius in epistola scripta Nuncio Apostolico. ibi: *Nasce la repugnanza di Sua Santità nel pregiudicio, che le parerebbe di fare a questa Santa Sede, che hà la libera collazione del predetto Vescovado, quando lo conferisse a nominazione del Signor Duca.*

*Duca. Summ. num.*36. Et ideò tàm in dicta epistola, quàm in altera scripta Duci. *num.* 37. insinuatur sensus Pontificis, quòd tres, aut quatuor personæ commendentur. Id etiam occasione aliorum Episcopatuum sub Urbano VIII. fuit insinuatum. *Summ. num.* 38. sub quo etiam Pontificatu plures personæ ad Episcopatum Alben. fuerunt propositæ, ad hoc ut Summus Pontifex eligeret personam sibi benè visam. *Summ. num.* 39.

35. Sed præ cæteris omnibus considerabilis est casus, qui sub Innocentio XI. evenit. Vacante anno 1679. Episcopatu Vercellen. Serenissima Ducissa scripsit pro R.P.D. Ripa; sed cùm ex tenore epistolæ appareret, velle Ministros Ducales *guadagnar terreno*, utendo formulis *troppo aliene dall' uso, e dritto non controverso della libera Provisione Apostolica*: mandavit S. P. quòd restituerentur litteræ Abbati Cagnolo, qui eas præsentaverat, prout à bo.me. Cardinali de Luca Auditore, restitutæ fuerunt: atque in litteris scriptis Nuncio super hoc facto, hæc notabilia verba leguntur: *E' grazia grande, quando nostro Signore deferisca alle preghiere del Duca di Savoja; ma se vorranno dar ombra di pretenderlo, sarà Sua Santità costretta a proveder d'altro suggetto, quãtunque il raccomandato fosse qualificatissimo. Summ. num.* 40. & 41. excusavere factum Ministri Ducales, uti emanatum per errorem, & eidem Abbati Cagnolo injunxere, ut Summo Pontifici supplicaret: *In forma tale, che Sua Santità restasse persuasa, che l' A.S. era per riconoscerlo a titolo di mera grazia. Summ. d. num.* 41. admisit Summus Pontifex excusationem, & jussit, ut in Congregatione promovendorum, inter alios concurrentes, meritum R.P.D. Ripæ, in particulari consideratione haberetur. *Summ. d. num.* 41. cui tandem Episcopatum destinavit, agente Summo Pontifici gratias Serenissima Ducissa: *Protestandosele per grazia così speciale infinitamente obbligata. Summ. num.* 42.

36. Quòdque Serenissimi Sabaudiæ Duces nullum aliud Jus habeant super Episcopatibus Pedemontis, quàm id, quod eis tribuit Pontificum Indulgentia, ex eo comprobatur, quòd isti Pensiones ad libitum imponunt super dictis Episcopatibus, & liberè personis sibi benè visis distribuunt. Prætermissis antiquioribus exemplis, san. me. Alexander VIII. Pensionem, quam super fructibus Mensæ Archiepiscopalis Taurinen. imposuit, diversis Romanæ Curiæ Prælatis distribuit, & ex ea 200. scuta monetæ, D. Honorato de Gubernatis, filio Illustrissimi Residentis elargitus est. Sanctissimus etiam D. N. Episcopatum Vercellen. Pensione gravavit, & omnes antecessores Pontifices practicarunt. *Summ. num.* 40. *in fine*.

37. Accedit, quòd praxis observata respectu Episcopatuum, justificat observantiam contrariam, quoad Abbatias, quarum respectu, cùm Sedes Apostolica reperiatur in Possessione liberè conferendi, cessat profectò titulus deductus ex universalitate Causæ indultorum. *Posth. de manut. observ.* 73. *num.* 172. *cum seqq. Card. de Luca de Jurisdict. disc.* 1. *num.* 26. præsertìm dum jus commune, & canonicum fundat intentionem dictæ Sedis. *idem Post. dicta observ.* 73. *num.* 177.

38. Atque hanc veritatem agnoscens magnus Cancellarius Boschettus, in Instructione, quam dedit Comiti Provanæ, jam in Urbe Residenti, ait non esse sumendum de Episcopatibus ad Abbatias argumentum, his verbis: *Anco si deve avvertire di non cavar argomento per le Abazie da quello, che si prattica ne' Vescovadi; perche questo potrebbe nuocere alli Vescovadi in luogo di giovare all' Abazie, trattandosi con persone accortissime, molto gelose de' loro avantaggi, e che aven-*

do

do il coltello per il manico, se ne valeranno in quel modo, che le tornerà maggiormente a commodo.

39. Tertiò opponitur, quòd exequutio dictorum Privilegiorum commissa fuerit, nedùm Sabaudiæ Episcopis, sed etiam Taurinen. Nicien. & Asten. valdè ab illa Regione distantibus. Sed neque in litteris Nicolai V. de quarum intelligentia modò agitur, neque in illis Clementis VIII. dati fuerunt exequutores; ii autem leguntur in Privilegiis Leonis X. & aliorum, qui non solùm confirmarunt Indultum Nicolai ad Sabaudiam restrictum, sed etiam litteras Sixti IV. quoad gratias expectativas, loquentes de ultrà, & citra Montanis. Item litteras à Bonifacio VIII. concessas, ne persona Ducis posset excommunicari, & alia plura indulserunt, quorum intuitu opus erat latiori exequutione. Præterea Executores litterarum Apostolicarum in Romana Curia dantur ad Partium petitionem, & committuntur Prælatis, quibus Partes ipsæ confidunt. *Amayden. de styl. Datar. lib. 1. cap. 5. num. 36. & 37. Garz. de Benef. par. 6. cap. 2. num. 2. de Luca eodem tract. disc. 37. num. 12. Rosa de exequut. litt. Apost. lib. 1. cap. 2. num. 70. & seqq. & cap. 3. n. 9.* sic Gregorius XIII. constituendo principalem Sedem pro militiis SS. Mauritii, & Lazari, in ipsa Regione Sabaudiæ committit executionem *Taurinen. Nicien. & Montis Regalis Episcopis*, ut in ejus Constitutione 7. §. 10. Et in casu nostro modò his, modò illis commissa fuit exequutio Privilegiorum, & quandoque etiam exequutores omissi.

40. Quartò pro observantia Privilegiorum nonnullæ adducuntur auctoritates, quæ nostræ intentioni nullo modo adversantur. Et quidem *Puteus decis. 23. seù la 25. lib. 2.* loquitur de Diœcesi Gebennen. in Sabaudia consistente, de qua nulla in præsenti quæstio: Imò retorquetur, cùm expresse firmet, ista Privilegia strictam recipere interpretationem.

41. *Crescentius decis. 14. de probat.* solummodò firmat Conclusionem, quòd quilibet præsumatur gratus, nisi ingratus probetur: & nec descendit ad terminos intentionis, & consensus à Duce ante provisiones præstandi, nec exprimit de quo Prioratu loquatur.

42. *Germon. de sacr. Immunit. lib. 3. cap. 11. num. 24.* Nicolai V. & Sixti IV. indulta confundit; ait enim Principes illos obtinuisse Privilegia, ut nemo, qui subditus non sit, ad Cathedrales, & Abbatias in eorum Dominiis ultrà, & citrà Montanis possit promoveri, quod cum nostra quæstione nihil habet commune.

43. *Corasius apud Doviat in specim. juris Gallici tom. 2. fol. 215. & seqq.* agens de jure nominandi, quod habent Principes, præsertìm Italiæ, ad Ecclesias, & Monasteria, in plures incidit palmares errores. Tribuit enim, contra praxim quæ inconcussè servatur, jus nominationis, & consensus Reipublicæ Venetæ, & Januensi, Duci Mantuæ, & Magno Duci Etruriæ. Nil ergo mirum, si auctor ille Tolosates, de his materiis non benè edoctus, absque fundamento afferat, quòd in Ducatu Sabaudiæ, & Principatu Pedemontano competat jus nominandi, & præsentandi: quòd Orator in Urbe his nominationibus, & præsentationibus subscribat: quòdque Papa non soleat providere iis Monasteriis absque expresso Ducum consensu; cùm è contra certum sit nec competere Serenissimis Sabaudiæ Ducibus nominationem, & præsentationem, nec unquam in praxim deductam fuisse Oratorum subscriptionem ante expeditionem Monasteriorum, fatentibus ipsismet Ducalibus Ministris, nunquam in scriptis præstitum fuisse consensum,

sed eum potuisse verbaliter præstari per organum Oratoris in Urbe: & demùm satis constat de solito Pontificum providendi absque Ducis consensu,imò exclusis personis,ad quarum favorem intentionem,& consensum Duces explicaverant.

44. *Gottifredus à Bavo in praxi quæst.* 16. *num.* 110. non loquitur de his Privilegiis, sed ad ostendendum Serenissimos Sabaudiæ Duces habere jura imperii, generaliter firmat in electionibus Prælatorum requiri Ducis consensum in scriptis. Quæ assertio, aut non est vera, cùm à Juribus Imperii ad electionem Prælatorum inferri non possit: aut in omnem casum intelligenda est, quòd consensus Principis requiratur ex honestate post electionem jam factam, ne in posterum opponere possit, quòd habeat suspectum Prælatum electum, non verò quòd requiratur ante electionem, itaut ista dependeat in totum ab arbitrio, & voluntate Principis, ut notant *DD.in cap.cum terra* 14.*& ibi Gonzalez de elect. Penia decis.*436.*num.*19. *& benè Selva de benef.part.*3. *quæst.*23.*num.*27.*&* 34. quatenùs verò idem auctor subdit *dicti Ducatus Abbates,& Priores* fuisse in ingenti numero à primo usque ad ultimum à Duce electos, & nominatos: hæc est propositio contraria facto; Prioratus enim, semper fuerunt à Sede Apostolica liberè provisi, præterquam quoad illos, qui sunt in Indulto specificè comprehensi: & quoad ingentem numerum Abbatiarum Pedemontis, unum tantùm petimus, & expectamus exemplum, quòd prævia Ducis intentio, & consensus fuerit ad formam Privilegiorum admissa.

45. Nullum pariter potest fieri fundamentum in *Guicenonio*, qui *in historia Genealog. Sabaudiæ tom.*1.*cap.* 11.*fol.*95. enunciat inter cætera Privilegia dictis Principibus concessa extare illud, quòd non possint conferri Sabaudiæ, & Pedemontis Abbatiæ sine eorum prævio consensu. Tum quia liber ille publicatus fuit anno 1660. pendente hac eadem controversia inter utriusque Aulæ ministros, super Abbatiis tunc vacantibus, & quarum respectu præcedenti anno 1659. contrarium in Romana Curia fuerat resolutum, ideoque nullam fidem meretur,ex relatis per *Arguelles decis.*17.*num.*15.*&* 16.Tum quia creditur historicis in factis antiquis, & quando historia per eos relata, fuit communiter approbata, & ab antiquo per communem consensum Populorum fides imposita. *Arguelles d.decis.*17.*nu.*20. *&* 21. præfatus verò historicus non refert antiquum factum communi Populorum consensu approbatum, sed interpretatur Constitutionem Pontificiam, & supponit pro absoluto id cujus contrarium jam fuerat resolutum. Tùm demum quia *in cap.*36.*fol.mihi* 753.*vers.le grand Zele*, de iisdē indultis loquens,supponit ea procedere in Dominiis Sabaudiæ. ibi: *Abbaye, ou autre Prelature des estats de Savoye*,nulla facta mentione Principis, aut Principatus Pedemontani.

46. Quintò supponitur,Henricum II.obtinuisse à Julio III.confirmationem juris nominandi,quod obtinebant Principes Pedemontani, & Sabaudiæ Duces; sed neque de hoc Indulto docetur, neque affertur per Gallos Doctores, qui omni cum diligentia perquisiverunt, & imprimi curarunt Regia Indulta; quinimò Cardinalis *Ossattus* de illo loquens *in epistola* 301.ait:*Della conferma di detti Indulti, che il Rè Enrico II. aveva ottenuto per se, non apparisce altro, se non che quello, che Sua Maestà ne aveva scritto di passaggio, ed in altro proposito per lettere de'*29. *Settembre* 1554. Redditur etiam inverisimile, tùm ex quo idem Julius III. postmodùm anno 1554.ad favorem Ducis Sabaudiæ hæc privilegia confirmavit, quod utique non fecisset, si alteri Principi anno præcedenti 1553. ea

 elar-

elargitus fuisset; tum ex quo idem Rex Henricus per suas litteras patentes declaravit nominationes per ipsum factas esse attentatas, & promisit, quòd *Summus Pontifex, & S. Sedes gaudeat, & utatur in dominiis Sabaudiæ, & Principatu Pedemontis, illismet juribus, & praeminentiis, quibus prædecessores Romani Pontifices retroactis temporibus ante attentata, hujusmodi usi sunt*; & deindè has præeminentias exprimens, hæc ait: *Quòd in Ducatu Sabaudiæ, & Principatu Pedemontium abstinere debemus, prout abstinebimus, à nominatione ad Ecclesias Cathedrales, & Monasteria quæcumque, & alia Ecclesiastica Beneficia ibidem consisten. sed liberè ad Sedis Apostolicæ dispositionem remanere debeant, quòdque nominationes per nos, seù clar. mem. Franciscum Regem, Genitorem nostrum, revocentur, prout revocamus, & annullamus, &c.* Litteræ hujusmodi originales servantur in Archivio Sabaudiæ, ex quo exemplar anno 1671. Nuncius Romam transmisit, communicatum exindè per Secretariam Status Datariæ. *Sum. nu.* 43. & ex illis validum deducitur argumentum, quòd si Sabaudi, & Pedemontani Principes habuissent jus nominandi, Rex præfatus non damnasset, tanquàm abusus, & atteutatas, nominationes per ipsum, & Patrem factas, nec eas revocasset, & permisisset, quòd Pontifices liberè conferrent. In omnem casum sufficit responsio, quòd privilegium uni personæ concessum, ad aliam extendi non debet, maximè in materia odiosa. *Cap. sanè 9. de privilegiis, & cap. ult. de præbendis*, & ibi communiter scribentes. *Tamburin. de jur. Abbat. tom. 1. disput. 16. qu. 4. nu. 1. & 2.*

47. Sextò prætenditur, Duces esse in quasi possessione significandi intentionem, & consensum, & ità à Clemente VIII. usque ad hæc tempora observatum fuisse. Ad eliminandam hanc prætensam possessionem, sufficerent sola verba dictæ instructionis magni Cancellarii Boschetti, datæ Comiti Provanæ. ibi: *Non si faccia mai forza sopra il possesso, nè si dica tanto francamente, come hanno fatto alcuni di quei, che hanno scritto, che l'uso invecchiato, ed uniforme milita a favor nostro; perche questo sarebbe negato, e contradetto: e non potendo noi provare sufficientemente la nostra proposizione, e molto più soccombendo all' opposizione contraria, perderemmo notabilmente.*

48. Sed descendamus ad particularia: asseritur sub Clemente VIII. Franciscum de Sancto Georgeo, ex Comitibus Blandratæ, fuisse provisum prævia Ducis intentione, & consensu, ut ex litteris placitoriis captis anno 1594. sed (ultrà quod non ille, sed Cinthius Aldobrandinus, Diaconus Cardinalis S. Georgei, Nepos ex sorore Clementis VIII. fuit anno 1594. provisus de Abbatia de Ripalta. *Summ. num. 34. lit. A.*) jam supra animadversum est ex literis Placitoriis, quas capiunt Agentes, non solùm sine approbatione Sedis Apostolicæ, sed etiam sine mandatis suorum Principalium, non inferri ad jus consentiendi; Et inverisimile est, quòd dictus Pontifex, qui in statu Cardinalitio consuluerat Sixtum V. quòd Prædecessorum Indulta tanquàm personalia expirassent, ut in literis relatis per Bernardinum Baldonum. *Summ. num.* 44. voluerit anno 1594. & sic ante concessionem sui Indulti 19. Junii 1595. expediti, intentionem, & consensum Ducis admittere, quando etiam post concessam Indultorum confirmationem noluit admittere, ut *in summ. num. 5. & seqq.*

49. Eadem recurrit responsio, quoad litteras Placitorias captas 1. Maji 1601. sine ullo mandato Procuræ ab Agente Francisci Cardinalis S. Georgei, provisi de Abbatia Caramaniæ; Cùm enim ille fuerit provisus 13. Kal. Maji anno IX. hoc est de mense Aprilis 1600. *d. Summ. num. 34. lit. B.* hinc est, quòd litteræ Placitoriæ

toriæ expeditæ de Majo 1601. non possunt importare Ducis consensum, qui ad formam Indultorum debet præcedere, non subsequi; sed tãtùm præseferunt Ducis licentiam pro acquisitione temporalis possessionis, quod non est præsentis inspectionis. Idque etiam clarissimè apparet ex tenore instantiæ ab ejus Agente factæ pro habendis litteris Placitoriis; ibi enim prætermissa qualibet intentionis, & consensus mentione, exponit, Cardinalem fuisse à Summo Pontifice de Abbatìa provisum, & provisione Apostolica jam expedita, supplicat pro litteris Placitoriis, *per poter godere della grazia fattagli da Sua Beatitudine. Summ. nu.*45.

50. Jure meritò Cardinalis Bandinus, mediantibus officiis Innocentii de Bubalo, petiit, & obtinuit consensum pro renunciatione Abbatìæ de Villarè, & pro imponenda Pensione super illa de Casanova; Utraque enim est de Jure-patronatus Serenissimi Ducis, uti Marchionis Salutiarum: & ideò tam pro renunciatione, quàm pro pensione imponenda, erat necessarius Patroni consensus. Hinc in literis Apostolicis posteà expeditis sub datum Romæ apud Sanctum Petrum, nonis Januarii, anno undecimo. *Summ. num.*46. fuit hæc clausula apposita: *expresso ad præmissa omnia devoti nostri Caroli-Emanuelis Sabaudiæ Ducis, qui etiam Marchio Salutiarum existit, & de cujus Juris-patronatus ambo Monasteria ratione dicti Marchionatus, ut præfertur, existunt accedente consensu*. Id, quod magis convincitur ex assensu petito pro gravanda Abbatìa pensione scutorum mille auri, cùm in iis, quæ non sunt de Jure-patronatus, Summi Pontifices ad libitum Pensiones imponere consueverint. Sic Clemens VIII. gravavit Abbatìam de Caramania scut.500. pro Cardinali Bevilacqua. Urbanus VIII. eam, quam contulit Nepoti aliis sc.500. pro Cardinali Verospio. & Sanctissimus D.N. eas, quas contulit R. P.D. Thomato, & R.P.D. Ferrerio, pensionibus ad sui libitum gravavit, & personis sibi bene visis distribuit.

51. Epistola Cardinalis Burghesii, quæ datur in dissertatione contraria *nu.*188. est mutilata; Illam quam nos integrè exhibemus *Summ. num.*37. duas continet partes. In prima dictus D. Cardinalis Duci significat Summi Pontificis deliberationem, quòd pro Episcopatu Salutiarum plures commendarentur personæ: & in hac parte absque dubio excluditur observantia Indultorum. In secunda agit gratias de officiis ab Oratore interpositis pro Abbatìa de Caramania; Sed licet verum sit, quòd Dux illum nominasset, attamen supposuit Abbatìam esse de Jure-patronatus, & Cardinalis neque acceptavit, neque rejecit nominationem, cùm id pendere deberet à probationibus super patronatu adducendis. *Summ. d. nu.*9. Cùmque postmodum scripsisset Nuncio, ex collatione in ejus personam nullum illatum fuisse Sedi Apostolicæ præjudicium. *d. num.*9. deducitur non ex nominatione Ducis, sed liberè fuisse de Abbatìa provisum, ut etiam apparet ex collatione. *d. num.*34. *litt. G.*

52. Minus nocere potest Juribus Sedis Apostolicæ enunciativa emissa à Procuratore dicti Cardinalis, in memoriali porrecto Duci, pro habendis litteris Placitoriis, enunciando fuisse provisum prævia Ducis nominatione. Doceri enim deberet, aut de speciali mandato procuræ, aut saltem quòd id fecerit cum scientia, & patientia Pontificis, suorumque Ministrorum, sine quibus circumstantiis esset contra omnia Juris principia, velle præjudicare Sedis Apostolicæ Juribus, ex simplici enunciativa emissa Tanrini ab Agente Cardinalis, & in fortioribus terminis firmat *Francesc. var. resol. qu.*16. *num.*59.66. *& seqq. & sub n.*80. non sufficere, quòd Testes dicant vidisse Regis consensum, & prævio dicto con-

fenfu fuiffe aliquem provifum, nifi ulterius dicant talem confenfum fuiffe Summo Pontifici narratum, & ab illo admiffum, & collationes aliter factas, fuiffe annullatas exemplo præfentationis, de qua non fufficit docere, nifi ulterius probetur effectuata, ut profequitur idem *Francef.d.qu.16.num.65.*

53. Litteræ Cardinalis Camporæ fub Urbano VIII. fcriptæ, prætermiffa qualibet intentionis, & confenfus mentione, urbanitatis, & convenientiæ verba continent, nec id fortaffe novum, ut Cardinalis alienigena, qui in Ditione Itali Principis obtinet Abbatiam, & eam Nepoti refignare cupiat, fenfum Principis prius explorare curet, ad evitandas eas moleftias, quas de facto pati folent ii, qui funt de aliena Ditione: & femper reincidit refponfio, quòd factum privati Sedi Apoftolicæ nocere non poteft.

54. Quòd autem Cardinalis Antonius fuerit provifus prævio Ducis Victorii-Amadei confenfu, in facto non fubfiftit, ut fupra demonftratum eft, in *numer.24.* nec talis confenfus elici poteft ex litteris placitoriis anno 1633. expeditis. Cùm enim d. Cardinalis provifus fuiffet anno 1631. utique litteræ Placitoriæ poft biennium obtentæ, nullatenus denotare poffunt præviam Ducis intentionem, & confenfum: præcipuè cùm Agens, qui eas impetravit fufficienti mandato Procuræ careret.

55. Provifio facta ab Innocentio X. de Abbatia S. Mariæ intra Montes perfonæ, ergà quam Sabaudiæ Minifter fui Principis intentionem fignificaverat, non obftante quòd jam effet deftinata Cardinali Pamphilio (quatenus etiam in facto id fubfifteret) ad effectum de quo agitur, nihil relevat; Illud enim Monafterium fitum eft in Diœcefi Gebennen. & Oppidum Entremont in Sabaudia fitum, non longè diftat à lacu Annefiaco.

56. Exitus, quem habuit fub Alexandro VII. quæftio intentionis, & confenfus, fuit fupra relatus, *num.25. & fequentib.* Contra hujufmodi factum deducuntur primò literæ cujufdam Religiofi viri, ad oftendendum fruftrà tentatum fuiffe à Nuncio Roberto rem hanc temperamento componere; fed fi in illis appofita fuiffet dies cum menfe, & anno, illicò appareret confcriptas fuiffe longè poft terminatam confenfus controverfiam, & occafione novæ quæftionis fuper litteris Placitoriis, feù fuper exequatur anno 1663. excitatæ; In principio enim anni 1662. (ut dictum eft) fuerunt à Sede Apoftolica Cardinales Chifius, & Bichius provifi, & menfe Februarii ejufdem anni poffeffionem cœperunt. De Julio 1663, & fic poft menfes 18. à capta poffeffione, Officiales Cameræ Computorum requifiverunt Agentes Cardinalium, ut fumerent litteras Placitorias juxta folitum aliorum, etiam fi fpeciali mandato Procuræ carerent fub comminatione fequeftrandæ poffeffionis: Cardinales è contrà paratos fe exhibuere potius ad dimittendum in manibus Summi Pontificis Abbatias, quàm hoc infligere vulnus libertati Ecclefiafticæ. *Summ. num.* 19. & Summus Pontifex minatus eft contra Miniftros laicos Cenfuras, nifi promptè fequeftra removerent. *d.num.22.* fuper hac nova controverfia Litterarum Placitoriarum, nil commune habente cum illa confenfus, jam pridem terminata, fcripfit Religiofus ille (quem nos fufpicamur fuiffe Patrem Granerium è Societate Jefu, & de menfe Augufti 1663. aut circiter, eas litteras fcripfiffe Cardinali Sfortiæ Pallavicino) & licèt afferat, temperamenta tunc propofita non placuiffe: Attamen opera Marchionis Planitiarum, remanfit etiam hæc controverfia extincta, cum remotione fequeftrorum, abfque eo, quod Cardinalium Agentes fumerent prætenfas litteras Placitorias. *Summ.num.23.*

57. Rur-

57. Rursus supponitur, bo. mem. Cardinalem Chisium egisse Serenissimo Duci gratias pro Abbatia Sancti Januarii, ad ejusdem instantiam sibi collata, & pro dispositione,quam Celsitudo sua habuerat respectu Abbatiarum de Caramania, & de Sylva; sed hæc Epistola (quæ pariter sine die,mense,& anno adducitur) est apocripha. Nunquam Cardinalis Chisius quid tale scripsit: nec verum est, quòd ei fuerit unquam destinata Abbatia Sancti Januarii,ut ibidem erroneè supponitur; Veræ autem litteræ, quas ea occasione scripsit præfatus Cardinalis,dantur *Summ. num.*47. earumque lectura ostendit, non ex prævio Ducis consensu, sed ex sola Summi Pontificis benignitate tàm ipsum,quàm Cardinalem Bichium provisos fuisse.

58. Demùm asseritur,quòd eo casu voluerit Serenissimus Dux juri suo cedere ex complacentia erga Domum Pontificiam,& ad probationem assumpti deducitur, quòd ex post idem Alexander VII. provideril R. P. D. Lascaris de Monasterio Sancti Pontii, præcedentibus Ducis intentione, & consensu, illudque duabus pensionibus gravaverit pro Personis à Celsitudine sua propositis; sed hæc facti relatio est in pluribus erronea, & primò in tempore; Etenim R. P. D. Lascaris provisus fuit anno 1658. *Summ. num.* 48. & non post terminatam consensus controversiam, quæ anno 1662.finem habuit. Unde ex hac provisione ante quadriennium sequuta, nullo modo probatum remanet Partis adversæ assumptum. Secundò est erronea in circumstantiis Pensionum, quæ in eodem actu ad Ducis requisitionem dicuntur impositæ; Veritas autem est, quòd quando fuit provisus R.P.D. Lascaris, Monasterium jam reperiebatur gravatum quatuor antiquis Pensionibus, quarum validitatem ipse approbare recusans, in supplicatione expressit, quòd Monasterii fructus reperiebantur gravati quatuor pensionibus annuis, *quæ certis Personis Ecclesiasticis Apostolica authoritate reservatæ, seù translatæ prætenduntur. dicto num.* 45. Ex hujusmodi autem suppositorum insubsistentia facilè arguere possumus, quòd nullus præcesserit Ducis consensus in dicta provisione anno 1658. facta; præcipuè quia, cùm R. P. D. Lascaris esset Summi Pontificis familiaris,& postmodùm ab eo evectus ad Prolegationem Avenionensem, verisimilius est, quòd ex sola Summi Pontificis benevolentia fuerit de dicta Abbatia provisus, & non ex prævio Ducis consensu, de quo nullum extat documentum.

59. A collatione Abbatiæ de Sixt Gebennen. Diœcesis, facta per Clementem X. Abbati Cagnolo prævia Ducis intentione, sumi non potest argumentum pro Abbatiis Pedemontis; illa enim sita est in Sabaudia, & occasione illius, Serenissimi moderni Ducis Genitor Nuncio dixit: quòd non se opponeret sensibus Romanæ Curiæ quoad Abbatias Pedemontis; *ma che non gli si tocchi la Savoja. d.num.*33.

60. Ex Abbatiis, quæ dicuntur provisæ sub Innocentio XI. aliæ sunt de Jure-patronatus Serenissimæ Domus,ut sunt *Casanovæ,& Altacombæ*:Aliæ sunt in *Sabaudia*, ut *Sanctæ Mariæ de Abundantia,Sanctæ Mariæ de Alpibus, & de Sixt*; Unde nihil refert,quòd præcesserit Ducis consensus. Reliquæ verò semper liberè provisæ fuerunt, absque ulla relatione ad consensum Ducis, aut illius privilegia.*Summ.num.*24.*& seqq.usque ad* 31.

61. Septimò objicitur, quòd Reges Christianissimi in Comitatu Bressiæ, & finitimis Regionibus, non alio Jure nominent, quàm vigore Indulti Nicolai V. & ex Jure per Sabaudos Principes sibi cesso in Tractatu Pacis anni 1601.quòdque

que non alia ratione nominaverint ad Abbatiam Pineroli; sed quod attinet ad Bressiam parùm refert an, & quo jure ibi Rex Christianissimus nominet; Cùm enim Regiones illæ ultrà Rhodanum consistant, & ad Sabaudiam Ultramontanam pertineant, intentio, seù consensus in illis admissus trahi non potest in argumentum pro Regione Pedemontana.

62. Abbatiam verò Sanctæ Mariæ de Pinerolo fuisse semper prævio Regis Christianissimi consensu provisam, in facto non subsistit. quando Arx illa in potestatem Ludovici XIII. devenit, in dicti Monasterii possessione reperiebatur Franciscus d'Agliè, Vir Nobilis Pedemontanus, qui cùm novis Ministris gratus non esset, in manibus Summi Pontificis statim Abbatiam dimisit. Regis Consilium Juris nominandi prætensionem excitavit; sed nominationem Urbanus VIII. & Innocentius X. constanti animo rejecerunt; Quamobrem spatio 25. annorum Abbatia vacavit: Agnita tandem rei veritate, Cardinalis Mazzarinus scripsit, *Che Sua Maestà lascia libera la detta collazione a Sua Beatitudine*. Undè Alexander Crescentius, tunc Bituntinus Episcopus, & Nuncius Apostolicus, postmodùm verò Cardinalis, respiciens collapsam Ecclesiasticam Disciplinam ob tàm longævam Abbatiæ vacationem, anno 1656. supplicavit Summo Pontifici pro illius collatione ad favorem Comitis Michaelis-Angeli Broliæ, interpositis etiam officiis bo. me. Cardinalis Spadæ ejusdem Comitis Affinis. *Summ. num.* 49. Non placuit à principio Summo Pontifici persona à Nuncio proposita, fuitque ei injunctum *di far riflessione ad altri soggetti*; sed respondente Nuncio, neminem in iis temporum circumstantiis inveniri aptiorem, & medio juramento in alia Epistola id confirmante. *Summ. num.* 50. *&* 51. Comes præfatus à Summo Pontifice Abbatiam obtinuit, uti de libera collatione Sedis Apostolicæ. *d. num.* 51. & jurejurando promisit *di non far dichiarazione, o atto alcuno ad instanza di chi si sia, quale in qualunque modo sia, o possa essere ripugnante alla libertà della Provisione Apostolica. Summ. num.* 52. Hoc modo diù Abbatiam ille possedit, quam anno 1678. Josepho-Hyacintho Broliæ resignavit. *d. num.* 34. *litt. MM.* nullo paritèr interveniente Regis Christianissimi consensu.

63. Octavò objicitur, quòd sub appellatione Ducis, Nationisque Sabaudiæ comprehendantur etiam Pedemontani, qui ex communi usu loquendi appellantur Sabaudi, & eorum Ecclesia in Urbe *de' Savojardi*, appellatur; quia nec iste communis usus loquendi probatur, nec probatus relevaret ad interpretandas Constitutiones Pontificias, quæ proprio, & particulari vocabulo Ducem Sabaudiæ à Principe Pedemontano, & unam ab altera Natione, & Regione distinxerunt Gregorius XIII. *Constit.* 6. §. 2. *&* 3. *Constit.* 7. §. 1. & Clemens VIII. *Constit.* 102. *num.* 6. earumque Ecclesiam in Urbe, Sanctæ Syndonis Sabaudiæ, & Pedemontanæ Nationis vocavit Alexander VII. in Brevi Beatificationis Francisci de Sales 28. Decembris 1661. in actis collectis per *Dominicum Cappellium fol.* 17. *&* 19. & ipsemet *Cappellius fol.* 22. §. *Quoniam*, & inter Constitutiones ejusdem Pontificis *la* 118. §. 4. *in fine*; Ideòque dum agitur de interpretatione Indulti Pontificii, illa potiùs venit desumenda ex solito Pontificum, quàm aliorum. *Rota coràm Royas decis.* 286. *num.* 5. *& in recent. decis.* 316. *num.* 7. *part.* 9.

64. Et profectò, licèt ambæ Provinciæ sub uno, eodemque Principe sint, nihilominùs diversos Judices, & Senatus habent, nec una judicatur legibus alterius, sed æquè principaliter unitæ dicuntur, ex pluribus relatis per *Jo. Antonium ab Ecclesia in observ. Senat. Pedemont.* 2. *num.* 2. *& seqq.* Senatus Pedemontanus nullam

nullam habet Jurisdictionem contra existentes sub Senatu Sabaudiæ . idem ab *Ecclesia observ.177. nu.17. in fine*; & è converso Arresta Senatus Sabaudiæ nullam habent vim in Regione Pedemontana , ea reddita ratione,quia consideratur tanquam diversæ Ditionis, licèt sub Dominio ejusdem Principis existant . idem *ab Ecclesia in observ.178.num.5.& 6.& in 2.parte de appellat. observ.21.nu.11.* & testatur *Faber in C.lib.7.tit.20.defin.2.per tot.& in gloss.num.2.& 5.* adeoque considerantur dictæ Provinciæ, & nationes inter se distinctæ, & separatæ,ut neque ipsemet Dux valeat Jus dicere in uno Territorio de rebus , ac personis alterius Territorii, ut in specie de Duce Sabaudiæ. *Curtius Jun.in l.fin. de Jurisd. omnium Judicum*,& ibi *Cagnol.n.32.Sola ad Constit.Sabaudiæ in Titul.de Edict. Annon.glos.7.num.2.& 3.*

65. Nec restringendo Indultum intrà Ditionis Sabaudiæ limites,esset illud reddere elusorium , cùm Sabaudia propriè sumpta intrà pauca oppida coarctetur ; quia Sabaudiæ Dominia non restringuntur ad eam Regionem tantùm , quæ propriè *la Savoye* nuncupatur ; sed illius sex sunt partes , nempè Sabaudia propria , Genevensis , Mauriana, Tarantasia, Fossiniacus , & Caballicus tractus. *Baudran in Lexicon Geographico verbo Sabaudia , Mallet. description. de l'Europe tom.5.cap.17.de la Savoye fol.mihi 124. vers. On divise.Petrus d'Avity Description generale d'Europe tom.2.fol.274.* Intrà quas Regiones verificatum Indultum , non potest dici intra pauca Oppida coarctatum ; cùm juxtà præsentem rerum statum , etsi Sabaudiæ Provinciæ sint diminutæ , aut permutationibus, aut vicinorum occupationibus, attamen habent in circuitu milliaria 300.*Franc. Aug.ab Ecclesia in Corona Regal.Sabaud.p.1.fol.3.*

66. Tandèm non stringit argumentum , quod sit super identitate rationis militantis tàm respectu Sabaudiæ, quàm Pedemontis ,aliarumque Regionum ; Tùm quia in hac materia non debet fieri extensio de loco ad locum , sivè ex idètitate rationis. *Royas decis.279. num.17. apud Dian. Oper.moral.tom.8. decis.9.§. Nec demum,& in recent.decis.65.num.2.& 3.par.15.& decis.134.nu.3.part.18.* sive ex majoritate.*Caputaq. decis.85.num.2.part.2. Duran.decis.154. num.10. & 24.* Tum quia ratio evitandi status perniciem in Indultis expressa , magis adaptatur Sabaudiæ, quàm Pedemontio; Illa enim extrà Italiæ fines,& ultrà Montes consistens , vicinitatem habet cum nationibus inter Bella natis , & educatis , & præsertìm cum Elvetiis , cum quibus Sabaudi in perniciem Status fœdera inire solebant , adeoque plurimum Ducum intererat , quòd inibi præessent personæ Statui non suspectæ : Et ex hac identifica ratione Clemens VII. concedens Indultum Carolo Sabaudiæ Duci , & ejus Primogenito dumtaxat , nominandi ad Ecclesias , illud restrinxit tantùm ad Gebennen. & Lausanen. in confiniis Status existen.ut ex Brevi,quod inter alia refertur per extensum in calce *consultationis Præsidis Fauzonii* exadverso distributæ; Unde apparet,quòd ratio evitandi Status dispendium non est generalis , itaùt , ultrà terminos in Indultis designatos extendi debeat concessio.

67. Atque ex his credimus, Jura Sanctæ Sedis esse in tuto, absque necessitate assumendi inspectionem: An verba *intentionis*, & *consensus*,quibus utitur Indultum Nicolai V.importent nec ne jus nominandi; si enim illud locum non habet in Regione Pedemontana, labor esset inutilis, vim, & efficaciam eorum verborum modo interpretari;sed reservanda venit hujusmodi inspectio,quando opus fuerit assumere hunc Articulum respectu Abbatiarum Sabaudiæ.

F I N I S.

HYA-

HYACINTHI FALLETTI

MARCHIONIS BOSSII,

SS. Mauritii, & Lazzari Equitis Magnæ Crucis, Regii Consiliarii, ac Supremi Senatus Regiæ Cameræ Summariæ in Regno Neapolitano Præsidis,

CONSULTATIO

PRO REGALI CELSITUDINE

SERENISSIMI

DUCIS SABAUDIÆ,

IN CAUSA

CUM DATARIA APOSTOLICA.

Qua in consultatione refelluntur quæ novissimè pro eadem Dataria in Curia Romana scripta fuerunt.

EDITIO SECUNDA.

ANNO cIↃIↃccx.

SUPERIORUM PERMISSU.

HYACINTHI FALLETTI

CONSULTATIO.

1.
Esponsa Juris legimus pro Datarla Apoſtolica in cauſa cum Regali Celſitudine Sereniſſimi Ducis Sabaudiæ, in Curia Romana reddita; & mirati equidem ſumus tantam Inſignium Virorum induſtriam, ut rem claram, extra omnem controverſiæ aleam conſtitutam, quàm acriter in dubium trahere doctis ſcriptionibus conati ſint; At bona Sereniſſimi Ducis cauſa animos nobis facit, ut cuncta ex adverſo excogitata penitùs refelleremus; Onus tamen, quale ſit, mihi ſuper impoſitum ſentio: in hac ſcilicet cauſa ſcribere, in qua Vir Sapientiſſimus doctiſſimè, eleganterque, more ſuo, pro Sereniſſimo Duce jam pridem tàm feliciter ſcripſerat, quem non terruiſſet? rem enim actam egimus, & vetera, ut ajunt, retexímus; Verùm aliqua in medium prodere conſilii eſt, quæ tribus Capitibus abſolvemus.

Primò, Literas Summi Pontificis Nicolai V. omnem Regionem Dominii Ducis Sabaudiæ comprehendiſſe.

Secundò, cuncta ex adverſo excogitata circa intellectum literarum Nicolai V. cauſam Sereniſſimi Ducis juvare.

Tertiò, nec rem judicatam, nec obſervantiam Datariæ Apoſtolicæ prodeſſe.

Literas Summi Pontificis Nicolai V. omnem Regionem Dominii Ducis Sabaudiæ comprehendiſſe.

2. Patet hoc Caput evidentiſſimè; literæ enim Summi Pontificis Nicolai V. diriguntur ad Ludovicum Ducem Sabaudiæ ob merita ipſius Ludovici, in illis verbis: *Nihilominùs dilectum filium, nobilem Virum, Ludovicum Ducem Sabaudiæ, qui uti Catholicum decet Principem, nobis & dictæ Sedi plenè aſſurgens, obedientiæ debito pro ſuæ devotionis affectu à nobis attolli meruit*. Ideòque certiſſimum eſt, Ludovicum fuiſſe in iis literis principaliter conſideratum, dignitatem verò Ducis Sabaudiæ adjectam poſt nomen proprium Ludovici, expreſſam fuiſſe ad demonſtrandam Perſonam Ludovici, ut docet *Juris-conſultus in l. ſi communis ſervus 17. ff. de ſtipulatione ſervorum*. ibi: *Si verò ita, Lucio Titio, & Cajo Sejo Dominis meis, dare ſpondes, dubitaretur utrum per viriles partes, an pro Dominica portione eis deberetur, & intereſſet quid cujus demonſtrandi gratia eſſet adjectum, & quæ pars ejus ſtipulationis principalem cauſam haberet, ſed cùm ad* Nomina *priùs decurſum eſt, rationabilius eſſe videtur pro virili parte ſtipulationem eis acquiri, quòd* Dominorum *vocabula* pro demonſtratione *habeantur*.

3. Sanè verba ad demonſtrandum appoſita non reſtringunt diſpoſitionem, nec locum. *Gloſſa in cap. 1. verb. Italiæ de temporib. ordinationum in 6.* & inquit *Andreas de Iſernia in rubrica titul. quo tempore miles inveſtituram petere debeat à n. 4.* Imò etiam in dubio verba *ad demonſtrandum* cenſerentur prolata, non an-

tem ad restringendum *l. quidam 96. ff. de legat. 1 l. Lutius 12. de alimentis legatis, Franc. Burfat. in conf. 149. num. 71. Beretta in conf. 62. num. 1. Anton. Faber, Cod. lib. 5. tit. 7. de jure dotium, defin. 57. in fine*: etiam in materia odiosa. *Rota Romana* penès *Ludovisium decis. 516. num. 8.*

4. Nec aliter in iis literis Summus Pontifex Nicolaus V. Ludovicum denominare debuisset; Nam ut omittam in denominandis Personis, digniorem denominationem esse exprimendam, ut tractant Canonistæ *in cap. solitæ De majoritate, & obedientia*, & Civilis juris Interpretes *in l. quæritur, ff. de statu hominum, & in l. Imperium, ff. de jurisdictione omnium Judicum*, quos sequitur *Joseph Oldradus de rescriptis part. 1. præludio 25. num. 86.* ibi: *Puta quando in eadem persona concurrit duplex dignitas, prout si esset Dux, & Comes, vel Dux, & Marchio, tunc enim attenditur major dignitas, & sic quod est dignius, cùm ab ea dignitate denominetur, ut per Jasonem, in supradicta l. Imperium n. 3. circa medium vers. 2. principaliter, & per Innoc. in cap. solitæ De majoritate, & obedientia, ubi DD. passim.*

5. Illud quidem constat apertissimè, temporibus Amedei primi Ducis Sabaudiæ, ejusque filii Ludovici (ad quem literæ Nicolai V. directæ sunt) Ducem Sabaudiæ titulo Ducis Sabaudiæ uti digniorem denominatum fuisse; cùm apud Italos dignitatem Ducis sublimiorem dignitate Principis testetur *Scipio Ammiratus in historia Familiarum nobilium Regni Neapolis lib. 1. in titulo del Duca fol. 32. lit. E.* ibi: *Nel Reame i Principi precedono a' Duchi, ma nel rimanente d'Italia par che Principe sia meno di Duca, chiamandosi Principi i figliuoli primogeniti de' Duchi.*

6. Undè in negotiis quoque pertinentibus ad Regionem Pedemontanam denominabatur Amedeus Dux Sabaudiæ, posteà Ludovicus ipse ob abstentionem Amedei ab anno 1445. denominabatur Dux Sabaudiæ, etsi antea Princeps Pedemontium denominaretur, ut constat ex scripturis adductis ab *Antonio Fabro* in *consultatione* sua *de Montisferrat. Ducatu in compendio facti à fol. 29.* ibi: *Item ad majorem præmissorum observantiam teneantur, & debeant ipsi Ill. Joannes, & ejus prædicti successores hujusmodi homagium cum suis promissionibus, & cæteris clausulis in mutatione cujuslibet Domini, & vassalli facere, & solemnitèr præstare dicto Domino Duci Sabaudiæ, & suis infra terminum juris, aut post incontinenti sine quacunque morosa dilatione*; & paulò inferius ibi: *quæ præmissa omnia Capitula prolocuta fuerunt, & unanimitèr concordata inter ipsos Dominos Duces Sabaudiæ, Marchionem Montisferrati, & Joannem ejus primogenitum*; & fol. 32. ibi: *Ad Excellentissimum Ducem Sabaudiæ Dominum meum metuendissimum*, & subsequitur: *Humillimi, & obedientissimi servi, & subditi Manfredus, & Petrus Marchiandi*, superscripta *Duci Sabaudiæ Domino nostro metuendissimo*, & fol. 26. in epistola scripta à Joanne filio Marchionis Montisferrati Amedeo Duci Sabaudiæ, ita fit mentio Ludovici ejus filii, prævia *humili, & devota recommendatione de conclusione, Dei laude, firmata pridie in Taurino inter Illustrem, & Excellentem Dominum Genitorem meum honorandum Dominum Marchionem, & Illustrem, & Excellentem Dominum, & Consanguineum meum honorandum Dominum Principem Pedemontium*, & fol. 12. in altera epistola Marchionis Montisferrati, ibi: *Cùm pro implemento conventionum pridiè initarum inter Illustrem, & Excellentem Nepotem nostrum Dominum Principem Pedemontium, & Generalem Locumtenentem Illustrissimi, & Excellentissimi Fratris nostri honorandi Domini Sabaudiæ Ducis, ac ejus proprio nomine parte una.* idem repetitur fol.

48.

48. fol.49. fol.50. Ita quoque in instrumentis publicis denominari solebant, fol. 53. Demùm ab anno 1445. ob abstentionem Ducis Amedei sui Patris incœpit Ludovicus denominari sublimiori illo titulo, scilicet Dux Sabaudiæ, & non ampliùs Princeps Pedemontium, ut ex scripturis relatis fol.57. ibi: *In Terris, Castris, Villis, districtibus, & locis, quos, quas, & quæ ipse Illustris Dominus Dux Sabaudiæ tenet*; & fol. 56. ibi: *Alienationibus, sivè distractionibus regalium, feudorum feudalium, & temporalium prædictorum, & pertinentiarum ab eodem, per vim forsan, dolum, metum, sivè aliam sinistram machinationem, aut aliàs quovis modo indebitè exactas, & extortas per quascumque, & præsertim per Illustrem Ludovicum Ducem Sabaudiæ nostrum, & Imperii Sacri Principem fidelē nostrū.*

7. Imò etiam post Ludovici tempora homagium à Vassallis Regionis Pedemontanæ præstandum Ducibus Sabaudiæ sub simplici denominatione Ducis Sabaudiæ jussit Maximilianus Imperator præstari anno 1504. ut penès eundem *Antonium Fabrum in d.consultatione fol.66. ergà finem* in investitura concessa à Maximiliano Imperatore feudorum in Regione Pedemontana beneficio Gullielmi Marchionis Montisferrati legitur. ibi: *Sub pœna privationis feudorum, quæ tenet à nobis, & Imperio sacro, amissionisque prænarratarum rerum, & bonorum ipsi Sabaudiæ Duci applicandorum, indignationisque Regiæ nostræ gravissimæ, quatenùs juxtà formam prænarratorum contractuum cum ejus prædecessoribus initorum, eidem Duci Sabaudiæ, & suis prædictis successoribus fidelitatem, & homagium præstet, & de prædictis investituram accipiat, omni exceptione rejecta.*

8. Et cùm de negotio ad Regionem Pedemontanam spectante debuisset Sūmus Pontifex Eugenius IV. anno 1434. literas mittere ad Amedeum Patrem Ludovici, datas Florentiæ, non vocavit ipsum Principem Pedemontium, sed solùm Ducem Sabaudiæ, ut penès eundem *Antonium Fabrum* in prædicta *consultatione fol.40.* ibi: *Eugenius Episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio nobili Viro Amedeo Duci Sabaudiæ salutem, & Apostolicam benedictionem*: sic Sixtus IV. in suis literis concessis Yolant Ducissæ Sabaudiæ circa beneficia, & dignitates sistentes in dominiis ultra, & citra montanis, nominavit ipsam Yolant, solo titulo Ducissæ Sabaudiæ, & Philibertum Ducē Sabaudiæ: idemque Innocentius VIII. ac Julius II. in eorum literis concernentibus quoque regionem Pedemontanam, denominaverunt Duces Sabaudiæ solo titulo Ducum Sabaudiæ.

9. Et Amedeus ipse Dux Sabaudiæ, ejusque filius Ludovicus, jurisdictionem in regionem Pedemontanam, & regionem Sabaudiæ, junctim sub uno Præside, Camberii morante, exerceri mandaverant ab anno 1416. usque ad ann. 1459. longè post literas Nicolai V. editas anno 1451. ut scribit Episcopus *ab Ecclesia* in sua *Corona Reali part.1.c.1.fol.74.* ibi: *Indi eresse in esso Chiamberì un consiglio per le cose di giustizia, nel quale stabilì due Presidenti, cioè uno per la Savoja, e Piemonte, e l'altro per la Città, e Contado di Geneva, nuovamente per la estinzione de' suoi antichi Conti alla sua Ducal corona aggionti, assignandoli alcuni Consiglieri con titolo di Collaterali: instituendo parimente per gl' interessi del Patrimonio un altro Presidente, ed alcuni Mastri de' conti, Avvocati, e Procuratori, quali Magistrati si sono poi in numero d'Officiali accresciuti, conforme s'è ampliato lo stato, ed in conseguenza si sono moltiplicate le facende*: & scribit quoque *Antonius Thesaurus in præfatione ad decisiones sacri Senatus Pedemontani nu. 20. vers. hujus.* ibi: *Hujus verò Magistratus duplicem ordinem composuit, unum nempè, qui cum ipso Principe resideret, cujus caput esset Cancellarius, ut habetur*

lib.2.

lib.2.suorum decretorum cap.5.6.& 7. Alterum ex uno Præside, & duobus Collateralibus constantem Camberiaci judicare disposuit anno circa 1430. *ut colligitur ex eodem libro cap.36.37.& 38. Ludovicus verò ejusdem filius cùm ad Cismontanas Provincias tutiùs conservandas, regendasque, in hac Pedemontium Regione degeret, in hac ipsa Taurinorum Augusta aliud Consilium ad formam illius, quod Camberiaci residebat, statuit, cui ad tollendas tot causarum appellationes, & pro sententiarum executionibus, Præfecti Prætorio prerogativam concessit anno* 1459. *ut patet ex his, quæ adnotavit Dominus Philibertus Pingonius in sua Taurin. Augusta pagina mihi* 61. *&* 65. qui tamen novus Senatus in Taurinorum Augusta residens denominatur *Il Senato Ducale di quà da' monti in Torino sedente*, ut patet ex libris Edictorum in tribus voluminibus distinctis, sub titulo: *Editti antichi, e nuovi de' Sovrani Principi della Real Casa di Savoja, delle loro Tutrici, e de' Magistrati di quà da' Monti.*

10. Pergit primùm Nicolaus V. in iis literis præfari, cur Ludovico Duci Sabaudiæ ea promitteret, quæ ibi inferiùs expressè promissa leguntur, in illis verbis: *Congruit tamen Nos Catholicos Principes Nobis, & Apostolicæ Sedi devotos, quo id à nobis sincerè requiritur, propensioribus favoribus prosequi, ne status sui dispendia subeant, & quævis ipsos conturbet adversitas intestina*: quod iterum paulò inferius repetit: *ne sui status succedat dispendium, aut alia quævis adversitas intestina.*

11. *Merita ergo Ludovici, & ne sui status succedat dispendium, aut alia quævis adversitas intestina conturbet*, in præfatione earum literarum à Nicolao V. exposita sunt, ut non sit dubio vertendum, quin ea verba in præfatione apposita totam dispositionem earum literarum declarent, & regant. *l. Titia* 134. *§. idem respondi, ff. de verborum obligat.* & scribunt *Oldradus in cons.* 103. *quæstio est circà tex. in cap. quorundam, §. circa de elect. lib.6. Aymon Cravetta cons.*392. *nu.*4. *Gaspar Thesaur. qu. forens. part.* 1. *qu.* 1. *num.* 2. imò denotant causam finalem disponentis. *Crav. in cons.*888. *num.* 2. præcipuè si in præfatione verba sint geminata, ut in his literis Nicolai V. ibi: *ne status sui dispendia subeant*: & inferiùs *ne status sui succedat dispendium*; verba enim in præfatione geminata totam dispositionem regere, atque ex iis totam intentionem, ac causam finalem oriri, certum est. *Riminald Junior in cons.*578. *num.*17. *& num.* 15. *post Decium cons.*20. *nu.*12.

12. At quis dubitare unquàm poterit, statum Ludovici Ducis Sabaudiæ omnem Regionem sibi subjectam, sivè Sabaudicam, sive Pedemontanam, sive omnem aliam non comprehendisse? Status enim complectitur omnia membra subjecta alicujus Imperio, vel Dominio. *Institutionibus de justitia, & jure tit.* 1. *§. hujus studii, Glossa in verbo Rei Romanæ*. ibi: *quo ad statum Rei Romanæ spectat*: & ut inquit *Seneca lib.* 1. *de clementia cap.*4. ibi: *Tutores publici status. cap. ex parte ii De transactionibus.* ibi: *pro ut statu Imperii*, ubi *Gonzalez* exponit in Regionibus Orientalibus subditis *lit. T.* ibi: *erat enim Status Imperii Orientalis adhuc debilis; nam cùm occupata esset Constantinopolis anno* 1244. *continuis bellis Græci Orientem vexaverunt, usque dum anno* 1259. *Michael Palæologus Constantinopolim occupavit.*

13. Status enim est nomen universale, quod recipit augmentum, vel diminutionem ex Provinciis, & Feudis, quæ Princeps acquirit, vel ipsi auferuntur in quacumque regione, ex quo dicitur augeri, vel minui, & fieri potentior, magisque timendus, & è contra: ut de statu Imperii scribunt *Baldus in cap. intelle-*

cto

&c 33.*num.5.de jurejurando*, *Georgius obrech.de Jurisdict.lib.2.cap.7.à num.2.*de statu Regis Hispaniæ scribunt *Lancellottus Gallia in cons.46. num.40.* sequitur *Andreas Knichen de jure Territorii cap.1.num.321.* sic de statu Ducis Sabaudiæ, etiam de Feudo ad Regionem Pedemontanam spectante scribit *Soccinus senior cons.4.num.11.vers.potuit lib.3.* & de ejus Statu augendo in regione Pedemontana scribit *Joann.* filius primogenitus Marchionis Montisferrati in epistola sua missa ad Amedeum Ducem Sabaudiæ, anno 1435. relata ab *Antonio Fabro in consultatione Montisferrati part. 2. fol.* 398. & refert *Nicolaus Doglionus in suo Theatro Principum par.6. anno* 1342. ubi tractat de Amedeo VI. Comite Sabaudiæ, Episcopus *ab Ecclesia* in sua *Corona Reali part.1. cap.1. in fine*, & alii passim innumeri.

14. Exponamus modò quæ verba Nicolaus V. in dispositione earum literarum subjunxerit. ibi: *Favore benevolentiæ specialis, eo considerationis nostræ respectu prosequi volentes, quo firma fiducia, omnem sibi tollet suspicionis causam, ne ex promotione quorumvis ad quarumcumque Ecclesiarum, vel Monasteriorum infrà districtum sui temporalis dominii consistentium regimina, seù provisionibus quibuslibet de quibusvis dignitatibus dispositioni nostræ reservatis, ibidem consistentibus, quibuscumque Personis per Nos faciendis, sui status succedat dispendium, aut alia quævis adversitas intestina: præfatum Ducem harum serie certum reddimus, & sibi promittimus, quòd ipso, & dominio hujusmodi in integritate dictæ obedientiæ persistentibus, ad quarumcumque Metropolitanarum, vel aliarum Cathedralium eorumdem Regimina, aut dignitates Abbatiales infra districtum prædictum neminem præficiemus, seù illis de quorumcumque personis non providebimus, nisi habitis priùs per nos intentione, & consensu ipsius Ducis de personis idoneis ad hujusmodi regimina, seù dignitates promovendis, vel de quorum Personis tales provisiones fuerint faciendæ.*

15. Meliora verba, & ampliora quis desideret? Promittit enim Nicolaus V. & certum reddit Ludovicum Ducem Sabaudiæ infra *districtum sui temporalis dominii, ipso, & dominio hujusmodi in integritate dictæ obedientiæ persistentibus, infrà districtum prædictum neminem præficere, nisi habitis intentione, & consensu ipsius Ducis*, quæ verba *sui temporalis dominii* referuntur ad personã ipsius Ludovici Ducis Sabaudiæ, ut scribit *Horatius Montanus de regalibus in præludio num.18. vers. respondeo*; At quis ignorare poterit districtum dominii temporalis Ludovici Ducis Sabaudiæ omnem regionem ipsi subditam comprehendisse?

16. Dominium namque temporale Principis est ea suprema potestas, quam ipse exercet in omnes suos subditos, ut colligitur ex *lib.1. Regum cap.8.* ibi: *Rex erit super nos, & erimus nos quoque sicut omnes gentes, & judicabit nos Rex noster. Horatius Montanus in præludiis de Regalibus num. 15.* ibi: *In persona autem Regis residet supremum regale dominium, quod in esse deducitur à populo in initio erectionis Regni submittendo se homines insimul cum territorio uni personæ. Bart. in cons.159.* sed optimè colligitur ex *lib.1. Regum c.8.* Appellatur autem dominium à verbo dominor, propriè *signoreggiare*, non quòd personæ subditorũ sint in dominio Regis sicut servus privati; patet quia dixerunt erit super nos, & judicabit nos, sed dicitur Rex Dominus personarum subditorum suorum, ratione jurisdictionis, & Imperii, quæ habet in suos subditos, sic Robertus Rex declaravit in *cap. Regni nostri ad Regale fastigium*: & sic verè est jus superioritatis, seù jurisdictio, quam sic appellat *Imperator in cap. 1. supra de allodiis*, & scribit *Andreas Knichen de jure territorii cap.1. n.61.*

17. Sum-

17. Summus enim Pontifex, etsi literas mitteret ad Imperatorem nunquàm uteretur verbo Imperii, sed Regni, aut dominii, sic scribendo Imperatori inquit: *Deum Regnum vestrum conservet*, non dicit *Imperium. cap.acta in titulo de pace Constantiæ, cap.inter dilectos §.3.quia falsum, extrà de fide instrument. tit.de pace tenenda*, *& ejus violatoribus in principio*. ibi: *Solium Regiæ Majestatis, Joannes Redinus de majestate Principis in verbo Imperatoriam majestatem nu.*11.

18. Sic Eugenius IV. scribens Amedeo primo Duci Sabaudiæ, loquens de Imperio Reipublicæ Venetæ, utitur verbo dominii, ut refert *Antonius Faber* in sua *consultatione Montisferrati fol.*41. ibi: *Demumverè pace inter Dominium Venetorum, ipsumque Ducem Mediolani, & Marchionem præfatos contracta*, sic Summus Pontifex Callistus anno 1453. gratias agens Ludovico Duci Sabaudiæ inquit: *intelleximus quemadmodum per totum Dominium tuum mandasti publicari Cruciatam*, ut refert *Paulus-Emilius in Car.VII.* & alii, quos refert *Raynald.tom.*18.*ann.*1457.*nu.*6. & usus est *Justin.in l.2.§.& cum placuisset, ff.de origine juris*, in illis verbis: *ut ipsi, & factio sua perpetuò Rempublicam occupatam retineret nimia, atque aspera dominatione.*

19. Undè *Nicolaus Perrottus* vir clarissimus, qui temporibus Nicolai V. floruit, de quo scripsit *Spera de nobilitate Professorum Grammaticæ p.* 177. *Nicolaus Perrottus à Saxoferrato adolescens in ludo pueros docuit tanto concursu, ut mox latinæ linguæ rudimenta utili compendio ad normam digesta, & idcircò facilè discentibus capienda: publicatas exindè Romæ græcas literas, pertinaci studio consectatus, fretusque Bessarione Cardinali Nicæno, cui erat à cubiculo, tàm perfectè, feliciterque profecit, ut Polybius Scriptor historiarum gravissimus latinitati donaretur, ex quo, Laurentio Valle excepto, omnium latinæ elegantiæ longè studiosissimus existimatus est. à Bessarione ob ingenii ubertatem, & excellentiam honoribus, & divitiis cumulatus est, majora accepturus si post mortem Nicolai V. in comitio Pontificio tres Cardinales omnium consensu Bessarionem Pontificem renunciare volentes admisisset, respondens, non vacare tunc hero suo studium intermittere, ut cum istis colloqueretur*; is inquàm *Nicolaus Perrottus* in sua *Cornucopia linguæ latinæ* in verbo *dominium pag.* 114.*num.*30. scribit ibi: *Hinc Dominium pro Imperio, & Principatu accipitur, & dominor hoc est Imperium gero, & dominatio Imperium, & dominatus Principatus*, & pro Imperio sumpsit *Quintus Curtius de rebus gestis Alex. Magni lib.6.in princ.vers. non tamen.*ibi: *duarum nobilissimarum bello Gentium exercitus pari Marte pugnabant, Lacedæmonii vetera, Macedones præsentia decora intuebantur: illi pro libertate, hi pro dominatione pugnabant.*

20. Sanè Dominium, vel Imperium unum est individuum in Principe, sub quo continentur omnes Regiones, vel Provinciæ ipsi Principi subditæ quibuscumque temporibus subjectæ sint, etsi separatis, diversisque legibus, Titulis, & Præsidibus gubernentur, ut inquit *Justinianus in instit.in præfat.§.quorum.* ibi: *Quam aliæ numerosæ Provinciæ ditioni Romanæ, nostroque additæ Imperio, & Cod.lib.*1.*tit.*27.*de officio Præfecti Prætorio Africæ, l.*1. *per totam, & in §.quoergo in fine*. ibi: *ut universa Africa sentiat Omnipotentis Dei misericordiam, & cognoscant ejus habitatores, qui à durissima captivitate, & jugo barbarico liberati, in quanta libertate sub felicissimo nostro Imperio degere meruerunt*; dicitur enim Imperium, seù Principatus Corpus, quod ex distantibus membris, & corporibus constat. *Joan.Harpprechtus in tit. proemii instit.nu.*71. & jurisdictio Prin-

cipis

cipis est individua, quæ non circumscribitur loco, nec tempore. *Reg. Tapia in decis. Supremi Consilii Italiæ 4. nu.30.* unaque est in magnis, ac in parvis, ex *cap. majoribus extra de præbendis*: in quæsitis, ac in quærendis. *Horat. Montan. de Regalibus in præludiis num. 14. vers. aliàs erit ex se.*

21. Et novum certè satis esset, ac inauditum (à nemine in tàm vasto juris nostri Scribentium pelago hactenùs tentatum) si pro Dominio ipsius Principis intelligere vellemus regionem unam ab ipso Principe dominatam, ut cùm dirigantur literæ ad Ludovicum Ducem Sabaudiæ, ejusque Dominium, intelligendum esset non de suo Imperio, ac jurisdictione in omnes Provincias sibi subditas, sed de Regione Sabaudiæ dominata, & quæ est sub Dominio ipsius Ducis, & pars materiæ ipsius Imperii, ac Principatus; esset enim hoc non tantùm pervertere verborum vim, ac proprietatem, sed esset ea penitùs in oppositum convertere, ut cùm oratio directa sit ad Principem, ejusque Dominium, referatur è contra ad Regionem subjectam dominatam, quod literis ipsis Summorum Pontificum ad Sabaudiæ Principes directis repugnat evidentissimè. Nam in literis Sixti IV. confirmantibus illas Nicolai V. fit mentio Ducatus, Comitatuum, Terrarum, & aliorum Dominiorum Sabaudiæ ultrà, & citrà montanis, Dominio ipsius Ducis subjectis, distinguendo Regiones dominatas, Ducatus, Comitatus, aliaque hujusmodi dominia subjecta, à dominio ipsius Ducis; undè Regio Sabaudiæ est sub dominio Ducis Sabaudiæ, non autem est dominium Ducis Sabaudiæ: idemque repetitur in literis Innocentii VIII. & in literis Julii II.

22. Sub dominio enim temporali Ducis Sabaudiæ continentur omnia loca, & feuda in quacunque Regione imperio suo subjecta. *Jacob. de S. Georgio in suo tract. de feudis in verbo Carolus Dux, vers. dubitatur etiam*; undè continentur feuda posita in Regione Pedemontana. *Dionysius Gothofredus ad consuetud. Bituricensium tit.4. §. 2. glos. 1. vers. Parem consuetudinem*; dicuntur enim Provinciæ subjectæ Duci Sabaudiæ, etsi sint extrà Sabaudiam, subjectæque jurisdictioni, & dominio Ducis Sabaudiæ, ut scribit *Nicolaus Doglionus in suo Theatro Principum par.6. anno 1342. in vita Amedei VI. fol. 197. ergà finem*: ut quamvis modernis temporibus Regio Pedemontana regatur sub diverso Senatu, ac Præside a Regione Sabaudica, utraque tamen dicitur esse sub uno Dominio ejusdem Principis. *Joannes-Anton. ab Ecclesia observat. forens. observ. 178. num. 5.*

23. Quod & ipsimet doctissimi Adversarii fatentur, ducta quo ad hanc rem ab eruditissimo Domino Severolo anctoritate *Lamberti Burchii in historia Sabaudiæ edita, una cum aliis voluminibus Reipubl. in tit. Sabaud. Respubl. & histor. Lugdun. Batavor. nu. 24. fol. 306. & 307.* ibi: *Absolvam rem omnem verbis Boteri, ait ille, dominium Ducis Sabaudiæ patet in longitudine ad 330. milliaria Italica, &c. dividi potest dominium Ducis Sabaudiæ in partes duas, sicut & Alpes id dividunt, in Sabaudiam nempè, & Pedemontium: in Sabaudia sunt Episcopatus, &c.* ut hinc constet unum esse Dominium Ducis Sabaudiæ, sub quo utraque Regio Sabaudica, & Pedemontana continentur, utque infra dictum Dominium æquè utramque regionem comprehendi non sit dubitandum.

24. Et quidem egregiè Nicolaus V. in iis literis promisit infra districtum sui temporalis dominii; Districtus enim sumitur pro omni Territorio, in quo Princeps jurisdictionem exercet. *cap. ubi periculum, de electione lib.6. cap. 1. de allodiis. Philippus Decius in cons. 534. num. 7.* ibi: *pro eodem ponitur districtus, & territorium, & hoc potest suaderi, quia territorium dicitur à terrendo. l. pupillus, §. ter-*

§.territorium, ff. de verbor.signific. & districtus à distringendo; ideò ubicumque quis habet potestatem terrendi, seù distringendi, locus ille dicitur de territorio, seù districtu, ut notat Abbas in cons.20.Videtur primo lib.1.& ex his non videtur dubitandum, quòd locus Spediæ dicatur de territorio, & districtu Januæ, ergo comprehenditur in d.cap.seù statuto.

25. Ubicumque ergo Ludovicus Dux Sabaudiæ exercere poterat jurisdictionem, dicebatur esse infrà districtum dominii sui temporalis; idem enim est habere districtum, ac jurisdictionem in eo loco. *Glossa in §. rursus in verbo potestate institut.de actionib.Baldus in cons.419.num.1. lib.1.* Imò quidquid tractatu futuri temporis veniet sub jurisdictione, dicitur comprehendi sub eodem districtu. *Cynus in l.etiam, Cod.de jure dotium;* cùm jurisdictio sit invisibilis, & incorporalis, & ad oculum demonstrari non possit:demonstratur tamen locus suppositus jurisdictioni. *Bald.in cap.1. num.4.de Allodiis,Horatius Montan.de regalibus in præludiis num.14.* dicitur namque esse infra suum districtum, etiam locus alienus, in quo tamen ipse Princeps jurisdictionem habet. *Andreas Knichen de jure territorii cap.4. num.73.* nam territorium non tàm dicitur unitio corporum, quàm Universitas, sivè collectio quædam juris intellectu, respectu omnium Regionum, seù Agrorum, in quibus habetur jus terrendi, ut inquit *Christophorus Besoldus de jure territoriorum cap.2.in princ.inter suos discursus politicos singulares.*

26. Imò, & alia Nicolaus V. in iis literis subjunxit, ibi: *De aliis verò dignitatibus, videlicet post Pontificales majoribus, & Prioratibus Conventualibus, ac aliàs dispositioni nostræ generaliter reservatis, in districtu præfato, personis providebimus idoneis nonnisi fuerint de locis ditionis ipsius Ducis, aut sibi gratæ, vel acceptæ de aliis locis oriundæ.*

27. Quibus verbis expressè Nicolaus V. promisit, dignitates post Pontificales majores, non conferre in districtu præfato, in quo ipse Dux habebat dominium, & jurisdictionem, nisi Personis de locis ditionis ipsius Ducis, seù nisi essent de districtu, & dominio ipsius Ducis; nàm ditio continet omnia loca Imperio, vel Principatui subjecta, in quocunque Territorio, vel Provincia sint posita, quibusvis legibus, vel magistratibus gubernarentur, dummodò sint sub jurisdictione, seù districtu, & dominio ipsius Principis. *l.2.§.capta,ff.de origine juris.* ibi: *Capta deindè Sardinia, mox Sicilia, item Hispania, deindè Narbonensi Provincia, totidem Prætores, quot Provinciæ in Ditionem venerant, creati sunt. l. 3. Cod.de Infantibus expositis.*ibi:*Sed in omnem Terram, quæ Romanæ Ditioni supposita est hoc obtinere: & in l.2.Cod. de incestis nuptiis,*statuitur, *Neminem qui sub Ditione sit Romani nominis, binas Uxores habere posse. sic Claudianus in Rufum Carmine* 3. cecinit:

. . . sed Latia, quidquid ditione subactum
Vivit, & à primis Ganges horrebat Iberis.

28. Verùm sequentibus verbis in iis literis Summus Pontifex Nicolaus V. ex reservatione priùs facta conferendi Prioratus Conventuales, & dignitates Pontificales, quatuor dignitates excepit. ibi: *Præterea Prioratus Tallacriarum, Ripaliæ, & Novalitii, ac Præposituram Montis-jovis, quæ in confinibus hujusmodi dominiorum consistunt, si & cùm illos vacare contigerit, nulli conferemus, nisi similitèr priùs ab ipso Duce ejus intentione habita de personis quibus fuerint conferendi.*

29. Eorum

29. Eorum enim locorum certissimum est duo esse extra Provinciam Sabaudiæ, intùs scilicèt regionem Pedemontanam, & alia in confinibus Sabaudiæ; omnia tamen infrà districtum dominii Ducis Sabaudiæ; ideoque certissimum quoque est eam Summi Pontificis reservationem fuisse respectu omnium Regionũ Ducis Sabaudiæ, non Regionis Sabaudiæ, cùm exceptio firmet regulam in contrarium, ex *l.quæsitum,§.denique*, & ibi *Bartol.ff.de fundo instructo,l.nam quod liquidè, in fine,ff.de pœnis,Crav.cons.*294.*num.*7.*vers.*10.

30. At minùs ritè doctissimi Adversarii, ex iis verbis Nicolai V. quæ in confinibus hujusmodi dominiorum consistunt, volunt arguere fuisse adposita confinia, & terminos dominio Ducis Sabaudiæ; ibi enim Summus Pontifex non loquitur de dominio Ludovici Ducis Sabaudiæ, sed de dominiis, seù regionibus subjectis, scilicet Provinciis Pedemontana, & Sabaudica, in confinibus quorum dominiorum ea quatuor loca posita sunt; omnia tamen ea dominia, Ducis Sabaudiæ Dominio subiecta, ut patet ex verbis proximè antecedentibus. ibi: *Nisi fuerint de locis ditionis ipsius Ducis*, posteà immediatè subsequitur: *præterea Prioratus Tallueriarum, Ripaliæ, & Novalitii, ac Præpositurum Montis-jovis, quæ in confinibus hujusmodi dominiorum* (scilicèt locorum supra relatorum) *consistunt*; perpetuus enim mos SS. Pontificum fuit regiones subjectas Ducis Sabaudiæ appellare dominia, Principatum verò, & Imperium Ducis Sabaudiæ, appellare Dominium, utpotè unum, individuum, & universale: ut patet in literis Sixti IV. aliorumque Summorum Pontificum successorum. ibi: *Quòd licèt in Ducatu, districtu, ditione, comitatibus, terris, locis, & aliis dominiis Sabaudiæ ultrà, & citramontanis* (En regiones subjectæ) *Dominio ipsius Ducis mediatè, & immediatè subjectis* (En individuum Imperium, & principatus ipsius Ducis.)

31. Tandem Summus Pontifex Nicolaus V. iis literis hæc alia subjecit: *Gratias autem, expectativas, & speciales reservationes quaslibet, cum quibusvis, quæ ex illis descendunt, providendi mandatis in districtu prædicto personis duntaxat, quæ locorum ejusdem districtus, alienigenæ, vel extraneæ non fuerint, nisi fortassis ejusdem Ducis consensus aliis Personis super hujusmodi gratiis obtinendis suffragetur, concedemus.*

32. At quæ Persona alienigena, vel extranea Duci Sabaudiæ dici potest, si sit sub jurisdictione ipsius Ducis, & si non sit de Regione Sabaudiæ, sed de aliis locis sibi subjectis? æquè enim omnes ejus subditi, sub uno Imperio, Dominioque reguntur, ideòque sub eadem Principis potestate alienigenæ non sunt, cùm Princeps eos, non ut extraneos, aut alienigenas, sed ut filios habet, ipseque loco Patris sit, diciturque Pater Patriæ. *l.relegatus* 19.*ff.de interd. & relegat.* ubi *Callistratus*, inquit: *est enim Princeps Pater Patriæ. Andr. de Isernia in cap. unico num.*81.*circà finem, quæ sint regalia, Borcholten de feud.cap.*8.*num.*139.*Cresp.de Valdaur observ.*3.*in princ.Harprect.super instit.in princ. in tit. Proœmii num.*60. *Roland.à Valle cons.*15. *num.*16. *vol.*4. & de Ducibus Sabaudiæ scribit *Sola super constitut.Saband.tit.de edictis Annonæ, glos.*1. *lit.B. num.*2. ex illis verbis Edicti, *di suoi popoli*, ut hinc satis constet districtum prædictum omnia loca, Regiones omnes, in quibus Dux Sabaudiæ jurisdictionem, & jus terrendi habet, comprehendisse.

33. Nec video cur eæ literæ Nicolai V. ad Ludovicum Ducem Sabaudiæ directæ, favore sui Status, sui districtus, sui Dominii, suæ Ditionis, contra vim, & proprietatem verborum ad unam Regionem sui Status, sui Dominii, suæque Ditionis sint coarctandæ; patet enim eas literas ob merita Ludovici à Nicolao V.

redditas fuisse, ut in proœmio earum fatetur, ibi: *à nobis attolli meruit*; Et quis ignorare unquam poterit merita Ludovici erga universalem Ecclesiam? is enim communi bono pacem toto Orbi Catholico restituit, suaque cura, ac diligentia ultimum illud schisma inter Felicem, ac Nicolaum sublatum est, ut testantur omnes Historici, præcipuè *P. Philippus Brietius, suorum Annalium par. 3. tom. 2. anno mundi* 1448. ibi: *actum hoc anno de revocando Felice à Carolo, ejusque filio Delphino, & Friderico, sed fortiùs longè à Ludovico Sabaudiæ Duce Felicis filio, qui & Bolomerium pacem dissuadentem, multorum aliundè criminum reum, lapide ad collum appenso, præcipitavit in lacum Lemanum, ut hic discordiæ, qua flagrabat, sitim extingueret.*

34. Et idem *P. Brietius d. part. 3. tom. 2. anno mundi* 1449. scribit his verbis: *Felix V. hoc anno potissimùm adnitente Carolo VI. Francorum Rege, magno Ecclesiæ bono, Pontificatum abdicavit, magnis ei reservatis honoribus, videlicet, ut perpetuus esset Legatus in Sabaudia, ei venienti Pontifex assurgeret, ille tantùm osculum oris redderet, reservaret ornamenta Papalia, præter delationem Corporis Christi, Annulum Piscatoris, Crucem in pedibus, & umbellam, nec unquam cogi posset venire Romam, id factum Lauzanæ in Synodo, ubi à Legatis impensè laudatus est Amedeus, & dictus egisse quæcumque fecerat in bonum Ecclesiæ, ut huic laboranti liberalitate sua industria, & diligentia, subveniret; Recepti, quoque, a Nicolao Cardinales Felicis, & veris, atque legitimis adnumerati, omniaque constitutionibus, ac diplomatis firmata, Amedeus autem secessum suum Ripalliam repetiit, ut Deo, sibique deinceps vacaret, deposito Pontificatu gloriosior, & sanctior recepto; & in d. p. 3. anno mundi* 1452. iterùm verba facit. ibi: *Obiit denique hoc anno Genevæ pridiè Kalendas Martias annos natus 67. cum 4. mensibus Amedeus, anteà Felix V. Ludovico filio Sabaudiæ Duce successore relicto, post mortem, ut à nonnullis jactatum est, miraculis clarus, Vir sine dubio magnus, dum se demittere potuit, atque ex Pontifice fieri Legatus Pontificis, & ornamenta Papalia ferre contentus*; & *anno mundi* 1434. scribit: *Amedeus primus Sabaudiæ Dux, alter sui temporis Salomon, cùm antiqua omnia vana in hac vita esse deprehendit, factusque eremita, &c.*

35. Imò idem Summus Pontifex Nicolaus V. fatetur in literis editis anno 1449. datis Spoleti, confirmantibus, & approbantibus Concilium Basileense, ibi: *Dum percipimus Venerabilem, & charissimum fratrem nostrum Amedeum primū Cardinalem Episcopum Sabinensem, in nonnullis Provinciis Apostolicæ Sedis Legatum, Vicariumque perpetuum Felicem Papam V. tunc in sua obedientia nominatum, juri quod in Papam asserebat se habere, ad hujusmodi pacem Ecclesiæ obtinendam, cessisse*; & paulò inferiùs, ibi: *Ac etiam omnia, & singula per Ordinarios in dictis locis facta pro bono Pacis, & unione Ecclesiæ.*

36. Porrò literæ etiam in vim Privilegii concessæ contra dispositionem juris communis, illud corrigentes, ideòque odiosæ non sunt restringendæ contra vim, & tenorem verborum, à quorum proprietate nunquam est recedendum, ut post *Suarez de legibus lib. 8. cap. 28.* scribit *Gonzalez in cap. porrò 7. num. 2. vers. nec ad restringendum de privilegiis.*

37. Verùm ubi literæ, etiam si in vim Privilegii, & de se exorbitanti à jure communi, à Summo Pontifice ob merita largiuntur, nullam restrictionem pati possunt, sed amplissimè sunt interpretandæ, ut inquit *Riminald. junior cons. 558. num. 41.* ibi: *Id præter Ancharanum comprobatur, considerando principium dictæ Bullæ,*

Bullæ, in qua Bonifacius asserit inviolabilem devotionem, & fidei puritatem dilecti filii, Virique nobilis, Alberti Marchionis Estensis, & Populi Ferrariensis versùs Ecclesiam Romanam, ex quibus apparet, atque colligitur, quòd sicut causa remunerationis est favorabilis, & ex ea specialia multa inducta sunt, ut notatur *in l.sed & si lege, §.consuluit, ff.de petit.hæredit.quæ Jason, & Claud.aquensis enumerant*: & in Papa tradit post multa *Cravetta in tract.de antiquitate temporis in principio num.* 4. paritèr dicta Bulla remuneratoria favorabilis censeri debet, & ob id ampliari. *cap.odia, de regulis Juris in 6.* nam quodlibet Privilegium Principis remunerationis gratia concessum, transit in Beneficium, quod latissimè debet interpretari etiam in re odiosa. *Rolandus à Valle lib.2. cons.1. num.39.& 40. Carol.Bardellonus cons.22.num.20.*

38. Sed nimis multi in hac re esse videremur, si Sabaudiæ Domus merita erga Sanctam Sedem Apostolicam enumerare voluissemus; quotquot enim illius Serenissimæ Domus Heroes, tot Fidei defensores, insignes, strenuosque testantur omnes historici, ut taceam duos illos Amedeos Quartum Sabaudiæ Comitem, alterumque Quintum, Viridem nominatum, quorum ita *Brietius* meminit *in d.p.3.Anno Mundi* 1319.*Hospitalarii equites S.Joannis in Insulam Cypro malè habiti à Rege, & impetrata ab Imperatore Andronico Rhodo Insula, eam anno præcedenti aggressi, hoc ea potiti sunt* 18.*Kalend.Septembris in festo Virginis Assumptæ, Turcis ex ea ejectis, qui inde Saracenos expulerunt, hi Græcos, & ut semel huc omnia congerantur, cùm eam post alterum annum recuperare conati sunt Turci grandi coacto exercitu, antequam eam munirent equites, magna clade affecti recedere coacti sunt, opera Amedei IV. Sabaudiæ Comitis; unde, & dictus est magnus, & Crucem albam in suo stemmate retulit cum his litt. F. E.R.T. hoc est: Fortitudo ejus Rhodum tenuit, ut vulgò explicantur; certè enim hujus rei memoria, Amedeus V.post annos 70. instituit Ordinem Equitum Annunciationis Angelicæ Illustre Pietatis, & fortitudinis Avitæ monimentum.* de quo Amedeo V. idem *Brietius*, ità scribit *in eadem 3.par.ann.Mundi* 1384. *unde etiam obiisse scribunt Amedeum Viridem, Sabaudiæ Comitem, Authorem Ordinis Annunciatæ, virum fortem, & industrium, neque tantùm de Francis, sed de tota Ecclesia optimè meritū.*

39. Ut paritèr omittam, qua puritate Catholicam Fidem professi per tot secula sint, ut Provincias eorum Imperii meliùs perdere, quam subditos hæreticos dominari consiliū fuerit, ut de Principatu tàm diuturno mirum sit tot Principum, neminem unquàm Tirannum, vel Hæreticum extitisse, ut scribit *Scipion Guilliet, au nevou vellement des anciennes alliances des Maisons de France, & Savoye num.64.& seq.pag.*254. ut meritò à Summo Pontifice Pio V. Sabaudiæ Duci inter alia jus προεδρίας præ omnibus Ducibus Italiæ, etiam Florentino concessam legamus, & à Sum.Pontifice Julio II. anno 1504. jussum Paridi de Grassis, Magistro cæremoniarum, Sabaudiæ Duces in Cæremoniali Romano describi, ut scilicèt horum mentio fiat, ut refert *Jacob. Andreas Crusius de præemin. sessione, præcedentia, & univers. Jure lib.3.cap.10.num.1.& 2.*

40. Imò literæ Summi Pontificis Nicolai V. ob bonum pacis, favore Ludovici Sabaudiæ Ducis, & ne sui status dispendia subiret, aut quævis ipsum conturbaret adversitas intestina, elargitæ fuerunt, ut etiam ex hoc capite amplissimè sint interpretandæ. *Aymon Crav.cons.*294.*num.*8. magna enim causa est bonum pacis, propter quam præcepta Canonica quandoque trasgrediuntur, ut in *cap.* 11.*de impub.despons. & in cap.quod sicut de elect. & in cap.nisi essent de præben. & in*

& in cap. cum inter respub. & ibi per *Glos. de electione*, præcipuè favore tàm sublimis, & nobilis Viri, scilicèt Sabaudici Ducis, ut etiam est casus in *cap. qui contrà Ecclesiæ pacem 24. quæst. 1. & in cap. fin. de pœnis*; sufficit enim hoc casu quælibet suspicio, quòd malum evenire possit, etsi non eveniat, ut rectè hæc omnia scribit *Glossa super Pragm. sanctione in tit. de reservationibus per Papam factis part. 4. in princip. & in vers. cùm proptèr scandalum vitandum inconsueta tolerentur, ut in cap. pervenit 95. dist. Aymon Crav. d. cons.* 294. *num.* 8. *ex cap. quoniam de Jure patronatus*, ubi ratione vitandi scandali receditur à jure: & notat quoque *Riminald. Junior cons.* 13. *num.* 83. ibi: *proptèr quam pacem, & concordiam multa conceduntur, aliàs prohibita. Abb. in cap. quia circa de consanguin. & affinit. Felyn. in cap. quæ in Ecclesiarum nu.* 40. *de constitutionibus*, cum similibus cumulatis per *Parisium cons.* 68. *num.* 129. *cum seq. vol.* 4.

41. Quis enim ignorat quot scandala, quot mala, quot intestinæ adversitates eveniant, quandoque solùm ex alienigenis in alieno Principatu morantibus, præsertim in dignitate constitutis, ut scribit *Cutellus ad ll. Siculas Nota* 70. *num.* 1. ibi: *ne votis Regis oppositus, ad tàm grande fastigium advehatur, vel qui nota sibi secreta prodat, vel turbas seducat, ac exitium Reipublicæ paret, hac præcipuè quoque ratione, ut advenæ ab Ecclesiasticis Provinciæ beneficiis arceantur, constitutum est; interest enim ne intimiora Regiminis pandantur, ad l. mercatores, Cod. de commerciis, quapropter multa in id gesta sunt. Lopez in l. fin. par.* 3. *utquè indigenæ tantummodò illa obtineant. Gugliel. de Benedictis in cap. Raynutius ver. & Uxor nomine Adelasia*, & *num.* 4. ibi: *non convenit quoque advenas admittere, præcipuè si aliorum Principum subjectionem patiuntur; nàm ut rem gratam eis faciant, quidquid audiunt, patefaciunt, ac mentes subditorum, studiaque aliorum divertere student, ità Syracides, admitte ad te alienigenas, & subvertet te in turbine, & alienabit te à tuis propriis. accedunt cap. peregrinæ, & seqq. quæst. 6. cap. cum fundamenta, §. digni, de electione, & elect. potestate. Petr. Gregor. de beneficiis, & in syntagm. lib.* 12. *cap.* 6. *à num.* 38.

42. At nec literas Nicolai extendere opus est, nec eæ dici possunt Privilegium. Nullam extentionem desiderant, cùm expressè concessæ fuerint Lodovico Duci Sabaudiæ infrà districtum sui dominii, beneficio sui status, suorum subditorum, suæque ditionis, infrà districtum cujus dominii, Statusque, suæque ditionis contineri regionem Pedemontanam, quis unquam dubitaverit?

43. Nec dici possunt Privilegium; Nicolaus enim V. eas literas concessit Ludovico Duci Sabaudiæ idib. Januarii anni 1451. postquàm anno superiore, schisma inter ipsum, & Felicem Quintum, industria Ludovici sublatum erat, ut referunt *Spondanus*, aliique Historici, præcipuè *P. Brietius Annalium Mundi d. par.* 3. *to.* 2. *anno* 1449. his verbis: *habitum est paulò post Concilium, seù veriùs Colloquium Lugdunense in causa schismatis, ad quod multi confluxere, hìc statutum conveniendum Felicem V. Genevam, ubi tunc compositi aliquot articuli, quibus si Nicolaus assentiretur, idem Felix Pontificatum deponeret, sicque magna patuit ad plenam, optatamque concordiam Janua.*

44. Ut non sit mirum inter eos articulos, illum quoque ad tollendam intestinam adversitatem Status, dominiique Ducis Ludovici fuisse tractatum; decebat enim Ludovicum omni intestina Dominii sui adversitate levare, qui totum orbem Catholicum intestina illa, ac gravi schismatis adversitate laborantem, tàm felicitèr levaverat.

45. Quod

45. Quod etiam constat evidentissimè; nàm literæ Nicolai non leguntur motu proprio indulgendi gratia concessæ, nec ad petitionem Ludovici gratiosè elargitæ proferuntur; sed Nicolaus ipse initio harum literarum certum reddit Ludovicum, quo firma fiducia, omnem sibi tollet suspicionis causam, non indulget, nec elargitur, sed expressè ipsi Duci promittit, quæ verba denotant conventionem, & antecedentem propriam obligationem ipsius Nicolai, non elargitionem. *Merlin. decis. Rotæ* 253. *num.* 11. ut non tàm dici possit Privilegium, quàm tractatus, ac conventionis anteà initæ implementum; Princeps enim concedendo, ob aliquod receptum, vel factum, quod habeat commensurationem cum re concessa, non dicitur Privilegium facere, sed contractum, etiam si utatur verbo *indulgemus*. *Bald. in l. qui se Patris, vers. hoc scias. Cod. unde liberi, Philippus Decius cons.* 285. *num.* 4. *vers. sed tamen his, & similibus non obstantibus, & in cons.* 291. *num.* 7.

46. Ut cùm ex iis literis jam fuerit jus quæsitum beneficio Ludovici Ducis Sabaudiæ, eorumque successorum, favore etiam subditorum sui Status, suique dominii, suæque ditionis, quibus omnibus quamvis absentibus, & ignorantibus, fuit etiam plenissimè jus quæsitum ex persona, actuque ipsius Principis, ex *l. penult.* ibique *Bart. & Bald. Cod. de donat. inter Virum, & Uxorem. Bart. in l. Civitas col.* 1. *ff. si certum petatur*, sequitur *Aymon Cravetta in cons.* 833. *n.* 12. *vers. atque in specie*: non possunt eæ literæ, quæ generalitèr loquuntur infrà districtum sui dominii, suique Status restringi ad regionem unam Sabaudiæ in dicto districtu comprehensam, etsi agatur in materia odiosa. *Cravetta in cons.* 294. *n.* 4. & 5. nàm si de ea sola Regione Nicolaus V. intelligere voluisset, debuerat suas literas ad illam regionem restringere, non autem promittere favore status, dominii, ac ditionis, quæ omnem regionem ex proprietate sermonis comprehendunt; & cùm Sum. Pontifex Nicolaus potuisset apertè certam legem apponere in suis literis, ac exprimere Regionem unam Sabaudiæ, eaque non expressa usus sit verbis tam generalibus contra ipsum (etiam in dubio si opus esset) facienda esset interpretatio, ut ex *l. veteribus, ff. de pactis, & ex regula contra eum, qui, de regul. jur. lib.* 6. inquit *Glossa super Pragm. sanctione par.* 5. *vers. faciunt jura tit. de Regis prærogativa in electione Dignitatum.*

47. Ideòque si literæ Nicolai V. in præjudicium Ducum Sabaudiæ, suique Dominii nõ possunt aboleri; nam, ut inquit *Baldus in l.* 1. *in princip. ff. de pactis, non solùm Princeps, sed etiam Deus ipse ex promissione obligatur*, sequitur *Philippus Decius cons.* 296. *n.* 7. ibi: *& in totum hoc procedit, quòd nec etiam de plenitudine potestatis Princeps potest convenire, secundùm Paulum de Castro in d. l. digna vox*, & idem *Bald. in cap.* 1. *§. ad hæc, vers. item nota ex Glosa, de pace jurament. firman. Bald. in cons.* 234. *incip. quæritur utrùm Papa, in fine lib.* 1. multò difficiliùs dictæ literæ Nicolai V. possunt minui, ut cùm loquantur de Dominio, & Statu Ludovici Ducis Sabaudiæ, ipsisque sit jam jus quæsitum, restringantur modò ad Regionem unam dicti Status, dictique Dominii, ut egregiè advertit *Cravetta*, scribens in Privilegio Principis in *cons.* 933. *n.* 4. his verbis: *Jus pacto quæsitum non magis limitando, aut modificando diminui, aut restringi, quàm tolli, eodem Felyn. pertinet in cap. quod super his n.* 9. *vers. hoc ultimum, de detractione, de major. & obedient. jus commune ab inferiore non minui, à quo abrogari non potest, sed & faciliùs quid tolli, quàm minui ex tex. probatur in Clement. fin. de rebus Ecclesiæ non alien. juncto cap. dudum eod. tit. lib.* 6.

48. Nec

48. Nec etiam tale jus quæsitum minui, ac tolli potest prætextu declarationis; verba enim earum literarum prolata indefinitè beneficio Ludovici Ducis Sabaudiæ favore sui Status, suique Districtus, & Dominii, suæque Ditionis, cùm ex proprietate eorum omnem Regionem subjectam Ducis Sabaudiæ amplectantur: nec etiam sub prætextu declarandi, arctari, ac restringi possunt ad regionem unam dicti Status, Ditionisque; declaratio enim habet locum in verbis ambiguis, ac dubiis, non autem in claris, & apertis, ut scribit *Paulus de Castro in l.hæredes palàm, §.si quid tamen, ff.de testamentis*, quem sequitur *Riminald.Junior cons.399.num.76.* his verbis: *Prout in simili dicit Castrens.in l.hæredes palàm, §.si quid tamen, ff. de testam. de Papa, qui multoties facit aliquas declarationes circa gratias factas per eum, & dubitatur utrum præjudicent his, quibus erat jus quæsitum, si enim talis declaratio versetur circa aliquod verbum dubium de jure præjudicat, quasi fuerit ab initio facta; secus si consistat circa id, quod non erat dubium de jure; nam non tollit jus quæsitum. sequitur Ruinus cons.76.n.5.vol.5. Decius cons.229.in fine, & in l.edita, n.29.C.de edendo. Tiraquell.in l.si unquam v.libertis n.13. Cod.de revocandis donationib.* esset enim ea declaratio restrictiva contra proprietatem verborum, nova dispositio, quæ in præjudicium Tertii, jurisque quæsiti non admittitur, cùm tenderet ad correctionem prioris dispositionis generalis, & indefinitæ. *Riminald.jun.cons.556.n.112.*

49. Decet ergo literas Summi Pontificis Nicolai generaliter, ad nullumque tempus præscriptas, perpetuò manere beneficio Serenissimorum Ducum Sabaudiæ, suique Status, suique Dominii, ac Ditionis prolatas pro bono pacis, & ut in suo Statu omnis adversitas intestina evitetur. *Andr.Alciat.lib.5. cons.23.n.2. & 3.* nam, & Principum quoque beneplacita, seù Privilegia, non in vim contractus concessa permanentia, & perpetua esse debere, modò in eis tempus non sit adjectum ex *cap.decet*, ubi *Dynus, & alii de reg. juris in 6.* inquiunt. *Surdus cons.419.num.26. Oldradus de rescriptis præludio 11.num. 33.* post *Plotum cons. 44.num.8. Borrel.de Regis Catholici præstantia cap. 64. num.64. Sainson.in consuetud.Turonens.tit.comment.homaige art.1.concl.23.* & alios ibi adductos.

50. Eò fortiùs ob benemerita elargita; tunc enim dicuntur in vim contractus, & ex causa onerosa concessa, & perpetuò durant. *Cyriac.controvers.57.nu. 68. Bardellon.in cons.22.nu.19.20. & 33.* Maximè si fuerint à successoribus Summis Pontificibus confirmata. Sic de privilegio à Summo Pontifice Sixto IV. elargito Invictissimo Regi Catholico Ferdinando, confirmato à Leone X. in personam Gloriosissimi Principis Caroli V. ejus Nepotis, habendi Cappellanum majorem cum jurisdictione privativa quoad Ordinarios respectu subditorum Cappellæ Regalis, perpetuò manendo, & extendendo ad quoscumque successores, etsi erga duas illas personas fuerit conceptum, ac contra dispositionem juris communis Canonici videatur, refert *Chioccarellus in suis manuscriptis de jurisdictione lib.11.in tit.de officio Cappellani majoris*: eò magis si Privilegium duplicem favorem continet, scilicet Principis, suorumque subditorum, ut in literis Nicolai. ibi: *quod ipso, & Dominio hujusmodi in integritate dictæ obedientiæ persistentibus*; semper enim eo casu reale, perpetuum, nec ullo unquam tempore minui posse à Principe concedente, etiam ob causam publicam, certum est. *Aymon. Cravetta cons.933.nu.3.nu.5. & nu.27. ex cap.requisisti*, ibique *Abb.nu.8.de testam. & in cons.93.nu.2.lib.2. Oldrado cons.257.num.2.in fine, Decio in cap.quoniam, Abb. num.5.ante finem, & in vers.ista limitatio, Calderino cons.8.* & aliis.

Cuncta

Cuncta ex adverso excogitata circa intellectum literarum Nicolai V. causam Serenissimi Ducis juvare.

51. PRimùm omnium inquiunt doctissimi Adversarii, literas Summi Pontificis Nicolai V. odiosas existimandas, tanquam auferentes illam potestatem, quam Summus Pontifex undique liberam, & absolutam habet de jure, conferendi omnia Beneficia Orbis, ex *cap. cuncta per Mundum 9. q. 3. & cap. 2. de præbendis in 6.* ubi *Canonistæ* communitèr; ideòque strictissimè interpretandas ex *cap. privilegium, & cap. odia De reg. juris in 6.* scribunt *S. Genebrardus De sacr. elect. juris, & necessit. cap. 1. fol. 11. Petrus Rebuff. in prax. Beneficior. tit. forma, & declarat. nov. provision. §. sed venerabili fol. 104. & de reg. ad Prælat. nominat. §. 1. v. Cathedralib. vers. in contrarium, fol. 490. & in §. Monasteriis litt. D. vers. & in materia odiosa*, Joan. à Kocbier *in vindicat. libert. Eccles. cap. 4. nu. 4. ad finem, Rota coram Verall. dec. 84. num. 7. & 8. p. 2. Frances var. resolut. cap. 16. nu. 19. Marta de jurisdict. par. 2. cap. 40. num. 24. & 25. Zypeus De jurisdict. Ecclesiastica, & civili lib. 1. cap. 37. num. 2. ad fin. Ciarlin. controv. forens. cap. 159. nu. 15. Cyriac. controv. 204. num. 23. Matta de causa consistor. sect. 18. num. 23. & seq. Tambur. de jure Abbatissar. tom. 1. disput. 7. qu. 2. num. 2. in fine cum seqq. de Luca De Benefic. discurs. 110. num. 9. in supplem. Rota dec. 84. num. 7. & 8. par. 2. coram Capntaq.* & alii relati per *Episc. Rocca select. juris disput. tom. 1. cap. 76. num. 16. in fine*: & de literis concessis Duci Sabaudiæ scribunt *Germon. de indult. Cardinal. §. per quæ sublatis nu. 110. Puteus dec. 25. lib. 2. in correctis.*

52. Ex quo arguendi genere, fatentur quidem ingenuè doctissimi Adversarii, eas literas Nicolai V. in iis verbis: *Nisi habitis priùs per nos intentione, & consensu ipsius Ducis de personis idoneis*, necessitatem induxisse exigendi, ac sequendi consensum Ducum Sabaudiæ in electionibus hujusmodi faciendis, si beneficio idonearum personarum intentionem, ac consensum ipsi Serenissimi Duces præstiterint, quod certissimum est; Nam, ut omittam ea verba fuisse prolata per ablativum: *nisi priùs habitis intentione, ac consensu*, quæ conditionem inducunt *l. victis De usur. l. à testatore De conditionib. et demonstrat. l. acceptis ad l. falcidiam, Bald. in l. 1. num. 6. vers. quæro numquid in contract. Cod. quando liceat ab emptione discedere*, Jacob. Menoch. *cons. 38. num. 26.* conditio autem pro forma, ac solemnitate habetur, *Bald. in auth. Matri, & Aviæ col. 1. vers. quidam tamen dicunt, Cod. quando mulier tutel. off. fung. pot.* ideòque forma omninò servanda est, aliàs actus est nullus, *l. cum hi, §. si Prætor de transact. l. constit. ad municipalem, l. certa forma, C. de jure fisci lib. 10.* imò ejus omissio, etiam in minimo, totum vitiat. *Bald. in l. ult. Cod. de suis, & legit.* cùm forma sit individua. *Bald. in l. certi condictio, §. quoniam col. 3. si certum petatur, Tiraquell. de utroque retractu lib. 2. §. 4. glos. 6. num. 31. & glos. 7. num. 15. post Bald. in cap. cum adeo col. 11. vers. item ex parvo extra De rescriptis.*

53. Præcipuè cùm in iis literis post verba negativa *neminem præficiemus, seù illis de quorumcumque personis non providebimus*, subjungitur: *nisi habitis priùs per nos intentione, & consensu ipsius Ducis de personis idoneis*, quæ dictio, *nisi*, adjecta post verba negativa, includit necessariò sensum affirmativum exigendi intentionem, & consensum ipsius Ducis. *cap. nemo 13. distinct. 32.* ubi notat *Præpositus*, ut cùm etiam ea alia verba exprimantur. ibi: *de aliis verò dignitatibus,*

videlicet post Pontificales, &c. personis providebimus idoneis nonnisi fuerint de locis ditionis ipsius Ducis, aut sibi gratæ, vel acceptæ, de aliis locis oriundæ, non sit dubio vertendum, quin consensus Principis requirendus sit, ut antè omnem actum personas sibi gratas exponat, actusque omnis erit irritus ex defectu conditionis, si præter, vel contra consensum Principis, vel de Personis ab eo, ut gratis non declaratis fieret, juxtà notata per *Aymon Crav.in consf.664. nu.23.nu. 25.vers.non obstat,& num.26.vers.pendet ab ejus animo,cap. cum longè,ubi Glos. in v.electiones,cap.electi distinct.63.* & decidit quoque *Rota coram Cavalerio dec. 561.per totam,Royas decis.102.num.2.Seraph.decis.Rot.1163. num.1.*

54. Imò, etsi literæ Nicolai V. consensum Ducis in electionibus faciendis in vim conditionis non decrevissent, adhuc tamen sufficeret, quibuscumque verbis consensum ipsius requirendum jussum fuisse, ut omnis provisio sit irrita sine consensu ipsius Ducis facta, tanquàm ex defectu conditionis. *cap. auditis De electione, Andreas Alciatus lib.3. consf.5.num.18.* ibi scribens in Privilegio concesso à Summo Pontifice Clemente, inquit: *nec obstat, quòd videatur dicta clausula*: volumus etiam, quòd quoad præmissa accedat assensus,&c. *videatur inducere modum, non autem conditionem; quia respondeo, quòd imò stat in vim conditionis; cùm enim clausula illa in fine rescripti posita sit, limitat, & restringit suprascriptam omnem dispositionem, & ideò vim conditionis obtinet.l. qui promisit De condit.indebiti, l.cum tale §.1.ubi Paul.Castrens.de condit. & demonstr. quod, & in dubio in Rescriptis,& Beneficiis Principum,& Privilegiis esset dicendũ,&c.*

55. Cùm enim in omni provisione, seù electione facienda per Sum. Pontificem de quibusvis dignitatibus, seù beneficiis, requiratur consensus Principis, sub cujus dominio eæ Dignitates, ac Beneficia posita sunt, saltem de honestate, & post electionem. *cap.cum terra De electione*, ubi notant *Abb. & Imol. num.2. cap.nobis De jure-patronatus, Decius in cap.nullus num.30.de elect.Gregor.Lopez in l.18.tit.5.partit.1.in v.antiqua consfuetumbre, Rota Romana decis.337.n.28.penès Peniam*, ut si provisio, aut electio facta esset in Personam suspectam, nec gratam ipsi Principi, ut omnis tollatur adversitas intestina in Dominio, seù statu dicti Principis, possit ab eo dicta Persona recusari, ac ea electio impediri omnibus iis modis, quos refert *Crespi de Valdaura par.1.observat.3.illat.2.per totam, Gonzalez in cap.cum terra, num.10.De elect.*

56. Hinc oritur certa ratio, ut si Summus Pontifex privilegio suo elargiatur, in provisione, seù electione facienda de quibusvis dignitatibus, ac beneficiis alicujus Principatus, requirendum esse consensum illius Principis, sub cujus Dominio eæ dignitates, ac beneficia posita sunt, ut hoc Privilegium aliquid addat juri communi, & ne sit elusorium, intelligendum esse, ut is consensus à Principe de Personis idoneis, præstandus, necessariè sequendus sit, in quo differt consensus Principis Jure communi de honestate requisitus, à consensu Principis per Privilegium Summi Pontificis requirendo, ut scribit *Præpositus in cap.Imperium distinct.10.num.3.vers.nisi hoc haberent ex privilegio, & vers. quando Papa esset hoc eis indultum.Gonzalez in cap.cum terra nu.11. De elect.Anastas.Germonius lib.3.de sacrorum immunitatibus cap.12. num.28.* Nàm verba Privilegii etiam in dubio debent aliquid operari. *cap. Abbate 25. vers.nec esset privata, De verbor. significat.cap.in his 30.De Privileg.vers. cùm autem nihil eis conferret memorata indulgentia:* imò etiam debent extendi. *Glos.in cap.quia circa 22.in v.sed futuri, De privil.* ideòque tali casu duplex requiritur assensus, scilicet unus Sum. Pontificis,

tificis, & alter illius Principis, qui tenet Privilegium. *cap. cum inter universas, ubi Glos.in v.regia De elect.*

57. Præcipuè in specie nostra, in qua Nicolaus V. nullam facere provisionem promittit, nisi habitis intentione, & consensu ipsius Ducis; intentio enim significat voluntatem, ac mentem. *Andr. Alciat. lib.5.cons.22.nu.14. Bonacina to.1. disput.1.quæst.3. puncto 2. §.3. propositione* 1. unde in iis literis geminantur verba: *nisi habitis intentione, & consensu*, quæ verborum geminatio circa voluntatem, & consensum ipsius Ducis, denotant præcisam mentem proferentis. *cap. & si Christus De jurejurando, Clement. quamvis De appellat. Cravetta cons.685.n.6.* & sic ea promissio Nicolai, tàm verbis geminatis, & claris expressa, debet cum effectu, & in forma specifica adimpleri. *Philippus Decius in cons.324 à num.1.* & de simili Privilegio per eadem verba concesso à Leone X. anno 1515. Invictissimo Principi Carolo pro Provincia Belgica, scribit *Zypeus De Jurisdictione Ecclesiastica lib.1.cap.37.à num.3.* ubi ponderat ea verba: *nisi habitis prius intentione, ac consensu*, eaque alia: *tuæ ditioni subjectis existant, aut tibi gratis, & acceptis*, illudque verbum *providere*, tàm generaliter junctum illis aliis *quovis modo*, ut ex iis Summum Pontificem nec conferre, nec electionem confirmare posse sustineat, si absit consensus Principis, ut ibi à *num.4.*

58. Imò, etsi in literis Summi Pontificis non fuissent adjecta ea verba, tàm præcisa, & geminata in vim conditionis, ac expressè requirentia consensum Ducis in electionibus hujusmodi faciendis, sed alia verba fuissent adposita in vim simplicis permissionis, scilicet, quòd permitteret, ut Dux in provisionibus hujusmodi faciendis, uteretur precibus benignis, quo loquendi genere aliqua Privilegia Invictissimis Regibus Hispaniæ à Summis Pontificibus elargita sunt: adhuc ea verba Privilegii, ne essent inutilia, inducerent beneficio ipsius Principis jus nominandi Personas idoneas, quæ omninò eligendæ essent, alias electio fieret irrita, ut inquit *Glossa super Pragmatica sanctione, tit. de Regis prærogat. in elect. dignitat.* his verbis: *Permittens Regi uti precibus benignis, atque benevolis, quo personis benemeritis, zelantibus bonum Reipublicæ, Regni, & Delphinatus, quod patet, quia omnia privilegia etiam corpore juris clausa, sunt permissiva, ut fuit dictum supra tertia parte, ubi posuimus aliquas differentias inter jus commune, & privilegium corpore juris clausum; quia tale statutum, seu Pragmatica debet alterare jus commune, illud ampliando, & illi aliquid addendo, ut in l.1.ff.ad municipa.* & ibi per *Gloss. sicut dicimus in privil. ut in cap. in his, cum similibus De privileg. faciunt notata per DD. in l.fin.§.in computat. Cod. de jure deliberandi, & in cap. cum dilectus De consuetud. cùm igitur dicta Pragmat. sanctio sit Christianissimi Regis privilegiativa, & disponat in materia juris communis, id quod jus commune disponit, debet alterare, & ampliare jus commune in hoc, & illi addere, quòd licèt de jure teneret electio contra Regis nominationem, tamen, ut aliquid addat ad jus commune, est ità, & taliter intelligenda, atque interpretanda, quòd dato, quòd fiat electio de alia Persona, quàm de nominata, & expressata per Regem, electio cassetur, & annulletur, ut in dict. cap. cum longè, & in cap. lectis 63. distinct. & in cap. Abbatem Monasterium 18. qu.2. cùm frustra conceditur quod jure communi permittitur, ut in l. prima, Cod. de Thesaur. lib.10. & in dicto cap. in his; cùm verba in quacumque dispositione maximè privilegiativa posita, debent semper aliquid operari ultrà jus commune, ut in cap. si Papa De Privil. lib.6. & in cap. ad audientiam De decimis, tùm etiam, quia verba semper sunt cum effe-*

sta intelligenda, ut in cap.relatum De Cleric.non residentibus, & in l.prima, ff. quod quisque jur. Canonizata, De pœnit.dist.1.cap. hæc autem verba; & de altis precibus Imperii *scribit Anton.Dadinus Altesserra De Ducib.& Comitibus Galliæ cap.9.fol.*54. omnia enim verba, imò etiam syllabæ in Privilegiis non debent esse inutiles, ac frustratoriæ, sed debent cum effectu operari, ut inquit *Crav. conf.*685.*num.*7.

59. Et ad rem nostram trahi non potest argumentum Adversariorum ex ea regula sumptum, quòd Privilegia à Summo Pontifice circa dignitates, ac beneficia favore laicorum indulta, strictè sint interpretanda, tanquam odiosa; nam etsi hoc parum referret; utcumque enim Privilegium odiosum strictè interpretandum, nunquàm tamen contrà vim, & proprietatem verborum ea interpretatio restringi posset, cùm Privilegia, etsi odiosa, patiantur eam latam interpretationem, quæ ex proprietate verborum inducitur. *Philipp.Decius conf.*113.*n.*6.*& seqq.post Calderin.in cap.primo in princ.De consanguinitate,& affinit.Crav. conf.*294.*num.*7.*vers.quod procedit.*

60. Illud quidem in specie nostra certissimum est, literas Nicolai V. latissimè interpretandas esse, nec odiosas dici posse; in Procemio enim ipsarum præfatur Nicolaus, cur eam promissionem facere voluerit, scilicèt ob merita ipsius Ludovici. ibi: *Pro suæ devotionis affectu à nobis attolli meruit*; undè causa meritorum adposita in Procemio, dicitur causa finalis illius promissionis, eaque omninò attenditur. *Bardellon. in conf.* 22.*n.*28. & 30. & cùm causa meritorum, & remunerationis gratia, à Nicolao V. promissio facta fuerit, latissimè est interpretanda. *Decius in cap.ult.col.*2.*vers.sed considerandum est,extra De constitutionib. Andreas Tiraquellus in l.si unquam,Cod.de revocand.donationib.in verb. donatione largitus num.*85.quod fortiùs in Principe dicendum est, qui præsumitur Privilegium ob benemerita elargitum, etiam motu proprio concessisse, & cùm nullum Tertii versetur præjudicium, contra ipsum concedentem latissimè debet interpretari, ut scribit *Reg.de Ponte tom.*1.*conf.*2.*num.*21.post *Innocent.in cap.cum dilecti De donat.Jason.Paulum de Castro*,& alios *in l.Beneficium De constit.Principum*, & alia ibi adducta.

61. Nec capitula Conclavis facta post obitum Calisti III. anno 1458. in quibus inter cætera necessaria ad Ecclesiæ universalis Statum, quæ juranda præscribebantur Cardinali futuro Pontifici, habebatur: *Item quòd nullam facultatem præsentandi, aut nominandi ad Ecclesias Cathedrales, Collegiatas, sivè Monasteria, Dignitates, seù aliàs quæcumque Beneficia, concedet Principibus secularibus. Item quòd nullam Bullam unquam expediri permittet, per quam se adstringat Principibus, vel alicui ipsorum, aut eos certificet, nisi de ipsorum Beneplacito*, ut refert *Raynald.Annal.Eccles.tom.*19.*anno* 1458. nec quod refert Cardinal. *de Ossat in epistol.*261.*vers.& de fait,ad Henricum IV. Regem Gallorum*, quòd non potuisset obtinere à Clemente VIII. Indultum juris nominandi ad Beneficia Consistorialia Bressiæ, & aliarum Regionum, favore ipsius Regis Henrici, ad literas Nicolai V. referri possunt; potiùs namque ad alias Bullas à Summis Pontificibus primùm, & post tempora Calisti III. Principibus secularibus concessas referenda sunt, ubi nulla aderat causa Meritorum, quàm ad literas Nicolai V. favore Ludovici Ducis Sabaudiæ concessas ob causam finalem meritorum; hoc enim perspicuum est, & fixum homini, ingenitumque, præcipuè in Principe ob majestatem Imperii, ut collatum officium, alio officio pensare, & conferre cogatur,

tur, nec tantum eadem mensura, ut benè *Hesiodus in lib. operum, & dierum*. ibi:

εὖ μὲν μετρεῖσθαι παρὰ γείτονος, εὖ δ' ἀποδοῦναι
αὐτῷ τῷ μέτρῳ, καὶ λοῖον αἴκε δύνηαι.

62. Ideòque in omni prohibitione etiam ipsismet Pontificibus facta, semper censetur excepta remuneratio ob causam meritorum, ut fuit decisum à *Rota Romana recent. par.* 11. *decis.* 357. *à nu.* 76. ibi: *Causa enim meritorum dicitur justissima, & rationabilis in concedente, etiam in materia prohibitoria. Jasin. in cons.* 227. *num.* 36. *& seq. lib.* 2. *& cons.* 101. *vol.* 4. *& in Principe, qui aliàs non potest donare, neque alienare Terras suas vassallis, quod causa remunerationis meritorum id præstare possit.* latè deducit *incertus Auctor* post *regulas Soccini, regul.* 6. *incip. dare potest prima, & secunda fallent, & num.* 8.

63. Insuper ex alia quoque ratione literæ Nicolai, ut benignæ, latissimè veniunt interpretandæ; nam iis literis promittitur nullam fieri provisionem, nisi habita intentione, ac consensu ipsius Ducis de Personis idoneis, ac non nisi fuerint de locis ditionis ipsius Ducis, aut sibi gratæ, vel acceptæ, de aliis locis oriundæ; continent ergo eæ literæ præcipuam rationem, ut provisiones dignitatum, ac beneficia conferantur in subditos, ac benemeritos ipsius Ducis; unde hujusmodi literæ congruunt juri primævo canonico, quo talibus Personis dignitates, ac beneficia conferenda erant, quia *non est bonum sumere Panes filiorum Regni, & dare exteris, ut patet ex Evangelio*, inquit *Petrus Rebuff. in suo tractatu de pacificis possessoribus num.* 266. *& Innocentius III. lib.* 1. *epistol. ad Edernem Pictaviens. Episcop.* ibi: *nec ipsa persona, in quam vota Electorum convenissent, Regi ex certa ratione suspecta existeret, & Tristan. Coleus lib.* 16. *histor. Patriæ*, refert orationem Legatorum Mediolanensium coram Clemente Pontifice habitam. ibi: *Interest nimirum, Pater Beatissime, non tàm Sacrorum, & Religionis, quàm publicæ quietis, qualem Præsulem sortiamur, quò enim se Pastor noster inclinaverit, eò Imperia, & opes stetere*, quos refert *Gonzalez in cap. cum Terra* 14. *nu.* 10. *de electione, Glossa super Pragm. sanct. de Regis prærogat. in elect. part.* 5. *vers. non verò loquimur antequam futura electio sit celebranda, quæ speratur, vel timetur vergi in perturbatorem Ecclesiæ, aut Patriæ, vel Regni.*

64. Et quidem S. Pontifex in *cap. bonæ, §. fin. De postulatione Prælatorum*, inquit: *non poteramus salva conscientia eidem Ecclesiæ ex alia persona, quàm de Regno Ungariæ originem duceret, congruè providere, nec vellemus eidem præficere alienum.* id quoque probatur *ex epistola Cælestin. in cap. nec emeriti* 61. *dist.* ibi: *Nec emeriti in suis Ecclesiis Clerici peregrini, & extranei, & qui antè ignorati sunt, ad exclusionem eorum, qui benè de suis Civibus merentur testimonio præponantur. & in cap. obitum* 61. *dist.* ibi: *commonemus etiam fraternitatem tuam, ut nullum de altera eligi permittas Ecclesia. & in cap. quam sit* 18. *q.* 2. *non extraneus eligatur, sed de eadem Congregat. & S. Augustinus in cap. hortamur* 71. *dist.* ait: *Hortamur Christianitatem vestram, juxtà Sanctorum Canonum statuta, ut in Ecclesiis à vobis fundatis, aliundè veniens Presbyter, non admittatur. & in cap. sacrorum eadem distinct.* ibi: *assensum ordini Ecclesiastico præbemus, ut scilicet Episcopi per electionem Cler. & Populi, secundùm statuta Canonum, de propria Diœcesi, remota personarum, ac munerum acceptione ob vitæ meritum, & sapientiæ donum, eligantur. l. in Ecclesiis, Cod. de Episcop. & Clericis, Gulielm. de Benedictis in cap. Raynutius sect.* 2. *de testam. Marius Cutellus ad ll. Siculas Nota* 70. ubi latissimè, & ex *cap. neminem* 70. *distinct. & ex Glos. in cap. si proponente De rescriptis,*

ptis, & ex reg. Cancell. 19. scribit *Cravett. consf.* 572. *num.* 8. *& in consf.* 386. *nu.* 24.

65. Et cùm literæ, de quibus agimus, reducant dispositionem ad jus commune Canonicum antiquius, quo non exteris, & alienigenis, ac Personis Principibus non gratis, sed subditis ejusdem Diœcesis, ac benemeritis, beneficia, & dignitates erant conferendæ: dicendum est, literas Nicolai maximum favorem continere, ac latissimè interpretandas, tanquam uniformes juri Canonico antiquiori. *Glos. in cap. statutum De præbend. in* 6. *Butrius in cap. olim De verb. signif. & ex cap. ab exordio* 35. *distinct. Glossa super pragm. sanct. par.* 1. *de potest. Generalis Concilii, vers. confirmantur prędicta, in verb. reducendo ad suum primævum statum, Riminald. jun. in consf.* 354. *num.* 36. *& ex cap.* 2. *de decim. lib.* 6. inquit *Crav. consf.* 616. *num.* 5. imò etiam latissimè interpretandæ sunt literæ Summi Pontificis Nicolai V. quæ commodum singulorum subditorum Dominii Ducum Sabaudiæ respiciunt. *Lupus in cap. dudum De præbend. in* 6. *Petrus de Ancharano in consf.* 393. *Riminald. jun. consf.* 558. *num.* 39.

66. Ex quibus eruimus ad rem nostram non facere Auctores ex adverso adductos; loquuntur enim omnes, vel in terminis generalibus, ne privilegia Summorum Pontificum circa collationem Beneficiorum, ac Nominationes faciendas ad casus in privilegiis non expressos non trahantur, præcipuè in præjudicium Tertii, non ipsius concedentis; sic de concordatis cum Gallia scribunt *P. Rebuffus*, & *Tamburrinus* locis citatis; aderat enim eo casu præjudicium Tertii, ut inquit *Rebuffus de regia ad Prælaturas nominatione facienda*, §. 1. *lit. D. v. Cathedralib. vers. maximè quando verteretur in præjudicium alterius, quàm concedentis. cap. quia circa De privil.* & in ipsismet concordatis differentia constituta fuerat inter capitulum, & conventum, unde dispositio de Prioratibus Conventualibus, non debebat trahi ad Prioratus seculares; nam etiam jure communi attento, appellatione Conventualium non veniunt seculares, ut *Tamburrinus* notat *cit. quæst.* 2. *disput.* 7. *de jure Abbat. lib.* 1. & de simili specie scribit *Rota coram Verallo decis.* 84. *p.* 2. Vel ubi non convenirent verba Privilegii, nec Privilegium locum habere posse, scribunt *Cyriac. contr.* 204. *nu.* 20. *& seqq. Ciarlin. contr.* 159. *nu.* 14. *& seqq. & Genebrardus* relatus à *Joanne à Kochier. in cit. cap.* 4. *n.* 4. *in fin.* ambo inquiunt, *sine Privilegio Pontificio, vel immemoriali consuetudine, Nominationes istas Principibus secularibus prohibitas, uti tali casu tyrannicas, ac simoniacas, jurique Divino adversas censeri: & Zypeus cit. cap.* 37. *nu.* 2. inquit: *verba collationis secundùm intellectum legis, civilique modo esse accipienda, apta personæ, cui conceduntur, & subjectæ materiæ*, quæ omnia rei nostræ mirificè faveant; nam & Privilegium per literas Nicolai V. habemus, & utraque Regio, sive Pedemontana, sive Sabaudica apta est comprehendi sub iis literis. *Frances in d. c.* 16. inquit: *similes indultus operari in expressis tantùm n.* 138. *Marta cit. cap.* 40. *n.* 24. *&* 25. inquit verba *in privil. adjecta cum jure conferendi*, intelligi de jure præsentandi, sive nominandi, non autem conferendi, quod propriè spectat ad Papam; nam nominans aliquem dicitur quoque conferre. *cap. nobis de jure-patron.* verba enim debent intelligi civili modo, prout jus intelligit, & nos solam præsentationem Principibus secularibus dari solitam, non autem conferendi jus contendimus; Nullus autem eorum DD. hactenus scripsit, dicta privilegia esse restringenda contra vim, & proprietatem verborum, eoque fortiùs si fuissent ob benemerita elargita, aut in vim contractus, vel ob bonum pacis promissa, vel dispositionem ad jus antiquius Canonicum reducerent, & verba apta forent compre-

hen-

hendere omnia ea, quæ ex proprietate verborum concessa leguntur.

67. *Cardinalis de Luca in d.discursu* 110.*n*.7.8.*&* 9.inquit: *Privilegia, & Indultus circa Beneficia, non esse extendendos ultrà species expressas, & quod eorum interpretatio fieri debeat inspecto toto contextu, omnibusque ejus partibus, una parte alteram declarante, & quod pluries in toto contextu agatur*, quod nos ultrò concedimus; namcùm pluries in totocontextu, & partibus literarum Nicolai promittatur, eam concessionem fieri favore Status, districtus, Dominii, ac locorum ditionis ipsius Ducis,patet omnia loca,dominio,ac ditioni ipsius Ducis subjecta, fuisse expressim in iis literis comprehensa. *Rocco cit. cap.76. num.16. tom.1.* inquit, Principis concessionem, sive in vim Privilegii,sive in vim contractus, non esse extendendam de re ad rem, nec de Persona ad Personam, & *n.15.* inquit,esse regulandam à loco superiùs expresso; at nos nullam extensionem petimus, nec extra loca Dominii, aut Status Ducis Sabaudiæ contendimus extendere literas Nicolai. Ut omittam auctoritates *Jacob. de Belvis.in auth.quib.mod. naturales efficiantur sui,collat.7.* & *Imolæ* eam sequentis *in cap.Rodulphus n.1.de rescript.* ac *Zepper. in cynosur.legal.circa verb.Interpret.cap.3.nu.28.* eam quæstionem tractantes, an appellatione Civitatis veniat Diœcesis, & è contra: & an Privilegium concessum Civibus, extendatur ad illos de Comitatu; nihil enim hæc omnia ad rem nostram pertinent,& tamen concludunt comprehendi, præcipuè si sit Beneficium Principis, ut sunt literæ Nicolai ob benemerita elargitæ.

68. Et quod attinet ad *Puteum dec.25.lib.2.*quem sequitur *Anastasius Germonius De indultu Cardin.§.per quæ sublatis n.*110. inquiunt,literas Nicolai V. non comprehendere Parochiales reservatas;quia illa verba: *nec non de dignitatibus, Prioratibus Conventualibus, & aliis, & c.ea dictio* aliis *intelligebatur de similibus; unde cùm Parochiales non essent similes, non veniunt comprehensæ in privilegio, in quo strictam debebamus facere interpretationem, ex quo tractabatur de præjudicio impetrantium:* sunt verba *Putei*,qui paulò inferiùs, ubi agitur de præjudicio Ducis, ita ex judicio Rotæ Romanæ, subjunxit: *Item dicebatur, quòd istud colligebatur ex proœmio dicti privilegii, in quo Papa tractat de Ecclesiis Cathedralibus, & Monasteriis Consistorialibus; nam cùm in iis posset tractari de præjudicio Ducis, ac etiam circa dignitates conferendas, id.ò in illis voluit perseverare consensum Ducis,secùs autem erat in Parochialibus;*Ut cùm intersit Ducis Sabaudiæ literas Nicolai comprehendere omnes Regiones sui Dominii, suique districtus, ac status, in quo viget præjudicium ipsius Ducis, & sunt verba expressa dictarum literarum, in hac specie, de qua agimus, ita ipsemet *Anastasius Germonius* ex adverso adductus,rem omnem absolvit, *eod.tom.1.tit. de sacr. Immun.lib.3.cap.11.n.24.*ibi: *Impetrarunt quoque Serenissimi, & optimi Principes nostri,Sabaudiæ Duces,& Italiæ subalpinæ Principes,olim à Nicolao V.quod & ab aliis subsequentibus Romanis Pontificibus successivè fuit huc usque confirmatum, ut nemo ad Cathedrales,Abbatiales,sive Ecclesias, quæ in ipsorum amplissimo Dominio,tàm citra, quàm ultra montes existunt, eligatur,qui eis subditus non sit, vel cujus fides illis cognita, & perspecta non existat, idque, & publicæ tranquillitatis, & ipsorum Principum securitatis causa concessum, nemo ambigit;* & quidem notissimum est,si publicæ tranquillitatis causa Privilegia concedantur, quam sint favorabilia,ut scribit *Bald.in c.1.de pace Constātiæ, §.ego in fine,f.*115.

69. Malè igitur Adversarii literas Nicolai Ludovico Duci Sabaudiæ favore sui dominii concessas, ad Regionem unam Sabaudiæ tentant restringere, quasi con-

concessas Duci Sabaudiæ beneficio solius Regionis Sabaudiæ, ideoque tamquam Rescriptum odiosum uni loco concessum, non sit extendendum ad alium locum, in qua re abutuntur auctoritate *cap. porrò 7. cap. cum Cappella 16. cap. quoniam 21. de Privilegiis, cap. privilegia distin. 3. Glossæ, & Bald. in l. 3. ff. de officio Præsidis, Rotæ Romanæ dec. 316. n. 7. & seqq. p. 9. recent.* repetitæ penes *Dian. oper. mor. tom. 8. pag. 649. ac apud Celsum dec. 7. Royas dec. 286. Rotæ dec. 483. nu. 12. p. 14. recent. & dec. 65. nu. 2. p. 15. recent. & decis. 253. n. 2. recent. p. 16.* ac auctoritate *Vvanes. conf. Canon. 255. n. 10. & seqq. & conf. 259. n. 3. Spad. consil. 134. n. 22. lib. 1. Zypei in jus Pontific. lib. 3. tit. de præbend. n. 5. & consult. 6. nu. 4. Chokier. ad primar. prec. sect. 2. n. 21. Thomassin. de veter. & nov. Ecclesiast. discipl. p. 2. lib. 2. cap. 40. n. 5. Card. de Luca de præbemin. disc. 29. n. 2. Gabriel. conf. 195. n. 8. & seqq. lib. 2. Angel. de Aretio conf. 40. nu. 51. & 52. Menoch. conf. 1156. n. 67. & seqq. Solorzan. de jure Indiar. tom. 2. lib. 1. cap. 28. n. 52. Leo. Ipporegien. in Thesauro for. Eccles. p. 4. cap. 2. sub nu. 111. B. llng. in speculo Principum, Rubr. 11. ad §. jam suprà sub nu. 2. vers. & quamvis omnes sub Regno Klock, conf. 74. num. 28. & 29. Knipschildt. de jurib. & Privileg. Civit. Imperial. lib. 1. cap. 3. num. 18. & 19.*

70. Hæ namque auctoritates contra Adversarios ipsos pugnant; nam Summ. Pontifex in *d. cap. porrò*, inquit: *non dubitamus quin aliam libertatem habeant in locis, in quibus antequam pervenissent, ad eos fuerunt habitatores, quod totum ex inspectione privilegiorum suorum pleniùs advertere potes*, ubi *Gloss. in verbo ex inspectione*, inquit: *& ita inspicienda sunt privilegia, ad hoc, ut sciatur quid contineatur in eis.* idem statuitur in *cap. cum Cappella 16.* ut scilicet exemptio elargita Cappellæ Ducis Burgundiæ, ad alias Parochiales Ecclesias non trahatur, ubi *Abbas num. 2.* inquit: *nota primò ex hoc tex. quòd privilegium concessum personis respectu certi loci, non extenditur ultra locum*; & in *cap. quoniam 21.* statuitur, Privilegium concessum Monasterio, intelligendum esse favore Clericorum in ipso Monasterio permanentium, vel ad illam Ecclesiam destinatorum, non favore aliarũ extranearũ Ecclesiarũ; nam in *Textu cap. privilegia dist. 3.* nihil de hac re; Literæ ergo Nicolai V. cùm disponant infra districtũ Dominii, & favore Status, ac ditionis Ducis Sabaudiæ, servandæ sunt in omnibus dictis locis, non solùm in Regione Sabaudiæ, juxtà tenorem earum literarum, quæ ex earum inspectione omnes Regiones Dominii Ducis Sabaudiæ comprehendunt.

71. Nam si Summus Pontifex voluisset suas literas elargiri favore solius Sabaudiæ, & non aliarum Regionum, id poterat facillimè exprimere; at cùm generaliter promiserit favore Status, ac Dominii, servanda est promissio in unaquaque Regione dicti Status, ac Dominii. *cap. quia circa 22. de privileg.* ibi: *Prædecessor tuus indefinitè decimas Episcopales Monasterio remittendo, cùm nihil exceperit, & poterit excepisse, ac in Beneficiis plenissima interpretatio adhibenda*, ubi *Gloss. in verbo sed futuri*, inquit: *Et contra illum potiùs interpretatio debet fieri, qui potuit legem apertiùs dicere*; Verba enim ubi sunt generalia comprehendunt omnia, quæ ex proprietate ipsorum comprehendi possunt, etiam in re odiosa. *Ludovisius decis. Rotæ 516. nu. 3.* etiam in re correctoria juris communis. *Covarr. var. lib. 1. cap. ult. n. 1. & lib. 3. cap. 5. in fine, Reg. Tappia in rubr. ff. de constit. Princip. cap. 5. n. 2. & cap. 6. in fine, Ioseph de Rosa in prælud. feudal. lection. 9. num. 26.* verba enim generalia debent operari juxta eorum vim, & proprietatem, ut omnes partes comprehendant, etsi major ratio vigeat in una parte, quàm in alia, si utramque partem ex eorum proprietate comprehendant. *Palma junior to. 2. cap.*

195.

195.*n*.8.post *Surd.in conf.* 271.*n*.28.ac alios ibi adductos, quamvis in specie nostra eadem ratio in utraque Regione concurrat, ne exteri, ac Principi Personæ minus gratæ Beneficia, ac Dignitates quascumque consequerentur contra dispositionem juris Canonici primævi, quod eos de propria Diœcesi in quacumque provisione facienda vocabat, ut supra probatum est.

72. *Glossa,& Baldus in l.3.ff.de officio Præsidis*, ex illis verbis *Textus*: *Præses Provinciæ in sua Provinciæ homines Imperium habet,& hoc dum in Provincia est; nam si excesserit, privatus est*: illam conclusionem inferunt, quòd jurisdictio sit exercenda in eo loco, ubi cohæret, & *Glossæ* sunt verba.ibi: *Ut dicunt Vascones, qui dicunt se non tueri sub Rege Angliæ, nisi ipse sit in Vasconia, aliàs nolunt ei servire, sed dicunt eum privatum, & non esse eorum Regem; sed malè intelligunt, nam non est privatus: sicut nec Sacerdos desinit esse, cui interdicitur officium: hoc tamen est, quod non habet exercitium jurisdictionis extra Provinciam suam, quia in dicendis sententiis, morem suorum majorum debet servare*. & ipse *Bald.* sequutus *Glos.* inquit: *Guasconia est Ducatus per se jurisdictionem habens, non autem est Pars Regni Angliæ, quia tunc Rex posset in quacumque parte Regni pro Tribunali sedere, & per seipsum judicare, ut in cap. cum Episcop.de off. ordinar.lib.6. non autem potest per seipsum, sed per Vicarios in Guasconia existentes, & residentes, & hoc vult Gloss. ista, quam nota pro Rege Apuliæ, quia etiam est Comes quarumdam Provinciarum; nam per se non potest judicare, cùm esset extrà Provincias, sed per Vicarios ibidem degentes, tene menti, quia est jurisdictio separata, jurisdictio Regni à jurisdictione illius Comitatus, & quælibet desiderat suum Territorium, ut l.fin. Cod. ubi, & apud quos; nam sicut servitus desiderat Fundum, ità jurisdictio Territorium.*

73. Etsi enim hæc ad rem nostram nihil referrent, pertinent namque omnia ad jurisdictionem contentiosam, quæ dicitur cohærere Territorio. *l.fin.C.ubi, & apud quos*, quæ jurisdictio contentiosa cùm in invitos, & cum causæ cognitione exerceatur, durum esset eos extrà Provinciam, & proprium domicilium trahere, ut inquit *Juris-consult.in l.sed, & hæ* 35.§.2. *ff.de procur.* ibi: *Cæterum cogi eum etiam in provinciam de Roma abire, vel è contrario, vel de Provincia in aliam Provinciam, & defendere durum est*: & statuitur quoque *in cap.neminem* 3.*q*.6. Unde insignis ille vir *Andreas de Isernia* (quem nos in Regno Evangelistam in feudis appellamus) *in cap.Imperialem n.*13.*de probib.feud.alien. per Frider.* scripsit.ibi: *cùm non debeant subditi quærere Regem extra Regnum pro his, quæ incumbunt, argum.ff.de procur.sed, & hæ personæ,§.* 1. Ideòque ad facultates istas tributas nominandi, seu præsentandi, ut est res nostra, quæ in invitos non exercentur, nec cum causæ cognitione, & sunt voluntariæ jurisdictionis, non pertinent; Quæ enim sunt jurisdictionis voluntariæ non censentur alicui loco coarctatæ, cùm undique exerceantur, ut inquit *Glos.in d.l.*3.ibi: *Quantum ad contentiosam jurisdictionem exercendam, non quantum ad voluntariam, ut supra tit.*2. *l*.2. & scribit latissimè *Cresp.de Valdaur.par.*1.*observat.*15. præcipuè *à n.*18.*& seqq.* & advertit *Lambertinus de jure-patronatus art.*2.*qu.prin.*2. *parte* 2.*lib.per tot.fol.*736.

74. Illud tamen ex iis certissimè infertur, quòd cùm anno 1461. jurisdictio contentiosa in Regionem Pedemontanam exerceretur sub eodem Præside Chamberii morante, ut superiori Capite dictum est, non est dubitandum, quin Regio Pedemontana eo tempore habita fuerit uti accessoriè unita Regioni Sabaudiæ, ac habita tanquam Pars Sabaudiæ, ut sunt verba *Baldi in d.l.*3. ibi: *non autem est*

pars Regni Angliæ, quia tunc Rex posset in quacumque parte Regni pro Tribunali sedere; Princeps enim Provincias diversis titulis, ac denominationibus insignitas, dividere, & unire potest in eius Dominio ad sui placitum, ut post Antiquos scribunt *Freccia de subfeud. lib. 2. tit. quis dicatur Comes n. 34. Staiban. Senior in conf. 99. n. 13.* & dicitur una Provincia accessoriè unita alteri Regioni, si sub eodem Præside in ea Regione morante regatur, & jurisdictio contentiosa sub eodem Præside exerceatur. *Staibanus Senior d. conf. 99. n. 28. vers. & licet*; censetur enim eo casu dicta Provincia non principaliter per se, sed accessoriè unita eidem Regioni; nàm aliter non potuisset Præses Sabaudiæ Chamberii morans jurisdictionem contentiosam exercere in subditos Provinciæ Pedemontanæ; ideoque accessoriè censetur unita, ut scribit *Cresp. de Valdaur. observ. 15. 2. conclus. n. 43. & conclus. 4. n. 108.* Undè Regio Pedemontana dicebatur de Territorio Regionis Sabaudiæ, cùm accessoriè eidem fuisset unita. *Cresp. d. conclus. 2. num. 44.* & de eodem Territorio fieri locus, qui sub eodem Præside alterius loci regitur, docet egregiè *Baldus in conf. 183. incip. statuto num. 1. lib. 2.*

75. Quamobrem auctoritas *Jacob. Thoming. in decis. 41. & Ernesti Cothman to. 2. resp. 84. n. 22.* adductæ à doctissimo *Severulo*, nobis apertissimè favent; inquiunt enim, *feuda de novo quæsita, in dubio non censeri accessoriè unita Comitatui, aut Ducatui, etiam si fuissent donata Duci, aut Comiti, nisi* (sunt verba *Cothmanni num. 22.*) *id expressè, vel tacitè actum esse legitimè ostendatur. Bald. in cap. unico, §. præterea Ducatus nu. 7. in fin. de probibit. feudor. alienat. per Fridericum*; at in specie nostra expressè id actum est anno 1430. per erectionem unius Præsidis, factam respectu utriusque Regionis, Chamberii morantis, sub quo utraque Regio gubernaretur.

76. Si ergo Regio Pedemontana anno 1451. reperiebatur unita accessoriè Regioni Sabaudiæ, imò dicebatur comprehendi sub eodem territorio Sabaudiæ, certissimum quoque est literas Nicolai (etsi non fuissent amplissimis verbis prolatæ, ac directæ ad Ludovicum Ducem Sabaudiæ, favore sui Status, sui Dominii, suæque ditionis, sed fuissent restrictæ ad Regionem Sabaudiæ) utramque Regionem comprehendisse; nam Privilegium uni loco concessum comprehendit omnia loca illi accessoriè unita, etiamsi post Privilegium talis unio, ac augumentum eveniret. *Glossa in cap. & temporis qualitas, verb. unire, vers. si una unitur alteri, causa 16. q. 1. Gloss. in cap. cum Cappella De privilegiis, verbo in quantum lit. B. vers. & est distinguendum per hanc decretalem, utrum acquirat novas Cappellas prioribus accessorias. Marta de jurisdict. par. 1. cap. 47. n. 27.* ibi: *quod omne privilegium datum Principali, censetur datum ipsius augumento, etiam ex post facto accedenti. Solorzan. de Jure Indiar. to. 2. l. 4. c. 12. nu. 63.* Sic Marchiam Salutiarum unitam Delphinatui debuisse gaudere omnibus Concordatis à Summo Pontifice Delphinatui jam concessis, inquit *Cravett. in conf. 498. nu. 2.*

77. At etiam si dicere velimus per erectionem postea novi Senatus, factam anno 1459. in Regione Pedemontana, Augustæ Taurinorum residentis, fuisse Pedemontium divisum à Sabaudia: etsi contendere possem nullam fuisse inductā divisionem; nam ut inquit *Thesaur. in præf. suarum decisionum nu. 20.* ut faciliùs causæ expedirentur, is Senatus fuit erectus, ibi: *In ipsa Taurinorum Augusta aliud Consilium ad formam illius, quod Cambariaci residebat, statuit, cui ad tollendas tot causarum appellationes, & pro sententiarum executionibus Præfecti Prætorio prærogativam concessit*; voluit tamen Ludovicus, ut is Senatus retine-

ret

ret nomen Senatus Ducalis, ideòque est pars Ducatus Sabaudiæ; nam ut scripsit *Bald.*sæpiùs repetendus in *d.l.3.ff.de off.Præsidis*. ibi: *non est pars Regni Angliæ, quia tunc Rex posset in quacunque parte Regni pro Tribunali sedere*; Tamen etsi divisio inducta fuisset, ea censeretur facta ad majorem utilitatem Regionis Pedemontanæ, ideòque non amisisset privilegium literarum Nicolai V. quod tempore concessionis earum jam obtinuerat, præcipuè cùm in hoc nullum versetur damnum Sabaudiæ, ut eleganter scribit *Paulus de Castro in cons.307.per tot.lib.2.* ibi: *Tertio ad idem, quia cùm dicta exemptio fuerit concessa ob gratiam, & favorē, non debet redundare in eorum præjudicium, ut perdant commoda, & privilegia, quibus per prius poterant uti.cap.quod ob gratiam de re judic.lib.6.l.quod favore, Cod.de legib.ff.locat. l.ea lege.* & inferiùs: *videtur posse probabiliter sic distingui, quòd aut usus privilegiorum, & commodum redundaret in damnum Civium subeuntium, & tunc illum non habeant: aut talis usus non tenderet in præjudicium subeuntium, quia nihil nocet subeuntibus, & vera sit secunda pars affirmativa*: & ex iis agnoscant Adversarii, si causa hæc, controversiæ nomen mereatur.

78. Pugnat pariter contra Adversarios auctoritas *Rotæ Romanæ* in causa *Barchinon.Canonicatus*, de qua sunt *decisiones 316.325.389.par.9. recent.* repetitæ coram *Royar decis.279. 281.286.* & coram *Celso dec.7.* in ea enim decisionis specie agebatur de Principatu Cathaluniæ nunquam accessoriè unito Regnis Hispaniæ, suo scilicet Præside, ac propriis Magistratibus semper habitis, ut inquit *Rota Romana p.9.dec.316.n.8.* & notat quoque *Cresp.de Valdaura observ.15.n.61.* & ut eadem *Rota Romana* se declaravit, in ea specie concessio fuerat facta respectu certi loci, scilicet in Regnis Hispaniæ; undè ob ea verba illud Privilegium certo loco indultum, sivè, ut meliùs dicam, in certo loco indultum, ad alia loca extra Regna Hispaniæ non videbatur extendendum, ut inquit *Celsus in sua dec.7.n.1.* At secus fuisset si in Diplomatibus concessio reperiretur facta respectu Dominii Regis Hispaniæ, (ut est species nostra) tunc enim talia Diplomata Principatum Cathaluniæ, etsi extra Regna Hispaniæ situm, cōprehendissent, ut declarat eadem *Rota Romana penès Royar in dec.279. n.15.* ibi: *Nihil facit Indultum Decimarum, & Cruciatæ, quæ comprehendunt etiam Principatum Cathaluniæ; nam Domini dicebant, quòd in dictis Indultis nedum fit mentio Regnorum Catholicæ Majestatis, verùm etiam locorum in ejus Dominio existentium.*

79. Ut hinc pateat responsio ad obiecta Adversariorum, quòd in literis Nicolai V. legantur ea verba: *infra districtum sui temporalis Dominii*, & ea alia: *infra districtum prædictum*, atque illa: *sui dominii*, itemque illa: *in districtu præfato*, & quòd eæ dictiones sint restrictivæ, & limitent dispositionem ad superiùs expressa, ut de dictione *sui* scribit *Menochius cons.328. nu.14.* de dictione *hujusmodi* scribit *Rota recent. decis.194. n.34.& 35.p.5.* de verbo *prædictum* notat eadem *Rota recent.dec.276.num.11.p.11.* de dictione *præfato*, quæ idem significat, quantum dictio *prædicto*, ex *Barbosa dict.276. n.2.* ut censeantur repetitæ omnes qualitates præcedentis dispositionis. *Barbosa d.dict.276.n.6.& 7.*& quòd dicatur infra districtum, unde ea promissio nequeat extendi ad loca extra districtum, & quòd verba debeant declarari à qualitate adjecta, utcumque sint generalia. *Castill. controvers. juris lib.5.cap.90.nu.1.& seqq.* & quòd in literis Nicolai non promittatur Ecclesiis, & Monasteriis totius sui Status.

80. Hæc autem omnia ipsis Adversariis obstant; etenim certissimum est districtum, seù jurisdictionem inesse super toto corpore, cui accedit, ut innuunt *tex.Feudorum in lib.1.tit.5. §.4.* ibi: *Si quis Feudum intra curtem detinuerit, &*

Dominus districtum habuerit; & *lib.2. Feudorum tit.54.* ibi: *Qui allodium vendiderit, districtum, & jurisdictionem Imperatoris vendere non præsumat*. & multa exempla affert *Carolus du Fresne in Gloss. ad Scriptor. med. & infim. latinitatis tom.2. in verb. districtus*; Undè si districtus habetur in aliquo Feudo, seù Civitate, comprehendit quidquid accedit in subjectionem dicti Feudi, seù Civitatis intra fines illius, ut observāt quoque *Francisc. Aretin. cons.77.n.4. & Sicardus in Lexico juris in verb. districtus, vers. vel districtus propriè est*; ideòque cū Nicolaus V. non dixerit infra districtum Sabaudiæ, certè non potest argui fuisse comprehensum id solum, quod accedit in subjectionem Regionis Sabaudiæ; sed cùm iis literis promissum sit infra districtum sui Temporalis Dominii, necesse est fateri comprehendisse quidquid accedit in subjectionem sui Temporalis Dominii, quod est certissimum excedere Regionem Sabaudiæ, ut utar verbis *Caroli du Fresne* ex adverso adducti in suo *Glossar. tom.2. in verbo districtus*, qui in *verb. dominium* inquit ex *Rodulpho de Diceto*. ibi: *Sibi quidem videbatur incongruum, quòd Cadurcum redderet, & totum Comitatum, & alia multa de Dominio suo*. En quomodo ex sententia ejusdem *du Fresne* Dominium egreditur Comitatum, & alia omnia comprehendit: & quidem egregiè Nicolaus V. promisit infra districtum sui Temporalis dominii, nam sicut Imperium præcipuè debet continere jurisdictionem, ita continet necessariò districtum; idem enim fuit dicere infra districtum sui Temporalis dominii, quàm infra loca sui Imperii, in quibus exerceret jurisdictionem; in aliis enim locis, in quibus non exercetur jurisdictio, non dicitur haberi Imperium, ideòque nec haberi districtus, ut inquit *Gilman. rer. judic. lib.1. dec.1.n.42.* quem sequitur *Faustus de Ærario class.4. ordinat.284. in fin.*

81. Et cùm sit extra omne dubium, Dominium temporale Ludovici Ducis Sabaudiæ continere eas Regiones, seù Dominia subjecta, scilicet Pedemontium, & Sabaudiam: quò magis leguntur ea verba, quæ præcedentia cum suis qualitatibus repetunt, scilicet *prædictum, præfatum, sui, hujusmodi* &c. eò magis censetur repetita promissio respectu utriusque Regionis Pedemontanæ, & Sabaudicæ, tanquam æqualiter comprehensarum sub Dominio temporali ipsius Ducis Sabaudiæ, qui uti Dux Sabaudiæ sub suo Dominio, seù Imperio tenet omnes illas Regiones; non enim tot sunt Imperia, quot sunt Provinciæ, sed unum est Imperium, etsi diversæ sint Provinciæ, diversaque Regna, diversisque titulis denominata, ut superiori capite probavimus, & *Rota Romana* declaravit in Dominio Regis Hispaniæ, qui sub suo Imperio tot Regna, totque Provincias tam variis titulis dominatur, & Summi Pontifices declaraverunt respectu Ducum Sabaudiæ in eorum Diplomatibus, in illis verbis: *in Ducatu, districtu, ditione, Comitatibus, Terris, locis, & aliis Dominiis Sabaudiæ ultra, & citra montanis* (nota) *Dominio ipsius Ducis mediatè, & immediatè subjectis*.

82. Constat enim à Comitibus Sabaudiæ, uti Comitibus Sabaudiæ, Provinciam Pedemontanam fuisse quæsitam; Anno enim 1252. Gulielmus Imperator Thomæ II. Comiti Sabaudiæ donationem Civitatis Taurini ab Imperatore Federico factam confirmavit, additis omnibus Oppidis, quæ erant Diœcesis Taurinensis: & Comites ipsi Sabaudiæ subjecerunt Salutias, Montem Regalem, Charium, Savilianum, Cuneum, Fossanum; sic etiam Marchiones Montisferrati, & Saluciarum, homagium Comitibus Sabaudiæ præstabant, ut refert *Marta de jurisdict. par.1. cap.33. n.66.67.68.* & anno 1381. Comites Sabaudiæ obtinuerunt donationem Comitatus Pedemontani à Ludovico Andegavensi adoptivo

Re-

Reginæ Joannæ; & similiter alia Feuda in Regione Pedemontana obtinuerunt ab anno 1169. usque ad annum 1403. ut taceam generalem renunciationem, ac cessionem erga Ducem Sabaudiæ factam de omnibus Feudis Regionis Pedemontanæ à Duce possessis per Ludovicum XII. Regem Franciæ anno 1499. aliamque factam per Regem Galliæ Franciscum I. anno 1523. ut latè hæc omnia scribit *Petrinus Bellus in suo consilio ad causam Marchiæ Salutiarum*, inserto *in vol. Responsorum diversf. Jurisconsult.* ad causam Marchiæ Salutiarum pro Serenissimo Carolo-Emmanuele *fol.*104. *fol.* 105. Sic ab Invictissimo Carolo V. fuit concessus Comitatus Astensis Beatrici Ducissæ Sabaudiæ, ejusque successoribus, uti Ducissæ Sabaudiæ, ut ex *investit.relata in tom.1.degli Editti antichi,e nuovi de' Sovrani Principi della Real Casa di Savoja,fol.*87. Sic Provincia Pedemontana dicitur effecta Sabaudici juris: & quòd Amedeus, ut Ducatus sui,& Status dignitatem defenderet,bellum intulit Aloysio Marchioni Salutiarum,qui homagium præstare recusabat, ut scribit *Marta de jurisdict.part.1.cap.*33.*n.*68.70. 72. & uti Dux Sabaudiæ omnia ea loca tenet, ac Imperii jura habet in suo Dominio, inquit *Philippus Knipschildt de Civit. Imperial. juribus, & Privilegiis lib.* 1. *cap.*3.*nu.*24.*vers. hic verò*; dicitur enim Ducatus Sabaudiæ fuisse auctus per acquisitionem Regionis Pedemontanæ, etsi Duces Sabaudiæ ob eam Provinciam acquisitam Principes quoque denominari voluerunt, ut de Ducibus Beneventanis scribit *Tasson.super Pragm.de antepb.observ.*1.*vers.*14.*num.*7.*fol.*542. ibi: *iste enim ejus Ducatum nimium ampliavit,Picentinos, & Hirpinos subjugando,undè Princeps vocari voluit*:& ritè *Dom. Severolus* scribit *in suo responso edito pro Dataria*, his verbis: *Cum ibi Sanctus Vir adhuc Monachus, nondum enim erat ad Cardinalatus dignitatem evectus,ad ipsam* (scilicet Adelaidem Sabaudiæ Principis Viduam)*scripserit,non uti Dominam,& Administratricem Sabaudiæ,& Pedemontii, & omnium Statuum, qui* (nota) *Dominio illius Principis suberant.*

83. Nec exprimere totum Statum, vel totum dominium oportebat; cùm enim indefinitè fuit facta promissio favore Status, ac infra districtum Dominii temporalis ipsius Ducis Ludovici, voluit Summus Pontifex Nicolaus, ut extra loca contenta sub Principatu ipsius Ludovici, nullum jus ipse Ludovicus ex ejus literis quæsiisse censeretur, sed dumtaxat infra suum Statum,ac Dominium, in qualibet parte scilicet sui Status,dictum jus censeretur quæsitum; nam promissio indefinita de uno corpore, censetur facta de toto illo corpore. *Jacob.Menoch. cons.*200.*n.*103.*in fine.Monach.decis.Lucens.*62.*n.*11.*&* 14.nomine enim Status Ducis Sabaudiæ eadem ratione, qua comprehenditur Sabaudia, comprehenditur quoque Pedemontium,& scribit *Marta de jurisdict.par.*1.*d.cap.*33. *n.*68.& quòd Dominium Ducis Sabaudiæ comprehendat duas Partes, scilicet Pedemontium, ac Sabaudiam; non valet ideòque inferri promissionem Nicolai comprehendisse unam partem,scilicet Sabaudiam;si enim promissio facta est favore Dominii,quod utramque partem comprehendit,malè ad unam Partem Adversarii promissionem illam coarctare nituntur;nã ut dicebat *Arnob.lib.adv.gent.*2.quem sequitur *Francisc.Hotman.qu.illustr.qu.*32.ibi: *In toto pars est,non totum in parte:& Universitas debet attrahere portiones, non portionibus Universitas applicari*; esset enim talis interpretatio de toto restrictiva ad partem unam totius, tanquam de genere restrictiva ad unam speciem contentam sub genere,contra *tex.in l.si Chorus* 29. *ff. de leg.*3. & contra alia notata per *Cravet.in cons.*134.*n.*45.*&* 46.*& in cons.*294. *à n.*1.*& n.*4.*&* 7. verba enim juxtà eorum vim, & proprietatem debent operari, ut

ut comprehendant omnes Partes, etiamsi major ratio in una parte vigeret, quàm in alia. *Surdus in conf.271.num.28.*

84. Obstant quoque Adversariis omnia ab ipsis excogitata circa confinia; etenim Summus Pontifex Nicolaus in suis literis cùm scripserit: *Personis providebitur idoneis, non nisi fuerint de locis ditionis ipsius Ducis*, statim subjunxit: *Præterea Prioratus Tallueriarum, Ripaliæ, & Novalitii, ac Præposituram Montis-jovis, quæ in confinibus hujusmodi dominiorum consistunt.* ea dictio *hujusmodi*, ut ajunt Adversarii, antecedentia repetit. *Felyn. in cap. Apostolicæ n.3. in fine, vers. quia dicto, de except. cap.2. ut lite pendente, lib.6. ubi Glos. v. hujusmodi*; unde Sum. Pontifex sub iis verbis antecedentibus *de locis ditionis ipsius Ducis*, pernecesse cõprehenderat utramque Regionem Pedemontanam, & Sabaudicam, in quorum confinibus ipsa quatuor loca sita sunt, quæ Regiones sunt repetitæ in illis subsequentibus verbis: *quæ in confinibus hujusmodi Dominiorum consistunt*; Præpositura enim Montis-jovis, & Prioratus Novalitii, sunt loca sita in Regione Pedemontana: Prioratus Tallueriarum, & Ripaliæ, sunt loca sita in Regione Sabaudiæ; ut cùm Summus Pontifex dixerit ea quatuor loca consistere in confinibus hujusmodi Dominiorum, certissimè dixit, ea quatuor loca esse inclusa intus fines dictorum Dominiorum, seù Provinciarum. *Reg. de Ponte in conf.51. à nu.8. lib.2.* his verbis: *In confinibus prædictæ Terræ Siciniani; si ergo est S. Nicandrū in confinibus, igitur inclusum in Territorio Siciniani, & intus ipsius fines, cùm dictio illa in juncta ablativo, hoc de sui natura significet, prout est casus in l.1. §. in Flumine, ff. de fluminib.* ubi ait *Jure-cõsultus, quòd in Flumine publico factum accipere debemus quidquid in Aqua factum est; nam si quid extrà factum sit, non est in flumine publico factum, & quod in Ripa fit, non videtur in flumine publico factum, per quem tex. sic tradidit Bartolus cõmuniter sequutus in l. Gallus, §. ille casus, ff. de liber. & posthum.* & dictam dictionem *in* denotare inclusionem, fuit actum in illa decisione Canonicatus Barchinon. ut notat *Celsus dec.7.n.1.* Si ergo Summus Pontifex non statuit nova confinia, mutatis forsan antiquis, cùm ea quatuor loca non adposuit uti nova confinia, sed uti inclusa intus fines Regionum Pedemontium, ac Sabaudiæ, ideoque vana sunt omnia, quæ de termino terminato, & de adpositione novorum Confinium, tàm prolixè inutiliter ab Adversariis rimata sunt; nam etiam in dubio numquam antiqua confinia censerentur mutata, nisi expressissimè probetur. *l.11.* ubi *Bald. ff. finium regundorum*, nec oportebat dicere in medio Dominiorum; sunt enim ea loca in medio Dominii, seù Imperii Ducis Sabaudiæ, at non sunt in medio Dominiorum, seù Regionum subjectarum Dominio ipsius Ducis, cùm sint intus eas, prope confinia; unde ea verba *in confinibus* fuerunt adposita ad demonstrandum ubi loca illa sita sunt, non autem ad restringendum, vel corrigendum verba amplissima prius expressa in ipsis literis. *Palma jun. tom.2. allegat.198. n.14. & 16.* Imò ea verba adposita sunt ad magis demonstrandum, quòd in præcedentibus verbis illis *de locis ditionis ipsius Ducis*, intellectum fuerat de utraque Regione, repetitis per illam dictionem *hujusmodi Dominiorum.*

85. Pugnat pariter contra Adversarios auctoritas *Wamesii in conf. can. 255. nu.10. & seqq. & in conf.259. n.3. & Spadæ in conf.134. nu.22. lib.1.* scribentium de concordatis concessis Germaniæ, non extendendis ad Provincias Belgicas; nam inquit *Spada d.n. 22.* ibi: *Quatenùs verò sit fundamentum in concordatis Germaniæ, respondetur Belgium non esse Partem Germaniæ, nec intra illius fines, & ideò*

non

*non comprehendi in dictis Concordatis: & Wamesius in d.cons.*255. *nu.*10. inquit: *Eo quod jampridem non tantùm extra fines, sed etiam penè extrà omnem Imperii Germanici, & Nationis Alemanicæ superioritatem, & jurisdictionem*; At in specie nostra, Pedemontium est pars Status, & dominii Ducis Sabaudiæ, & est infra districtum Dominii Ducis Sabaudiæ; quamvis alia major sit ratio cur sub Concordatis Germaniæ Belgium, & multæ aliæ Civitates Germaniæ non comprehendantur, ut refert *Paulus Christineus decis.Belgica* 358.*nu.*13. *lib.*1. his verbis: *Ideoque etiam in media Germania multæ Ecclesiæ non acceptarunt illa Concordata, ob id, quod habeant ampliora Privilegia, uti Herbipolensis, Bambergensis, & aliæ*, teste *Zypeo d.tit.de instit.nu.*13.*& in ditionibus hisce Belgicis, nunquam ea fuisse recepta, asserunt Practici.*

86. Pugnat similiter contra Adversarios auctoritas *Menochii in cons.*1156. *n.*67.*& seqq.* scribit enim in statuto condito respectu unius certi Territorii, ut non sit trahendum ad alia diversa Territoria, quæ diversis Præsidibus, & Magistratibus gubernantur, licèt omnia subjecta uni Principi, ut *Menoch. cit. cons.* 1156. *nu.*60. inquit, in Proœmio illius Statuti fuisse declaratum, quòd respectu Territorii Civitatis Parmæ condebatur, ideòque non esse trahendum ad Territorium Civitatis Placentiæ separatæ sub diverso Præside: at in specie nostra Pedemontium, & Sabaudia erant ejusdem Territorii, cùm sub uno Præside regebantur tempore literarum Nicolai V. & in Proœmio earum literarum dicitur promissionem fieri favore Status, & subsequitur promissio favôre Dominii Ducis Sabaudiæ; certissimum namque est, Statutum illud in specie *Menochii*, quod comprehendisset Civitatem Placentiæ, si fuisset conditum respectu locorum sub Dominio, sivè Imperio Ducis Parmæ sistentium, cùm utraque Civitas, scilicet Parma, & Placentia, etsi diversis titulis ad illum spectent, utraque tamen continetur sub uno Imperio, ut inquit *Marta de jurisd.par.*1.*cap.*33.*nu.*76. *vers.& hodie hoc Imperium.*

87. *Gabriel in cons.*195. consuluit, dispositionem *S.Concilii Trident.cap.*8.*sess.*22. ne Episcopi visitare possint Hospitalia sub immediata protectione Regia sistentia, sine Regum licentia, non esse trahendam ad Hospitale Mediolanensis Civitatis à Summ. Pontifice Pio II. sub protectione Ducis Francisci Sfortiæ jam pridem constitutum, etsi posteà Ducatus Mediolanensis ad Invictissimos Reges Hispaniarum transierit; inquit enim *Gabriel in d.cons.*195.*nu.*9. ibi: *Quia in Ducatu omnia facit Rex sub nomine Ducis, atque uti Dux, non uti Rex, idcircò non potest considerari, nisi ut Dux, non uti ut Rex; est ergo Hospitale sub protectione Ducis, non autem Regis, unde illud verbum* immediatè, *debet strictè interpretari, quæ sub protectione Regum, uti Regum, non Regum, uti Ducum, & Comitum*: ideòque Senatus Mediolanensis appellatur Senatus Ducalis, non autem Senatus Regius, at secus fuisset si Sac. Concilium Tridentinum jussisset ne Hospitalia sistentia in Dominio, vel Statu Regis Hispaniæ, potuissent ab Episcopis visitari; nam in tali specie Hospitale Civitatis Mediolanensis fuisset exemptum, sicut de Principatu Cathaluniæ, in quo Rex Hispaniarum gerit vices Principis, & Comitis Barcinonæ, non Regis, responderunt Domini *De Rota* penès *Royas in d. decis.*279. *nu.*25. in illis verbis: *Nam Domini dicebant, quòd in dictis Indultis, ne dum fit mentio Regnorum Catholicæ Majestatis, verùm etiam locorum in ejus Dominio existentium*; quotquot enim Regna, vel Ducatus, vel Principatus sub uno Rege consistunt, æqualiter sub uno Dominio comprehenduntur, ut de Provinciis,

ciis, & Regnis Imperio Romano subiectis, priori capite scripsimus, ut omittam quoque, Duces Sabaudiæ Regionem Pedemontanam principaliter gubernare sub nomine Ducum, dicique Senatum Ducalem, Primogenitos verò Ducum appellari propriè Principes Pedemontium, & advertit quoque *Tassonus super Pragm.de Antephato,observ.1.vers.14.nu.9.& nu.6.fol.543. vers.ut dicitur de filiis Serenissimi Ducis Sabaudiæ.*

88. Similiter auctoritates *Bellug.in specul.Princip.rub.11.§.jam supr.sub n. 2. vers. & quamvis omnes sub uno Rege*, dicentis jurisdictionem contentiosam esse exercendam in unaquaque Regione, etsi omnes sint sub uno Regno, ex *l.3. ubi Gloss.ff.de off.Præsidis, & Angel.de Aretio in cons.40.n.52.* quòd onus unius Territorii non debeat respicere aliud Territorium separatum, quod separatis legibus regitur, secùs si essent Territoria unita: *Zipei in tit.de præbendis*, ubi nihil de hac re, Adversarios nullo modo juvare possunt, ut supra probavimus: *Cardinal.de Luca de præeminent.discurs.39.nu.2.*scribentis:*Indultum Leoninum loquens de Regnis Castellæ, & Legionis, non comprehendere Regnum Navarræ, utpotè diversum*, quod secus inquit *nu.15. Si Privilegia, & præeminentiæ fuissent concessæ Personæ ipsius Regis pro universa ejus Dominatione, & quæ Persona ità demonstratur ex communi nuncupatione sub nomine Regis Hispaniarum*, Adversariis ipsis obstat:*Solorzani de jure Indiar. tom.2.lib.1.cap.28.nu. 52.* scribentis, Privilegium ex speciali ratione in certum Genus personarum indultum, scilicet respectu Indorum, non esse extendendum ad diversum Genus personarum, scilicet ad natos ex Hispanis Parentibus, vel ex mixto sanguine Hispanorum, & Indorum, quos appellant Meltizos, nihil ad rem nostram; nam literæ Summ.Pontificis Nicolai disponunt favore Status, ac Dominii Ludovici Ducis Sabaudiæ sine ulla distinctione Personarum: *Klock in cons.74. nu.28. & 29.* inquientis ea quæ fiunt à Duce Wirtembergensi in Comitatu Monpelgardi, uti Comite, non censeri facta tanquam à Duce, nec ad rem nostram trahi potest; cùm non agatur de dispositione facta in certo loco, scilicet in Regione Sabaudiæ non trahenda ad Regionem Pedemontanam, sed de dispositione facta favore Dominii ipsius Ducis; quod utramque Regionem comprehendit, imò etiam in ea specie debuisset trahi, cùm tempore dispositionis Regio Pedemontana erat accessoriè unita Regioni Sabaudiæ, ut suprà probavimus: *Knipschildt de jurib.& Privil.Civit.Imperial.lib.1.cap.3. nu.18. & 19.* inquientis: *unam Personam diversis respectibus, & qualitatibus, diversoque jure considerari posse: sic Rex Hispaniæ licet in suo Regno summus sit, & neminem superiorem recognoscat, respectu tamen Burgundiæ Ducatus, & aliarum Provinciarum status Imperii est, idem est quoad Duces Lotharingiæ, & Sabaudiæ, qui haud dispari jure Imperatorem Romanum recognoscunt*: hæc tamen omnia vera sunt, sed Adversarios non juvant; nam omnia Feuda, & Regna, aliæque Provinciæ etsi inter se diversos habeant respectus, cuncta verò sub uno Dominio Regis Hispaniæ comprehenduntur: & similiter omnes illæ diversæ Regiones Ducum Sabaudiæ sub uno Dominio Ducis Sabaudiæ continentur, ut idem *Knipschildt loco cit. nu. 24.* ait ibi: *Hic verò*(scilicet Dux Sabaudiæ) *quamquam Imperii jura in suo Dominio obtineat; sufficit ergo disponere favore sui Dominii, ut censeatur facta dispositio beneficio quarumcumque Regionum, omnium scilicet sub suo Dominio contentarum*. unde nec ad rem nostram facit *Leo Ipporegiensis in thesaur.fori Ecclesiastici par.4.cap.2.* quòd privilegiata qualitas mutatione personæ mutatur, & perditur privilegium; cùm in

spe-

specie nostra semper unum, idemque est Dominium Temporale Ducum Sabaudiæ, sub quo, ut inquiunt Summi Pontifices, subjectæ sunt eæ Regiones Sabaudiæ ultra, & citramontanæ. *Chokier. ad primar. preces sect. 2. n. 2* 1. nihil ad rem nostram: & *Thomassin. de veteri, & nova Ecclesiastica disciplina part. 2. lib. 2. cap. 40. n. 5.* inquit, Franciscum I. Regem Gallorum obtinuisse à Summo Pontifice Leone X. *Indultum sibi uni suffragaturum ad nominationes Americæ, quas Concordata non complectabantur;* at *nu. 11.* inquit, *Literas Nicolai V. Sabaudiam, & Pedemontium comprehendisse.*

89. Nec illa multiplex Titulorum denominatio Adversarios juvare potest; inquiunt enim Regionem Pedemontanam esse diversam, ac penitùs separatam à Sabaudica, cùm in illa Sabaudiæ Dux, Princeps Pedemontium appelletur, ut post *Jacob. de S. Georg. in tract. de Feudis, verb. Princeps Pedemontanus,* notant *Reinkin. de regim. secular. & Ecclesiast. lib. 1. class. 4. cap. 8. n. 8. Knipschild de fideicom. famil. nobil. cap. 1. n. 122. Speidel. in speculi jurid. polit. verb. Funt, vers. sunt, & alii, Mingius de superior. territorial. th. 34. Gasp. Manzius in summ. jur. public. par. 2. tit. 6. §. 2. nu. 6. & tit. 10. §. 11. nu. 5.* & quòd certa, & indubitata est observantia Serenissimorum Ducum se distinctè, & separatè denominandi Duces Sabaudiæ, & Principes Pedemontium, ut constat ex notatis per *Solam post lib. 4. comment. ad constit. Sabaud. Baldesan. in histor. Thebea fol. 386.* & per *Joan. Anton. ab Eccles. in fin. 1. par. observat. forens. Senat. Pedemont.* & apud *Francisc. Augustin. ab Ecclesia in lib. cui titulus: Corona Reale di Savoja, ante princip. par. 1.* & quòd concessiones fieri solitæ in Regione Pedemontana, fiunt sub nomine Principis Pedemontium, ex *Cacherano cons. 9. n. 23.* & quòd Summi Pontifices ita denominare soliti sunt, diversa scilicet denominatione circa concernentia diversas eas Regiones, ut in confirmatione Ordinis Militaris S. Mauritii ex Constitutione Gregorii XIII. *constitut. 6. Bullar. nov. tom. 2.* & in Confirmatione unionis Militiæ Ordinis S. Lazari, ut in sequenti *Constitut. 7.* de quibus apud *Baldesan. in Histor. Theb. fol. 429. & seq. & fol. 438. cum seq.* & ex Constitutione Clem. VIII. in alia Cònfirmatione ejusdem unionis, ut in *Constitut. 7. eod. Bullar. nov. tom. 3.* Alexánd. VII. in Brevi pro annua celebratione solemnium Beatificationis Sancti Francisci de Sales: & Clemens VIII. in Brevi scripto Duci Carolo-Emanueli in commendationem Camilli Daddei Episcopi Fossanensis: sic Felix V. deposito Papatu, fuit constitutus Legatus perpetuus in nonnullis Diœcesibus, & Provinciis separata denominatione, in illis verbis: *Te Sabinensem Episcopum, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem, Sedis Apostolicæ in Terris, & jurisdictionibus dilectorum Ecclesiæ filiorum Ducis Sabaudiæ, & Principis Pedemontium, &c. Legatum, Vicarium perpetuum facit, creat, & nominat:* & quòd Principatus Pedemontanus gubernari non debeat cum legibus, & privilegiis Ducatus Sabaudiæ. *Sola ad consuetud. Sabaud. sub tit. de Feud. part. 1. gloss. un. nu. 9. & in fol. 91. Morot. cons. 30. in princ. Thesaur. jun. in addit. ad Thesaur. dec. 177. litt. D. Joan. Anton. ab Eccles. observ. 2. sub nu. 5. & part. 1. observ. 2. nu. 2. & observ. 177. nu. 19. in fin. & observ. 178. nu. 5. & 6. & par. 2. observ. 21. nu. 11. Lancell. Gallia ad consuetud. Alexand. præfat. 8. nu. 93. & 94. Rota par. 9. recent. decis. 316. nu. 9. & decis. 65. nu. 5. par. 15. recent.* & quòd ubi Rex Hispaniæ aliquid jubet respectu Ducatus Mediolanensis, post nomen Regis inscribitur Dux Mediolani. *Lancellot. Gallia ad consuetud. Galliæ Alexandriæ præfat. 8. sub nu. 94. Penia dec. 286. nu. 5. & 6. Royas decis. 7. nu. 5. & dec. 40. nu. 7. par. 14. recent.* unde concessa Duci Sabau-

diæ, & pro Statu Sabaudico existimanda non sint, tanquam concessa uti Principi Pedemontii pro Statu Pedemontano, per ea, quæ tradunt *Gonzalez ad Regul.8.Cancellar.gloss.5.§.7.nu.123.in fine,vers. Tertia ratio est, Castan. ad consuetud.Burgund.rubr.8.de succession des Bastards,sub nu.41.§.sed iterum incidenter, vers.ex quo adhuc in literis Regiis* : verba etenim Privilegiorum non plus operantur, quàm ipsa sonant, inquit *Rota* coram *Seraphino decis.605.num.3.*

90. At quid ad rem nostram hæc omnia? Jam enim superiori capite probatum est denominationem Ducis Sabaudiæ, adpositam post nomen proprium Ludovici, demonstrasse quidem Personam Ludovici, ad quem literæ Nicolai dirigebantur, non autem restrinxisse promissionem amplissimam ipsius Summ. Pontificis Nicolai V. Unde nihil ad rem nostram, quòd Dux Sabaudiæ in concessionibus ab ipso fieri solitis in Regione Pedemontana denominari soleat Dux Sabaudiæ, & Princeps Pedemontium: sicut Invictissimus Rex Hispaniæ in Statu Mediolanensi denominatur Rex Hispaniæ, & Dux Mediolani; Species enim nostra versatur tota in oppositum, an scilicet concessio generalis ipsi Duci facta, favore sui temporalis Dominii, ut generaliter operari valeat, necesse sit ipsum Ducem denominare omnibus suis denominationibus, ac titulis, an verò sufficiat ipsum illa digniori sua denominatione Ducis Sabaudiæ appellare: in qua re nullus ex Auctoribus in contrarium adductis, vel alter invenietur, qui omnes illas denominationes adponi necesse esse hactenus scribere ausus sit; sufficit enim unaquæque Persona denominari sua principaliori denominatione, ut priori capite probavimus: & omnes concessiones, vel cessiones, sive ab Imperatoribus, sive à Regibus in Regione Pedemontana factæ Ducibus Sabaudiæ, sub simplici denominatione Ducum Sabaudiæ factæ reperiuntur: sic Homagia præstari à Vassallis in Regione Pedemontana Ducibus Sabaudiæ sub simplici denominatione Ducum Sabaudiæ à Maximiliano, aliisque Imperatoribus jussum est præstari, ut quoque supra probavimus: sic restitutionem ipsiusmet Civitatis Augustæ Taurinorum, aliorumque Oppidorum in Regione Pedemontana à Rege Gallorum legimus factam Ducis Sabaudiæ sub simplici denominatione Ducis Sabaudiæ, ut refert *Aymon Cravetta in cons.685.nu.1.propè finem, & nu.8.*ibi: *Ducem Seignor de Savoye*: sic Sixtus IV. ac successores Summi ipsi Pontifices in eorum literis circa Beneficia sistentia in Dominiis ultra, & citra Montanis, denominarunt Duces Sabaudiæ sub solo nomine Ducum Sabaudiæ. Unde Patrimonium regale in Regione Pedemontana denominatur Camera Ducalis, ut patet ex libris *Edictorum tom.1.& 2.*

91. Ut mirum sit doctissimos Adversarios ad eas Bullas Summ. Pontificum recurrere, quæ diversam materiam, ac diversum modum continent; Bulla enim Nicolai V. directa ad Amedeum, in qua ipsum creavit Episcopum Sabinensem, & Legatum Apostolicum, adjecta ea præcipua causa in ejus Proœmio. ibi: *Inter cætera considerans, quòd te ipsum parvifacere voluisti, ut pacata, quietaque exaltaretur Ecclesia, te Sabinensem Episcopum, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem, Sedis Apostolicæ in Terris, & jurisdictionibus dilectorum Ecclesiæ Filiorum Ducis Sabaudiæ, & Principis Pedemontium, ac Montisferrati, & Salutiarum Marchionum, in Comitatu, & Territorio Astensi, nec non in Provincia Lugdunensi, citrà Sagonem, atque Augustensi, Lausanensi, Basiliensi, Argentinensi, Constanciensi, Curiensi, & Sedunensi, Civitatibus, & Diœcesibus Legatum, Vicariumque perpetuum facit, creat, & nominat, &c.* cùm dicta Bulla non fuerit concepta

pta per illud nomen Generale *Dominium*, sive *Imperium* Ducis Sabaudiæ, vel per illud aliud *Statum*, vel *Ditionem*, quæ omnes Regiones comprehendissent absque ulla alia enumeratione partium, sed fuit concepta per enumerationem locorum subjectorum, scilicet, in Terris, & Jurisdictionibus, visum fuit exprimere ambas illas denominationes, scilicet Ducis Sabaudiæ, & Principis Pedemontium, ut quoque idem Sixtus IV. aliique successores Summ. Pontifices in eorum literis, ubi faciunt mentionem locorum, & jurisdictionum, etiam omnes enumerant. ibi: *In Ducatu, Districtu, Comitatibus, Territ, locis, & aliis dominiis Sabaudiæ ultrà, & citrà Montanis subjectarum*, quæ certè Regionem Pedemõtanam continent, & tamen nullam faciunt mentionem Principis Pedemontium: & in illis Bullis Summ. Pontificum circa confirmationem Ordinis Militaris Sancti Mauritii, & confirmationem unionis Militiæ Ordinis S. Lazari, de quibus apud *Baldesanum in Histor. Thebea*, ut omittam, quæ scripta sunt in *epistola* 7. dicerem *incerti Auctoris*, si notum ingenii acumen illius viri clarissimi Dom. *Præsidis dell' Escbereine*, certum Auctorem non reddidisset, adeò vana Adversariorum objectio ista convincitur, ut meliorem locum non desiderem.

92. Nam in Bulla Gregorii XIII. de qua in *Bullar. tom. 2. constit. 6.* Emanuel-Philibertus sub simplici denominatione Ducis Sabaudiæ petiit à Summo Pontifice Gregorio impartiri sibi auctoritatem instituendi Militiam, Beati Mauritii Martyris nuncupandam, in locis ditioni suæ subjectis; unde dicerent Adversarii, petitionem istam sub nomine Ducis Sabaudiæ factam in locis ditionis suæ, ob illam denominationem solius Ducis Sabaudiæ, & illam restrictivam dictionem *suæ*, comprehendisse solam Regionem Sabaudiæ, non Regionem Pedemontanam, in qua Dux Sabaudiæ appellatur Princeps Pedemontium. Verùm à Pontifice Gregorio utramque Regionem fuisse in ea petitione comprehensam, his verbis declaravit: *Nos optimum illius consilium, ac ipso, majoribusque ejus clarissimis, & præstantissimis Principibus, dignum animum meritis in Domino laudibus commendantes, ipsam sic constituendam Militiam maximo sui, & præsidio fore non solùm* (nota) *ipsis Sabaudiæ, & Pedemontium Provinciis, sed toti etiam Italiæ*. En quomodo Regio Pedemontana continebatur sub locis ditionis suæ, cùm Summus Pontifex annuerit Ducis precibus, per ea verba: *non solùm ipsis Sabaudiæ, & Pedemontiũ Provinciis*; ea enim dictio *ipsis* est repetitiva antecedentium expressorum cum omnibus suis qualitatibus. *l. pluribus in princ. ff. de verb. obligat. Rota recent. par. 2. decis.* 369. *nu.* 5. *impress. per Farinac. Barbosa de dictionib. dict.* 177. *à nu.* 1. ubi omnes refert. Et in tota ea Constitutione nunquam Philibertus denominatur Princeps Pedemontium, sed solùm Dux Sabaudiæ: & assensus impartitur dictis Sabaudiæ, & Pedemontium Provinciis, tanquam æqualiter in precibus, sub illis verbis *in locis ditionis suæ* comprehensis.

93. Imò Summus Pontifex Gregorius in proœmio illius Constitutionis utramque Provinciam Sabaudicam, & Pedemontanam sub nomine Sabaudiæ expressit, ac utramque Provinciam insidiis Hæreticorum expositas ita declaravit, ibi: *His præcipuè malis Hæreticorum venenis, dolis, insidiis, atque oppressionibus obnoxiæ conspiciuntur Sabaudiæ, & finitimæ Regiones, ob vicinitatem adjacentium quorundam locorum, præsertim Genevæ*. Quis enim ignorat quot loca, quot Valles impiorum Hæreticorum, præcipuè eas dictas *d'Angrogna, di Luserna, e di Perosa*, à tercentum hinc annis tam miserrimè lapsas, habeat finitimas Regio Pedemontana? ut majori auxilio, quàm Regio Sabaudica indigeat, ac

fortiori ratione, eam finalem causam in Procemio literarum Nicolai V. adpositam, *ne sui Status succedat dispendium, aut alia quavis adversitas intestina*, ad Regionem Pedemontanam pertinuisse dicendum sit.

94. Eademque ratione in Bullis confirmantibus unionem Militiæ Ordinis S. Lazari eidem Ordini S. Mauritii à Gregorio XIII. ac Clemente VIII. conditis favore Serenissimorum Emanuelis-Philiberti, & Caroli-Emanuelis, eorumque successorum Sabaudiæ Ducum, sub simplici denominatione Ducum Sabaudiæ dictæ literæ leguntur elargitæ, etsi contineant dispositionem respectu utriusque Regionis Pedemontanæ, & Sabaudicæ, ut in *Bullar. tom. 2. constit. 7. & tom. 3. constit.* 102. eadem enim fuit habita petitio Philiberti Ducis facta per genus, scilicet in locis ditionis suæ, ac concessio expressa per enumerationem specierum, sive partium, scilicet in ipsis Sabaudiæ, & Pedemontium Provinciis. Ex quibus patet evidentissimè Duces Sabaudiæ obtinuisse Diplomata Summorum Pontificum respectu Regionis Pedemontanæ, sub sola denominatione Ducum Sabaudiæ: & quòd respectu Ducis Sabaudiæ idem sit dicere in locis ditionis suæ, ac in ipsis Sabaudiæ, & Pedemontium Provinciis. Ut cùm in literis Nicolai V. dicatur, *ne Status sui dispendia subeat: infra districtum sui temporalis dominii: in locis ditionis suæ*, certissimum sit Regionem Pedemontanam fuisse comprehensam; idem enim est fieri expressionem per genus, quàm per enumerationem specierum sub genere contentarum, juxtà ea, quæ scribit *Tyberius Decianus in resp. 42. nu. 38. vers. non obstat, vol. 1.* idemque esse exprimere per enumerationem partium, quàm per verba generalia comprehendentia omnes illas partes, scribit *Aymon Cravetta in cons. 297. num. 6. vers. non obstat secundum argumentum.*

95. Nihil ergo refert, quòd in aliis Bullis successorum Pontificum circa provisionem Abbatiæ, de qua in *Summ. nu. 46.* ac circa annuam celebrationem solemnium Beatificationis S. Francisci de Sales, & circa literas à Clemente VIII. scriptas Duci Carolo-Emanueli in commendationem Camilli Daddei primi Episcopi Fossanensis, denominati sint Duces Sabaudiæ, Principes quoque Pedemontium; in his enim Bullis non agitur de concessione facta Duci Sabaudiæ, favore sui Status, ac Dominii, sed de diversa materia; unde ad rem nostram non pertinent. *l. qui fundus, §. si fundus*. ibi: *propriam, & separatam conditionem habent, ff. pro emptore*; ut cùm in propria materia Summi Pontifices sub nuda denominatione Ducum Sabaudiæ absque expressione Principis Pedemontium, vel per generalia verba, vel per enumerationem partium fuerint soliti disponere favore utriusque Regionis Pedemontanæ, ac Sabaudicæ, ab iis Bullis argumentum Adversarii sumere debuissent, cùm in iis similitudo sit in puncto, de quo agitur. *Menoch. in cons. 1014. nu. 27.* & per alia adducta per *Barbos. in locis argument. loco* 101. *num. 6. & num. 7.*

96. Unde pariter ad rem nostram non pertinet, quòd Duces Sabaudiæ in Regione Pedemontana denominentur quoque Principes Pedemontium, ut post *Jacob. de S. Georgio in tract. de feudis, verb. Princeps Pedemontanus*, scripserunt *Reinkin, Knipschild, Speidel, Mingius, & Gaspar Manzius*, ab Adversariis adducti; nullus enim ex iis Auctoribus ideò dicere ausus est concessionem factam Duci Sabaudiæ favore sui Status, vel Dominii, restringendam fore ad solam Sabaudiam, ex quo fuerit solùm denominatus Dux Sabaudiæ: imò ipsimet Auctores, ubi mentionem facere voluerunt de omnibus Regionibus subjectis Duci Sabaudiæ, scripserunt Dominium Ducis Sabaudiæ, nulla mentione facta Prin-

cipis

cipis Pedemontium, ut idem *Iacob.de S.Georg.in tract.de feudis in verb.Carolus Dux,verf.dubitatur etiam,Reinkin.in d.tract.de Regimine Secular.& Ecclesiast. lib.1.class.2.cap.9.num.*100. ibi: *Ducem Sabaudiæ quamquam Imperii jura in suo Dominio habeat. Speidel.lib.1.verf. Dux*,sequutus*Anton. Fabr. Cod.lib.7.tit.*11. *defin.unica*, præsertim *num.2.in allegat.*

97. Et quòd Regio Pedemontana habeat separatas leges à Regione Sabaudica, ac separatas consuetudines, sicut eadem Regio Pedemontana continet sub se diversos Comitatus, & Marchionatus, & Civitates, sub diversis, ac separatis denominationibus, & legibus municipalibus, in quorum terminis scribunt *Ab Ecclesia observ.*2. & in aliis locis adductis: *Thesaur.jun.in addit.ad Thes.sen.dec.* 177. *lit. D.* scribens respectu Marchiæ Salutiarum, *Sola*, & *Morotius* in locis citatis: omnes tamen sunt sub eodem Dominio Ducis Sabaudiæ, ut idem *Ab Ecclesia in observat.* 178. *nu.* 5. ac sub eodem Districtu, qui dicitur continere sub se diversa Territoria, ac diversas Civitates, & omnia loca subjecta eidem Principi, ut inquit *Speidel.in specul.jurid. polit. in verb.Ziringund.sive districtus, in fine,fol.* 1392. sicut enim sub nomine Regionis Pedemontanæ inquiunt Adversarii contineri omnia loca subjecta eidem Regioni, etsi diversis denominationibus, ac statutis, & consuetudinibus gubernentur, ut sunt Marchia Salutiarum, Comitatus Astensis, Marchionatus Cevæ, & alia multa: ita sub Dominio, & Districtu, vel Statu Ducis Sabaudiæ, continentur omnes Regiones subjectæ, quibusvis titulis denominentur, vel quibusvis diversis, & propriis legibus gubernentur, ex quibus membris corpus integrum Principatus Ducis Sabaudiæ componitur, ut superiori capite probatum est.

98. Nec est verum Ducem Sabaudiæ in Regione Pedemontana distinctè, & separatè dumtaxat denominari Principem Pedemontium; in unaquaque enim Regione, vel loco sui Imperii, denominatur principaliori sua denominatione Ducis Sabaudiæ, ut priori capite probavimus, quamvis adjungatur etiam quandòque denominatio Principis Pedemontium, ut penès *Solam*, *Morotium*, & alios in locis citatis, sic in eadem regione Pedemontana in concessionibus, quas facit in Comitatu Astensi denominatur Dux Sabaudiæ, & Comes Astensis, absque expressione Principis Pedemontium, inquit ex adverso adductus *Cacheran. in cons.9.num.*43. nec *Gonzalez ad regul.8.Cancellar.glos.*5.§.7. *num.*123.*in fine, vers.Tertia ratio*: nec *Cassaneus ad consuetud. Burgundiæ rubr.* 8. *de succession de Bastards.sub num.*41. §.*sed iterum incidenter, vers.ex quo adhuc in literis Regis*: nec *Lancellott.Gallia ad consuetud.Alex.præfat.*8.*num.*94.scribere ausi sunt, quòd Diplomata concessa Principibus denominatis sub eorum principaliori denominatione, coarctanda sint ad unam Regionem eorum Imperii, etsi generaliter fuerint elargita; nam *Gonzalez* loco citato inquit, quòd ea quæ Serenissimus Rex Hispaniæ gerit, vel concedit uti magnus magister Ordinum militarium concernentia dictas Religiones, non censetur gerere, neque concedere uti Rex: & *Cassaneus* loco citato inquit, quòd literæ Regis Franciæ in Statu Mediolanensi latæ, eo tempore quo erat & Dux Mediolani, sub nomine Ducis Mediolani, quæ tangunt Statum Ducatus Mediolanensis, non erant trahendæ ad Regna Franciæ: & *Lancellot.Gallia cit.num.*94. scribit, quòd Serenissimus Rex Hispaniarum in iis, quæ præcipit in Ducatu suo Mediolanensi, post nomen Regis inscribitur Dux Mediolani, quæ tamen ad rem nostram non pertinent.

99. Quare certissimum est, generalem dispositionem factam favore alicujus Prin-

Principis denominati sub sua principaliori denominatione, generaliter esse intelligendam, nec restringi ob expressionem illius denominationis adpositæ ad demonstrandam Personam dicti Principis, ut docet *Jure-consultus in l. si communis servus 17.* ibi: *per viriles partes, non pro Dominica portione, cùm Dominorum vocabula pro demonstratione habeantur, ff. de stipulat. servorum*, & docet quoque *Bonifac. de Vitalinis in clement. Archiep. de Privilegiis nu. 48. & 49.* quod regulare esse in quacumque dispositione etiam in dubio, scribit *Petrus Fontan. decis. 173. nu. 7.* ibi: *Sed id nullius esse considerationis dicebatur, quia ea verba non stabant ibi dispositivè, & restrictivè, seu taxativè, sed demonstrativè dumtaxat ex regula vulgari, quòd ubi in contractu, vel testamento, vel aliqua alia dispositione reperitur aliquod verbum designans qualitatem aliquam, quæ potest stare demonstrativè, & dispositivè, restrictivè, & taxativè, in dubio præsumitur stare demonstrativè. l. fin. §. titia, ff. de liberat. legata. l. mela in princ. ff. de aliment. & cibar. legat. l. quidam testam. de legat. 1.* semper enim, ac quis denominari debet, denominatur à sua principaliori denominatione. *Gonzalez ad regul. Cancellar. glos. 5. §. 7. num. 133. vers. semper enim*, ubi etiam inquit, quòd *quando verba possunt importare actum minus plenum, & magis plenum, sunt interpretanda pro actu magis pleno. l. non solùm, §. fin. ff. de usucapionibus.* Numquam enim inspicitur, quomodo fiat denominatio, sed quid disponitur, ut scribit *Richter decis. Saxon. 64. nu. 9.*

100. Et in *Rota Romana* de hoc nunquam fuit dubitatum; nam in causa *Barchinon. Canonic.* Diploma fuerat elargitum per verba non generalia, sed denotantia unam partem Dominii Regis Hispaniæ, sc. in Regnis Hispaniarum, quod secus fuisset, si verba fuissent generalia favore Dominii Regis Hispaniæ, quamvis sub sola denominatione Regis Hispaniæ; tunc enim omnia loca etiam extrà Hispaniarum Regna comprehendisset, ut penès *Royas in d. decis. 229. n. 15. 16. nihil facit Indultū Decimarum, & Cruciatæ, quæ comprehendunt etiam Principatum Cathaluniæ; nam Domini dicebant, quòd in dictis Indultis, ne dum fit mentio Regnorum Catholicæ Majestatis, verùm etiam locorum in ejus Dominio existentium:* & hoc in *Rota Romana*, numquam fuisse dubitatum fatetur *Card. de Luca De Beneficiis, discurs. 29. num. 15.* ibi: *Alter casus est, ubi indultum, vel alia dispositio principaliter continet jus, vel interesse ipsius Principis in universum, qui tamen explicetur sub nuncupatione, vel intitulatione unius ex pluribus Regnis, vel Principatibus, quæ possidet, itaut subjecta materia non patiatur, vel suadeat restrictionem magis ad unum, quàm ad alterum Principatum, sed ipsi Principi, ejusque Dominio in universum congruat, & tunc non attenditur intitulatio unius magis, quàm alterius Dominii, quæ demonstrativè, non autem taxativè stare dicitur.* & paulò inferius refert exempla præcipuè Ducis Urbini, *cujus* (sunt ipsius verba) *Principatus constitutus erat ex pluribus diversis dominiis, quorum singula diversas intitulationes, diversamque naturam, & mores habebant, nempè Ducatu Urbini, Principatu Pisauri, Comitatu Montis Feltri, Vicariatu Eugubino, & Montis Avii, cum aliis, quæ omnia per Paulum III. unita fuerunt sub expressa unione equè principali, itaut propria jura, & Privilegia, propriamque respectivè naturam obtinerent: & tamen* (nota) *non dubitabatur quamplura indulta illi Duci concessa convenire indefinitè pro universo isto statu, quamvis sub nomine Ducis Urbini tantum explicaretur, quod etiam congruere videtur M. Duc. Florentiæ, pro iis quæ sibi conceduntur, quamvis ejus denominatio diversos comprehendat Principatus, ut præsertim est ille Senarum omninò diversus ex diverso

fo titulo, diversoque Regimine, ac Legibus distinctus ab illo Florentiæ: quod etiã doctissimè scribit pro Serenissimo M. Duce Florentiæ Dom. *Ansaldus Ans. Rota in suo tractatu de commercio, & mercatura, discurs. 20. num. 19. 20. 21. & 22.*

101. Quæstio enim in *Rota Romana* agitata, ad aliam speciem pertinet, an scilicet Privilegium directum ad Principem nominatum sub sua principaliori denominatione restrictum ad aliquam ejus Dominii partem (ratio verò Privilegii convenire posset omnibus partibus sui Dominii) an extendendum sit ad omnes alias partes sui Dominii in Privilegio non expressas: uti erat quæstio Canonicatus Barchinonen. in qua literæ Summ. Pontificis Gregorii fuerant elargitæ Regi Hispaniæ pro una parte sui Dominii, scilicet in Regnis Hispaniæ, an extendendæ erant ad aliam partem non expressam, scilicet ad Principatum Cathaluniæ, & Comitatum Barcinonen. ut notat *Cardin. de Luca in d. discur. 29. n. 17.* ibi: *Tertius demum est casus*; & hanc fuisse gravissimam quæstionem fatetur *Rota Romana*, & nimis dubiam, ut scribit *Celsus in decis. 7.* in ea causa edita, ibi: *Sed quidquid sit de prædicta opinione, quæ suos habet contradictores, cessat difficultas in præsenti casu, attenta observantia subsequuta*; reddebatur enim anceps ea quæstio ex iis, quæ dictus insignis *Vitalinus* docuit *in Clementina Archiepiscop. nu. 47. & 48.* & per alia decisa per *Rotam Romanam* penès *Manticam in dec. 59.* adeò ut Summ. Pontifex Alex. VII. contrà illam decisionem Rotæ Barchin. Canonic. posteà declaravit, sub Indulto scilicet Gregoriano, Principatum Cathaluniæ fuisse comprehensum, ut notat *Card. de Luca d. discurs. 29. num. 4.* & refert quoque Vir doctissimus *Dom. Carol. Anton. de Luca De pluralitat. homin. legal. cap. 6. num. 8.* & illa alia ratio pro declaratione Summ. Pontif. Alexandri VII. facit, quia ubi ratio Rescripti est generalis, quamvis pro una Provincia, vel Regno elargitum illud sit, trahendum tamen est ad alias Provincias, vel Regna ab eo Principe dominata, cujus favore Privilegium fuerit elargitum, ex *l. 3. §. divus*, ibi: *Quia generalia sunt rescripta, ff. de sepulcro violato*, & ex aliis adductis per *Solorzan. de jure Indiar. tom. 2. lib. 4. cap. 12. num. 66.*

102. Nec video quid ex ea dictione *Prætereà*, in literis Nicolai V. adposita, Adversarii possint inferre; Nicolaus enim V. cùm expressè in suis literis declaraverit non comprehendi sub sua promissione facta requirendi consensum, ac intentionem Ducis, *Dignitates Pontificales, ac Prioratus Conventuales* in illis verbis: *De aliis verò dignitatibus, videlicet post Pontificales majoribus, & Prioratibus Conventualibus, ac aliàs dispositioni nostræ generaliter reservatis, in districtu præfato, Personis providebimus idoneis, non nisi fuerint de locis ditionis ipsius Ducis, aut sibi gratæ, vel acceptæ de aliis locis oriundæ*: ità excepit ea quatuor loca. ibi: *Prætereà Prioratus Tallueriarum, Ripaliæ, & Novalitii, ac Præpositturam Montis-jovis, quæ in confinibus hujusmodi Dominiorum consistunt, si & cùm illos vacare contigerit, nulli conferemus, nisi similiter ab ipso Duce ejus intentione habita de Personis quibus fuerint conferendi*. sanè dictio *prætereà* apud bonos Grammaticos idem significat, ac *præter ea*, ut auctoritate *Ciceronis lib. 4. epistol. 3.* scribit *Barbosa de dictionibus dict. 280. num. 4.* ideoque est exceptio, quæ includit in contrarium sub regula omnia alia non excepta. *Rota Romana* penès *S. P. Ottobonum decis. 44. num. 7.* ut cùm Pars eorum locorum consistat intùs fines Regionis Pedemontanæ, & alia Pars intus fines Sabaudiæ, utraque Regio comprehenduntur, sub regula *l. quod liquidæ, §. et sicui penus, ff. de penu legata.*

103. Quòd si, ut inquiunt Adversarii, dictio *prætereà* quandoq; denotat ampliа-

pliationem, sive extentionem, evidens est Nicolaum V. in prima parte suarum literarum promisisse, quòd nullus sine intentione, ac consensu Ducis, promoveretur ad Cathedrales, & Monasteria infrà districtum sui temporalis Dominii; in secunda verò parte, quòd dignitates post Pontificales majores, & Prioratus Conventuales, in Districtu præfato existentes, non providerentur, nisi Personis idoneis de locis ditionis ipsius Ducis, aut sibi gratis, vel acceptis de aliis locis oriundis; demum autem promissionem suam restrictam ad illa certa genera Dignitatum ampliavit Nicolaus in tertia parte suarum literarum per illam dictionem *prætereà*, ad tres illos Prioratus, ac ad Præposituram Montis-jovis, qui in prioribus promissionibus certissimè non continebantur, ob reservationem factam ab ipsomet Nicolao V. dictio enim *prætereà* continuat materiam ad præcedentia, & repetit præcedentes qualitates. *§. prætereà, Instit. quibus non est permissum facere testamentum, Barbosa in d. dictione* 280. *à num.* 1.

104. Undè minùs ritè doctissimi Adversarii arguunt, per dictam dictionem *prætereà* fuisse extensam promissionem Nicolai V. respectu illorum trium Prioratuum, ac Præposituræ Montis-jovis, quasi in prioribus promissionibus non fuissent comprehensi ex defectu loci, cùm non consisterent in Regione Sabaudiæ; si enim Summ. Pontifex Nicolaus in Procemio suarum literarum præfatur promissionem facere Ludovico *ne sui status succedat dispendium*, & addit postcà *infrà Districtum sui Temporalis Dominii, & in locis suæ Ditionis*: infrà dictum *Statum, ac districtum temporalis dominii, & loca suæ ditionis*, illa quatuor loca certissimè comprehenduntur, ut ipsemet Nicolaus V. ad tollendam hanc malam interpretationem Adversariorum declarat. ibi: *quæ in confinibus hujusmodi Dominiorum consistunt.* Si ergo ea quatuor loca intùs confinia dictorum Dominiorum consistunt, patet evidentissimè per dictam tertiam promissionem Nicolai V. non ratione Regionis, sed ratione qualitatis illorum trium Prioratuum, & Præposituræ Montis-jovis, fuisse ipsam promissionem ampliatam; verba enim posteriora, præcipuè in literis Apostolicis, accipienda sunt eo sensu, quo non restringantur verba ampla antecedentia, ut rectè fuit decisum per *Rotam Romanam* apud felicis record. Summ. Pontif. *Ottobonum dec.* 44. *num.* 13. *& seqq.*

105. Et cùm priores promissiones generales Nicolai V. expressæ favore Status, & Districtus Temporalis Dominii Ducis Sabaudiæ possint cohærere cum illa tertia promissione, sive in vim exceptionis, sive in vim extensionis absque necessitate derogandi verbis illis amplissimis, *Status, Dominii, Districtus, Ditionis*, in Procemio, & principali dispositione literarum Nicolai expressis, certissimum est nec derogationem, nec restrictionem ullam ex tertia promissione induci posse. *Crav. in cons.* 985. *num.* 81. *&* 82. ibi: *Quoties simul priora cohærere, & posteriora possunt, quia contrarietas absit, locum nunquam derogationi esse, de quo apud nos in cons.* 26. *nu.* 7. *locum quippe habere etiam cùm ex intervallo actus alius sequitur, ne anteriori si posset derogct, quantò minus in voluntate, aut scriptura eadem incontinenti ferenda derogatio erit. d. l. non ad ea, ff. de condit. & demonstr.* etiam si posterior oratio esset restrictiva, nam anteriorem generalem non corrigeret. *Crav. in cons.* 1000. *n.* 357. *vers. inde fit, Solorzan. de jure Indiar. tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 26. *num.* 90.

106. Imò & certissimum quoque est, causam finalem in Procemio literarum Nicolai expressam, scilicet favore Status Ludovici, omnia sequentia verba dictarum literarum regere, ut omnia ad illam causam finalem referenda sint, & nunquam

quam eam valeant restringere, etiam si verba in principali dispositione deficerent, aut si pars dumtaxat eorum exprimeretur, quæ in dicta causa finali, in Proœmio adjecta, contineri generaliter possent, nam, & reliquæ partes censentur expresse, nec possunt restringi. *Guttierez practic.qq.lib.3.quæst.17.& 18. à num.* 75. etiam in materia odiosa *num.76. num.88. & num.* 90. ibi: *Quando enim Proœmium est generale, etsi posteà subjiciantur verba specialia, virtute tamen Proœmii generalis, resultat etiam generalis dispositio. l. regula, circa finem.* ibi: *Nam initium generale est, ff. de jur. & facti ignorantia. Hinc etiam dici solet, quòd ex verbis Proœmialibus dispositionis, ipsa dispositio solet ampliari; Proœmium namque, & præfatio consideranda sunt tanquam id, propter quod sunt cæteræ dispositiones, quæ omninò sunt ad ipsum referendæ, ne ab eo discrepent: & nu.91. quòd si præfatio sit generalis, generaliter sit intelligenda, quamvis in sequentibus specificè disponat; præfationes enim præstāt lumen dispositioni, & per eas tollitur incertitudo:* & nunquam in Privilegiis verba sequentia possunt derogare, vel immutare disposita in prioribus partibus dictorum Privilegiorum, sed potiùs (si clarè essent contraria) operari tantùm deberent in oratione sua separata, sed ad priora non essent referenda. *Vincent. Anna allegat.* 52. *num.*26. *&* 27. Imò quævis dictio in posteriori parte adposita interpretanda esset contra suum proprium significatum in sensu opposito, ne etiam anterioribus videretur derogatum, ut scribit *Abbas in cap. porrò 7. num. 1. de privilegiis, vers. & est ratio, quia ista dictio, quamvis de natura sua debet adversari tàm in jure, quàm in facto, sed hìc non sumitur adversativè, sed ampliativè*; semper enim verba sequentia debent intelligi secundùm præcedentia, ne contrarius resultet intellectus. *l. si servus 50. in fine, ff. de leg.2.*

107. Demum dedecet tot, tantosque Viros, ad amplissimam Nicolai V. promissionem evertendam, ad illud argumentum confugere, quòd Ducissa Yolant tutricio nomine Philiberti Ducis Sabaudiæ anno 1474. petierit à Summo Pontifice Sixto IV. ne Beneficia *in Ducatu, districtu, & aliis Dominiis Sabaudiæ ultra, & citra montanis, Alienigenis conferri possent*; & ita à Sixto IV. fuerit indultum, & quòd in posterioribus literis aliorum Pontificum legantur confirmata, scilicet à Leone X. priora Privilegia Duci, & Nationi Sabaudiæ concessa, ideòque ex literis Sixti IV. arguatur literas Nicolai V. (in quibus idipsum jampridem fuerat concessum) non comprehendisse Regionem Pedemontanam, seù Dominia citramontana, & quòd literæ Nicolai censerentur elargitæ beneficio Nationis Sabaudiæ, ut sunt verba literarum Leonis X. nec extendendæ sint ad Nationem Pedemontanam.

108. Nam quod attinet ad Indultum Sixti IV. petitio fuit exposita pro *Ducatu, districtu, ditione, Comitatibus, Terris, locis, & aliis Dominiis Sabaudiæ ultra, & citra montanis, Dominio ipsius Ducis mediatè, & immediatè subjectis*; unde nequit inferri, ideò eam novam petitionem fuisse factam, quia forsan in literis Nicolai idem non fuerat concessum respectu Regionis Pedemontanæ; petitio namque Ducissæ Yolant non fuit solùm pro Regione Pedemontana, sed fuit generalis pro Dominiis ultra, & citra montanis; oporteret ergo dicere Nicolai V. literas neutram Regionem, nullamque Terram, & locum Ducis Sabaudiæ comprehendisse, quod certè dici non potest; ideòque nihil ex literis Sixti IV. argui potest circa rem, de qua agimus, an scilicet in literis Nicolai V. Regio Pedemontana fuerit comprehensa, sicut fuit comprehensa Regio Sabaudica.

109. Cæterùm ad rem nostram accommodari non potest auctoritas *Gemi-*

niani in conf.96.sub num.8. verf. quoad privilegia; ibi enim idem Princeps, qui unum Privilegium concefferat, poft modicum temporis fpatium aliud Privilegium eidem conceffit fuper re, quæ dubitabatur, an in primo Privilegio fuiffet conceffa; unde ex illo novo Privilegio poft unum menfem elargito ab eodem Principe, arguebatur in primo Privilegio non cenferi conceffum id, quod in fecundo concedebatur. ibi: *Quoad privilegia Imperatorum ipfi producunt tria, duo Federici II. & unum Ludovici IV. fed fuper primo Privilegio Federici non poffunt fe fundare, quia Imperator fub generalitate verborum primi Privilegii non intellexerat includere Terram Samagitarum: quod patet, quia illud fuit conceffum de menfe Maji, & poftea de menfe Junii ejufdem anni conceffit fpeciale Privilegium fuper Terra Samagitarum*; at fecus fuiffet, fi à diverfo Principe illud idem petitum foret, quod jampridem ab alio Principe fuiffet elargitum; nam ficut Privilegium à fucceforibus Principibus peti poteft, ut confirmetur, nec hoc putatur fuperfluum, ita quoque fi idem petitur, quod jampridem fuerat obtentum, nihil ex illa nova petitione argui poteft contra antiquam conceffionem fuper eadem re, etiam ex potiori caufa jam antea obtentam, ut rectè docet *Baldus in conf.56.in fine lib.3.* ibi: *Non obftat impetratio facta ab Imperatore, quia fuit facta ad hoc, ut impetrans impetraretur duplici jure, non ad hoc, ut magnum jus tolleretur per minus, ff. de interrogat. actionib.l.fi quis ufumfructum, & ff.de acquir.poffeff.l.fi quis ante, Francifc.Burfa.in conf.2.num.39.vol.1.Anellus Amatus conf.97.num. 63.* ibi: *Ex gratia enim, ad majoris favoris cumulum conceffa, argumentum fumi non debet, ut ex ea odium inducatur. l.quod favore, Cod. de legibus*: faciunt tradita per *Alexand.in conf.32. num.5. & infra vol.5.* & ut rectè inquit *Cravetta in conf.579.num.29.* ibi: *Per novum Privilegium numquam cenfetur renunciatum anteriori, nifi neceffitas hoc jubeat.Bald.in l.Labeo,§.1.verf.quod fi quis,ff.de pactis, Decius in conf.17. col.fin. & in conf.169. col.2.* ut cùm in fuis literis Sixtus IV.fateatur petitionem fibi fuiffe factam à Duciffa Yolant,ex præmiffis, & aliis nobis expofitis caufis, inter illas alias fibi expofitas caufas, illam præcipuam literarum jamdiu habitarum à Nicolao V.fuiffe Sixto IV. expofitam, quis non crediderit?

110. Pariter Summ. Pontifex Leo X. literas Nicolai V. aliafque Sixti IV. Innocent. VIII.Julii II. Bonifacii VIII.favore Ducum Sabaudiæ elargitas, expreffim memorat in principio fuarum literarum: poftea fubjungit: *& ficut exhibita nobis nuper pro parte dicti Caroli Ducis petitio continebat quamplura alia, & diverfa Privilegia, conceffiones, gratiæ, & indulta, tàm per Romanos Pontifices, quàm Imperatores, & Reges dicto Duci conceffa fuerunt, prout in prædictis continentur, & aliis literis Apoftolicis, ac ipforum Imperatorum, & Regum defuper refpectivè confectis literis pleniùs dicitur contineri. Quare pro parte dicti Caroli Ducis, nobis fuit humilitèr fupplicatum, ut fingulis literis prædictis, ac omnibus, & fingulis aliis Privilegiis, conceffionibus, gratiis, & Indultis Duci, & Nationi Sabaudiæ conceffis pro illorum fubfiftentia firmiori robur noftræ approbationis adjicere, ac aliàs in præmiffis opportunè providere de benignitate Apoftolica dignaremur.*

111. Undè fi Leo X. in principio fuarum literarum, Diploma illud Nicolai V. ad Ludovicum Ducem Sabaudiæ directum, nulla facta mentione Nationis Sabaudiæ, expreffè enunciavit, & fubjunxit adeffe alia, & quamplura diverfa Privilegia, conceffiones, & Indulta tàm per Romanos Pontifices, quàm Impera-

ratores, & Reges respectivè Duci, & Nationi Sabaudiæ concessa, necessariò dicendum est non illud Diploma Nicolai V. Duci Sabaudiæ concessum absque expressione Nationis Sabaudiæ, sed illa alia quamplura diversa concessa per Romanos Pontifices, Imperatores, & Reges, disposuisse favore Nationis Sabaudiæ; namque dictio *respectivè*, adposita in literis Leonis X. operatur idem, ac clausula singula singulis, congruè referendo. *Bellus in cons.* 78. *num.* 1. quem sequitur *Palma junior in allegatione* 188. *num.*8. *lib.* 2. quod etiam absque ea clausula ita debuisset intelligi, scilicet singula singulis referendo, ut de similibus Constitutionibus Pontificiis inquit *Rota Romana* penès *Merlinum decis.*855. *nu.*5. undè verba Generalia Nicolai V. favore Status, ac Dominii temporalis Ducis Sabaudiæ, nequeunt prætextu constitutionis Leoninæ restringi, sed generaliter intelligenda sunt, & ità aptè referre singula singulis, ut scribit *Andr. Alciatus in cons.* 24. *num.* 1. *&* 2. *lib.* 2. Et cùm à Leone X. confirmentur Privilegia concessa Duci, & Nationi Sabaudiæ, necesse est dicere esse diversa illa concessa Duci, quàm illa alia concessa Nationi Sabaudiæ, cùm dictio *&* conjungat principaliter, & ponatur inter diversa, ut post *Bart. in l. Titiæ textores, §. nihil, num.* 1. *ff. de leg.* 1. scribit *Hermosill. ad glos. Partitar. Gregor. Lopez in glos.* 1. *l.* 32. *tit.* 5. *part.* 5. *art.* 6. *num.* 176. *fol.* 584.

112. Et illæ Regulæ generales ab Adversariis oppositæ, scilicet quòd in Constitutione Leon. X. adsit verbum *singulis*, quod habet vim specialis enumerationis, & actum cuilibet insolidum tribuat: & quòd verbum *prædictis* repetat præcedentia cum omnibus qualitatibus suis, & ea verba *omnibus*, *& singulis*, quæ operantur, ut singula præcedentia rursus censeantur repetita: & de dictione *Aliis*, quæ de similibus intelligitur: & quòd unica determinatio respiciens plura determinabilia debeat eodem jure censeri, ex *l. jam hoc jure, ff. de vulgar.* omnes veræ sunt, sed Adversarios non juvant; omnia enim Privilegia superiùs expressa eodem jure censentur confirmata à Leone X. omniaque censentur specialiter enumerata, & repetita cum omnibus eorum qualitatibus, omniaque censentur similia in genere Privilegiorum confirmatorum, sed non omnia sunt ejusdem naturæ, cùm idem Leo X. fateatur adesse alia quamplura, & diversa Privilegia. Ne aliàs, si omnia Privilegia confirmata censerentur ejusdem naturæ (cùm Privilegium Sixti IV. certissimum sit etiam apud Adversarios comprehendere Regionem Pedemontanam) non solùm literas Nicolai V. sed omnia alia Privilegia à Leone X. confirmata, in dicta sua Constitutione comprehendisse Regionem Pedemontanam dicendum foret.

113. Ut omittam Nationem Sabaudiæ expressam in Privilegiis concessis favore Imperii, sive Dominii Ducis Sabaudiæ, comprehendere omnes subditos Dominio ipsius Ducis subjectos, ad distinctionem aliarum Nationum Imperio Ducis non subjectarū. Sic Populi Romani appellatione veniebant omnes subditi Imperio Romano, etsi nec Romani, nec Itali essent. *Glos. in l. hostes lit. vel Prædones, vers. quartum, ff. de captivis, Bart. ibidem, Michael Vlcurunnus de Regimine mundi qu.* 4. *num.* 81. Unde Sixtus IV. in suis literis concessis Ducissæ Yolant, omnes subditos Ducis Sabaudiæ habuit pro una Natione; alienigenas verò ad distinctionem subditorum dicti Ducis, appellavit alterius Nationis in illis verbis: *Hac perpetua, & irrefragabili constitutione statuimus, & ordinamus, ut nullus alienigena, sive* (nota) *alterius Nationis, & Dominii Clericus, vel cujuscumque Ordinis Regularis, qui non sit de Ducatu, Ditione, vel Dominio hujusmodi oriundus,*

dus, *&c.* ideòque Privilegium Leonis X. à literis Nicolai V. & Sixti IV. declaratur, & interpretatur. *cap.auditis*, ubi *Bald. col.1.in fine,verſ.ſuper illa De privil.Crav.in conſ.231.num.12.*

114. Præterea illud quoque certiſſimum eſt,nunquam verba Privilegiorum confirmantium interpretanda eſſe, ut Privilegia confirmata limitent,vel reſtringant: ne quod favore hujuſmodi Privilegiorum fit, ut ſcilicet majus robur obtineant, in eorum odium retorqueatur; unde interpretanda ſunt, ut ſint uniformia Privilegiis confirmatis, eorumque verbis. *Felin.in cap.1. num.57. De jurejurand.*ex *Gloſſ.in cap.ſtatutum,verb.conſuetudine De elect.*ubi *Cardinal.*nimirum ut Conſtitutiones confirmantes nunquam cenſeantur derogaſſe in aliquo Conſtitutionibus confirmatis. *Cbokier de juriſdictione qu.54.num.7.par.2.*

115. Nam neque Leo X.neque ipſemet Nicolaus V. potuiſſent literas conceſſas Ludovico favore ſui Temporalis Dominii declarare nova conſtitutione, comprehendiſſe ſolùm Regionem Sabaudicam, & exprimere Nationem Sabaudiæ ad reſtrictionem dictarum literarum Nicolai jam pridem perfectè conceſſarum,& ſic poſt jus quæſitum Ludovico Duci Sabaudiæ, & ſubditis ſui Dominii Temporalis. *Riminald.jun.in conſ.112. à num.216. Cravett.in conſ.282. num.6. verſ.non obſtat quintum.*

116. Ut fruſtrà, ex his omnibus, Adverſarii reſtringere tentaverint verba ampliſſima literarum Nicolai V. *Status, Diſtrictus, Dominii Temporalis,ac locorum Ditionis* Ducis Sabaudiæ: quæ cùm ſint generatim prolata a Summo Pontifice in omni materia, etiam odioſa, comprehendunt omnes ſpecies ſub genere contentas; & magnæ eſſe energiæ, inquit *Cbokier.de juriſd.par.2. qu.125. num.15.*ut omnem caſum excogitabilem comprehendant.Imò etiam ſub nomine Ducatus Ducis Sabaudiæ fuiſſent comprehenſa omnia loca ſita in Regione Pedemontana,ut ſcribunt *Menoch.in conſ.1.n.158.Franciſ.Burſat.in conſ.350. n.12. verſ. quæ decreta*, ubi loquitur de decretis factis anno 1345. à Ludovico Duce Sabaudiæ, & *num.22. uſque ad finem*. Et ex his pateat quidquid ad reſtringenda verba ampliſſima Diplomatis Nicolai V. fuit adductum, eſſe merum Adverſariorum commentum proprio ingenio confictum, nec Jure, nec Ratione, nec Auctoritate probatum.

Nec Rem judicatam, nec Obſervantiam, Dataria Apoſtolica prodeſſe.

117. ET quod attinet ad hoc caput, nullam rei judicatæ rationem haberi poſſe (quam aſſerunt Adverſarii eveniſſe ſub Pontificatu fel. record. Alexandri VII.) conſtat quidem ex iis, quæ Viri doctiſſimi *D.Comes de Gubernatis in cap.penult.ſuæ conſult.à num.197.& Dom.Præſes dell'Eſchereine in ſua epiſt.7.* latiſſimè referunt: imò cùm juſſu SS.D.N.jura Sereniſſimi Ducis cum Dataria Apoſtolica tractanda, & decidenda ſint coram Eminentiſs.DD. ad hanc rem deputatis, nullum certè etiam ex hoc capite rei judicatæ locum eſſe,ex *l. de qua re, ff. de judiciis*, ſcribunt *Innocent. in cap. cum Bertold. ſub num.4. col.penult.in princ.De re judicata,& in cap.cum dilecta in fine, Gloſſ.magn.De reſcript. Bartol.in l.1.num.6.& 7.Cod.de ordine judiciorum. Rota apud Mohedan. dec. 39. incip.dubitaverunt, Cæſar Barzius deciſ.Bonon.154. num.9.& 10.* ibi: *Ac etiam*

ſequi

sequi videtur, quòd ex quo pars passa est informari, ac procedi, & informavit super nullitate, ut dictum est, non possit modò dicere super ea procedi non posse, sicut etiam habemus, quòd quando quis habet rem judicatam pro se, non potest amplius eam allegare, si passus est, quòd post illam procedatur, & causa instruatur, ita enim patiendo videtur rei judicatæ renunciare: & scribit latissimè *Episcopus de Afflict. controv. jur. resolut. in controv. 1. à num. 22.*

118. Et multò minus observantia Adversarios juvare potest; nam ut omittam, contra expressa verba, & claram dispositionem, nullam observantiam contrariam admitti posse, juxtà illud *Cassiodori lib. 9. var. epistol. 23.* ibi: *Ad examen veniant, quæ putantur incerta, nam quis de illa re æstimet deliberandum, ubi nihil reputatur ambiguum*: & scribit *Tondut. qq. civilium p. 2. cap. 117. num. 3.* & rectè inquit *Rota Romana* apud *Cavalerium in dec. 487. num. 5.* ibi: *Quia verba concordiæ erant clarissima, qua claritate stante, Domini non censebant esse locum alicui observantiæ interpretativæ. Rota diversor. decis. 121. num. 50. par. 1. & decis. 37. num. 27. & decis. 39. num. 11. par. 2. Merlin. dec. Rotæ 792. num. 13.*

119. Præcipuè cùm in Diplomatibus Summorum Pontificum omnis consuetudo, vel usus contrarius declaratur ipso jure irritus, & nullius momenti, ut primus omnium jussit Nicolaus V. in dictis literis. ibi: *Quòd si fortassis ex importunitate petentium, aut per præoccupationem, seù aliàs inadvertenter per Nos, contra præmissa quasvis provisiones, præfectiones, & collationes fieri, aut aliàs quicquam concedi contigerit, auctoritate Apostolica earumdem præsentium tenore statuimus, declaramus, & decernimus ea omnia, utpotè præter, & contra mentem nostram à Nobis extorta, & quæcumque indè sequuta cum processibus indè pro tempore habitis, quasvis etiam in se censuras, & pœnas continentibus nullius fore roboris, vel momenti, ipsisque processibus minimè intendendum, sivè parendum esse, & eosdem processus penitùs haberi debere pro infectis; nulli ergo hominum liceat hanc paginam nostræ promissionis, statuti, declarationis, & constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire.* Idem fuit jussum à Sixto IV. anno 1474. ibi: *Sub quavis forma, vel expressione verborum, etiam cum specifica, & individuali statuti, & ordinationis hujusmodi derogatione à Sede prædicta, vel Legatis ejusdem in anteà impetrandarum; etiam si literæ prædictæ motu proprio, & ex certa scientia emanarent, neminem arctent, sed habeantur pro cassis, irritis, & infectis.* Idemque statuitur in literis Innoc. VIII. anno 1484. ibi: *Non obstantibus constitutionibus, ordinationibus Apostolicis, ac omnibus illis, quæ idem Prædecessor in dictis literis voluit non obstare, cæterisque contrariis quibuscumque.* Quod posteà fuit quoque statutum à Julio II. à Leone X. a Clemente VII. à Julio III. à Gregorio XIII. & demùm à Clemente VIII. anno 1597. ibi: *Nec non ità per quoscumque Judices, & Commissarios, quavis auctoritate fungentes, etiam causarum Palatii Apostolici Auditores, ac etiam S.R.E. Cardinales, etiam de Latere Legatos, aut quosvis alios in quibuscumque causis, & instantiis, sublata eis, & eorum cuilibet quavis aliter judicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate judicari, diffiniri, & interpretari debere: nec non irritum decernimus, & inane quidquid secus super his à quoquam quavis auctoritate, scienter, vel ignoranter contigerit attentari, non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, nec non omnibus illis aliis, quæ in literis singulis suppositis concessa sunt non obstare, cæterisque contrariis quibuscumque.*

120. Quas literas Summ. Pontificum variis, & successivis temporibus elargitas

gitas cum dictis clausulis irritantibus, omnem observantiam in contrarium impedivisse certum est, ut inquit *Rota Romana* penès *Merlin.decis.*187.*num.*3. ibi: *Non obstat diuturna contraria observantia providendi per concursum, aliàs in disputatione causæ allegata pro Dom.Episcopo; huic enim benè fuit responsum in decisione in hac causa coram me, quòd stante in dicta constitutione Pii V.Decreto irritanti, cujus tanta est vis, ut inficiat titulum, & possessionem, nulla potest dari observantia in contrarium quæ relevet.* idem *Merlin.dec.Rotæ* 847. *num.* 18. ibi: *Præsertim quia Bulla secularizationis habet clausulas sublata, & Decreti irritantis, per quas inefficax redditur, & irrita omnis contraria observantia.Rota coram Cardinal.Cavaler.decis.*359.*num.*5.& *dec.*373.*num.*7. & *seqq.part.*5.*recent.* & *decis.*288.*num.*15.*par.*6.dixitque nuper *in Fanens. Commend.*27.*Junii* 1640. *coram me.* Idem *Merlin.decis.Rotæ* 638.*nu.*14.*Bardellon.in cons.*22.*nu.*39. clausula enim irritans in literis Apostolicis adjecta, dicitur habere oculos ante retroque penetrabilior omni gladio ancipiti ad evertendam omnem diuturnissimam observantiam, vel contrariam consuetudinem, ut rectè scribit *Chokier de jurisdictione par.*2.*quæst.*41.*num.*9.

121. Et cùm in literis Nicolai V. fuerit facta promissio favore Ludovici Ducis Sabaudiæ ob benemerita ipsius Ludovici, omnem observantiam, vel consuetudinem, contrà promissa, & concordata in dictis literis, posset ipsemet Dux Sabaudiæ revocare, ut *de Concordatis Delphinatui* scribit *Cravetta in cons.* 391. *num.*23.24.& 25. sufficit enim, ut Privilegium fuerit concessum ob benemerita, ut dicatur concessum in vim contractus, etiam si abesset verbum *promitto. Cyriac.controv.jur.controv.*57.*num.*68. *Solorzan.de jure Indiar. tom.*2. *lib.*2.*cap.*27. *num.* 59. ideoque dicitur esse *Concordatum*, etsi tale nomen in Privilegio non fuerit inscriptum, præcipuè in literis adeò antiquis anni 1451. nihil enim Concordata differunt à talibus Privilegiis, ut scribit *Joan.à Chokier.vindiciar. libert. Ecclesiasticæ part.*2.*cap.*4.*num.*7. ibi: *nam non jam usurpationis argui poterat Imperator, quòd Privilegio Apostolico (cui hodiè in Gallia Concordatorum inter Franciscum Regem, & Leonem X. Pontificem, speciosum nomen inditum est) niterentur*; numquam enim amittitur Privilegium per non usum, si sit obtentum ob benemerita, ideòque in vim contractus. *Bardellon.in cons.*22.*num.*38.

122. Cæterùm ex iismet actibus, quibus Adversarii observantiam contrariam literis Nicolai V. probare conati sunt, constat evidentissimè dictam contrariam observantiam numquam adfuisse; observantia enim inducitur ex actibus concordibus non impugnatis, & sine conquestu alterius partis initis; nam ex actibus impugnatis, vel non concordibus, numquam observantia induci potest; actus namque gestus, & impugnatus etiam in judicio per unam partem, numquam nocet, si non fuerit ab utraque parte acceptatus, ut post *Gloss.* & *DD. in cap.cùm venissent, De eo, qui mittitur in possess. causa rei servandæ*, & per *DD.* præcipuè per *Panormitan.in cap.gratum De officio Delegati*, & per *Glos.*& notata per *DD. in cap.*1.*De tregua, & pace*, scribit *Glos.super pragm. Sanctione in tit. de Regis prærogat.in elect. Dignitat.part.*5.*verbo* 2.*ratio, vers. quòd actus gestus, & impugnatus*; actus enim ad inducendam observantiam debent esse constantes, & uniformes, aliàs nulla unquàm inducitur observantia. *Merlin.decis.Rotæ* 99.*nu.* 5.& 6. quod in re nostra semper abfuisse, omnemque actum contrarium semper impugnatum, benè scribit *Dom.Severol. in principio suæ consultationis editæ pro Dataria*. ibi: *Novis conatibus vetus resurgit contentio, à Ministris Serenissimi Ducis pro sui diligentia muneris, non semel excitata.*

123. Imò

123. Imò id ipsum patet apertissimè ex notatis in *Summ.à fol.37. num.5.* ibi ex verbis Epistolæ Nuncii Taurinensis: *Sua Altezza m' hà mandato oggi il Segretario Bossiett da Rivoli a dirmi, che non essendo parso bene a Sua Santità di conferirla in V. S. Illustrissima, o nel Signor Cardinal Toledo, doveva almeno sperare di ottenerla per qualche suo benemerito Servidore, pretendendo massimamente, che per la confermazione ultima de' suoi Privilegii, li Vescovadi, e queste Abadìe non si possono dare senza la sua nominazione*. idem repetitur *fol.* 39. ejusdem *Summ.* in omni enim actu, qui in contrarium fieri tentatum est, adest conquestus Serenissimi Ducis, ut à *fol.*42. 44. 45. *& seqq.* ejusdem *Summ.* ideòque nullum unquam sibi fuit illatum præjudicium, ut scribunt *Verall. decis. Rota* 306. *par.*1.*Farinac.par.*1.*decis.*491.*num.*8.*&* 10.

124. Sanè numquam amittitur Privilegium etiam ob usum, & actus contrarios, si non adsit consensus ejus, qui Privilegium obtinuit, & de cujus præjudicio agitur, maximè si actus, & usus contrarii sequuti fuissent ex facto Concedentis, nec steterit per eum, qui Privilegium obtinuerat, nè dicti actus non fuissent sequuti, ut scribit *Cyriacus controv.forens.cap.57. num.*18. ibi, & dicit *Felin. in cap.cùm accessissent* 8.*sub num.* 25. *vers. hanc regulam limita, extrà de constitut.* post *Abbat.in cap.Abbate Sancti Silvani* 25.*num.* 18.*extrà De verbor.significat.* *quòd Privilegium per non usum non perditur, quando per Privilegiatum non stetit, quin eo utetur, sed non potuit, quia non usus Privilegii voluntarius, tollit illud non necessarius, puta quia nequit uti; nam tunc non dicitur in culpa, vel mora. sequitur, & exornat Acacius de Privileg. lib.* 3. *cap.*15. *num.*31.*cum seqq.& num.*20. subjungit. ibi: *Aliàs si diceretur ex hoc ei, vel Domino Federico juniori aliquod fuisse generatum præjudicium, sequeretur, quòd parata esset via Regi benefico, & ejus Ministris elusoriam reddendi obligationem*; sufficit enim fuisse factam diligentiam nomine Serenissimi Ducis, apud Curiam Romanam, ne actus ille sequeretur contrà tenorem literarum Nicolai V. ac aliorum suorum Privilegiorum, ut nullum ex actibus contrariis sibi præjudicium inferri potuisset. *Cyriacus in cit.cap.57. num.*52. ibi: *Si fuit ex necessitate, quia usus fuit diligentia, sed non potuit consequi satisfactionem, pariter sibi non præjudicasset, nec diceretur renunciasse Privilegio.Alexand.d.conf.*33.*num.*10.*vers.Quinimò si d.Gabellas vol.*5. & clariùs idem *Cyriac.num.* 64. scribit. ibi: *Non usum præjudicare, quando provenit ex negligentia, secùs si ob impedimentum adversæ Partis.Alex. conf.* 33.*num.*10.*versic.Quinimò.*

125. Et cùm literæ Nicolai V. & aliæ Summ. Pontificum non contineant actum momentaneum, sed successivum circa collationes futuras faciendas Episcopatuum, ac aliarum provisionum ibi expressarum, quilibet actus in contrarii sequutus, etiam cum patientia Serenissimi Ducis, non potuisset inferre præjudicium in futurum quoad actus, & provisiones faciendas, sed dumtaxat respectu dictorum actuum præteritorum; nam in actibus successivis res semper dicitur integra, & non plenè perfecta respectu actus instantis, & futurorum. *Gloss. in l.*1. *§.interdum,in verb.constituitur,ff.de usufruct.accrescend.Anton.de Butrio in cap. accedentibus col.*2.*De privil.Alex.in conf.*33.*ponderatis his col.*2.*lib.*5. *Cyriac. in d.controv.*57.*nu.*49.*& num.*62.*Valenzuel.in conf.*79.*n.*134.*Ramon.in conf.*59.*n.*3.

126. Præcipuè cùm literæ Nicolai V. tribuerint facultatem Serenissimis Ducibus Sabaudiæ impartiendi consensum in qualibet provisione facienda in locis eorum Ditionis, & Dominii; hæc enim facultas ipsis Ducibus tributa, nun-

quam

quam præscribi posset per quoscumque actus contrarios, qui respectu futurarum provisionum faciendarum nullum præjudicium inferre possent dictis Ducibus, quoad alios actus facultativos in futurum faciendos, ut post *Decium in cons.* 171. *num.* 18. *vers. Tertiò etiam, & cap. cum accessissent num.* 68. *&* 69. *de Constitut.* 6. scribit *Carolus Bardellon.in d.cons.*22.*num.*39.

127. Verùm enim verò nullus actus reperietur, qui literis Nicolai V. contrarius dici poterit; nam quod attinet ad Catalogum illum provisionum enunciatarum in *Summ. à fol.* 56. omnes illæ provisiones à Summis Pontificibus variis temporibus factæ, actum contrarium non concludunt: nam potuerunt suum effectum esse sortitæ ob consensum Serenissimorum Ducum in qualibet provisione facta præstitum, qui ad hunc effectum præsumitur præstitus, ut scribit *Cravetta in cons.* 96. *num.* 4. *vers. tantùm allegavit in genere*; quæcumque enim provisio facta post literas Nicolai V. interpretanda est, ut ab earum tenore non videatur recessum. *Merlin.decis.Rotæ* 792.*num.*14. cùm enim inobservantia, vel derogatio Privilegii dicatur juris odiosi, nunquam præsumitur in Pontifice, etiam si ex ea inobservantia, vel derogatione, fieret regressus ad jus commune, ac etiamsi esset Privilegium ex mera liberalitate elargitum, ut scribit *Chokier de jurisdict.part.*2.*quæst.*112.*à num.*6.

128. Consensus enim Serenissimi Ducis, etiamsi supervenisset post provisionem factam à Summo Pontifice, validam collationem reddidisset, nec literis Nicolai derogatum esse dici posset, ut scribit *Soccinus Senior in cons.*260. *n.*20. *lib.* 2. ibi: *Cui fundamento primò non obstat, quòd tanquam alienigena non possit habere in Ducatu Britanniæ obstante Privilegio Nicolai, quoniam si rectè ponderentur verba Privilegii, non annullat gratias ad beneficia, & collationes concessas in Ducatu, sed tantùm vult, quòd debeant admitti, vel recipi habentes gratiã, vel collationem: & meritò, quia Privilegium hoc limitat, nisi Ducis consensus accesserit, & sic vult, quòd accedente Ducis consensu recipiantur: de cujus consensus natura est, cùm præstetur per viam auctoritatis, quòd ex post facto possit intervenire, & ante actum non annullare*, ut per *Innoc. & DD. in cap. cum consuetud.* & per *Bart. & alios in l.si quis mihi bona,§.jussum,ff.de acquir.hæred.* quod regulare esse in quacumque dispositione, etiam stricta, & odiosa, ut si ratihabitio, & consensus superveniat, nunquam fiat irrita, etiamsi antecedere consensus debuisset, inquit *Andreas Alciatus in cons.* 42. *num.* 8. *lib.* 5. imò etiamsi in electione, seù provisione facta, expressè adfuerit dissensus Ducis, si posteà consenserit, non fuisset derogatum literis Nicolai V. nam non dicitur contemni Patronus, qui saltem provisionem jam factam ratam posteà habuerit, ut benè ait *Chokier de jurisdict. part.*2.*quæst.*68.*in consilio num.*9.*fol.*223.*ex cap.quod sicut De electione. Hostiens. in summa de jure-patronat.§.fin.vers.quòd si Ecclesia, & de jure-patron.cap. per nostras*, ubi *Joann.Andreas.*

129. Semper enim, quòd non constat cum dissensu expresso Ducis eas provisiones fuisse factas, & cum eodem dissensu fuisse executas, observantia in contrarium induci non potuit. *Crav.in cons.*824. *num.*2. & tamen consensus Ducis potuit accedere cuicumque provisioni, etiam ad aures, & secreto Summi Pontificis tandem vel per Nuncium adhibitus. *cap. cum Terra de elect.* ibi: *Duas personas nominet latenter auribus Patriarchæ, vel Principis exprimendas*: & in omni provisione facta intervenisse consensum, vel conquestum, & post conquestum adfuisse consensum Serenissimorum Ducum pro tempore, patet ex iis, quæ re-

fe-

ferunt pleniſſimè *D. Comes de Gubernatis in d. ſua conſult. cap.5. à num.* 183. *& cap.ult.num.*241.*Dom.Præſes dell'Eſcbereine in ſua epiſt.*7. ut ſi ea vellem repetere, ocio, quo minimè abundo, nimis abuterer.

130. Et quoad epiſtolam ſub nomine Cardinalis Aldobrandini inſcriptam de ordine Summi Pontificis(ut ajunt Adverſarii)in qua declaratur,Privilegium Sereniſſimorum Ducum non comprehendiſſe Regionem Pedemontanam, ultra ea, quæ acutiſſimè ſcripſit *Dom. Comes de Gubernatis in d. ſua conſultat.cap.ult. num.*235.*& ſeq.*certiſſimum eſt, verba literarum Nicolai V. expreſſa favore *Status,& Diſtrictus Temporalis Dominii* Ducis Sabaudiæ,ex eorum proprietate cõprehendiſſe Regionem Pedemontanam , ſicut & aliam omnem Regionem Dominii ipſius Ducis, ideòque non potuiſſe per viam declarationis in præjudicium juris quæſiti dictis Sereniſſimis Ducibus limitari, & excludere Regionem Pedemontanam,cui etiam ex facto Sereniſſimorum Ducum Sabaudiæ erat jus quæſitum. *Cravett.in conſ.*933. *num.* 12. nam in dictis literis Nicolai prohibetur omnis actus contrarius, imò prohibetur omnis interpretatio facienda in literis Clementis VIII. ibi : *Ac etiam Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales , etiam de latere Legatos,judicandi, & interpretandi facultate ſublata*; ex quibus verbis cenſetur prohibitum ne contra proprietatem verborum literarum Nicolai ullus actus, vel declaratio fieri poſſit.*Oldradus De reſcriptis præludio* 6.*nu.* 59. & ſubjungitur ibi : *Non obſtantibus Conſtitutionibus , & Ordinationibus Apoſtolicis*; ideòque , nec ipſemet Summus Pontifex in præjudicium juris Tertio quæſiti verba clara literarum Nicolai V. potuiſſet limitare , etiam per viam declarationis; eſſet enim contra jus Naturale , imò Divinum, quod facere non licet . *Proverb.cap.* 22. *num.* 28. ibi: *Ne tranſgrediaris terminos antiquos , quos poſuerunt Patres tui.cap.nullus* 9. *qu.*1. eſt etiam hoc quoque jure poſitivo,& regulis Cancellariæ Apoſtolicæ ſtatutum, ut ex *Regula* 16.*de non tollendo jure quæſito,Gloſſa ſuper pragm.ſanct.tit.an Papa poſſit privare exemptione.*

131. Unde etiam in Beneficialibus nullam potuiſſe fieri declarationem à Summo Pontifice in præjudicium juris Tertio quæſiti , ſcribit *Paulus de Caſtro in conſ.*339.*num.*3.*verſ.Dominus noſter Papa,& conſ.*340.*vol.*1.*per tot.& à nu.*2. ibi: *& ideò dicendum eſt, quòd aut prædicta jura corriguntur per dictam declaratoriam,aut ſupplentur , vel modificantur quoad Auditores : & utroque modo dici debet novum jus, non declaratio ; nam cùm Princeps contra propriam ſignificationem vocabuli facit ,jus novum facere dicitur. ff. de ſuppellect. legat.l.*4. *in fin. non ergo Domino Joanni præjudicat, cùm emanavit poſt jus ſibi quæſitum , quia natura Conſtitutionis eſt futuris negotiis,non præteritis finitis,dare formam.extra De conſtitut.cap.cognoſcentes,& cap.fin.* ideòque ad rem noſtram non pertinent Doctores ab Adverſariis adducti circa declarationem faciendam ab eodem Principe, ubi agitur de Privilegio ab ipſo Principe elargito;nam loquuntur omnes in verbis ambiguis, & dubiis in privilegia contentis, ſecùs in claris, & apertis , contra quorum propriam vim , & ſignificationem nulla admittitur declaratio in præjudicium juris Tertio quæſiti, etiam ſi ea declaratio à Summo Pontifice fieret , ut latè ſcribit *Marius Giurba obſervat.*77.*n.*7.*par.*1. poſt *Ancharanum in conſ.*398. Papæ enim declaratio inſpicienda eſt, præterquàm in expreſſis. *Poſtius deciſ.Rotæ* 178.*num.*10. imò præſumeretur Summum Pontificem fuiſſe deceptum, ſi declaraſſet contra proprietatem verborum adjectorum in Privilegio,etiam ex gratia, & non ob benemerita elargito. *Calderin.conſ.*7.*de reſcriptis,Corneus in conſ.*

67.vol.3.Rebuff.in concordat. tit.de forma mandati Apostolici nu.155. Chokier de jurisdict.par.2.qu.112.à num.6. post *Joann.à Chokier ad Regul. Cancellar.regul. 17.de non tollendo jure quæsito num.29.* & diceretur talis declaratio odiosa, cùm tenderet ad derogandum Privilegium jam elargitum: quod in dubio à Summo Pontifice voluisse fieri non est credendum, ut post *Wamef.conf.15.num.2.de consuetud.*inquit *Chokier.d.qu.112.à num.6.*

132. Privilegia enim in vim contractus à Summo Pontifice elargita, quæ Concordata apud Gallos appellantur, revocari non possunt à Summo Pontifice sine consensu alterius Partis, in cujus beneficium concessa sunt. *Cravetta in conf.391.num.21. vers. planè.* ibi: *Planè juris incerti non est,cunctò Delphinatui jus non esse quicquam statuere, contra quam vetitum sit Concordatis, imò adeò ne quidem alteri ex Principibus sine altero liberum est Concordatis derogare, idest Pontifici nolente Rege,vel Regi Pontifice invito.cap.1.de probationib.*nec ex plenitudine potestatis revocari possunt Privilegia ob benemerita concessa. *Bardellon. conf. 22. num.19. 20. & 33.* unde contra eorum verba clara, nulla declaratio Principis admittitur, restringens eorum vim, ac sensum. *Crav.in conf.388.n.20. & conf.282.num.9. vers.Tertiò respondeo;* esset enim talis declaratio non expositiva, sed corrigeret, & limitaret verba Privilegii, ideòque rejicienda. *Carol. Bardellon.in d.conf.22.num.25.*

133. Verùm Nicolai V. literas semper observatas *infra districtum Temporalis Dominii* Ducum Sabaudiæ, præcipuè in Regione Pedemontana, patet ex innumeris. Constat enim hoc ex provisionibus factis à Summ.Pontificibus Abbatiarum, ac Episcopatuum variis temporibus in Regione Pedemontana semper prævio consensu Serenissimorum Ducum, ut plenè referunt *D. Comes de Gubernat.in d.sua consult.cap.5.& 6.in fine,* & *Dom. Præses Eschereine in dicta sua epistola 7.* adeout Henricus II. Gallorum Rex, qui utramque Regionem Sabaudicam, & Pedemontanam occupatas tenebat anno 1553.revocata declaratione facta ex errore anno 1550.ea verba *Edicto* suo expressit:*Considerè quì à notre requisition notre Saint Pere le Pape à ces jours passez liberalement concedè,& envoyè la confirmation, qui avojent nos Precesseurs Ducs de Savoye, Princes de Piemont, de nommer, & presenter aux Benifices concistoriaux de dits Pays*: & Serenissimus Carolus-Emanuel in provisione facta Abbatiæ de Ripalta Diœcesis Taurinensis favore Cardin. S. Georgii tituli S. Clementis, inquit in suis literis (vulgò Placitoriis) *Avutane prima la nominazione,e consenso nostro,conforme agl' Indulti, che tenemo dalla Santa Sede Apostolica: ed essendo per parte del detto Cardinale stati supplicati per la missione in possesso di detta Abazìa, noi veduto il Breve di Sua Santità, e piacendone, che'l suddetto Cardinale goda di essa, e de' suoi frutti, e redditi,mandiamo,e comandiamo per le presenti di nostra certa scienza a tutti nostri Magistrati, Ministri,Officiali, Commissarii, ed ad ogn'altro a chi spetterà, che in osservanza del Breve suddetto,e delle presenti,abbiano da mettere il detto Cardinale, o vero il suo legitimo agente nel vero, e real possesso della detta Abazìa;*& in aliis provisionibus factis in Regione Pedemontana,consensum Ducum interfuisse vigore Indultus Sedis Apostolicæ, exprimitur in omnibus literis Placitoriis, quarum scientia præsumitur etiam in Summo Pontifice. *Cravet. conf.400. num. 13.* præcipuè in Regione Pedemontana, in qua præest Nuncius Apostolicus, aliique adsunt præsentes Officiales, & Ministri Summi Pontificis, ut scribunt *Imol.& Panorm.in cap.cùm contingat De foro compet.Jacob.Anton. de*

Mauro

Mauro allegat. 18.*num.* 14. *Menoch.in conf.* 1007. *num.*93.*Andreol.in controverf.* 145.*num.*24.

134. Sanè etsi quilibet actus contrarius sufficiat ad excludendam observantiam in contrarium, ut scribit *Merlin.decis.Rotæ* 99.*nu.*5. quilibet tamen actus uniformis Privilegio sufficit ad inducendam, & conservandam observationem ipsius Privilegii, quod cùm semel sortiatur effectum, perpetuò durat. *Oldrad.de rescriptis prælu dio* 11. *num.* 23. præcipuè in facultatibus istis nominandi, seù præsentandi, in quibus per unicum actum acquiritur possessio. *cap. consultat.de jure-patron.Gloss.in cap.cum Ecclesia in parte triumEpiscoporum De caus.possess. & propriet.* quam ibi sequitur *Innoc.Bald.& Panormit.num.*22.*Anton.de Padilla in l.si quas actiones num.*24.*Cod.de servitut.& aqua,Reg.de Marin.ad Revert. decis.*485.*C.*2. post *Lambertin.Rocc.de Curt.& alios*: & cùm successivis temporibus per tot Diplomata successorum Pontificum semper literæ Nicolai V. fuerint confirmatæ, certissimum est censeri semper fuisse in viridi observantia. *Valenzuel.in conf.*79.*num.* 124.

135. Et quidem si dubitari non potest literas Nicolai V. fuisse semper observatas in Regione Pedemontana quoad electiones Episcoporum, prævio semper consensu, ac intentione habita Serenissimorum Ducum factas, ut in ipsis literis Nicolai V. fuerat promissum; nec dubitari quidem potest literas Nicolai censeri quoque observatas quoad aliam partem circa provisiones Abbatiarum, aliarumque Dignitatum, & Beneficiorum in Diplomate Nicolai V. contentorum; Rescriptum enim in parte observatum, præsumitur in totum observatum. *Additio ad Gregor.decis.*557.*num.*9. *Royas decis.*218. *num.* 18. Imò Privilegium conservatur in totum, si fuerit in exercitium deductum quoad quædam, scilicet non quoad omnia. *Seraphin.decis.Rotæ* 1043.*num.*4. *Oldrad. de rescript. prælud.* 11. *num.*23. unde qui habet Privilegium varia capita continens, & probat in aliquibus capitibus fuisse observatum, est manutenendus in possessione omnium capitum in eodem Privilegio contentorum. *Postius De manutenendo observat.* 73. *num.* 150.*Francet var.cap.*9.*num.*5. *&* 6. post *Peniam decis. Rotæ* 734. *& decis.* 546.*num.* 1.

136. Nam quod inquiunt Adversarii consensum Ducis in electionibus Episcopatuum exigi solere à Summo Pontifice per illud verbum *proponere*, nihil ipsos juvare potest; quibuscumque enim verbis fiat nominatio, vel præsentatio, semper jus Nominantis, vel Præsentantis integrum manet; est namque proponere idem, ac anteponere, ut constat apud bonæ linguæ Auctores. Sanè nominatio, vel præsentatio, etiam per simplicem petitionem expleri potest. *Roch. de Curte in tract.de jure-patronat.in ver.competens alicui num.*60.ibi: *& facit, quod dicit Archidiac.& Præposit.in cap. hortamur* 71. *distinct.ubi inquiunt, quòd præsentatio quandoque competit per viam simplicis petitionis, ut quando Populus petit, vel supplicat, quòd talis Presbyter instituatur in Ecclesia sua, quia illum gratum habent.*

137. Nec dicant Adversarii, consensum Ducis in provisionibus fieri solitis Episcoporum in Regione Pedemontana, requiri ex causa honestatis, quia dicta Provincia subjecta sit ipsis Ducibus; nam consensus de honestate requisitus in provisionibus similibus non exigitur per Pontificem à Principibus Regionum subjectarum, antequam fiat electio (quo casu præstari solet ab habente jus nominandi, vel præsentandi) sed post perfectam electionem, juxtà ea, quæ scribit

 Penia

Penia in decis.Rot.Romanæ 337.*num.*28.*ex cap.cum terra De elect.*ubi *Abbas,& Imola num.*2. & rursus *in cap.nobis De jure-patronat.* Ideòque consensus præstari solitus à Ducibus Sabaudiæ ante provisiones faciendas, necessariò censetur præstitus in vim literarum Nicolai V. ex illis verbis: *non providebimus, nisi habitis prius per nos intentione, & consensu ipsius Ducis*; præsumitur namque ab ipsis Ducibus præstari consensus, & fieri dictus actus vigore dicti tituli antecedentis. *Bald.in cons.*10.*nu.*7. *vol.*5. & sic virtute dictarum literarum Nicolai V. tanquam ex titulo utiliori, ut scribit *Riminald.jun.in cons.*276.*num.*29.*Cravet. in cons.*106.*num.*9. ibi: *Quartò respondeo, quòd ubi aliquid duobus modis fieri potuit, in dubio præsumitur factum, ut utilius est facienti. Alexand. in cons.*55.*col.*2.*& col.*3.*vers.quartò respondeo, lib.*5. ideòque omnem consensum præstitum in provisionibus factis Episcopatuum censeri præstitum ex præcedenti causa literarum Nicolai V. certum est, ut scribit ex adverso adductus *Crav. in cons.* 171. *num.*15. ibi: *Quòd non sufficit aliquid impletum esse, nisi probetur impletum fuisse ob causam, ob quam impleri debebat*, tradit *Corn. in d.cons.*75.*col.*2. *&* 3. *post med.lib.*3. dicit tamen *Bart.in d.l.*2.*Corn.in d.cons.* (nota)*quòd in dubio censetur quis implevisse ob eam causam, si eam sciebat*. At quis asserere unquam poterit Duces Sabaudiæ ignorasse literas Nicolai V. ob propria merita obtentas, ab innumeris Auctoribus memoratas, & per duo secula à Summis Pontificibus tot Diplomatibus ad ipsorum Ducum petitionem semper confirmatas?

138. Et nihil ad rem faceret, quòd aliquando fuisset electus in Episcopum in Regione Pedemontana alius, quàm nominatus à Serenissimo Duce (etsi enim hoc nunquam evenisse, demonstrant plenissimè *D. Comes de Gubernatis in d.sua consult.& Dom.Præses dell'Escbereine in d.epist.*7.) cùm potuisset hoc accidere ex defectu Personæ nominatæ, vel aliam ob causam: non quia jus nominandi, vel consentiendi non spectasset ad Serenissimum Ducem, vel quia fuisset amissum, ideòque nec possessionem nominandi ex tali provisione perdidisse certum esset, ut *Lambertinus* tractat *in tractatu de jure-patronatus* 1. *part.* 2. *libri art.*14.3.*quæst.prin.num.*5.*fol.* 466. Potius enim præsumeretur ob negligentiam Patroni, vel aliam ob causam evenisse, quàm quod esset liberæ collationis, cùm desit scientia, & patientia illius. *Rota recent.part.*1.*decis.*615.*num.*3.

139. Et similiter quòd in aliquibus provisionibus factis Episcopatuum, fuerint à Summis Pontificibus reservatæ pensiones, nihil ad rem nostram; neque enim hoc dissentiente Duce factum, & cum ipsius dissensus perseverantia, & acquiescentia executum fuisse Adversarii probare unquam poterunt: undè contrarius usus ex dictis reservationibus non inducitur, sed potiùs maximum Serenissimorum Ducum obsequium erga Sanctam Sedem. *Rota recent. par.*17. *decis.*308.*num.*11. ibi: *Potius ex urbanitate, vel placito, quàm ex debito acquievisse: neque ulla exinde colligi potest observantia, cùm ex actibus facultativis obligatio non inducatur*, juxtà celebrem doctrinam *Castrens. in l. qui luminibus sub num.*2.*ff.de servitut.urban.præd. Menoch.de arbitr. casu* 160.*nu.*9. Imò etiam si adfuisset expressus dissensus Serenissimi Ducis, cùm hoc accidisset ex facto Summi Pontificis, ideòque Principis concedentis, nec etiam præjudicium ullum illatum fuisset; nam non dicitur velle, qui obsequitur Imperio cogentis, ut ex *l. cura, ff.de munerib. & honorib.* scribit *Bardellon. in d.cons.* 22. *num.*40. & quod ajunt in Bullis non fieri mentionem hujus juris nominandi, nihil refert; sufficit enim eas provisiones fieri, ac expediri prævio consensu ipsius Ducis, ut *cit. Dom. Comes de Gubern.*probat *in sua consult.fol.*87.

140. Qua-

140. Quare literas omnes nuncupatas Placitorias à Sereniſſimis Ducibus juſſas in quibuſvis proviſionibus executis inRegione Pedemontana, nunquam proviſionem ullam fuiſſe executam, niſi prævio conſenſu ipſorum Ducum, probare certum eſt: cùm ipſi Adverſarii ſcripſerint literas *Placitorias*, ſive Regium *exequatur*, ſive *Placet du Prince*, non poſſe à Principibus ſecularibus juberi, ubi de executione Bullæ Pontificiæ agatur; ſecus verò eſſet ſi idem Summus Pontifex juſſiſſet, ne proviſiones contra Privilegium jam conceſſum exequi unquã poſſint, adjecta quoque clauſula irritanti; tunc enim dubitari non poſſet, quin tales proviſiones contra Privilegium ipſiuſmet Summi Pontificis factæ impediri poſſent, ut notat *Thomas del Bene de immunit. & juriſdict. Eccleſiaſt. cap.8. dub.*10. quem refert *Joan. Ant. ad Eccleſia obſerv. forenſ.*190. *nu.*11. ideòque cùm dictæ literæ Placitoriæ per longiſſimum tempus à Ducibus Sabaudiæ in Regione Pedemontana factæ fuerint, præſumendum eſt literas Nicolai V. fuiſſe obſervatas, & illas fuiſſe factas ex titulo antecedenti dictarum literarum Nicolai V. actus enim facti, præſumuntur geſti ex titulo valido anteriori, & utiliori, qui præſumitur obſervari. *Crav. conſ.*701. *à num.*1. *per totum* 8. & facit *Riminald. jun. conſ.*421. *nu.*21. & 22. & certiſſimum eſt in literis Nicolai V. fuiſſe Sereniſſimis Ducibus tributum jus impediendi executiones proviſionum Apoſtol. fine conſenſu Ducum obtentarum, quod idem jubetur in Diplomatibus ſucceſſorũ aliorum Pontificum, favore Ducũ Sabaudiæ, præcipuè in literis Clementis VIII. relatis in *Summ. fol.*34. ibi: *Decernens illis, & literis ſuis prædictis nullo unquam tempore per Sedem eandem derogari poſſe, nec derogatum cenſeri*, & *fol.* 35. ibi: *& aliter factas derogationes nemini ſuffragari, nec non quaſcumque præfectiones, proviſiones, collationes, acceptationes, & alias diſpoſitiones in contrarium, & per dictum Clementem Prædeceſſorem, & Sedem hujuſmodi pro tempore factas, nullius roboris, vel momenti fore, nec aliquod jus, vel etiam coloratum titulum poſſidendi tribuere: ac* (nota) *Carolum, & pro tempore exiſtentem Ducem, nec non Perſonas Ducatus, Dominii, & Ditionis hujuſmodi pro tempore factas literis derogatoriis, & decretis ſuper illis proceſſibus, ac illorum executoribus, eorumque mandatis, & executionibus parere minimè teneri, ſed illis firmiter reſiſtere, ac literarum earundem executionem omninò impedire, nec ratione reſiſtentiæ hujuſmodi, cenſuris Eccleſiaſticis per eoſdem executores, & ſubexecutores innodari poſſe, & ſic per quoſcumque judicari, & diffiniri debere, ac irritum decernens, & inane ſi ſecus ſuper his à quoquam contigerit attentari*. Sanè certiſſimum eſt, literas Placitorias in Regione Pedemontana ultra ſpatium centum annorum præſumi cum ſcientia, & tolerantia Summorum Pontificum à Sereniſſimis Ducibus factas, ut ſcribit *Andreas Alciatus in lib.*1. *conſ.*22. *nu.*16. ibi: *Tamen in iſto caſu propter tanti temporis lapſum, videlicet centum annorum, præſumeretur Papæ ſcientia, vel tolerantia, arg. cap. ſuper quibuſdam, §. præterea De verb. ſignific. & l. hoc jure, cap. ductus aquæ, de aqua quotidian. & æſtiva*, & ita ſentit *Abb. in d. cap. in aliquibus*, & firmat *Soccin. conſ.*145. *circa primum in fine, per tex. in cap. commiſſum eod. tit.* & idem *Soccin. conſ.*297. *viſo privil. Fulgoſ. conſ.*166. *Paul. de Caſtr. conſ.*324. & ita etiam tenet *Sum. Angeli in verb. decima, §.2. circa fin.* præcipuè factas favore Eminent. Cardinalium, quorum aliqui erant Nepotes Summi Pontificis regnantis: & antiquam hanc conſuetudinem teſtatur *Theſaur. deciſ.*131. *num.*11.

141. Nec crediderim Sereniſſimum Ducem Carolum-Emanuelem II. anno

no

no 1673. ut refertur in *Summ.* dixisse Nuncio Apostolico, *che delle cose di Piemonte, ove si riguardano i sentimenti di cotesta Corte, lascerebbe correre, benche crederebbe ancora in queste trovar maggior facilità; ma che non vuole in modo alcuno, che se gli tocchi la Savoja*. Etsi enim hæc verba in futurum relata nihil concluderent, quasi potiùs reverentiæ, ac obsequii gratia erga Sanctam Sedem prolata, juxtà ea, quæ scribit *Laderch. Imola in conf.* 101. *à nu.* 1. & per alia notata ab *Alexandro conf.* 135. *num.* 3. *tom.* 1. *& conf.* 237. *num.* 11. *vol.* 6. *Corneo in conf.* 129. *tom.* 3. *Magonio dec. Lucens.* 25. *nu.* 68. *Amat. conf.* 48. *nu. ult*. Quis enim magis quàm ipse Dux Carolus sciebat jus suum in Regione Pedemontana præcipuè, quod ejus Genitrix Serenissima Ducissa Christina soror Regis Christianissimi in epistola missa ad Cardinalem Corradum anno 1659. ut consuleret indemnitati sui ipsius Caroli II. suorumque subditorum, tam fortiter propugnaverat his verbis: *Dopo servizii sì recenti, non può S. R. A. che maravigliarsi, che si voglia in Roma privarlo de' Privilegii, che gli sono stati accordati dalli Sommi Pontefici, e de' quali hà goduto senza contradizzione da Papa Nicolò V. fino al presente, in materia dell' Abazìe de' suoi Stati.*

142. Ut omittam Nicolai V. literas favorem publici Status, ac Dominii Temporalis Ducum Sabaudiæ, & favorem omnium successorum Ducum in futurum respexisse; ideòque in ipsorum præjudicium nullum actum ab ipsomet Duce fieri potuisse. *cap. intellecto* 24. *de jure-jurando*. ibi: *Alienationes quasdam fecerit in præjudicium Regni sui*, ubi ritè *Jacobus Cujacius*, & scribunt quidem *Matthæus de Afflict. super constit. Regni Neapolit. in præludiis qu.* 24. *nu.* 9. *Cravet. in conf.* 933. *nu.* 3. *Lancellott. Gallia in conf.* 46. *nu.* 38. 39. 40. *Cyriacus in controv.* 57. *nu.* 47. Nemo enim renunciare potest juri suo, si cum ipso adest permixtum commodum alterius, cui ex ipsa renunciatione fieret præjudicium. *Crav. in conf.* 994. *n.* 13. *vers. enim verò permixtus favor*, etiam si principaliter illud jus fuisset concessum favore renunciantis, & non Tertii. *Præses de Franch. in decis.* 409. *nu.* 5. ideòque nullum fieret præjudicium, nec in petitorio, nec in possessorio, ut scribit *Merlin. decis. Rotæ* 638. *num.* 16. Undè nec credenda sunt, quæ de Episcopo Vercellensi, & Marchione Planitiarum referuntur in *Summ. fol.* 45. *nu.* 16. *& num.* 17. non enim est credendum à tam spectatis Viris ulla unquam verba ipsorum ore excidisse in perniciem eorum Principis, & publici Status, quibus nec ullum inferre præjudicium, quibuscumque verbis potuissent.

143. Quam observantiam literarum Nicolai V. in Dominio Ducis Sabaudiæ testatur *Rota Romana* penès *Crescent. decis.* 16. *de probationib.* & *Puteum in decis.* 23. *lib.* 2. ipsasque Nicolai literas observari in utraque Regione Pedemontana, & Sabaudica, testantur quoque Auctores, qui de rebus earum Regionum scripserunt, ut sunt *Antonius Faber* adductus à Cardinali *Ossat in epist.* 260. *lib.* 7. *Gottofred. à Bavo in prax. criminal. lib.* 1. *quæst.* 16. *à num.* 110. *Guiscenon. to.* 1. *histor. Domus Sabaud. cap.* 11. *fol.* 95. *Anastasius Germonius De sacror. immun. lib.* 3. *cap.* 11. *nu.* 24. & alii adducti à *Dom. Comite de Gubernatis in sua consultat. cap.* 4. ut omittam Auctores Gallos, qui & hanc observantiam, & edicta Henrici Gallorum Regis eo tempore facta, quo illas Regiones occupatas tenebat, testantur: quibus Auctoribus, tanquam instructis consuetudinum illarum Regionum, plenissimè credendum est: & hanc esse receptam sententiam testatur *Ernest. Cotman. lib.* 1. *resp.* 18. *à nu.* 56. *n.* 69. 70. 72. *Cam. Borrell. controv.* 32. *n.* 70. *Benintend. decis. Bonon.* 95. ubi decisum refert.

144. Nec

144. Nec dictis Anctoribus obstant *Anton.ab Ecclesia observ.forens.part.1. observ.190.nu.8.& Praeses Fauzonus in sua consult.* facta favore Ducis, impressa apud *Pinson.to.2. sui tractat.des regales, sive in Inventair des Indults ad d.tract. pertinent.fol.94. & seqq.* qui scripserunt literas Nicolai V. fuisse elargitas intra *Ditionis Sabaudiae limites*; etenim superiori capite probatum est Ditionem Sabaudicam, sicut & Ditionem Romanam, Regionem Pedemontanam, & aliam omnem Regionem subjectam Dominio Domus Sabaudicae comprehendisse. Sic *Plinius junior in Panegyrico ad Trajanum*, loquens de Egypto, Populisque ab Italia tam longè divisis, eos partem Populi Romani sub Ditione Romana appellavit. ibi: *Quam nunc juvat Provincias omnes in fidem nostram, Ditionemque venisse*: & paulò inferius ibi: *Qui diremptam Mari Gentem, ut partem aliquam Populi, plebisque Romanae aleret, ac tueretur*: & hoc ipsum ipsemet *Ab Ecclesia in d.observat.*190. declarat *nu.*8. ibi: *Neve in Ditione Ducali turbationes, scandala, vel aliquae intestinae succedant adversitates*: & *nu.* 9. expressè loquitur de Regione Pedemontana. ibi: *His Privilegiis auctorantibus consueverunt Principes nostri, pro tempore regnantes, viros idoneos, ac sibi fidos apud Summos Pontifices nominare, qui ad majora Beneficia, & Praelaturas, nempè ad Archiepiscopales, Episcopales, & Abbatiales dignitates promoventur, nec provisi accipiunt possessionem horum Beneficiorum, nisi obtento Ducis assensu, & concessis ab eo literis beneplaciti, ut testatur Thesaur.in decis.*131. *nu.*11. *qui dicit se vidisse observari in Abbatia Mulesii collata Eminentissimo Cardinali Joan.Paulo ab Ecclesia, & in Abbatia Secusiae, & Caramaniae: quod etiam profitetur Illustrissimus, & Excellentissimus Dominus Christophorus Fauzonus meritissimus Praeses Marchionatus Salutiarum, & Regii Archivis supremus Custos, in consultatione super Privilegiis Regiae Celsitudinis Serenissimorum Ducum Sabaudiae circa formam à Summis Pontificibus servandam in collationibus Beneficiorum, quae in eorundem Ducum ditionibus existunt; id pariter servatum notavi in Episcopatu Salutiarum collato praedicto D. Francisco-Augustino fratri meo, licet enim regulariter Princeps non possit praecipere, ne possessio beneficii sine licentia, & consensu suo, sive sui Gubernatoris, vel Praesidis, apprehendatur. Thomas del Bene De immunit.& jurisdict.Ecclesiast.cap.8.dub.10.n.4. ille tamen fatetur, quòd si in aliquo Regno hoc fiat, credendum sit, ut Rex id faciat ex privilegio habito à Summis Pontificibus.* Neque est nobis vitio vertendum, si claram literarum Nicolai V.observantiam in Regione Pedemontana saltem ex istis Auctoribus acceperimus, qui tanquam ab ipsismet Adversariis adducti, suspecti esse non possunt.

145. Et quod inquiunt *Lambertum Vander Burchium in histor. Sabaudiae, edita cum aliis voluminibus Rerumpublicarum in tit. Sabaudiae Respublica, & Historia fol.*306.& 307. *Lugduni Batavor.in* 4. ita scripsisse: *Absolvam rem omnem verbis Boteri: ait ille, Dominium Ducis Sabaudiae patet in longitudine ad* 330.*milliaria Italica, &c. Dividi potest Dominium Ducis Sabaudiae in partes duas, sicut & Alpes jam dividunt, in Sabaudiam nempè, & Pedemontium: in Sabaudia sunt Episcopatus Tarantasiensis, Maurianensis, & Belejensis, habetque Dux nominationem Episcoporum, &c.* posteà in Descriptione Regionis Pedemõtanae, describit. ibi: *Pedemontium nihil simile cum Sabaudia habet*, nec mentionem facit juris nominandi ad Principem spectantis, quasi ob non repetitam mentionem dicti juris nominandi in Regione Pedemontana, non fuisse concessum

sum videatur in Regione Pedemontana; hoc enim novum genus abutendi au-ctoritatibus est, & hactenus inauditum, ut quæ Auctores silentio præterierint, non solùm pro non scriptis, sed etiam pro negatis omninò habeantur.

146. Ex quibus non merebatur ad rem nostram adduci à *Dom. Severolo dec. Reg. Revert.* 485. *num.* 2. & 3. ibi enim agebatur de executione Bullæ Summi Pontificis, qua Beneficium Ecclesiasticum fuerat collatum in personam Cardinalis Saraceni, quæ impediri non poterat à Regio Fisco, opponente Beneficium illud esse sui juris-patronatus, quod non constabat, nec in Petitorio, nec in Possessorio, nec ullus titulus saltem coloratus pro Regio Fisco adducebatur: quod secus fuisset si à Regio Fisco fuisset exhibitum Privilegium Summi Pontificis, ut notat *Reg. Revert. in d. decis. manuscript.* nam etiam in dubio is manutenendus est, qui pro se habet Privilegium, etiamsi de Privilegii validitate, revocatione, vel interpretatione quæstio verteretur, ut scribunt *Abb. in cap.* 1. *nu.* 4. *ut lite pendente*, *Capyc. decis.* 189. *num.* 1. *Covarr. practicar. qq. cap.* 17. *num.* 6. *Andreol. in controv.* 408. *nu.* 25. præcipuè si exhiberetur Bulla Summi Pontificis; ipsa enim præsumitur observari in toto Dominio Principis, cui fuerit elargita, ut inquit *Rota Romana* penès *Manticam cit. decis.* 59. *nu.* 11. *vers. neque obstat.*

147. Et hæc sunt, quæ ad tuenda jura Regalis Celsitudinis Serenissimi Ducis Sabaudiæ cursim, prout nobis per tempus licuit muneris nostri occupationibus hac, & illac distractis, scribere visum est. At nobis venia danda est, si isthæc scripserimus, & nimis multi in re tam clarissima fuimus apud doctissimos, & peritissimos Juris, & Æqui Eminentissimos Patres; multa namque scribere cogimur, quæ obvoluta silentio, aut obesse negotio, aut scribentis officio viderentur.

148. Sed ad Beatissimum INNOCENTIUM XII. Pontificem undequaque Maximum, convertenda est tandem oratio mea, ut præsens altercatio (SS. Pater) sub tuo Pontificatu finiatur: scilicet ut quò feliciùs, & gloriosiùs Nicolai V. temporibus humeris Tuis sedet Imperium, eò feliciùs pariter, & gloriosiùs literas à Nicolao V. elargitas, Domui Sabaudicæ servandas, omnique Ævo incolumes reddendas imperes, ac jubeas. Quam enim dubitandi rationem unquam habere poterit, quod semel Judicio tuo finitum erit? Nam quis comparari Tibi non reformidet? meliorem namque Te præstas, quàm Tibi alium precabare. Tu adeò clara Judicii tui signa edidisti, ut nulla obscuret oblivio, nulla senectus, ipsaque vetustate florescere certissimum sit. Nimirum, ut cùm Tu unus omnium instar esse possis, qui Sanctæ Sedis Divina gubernatione suscepta, rerum difficultates, quas Tempora tenebant, maturitate consilii recidisti, finem huic negotio præstes, qualem expostulat, & Dignitas tua; & quæ Ludovico Sabaudiæ Duci, ob restitutam toti Orbi Catholico pacem, jam pridem promissa fuerunt, Gloriosissimo nunc Principi *Victorio-Amedeo*, Alpium ab impetu exterarum Nationum Custodi vigilantissimo, publicæ pacis, Ævo nostro, Vindici simul, & Restitutori felicissimo, Hæreseos præcipuè in Italia Eversori strenuissimo, Sanctæque Sedis Propugnatori fortissimo, Turcarumque per Gentem suam, beneficio totius Romani Imperii, totiusque Orbis Catholici, Destructori fortunatissimo, servare non dedigneris. Neapoli pridie Kalendas Octobris 1698.

F I N I S.

HIE-

HIERONYMI
MARCELLI

Comitis de Gubernatis, Consiliarii Status, & in Senatu Niciensi Præsidis,

RESPONSUM

PRO VERITATE,

In quo facti, & Juris allegationes à Datarìæ Officialibus promulgatæ ad excludendas à Pontificiis Promissionibus, & Indultis favore Regiæ Sabaudiæ Domus, Nominationes Abbatiarum, in Principatu Pedemontano consistentium,

In Crisim vocantur, & excutiuntur.

EDITIO SECUNDA.

ANNO CIƆIƆCCX.

SUPERIORUM PERMISSU.

CAPUT I.

Ostenditur, quid invincibilis ratio, & communis recti judicii sensus circa comprehensionem Pedemontis in Pontificia Nicolai V. Provisione firmaverint ab anno 1451. usque ad annum 1600.

1. OFFICIALES Datariæ super eo tenaciter insistunt, quòd Pontificia Nicolai V. Provisio erga Ludovicum Sabaudiæ Ducem, quoad Abbatiales dignitates, intelligenda sit de solo *Ducatu Sabaudiæ* ultra montes geographicè sumpto, nulla habita ratione ad *Principatum Pedemontanum*, cujus vanæ restrictionis subauditio ex diametro pugnat contra prima utriusque juris principia, in quibus habetur, nullam rationabilem cadere posse dubiæ voluntatis quæstionem, & cessare quodlibet obliquæ interpretationis commentum, quoties in humanis actibus disponentis mens, & verba conveniunt: cujus unionis Indissolubile fœdus, apertissimè continet prædicta promissio, dum expressè loquitur de omnibus, & quibuscumque Episcopatibus, & Monasteriis, existentibus in *Districtu Temporalis Dominii* ad ipsummet Ducem spectantis, & de personis, quæ sint de *Dominio*, *Ditione*, seu *Statu* ipsius Ducis, alienigenis, vel extraneis penitùs exclusis; atque causa finalis Promittentis mentem exponens, ea ibidem esse dignoscitur, ne *Status sui dispendia sabeant*, *& quævis ipsos conturbet adversitas intestina*, prout utroque ponderato demonstravi in mea *Enucleat.cap.fin.per tot.*

2. Facti pro Dataria Compilator, ad cohonestandam excitatæ quæstionis incongruitatem præmisit in suis allegationibus *numer.* 4. *§. super intelligentia* nihil novi adversùs hujusmodi Indulta proponi, duos olim agitatæ hujus controversiæ casus allegando, unum anno 1600. in Pontificatu Clementis VIII. & alium anno 1659. in Pontificatu Alexandri VII. de quibus suo loco rationem reddam, ea ante omnia ad facti dilucidationem adducens, ex quibus in retroacta centum, & quinquaginta annorum serie, post contractam à Nicolao V. Promissionem, frivolæ hujus exceptionis absurditas ostenditur, quæ si placuisset Adversantibus retrospicere, facilè poterant ab hac irrationabili disputatione instauranda removeri.

3. Fatentur unanimitèr Adversantes post facti Compilatorem *n.* 33. *§. & licet*, Sixti IV. Indultum sub die 9. Martii 1474. favore Philiberti Sabaudiæ Ducis, cujus veram causam, & ineluctabilem vim, superstitiosa subtilitate contra communem sani judicii rationem, ex adverso ad gratias dumtaxat expectativas restrictam exposui in *Enucleat.num.* 14. respicere æqualiter *Sabaudiam*, & *Pedemontium*, quamvis Summus ille Pontifex, aliqua dumtaxat ex verbis illis generalibus adhibuerit ibidem: *Nos igitur pro Ecclesiarum, & Monasteriorum, alio-*

CAPUT I.

Ostenditur, quid invincibilis ratio, & communis recti judicii sensus circa comprehensionem Pedemontis in Pontificia Nicolai V. Provisione firmaverint ab anno 1451. usque ad annum 1600.

1.
FFICIATES Datariæ super eo tenaciter insistunt, quòd Pontificia Nicolai V. Provisio erga Ludovicum Sabaudiæ Ducem, quoad Abbatiales dignitates, intelligenda sit de solo *Ducatu Sabaudiæ* ultra montes geographicè sumpto, nulla habita ratione ad *Principatum Pedemontanum*, cujus vanæ restrictionis subauditio ex diametro pugnat contra prima utriusque juris principia, in quibus habetur, nullam rationabilem cadere posse dubiæ voluntatis quæstionem, & cessare quodlibet obliquæ interpretationis commentum, quoties in humanis actibus disponentis mens, & verba conveniunt: cujus unionis indissolubile fœdus, apertissimè continet prædicta promissio, dum expressè loquitur de omnibus, & quibuscumque Episcopatibus, & Monasteriis, existentibus in *Districtu Temporalis Dominii* ad ipsummet Ducem spectantis, & de personis, quæ sint de *Dominio*, *Ditione*, seù *Statu* ipsius Ducis, alienigenis, vel extraneis penitùs exclusis; atque causa finalis Promittentis mentem exponens, ea ibidem esse dignoscitur, ne *Status sui dispendia subeant, & quævis ipsos conturbet adversitas intestina*, prout utroque ponderato demonstravi in mea *Enucleat.cap.siu.per tot.*

2. Facti pro Dataria Compilator, ad cohonestandam excitatæ quæstionis incongruitatem præmisit in suis allegationibus *numer.* 4. *§. super intelligentia* nihil novi adversùs hujusmodi Indulta proponi, duos olim agitatæ hujus controversiæ casus allegando, unum anno 1600. in Pontificatu Clementis VIII. & alium anno 1659. in Pontificatu Alexandri VII. de quibus suo loco rationem reddam, ea ante omnia ad facti dilucidationem adducens, ex quibus in retroacta centum, & quinquaginta annorum serie, post contractam à Nicolao V. Promissionem, frivolæ hujus exceptionis absurditas ostenditur, quæ si placuisset Adversantibus retrospicere, facilè poterant ab hac irrationabili disputatione instauranda removeri.

3. Fatentur unanimitèr Adversantes post facti Compilatorem *n.* 33. *§. & licet*, Sixti IV. Indultum sub die 9. Martii 1474. favore Philiberti Sabaudiæ Ducis, cujus veram causam, & ineluctabilem vim, superstitiosa subtilitate contra communem sani judicii rationem, ex adverso ad gratias dumtaxat expectativas restrictam exposui in *Enucleat.num.* 14. respicere æqualiter *Sabaudiam*, & *Pedemontium*, quamvis Summus ille Pontifex, aliqua dumtaxat ex verbis illis generalibus adhibuerit ibidem: *Nos igitur pro Ecclesiarum, & Monasteriorum, alio-*

rumque Regularium locorum Ducatus, & Dominii hujusmodi venustate, &c. ut nullus alienigena, sive alterius Nationis, & Dominii Clericus, qui non sit de Ducatu, Ditione, vel Dominio hujusmodi oriundus; quibus vigintitres ante annos usus fuerat Nicolaus; unde quoties linguæ Latinæ significatus uniformiter censendus non sit in utriusque Pontificis ore, chimericam omninò fateri necesse habent in promissione Nicolai V. hanc ad *Sabaudiæ ultra montes* restrictionem, ex eo præcipuè, dum Sixtus post enunciatam Ducis supplicationem, in qua facta fuerat mentio de *Ducatu, Districtu, Ditione, Comitatibus, Terris, Locis, & aliis Dominiis Sabaudiæ ultra, & Citramontanis, Dominio ipsius Ducis* mediatè, vel immediatè subjectis; nihilominùs in parte dispositiva satis existimavit, ea omnia in adhibito verborum sensu complecti, prout subsequuti Pontifices, Innocentius VIII. & Julius II. hoc Sixti IV. Indultum specificè confirmantes in suis Apostolicis litteris censuerunt, de quibus *in Enucleat. num. 16.*

4. Hujus imaginariæ præscisionis vanitatem manifestam effecerant Leo X. Clemens VII. Julius III. & Gregorius XIII. dum Nicolai promissionem in suis Apostolicis literis, pro majori firmitatis robore ad perpetuam rei memoriam innovantes, & ampliantes, in Sabaudia ultra montes *Episcopos Maurianensem, & Bellicensem*, in Pedemontio citra montes *Archiepiscopum Taurinensem, Augustensem, & Astensem Episcopos*, atque in maritimis Alpibus *Niciensem Episcopum* respectivè delegarunt, non simplices Bullarum executores, sicuti ex adverso supponitur *num. 39. §. tertiò opponitur*, sed perpetuos renovatæ promissionis Defensores, & Conservatores, toties quoties à Duce tunc dominante, & suis pro tempore in *Principatu successoribus* requireretur, juxtà tradita *in Enucleat. num. 221.* ex qua discretiva Episcoporum delegatione in tribus illis Provinciis, quarum membra integrum corpus *Sabaudiæ Ditionis* componunt, satis edoceri poterant, hanc Pontificiam provisionem æqualitèr, non tam *Sabaudiam ultramontanam*, quàm Principatum *Pedemontanum*, & *Subalpinam Provinciam* respexisse; Ab omni namque sano judicio alienum est dicere, quòd postquam Summi Pontifices in suis constitutionibus ad exoptatam contractæ promissionis observantiam de duobus Comprovincialibus Episcopis Maurianen. & Bellicen. ultramontanam Provinciam abundè providerant, voluerint ad eundem finem, pro iisdem locis delegare citra montes, Archiepiscopum Taurinensem, & Episcopum Astensem in Italia degentes, ab ultramontanis loquela, moribus, & Ecclesiastica disciplina discrepantes, Alpibus, & Montibus longo, & difficili itinere dissitos, aut Episcopum Niciensem, ultra tercentum milliaria ab extremis Allobrogum finibus, terra, marique distantem: nec præsumendum est, Sabaudiæ Duces, rem adeò incongruam, inutilem, & penè ridiculam postulasse.

5. Minus autem rectè ab Adversantibus asseritur, Gregorium XIII. in sua constitut. 7. §. 10. delegasse Archiepiscopum Taurinensem, Niciensem, & Montis regalis Episcopos, quamvis ibidem ageretur de re ad *Sabaudiam* dumtaxat *ultra montes* pertinente; etenim facti veritas totum contrarium ostendit, juxtà quam Summus ille Pontifex in constitutione præcedenti *nu. 6.* Equestrem Sancti Mauritii militiam instituit sub perpetuo, & supremo regimine, seu Magisterio Serenissimi tunc Emanuelis-Philiberti Sabaudiæ Ducis, & suorum pro tempore in Principatu Successorum, ad tuendam, & ampliandam Catholicæ Religionis causam adversùs Hæreticos, & Infideles, non solùm in Ditione ipsius Ducis, & specialiter in *Pedemontio*, sed etiam in omnibus Italiæ, & Christianæ Rei

pu-

publicæ Partibus, inter alia statuens, ut ejusdem Militiæ Suprema Sedes,& Militum Conventus ab eodem Duce, in aliquo *Sabaudiæ loco* assignaretur; cui militiæ de novo institutæ dein paucos post dies antiquissimam, & in toto Orbe diffusam Sancti Lazari Jerosolimitani favore Ducis univit, prout habetur constitutione ab Adversantibus allegata, immediatè subsequenti in eodem Bullario, ubi §. 1. præcedentem enuncians, illud etiam refert, quod ibidem de Suprema Sede, & Militum Conventu à Duce Magno-Magistro, in *Sabaudia* assignando præceperat: Cujus facti veritas manifestè convincit, Gregorium XIII. non improvidè, & contra sanam providendi rationem delegasse Archiepiscopum Taurinensem, Nicicnsem,& Montis-regalis Episcopos perpetuos rerum in prædictis Constitutionibus contentarum executores, & defensores; sed quia non minùs, quam dictum est de Nicolai V. Promissione, pari sollicitudine, & providentia in iisdem respexerat Principatum *Pedemontanum*, & *Subalpinam Provinciam*, in qua debuit præcipuum illius equestris Militiæ opus impleri: & tantum abest, quòd hæc absurda, & irrationabilis delegatio pro tuendis, & conservandis literis Apostolicis reperiatur in aliqua constitutione Pontificia ex recollectis in Bullario Romano, ut potiùs ista Gregorii, quam Adversantibus placuit in exemplum detorquere ad elidendam vim invincibilis argumenti pro comprehensione *Pedemontis*, aliam hujus irrefragabilis veritatis probationem inducat, dum ipse Dux Emanuel-Philibertus susceptum ab eodem Pontifice mandatum de constituendo Supremam Sedem, & Militum Conventum in *Regione Sabaudiæ*, statim implevit juxtà Pontificiam mentem in *Urbe Taurinensi*, ubi adhuc Suprema hujus Sacræ Militiæ Sedes permanet, & Militum Conventus existit; unde Officiales Datariæ jam certi esse poterant, Summos Pontifices loquentes de *locis Sabaudiæ* comprehendere etiam *Principatum Pedemontanum*; quidquid sit, quoties Sabaudia non refertur ad designandam *Sabaudi Principis Ditionem, seù temporale Dominium*; sed dumtaxat ad Sabaudæ Provinciæ geographicam, aut localem descriptionem; & hoc est quod juxtà communem usum loquendi,& omnem rationem recti sermonis allegasse Patribus Basileensibus Græcos Antistites refert *Panormitanus in suo tractatu de Concil.Basil.cap.1.n.5.* de quo *in Enucleat. num.* 232. atque nihil frequentius in ore omnium Scriptorum versatur, quoties loquuntur de omnibus Provinciis spectantibus ad Sabaudiæ Ducem, utentium illis verbis in Gallico idiomate *l'Estat de Savoye*. Italico *lo Stato di Savoja*. & Latino *in Ditione, seù Dominio Sabaudiæ*; unde omnes subditi suæ Regiæ Celsitudinis, tàm citra montani, quàm ultramontani, vulgò *Sabaudi* nuncupantur.

6. Inter prædictos Pontifices, qui hanc Nicolai promissionem innovarunt, singulariter animadverti poterat ab Adversantibus Julii III. constitutio sub die 6. Idus Octobris 1554. Summario fol. 24. quæ cùm emanasset in tempore, quo Galli Sabaudiam ultra montes occupabant; prospexit quidem universaliter indemnitati ipsius Ducis, ne videretur irreparabile detrimentum fuisse ipsi illatum ex communicatione, seù confirmatione eorumdem jurium, ab eodem Pontifice in anno præcedenti sequuta erga Regem Henricum; sed quia inane, & supervacuum in tunc præsenti rerum statu fuisset, pro Pontificiæ promissionis observantia favore ejusdem Ducis defensores, & executores, tàm citrà, quàm ultrà montes constituere, solùm eosdem designavit in Sabaudia citra montes,& singulariter Episcopos illarum Civitatum, quæ adhuc manebant in actuali dominio,&

pò-

potestate ipsius Ducis, videlicet Augusten. Asten.& Nicien. quinimò cùm ultra montes, omnes Principes hoc jure nominandi fruantur, & Magistratus ea lege inevitabili utantur, ut nemo, nisi ex prævio Principis consensu, seù nominatione, atque Bullis originaliter exhibitis, & verificatis Episcopalium, aut Abbatialium Dignitatum, tàm in spiritualibus, quàm in temporalibus exercitium, aut possessionem obtineat; ideò superfluum quandoque censuerunt Sabaudiæ Duces, aliquam pro hujusmodi Pontificiæ promissionis defensione, & manutentione, illorum Episcoporum opem expetere, satis rati ad id sufficere, vigilantissimi illius Senatus zelum, & operam. Hinc in Indulto à Gregorio XIII. ad Ducis Emanuelis-Philiberti supplicationem obtento, soli, ubi opus esse poterat, Episcopi cismontani adhibiti fuerunt, videlicet Taurinen. Augusten.& Nicien.

7. Latum eidem veritati amplectendæ locum præbebant prædictæ Pontificum Constitutiones, hanc comprehensionem in Nicolai placitis sine aliqua modificatione ratam habentes; nam eo ipso, quòd à Nicolai mente, & verbis, tàm de *Sabaudia*, quàm de *Pedemontio* prædicabilibus nihil in suis Apostolicis literis exceperunt, manifestè demonstrant, omnem Ducis ditionem fuisse in eadem Pontificia promissione comprehensam, sicuti habetur *in cap. quocirca 22. sub tit. de privileg.* ubi Cælestinus III. Archiepiscopo Londinensi respondit, si indultum fuerit per verba indefinita conceptum, dum nihil excipitur de eo, quod Indulgens excipere poterat, plenissimam interpretationem faciendam esse, nec debere unam, eandemque substantiam diverso jure censeri, & maximè in subjecta Pontificiæ promissionis specie; nam contra eum, qui apertiùs legem dicere potuit, est semper interpretatio facienda, prout de jure Canonico statutum legitur *in cap. contra eum 57. sub tit. de reg. jur. in* 6.& de jure Cæsareo *in l. veteribus* 4. *ff. de pactis*; neque relinquebatur de hoc aliqua dubitãdi ratio, dum Leo X. in Privilegio, seù Indulto paucos post menses concesso favore Caroli Archiducis Austriæ de quo disserui *in Enucleat. num.* 144. & 145. super eadem forma servanda circa provisiones dignitatum Abbatialium in ejusdem Principis temporalibus Dominiis existentium ibidem, Neapolis, & Hispaniarum Regna, & dein Ducatum Mediolanensem nominatim excepit, & ita exploratum est; Nec ignorare poterant Officiales Dataria, idem semper consuevisse Summos Pontifices, quotiescumque ab Indultis, vel Concordatis, aliisque constitutionibus respicientibus per verba absoluta, & indefinita *Ditionem*, seù *Dominium*, *Districtum*, vel *Statum* alicujus Supremi Principis, habuerunt in animo aliquam ejusdem Dominii partem excludere, quamvis à reliquis totaliter distinctam, & longo Terrarum spatio disjunctam.

8. Jam satis hujus Comprehensionis Pontificiarum Promissionum in *Sabaudia*, tàm citrà, quàm ultrà montes irrefragabilem veritatem anteà firmaverat ipsemet Julius III. Etenim cùm Rex Galliarum Henricus II. ut jam dixi, integram Sabaudiam ultramontanam, & totam ferè Pedemontanam Provinciam detineret, constat in primis, eumdem Regem in suis uniformibus Edictis ad Parlamenta Sabaudiæ, Pedemontis, Nannetense, & Aquense sub die 14. Junii 1549. & 29. Julii 1550. varias favore fa.me. Pauli III. & Apostolicæ Sedis declarationes iniisse in Sabaudia, Pedemonte, Ducatu Britaniæ, & Comitatu Provinciæ respectivè servandas, quarum tenorem in distinctis capitibus ad literam refert *Pinsonius de regal. tom.* 2. *in Invent. fol. mihi* 455. *Doviat. specimen juris tom.* 2. *fol.* 62.

9. Hujusmodi declarationibus uniformiter, & eadem die ad prædicta Parlamenta

menta directis non obstantibus, Rex Henricus anno 1550. in mense Octobris petiit à Julio III. Pauli successore, ut admitteretur ad nominandos Episcopos, & Abbates Sabaudiæ,& Pedemontis,prout asserebat ex Pontificiis Indultis datum fuisse Sabaudiæ Ducibus, & Pedemontium Principibus suis Prædecessoribus. Huic petitioni quid responderit Summus Pontifex eidem Regi in suo Brevi Apostolico sub die 28. Octobris 1550. sigillatim refert eruditissimus Cardinalis *Ossatus ep.* 301. *ad Villaregium versic. outre cela* in illis verbis, quæ ex Gallico idiomate hic transcribere non piget: *oltre questo hò ritrovata la copia d'un Breve spedito dal suddetto Papa al medemo Rè delli* 28.*Ottobre* 1550.*per il quale non ostante,che il medemo Rè avesse fatta un'altra dichiarazione*(nam supra Cardinalis meminerat de simili pariter facta intuitu Ducatus Britaniæ)*à favore della Sãta Sede nel toccante li Paesi della Savoja, e del Piemonte; nulladimeno pretendeva, che li Duchi suoi Predecessori avessero ottenuti indulti, de' quali esso doveva gioire: Sua Santità rispose, che Sua Maestà non aveva cos'alcuna da esibire de' sudetti Indulti nel tempo di Paolo III. nè del suo, e nientedimeno promette in parola di Papa per se,e suoi successori Papi,e per la Santa Sede, che se Sua Maestà proverà frà dieciotto mesi, che siano stati concessi Privilegj, ed Indulti Apostolici a' suddetti Duchi, e che tali Privilegj, ed Indulti siino stati validi, ed in uso, e che a ragione di ciò il detto Rè abbia qualche diritto in riguardo de' Vescovadi,ed Abazie de' suddetti Paesi,gli verran fatti buoni.*

10. Facilè fuit Regi Henrico suam intentionem justificare, exhibendo promissionem à Nicolao V.contractam erga Ludovicum Sabaudiæ Ducem,& amplissima Indulta jam tunc à Leone X.& Clemente VII.favore Ducis Caroli III.emanata, atque de cæteris edocere, quæ Pontifex in suo Brevi præceperat, sicutì probavit eventus; nam in fine anni 1552. seù in principio subsequentis anni 1553. ipsemet Rex obtinuit a b eodem Pontifice Julio III. confirmationem eorundem Indultorum pro nominandis Episcopis, & Abbatibus, tàm in Provincia *Sabaudiæ*, quàm *Pedemontii* consistentibus, eodem modo, quo *Sabaudiæ* Duces, & *Pedemontium* Principes sui Prædecessores nominare consueverant, cujus gratiæ ultra modum specialis intuitu, Rex Henricus eidem Pontifici reciprocè promisit, quòd prædictæ declarationes, ut supra ab eodem jam factæ favore Apostolicæ Sedis anno 1549. & 1550. in Sabaudia, & Pedemontio, prout in Ducatu Brittaniæ, & Comitatu Provinciæ à Parlamentis in verificatione,seù registratione Regiorum Edictorum limitatæ,novis Edictis, & jussionibus ad integram,& inviolabilem observantiam redigerentur.

11. Hanc facti veritatem historica narratione prosequitur Cardinalis *Ossatus* ad Villaregium ubi supra, in illis verbis: *Ed a fine, che voi possiate in ciò meglio giudicare di tutte le cose, Io vi trasmetto copia delle suddette scritture, dal seguito delle quali, e dal contenuto ne' loro atti è facile a giudicare, che dopo il suddetto Breve di Giulio III. del* 1550.*fino all'ultima dichiarazione d'Enrico II. de'* 18. *Aprile* 1553. *il suddetto Rè in questo spazio di tempo di due anni,e cinque mesi fece apparire degl'Indulti concessi a i Duchi di Savoja, e n'ottenne la confermazione per se, la quale deve esser stata conceduta poco tempo innanti li* 18. *Aprile* 1553. *mentre che le parole del Rè sono: Noi in questi giorni passati liberalmente,&c.di maniera, che potrà quella essere stata spedita su'l fine del* 1552.*o pure nel principio del* 1553. *il che vi servirà per trovarne così più prontamente le Bolle, ò il Breve: Noi non lasceremo per tanto di farle ricercare quivi ne' registri,*

stri, se vi potremo penetrare, il che ci sarà, può esser, difficile.

12. Prædictæ historicæ narrationis plenam, & indubitatam fidem faciunt eadem publica ipsiusmet Henrici Regis Edicta ad Parlamentũ Nannetense sub die 18. Aprilis, & 29. Octobris 1553. à prædicto *Pinsonio recollecta cit. to. 3. à f. mihi 457. usque ad f. 463.* ubi Rex ipse hanc veritatem enixè testatur à præmemorato Nannetensi Parlamento, sine aliqua modificatione verificatam, seu registratam, quod prædictus Rex Henricus Parlamento Sabaudiæ simili Edicto, & per eadem verba concepto significavit, cujus tenorem ab illius Supremi Senatus Archivio transumptum, prout jacet hìc de verbo ad verbum transcribere Gallico idiomate necessarium existimo.

13. *Henry par la grace de Dieu Roy de France, A Nos Amès & feaux les Gens de nostre Cour de Parlement de Savoye, sceant a Chambery, salut, & dilection. Comme par nos lettres patentes en forme d'Edit, & declaracion du 14. Juin 1549. & du 29. Juillet 1550. par nous ottroyèes tant du Pontificat de feüe recommandable memoire Pape Paul III. comme encor au present Pape Jules III. nous avons fait ample, & expresse declaration au Saint Siege Apostolique des autoritès, prerogatives, preeminences, pouvoirs, puissances, & facultez pretendus par Sa Saintetè en nos Pais de Savoye, & de Piedmont selon, & ainsi que ses predecesseurs Papes en ont iovis, & usè, c'est à sçavoir quant aux reserves des mois Apostoliques, & autres generales, & speciales Constitutions, Ordonnances, & Regles de sa Chancellerie de benefices, Coadiutories, Mandats de providendo, expectatives, & autres semblables graces, mèmes preventions, assignations de pensions sur benefices, receptions, & observations des monitions, censures, interdits, & sentences de la Cour de Rome, devolution en causes spirituelles, & beneficielles, & autres particularitès a plein contenües, & specifiées par nos dites lettres, & declarations, les quelles aurojent estè leües, publièes, & verifièes en nos dites Cours de Parlement, & Conseil des dits Pais, & toutes fois le Nonce de Nostre Saint Pere resident auprès de nous, nous a remonstrè de la part de Sa Saintetè qu' il a estè averti, qu'en nos dites Cours procedentes a la lecture, & publication de nosdites lettres ont fait certains Registres secrets contenants plusieurs restrictions, & modifications contre la teneur de nos dites lettres, dont par ce mojen vous ne voulez permettre l'execution, la quelle aussy nostre Procureur General empeche de son costè, & par ce mojen les dits droits, autoritès, prerogatives, & preeminences de nostre dit Saint Pere, & S. Siege sont a tout propos condemnès, impugnès, & debattus par Ceux qui le veulent entreprendre sans qu'il aye estè, ny soit faite aucune demonstration, ny exception en justice pour reparer les attentats, & faire ensujure nos vouloirs, & intentions. Nous requerant a cette cause le dit Nonce fur cevouloir pour voir de remede convenable, considerè qu'a nostre requisition* Nostre dit Saint Pere nous a ces jours *passès liberalement concedè, & ottrojè la confirmation qu' avoient Nos Predecesseurs Ducs de Savoye, Princes de Piedmont de nommer, & presenter aux benefices Concistoriaux des dits Pais, avec autres graces, & concessions contenues aux dits Indults, s'asseuront Sa Saintetè qu'ayant fait pour nous quant'a la dite confirmation nous fassions semblablement pour elle quant'a l'execution de nos dites lettres, & declarations pour la jouyssance des dits droits, autoritès, prerogatives, preeminences, pouvoirs, puissances, & facultez, & a cette consideration nous ont par elle les dits Indults estè confirmès. Pour ce, que nous voulant non seulement observer a Nostre Saint Pe-*

re le reciproque, mais davantage faire tout ce que nous pouvons pour le gratifier, & complaire affin qu'il connoisse par evident effect l'affection, & devotion filiale que nous luy portons, ne luy ayant promis aucune chose que nous ne voulions de bien bon coeur entretenir, & garder a Sadite Saintetè. Paur ces causes, & autres, & bonnes considerations ace nous mouvant avons derechef entant que de besoin seroit dit, & declarè, disons, & declarons, voulons, & nous plait de nostre propre mouvement, certaine science, pleine puissance, & autoritè Royalle que nos dites lettres, & declarations du 14. *juin* 1549. & 20. *juillet* 1550. *ayent lieu, sortent leur plein, & entier effect, & soyent entretenus, gardès, & observès selon leur propre forme, & teneur sans aucune restriction, modification, ny difficultè, non obstant les contradictions, & empechements de nostre Procureur General, auquel & a tout autre nous imposons silence. Et si nous avons probibè, & defendu, probibons, & defendons par ces dites presentes a tous autres nos juges, & Officiers que soubs peine de nullitè de nos arrests, jugements, & procedeures, ils n'ayent a juger, attenter, ny innover en quelque maniere que ce soit contre, ny au prejudice du contenu a icelles nos deux lettres de declaration pour le regard des dits droits, autoritès, prerogatives, preeminences, & facultez de nostre S. Pere, & Siege Apostolique en nos Pays de Savoye, & Piedmont, voulons en outre que les arrests, & jugements que l'on pourroit pretendre avoir estè donnès en nostre dite Cour de Parlement, ou par autres nos juges contre, & au prejudice de nos dites declarations, specialement en ce que concerne la reservation des huit mois, & autres particularitès des susdits seront apportès par devers nous en nostre Conseil privè par iceux, veus estre ordonnè sur la cassation, & annullation ainsi que de raison & au regard des Registres secrets que l'on pretend avoir estè faits en nostre dite Cour de Parlement, ainsy que dit est nous les avons par les dites presentes cassès, & annullès, cassons, & annullons, ny entendons, que l'on aye aucun egard pour le present ny advenir en quelque maniere que ce soit: Voulons, nous mandons, & tres expressement commandons, & enjoignons à chascun de vous, endroit soy, & comme luy appartient, que nos precedentes declarations, pacts, & tout le contenut cy dessus vous entreteniès gardiès, & observiès, faites de point en point avec nos precedentes dont est question entretenir, garder, & observer, lire, publier, & enregistrer, si besoin est, sans aller ny venir, sans soufrir estre allè ny venu directement, ou indirectement, aucontraire en quelconque maniere que ce soit. En outre nous mandons par ces dites presentes que vous avez à exorter, & defendre par nous aux Evesques, Abbès, & autres Collateurs Ordinaires des dits Pais de Savoye, & Piedmont, de ne conferer les dits benefices reservè comme dessus, specialement dans les huit mois a la reservation Apostolique, & de n'attenter, ny innover au prejudice de nos dites declarations, & de ces presentes en quelque maniere, que ce soit, & a ce faire soufrir, & obeir, contraigniès, & faisiès contraindre les dits Prelats, & Collateurs par saisissement de leur temporel en nostre main jusqu'ace qu'ils ayent obey & autres manieres deues, & en tel cas requises, car tel est nostre plaisir non obstant quelconques ordonnances, restrictions, mandements, defences a ce contraires. Donnès a S. Germain en Laye le disbuitiéme jour d'Avril l'an de grace mille cinqcents cinquante trois, & de nostre Regne le septieme. Ainsy signè sur le repli Par le Roy estant en son Conseil Du Thier, & scellè de cire jaune a simple queue pendant, & au blanc des dites lettres est escrit ce que s'ensuit.*

Leües, publièes, & enregistrèes ce requerant les Gens du Roy a Chambery le 2. 7mbre 1553.

14. Petunt Officiales Datariæ, quod præ manibus habent, & Cæsareo in hac re magis rigori, quàm canonicæ æquitati inhærentes nimis grave putant, quòd ex reconditis Vaticani Archiviis hoc antiquissimum originale Indultum Regi Henrico à Pontifice Julio III. concessum in lucem prodeat. Verumtamen satis de illius veritate, & existentia constare nullus nisi temerè ambigere poterit, postquam de eo in facto proprio tunc indubitatam fidem fecit Henricus II. Rex Christianissimus in publicis Edictis à Parlamento Nannetensi, & Senatu Sabaudiæ verificatis, & de illius realitate plenè testantur post Cardinalem de *Ossat*, ubi supra, *Thomassinus de benef.lib.2.cap.40.num.11. Pinsonius de regal.tom.1.cap.14.num.10. fol.mihi 286. Doviat specimen juris in præfat.cap.9.nu.3. Advocatus de Patrà* in sua celebri *disputatione* in magna aula Curiæ Parisiensis sub die 10. Septembris 1643. & maximè dum hujus Indulti correspectivitas à prædicto Rege in suis Edictis asserta, hanc facti permanentem veritatem ostendit in illis Cancellariæ regulis, quibus actualitèr utitur adhuc Dataria circa provisiones beneficiales in Ducatu Britaniæ in Provincia Sabaudiæ, & Comitatu Provinciæ, de quarum observantia intuitu Britaniæ conqueritur laudatus *de Patrà* in præallegata *disputatione*.

15. Istis minimè obloquitur Henrici Regis Edictum sub die 29. Julii 1550. in *Summ.num.*43. cujus informem copiam in latino idiomate à persona sibi fida ex Archivio Sabaudiæ non sine singulari industria habuisse jactat Nuncius Taurinensis in epistola ibidem sub die 10. Februarii 1671. ab Adversantibus exhibita, in cujus tenore fit mentio de Episcopatibus, & Abbatiis, ultra ea, quæ ipsemet Rex Henricus in hoc eodem Edicto olim declarasse favore Apostolicæ Sedis testatur in posteriori Edicto de anno 1553. supra ad literam exhibito, ubi non fit alia mentio, nisi de illis, quæ declaraverat sub iisdem anno, & die 1550. intuitu Ducatus Britaniæ, & Comitatus Provinciæ: Etenim dato citra præjudicium veritatis, quòd Rex Henricus præter expressa in præallegatis Edictis de anno 1549. 1550. & 1553. ea ulteriùs intuitu Sabaudiæ, & Pedemontis circa provisiones Ecclesiarum, & Monasteriorum declaraverit favore Apostolicæ Sedis, quæ habentur in exemplari ab Adversantibus producto; nihilominùs nullius adhuc momenti censenda essent omnia illa, quæ super tali supposito facti compilator astruxit in suis allegationibus, *numer.* 46. & fusè prosequutus est pro Dataria scribens Illustrissimus Dominus Marcellus Severolus in suo eruditissimo responso, *numer.* 45. *& seqq.* ubi animadvertens ex prædictis *actis* Julii III. causam suæ Regiæ Celsitudinis ab omnibus Datariæ subterfugiis vindicari, ad ea infringenda, vel saltem enervanda, omnem lapidem movit, sed inani conatu; nam in primis quamlibet à luce veritatis nebulam fugat Cardinalis *Ossatus* in præmemorata *epist.*301. narrans Regem Henricum, non obstante declaratione facta ad favorem Apostolicæ Sedis intuitu rerum beneficialium *Sabaudiæ*, & *Pedemontis*: nihilominùs nondum lapsis tribus mensibus à die ejusdem declarationis, videlicet in mense Octobris 1550. apud prædictum Pontificem instetisse pro usu, & participatione eorundem Indultorum, quibus Duces Sabaudiæ sui prædecessores fruebantur: Quo intellecto ipsemet Pontifex Julius III. in suo Brevi epistolari sub die 28. Octobris 1550. promisit eidem Regi, quòd facta fide de allegatis Indultis, in ordine ad Ecclesias Cathedrales, & Abbatiales, tã citra, quàm ultra montes favore Ducum Sabaudiæ, idem Jus ipsimet Duci concederet, prout latiùs habetur in eodem Brevi, cujus exemplar tunc penès se habuis-

buisse testatur ibidem prædictus Cardinalis de *Ossat*, ipsius tenorem referendo.

16. Hinc exhibitis ab eodem Rege Henrico Indultis, olim concessis *Sabaudiæ* Ducibus, sicuti prosequitur ibidem ipsemet Cardinalis, emanavit Indultum favore ejusdem Regis, quod causam dedit Edictis dein subsequutis favore Apostolicæ Sedis sub die 18. Aprilis 1553. & singulariter illi, quod supra *num.* 13. ad literam exhibui, directum ad Parlamentum *Sabaudiæ*; ex cujus facti irrefragabili contextu superfluum est quærere, quid contineatur in declaratione præcedenti sub die 29. Aprilis 1550. cùm ex post fuerit eidem derogatum, aut potiùs in hac parte respiciente Episcopatuum, & Abbatiarum provisiones in Provinciis *Sabaudiæ*, & *Pedemontis*, ex Indultis dein exhibitis affatim deleta.

17. Animadvertit D. Severolus ubi supra, *versic. Secundò ponderandum*, Henricum II. in prædictis declarationibus de anno 1553. non dixisse sibi fuisse concessum aliquod novum Indultum, sed dumtaxat confirmationem Indultorum, quæ anteà habebant Duces *Sabaudiæ*, Principes *Pedemontium*, quod verissimum fateor, nec ego in mea Enucleatione unquam loquutus sum de aliquo novo Indulto, tunc emanato ad favorem Regis Henrici, sed simplicitèr illam confirmationem sub nomine Indulti recensui ibidem à *num.* 147. *usque ad num.* 159. ubi in hac re satis sensum meum aperui.

18. Rejiciendam tamen existimo illationem illam, cui ex hac Indultorum transmissione, seù communicatione in personam Regis Henrici nititur D. Severolus, arguens illam confirmationem, quæ tunc referri non poterat, nisi ad Promissionem Nicolai V. & indulta Sixti IV. Leonis X. & Clementis VII. nihil ad impugnatam *Pedemontis* comprehensionem influere, singula singulis congruè referendo, nempè, ut quoad Episcopatus, & Abbatias *Sabaudiæ* fuerit confirmatum Indultum Sixti IV. Etenim hæc illatio, juxta quam supervacuum in eo, quod pertinet ad rem nostram, redderetur Indultum à Summo Pontifice Julio III. Regi Henrico concessum, totalitèr excluditur à præcedentis substantia facti, undè desumitur, & primò ex eadem declaratione prædicti Regis, qua Adversantes utuntur, ubi specialitèr habetur in eo præcipuè Summum Pontificem stetisse, ut Rex Henricus se abstineret à nominationibus ad Cathedrales Ecclesias, & Abbatiales dignitates, tàm in *Sabaudia*, quàm in *Pedemontio* consistentes, ex quo Rex Henricus, nondum conscius Indultorum Ducis Sabaudiæ, primo loco ibidem declaravit, quòd in Ducatu *Sabaudiæ*, & Principatu *Pedemontano* se à prædictis nominationibus abstineret, & ea liberè ad Sedis Apostolicæ dispositionem relinqueret.

19. Illud certum est, hanc declarationem, quam Officiales Dataríæ in relatis terminis conceptam supponunt, dein causam dedisse ipsimet Regi post habitam Indultorum notitiam reclamandi ad eumdem Pontificem, ad effectum, ut gauderet Jure nominandi ad Episcopales, & Abbatiales dignitates, tàm in *Sabaudia*, quàm in *Pedemontio*, à quo, Indultorum sui prædecessoris inscius recesserat, & ideò ab eodem Pontifice certiorato de præcedentibus favore Ducum Sabaudiæ Pontificiis Promissionibus, & Indultis, eorumdem confirmationem, seù transmissionem obtinuisse, juxta tradita per Cardinalem de *Ossat cit. epist.* 301. de quibus *in Enucleat. num.* 148.; sed quod magis est, ipsemet Rex Henricus, in tribus publicis Edictis, & singulariter in directo ad Parlamentum Sabaudiæ, conquerente Nuncio Apostolico apud ipsum commorante, nomine Summi Pontificis, quòd in *Sabaudia*, & *Pedemontio* prædictum Edictum sub die 14. Junii

1549. relatum à *Pinsonio cit.tom.2.fol.*455.& aliud sub die 29. Julii 1550., quod recenset *Doviat.in suo specim.Jur.tom.2.fol.*61. ab eodem Parlamento Sabaudiæ, ex secretis restrictionibus,& modificationibus in registratione adhibitis contemnerentur, statuit,& eidem Parlamento præcisè mandavit, prout sequitur, in illis verbis, quæ hic versa ad italicum sermonem iterum refero: *Considerato, che à nostra richiesta ci hà il Nostro Santo Padre ne' giorni passati liberalmente data, e concessa la confermazione, che avevano i nostri Predecessori Duchi di Savoja, Principi del Piemonte di nominare, e presentare à i beneficii Concistoriali de' suddetti Paesi, con altre grazie, e concessioni contenute ne' medesimi Indulti, assicurandosi Sua Santità, che avendo fatto per Noi, quanto alla detta confermazione, Noi facessimo parimente per essa quanto all'esecuzione delle nostre suddette lettere patenti, e dichiarazioni per l'osservanza, ed uso de i detti diritti, autorità, prerogative, preeminenze, poteri, e facoltà, e che à questa considerazione, ci sono per la medema i suddetti Indulti stati confermati. Per ciò volendo Noi, &c.* Et ideò quoties a Summis Pontificibus renovabantur favore Regum Franciæ Indulta, pro nominationibus ad beneficia concistorialia Ducatus Britaniæ, & Comitatus Provinciæ, necesse habebant ipsimet Reges supradictas declarationes, tanquam correspectivas innovare ad favorem Apostolicæ Sedis, quod servatum semper fuisse usque ad annum 1586. testatur Cardinalis de *Ossat.cit.epist.*301.*in fin.* ibidem §. *en lisant*: *nel leggere le suddette dichiarazioni d'Enrico II. in favore della Santa Sede, tanto per la Savoja, e 'l Piemonte, che per la Bretagna, si deve notare, che tutte le volte, che i Papi rinovavano gl' Indulti per la Bretagna, e per la Provenza, esigevano simili dichiarazioni dai Rè fino all'anno* 1586. *in cui Sisto V. avendo posto nella Dataria persone totalmente nuove, il Signor Cardinal d'Este, col quale io dimorava, trovò mezzo d'avere l'Indulto di Bretagna, e della Provenza per il fù Rè, senza che facesse alcuna dichiarazione, il che poi è stato praticato dal Rè presente, quando ottenne un simile Indulto per se medemo, &c.*

20. Nullo sanè Jure subsistit, quod post admissam hujusmodi Indultorum confirmationem, seù transmissionem favore Regis Henrici, Scribens in facto pro Dataria minus aptè concludit, *num.* 46. videlicet, in omnem casum sufficere responsionem, quòd Privilegium uni personæ concessum, ad aliam extendi non debeat, cui inhæret D. Advocatus de Jandis in sua consultatione *num.*24. ex vulgata illa Juris regula, ex qua habetur, *Privilegia non extendi de persona ad personam*. Etenim Dux Sabaudiæ non utitur alieno Jure, sed proprio; at quia hoc idem Jus fuit communicatum Regi Henrico à Pontifice Julio III. ideò eamdem confirmationem, & participationem adducit, ut pateat, qualis fuerit prædicti Pontificis sensus circa veram,& indubitatam ipsorummet Indultorum intelligentiam, ut contradicentes, quibus non sufficit apertissima Nicolai V. verborum,& mentis declaratio, saltem ab expresso Pontificis Julii oraculo propositam veritatem fateri cogantur.

21. Ex hujus facti contextu, rejectis insubsistentibus illationibus ex adverso allegatis, patet ad oculum, Julium III. in illa communicatione, seù confirmatione facta Henrico II. de illis, quæ Nicolaus V. Ludovico Sabaudiæ Duci promiserat,& Leo X. atque Clemens VII. eamdem promissionem innovantes, atque ampliantes Duci Carolo III. indulserant circa modum servandum in provisionibus omnium, & quarumcunque Cathedralium Ecclesiarum,& Abbatialium dignitatum, *in districtu sui temporalis Dominii* consistentium, proprio, & infallibili oraculo firmasse,

masse, & declarasse, quòd in iisdem Promissionibus, & Indultis non solùm comprehenderentur Ecclesiæ, & Monasteria *Sabaudiæ*, *& Pedemontis*; sed etiam, quòd eadem Promissa, & Indulta, verum, & indubitatum Jus nominandi ad prædictas Ecclesias, & Monasteria continerent, licèt meo judicio, præcisa necessitas, quam sibi imposuerunt Summi Pontifices habendi præviam, atque passivam intentionem, atque consensum Ducis, de personis ad Episcopatum, vel ad Abbatiam promovendis, aut de quibus personis tales provisiones essent faciendæ, importet aliquid etiam magis nostris Principibus amplum, & favorabile, quàm Jus expressum nominandi, à Jure Canonico, certis, & individualibus legibus limitatum, sicuti latè probavi in *Enucleat. cap.* 5. *& seqq.* ultra ea, quæ ibidem in præcedentibus historicè adduxi, ad justificandum hoc Jus *Ducibus Sabaudiæ* promissum, seù concessum, aliud non fuisse, quàm necessitatem in præmium versam ad eum modum, quo pari ratione, licèt majori potentia apertiùs actum fuit in Concordatis inter Summum Pontificem Leonem X. & Franciscum I. Galliarum Regem.

22. His omnibus, quæ in Pontificatu Julii III. peracta sunt erga Henricum II. Galliarum Regem ritè, ac rectè perpensis, si superaddatur Indultum dein ab eodem Pontifice emanatum favore Ducis Emanuelis-Philiberti sub die 6. Octobris 1554. in quo ex causis supra allegatis *num.* 6. eidem Principi literas Apostolicas Nicolai V. & subsequuta Pontificum Indulta confirmavit, & ampliavit, tollitur ex præcedentibus dicti Pontificis Julii III. declarationibus quælibet vana subauditio adversùs sanam intelligentiam, & usum Juris ex iisdem Promissionibus, & Indultis Sabaudiæ Ducibus perpetuò quæsiti, pro nominandis, seù supplicandis Episcopis, & Abbatibus, tàm in *Sabaudia*, quàm in *Pedemontio* consistentibus.

23. Pro eodem veritatis sensu, in eo, quod respicit ex adverso impugnatam *Pedemontani Principatus* comprehensionem, urgebant gesta de anno 1585. in Pontificatu Sixti V. cui cùm Orator Ducis Sabaudiæ juxta Promissionem à prædicto Nicolao contractam, ejusdem Pontificis literas Apostolicas exhibuisset, ad effectum nominandi in beneficiis consistorialibus sui temporalis Dominii: Cardinales Joannes-Baptista Castanea, & Hippolytus Aldobrandinus, tunc Prodatarius, à prædicto Pontifice ad consultandum adhibiti, unicum personalitatis dumtaxat dubium, contra Caroli-Emanuelis I. tunc regnantis petitionem excitarunt, omni, ab oculatissimis, & sapientissimis Patribus, vanæ hujus restrictionis ultra montes ambiguitate neglecta, sicuti constat ex Brevi epistolari ipsiusmet Pontificis ad eumdem Ducem *in summ. num.* 44. & in mea *Enucleat. num.* 179. Facilè fuit *Antonio Bagnasacco*, insigni Jurisconsulto, tunc Serenissimi Ducis Advocato Generali, in sua celebri *Consultatione*, typis edita Taurini de anno 1588., hanc inanem personalitatis exceptionem rejicere, & maximè ex de novo productis, ultra Nicolai Promissionem, Sixto V. ab Oratore Sabaudiæ dumtaxat exhibitam, subsequutis Clementis X. Julii III. & Gregorii XIII. Apostolicis literis, de quibus omnibus certioratus ipsemet Cardinalis Aldobrandinus, dein assumpto nomine Clementis VIII. ad summum Pontificatus apicem evectus, Nicolai V. Promissionem, cæteraque Pontificia Indulta specificè ad perpetuam rei memoriam confirmavit, & innovavit.

24. Præmemoratam *Bagnasacchi consultationem* valdè commendat eidem coævus *Anastasius Germonius* Archiepiscopus Tarantasiensis, celebris illorum tem-

temporum Canonista *de sacror. immunit. lib. 3. cap. 11. num. 25.* ubi in præcedenti *num.24.* explicitè professus est, Nicolai Promissionem fuisse contractam favore *Ducum Sabaudiæ*, pro omnibus Episcopatibus, & Abbatiis, existentibus in eorundem Principum amplissimo Dominio, tàm citra, quàm ultra montes, quod idem asseruit Cardinalis *Ossat cit. epist.* 301. in qua vim, & efficaciam hujusmodi Promissionum, & Indultorum accuratè discussit, & ante illos tanquam de re indubitata loquuti sunt *Pinsonius*, & alii antiquiores Regiæ Sabaudiæ Domus Historiographi, in vita Ducis Ludovici, quos sequitur Eques *Guicenonius* in sua *hist. Sabaud. tom. 1. cap. 11. fol. mihi* 45. nam quod Adversantes opponunt, Scriptores Gallos, loquentes indefinitè *des Estats*, aut *de l'Estat de Savoye*, sivè *du Duc de Savoye*, intelligendos esse de sola *Provincia Sabaudiæ* ultra montes, veniam magis, quàm solutionem à Gallico idiomate utentibus exposcit, nec alium juxtà communem usum loquendi, & omnem rationem recti sermonis in quolibet idiomate hæc indefinita, & absoluta locutio significatum admittit, prout supra annuebam *num.5.* nisi magis studio contradicendi placeat grammaticalibus nugis, aut forensibus technis, verum, ac naturalem verborum, & mentis sensum eludere.

25. Præponderare tandem debuerat apud Officiales Dataríæ *Sacra Rota Romana*, omnium in jure dicendo magistra, quæ in decisis penès *Crescentium sub tit. de probat. decis.* 16. hanc comprehensionem Sabaudiæ tàm citra, quàm ultra montes in Promissione Nicolai V. & subsequutis Indultis tanquam indubitatam supposuit, quæsitum fuit ibidem, an stante Privilegio per plures Pontifices successivè concesso *Sabaudiæ Duci*, quòd de beneficiis, in ipsius Dominio existentibus, aliàs generaliter reservatis non valeat provideri, nisi de personis ejusdem Principis *Ditioni* subjectis, vel alias sibi gratis, & acceptis, necesse haberet impugnans gratiam Apostolicam alienigenæ concessam probare, quòd provisus, non esset Duci acceptus, & fuit unanimi voce resolutum, quòd cùm actor debeat intentionem suam plenè probare, si aliàs Conventus non probetur, Duci ingratus, præsumi gratum.

26. Fatentur Adversantes, summum illud Tribunal loqui ibidem de Promissione contracta à Nicolao V. erga Ludovicum Sabaudiæ Ducem, quam jam tunc subsequuti Pontifices Leo X. & Clemens VII. in suis Indultis innovaverant; neque id controvertere poterant; nam Nicolaus in secundo capite, ubi disponit circa formam servandam in provisionibus dignitatum post Pontificalem majorum, ac Prioratuum Conventualium, dein sequutivè superaddidit illa propemodum verba in hac *Rotali decisione* (relata ibidem) *Ac aliàs generaliter dispositioni nostræ reservatis in districtu præfato non providebimus nisi fuerint de locis ipsius Ducis, aut sibi gratæ, vel acceptæ de aliis locis oriundæ*, quo posito, illud etiam revocari nequit in dubium, quòd *Ditio*, seù *Dominium* Ducis Sabaudiæ, de quo loquitur Constitutio Nicolai V. in hac secunda parte contractæ Promissionis censendum non sit unum, & idem cum illo ipsius Ducis *Dominio*, de qua antea loquutus fuerat in prima parte intuitu Ecclesiarum Metropolitanarum, & Cathedralium, atque Abbatialium dignitatum; nam esse unum, & idem, nec posse diversimodè haberi, convincitur ex inevitabili earumdem literarum Apostolicarum contextu, in quo Summus ille Pontifex, primo loco certam legem favore *Ducis Sabaudiæ*, sibi imposuit circa provisiones Episcopatuum, & Abbatiarum *in districtu sui temporalis Dominii* consistentium;

dein

dein deveniens ad alia minora beneficia, eorumdem localitatem designavit per illa verba: *In districtu prædicto*, & consequenter *in districtu sui temporalis dominii*, quod immediatè anteà præscripserat in ordine ad Episcopales, & Abbatiales dignitates.

27. Ex hujusmodi præmissis necessariò sequitur, *Rotam Romanam* in ea fuisse sententia, quòd Promissio Nicolai V. aliaque Pontificia Indulta sub illis verbis: *In districtu sui temporalis Dominii*, complecterentur etiam Citramontanas Ecclesias, & Abbatiales dignitates, dum supposuit in eodem *Districtu* comprehendi alia minora beneficia, in iisdem Regionibus existentia, unde ad rem, de qua quæritur nihil relevat, aut vim aliquam *Judicii Rotalis* elidit, quòd in eo alia quæstio proponatur, quæ minoribus solùm beneficiis, non autem Episcopatibus, & Abbatiis adaptari potest, prout à propositæ veritatis puncto discedens objecit, *scribens in* facto *numer.* 41, cui famulatur Dominus Advocatus *de Jandis* in sua *consultatione legali numer.* 24. nam conclusio ex *Rotali decisione* proveniens, non oritur à qualitate beneficiorum, in quorum provisionibus, Pontificia Promissio diversam formam discretivè præscripsit, sed ex identitate locali, quam eadem Promissio in ipsomet *districtu temporalis Dominii* ad Ducem spectantis, non tàm Episcopatibus, & Abbatiis, quàm dignitatibus post Pontificalem majoribus, Prioratibus Conventualibus, cæterisque minoribus beneficiis, aliàs reservatis communem, & uniformem effecit.

28. Hujus *Rotalis Judicii* vim, & efficaciam perstringens *Dom. Severolus numer.* 42. omne studium adhibuit, ut saltem præsumptivè induci posset, quòd beneficium, de quo ibidem contendebatur, existeret in *Diœcesi Eduensi*, sicuti habetur in recentioribus impressionibus *Decisionum Crescentii Romæ* anno 1601. nam prout jure merito asserit antiquior impressio Romæ de anno 1589. ubi legitur *Diœcesis Abreducensis*, manifestum errorem continet, cùm nullibi hæc somniata *Abreducensis Diœcesis* reperiatur.

29. Attamen, ut detur veritatis locus, de necesse fateri oportet, recentiorem allegatam impressionem de anno 1601. fuisse in hac parte omninò vitiatam, atque corruptam; nam in *Diœcesi Eduensi* Ducatus Burgundiæ, cujus Sedes Episcopalis manet in Civitate vulgari sermone *Autun* nuncupata, & latino *Augustodunum*, certissimum est nullum unquã, nec minimum beneficium Ecclesiasticũ extitisse pertinens ad *Ultramontanam* Ducum Sabaudiæ *Ditionem*, sicuti probatur ex distincta descriptione penès *Pingonium* omnium locorum, olim pertinentium *ultra montes* ad Regiam Sabaudiæ Domum, & cujuscunque oculis subjici potest in *Tabulis Geographicis*: Siquidem *Augustodunum*, & ejus Diœcesis, in Gallia Celtica distant à Lugduno ultra centum milliaria, in itinere versus Urbem Parisiensem, & adsunt intermediæ Diœceses, Cabilonen. Masticonen. & Lugdunen. propinquiores Brescienſi, Bugensi, Valromensi, & Gexensi Regionibus, quæ anno 1601. ad Henricum Magnum Galliarum Regem pervenerunt ex permutatione cum Carolo-Emanuele Primo Sabaudiæ Duce pro Marchionatu Salutiensi.

30. Vetus autem impressio, in qua legitur hoc Beneficium *Diœcesis Abreducensis*, mutata litera A, in E, & litera C, in N, & sic correcto errore Typographi, continet in se puram, & meram veritatem, videlicet, *Diœcesis Ebredunensis*; nam reverà beneficium, de quo agebatur in hac decisione coram *Crescentio*, spectabat ad *Diœcesim Ebredunensem* in *Ditione Sabaudiæ Cismontanæ*, Comitatus

Bar-

Barcinonensis, & erat Prioratus de Furnis, loci de Faucon, ficuti notatum reperitur in regiſtro originali de Menſe Decembris 1537. extanti penès Notarios Rotæ, quod vidi, & perlegi in ſequentibus verbis antiqui caracteris: *Xmber 1537. Ebredunen Vicariæ perpetuæ de Furnis nuncupat. Ebredunen Diœceſis, pro Juliano contra Thomam Cabrando, Julmen retulit Marſicanus*: Erat enim tunc Marcellus Creſcentius Auditor Rotæ Romanæ, Epiſcopus Marſicanus, à quo denominabatur, qui poſteà fuit S.R.E. Cardinalis ampliſſimus.

31. Poſt habitam hanc notitiam, non mihi licuit introſpicere acta, & producta cjuſdem cauſæ, quæ una cum aliis illius ævi cauſarum, reperiuntur in Archivio Vaticano Rotalium Notariorum; Unde in hoc mihi idem accidit, quod expertus ſum circa prædictum Indultum conceſſum à Julio III. Summo Pontifice, Regi Henrico II. nam cùm à Curiali fide digno certioratus fuiſſem ſe illud vidiſſe, & perlegiſſe in regiſtro originali repoſito in Archivio Vaticano, noluit Archiviſta ob metum pœnæ ipſi injunctæ, nec quidem brevem notam, aut ſimplicem, & informem copiam ejuſdem Indulti præbere; Et ita non miror de illo, quod centum ab hinc annis loquens de hoc ipſomet Indulto Cardinalis *Oſſatus* ſcriptum reliquit in ſua, nunquam ſatis lecta, & ponderata *epiſt.* 301. in illis verbis: *Noi non mancheremo per tanto di farlo ricercare in queſti Regiſtri, ſe pure vi potremo penetrare, il che ci ſarà, puo eſſer, difficile.*

32. Remanet itaque inevitabile, latum à *Sacra Rota Romana* Judicium, quòd Promiſſio Nicolai V. & ſubſequuta Pontificum Indulta erga Duces Sabaudiæ, ſuam indubitatam vim habeant in *Ditione* eorumdem Principum citra montes, non autem, quòd reſtricta cenſeantur ad ſolàm Sabaudiæ Provinciam ultramontanam; retorquetur enim unicum illud motivum, quod ad vitandam Supremi illius Tribunalis ſententiam adduxit D. Severolus ubi ſupra in fine, videlicèt, quòd cùm in deciſione *Creſcentii* ageretur de Prioratu Eduenſi ad Sabaudiam aliquo modo ſpectante, nulla poterat fieri illatio ad Abbatias, & Prioratus Principatus *Pedemontani.*

CAPUT II.

Inconcuſſa huic veritati, ex ſeipſa loquenti, non nocet concepta anno 1600. in mente Cardinalis Petri Aldobrandini ad Sabaudiam Ultramontanam Pontificia Promiſſionis reſtrictio, uſque tunc inaudita, & ſoli Nuncio Taurinenſi communicata, nec unquam in quaeſtionem deducta, quamvis dein anno 1659. ab Officialibus Dataria celebrata, & nunc ad eludenda Sua Regia Celſitudinis Jura acritèr inſtaurata.

33. HAc rerum veritate præcognita, & integris animis retenta, nemo niſi ex ſola facti ignorantia, quæ quandoque etiam prudentiſſimos fallit, volun-

luntariæ cæcitatis excusari valet, asserens, aut per modum dubii proponens, Nicolai V. Promissionem erga Ducem Sabaudiæ indefinitis, & absolutis verbis cõceptam, pro firmanda tranquillitate, & arcendis adversitatibus *sui Dominii*, *Districtus*, *Ditionis*, *& Status*, intelligendam potiùs esse de *Sabaudia*, quàm de *Pedemonte*, vel ut præsumunt Adversantes, quòd ad solam *Sabaudiæ* Provinciam, cæteris exclusis, veniat restringenda, dum omnes istæ Regiones æquali sorte, in ejusdem Ducis *Statu*, *Dominio*, *Districtu*, *& Ditione* consistunt, & causa finalis publicæ tranquillitatis omnibus æqualiter convenit. Hoc sanè nihil aliud est, quàm lucem in tenebras vertere, aut in scirpo nodum effingere, sicuti manifestum efficiunt *Senatus-consulta*, quæ ad tuendam nudam veritatem prodierunt à Senatu *Sabaudiæ*, *fol.* 1. *vers. deliberationis*, & à Camera *Computorum*, *fol.* 16. *versic. Nicolaus*: à Senatu *Pedemontano fol.* 19. *§. quòd concessiones*, & à *Cameralibus fol.* 20. *§. nec majoris*, *& seqq.* à Senatu *Niciensi fol.* 12. *§. nec meretur*, & italico sermone, non tàm doctè, quàm elegantèr ostenderunt *Præses Delescheraine ep.* 5. *&* 6. *D. Jacobus Sardina* Patritius Lucensis, insignis in Romana Curia causarum Patronus in sua *epistola* ad Regiam Sabaudiæ Celsitudinem *observ.* 7. *& seq.* cujus veritatis solidissima fundamenta jam præmiserant in sua doctissima consultatione *Hercules Ronconius*, celeberrimus olim in eadem Curia causarum Patronus; prout etiam maximi tunc nominis Advocati *Ferentillus*, & *Salomonius* in *responsis* vulgari idiomate conscriptis, quæ à tergo sub eorumdem nominibus annotata reperio, & Ego pro mea ingenii tenuitate comprobare curavi in præallegata *Enucleat. cap.* 6. *per tot.* Quæ omnia hìc denuò repetere supervacuum existimo; unde in illis dumtaxat excutiendis immorabor, quæ Officiales Dataria à suis Prædecessoribus post annum 1600. olim tentata, nunc, posthabitis Summorum Pontificum traditionibus denuò excitare *in facti allegation. num.* 4. sui muneris indispensabile debitum censuerunt.

34. Cùm juxta commune adagium turpius sit hospitem ejicere, quàm non admittere; hinc facti pro *Dataria Compilator numer.* 8. ad retorquendam odiosæ dejectionis invidiam, hanc Principatus *Pedemontani* in Pontificia Promissione comprehensionem, per modum extentionis proponit, quam omninò rejiciendam esse concludit sub alio erroneo prætextu præmisso, ibidem *num.* 6. quòd Indulta cõcessa à Summis Pontificibus ad nominandum in beneficiis, præcipuè Consistorialibus odiosa censenda sint Apostolicæ Sedi, adducendò ad id ea, quæ in puncto Indultorum *Sabaudiæ* tradiderunt *Germonius de Indult. Cardin. §. per quæ sublatis num.* 110. *Cardin. de Puteo decis.* 25. *lib.* 2. & signanter *Cardin. de Ossat epist.* 261. *lib.* 7. *§. & de fait*, cujus verba ad extensum affert *num.* 7. ab Advocatis Dataria in suis allegationibus repetita.

35. Sed si placuisset Adversantibus hujusmodi Indultorum, seù Promissionum causas, & originem scrutari, facilè novissent, Curiam Romanam, hujusmodi nominationes inter prospera, non autem odiosa, seù adversa duxisse; cujus rei veritatem fateri necesse haberent, quoties post allata à Cardinali *Ossato* Pontificis verba, non omisissent datum ab eodem Cardinali responsum, quod pauca exprimens, sed multa supremis illorum temporum Principibus, & singulariter Duci Sabaudiæ communia complectens, legitur immediatè ibidem: *Che se piacesse a Sua Santità di rammemorare in se medema la maniera, con cui le nomine erano state introdotte nella Francia, ella ritroverebbe, che non sono stati altrimente i Rè di Francia, che le hanno ricercate: ma bensì ch'esse gli erano state offerte, a fin*

che si dipartissero dalla protezione della prammatica sanzione, e delle elezioni delle quali i Capitoli, ed i Conventi di Francia erano in possesso, secondo il diritto canonico, non ostante le riservazioni, che i Papi avevano fatte di poi a loro favore delle provisioni delle Chiese Cattedrali, delle Abazie, e Priorati Conventuali, ed elettivi.

36. In hac notabili responsione satis annuit eruditissimus Cardinalis, necesse esse Ministris Magnorum Principum ad Regii Juris in tuendis nominationibus defensionem, fundamentales ipsarum causas adducere, quarum purgatam ab omni labe notitiam à crystallino Canonici juris, & Ecclesiasticorum annalium fonte, atque probatissimis Authoribus haustã egrè ferre nemo debet; nisi malit ignorare jus, in quo versatur: siquidem juxta præceptum *Aristotelis Physic. de natural. auscultat. lib. 1. cap. 1.* tunc unamquamque rem scire putamus, cùm causas primas, principiaque prima usque ad elementa cognoscimus, & qui principia rerum ignorant, res ipsas rectè percipere nequeunt; undè *Cajus*, & *Pomponius in l. 1. & 2. ff. de orig. jur.* existimarunt frustra de interpretandis legibus agere, nisi earumdem Authores, & causas ab incunabulis Romanæ Civitatis inquirerent; quod idem pro maturo, & sano rerum judicio censuerunt *Ulpianus in l. 1. ff. de suspect. tutor. Celsus in l. scire leges 21. ff. de legib.* & docuit *Polibius initio historiarum lib. 1.* tradens ea, quæ sequuntur persuadere, aut aliquam fidem facere non posse, quoties principia in obscuro, & ignoto tenentur.

37. Cæterum *Rota* coram *Puteo*, & *Crescentio*, prout etiam *Germonius*, in locis ex adverso allegatis adhærent quidem communi conclusioni contra extensionem, sed in eo principalitèr casu, quando agitur in odium tertii; secùs autem quotiès extensio proponitur contra concedentem; nàm tunc latissimam in hujusmodi Indultis, seù Privilegiis interpretationem faciendam esse firmarunt ipsimet in contrarium allegati *Puteus decis. 108. lib. 2. Crescentius de privileg. decis. 3. nu. 3. Germon. de Indult. Cardin. §. etiam ex eo, num. 61. & in §. commendare num. 26.* juxta communem utriusque juris Interpretum sententiam in *cap. olim de verb. signif. & in l. Beneficium*, ubi *Bart. ff. de constitut. Princip.* cum quibus concordat, quod habetur in *cap. cum dilecti de donat. in fin.* & in *cap. quia circa sub tit. de privileg.* quòd si Indulta, & Privilegia Pontificia ad favorem Cardinalium Nepotum, vel Conjunctorum amplissimam interpretationem in Romana Curia recipiunt, sicuti latè tradit Cardinalis *de Luca de benef. discurs. 5. sub num. 18. & 19.* eo fortiùs quælibet favorabilior interpretatio facienda est in hac solemni Promissione favore Supremi Principis, de eodem Pontifice promittente, & Sede Apostolica optimè meriti; & maximè dum ista Promissio tendit ad conservandam publicam securitatem, videlicet *ne Status sui dispendia patiantur, aut quavis illos conturbet adversitas intestina*; ultrà quod nullus unquam patuit apud Juris-peritos restrictioni locus, etiam in Privilegiis odiosis ad lædendam naturalem verborum vim, & contra communem adhibitæ locutionis significatum. *l. Non aliter 67. ff. de legat. 3. l. Labeo ait 7. ff. de suppellect. legat.* & omninò absurdum foret, quotiès communis verborum usus, disponentis voluntati pari uniformitate deservit. cit. *l. Non aliter, & ibi Glossa in verb. Testator, ff. de legat. 3. cap. propterea 8. cap. intelligentia 6. de verb. signif.* juxta jam tradita in *Enucleat. num. 211. & seqq.*

38. In hoc excitato faciendæ extensionis dubio fingere sibi volunt Officiales Datariæ imaginarium hostem, quem feriant; hinc quidquid in suis allegationibus ex hoc subjecto non supponente deducunt, non facit ad rem, de qua agitur;

tur: siquidem Pontifex in proposito themate suam Promissionem non determinat, neque ad *Sabaudiam*, neque ad *Pedemontium*, sed generalitèr, indefinitè, & absolutè ad *Ditionem*, *Districtum*, *Dominium*, *&* *Statum* Principis, cui fuit facta Promissio; proùt etiam non limitat causam finalem publicæ tranquillitatis, & securitatis ad aliquam partem hujus Dominii, & Ditionis, sed in ea universalitèr respicit ipsiusmet Principis Statum. Quibus sic stantibus, dum *Sabaudia*, & *Pedemontium* æqualitèr continentur in verbis, & mente Pontificiæ Promissionis, non eget inclusio *Pedemontis* aliquo favorabilis extensionis auxilio; nam idem etiam dicere possent Adversantes de *Sabaudia*, quod soli *Pedemontio*, licèt sibi prædilecto, & magis grato placet objicere. Nescio tamen quo Juris, aut æquitatis dictamine censentur ea sejungere, quæ Summus ille Pontifex indissolubili verborum, & mentis nexu conjunxit, sicuti latè probavi in mea *Enucleat. cap. fin. per tot.*

39. Allegant Officiales Datariæ nihil ab ipsis novi in hac supposita ad *Sabaudiam* ultra montes restrictione tentari, asserentes *num.* 17. duplicem super hoc eodem puncto declarationem Sedis Apostolicæ præcessisse, quarum prima tribuitur eidem epistolæ in *Summ. nu.* 8. à Petro Cardinali Aldobrandino ad Nuncium Taurinensem inscriptæ sub die 12. Augusti anno 1600. in illis verbis: *Molto Illustre Signore, &c. Co 'l solito Ordinario di Milano lo ebbi tre lettere di V.S. una comune tra lei, e Monsignor Patriarca, l'altre sue particolari, alle quali risponderò con questa, dicendole, che avendo io dato parte a Sua Santità del ragionamento tenuto da lei con gli Ministri del Signor Duca, in proposito della Badia di Caramagna, dice Sua Santità, ch'ella hà fatto prudentemente a rappresentar loro, che le difficoltà, che ora si fanno per dare il possesso della detta Badia al Signor Cardinal San Clemente, non faciliteranno punto il particolare de' Privilegi, caso che non lo difficultino; ma sappia V.S. che se bene i Privilegj sono confermati da Sua Beatitudine, non comprendono però gli Beneficj del Piemonte, e però resta esclusa la pretenzione di S. A. nell' Abazia di Caramagna, in virtù di questi Privilegj. Roma 12. Agosto 1600.*

40. Hæc Epistola apparet responsiva ad aliam præcedentem, in qua Nuncius Taurinensis admonuerat eundem Cardinalem Aldobrandinum de contentione sequuta inter ipsum, & Ministros Serenissimi Ducis, ex eo quod denegarent Francisco Cardinali de Sancto Georgio, ex Comitibus Biandratæ, tituli S. Clementis, possessionem Abbatiæ de Caramania; ex cujus præviæ epistolæ exhibitione innotesceret causa vera, & realis hujus negativæ, quam expedit Adversantibus obtegere; ad eam enim dumtaxat referuntur verba illa, quæ Cardinalis Aldobrandinus in suo responso, tanquam habita ex ore Pontificis refert ibidem: *dice Sua Santità*: quæ valdè inverisimilia videntur, dum ipsemet Pontifex, quinque ante annos eadem Indulta specialitèr innovaverat.

41. Post hæc, idem Cardinalis ex semetipso loquens, idealem Pedemontanæ Regionis à Pontificiis Indultis exclusionem eidem Nuncio, jure merito tanquam rem novam, & nunquam antea ab alio excogitatam aperuit ibidem: *Ma sappia V.S.* cujus vanitatis inane commentum, nulla facti, aut Juris ratione subsistens; imò retroactis in continuato centum, & quinquaginta annorum spatio, Summorum Pontificum declarationibus, aliisque jam relatis documentis repugnans, omninò rejiciendum esse, fusè tradidi in mea *Enucleat. num.* 235. Nec alitèr docuit Pontificiæ provisionis eventus, quæ licèt ex Principis benignitate post diu-

tinam contentionem locum invenerit: tamen ex Registris Cameralibus sub die 17. Maji 1601. constat id peractum fuisse ex prævio Ducis consensu; cujus facti integram veritatem exposuit Præses *Delescheraine epist.7. fol.42. & 43.* ab Adversantibus in nubilo relictam, dum eas epistolas in eorum *Summario* supprimunt, quæ ad invicem super exorta controversia sequutæ sunt inter Cardinalem Aldobrandinum, & Nuncium Taurinensem à die 13. Maji 1600. in qua supponitur facta provisio in *Summ.n.33.lit.C.* usque ad diem 17. Maji anni sequentis 1601. in qua fuit relaxata possessio.

42. In hac epistola, Cardinalis Aldobrandinus, parum sibi constans, Indulta Serenissimi Ducis ad *Sabaudiam* ultra montes restrinxit, quæ in anno præcedenti eadem facilitate, indefinitè, & absolutè negaverat, teste Cardinali *Ossato in sua epist.*193. ad Villaregium sub die 17. Februarii 1599. ubi postquam in *§. Il suddetto Signor Cardinale*, immutabilem erga Regem Henricum IV. animi sui affectionem Cardinali *Ossato* Ministro Regio professus esset, non obstante quòd post obitum Cardinalis Alexandrini, Sabaudiæ dum viveret Protectoris, hoc idem munus à Duce, tunc cum Hispanis adversus Gallos confœderatos susceptisset; dein ne aliquis daretur suspicioni locus, si fortè oblatam sibi in ejusdem Principis Ditione vacantem tunc Abbatiam obtineret, hanc erga *Ossatum* protestationem adhibuit ibidem *§. Et outre que: Mi disse ancora, che essendo ne' giorni passati vacata una Abazia nello Stato del Duca di Savoja, il Papa gli disse, che gliela darebbe, se non fosse questa protezione, che darebbe da parlare: e che gli aveva risposto spettare a Sua Santità di darla, e non al Duca, e che la riconoscerebbe da Sua Santità sola, e lascerebbe più tosto questa protezione, che non gli fruttava cosa alcuna.* Habentur ibidem super hac re, prudentissimi Cardinalis *Ossati* sensus Villaregio significati, quod *Politicis animadversionibus* novissimè ditavit *Amelot* in suis notis ad eamdem epistolam *num.*172. in novissima impressione edita Parisiis hoc anno 1698.

43. Diversimodè de hujusmodi Indultis loquentem Cardinalem Aldobrandinum refert Cardinalis *Ossatus epist.*260. ad Regem Henricum sub die 11. Aprilis 1601. nam rogatus ab *Ossato*, ut apud Pontificem intercederet pro confirmatione nominationis, jam à Rege factæ ad Ecclesiam Salutiensem, atque ad Abbatias Stafardæ, & Altacombæ, nihil debito Juri nominationis objecit, sed illud admittens respondit, prout sequitur: *Promise d'impiegare i suoi offici: Mi disse però, che si sarebbero incontrati degl'impedimenti per parte del Duca di Savoja in riguardo del Vescovado di Saluzzo, e delle suddette Abazie di Stafarda, e d' Altacomba, mentre si trovavano ne' paesi rimasti a S.A. la quale aveva già nominato ad alcune Abazie della Bressa.*

44. Relata Cardinalis Aldobrandini postrema verba solertissimo Ministro, Jurium Ducis Sabaudiæ adhuc ignaro, causam dederunt inquirendi à Præside Sabaudiæ *Antonio Fabro*, qui tunc Romæ commorabatur, an hoc jus nominandi Sabaudiæ Duci competeret, à quo doctissimo, & peritissimo Viro notabile illud responsum accepit, quod ibidem habetur in *§. J'estois icy de la presente. Mi disse di sì, e che ancora ultimamente nell'impetrazione d'un Priorato semplice per un suo parente, era stato necessario d'avere la nominazione di S. A. Aver bensì inteso, che in questa Corte si dolevano delle nomine del Duca di Savoja, e che quelle ricevevano mal volentieri, ma che dal canto di S.A. si erano sempre allegati gl' Indulti, e se l'erano fatti far buoni.* Scilicet in Gallico idiomate prout jacet: *Il m'a dit qu'*

qu' ouy,& qu' encores dernierement en une impetration d'un Prieurè pour un sien parent, il avoit fallu avoir la nomination de Son Altesse. Qu'il avoit bien entendu qu'en cette Cour on se plaignoit des nominations de Monsieur de Savoye, qu'on les recevoit malvolontiers; Mais que du costè de Son Altesse on avoit tousiours alleguè des Indults, & s'en estoit on fait acroire. Hinc de hac veritate, licet nondum plenè certus, ipsemet Cardinalis *Ossatus*, in eadem epistola Regi rescripsit, prout sequitur: *Or se cosi è, che 'l Duca avesse il diritto di nominare, non è più necessario, che 'l Papa vi ponga le mani, essendo il medemo diritto passato con la cessione de' medemi Paesi à Vostra Maestà.* & paulò infra: *Se io avessi saputo questo fatto quando Venerdì or scorso diedi sopra di ciò la mia memoria al Sig. Cardinale Aldobrandino, vi avrei fatto il mio principal fondamento, e mi sarei contentato di dimandare tutto al più la confermazione de' medemi Indulti.*

45. In subsequenti *epistola* 261. sub die 26. Aprilis 1601. refert ipsemet Cardinalis eidem Regi, se denuò institisse apud Pontificem pro obtinendis nominationibus ad Ecclesias, & beneficia consistorialia Diœces. Meten. Tullen. & Verdunen. sed quòad existentia in Regionibus ipsi cessis à Duce Sabaudiæ, Sanctitati Suæ nunciasse ea, quæ intellexerat de Indultis ad hujusmodi nominationes, jam Sabaudiæ Duci concessis.

46. Ponderanda nunc est responsio data à Summo Pontifice ibidem, in illis verbis: *Sua Santità rispose, d'aver l'esperienza mostrato, che i Papi suoi Predecessori avrebbero fatto meglio di non dare a' Principi secolari la facoltà di nominare a i Vescovadi, ed altre Prelature, dalla quale l'autorità della Santa Sede era rimasta grandemente diminuita, e i suddetti Principi ne avevan abusato, e i loro Paesi n'erano peggiorati medesimamente in Francia, e che per questa considerazione voleva ben pensarvi, innanzi di accordare ciò, che Sua Maestà dimandava.*

47. Hæc prudentissimi Pontificis responsio, quamvis generalis, referri nequit nisi ad petitas nominationes in prædictis Episcopatibus, & Prælaturis Diœces. Meten. Tullen. & Verdunen. nàm quoad beneficia consistorialia in Provinciis Regi, tunc à Duce Sabaudiæ cessis, non agebatur de aliquo novo Indulto; nec Pontifex ignorare poterat, jam eadem Indulta favore Sabaudiæ Ducis paucos ante annos innovasse, sed quatenùs ad hæc etiam Indulta, jam ab ipsomet Pontifice confirmata referri posset prædicta responsio; nihil tamen in ea detrahitur Juribus, jam ipsimet Duci quæsitis: Verumtamen cùm prædictus Cardinalis de *Ossat*, statim Cardinali Aldobrandino, eadem paulò ante Pontifici exposita significasset, diversum omninò responsum accepit ibidem in §. *Avant fait. Il detto Signor Cardinale mi rispose, che 'l Duca di Savoja pretendeva bene di poter nominare, come tutti i Principi procurano d'usurpare ciò, che ponno sopra la Santa Sede, ma che in verità non aveva alcun' Indulto, ò altro diritto di nominare, se non era in alcune fondazioni particolari: le sue nomine non erano altrimente ammesse, ma il Papa le compiaceva ben spesso, con provedere le persone da lui nominate, ma non in virtù della di lui nomina, della quale non si faceva menzione veruna nelle Bolle: Io gli replicai, che ciò consisteva in fatto, ma che era stato accertato da persona, qual poteva ben saperlo, che 'l Duca nominava, e che senza la sua nomina niuno era ammesso a prendere il possesso, onde Sua Maestà sarebbe stata consigliata di far' il medemo.*

48. Habito hoc responso doctissimus Cardinalis *Ossatus*, licèt usque tunc ex sola assertione prædicti Præsidis *Antonii Fabri* monitus de Indultis emanatis à Sede

Sede Apostolica favore Ducis Sabaudiæ,animadvertens nihil interesse quoad nominationis effectum, atque substantiam, quòd in Bullis nulla fieret mentio de præcedenti nominatione, quoties possessio beneficii non conceditur, nisi nominatis à Principe, subjunxit eidem Regi, prout sequitur in §.*Il pourroit estre.Potrebbe esser,Sire, che forsi sarà come disse il suddetto Cardinale Aldobrandini,perche senza andare a cercare essempj più lontani,vedo giornalmente,che,se bene i concordati non diino a' nostri Rè il diritto di nominare alle Abazie delle Religiose; tuttavia, avendo i vostri Predecessori, e voi medemo nominato, non lasciano le Religiose nominate d'esser provviste, ancorchè nelle Bolle non si faccia menzione delle nomine.*

49. Hoc exemplum à Cardinali *Ossato* Regi adductum,satis tutò non crederem, quoties in nominationibus ad Monasteria Monialium,Francorum Regibus titulus verus, vel præsumptus deficeret, quem tamen non deesse tradunt Scriptores Galli, inter quos novissimè *Pinsonius de regal. tom.1.cap.8.num.12.*& fusè *cap.14.num.13.& seqq.*Irrefragabile tamen ejusdem Cardinalis judicium,intuitu Jurium Suæ Regiæ Celsitudinis efficitur in latè traditis *epist.*301.ad Villaregium sub die prima Aprilis 1602. ubi post lecta, & diligentèr inspecta Apostolica promissa, & Indulta, quæ à Nicolao V. aliisque Pontificibus usque ad Clementem VIII. tunc in Solio Petri sedentem emanaverant, jam certus de Jure Sabaudiæ Ducibus quæsito,tàm citrà,quàm ultrà montes suum Villaregio sensum aperuit hisce propèmodum verbis, quæ hìc denuò referre non piget: *Li suddetti Indulti non danno al Duca di Savoja la facoltà di nominare propriamente, e così non hà la Santa Sede ricevuto sin' ora le loro nomine; anzi ha sempre provveduto puramente, e semplicemente agli beneficj de' suddetti Paesi, in quanto allo stile, e maniera di parlare delle Bolle Apostoliche; ma bensì contengono i suddetti Indulti una cosa quasi equipollente a un diritto di nominare, il che è in somma, che 'l Papa non provvederà gli Arcivescovadi, Vescovadi, ed Abazie de' suddetti Paesi, senza aver primieramente avuto l' intenzione, e 'l consenso del Duca nel toccante le persone capaci, che dovranno esser provviste, e così parimente i tre Priorati di Talloira, Ripaglia, e della Novalesa, e della Prepositura di Montegiove; Ed in quanto alle più grandi dignità delle Chiese Cattedrali dopò la Pontificale, ed a i Priorati Conventuali, ed altri beneficj riservati per le regole della Cancellerìa di Roma alla disposizione della Santa Sede, il Papa ne provvederà persone capaci,native delle Terre,e Signorìe del medemo Duca, e non d'altre, salvo dall'istesso Duca gradite: altrimente le provisioni Apostoliche saranno nulle in tutti i casi sopra specificati.*

50. In hoc vero,atque legitimo eruditissimi Cardinalis *Ossati* sensu permanserunt, annuentibus Summis Pontificibus, Galliarum Reges; unde absque ulla Datariæ contradictione,tanquam *Successores Ducum Sabaudiæ*, sine aliquo novo Indulto admissi fuerunt, & adhuc passim admittuntur ad nominationem, per modum supplicationis,ad omnia beneficia consistorialia *Brisciæ*, *Vallisfromaricæ*, & aliarum Regionum, quæ, ut supra dixi, ex permutatione Marchionatus Salutiarum devenerunt ad Christianissimi Regis potestatem, sicuti testatur *Pinsonius de regal.cap.14.num.10.& num.41.*

51. Mirari tamen non desino, quòd Adversantes adductis Cardinalis *Ossati* epistolis, seù earumdem fragmentis,in suis facti allegationibus abutantur, ac præcipuè confundentes, quæ oculatissimus, & eruditissimus ille Minister, de Ponti-

Potificiis Promiſſionibus, & Indultis erga Sabandiæ Duces affatim ignarus, dein adhuc incertus à Cardinali Aldobrandino intellexerat, cum iis, quæ tandem de veritate Indultorum edoctus, illiſque viſis, & ponderatis integro, & irrefragabili judicio in præmemorata nunquam ſatis lecta, & inſpecta *epiſtola* 301. declaravit.

52. Cæterum ſcire vellem, qua ratione dictante, Officiales Datariæ hanc inconſultam Cardinalis Aldobrandini in privata epiſtola ad Nuncium Taurinenſem inſcripta, ſubauditionem tanquam declarationem à Sede Apoſtolica emanatam *in cit. numer.* 17. expendant; neque enim invenio Pontificem hujus ſuppoſitæ ad *Sabaudiam* reſtrictionis minimam unquam mentionem feciſſe; Imò contrariam mentem in ſuo confirmationis Indulto aperuiſſe, & multò minùs exageratum illud in Cardinalibus Nepotibus, Pontificio lateri aſſiſtentibus, præſumptum vivæ vocis oraculum, ad hanc Apoſtolicam authoritatem extendi: Attamen obmuteſcentibus nunc hujuſmodi præſumptis oraculis in feliciſſimo Sanctiſſimi Innocentii XII. Pontificatu, quo Catholicus Orbis fruitur, & utinam uſque ad conſumationem ſeculi frui poſſet, etiam de jam olim celebratis loqui religio vetat; unde ea non repetam, quæ in ſubjecta facti ſpecie dicta ſunt *in Enucleat. num.* 235. *& ſeqq.* Hoc unum reticere non debeo, Cardinalem Aldobrandinum diverſimodè, ſecundum ea, *ad quæ trahit ſua quemque voluptas*, de hujuſmodi Indultis loquutum fuiſſe; nam de anno 1599. cùm de proprio intereſſe ageretur, ea abſolutè, nulla adhibita *locali reſtrictione*, negavit; quæ dein anno 1600. in ab Adverſantibus allegata epiſtola ad Nuncium Taurinenſem, ut amico Cardinali Sancti Clementis faveret, uſque tunc inaudita ad *Sabaudiam Ultramontanam* reſtrictiore cohibuit; Anno verò 1601. dum quærebatur, an nominationes Regis Galliarum, pendente bello, jam factæ de Abbatiis de Altacombæ, & Stafardæ, prout etiam de Eccleſia Saluticenſi in *Pedemontio* locum obtinerent, in præjudicium Ducis Sabaudiæ, nihil tum debito Juri nominationis objecit, ſed dumtaxat juſta impedimenta propoſuit, quæ ex parte ipſius Ducis prævidebantur, ſed tandem paucos poſt dies eadem Sabaudorum Principum Indulta nullibi agnoſcens acriter impugnavit, ea in ſequutis proviſionibus ad meram Pontificis gratiam referens, quæ præcedentium Apoſtolicarum Promiſſionum neceſſitati tribuere fas erat, ſicuti reſpectivè ad ſingula probatur ex ſupra allatis *Oſſati* epiſtolis *à num.* 39. *uſque ad num.* 49.

53. Omnem fictitiæ hujus reſtrictionis imaginem à Cardinali Aldobrandino in propria mente conceptam ſtatim ſaniori judicio, non tàm verbis, quàm facto delevit in ſubſequuto Pauli V. Pontificatu Scipio Cardinalis Borgheſius, non imparem à novo Pontifice Nepotis regnantis potentiam adeptus. Etenim, cùm per obitum prædicti Cardinalis de Sancto Georgio vacaſſet eadem Abbatia Caramaniæ, ad illam obtinendam *prævium Ducis conſenſum* neceſſarium eſſe exiſtimavit, prout conſtat ex ejuſdem epiſtola ad ipſummet Ducem inſcripta ſub die 8. Octobris 1605. prout ibidem: *Hà adempito il Signor Conte di Verrua l'officio di più che V. A. ſi è degnata imporgli nel particolare dell' Abazia di Caramagna deſtinata nella ſua intenzione alla mia perſona: Io le rendo infinite grazie, &c.* Cujus epiſtolæ tenorem non mutilatum, ſed nec in ſyllaba quidem diminutum in eo capite, quod reſpicit rem, de qua quæritur, adduxi in mea *Enucleat. n.* 188. unde poterant Adverſantes ſe ab hoc incivili convicio abſtinere: nec aliter, niſi ex prævia Ducis nominatione hanc Cardinali Burgheſio Caramaniæ Abbatiam obve-

obveniſſe probatur ex actis originalibus *Anaſtaſii Germonii* Archiepiſcopi Tarantaſienſis *fol.*59. quæ nunquam ſatis laudatus *Præſes Deleſcheraine* pro tuendis Juribus ſuæ Regiæ Celſitudinis exhibuit in ſua *epiſt.*7.*fol.*46. & 47. nam ex illis conſtat, quòd, cùm Cardinalis Pius fuiſſet à Summo Pontifice de eadem Abbatia proviſus per obitum Cardinalis S.Clementis, & Dux Sabaudiæ proviſionem impugnando, de illata ſuis Juribus injuria acriter intenderet, doctiſſimus ille Archiepiſcopus Regium Principis ius ità ſubſtentavit, ut priori collatione abrogata, ipſemet Pontifex eamdem Abbatiam in Cardinalem Burgheſium, urgente Duce, tranſtulerit.

54. Obtentis ab eodem Cardinali Burgheſio prædictæ Abbatiæ Bullis, Franciſcus della Porta Procurator ab eodem conſtitutus, exhibito ſpeciali mandato, illarum tenorem ab originali tranſumptum Sereniſſimo Duci præſentavit, & in porrectis precibus præmiſit hæc verba: *Eſſendo ſtato dalla Santità di noſtro Signore a nominazione di V.A. Sereniſſima proviſto dell'Abazìa di Caramagna l'Illuſtriſſimo Signor Cardinal Borgheſe*, &c. Nec Princeps ſimpliciter Bullarum executionem permiſit, ſed cum declaratione, quæ legitur ibidem: *Avendo la Santità di noſtro Signore a nominazione noſtra, e conforme a gl' Indulti, quali teniamo dalla Santa Sede Apoſtolica, proviſto il Signor Cardinal Borgheſe dell'Abazìa di Caramagna*, &c. quæ omnia ad extenſum retuli in *Enucleat.num.*190. & 191. quod idem ſervavit Cardinalis Camporeus anno 1620. ex reſignatione Cardinalis Burgheſii, proviſus de prædicta Abbatia Caramaniæ, quam dein ipſemet Cardinalis Camporeus, non niſi *prævio Ducis conſenſu*, proprio Nepoti dimiſit, ſicuti conſtat ex ejuſdem epiſtola ad Sereniſſimum Ducem ſub die 7. Maji 1625. de qua in mea *Enucleat.num.*193.

55. Excogitatam anno 1600. à Cardinali Aldobrandino nunquam antea auditæ reſtrictionis incongruitatem, aut nemo tunc novit, niſi Nuncius Taurinenſis, cui hanc, ut ſingularem ſuæ mentis partum, confidere placuit, aut omnes tanquam rem inanem contempſerunt. Siquidem Præſes *Chriſtophorus Fauſtonus* in ſua doctiſſima *conſultatione* paulò ante annum 1659. edita, nihil intactum relinquens ex illis, quæ uſque tunc Curia Romana tentaverat ad eludendam Nicolai V. promiſſionem: nec verbum quidem de hujus frivolæ exceptionis vanitate ſcriptum reliquit, & Officiales Datariæ nullum illius medii temporis documentum exhibuerunt, quod aliquam hujus exceptionis ſpeciem præſeferat, quamvis in eorum *facti allegationibus*, atque *ſummario*, varios excitatæ contentionis caſus attulerint.

§. I.

Reſolutio Congregationis habita in Datarìa, & pro Datarìa ſub die 25. Septembris 1659. ad legalem facti, & Juris trutinam revocatur.

56. Aliquam excuſationem mereri videntur Officiales Datariæ ſuper hac, quāvis frivola, exceptione inſiſtentes, dum eamdem de anno 1656. à Prædeceſſoribus ſuis ſolemni reſolutione quoquomodo firmatam amplectuntur. Hanc

Hanc *Author* miscellaneæ Juris, & facti in sua Sabaudiensi Privilegiorum *cit. num.* 17. postquam, veluti unam ex duabus declarationibus à Sede Apostolica emanatis designasset, dein *in num.* 19. describit, prout sequitur: *Altera, & quidem magis solemnis emanavit declaratio sub Pontifice Alexandro VII. vacantibus namque pluribus Abbatiis, omnem moverunt lapidem Ducales Ministri, ut prævio consensu Ducis,conferrentur: Pluries fuit in voce,& in scriptis informatum; producta fuere ea omnia documenta, quæ denuò nunc exhibentur; sed Particularis Congregatio, ut supra deputata sub die* 25. *Septembris* 1659. *declaravit, Monasteria illa non esse comprehensa sub Indulto Nicolai V. & aliorum Pontificum in ea parte, in qua disponunt, Monasteria conferenda esse, habita priùs intentione, & consensu Ducis.dicto num.* 13.*cumque resolutioni non acquiesceret Orator in Urbe,supplicavit Summo Pontifici,ut ipsemet in Camera audire dignaretur Herculem Ronconum Advocatum, & diversum à Christophoro Ronconio, qui uti Prælatus, dictæ particulari Congregationi interfuit: eoque audito, nec quidquam novi deducente, Summus Pontifex se conformavit resolutioni liberè conferendi, prout successivè liberè contulit.Summ.num.* 14.*& plurib.seqq.*

57. Fateor,eodem Cardinalium Nepotum adverso sydere,sed acriùs influente in Pontificatu san. mem. Alexandri VII. tunc primùm hanc suppositæ coarctationis deformitatem in lucem prodiisse;nam in Pontificatu san.mem.Clementis VIII. sicuti jam demonstravi, latuit in privata epistola Cardinalis Aldobrandini ad Nuncium Taurinensem inscripta,neque de hac tunc concepta in mente ejusdem Cardinalis restrictione aliquem unquam antea, vel post meminisse reperitur, nisi hoc anno 1659. in quo placuit Officialibus Dataríæ inanem hanc illusionem profiteri in allegata resolutione, quæ pariter ab Adversantibus nunc post canonizatam Cardinalis Aldobrandini epistolam,tanquam nova declaratio, à Sede Apostolica emanata,celebratur: quæsitis tamen tegendæ deformitati adeò fucata coloribus, ut necesse habeam in primis nudatam ejusdem in rei veritate faciem omnium oculis exponere, juxtà quam, cùm anno 1656. in Pontificatu san. mem. Alexandri VII. vacassent per obitum extrà Curiam Monasteria S. Justi Secusien.& S.Mariæ de Mulegio,seù de Sylva Diœcef.Vercellen.cùm Marchio Burgi,tunc Orator Sabaudiæ in Urbe residens,intellexisset,quòd Cardinales Flavius Chigius ejusdem Pontificis ex fratre consanguineo,& Antonius Bichius ex sorore uterina, Nepotes, hujusmodi Abbatiis obtinendis incumberent, eorumdem, non sinè causa, & maximè Cardinalis Chigii regnantis præpotentiam veritus, statim vocetenus sui muneris partes apud Pontificem egit, ut dignaretur satis nota Apostolica Promissa, & Indulta erga Sabaudiæ Duces illibata servare, providendo respectivè de prædictis Monasteriis personas illas idoneas, erga quas sua Regia Celsitudo propriam intentionem declaraverat, & suum consensum præstiterat: hoc etiam addito, quòd intuitu Monasterii Secusiensis jus Principis præcipuo etiam ipsius Prædecessorum ex fundatione, & dotatione patronatu fovebatur: Quo audito, habita statim fuit illa Congregatio, quam Adversantes *in sum.num.* 13. inscribunt, prout sequitur: *In Congregatione habita in Dataria die* 25.*Septembris* 1659.*in qua intervenerunt RR.PP.DD.Fagnanus,Ronconius,de Rubeis, Emerix,Bottus Commissarius R. C. A. Ugolinus, Riccius Subdatarius.* Omittitur sub silentio Cardinalis Corradus tunc Prodatarius, hujus Congregationis Caput, à cujus nutu cæteri, tanquam inferiora membra pendebant; cujus tamen interventum solus inter pro Dataria patrocinantes *D. Severolus* admittit

num. 32. nec exprimitur, quo instante, aut impellente, vel motu proprio, aut aliquo præsumpto vivæ vocis, aut in scriptis oraculo, fuerit hæc Congregatio deputata: secundùm tamen ea, quæ in dicta Congregatione proponebantur, legitur in primis, quæsitum fuisse, an intuitu Monasterii Secusiensis constaret de Jurepatronatus Serenissimi Ducis Sabaudiæ, super quo dubio dictum fuit *non constare*: quamvis negari nequeat fundatio, & dotatio istius Monasterii, etiam cum expressa reservatione nominandi, ex publico instrumento, quod affert Præsul Salutiensis *Franciscus-Augustinus ab Ecclesia in sua Chronol. hist. cap.* 2. sed super Regio patronatu Sabaudiæ Coronæ immorari in præsenti controversia supervacuum duxi: Non omittam tamen, Deo juvante, in secunda parte meæ Enucleationis ostendere ex indubitatis documentis, omnium ferè Monasteriorum existentium in Ditione Ducis Sabaudiæ, & singulariter in Principatu Pedemontano, propriam dotationem, & fundationem processisse ex pia suorum Progenitorum, & Prædecessorum munificentia, ea rejiciendo, quibus putant Curiales Romani ex recentiori in rebus beneficialibus disciplina innatum, illud etiam ex solo prisci juris Canonici ministerio nominandi jus in nostris Principibus extinctum fuisse, ex eo quòd formam ab iisdem novis legibus præscriptam quandoque neglexerint, in Nicolai V. Promissione nimiùm fortasse confisi.

58. Secundum dubium principale, in eadem Congregatione excitatum, amplectitur non solùm prædictam Abbatiam S. Justi Secusien. sed etiam aliam Sanctæ Mariæ de Mulegio, tunc dumtaxat vacantes, & habetur ibidem hisce propemodum verbis conceptum: *Secundò, an dictum Monasterium, & aliud Sanctæ Mariæ de Mulegio de Sylva, Diæcesis Vercellensis, comprehendantur sub Indultis san. me. Nicolai V. Sixti IV. ac aliorum Pontificum, concessis Serenissimo Duci Sabaudiæ in ea parte, in qua concedunt, quòd Monasteria, & Abbatiæ hujusmodi conferantur, habita priùs intentione, & consensu ejusdem Serenissimi Ducis?*

59. Retentis terminis dubii, quod proponebatur, peti debuit responsio resolutiva circa comprehensionem, vel exclusionem ab illis, quæ Nicolaus V. promiserat, aut Sixtus IV. indulserat, seù ab utriusque Pontificis dispositione, ad quam subsequuta Innocentii VIII. & Julii II. dein Leonis X. & aliorum Indulta, nihil circa formam substantialem à Nicolao, & Sixto in provisionibus beneficialibus respectivè præscriptam, immutantia referuntur.

60. Maxima sanè disparitas aderat quoad resolutionem in proposito comprehensionis dubio inter Promissionem Nicolai V. & Indultum Sixti IV. nam, in eo, quod pertinet ad dispositionem Sixti IV. in suis literis Apostolicis nona Kalendas Martii 1474. cujus tenor adducitur *in sum. nu.* 2. & ego memini *in Enucleat. num.* 14. & supra *num.* 3. Convenio cum Adversantibus, in iisdem non comprehendi Abbatias, de quibus agebatur: multò minus, Summum illum Pontificem sibi imposuisse aliquam passivam, & formalem necessitatem actualitèr habendi priùs intentionem, atque consensum Ducis circa personas idoneas dein promovendas ad quoscumque Episcopatus, aut Abbatias, in ejusdem Principis Ditione consistentes, vel de quarum personis tales provisiones fuerint faciendæ: imò liberè fateor, in sola Nicolai promissione posse de hac comprehensione tractari, licèt nunquam rationabiliter ambigi.

61. Cùm itaque deputati in hac Congregatione, dubium propositæ comprehensionis, non tàm ex Nicolai V. quàm ex Sixti IV. Constitutionibus deduxerint, ibidem: *An dictum Monasterium, & aliud Sanctæ Mariæ de Mulegio de Sylva,*

va, Diœcesis Vercellen. comprebendantur sub Indultis san. mem. Nicolai V. Sixti IV. ac aliorum Pontificum, &c. opus erat de jure pro negativa respondentibus, ad effectum tollendi omnem æquivocationem, quæ utrique consuleret, dicere: Monasteria, de quibus agitur, non comprehendi sub Indultis in numero plurali, prout sonabat interrogatio: non autem sub dubiis, & obscuris verbis adhibere gladium ancipitem, atque uti captiosa responsione in numero singulari, quæ adaptari posset uni, vel alteri ex iisdem Indultis, sed nunquam ad utrumque referri, prout ibidem legitur per eadem ipsissima verba: *Monasteria, de quibus agitur, non esse comprebensa sub Indulto.*

62. Solus inter sex in hac Congregatione ad consultandum adhibitos, R.P. D. de Rubeis se referens ad omnia Indulta in quæsito proposita respondit, prout Jurisprudentem sine æquivocatione resolventem decebat, in illis verbis: *Potiores esse partes non comprebensionis sub Indultis*; optabile tamen foret, ut sicuti aliorum resolutio, tanquam æquivoca, & captiosa, nihil ponit in esse, ita etiam exhiberentur motiva, in quibus doctissimus ille vir suam præponderationem favore Datariæ pro non comprehensione fundavit; nam quandoque *etiam bonus dormitavit Homerus*; quibus ritè, ac rectè perpensis, prout jam dixi, & iterum repeto, ista resolutio nihil in esse constituit; nam respondentes pro negativa, ad utriusque partis favorem trahi possunt: nec ille solus, qui ad omnia Indulta se retulit, ausus est propositum dubium absolutè pro negativa, aut affirmativa resolvere, sed ad Datariæ partes tanquam penès ipsum, nescio quo jure dictante, potiores accessit.

63. Verumtamen, qualecumque fuerit anceps illud Congregationis deputatæ judicium, minus rectè ab Adversantibus supponitur, Ducales Ministros omnem lapidem movisse, & pluries fuisse voce, & scriptis informatum: nec non producta ea omnia documenta, quæ denuò nunc exhibentur; sed particularem Congregationem, ut supra, deputatam sub die 25. Septembris 1659. declarasse, Monasteria illa non esse cõprehensa sub Indultis: Siquidem in rei veritate ante emanatam declarationem, nihil ex parte Ducis Sabaudiæ præcessit, nisi præmemorata oretenus sui Oratoris erga Summum Pontificem expositio, cui addi potest Regiæ Ducissæ epistola ad Cardinalem Corradum Prodatarium, de qua *in Enucleat. num.* 198. Cæterum civilis super hac re contestatio, per integrum ferè quadriennium agitata, cœpit post emanatam prædictæ Congregationis resolutionem; neque invenitur ante illam, Ministros suæ Regiæ Celsitudinis, tàm Romæ apud S. Pontificem, quàm Taurini erga Nuncium de juribus Principis edocuisse, aut eadem ab Advocatis in voce, vel in scriptis fuisse propugnata, sicuti manifestum efficitur ex ipsismet epistolis super hoc facto contra exhibitis in *summ. à num.* 14. *usque ad num.* 24. *&* 32. quarum anterior legitur sub die 1. Decembris 1659. sub eodem *num.* 32. ubi ab iisdem Officialibus Datariæ annotatur in margine: scripta à Nuncio Taurinensi in principio exortæ controversiæ, omnesque aliæ longè posteriores existunt, & ultima ibidem *nu.* 23. habetur sub die 3. Septembris 1663. neque in illis aliquid ante eamdem Congregationis resolutionem ab Advocatis, aut Ministris suæ Regiæ Celsitudinis pro defensione causæ dicti, vel scriptum fuisse refertur, quod idem probant epistolæ ab Oratore Sabaudiæ ad Serenissimam Christinam Regiam Sabaudiæ Ducissam, & ad Marchionem Planitiarum, tunc Primarium suæ Regiæ Celsitudinis Ministrum, nec non ejusdem Marchionis ad prædictum Oratorem, quæ ad extensum reperiuntur apud D.

Præsidem *Delescheraine* in calce suæ *epistolæ* 7. noviter editæ, & singulariter ex illis, quas prædictus Marchio Planitiarum eidem Oratori rescripsit, videlicet in primis sub die 27. Augusti 1659. ibidem: *Hà Vostra Eccellenza fatto ottimamente col non mandare nella Congregazione sopra i Privilegi di S. A. R.* Item sub die 31. Jannarii 1660. ibidem: *Con Monsignor Nunzio non si è mai parlato nella forma, che si dice in Roma; ben è vero, ch' essendosi fatta una scrittura molto fondata dal Signor Presidente Trucchi, fù risolto di dargliela, per fargli vedere, che S. A. R. non averebbe mutato di pensiero, e che lo faceva con buonissima ragione. Credo, che si persisterà in questa risoluzione, la quale non si stima porti, nè principii di lite, nè conseguenza di poner in dubbio, ma bensì di professione di tenere per indubitate le pretenzioni di S. A. R.*

64. Adsunt etiam aliæ eiusdem Oratoris ad Principem, ex quibus convincitur, longè post prædictam resolutionem inchoasse Advocatos suæ Regiæ Celsitudinis voce, & scriptis hanc causam agere, & singulariter sub die 5. Janu. 1660, ibidem: *Qui acchiuso mando a V. A. R. ciò che hà scritto il Signor Avvocato Serroni in materia delle Abazie*: & dein 12. ejusdem mensis, & anni ibidem: *Hò mandato a V. A. R. il consulto del Signor Avvocato Serroni nel particolare delle Abazie*: & ad Marchionem Planitiarum sub die 14. Junii 1660. *Jeri li Signori Ronconi, Fretelli, e Serroni furono dal Sign. Cardinal Nipote per il fatto delle Abazie, &c. Oggi sono stati dal Papa, ed avendo voluto il Signor Serroni dopo gli altri negozii entrare nella materia, Sua Santità gli disse, che voleva sentire il Ronconi solo; così è andato il Signor Ronconi, il quale hà parlato de' Privilegii, e, vedendo, che 'l Papa faceva forza, che non contenessero, che la Savoja: gli hà rimostrato, che contenevano anche gli altri dominii*: cum quibus concordant epistolæ ex adverso exhibitæ *in summ. num.* 14. *&* 15.

65. Ex quibus omnibus commentitium omninò detegitur fuisse, contradicentibus Ministris, & Advocatis Ducis Sabaudiæ, omnem lapidem moventibus, hanc causam plenè in scriptis, & voce discussam, antequam deputata Congregatio ad prædictam resolutionem procederet. Cunctis itaque in cutte, ac intus diligenter inspectis, dicendum potiùs videtur, hujus Congregationis deputationem post auditos Sabaudi Oratoris super vacantium Abbatiarum provisione sensus, Summo Pontifici expositos, statim fuisse ab illis, quorum intererat, acceleratum, ut facienda in Dataria consultatio (ubi Officiales Datariæ malam causam habere non consueverunt) jam pronum favore Cardinalium Nepotum Pontificis animum hac præiudicii specie devinciret.

66. Asserit facti *Compilator numer.* 4. sanctæ memoriæ Alexandrum VII. post quadriennalem contentionem, Abbatias tunc vacantes in prædictæ resolutionis sequelam, acquiescentibus suæ Regiæ Celsitudinis Ministris, liberè contulisse, quod iterum repetit *numer.* 19. *in fine*: & numeratis quinque Abbatiis jam vacantibus, magis ostentat *numero* 25. Ad cujus rei probationem varia cumulavit epistolarum fragmenta *in summ. à n.* 13. *usque ad n.* 24. Romæ ad Nuncium Taurinensem inscripta, in quibus, pendente hac controversia, gratis à Ministris Pontificiis asserebatur, petitionem Ducis Sabaudiæ nullo jure foveri, & vacantium Abbatiarum provisionem liberè ad Sedem Apostolicam pertinere, in quo magis enixè Cardinalis Chigius, propriam causam agens, loquutus est in suis epistolis ad eumdem Nuncium, quæ habentur ubi supra *nu.* 10. *&* *seqq.* ex eo quòd Ministri Suæ Regiæ Celsitudinis persisterent, non aliter rela-

relaxandam tàm ipsi, quàm Cardinali Bichio Abbatiarum possessionem, de quibus, juxtà tractatum cum Nuncio Apostolico initum, fuerant provisi, nisi obtentis priùs à Principe literis placitoriis, ex quibus constaret de illius præcedenti intentione, atque consensu.

67. Nullius sanè momenti ad nocendum rei veritati, aut ad infringenda suæ Regiæ Celsitudinis Jura, habendæ sunt hujusmodi epistolæ, quæ vigente contentione, scriptæ ad invicem dicuntur Romæ, & Taurini, inter Aulæ Pontificiæ Ministros, ut suam, aut Dataria causam meliorem efficereut; sed, postquam Adversantes contra omne Juris dictamen probari legitimè posse putarunt, hujus quadriennalis, & nunquàm intermissæ controversiæ factum ex illis, quæ in causa propria, insciis Duce, ejusque Ministris, Romæ, & Taurini reciprocè ad favorem Datariæ scripta, atque rescripta dicuntur, neque etiam ea in favorabilibus reticendo, quæ honesti ratio pandere vetabat, fas erat, saltem omnes, & integras epistolas super hac re, in continuato illo quadriennii cursu, datas, atque receptas successivè, & gradatim exhibere, non autem ex directis ad Nuncium Taurinensem unicam de anno 1659. quatuor de anno 1660. tres de anno 1661. unicam de anno 1662. & quinque de anno 1663. atque ex scriptis ab eodem Nuncio quatuor dumtaxat, videlicet duas de anno 1661. & alias duas de anno 1663. Etenim in hac interpellata, & diminuta epistolarum productione, facti veritas potiùs involvitur, quàm ostenditur.

68. Cæterum, quid reverà pendente illa quadriennali contentione circa provisiones Abbatiarum, in Principatu Pedemontano vacantium, tractatum fuerit inter utriusque Partis Ministros, & dein per modum temperamenti cum Nuncio Taurinensi resolutum, ipsius causæ certus exitus manifestè demonstrat: Siquidem de Monasterio Sancti Justi, cujus prævia Ducis nominatio statim à Dataria Officialibus impugnata, initium, & causam exortæ controversiæ dederat, non fuit provisus Cardinalis Chigius, sed Abbas Philibertus Scalia ex Verrucæ Comitibus, jamà sua Regia Celsitudine designatus; prout etiam de Monasterio Sancti Mauri Petrinus Aghemius, & de illo S. Januarii Abbas Nomius, erga quos Ducis intentio, atque consensus præcesserant. Expedire quidem visum fuit, aut sic decere, ut sua Regia Celsitudo propriam voluntatem Summi Pontificis obsequio flecteret erga Cardinales Chigium, & Bichium Suæ Sanctitatis Nepotes, intuitu Abbatiarum Caramaniæ, & Mulegii: Attamen nulla Juris, aut æquitatis ratio finit, ut præstitum Summo Pontifici à piissimo Principe obsequium, in sui Juris diminutionem retorqueatur, juxta jam tradita in *Enucleat. num.* 197. *& seqq.*

69. Neque aliter sensisse Principem, & eius Ministros, in certissimo nominandi Jure persistentes, probat Epistola suæ Regiæ Celsitudinis ad Cardinalem Prodatarium, cujus tenorem exhibui in *Enucleat. num.* 198. & plenè justificatur ex alia epistola ad eumdem Cardinalem Prodatarium, quam facti *Compilator in sua allegat. numer.* 56. à tergo scriptam fuisse tradit à Patre Granerio Societatis Jesu in mense Augusti 1663. ubi non obstante, quòd jam Summus Pontifex, juxta tractatum Taurini habitum, prædicta duo Monasteria Cardinalibus Chigio, & Bichio contulisset, afferuntur indubitata illa fundamenta, ex quibus constat jure merito Ministros suæ Regiæ Celsitudinis in eo sensu firmiter permansisse, quòd earumdem Abbatiarum collatio, ex Pontificiis promissis, & Indultis præcedentem Ducis intentionem, atque consensum exigeret; undè patet Cardinalem

nalem Chigium proprio genio indulsisse circa tractatum sequutum Taurini inter Nuncium Apostolicum, & Ministros Ducis, dum in epistola, quam afferunt Officiales Datariæ sub die 30. Julii 1663. *in Sum. n. 21.* scripsisse dicitur ibidem: *E se bene da S. A. e da' suoi Ministri si procurò di sostenere la pretensione in contrario, ad ogni modo, riconoscendo l'evidenza delle ragioni, che assistevano a Sua Beatitudine, ed alla Santa Sede, finalmente si acquietarono, con significare a V.S. rimanere l'Altezze loro appagate; e che però si sarebbe potuto venire alla spedizione, ed al possesso di dette Abazìe, come seguì. Il tutto sarà bene, ch'ella rappresenti al Signor Marchese di Pianezza, mostrando, che dopo essersi così espressamente stabilito di concerto, rimanendo totalmente ultimato l'affare con sodisfazione comune, di che V.S. diede fin dall'ora pienissime informazioni: Non sà ora Sua Beatitudine, come si possa recedere, senza far apparire, che ella abbia ecceduto senza alcun fondamento in ciò, che da lei fù scritto: e potrà anco valersi similmente col medemo Signor Marchese, e con altri, che lo giudichi opportuno, dell'aggiunta lettera ostensiva.* Etenim aliud est, quòd sua Regia Celsitudo propriam voluntatem enixo Summi Pontificis placito in gratiam Nepotum confirmaverit; undè præstitus ille consensus saltem propria Jura conservaret: Aliud autem, quòd iam Princeps, quàm ejus Ministri (prout placuit Cardinali Chigio, rem propriam agenti præsumere) talem consensum præstiterint, fatentes nullum Jus Duci Sabaudiæ competere, ad earumdem Abbatiarum nominationem; nam hanc dumtaxat fuisse illorum immotam mentem, constat ex deinde denegata post provisionem possessione, licèt etiam in hoc tandem indulserit Princeps ratus satis esse conscientiam facti.

70. Refert se Cardinalis Chigius in prædicta epistola ad id, in quo supponit, fuisse ab eodem Nuncio certioratum, ibidem: *Di che V.S. diede fin dall' ora pienissime informazioni*: Quæ tamen informationes non apparent, quinimò in ejusdem Nuncii epistolis in *Summario* exhibitis, nulla fit mentio de hac inverisimili, & improbabili declaratione, quæ rebus gestis omninò contraria detegitur, quamvis non desierint Adversantes ea etiam in eorum *Summario* typis impresso pandere, quæ sub sigillo secreti servando, aut fictitia, aut in deterius accepta ipsemet Nuncius accepisse retulit à Marchione Planitiarum, cujus eximii Viri in toto Orbe celebratam integritatem, atque prudentiam, etiam in hoc facto manifestam efficiunt eiusdem literæ, vigente hac contentione, scriptæ ad Oratorem Sabaudiæ, tunc Romæ commorantem, quas exhibuit Præses *Delescheraine* in calce supra laudatæ suæ *epistolæ* 7.

71. Sed quæro, quibus rationibus convicti moveri potuerunt Ministri Suæ Regiæ Celsitudinis ad consulendum Principi, ut, tanquam omni Jure destitutus, fateretur, in consensu præstito favore Cardinalium Nepotum, sibi nullum Jus ad hujusmodi nominationes competere? non quidem ex illa ancipiti prædictæ Congregationis resolutione, quæ nunc ab Adversantibus celebrata, attamen tanquam carens omni fundamento, nec meruit in iisdem epistolis exhibitis allegari: aut forsan ex verbalibus jactationibus, quibus ibidem nihil frequentiùs, quòd nullum Jus Ducibus Sabaudiæ competeret, dum totum contrarium ostendebant Ministri Suæ Regiæ Celsitudinis, non vocibus inanibus, sed indubitatis Juribus, & rationibus, quibus inhærebant primi nominis in Curia Romana Advocati, inter quos *Hercules Ronconius*, quorum scripta nunc denuò typis impressa exhibentur.

72. Ut

72. Ut liberè dicam quod sentio, non poterat hoc verificari, nisi ex impossibili supposito, videlicet, quòd à Ministris Suæ Regiæ Celsitudinis servaretur singulare illud præceptum, quod Cardinalis Chigius imposuerat Nuncio Taurinensi in sua epistola, de qua in *Summ. num.* 20. ibidem: *Potrà V. S. continuare la negoziazione suddetta, avvertendo sempre, di non trattare del punto dell'origine delle collazioni, se si abbiano a fare dal Sommo Pontefice liberamente, e secondo la propria coscienza, senza intenzione, e consenso veruno del Signor Duca, poiche è già stabilito, e determinato; onde non parli mai di consenso, nè riservi sopra di ciò ragione alcuna, ma solamente tratti intorno alla nuova pretensione di placitare le Bolle Apostoliche delle provisioni fatte, come sopra, liberamente da Sua Santità.* Sed de Pontificiis Promissis, & Indultis, quorum vim Adversantes contra communem sensum ad solam *Sabaudiam* ultramontanam restringere conabantur, loquuti sunt Principes, & ejus Ministri, nec ab illis unquam discedent, aut iisdem à Deo, & ejus in Terris Vicario juvantibus, nocebunt subterranea illa cunicula, significata in epistola ad Nuncium Taurinensem sub die 19. Apr. 1660. *in Summ. num.* 14. ibidem: *Per il che non lasci V. S. di far cossì le contramine a i disegni, che vengono proposti da Sua Eccellenza, o da altri, che per proprie passioni rappresentassero le cose a modo loro:* multò minus in hac proprii, & indubitati Juris necessaria defensione prævalere poterunt suppositæ illæ comminationes, de quibus loquitur eadem epistola Cardinalis Chigii sub die 30. Julii 1663. dum, non solùm Principi, sed etiam omnibus ejus Subditis datum est ab iisdem Apostolicis Promissionibus, & indultis, ut contrariis provisionibus, & collationibus, tanquam nullis, extortis, & attentatis absque ullo Censurarum Ecclesiasticarum metu firmiter resistere valeant.

§. II.

Excogitata ab Adversantibus motiva ad colorandam prædictæ resolutionis vanitatem, nec ratione, nec Jure, nec authoritate subsistunt.

73. Quidquid ratione caret extirpari omninò necesse est. *cap. Coepiscopi* 5. *distinct.* 68. *cap. sana quippè* 11. *distinct.* 9. Etenim non quid Primores etiam legum Magistri dixerunt, inspiciendum est, sed propter quod dixerint; In solis quippè Legislatoribus procedere potest, quod notat *Julianus Juris-Consult. in l.* 19. *ff. de legib. & constit. Princip. Non omnium, quæ à Majoribus nostris constituta sunt, rationem reddi posse.*

74. Cum itaque Datariæ Officiales hujus obliquę resolutionis à Prædecessoribus emanatæ, nihil præter nudam, & dubiam vocem invenerint, non desierunt in suis allegationibus omnem conatum adhibere, ut inani verborum sono aliquod pondus adiicerent; Hinc propriis facti, de quo agitur, substantiæ accedentes, derelicto incongruæ extensionis quæsito, super quo frustrà, & extrà casum in præcedentibus laboraverant, fatentur quidem *numero* 32. verba illa

illa indefinita, *Dominii, Ditionis, & Status* à Nicolao Pontifice adhibita in suo proprio, & naturali significatu, complecti omnes Regiones Duci *Sabaudiæ* subditas; sed adhuc in eo persistunt, fuisse illam generalitatem ab eodem Pontifice intra Sabaudiæ ultramontanæ limites coarctatam, ex eo in primis, quòd suam Promissionem direxerit ad Ludovicum Sabaudiæ Ducem, non autem insimul Pedemontium Principem. Secundò, quia, statuens formam pro cæteris inferioribus beneficiis servandam in provisionibus Prioratuum *Novalitii*, *Tallueriarum*, *Ripaliæ*, & *Præpositura Montisjovis*, eadem quatuor beneficia tanquam existentia in hujusmodi Dominiorum confinibus designaverit.

75. Verumtamen hujusmodi illationes ad præsumendam hanc irrationabilem restrictionem nullum habent juris fundamentum, neque aliquam præseferunt sani judicii rationem; non quidem prima à denominatione Ludovici desumpta: Etenim dignitas demonstrativa personæ, cujus intuitu Promissio contrahitur, non minuit, nec auget rem in dispositione deductam, & multò minus influit ad determinationem *loci* in eodem actu dignitati. Promisit quidem Nicolaus Pontifex Ludovico, eum denominans *Sabaudiæ Ducem*, in qua denominatione sequutus veterem morem, hodiè adhuc retentum, non tàm præcipuum Ducis Ludovici Principatum, quàm commune omnibus illius Regiæ Domus Principibus, gentilitium cognomentum respexit: Attamen deveniens ad rem promissam, & locum, ubi erat implenda promissio, nullo modo se retulit ad Principatum, sub cujus specifica appellatione Ludovici personam demonstraverat, sed expressè, & indefinitè suam Promissionem favore ejusdem Principis contraxit, pro *omnibus*, & *quibuscumque Metropolitanis*, *Episcopalibus*, & *Abbatialibus Ecclesiis in districtu sui temporalis Dominii*, *seù Ditione*, & *Statu* consistentibus: & causam initæ Promissionis communem ipsiusmet Principis *temporali Dominio*, *Statui*, & *Ditioni* universaliter declaravit; quæ cùm ita in facto se habeant, res adeò manifestè ex seipsa loquitur, ut supervacuum sit, jura jam in *editis allegationibus* vulgata repetere ad convincendum objectæ illationis commentum, à Pontificiæ Promissionis mente, & verbis penitùs alienum, omni ratione vacuum, & variis absurditatibus infectum, de quibus aliqua tradidi in *Enucleat. num.* 224. & *seq.*

76. Hoc unum ab Adversantibus scire requiro, videlicet, quomodo ad obtegendam hanc deformitatem uti præsumant auctoritate *Sacræ Rotæ Romanæ* in recollectis *par.* 9. *recent. decis.* 316. 375. & 389. repetitis *par.* 14. *decis.* 140. & *decis.* 261. prout etiam coram *Rojas decis.* 279. 281. 286. & coram *Celso decis.* 7. Siquidem in hujusmodi ex adverso cumulatis decisionibus motivum dubitandi circa ibidem propositam comprehensionem processit ex eo, quòd expressio loci, cujus intuitu Pontificium Indultum Regi Catholico concessum emanaverat, legebatur expressè restricta ad Regna Hispaniarum; Undè jure merito Sapientissimi Patres in ambiguo positum existimarunt, an ad Regna Hispaniarum referri possent Principatus Cataluniæ, & Comitatus Barcinonæ, qui licèt existerent in Hispaniis, attamen a Rege Catholico, non sub nomine Regni, sed sub separato, atque diverso Principatus, & Comitatus titulo possidebantur: in quo casu resolutio dubii peti debuit à subsequuta observantia interpretativa, & ab aliis conjecturis, atque præsumptionibus ibidem *à Rota* ponderatis.

77. Nequeunt tamen prædictæ *decisiones*, & omnia in eis contenta, ad subjectam facti speciem detorqueri, ubi loci designatio in suo proprio, & naturali

li significatu nullam restrictionem admittit, sed ad inducendam ejusdem loci coarctationem vis arguendi desumitur ex singulari illa denominatione ad Principis personam demonstrandam adhibita: quod omnino irrationabile censuit eadem *Rota*, loquens de ipsomet Rege Hispaniarum apud *Manticam decis.* 59. & Coram *Carillo decis.* 51. secundùm ea, quæ distinguendo tradidit Cardinalis *de Luca de benef. discurs.* 29. videndus *num.* 14. *&* 15. *post Barbosam de appell. verb. cap.* 115. *num.* 4. *&* 5. *& Vitalin. in Clement. Archiepis. num.* 47. *&* 48. *sub tit. de Privileg.* omnem namque disceptandi rationem in hac materia ortam quidem invenio ab expressione loci, sed nunquam à denominatione personæ; Undè in nostris terminis, ambigens de re indubitata, aliam responsionem non meretur, nisi illam, quam dedisse ferunt *Celsum* Jurisconsultum *Domitio Labeoni in l.* 57. *ff. de testament.*

78. Non minorem absurditatem continet secunda illatio, minùs rectè ad eumdem inducendæ restrictionis finem, ab Adversantibus excitata sub novo, & inaudito commento, quòd Summus Pontifex in tertio suæ Promissionis capite statuens specialiter formam servandam circa provisiones faciendas de *Prioratibus Tallueriarum, Ripaliæ, & Novalitii, ac Præpositura Montis-Jovis* ibidem in illis verbis: *Præterea Prioratus Tallueriarum, Ripaliæ, & Novalitii, ac Præposituram Montis-Jovis, quæ in confinibus hujusmodi Dominiorum consistunt, si & cum illos vacare contingerit nulli conferemus, nisi similiter prius ab ipso Duce ejus intentione habita de personis, quibus fuerint conferendi.* hæc quatuor beneficia, tanquam lapides terminales, designare, & constituere voluerit: intra *quorum limites* coarctatæ intelligerentur præcedentes dispositiones, loquentes in primo capite de omnibus, & quibuscumque Episcopalibus, & Abbatialibus Dignitatibus absolutè, & indefinitè in *Ducis Ditione, Districtu, Statu, & temporali Dominio* consistentibus, & in secundo capite de *Dignitatibus* post Pontificalem majoribus, & de Prioratibus Conventualibus, ac aliàs dispositioni Pontificiæ reservatis, ea quoad omnes ratione generaliter expressa, *ne Status sui succedat dispendium, aut alia quævis adversitas intestina.*

79. Ita propemodum præsumunt Officiales Dataríæ *num.* 9. *& seqq.* quibus accesserunt pro Dataría scribentes Domini *Severolus n.* 24. *de Jandis n.* 3. *de Ferrariis n.* 25. *Cafarinus n.* 8. supponentes hujusmodi quatuor beneficiis ex natura *loci*, Sabaudiæ ultramontanæ limites convenire, & in omnem eventum sufficere, quòd pro talibus, fuerint noviter à Summo Pontifice designata, ad effectum, ut exinde ea tantùm loca in Pontificia promissione comprehendantur, quæ sunt, & continentur intra fines expressos, & consequenter Sabaudia, intra eosdem limites consistens, quòdque censeatur exclusa Regio Pedemontana pro ea parte, quæ extrà constitutos terminos reperitur.

80. Novæ huic subauditioni locum dedit ea, quæ semper habet aliquid, quod addat in humanis affectibus posterior adulatio: Siquidem anno 1659. in quo cœpit Dataría olim conceptam à Cardinali Aldobrandino restrictionem in lucem emittere, nihil unquam ab hac speciali quatuor beneficiorum provisione deductum, nisi præsumptæ ad *Sabaudiam ultramontanam* limitationi repugnans; Undè non solùm Nostrates tunc maximum pro *Regionis Pedemontanæ* comprehensione in Pontificiis promissionibus, & Indultis, ab hac quatuor beneficiorum singulari provisione argumentum traxerunt; sed etiam Primarii Romanæ

Curiæ *Advocati* in editis *allegationibus*, quæ nunc dantur typis impressæ, videlicet *Hercules Ronconius numer. 6. Ferentillus numer. 6. Salomonius numer. 9.* Etenim cùm duo ex istis quatuor beneficiis, scilicet Prioratus Tallneriarum, & Ripaliæ *ultra montes* existant, non in *Ducatu Sabaudiæ* geographicè sumpto, sed primus in Comitatu Gebennensi, & alter in Ducatu Cablasii, & alia duo, idest Prioratus Novalitii, & Præpositura Montis-Jovis suam consistentiam habeant citra montes in *Principatu Pedemontano*; neque ullum ex hujusmodi beneficiis designari possit tãquam terminus divisorius inter Sabaudiam ultramontanam, seù, ut loquuntur Adversantes, inter Sabaudiam, & Pedemontium, dum omnia respectivè longè distant à finibus utriusque Provinciæ, & singulariter Præpositura Montis-Jovis, per duodecim leucas à Provincia Sabaudiæ: & quòd magis est, eadem Præpositura terminat cum Regione Vallesiæ, prout Prioratus Novalitii cum Provincia Delphinatus, Prioratus Ripaliæ cum Lacu Lemano, & Prioratus Tallneriarum existat in centro Sabaudiæ ultramontanæ, sicuti immutabilis locorum facies ostendit, & potest quilibet facilè ex *Tabulis geographicis* edoceri: Necessariò sequitur posse quidem hanc imaginariam limitum designationem effingi, non autem in rei veritate allegari, quòd dicta quatuor Beneficia fuerint in Pontificia Nicolai V. promissione habita pro terminis divisoriis inter Sabaudiam, & Pedemontium, ad effectum limitandi præcedentes dispositiones indefinitè, & absolutè de Ducis *Districtu, Dominio, Statu, & Ditione* loquentes. Meræ namque simplicitatis est asserere, quòd Summus Pontifex in hac promissione, de præfigendis novis terminis egerit, seù quòd Dux Sabaudiæ apud Summum Pontificem finium regnandorum curam habuerit, aut aliqua necessitas urgeret ad restringendam præcedentem dispositionem, novos limites imponendi, dum sufficiebat à *Ditione*, & *Dominio* Ducis generaliter expressis, *Principatum Pedemontanum*, seù *Provinciam cismontanam* singulariter excipere, prout in *similibus restrictionibus consuevisse Pontifices* observavi supra *num.* 7. Illud sanè certum est, Nicolaum in sua promissione, localitatis intuitu nunquam specialiter meminisse de *Sabaudia*, aut de *Pedemontio*, sed utramque Provinciam prædictis verbis absolutis, & indefinitis comprehendisse. Si igitur volunt Adversantes, quòd ista quatuor Beneficia assignata fuerint tanquam novi limites inter utramque Provinciam, incertum adhuc remanet, an in eadem terminatione *Sabaudiam* potiùs, quàm *Pedemontium* complecti voluerit; undè indeterminata hæc finium constitutio ad effectum prætensum serviret de nullo, & in irritum caderet, saltem quoad prætensam Pedemontis potiùs, quàm Sabaudiæ exclusionem.

81. Veritas est, non potuisse Summum Pontificem notabiliori specialitate enixam suam voluntatem, jam generaliter indefinitis, & absolutis verbis declaratam, ostendere, eo ipso quòd voluit, prædicta quatuor Beneficia procul à certis, & indubitatis inter Pedemontium, atque Sabaudiam finibus distantia, & quorum duo in Pedemontio citra montes, aliaque duo in Sabaudia ultrà montes existunt, excipiendo præservare à capite immediatè præcedenti Pontificiæ promissionis, circà formam universaliter servandam in Prioratibus aliàs Apostolicæ Sedi reservatis, & eadem ad modum in primo capite præscriptũ circa collationes Episcopatuum, & Abbatiarum ampliando redigere, prout legitimum, & irrefragabilem Pontificiæ promissionis sensum insequentes olim tradiderunt supra laudati Scriptores, quibus accessi in mea *Enucleat. cap. 6. num. 222.* & nunc ad diluen-

diluendam hanc vanæ illationis nebulam apertissimè demonstrant Præses *Delescheraine epist.5.§.or ella rifletta:*& plenius *epist.6.fol.16. & seqq.* Advocatus *Sardinius observat.ult.n.* 137. Eques, & Advocatus *Hyacinthus Fallettus* Juris consultus Neapolitanus in sua doctissima *consultatione, num.33.& seqq.*

82. Cæterùm fictitia moles ex adverso constructa ad evertendam hanc inexpugnabilem veritatem,aereo nititur fundamento, dum erroneè supponitur, Pontificem,designando prædicta quatuor beneficia, uti existentia in confinibus hujusmodi Dominiorum, voluisse eadem,tanquam limites, & terminos constituere, intrà quos præcedens indefinita *Ditionis,Dominii, Districtus*, atque *Status* comprehensio foret coarctanda; Aliud namque sunt *termini, limites, metæ*, seù *confines* extrinseci, quibus post introductam rerum divisionem, non solùm Privatorum bona, sed etiam Supremorum Principum Territoria, Dominia,Regna,& Ditiones terminantur,& distinguuntur,juxta ea,quæ habentur *tot. tit.ff. & Cod.fin. regund.*& tradunt *Paris de Puteo sub tit.de fin.feud. Hieronymus de Monte in suo tract.de fin.regund.* Aliud autem est confine intrinsecum, seù Territorium ipsum,aut Dominium,vel Regnum,quod in iisdem finibus, seù limitibus continetur. Cùm itaque Nicolaus V. non potuerit hæc quatuor beneficia pro terminis, & limitibus extrinsecis Sabaudiæ, vel Pedemontis, sed ipsorum naturalem situm designando,dum duo existebant in Pedemonte, & alia duo in Sabaudia ultrà montes, ea dixerit existere in confinibus, quòd idem est ac si dixisset *in Territorio*,seù *in pertinentiis* hujusmodi Dominiorum, quibus verbis tanquam sinonymis passim ad designandam localitatem utuntur de hac materia scribentes,prout *Hieronymus de Monte cap.96.n.1.& 2.*& ità fert cõmunis usus loquendi,quando dicitur *possideo talem fundum in confinibus agri Romani, seù alicujus Civitatis, vel Castri*,aut Italico idiomate, *possedo un tal fondo ne' confini d'una tal Città,ò luogo*,manifestè detegitur fallacia, quam adhibent Adversantes, confundentes in illis verbis:*quæ in confinibus hujusmodi Dominiorum consistunt*, terminatum cum terminante, & confinem cum re confinata; certissimi namque juris est, omne id,quod dicitur esse in alicujus loci, seù Dominii confinibus, nunquam haberi pro termino, & fine divisorio ipsius loci, seù Dominii, sed in re ipsa terminata contineri. *l. inter eos, ff.de acquir. rer. domin. l. Patronus, §. Sempronio,ff.de legat.*3. quòd singulariter indicat dictio illa, *In*, quæ denotat, & importat intrinsicitatem. *l.1. ff.de flumin.Glossa in l.3.ff. de offic.Præsid.DD.*communiter *in l.Gallus,§. ille casus, ff. de lib.& posthum.*atque in puncto *confinium* docuit *Rota in Pisana Tenutæ coram R.P.D.Bourlemont num.24.* quæ reperitur post *Pacchelium de distantiis decis.13.Barbosa de dictionib.cap.152. num.* 3. ubi notat eandem *Rotam decis.683.num.5.par.1.recent.*post *Bald. in l. Gallus, §. ille casus,vers.ult.nota hic de Dictione,In.Alexander num.15.Jason num.21. ff. de lib. & posthum.* censuisse hanc dictionem adjectam nomini locum significanti, & in casu nedum ablativo, sed etiam accusativo designare cõfinia intùs; absurda enim, & inepta daretur expressio, si, quod est in confinibus, vel intra confinia, terminum terminantem significaret; nam ea est receptissima scribentium conclusio in materia confinium,ex qua habetur,bona pro confinibus, seù limitibus designata, non comprehendi cum bonis confinatis:& quòd est de confine, seù termino alicujus rei,non esse de ejusdem rei accessionibus, & pertinentiis. *l. cum servo 63.ff. de contrahend.empt.Bald.in l.fines agri, Cod.de evict.Rota cit.decis. coram Bourlemont num.35.* ubi plures aliæ concordantes cumulantur.

83. Frustrà itaque tentant Adversantes apertissimam Pontificis voluntatem ideali, contrà communem humanæ ratiocinationis sensum, commento subvertere, quod meram in suppositis confinibus continet cavillationem, cujus teste Ulpiano *in l.177.ff.de verb.signif. & in l.66.ff. de reg. Jur.* natura est, ut ab evidenter veris, per brevem mutationem disputatio ad ea, quæ evidenter falsa sunt, facilè perducatur.

84. Non minori vitio laborat illatio ab Adversantibus excogitata sub inani colore, quòd Leo X. & subsequuti *Pontifices*, innovantes in suis Apostolicis literis Promissa Nicolai V. necnon Indulta Sixti IV. Innocentii VIII. & Julii II. respexerint *Ducem*, & *Nationem Sabaudiæ*; Undè illa verba, *Ducis, & Nationis Sabaudiæ*, intelligenda sint de *Sabaudia ultrà montes*, & referri debeant ad coarctanda intrà *eosdem limites* præcedentia Pontificum placita.

85. Hujus erroneæ illationis commentum manifestè demonstrat solus ipsius dispositionis Leoninæ contextus. Siquidem ex eodem rectè, ac integraliter lecto, & inspecto patet oculariter, Carolum Sabaudiæ Ducem in suis precibus, primo loco Summum Pontificem exorasse, ut expositas de verbo ad verbum Nicolai, Sixti, Innocentii, & Julii literas innovaret, prout etiam alias Bonifacii VIII. qui quondam Amedeo Sabaudiæ Comiti indulserat, nè in ejus personam, & in suis Terris, alicujus censuræ, aut interdicti sententia promulgari posset sine speciali mandato Apostolicæ Sedis, & illius Indulti derogatione: quodque in locis Ecclesiastico interdicto, etiam cum hujusmodi licentia suppositis, sacra celebrari, & Ecclesiastica Sacramenta eidem Duci, Uxori, & Liberis ministrari licitè possent.

86. Post hæc ipsemet Princeps eumdem Pontificem deprecatus est in capite separato, ut dignaretur confirmare generaliter quamplura alia, & diversa Privilegia, Gratias, & Indulta, tàm per Romanos Pontifices, quàm Imperatores, & Reges, prout asseruit, olim concessa *Duci, & Nationi Sabaudiæ*.

87. His sic respectivè præmissis, sequitur immediatè dispositio in illis verbis: *Nos igitur, qui præfatum Ducem ejus de Sede prædicta benemeritis id exigentibus, &c. singulas literas prædictas, & in eis contenta quæcunque*, quæ singulatim respiciunt literas enunciatas Nicolai, Sixti, Innocentii, Julii, & Bonifacii, nullam exceptionem, aut cautelam requirentes, dum fuerant literaliter in porrectis precibus enunciatæ.

88. Volens dein Pontifex in hac confirmatione comprehendere etiam asserta ab eodem Duce Pontificum, Imperatorum, & Regum Indulta, quæ dicebantur generaliter olim fuisse emanata favore Ducis, & Nationis Sabaudiæ, prosequutus est suam orationem, sed cum debitis cautelis, discretivè, & disjunctivè à prædictis literis Apostolicis, prout liquet ex verbis immediatè sequentibus ibidem: *Ac quatenùs sint in usu omnia, & singula Privilegia, Concessiones, Gratias, & Indulta, tàm per Romanos Pontifices, & quæ sacris Canonibus non contraria, quàm per Imperatores, Regesque, Duci, & Nationi Sabaudiæ concessa*.

89. Subsequitur immediatè post hanc discretivam locutionem Pontificia dispositio ibidem: *Ex certa scientia, auctoritate Apostolica, tenore præsentium approbamus, renovamus, confirmamus, ac perpetuæ firmitatis robur tenere, & inviolabiliter observari decernimus*, & paulò infrà: *Omnia, & singula de novo concedimus, & indulgemus, ac statuimus, & ordinamus*.

90. Hac

90. Hac Pontificia dispositione ritè, ac rectè ponderata patet ad oculum, prædicta verba, *Duci, & Nationi Sabaudiæ*, ibidem apposita intuitu Gratiarum, & Concessionum, quæ generaliter asserebantur olim concessæ Duci, & Nationi Sabaudiæ à Pontificibus, Imperatoribus, & Regibus, referri nullo modo posse ad literas Apostolicas antecedenter in capite separato enunciatas, & literaliter insertas, videlicèt Nicolai V. in quibus Promissio legitur quidem contracta in favorem Ducis Sabaudiæ, sed absolutè, & indefinitè in ejusdem Ducis, *Ditione, Districtu, Statu, & Temporali Dominio* servanda: aut Sixi IV. Innocentii VIII. & Julii II. disponentium favore illorum, qui sint de *Ducatu, ditione*, vel *dominio*; multò minùs Bonifacii VIII. dum loquitur indistinctè de *Terris, & Locis*, ad eumdem Principem spectantibus; prout etiam absurdum foret hujusmodi Pontificia Promissa, & Indulta singulatim expressa iisdem conditionibus subjicere, quibus voluit ipsemet Pontifex suam confirmationem modificare quoad gratias, privilegia, concessiones, & Indulta, quæ à Duce verbis generalibus asserebantur Prædecessoribus suis olim a Pontificibus, Imperatoribus, & Regibus fuisse concessa: quorum intuitu consentaneum fuit declarare, ut confirmata dumtaxat censerentur, quatenùs *essent in usu*, & *Sacris Canonibus non contraria*; Etenim nulla Juris ratio sinit, ut determinatio, quamvis una, in eo quod omnium Indultorum confirmationem respicit, determinet etiam uniformiter eorumdem qualitates inter se difformes, atque distinctas ratione rei, aut personæ, vel loci; sed debet subsequuta confirmatio ad singula Indulta referri, prout fuerunt expressa, & specialiter enunciata, singula singulis applicando, juxtà vulgatas limitationes ad illud commune axioma *in l. jam hoc jure, ff. de vulg. & pup.* quas *post Castill. Sotom. controvers. lib. 5. par. 2. cap.* 97. recenset *Barbos. axiom. 69. n. 6.* Notissimi quippè Juris est, innovationem Indultorum, quatenus novum Jus non inducat, semper tamen antiquum conservare. *cap. ex parte* 13. *sub tit. de Privileg.* & ab omni ratione alienum est, ut, quod ob gratiam alicujus conceditur, in ejusdem dispendium retorqueatur. *l. quod favore, C. de legib. cap. 61. de reg. jur.* Cujus rei veritatem ipsimet Adversantes fateri coguntur, dum admittunt Sixti IV. Indultum, non obstante subsequuta Leonis X. constitutione, complecti adhuc omnes Suæ Regiæ Celsitudinis subditos tàm citra, quàm ultra montes, quamvis ibidem Sixtus, & subsequuti Pontifices Innocentius VIII. atque Julius II. eadem verba ad inducendam hanc comprehensionem adhibuerint, quibus usus fuerat Nicolaus, prout notavi supra *cap. 1. num. 3.*

91. Cæterùm secundùm ea, quæ proponuntur, superfluum adhuc est, hanc illusionem ostendere: Siquidem omnes subditi Regiæ Sabaudiæ Domus, juxtà communẽ usum loquendi, passim *Sabaudi* nuncupantur, & tàm *Allobroges*, quàm *Pedemontani, ac Subalpini* hoc solo nomine nuncupari gloriantur, sicuti annotavi *in Enucleat. num.* 232. Nec aliter ante Leonem X. usi fuerunt Sixtus IV. Innocentius VIII. & Julius II. in relatis, & confirmatis ab eodem Leone Indultis, Subditos *Ducis Sabaudiæ* a non subditis distinguentes per illa verba: *Ut nullus alienigena, seù alterius nationis*; in quibus ipsimet Adversantes non negant omnes significari, quos tàm citrà, quàm ultrà montes Sabaudi Ducis regit Imperium, & in casu nostro docuerunt *Ronconius num. 9. Salomonius num. 4.* Præses *Delescheraine epist. 6. §. pretende la Datarìa.* Eques, & Advoatus *Fallettus num.* 110. *& seqq.* & tradidi *in Enucleat. cap. 6. à nu. 226. usque ad num.* 235.

92. Hæc

92. Hæc eadem manifestè convincunt, minùs rectè ab Officialibus Datariæ *numero* 20. imputari *Joanni-Antonio ab Ecclesia*, & *Christophoro Faussono*, olim clarissimis in Senatu Pedemontano Præsidibus, hanc vanæ restrictionis absurditatem inani prætextu, quòd prædicti *ab Ecclesia part.* 1. *observ. Senatus Pedemontani cap.* 190. *num.*8. & *Faussonus in principio suæ consultationis* typis editæ penès *Pinsonium de regal.f.*922. hujusmodi indulta referentes usi fuerint iisdem verbis à Nicolao V. adhibitis, videlicet: *Intrà Ditionis Sabaudiæ limites*. Etenim ultrà naturalem eorumdem verborum significatum, & apertissimam Pontificis mentem, quibus doctissimi Viri, super hac re tanquam certissima, ne dubium quidem aliquod excitantes, inhæserunt, perperam ipsorum sana traditio, supposita restrictionis deformitate notatur, à qua omninò alienum fuisse Præsidem *ab Ecclesia* demonstrant ea, quæ ibidem habentur *nu.*9. ubi refert: Pontificiis privilegiis auctorizantibus consuevisse Principes nostros pro tempore regnantes, Viros idoneos, & sibi fidos apud Summos Pontifices nominare, qui ad majora beneficia, & Prælaturas, nempè ad Archiepiscopales, Episcopales, & Abbatiales dignitates promoventur, nec provisos horum beneficiorum possessionem accipere, nisi obtentis à sua Regia Celsitudine literis beneplaciti, adducens ibidem decisionem ejusdem Senatus Pedemontani apud *Thesaur. sin. decis.* 131. testantem id se vidisse observari in Abbatia Mulegii collata Cardinali Joanni-Paulo ab Ecclesia, atque in Abbatiis Secusii, & Caramaniæ, quæ omnes in Regione Pedemontana consistunt. Quid enim ineptiùs cogitari potest, quàm dicere, aut præsumere, quòd Præses Pedemontanus, exponens ejusdem Senatus observationes circa usum hujusmodi Indultorum, loquendo de Ditione Sabaudiæ, intellexerit extrà thema propositum de Episcopatibus, & Abbatiis in Ditione Sabaudiæ ultrà montes, dumtaxat existentibus, ubi Senatus Pedemontanus nullam Jurisdictionem exercet? Hoc sanè nihil aliud est, quàm doctissimi Viri propositum, & verba ad incogitatum, obliquum, & irrationabilem sensum detorquere.

93. Non leviorem in hac eadem subauditione vim inferunt Adversantes doctissimæ Præsidis *Faussoni consultationi*, in cujus inscriptione Lectores monuit acturum se de Juribus Sabaudiæ Ducum circa formam à Summis Pontificibus servandam in collationibus beneficiorum, quæ in eorumdem Ducum Ditionibus existunt: in quibus verbis, non solùm generalitatem, sed etiam pluralitatem significantibus, expressè supposuit pro re indubitata promissionem Nicolai V. cujus in eadem consultatione dilucidationem, primus inter Scriptores Pedemontanos, ex professo diligenter exposuit, non versari dumtaxat in Ditione ultramontana Sabaudiæ, sed indefinitè in omnibus Provinciis, seù Ditionibus ad Sabaudiæ Ducem spectantibus: quod idem pluribus in locis ejusdem *consultationis* apertissimè declaravit, & signanter *f.*4.*§.verùm*, ubi cùm in numero præcedenti pariter asseruisset, Serenissimos Duces Sabaudiæ, pro tempore regnantes, consuevisse juxtà prædictorum Diplomatum Sanctiones, Viros idoneos, meritis, & virtutibus insignes, ac sibi fidos apud Summos Pontifices nominare, qui ad Archiepiscopales, & Abbatiales dignitates promoverentur, quorum Principum mente patefacta, vacantia beneficia personis nominatis nulla interposita difficultate Pōtifices contulerunt, conscii nimirum Indultorum, quibus Sabaudi Duces fuerunt à Sede Apostolica decorati: dein prosequitur hisce propemodum verbis: *Verùm post Serenissimi Ducis Victoris Amedei obitum, regnante pupillo Carolo-Ema-*

Emanuele II. sub Regiæ Matris Christianæ-Franciscæ Tutela, ac prudentissimo regimine, turbatis ob civilia dissidia undequaque rebus, nonnulli ex Summi Pontificis Curia, arrepta pupillaris ætatis, ac domesticarum discordiarum occasione; antiqua Sabaudorum Principum privilegia, inveterato usu corroborata, in dubiū revocare attentarunt; idque triplici ex capite: Primò, quia iis tantùm Ducibus prodesse possint, quibus specialiter collata, aut confirmata fuerunt, nec ad successores transmittantur. Secundò, quia Serenissimis Ducibus nominationem ad præfatas dignitates explicitè non videntur impartiri, sed tantummodò Serenissimorum Ducum consensum requirere; quapropter non tenetur Summus Pontifex si qui nominationem Ducis Regnantis, sed impetrandus erit à proviso consensus Ducalis, qui denegari non poterit, nisi subsit justa causa suspicionis, aut imminentis alicujus periculi. Tertiò, quia sit in facultate Summi Pontificis privilegia revocare, aut saltem iisdem ad libitum quibusdam casibus derogare. Quæ omnia non solùm ab Authoris judicio frivolam hanc exceptionem penitùs excludūt; sed etiam dilucidè probant, nunquam anteà fuisse illam à Romanis Curialibus agnitam, aut seriò deductam, juxtà jam tradita suprà *n.55.& seqq.* quòd si hujus consultationis integra series inspiciatur, ubique à doctissimo Præside hæc veritas, tanquam indubitata supponitur, & singulariter secundum impressionem Taurinensem *f.6.§.secundum præfata, & f.7.§.tertium eruitur, & f.11.§.tertio,* & tandem concludit *f.ult.* afferens, Indulta, de quibus agitur, respicere publicam utilitatem, nempè tranquillitatem Status, ac Populorum Serenissimi Ducis Sabaudiæ, prout etiam interesse omnium Subditorum.

94. Nihil ad propositum relevat, quod eruditissimo *D.Severolio*, pro Dataria, non autem *pro veritate* scribenti, placuit expendere *nu.22. Joannem* nempè *Boterium* relatum à *Lamberto Vander Burgbio in histor. Sabaud. f.306. & 307.* hanc exclusionem annuere voluisse, ex eo, quòd dividens *Sabaudiam* à *Pedemonte*, tres in descriptione *Sabaudiæ* ultra montes Episcopatus enumerando, videlicet Tarantasiensem, Maurianensem, & Bellicensem, Jus Ducis nominandi ad easdem Ecclesias expresserit, & dein in descriptione *Pedemontis* nihil de hoc Jure retulit intuitu Episcopatuum in eadem Regione consistentium. Etenim, ultra quod, juxta logicam, & legalem traditionem non probat hoc esse, quod ab hoc contingit abesse, & inauditum est, ut apud bonum, & æquum Judicem pro negatis haberi debeant, quæ Scribentes silentio præterierunt, animadverti poterat, *Botterum* nullam ibidem de *Episcopatibus Pedemontanis* specialem dinumerationem fecisse; Undè non mirum, quòd etiam nihil dixerit de hoc Jure nominandi Principibus debito.

95. Multò minùs in rei veritate subsistit, quod *n.23.* supponit, Equitem nempè *Guicenonium in sua histor. Sabaud. tom.2. cap.36. §. le grand zele*, ubi gallico sermone testatur de Jure nominandi Suæ Regiæ Celsitudinis ad Episcopatus, & Abbatias existentes in Statibus *Sabaudiæ*, prout sonant illa ibidem: *que personne ne pourroit estre promeu a aucun Archevesché, Evesché, Abbayes, ou autres Prelatures des Estats de Savoye, mesmes aux Prieurez de Taloyres, de Ripaille, & de Novaleze, & a la Prevosté de Montiou, qui ne fut originaire, & sujet des Ducs de Savoye, nommé, & presenté par eux à Sa Sainteté. Ce, que le Pape Clement VIII. confirma avec Eloge à Charles-Emanuel le 19. du mois de Juin de l'an* 1595. voluisse se in eo corrigere, quod antea *tom.1.cap.11.fol.95.* explicitè firmaverat circa hoc idem Jus nominandi favore Ducum Sabaudiæ ad omnes

Epi-

Episcopales, & Abbatiales dignitates tam in *Sabaudia*, quàm in *Pedemontio* consistentes, prout ejusdem ipsissima verba referendo annotavi *in Enucleat. cap.* 4. *num.* 142. nam hæc jactata correctio repugnat rationi recti sermonis, & communi usui loquendi ex traditis suprà *num.* 5. *in fin.* & signantèr *num.* 24. juxtà quem idem est dicere *Statibus Ducum Sabaudiæ*, seù *Sabaudiæ*, ad effectum complectendi utramque Provinciam, ac si dictum fuisset in *Sabaudia*, & *Pedemontio*, quæ verè, & realitèr sunt in *Ditione*, seù *Statibus*, Ducum Sabaudiæ, quamvis alterum ex ipsis de per se geographicè sumptum dici nequeat indefinitè, & absolutè *Status*, seù *Ditio* Ducum Sabaudiæ.

96. Verumtamen jam piget in dispungendis hujusmodi grammaticalibus verborum nugis immorari, & inutiles paleas discutere, quibus Adversantes inanem illam resolutionem de anno 1659. favore *Datariæ*, inconsultò emanatam, astruere conati sunt contra indubitatam Nicolai V. aliorumque Pontificum mentem, apertissimis verbis expressam. Satis enim patet, quidquid nunc excogitatum, aut adinventum fuit ad colorandam prædictæ resolutionis absurditatem, nihil aliud esse, quàm merum commentum proprio Marte confictum: neque aliud decantatæ illius resolutionis fundamentum inveniri posse, nisi, quòd tunc *sola stetit pro ratione voluntas*, quam nunc clausis oculis sequi movere non potuit *præsens*, qua fruimur in hoc *sine carne*, & *sanguine* Pontificatu *felicitas*, cujus *Divina judicia* à terrenis affectibus aliena, in sola veritate, & æquitate consistunt.

CAPUT III.

Nulla de Jure dari potest ex actibus subsequutis observantia interpretativa ad inducendam exclusionem Pedemontis à Pontificia Promissione.

97. Aliam rimam aperiunt Officiales Datariæ in suis allegationibus *num.* 21. quibus inserviunt DD. *Severolus num.* 34. *de Jandis num.* 15. *de Ferrariis num.* 37. *de Cæsarinis num.* 20. supponentes, omnes Abbatias in Principatu Pedemontano consistentes, à sæculo, & ultra, incipiendo à Pontificatu Clementis VIII. usque nunc, fuisse semper, & sine aliqua interruptione ad libitum, & liberè à Sede Apostolica provisas absque ulla præcedenti Ducis intentione, atque consensu, & sine aliqua relatione ad Nicolai V. Promissionem, aliorumque Pontificum Indulta; quo supposito concludunt tolli omnem dubietatis umbram circa restrictionem ejusdem Pontificiæ Promissionis ad Sabaudiæ ultramontanæ limites ex observantia interpretativa, ad cujus vim, & efficaciam ostendendam in declarandis humanorum actuum voluntatibus, ultra generales scribentium regulas, singularitèr ad subjectam facti speciem referunt *Rotæ Romanæ decisiones* in causa *Barchinonensi*, de quibus memini supra *num.* 76. & 77.

98. Respondetur in primis, subjectam facti materiam, etiam secundum ea, quæ ex adverso proponuntur, non esse aptam ad recipiendam hanc observantiæ inter-

interpretativæ formam; nam cùm versemur in subjecto, quod ex sui natura æqualiter respicit, tàm Sabaudiam ultramontanam, quàm Cismontanam, prout sunt verba illa absoluta, & indefinita *in districtu, ditione, statu, & temporali dominio* Ducum Sabaudiæ, non potuit ista interpretativa observantia ad inducendam declarationem voluntatis exclusivæ quoad Principatum Pedemontanum, & restrictivæ ad solam Sabaudiam ultra montes exoriri, nisi quia, aut Duces Sabaudiæ diversimodè se gesserint in hoc Jure exercendo intuitu Principatus Pedemontani, ab eo, quod egisse comperiuntur in Ultramontanis sui dominii partibus, aut quia Summi Pontifices in suis Apostolicis literis earumdem Abbatiarum collationem justificantibus aliquid declaraverint, in quo magis liberam Abbatiarum provisionem ultra montes judicaverint, quàm in Pedemontio; Si igitur tàm Serenissimi Sabaudiæ Duces nominando, seù supplicando, quàm Summi Pontifices providendo, & conferendo eamdem uniformitèr in utriusque Provinciæ Abbatialibus provisionibus formam adhibuerunt, ex qua oriri non potuit, nisi uniformis ergà utramque Regionem voluntas, minùs rectè deducitur ab hujusmodi actibus uniformibus diversæ voluntatis interpretatio.

99. Neque dicatur hanc observantiam interpretativam, quæ tendit ad declarandam Nicolai V. promissionem in sola Regione ultramontana, argui posse ex supposito, quòd in solis Abbatiis Pedemontanis ostendatur, passivam obtinendæ præcedentis intentionis, atque consensus necessitatem fuisse neglectam, aut impugnatam; nam retorquetur argumentum, dum satis notum est, ab initio nascentis hujus mali, Curiam Romanam non minùs egrè tulisse hujusmodi nominationes in Sabaudia ultramontana, teste clarissimo Protopræside *Antonio Fabro* penès Cardinalem *Ossatum in Epist.* 260. cujus ipsissima verba retuli suprà *num.* 44. atque idem novissimè ultra montes, licet arrepta opportunitate, frequentiùs intuitu *Pedemontis* tentasse Officiales Datariæ occasione vacantis Abbatiæ de Sixt Diœcesis Gebennen. pro cujus provisione, cùm Sua Regia Celsitudo propriam intentionem, atque prævium consensum Summo Pontifici significasset favore Abbatis Cagnoli: attamen in libera Apostolicæ Sedis collatione persistentes, Ducis nominationi fortitèr obstiterunt, sicuti probant allegationes juridicæ, pendente diutina illa contentione, vulgatæ ab olim eruditissimis Protopræsidibus *Joanne-Baptista Novarina*, & *Marco-Aurelio Blancardo*, necnon *Petro Morello* in Senatu Sabaudiæ Consiliario; neque diversimodè impugnata fuit Regia nominatio Abbatis Isnardi de Castello ex Marchionibus Caralii ad Abbatiam Novalitii, quamvis ab iisdem Adversantibus in Pontificia promissione comprehensa declaretur; nec aliter nunc sentire videntur, dum denuò vacantem eamdem Novalitii Abbatiam, non obstante Ducis nominatione, in præsenti controversia commiscent: & quod ad idem strictiùs urget, præmemoratam *Præsidis Faussoni consultationem*, ordinatam fuisse ad propugnanda dumtaxat Suæ Regiæ Celsitudinis Jura in nominationibus Abbatiarum ultra montes acritèr sustinent. Sed clauditur omnis aditus inducendi ex provisionibus subsequutis, prætensam voluntatis interpretationem exclusivam Principatus Pedemontani, dum per centum, & quinquaginta ultra annos à die Pontificiæ promissionis æqualis utriusque Provinciæ comprehensio, indubitatis Summorum Pontificum, & Sacræ Rotæ Romanæ declarationibus in subsequuta observantia, comprobatur ex fusè traditis supra *cap.* 1. *per tot.* Quibus sic stantibus inutilis omninò foret quælibet contraria subauditio nunc ab actibus lògè remotis excogitata, juxtà traditionem

Nn *Rotæ*

Rotæ par.9.recent.tom.1.decis.92.num.19.& par.11.decis.220.n.23.& decis.319. num.12.& 13. Ottob.decis.26.nu.14.& 15.Cardin.de Luca sub tit.de Jur.patron. disc.26.num.14.& 15. ultra quod observantia interpretativa ad declarandam pro exclusione Principatus Pedemontani Pontificiam voluntatem, adduci nequit citra evidentem, & inevitabilem absurditatem; Etenim, cùm in eadem Regione Pedemontana Episcopalium, & Abbatialium dignitatum nominatio, seù supplicatio favore Ducum Sabaudiæ provenerit ab eodem fonte Pontificiæ promissionis, neque quoad Ecclesias Episcopales alia unquam interpretatio ex observantia subsequuta deduci valet, quàm illa, quæ suæ Regiæ Celsitudinis intentum justificat, sequeretur, quòd Pontificia promissio in eodem verborum, & mentis sensu concepta, tàm intuitu Episcopalium, quàm Abbatialium dignitatum, diversam in una, eademque voluntate, imò contrariam intelligentiam susciperet, quod improbum esset de Summis Pontificibus præsumere; undè hujus observantiæ interpretativæ subauditio potiùs nimis vigilantium in somniis tribuenda est, quàm sano, & irreprehensibili Pontificiæ mentis, & loquutionis judicio.

100. Tandem cùm Promissio Nicolai V. tàm ex mente, quàm ex verbis in ea parte, quæ respicit absolutè, & indefinitè districtum, statum, dominium, & ditionem Ducis Sabaudiæ nequeat citra manifestam infractionem Pontificiæ voluntatis ad aliquam ejusdem temporalis dominii partem coarctari. Incivilis omninò censenda est hujusmodi observantia interpretativa, ex qua potiùs voluntas ipsa subvertitur, quàm declaratur; Ea enim est natura observantiæ interpretativæ, ut tunc dumtaxat locum inveniat, quoties dubia, & obscura mens, aut verba disponentis super eo, de quo quæritur, probabilem aliquam, & rationabilem ambiguitatem sano nudam veritatem inquirentis judicio relinquunt. *l.Non altèr 67.ff.de legat.3.l.Labeo ait 7.ff.de supellect.leg.cap.intelligentia 6.de verb. significat.* Notissimi namque Juris est, observantiam subsequutam, tanquam præambulæ voluntatis interpretem attendi, quoties super eadem voluntate, sivè ex verbis, sivè ex mente disponentis rationabilis aliqua cadit dubitatio, secus autem ubi mens, & verba aliquam probabilem ambiguitatem recipere nequeunt. *Ludovisius decis.184.num.4. & 5.* & ibidem *Additionator Beltraminus num.8. litt.C. Seraphinus decis.1410.num.24.Rota Romana part.1.recent.decis.196. num.7.& decis.496.nu.9.cum concord.* quas affert, & sequitur *Cardin.de Luca de regal.disc. 68.num.3.de benefic.disc.89.num.13.& 17.de dote disc.174. num.4. de legat.disc. 59.num.10.de Parochis disc.14.num.5.* quibus non refragantur decisiones in causa Barchinonensi è contra allegatæ, quia prout ibidem verba illa limitata ad Regna Hispaniarum rationabilem causam præbere poterant ambigendi, an comprehenderent Principatum Cataluniæ, & Comitatum Barchinonæ, & ita jure merito legitimam ab observantia subsequuta voluntatis interpretationem accipere, prout notavi supra *num.76.& 77.*

101. Quòd autem comprehensio Pedemontis in subjecta facti specie sit ita clara in verbis, & mente Pontificiarum constitutionum, ut omnem contrarium intellectum excludant, satis demonstravi in *Enucleat.cap.6. per tot.* & dilucidè patet ex nunc traditis *cap.1.& 2.* Sed hæc veritas, quamvis ex se ipsa Meridiano Sole clarior appareat; nihilominùs rutilantior adhuc emicat inter humanas umbras ad eam obnubilandam aereis vaporibus ex adverso conflatas. Quis enim, nisi seipsum decipere volens, induci seriò poterit ad præsumendum, quòd Nicolaus V. in promissione contracta favore Ludovici Ducis Sabaudiæ pro omnibus, & qui-

quibuscunque Episcopatibus, & Abbatiis existentibus *in districtu sui temporalis dominii, ditionis, & status*, ad firmandam universalem ejusdem Ditionis tranquillitatem, intelligere voluerit de sola Sabaudia ultramontana, ex eo, quod personam ejusdem Principis demonstrans, eumdem consueto, tanquam antiquiori dumtaxat dignitatis titulo, seù vulgari propriæ familiæ cognomento, cæteris amplissimæ Ditionis titulis, & dignitatibus omissis, Sabaudiæ Ducem denominaverit? aut quòd ipsemet Pontifex complecti volens quatuor minora beneficia in forma jam sibi præscripta circa provisiones Episcopalium, & Abbatialium dignitatum, & eadem excipere à modo generalitèr servando in collationibus beneficiorum ejusdem speciei habuerit in animo constituendi ipsamet quatuor beneficia, tanquam novos limites, & terminos divisorios inter Sabaudiam Cismontanam, & Ultramontanam, intra quos inita promissio esset coarctanda, sub prætextu, quòd eadem designaverit tanquam existentia in confinibus hujusmodi Dominiorum? & tandem, quòd Leo X. interpretari voluerit, hanc Nicolai promissionem uti restrictam ad Nationem Sabaudiæ ultramontanæ, ex eo, quòd eamdem specificè confirmans cum omnibus in ea contentis ibidem de verbo ad verbum relatis, rata habuit pariter omnia, & quæcumque privilegia, atque indulta, quæ asserebantur generalitèr non solùm à retroactis Pontificibus, sed etiam ab Imperatoribus, & Regibus olim concessa Duci, & Nationi Sabaudiæ, adhibita tamen cautela, quatenùs essent in usu, & sacris canonibus non contraria?

102. Hæc tamen sunt, quibus Adversantes Pontificiam promissionem, quam lædere, aut delere nequeunt, student sub specioso ambiguæ voluntatis colore, ex actibus post centum, & quinquaginta annos subsequutis, in vim observantiæ interpretativæ declaratam eludere, quæ omnia ex jam traditis supra *n.* 78. *& seqq.* nihil aliud in sensu veritatis esse deteguntur, nisi vana sophismata, spernendis verborum cavillationibus consarcinata, quæ naturalem adhibitæ loquutionis significatum, & apertissimam mentis expressionem, non declarant, aut interpretantur, sed destruunt, & manifesta mutatione subvertunt.

103. Cæterum, cùm observantia interpretativa ex actibus subsequutis ad id dumtaxat ab utroque Jure sit ordinata, ut disponentis dubiam voluntatem declaret, & lucè afferat ad discernendū ea, quæ in sui origine verborum, aut mentis ambiguitas in obscuro reliquerat, nullo Jure adaptari potest huic Pontificiæ promissioni, in qua quælibet contraria observantia contractæ fidei tàm in mente, quàm in verbis correctionem, seù retractationem, non autem declarationem, aut adimplementum induceret, undè in omnem eventum omnes actus ex adverso suppositi referri debent ad terminos observantiæ præscriptivæ, non autem interpretativę, juxta receptissimam distinctionem *Pauli Castrensis in l. Hæredes palam, §. Si quid post, ff. de testam. & consil.* 340. *lib.* 1. *per tot.* quam post *Petrum Barbosam in l. post dotem* 47. *ff. solut. matrim.* passim firmavit *Rota Romana*, & signantèr *par.* 6. *recent. decis.* 319. *num.* 1. *& seqq. & decis.* 351. *num.* 7. ac recensuit *Cardin. de Luca sub tit. de Judic. disc.* 21. *num.* 7. *&* 8. *& disc.* 35. *num.* 65. *de Jurisdict. disc.* 7. *num.* 7. & alibi sæpiùs, quibus accedunt ea, quæ ad propositum solidissimis rationibus, & anthoritatibus affert *D. Eques Fallettus* in sua doctissima *consultatione* omninò legendus *cap.* 3. *per tot.* & D. Advocatus *Sardinius observat. ult. circa finem.*

CAPUT IV.

Deficit in facto, & non subsistit in Jure omnis exceptio, quam ex actibus subsequutis Adversantes expendunt ad inducendam, vel præsumendam exclusionem Pedemontanæ Regionis à Pontificiis Promissionibus, & Indultis.

104. Revocandæ nunc se offerunt ad rectam veritatis,& justitiæ lancem,subsequutæ illæ à Seculo, & ultra provisiones, quibus Officiales Datariæ *in summ.facti fol.*37. *& seqq.* Pontificiam promissionem erga Ducem Sabaudiæ in ejusdem temporali dominio servandam evanuisse præsumunt quoad Abbatias *Pedemontanæ Regionis* in vim observantiæ præscriptivæ, cui speciosum interpretativæ nomen adscribunt, ad vitandam canonicis præcipuè legibus invisæ, & odiosæ exceptionis invidiam: Verumtamen irrefragabilis facti veritas eodem Juris, & æquitatis dictamine utramque pari ratione prorsùs inutilem, & inofficiosam ostendet.

105. Præmitto de Jure verissimum, quòd faciens fidem de legitimo titulo alicujus Pontificii Indulti, seù pacti dicitur habere super usu, & observantia suam intentionem abundè fundatam; itaut alleganti non usum, aut contrarium usum incumbat onus probandi suam exceptionem, neque audiendum esse nisi de allegato contrario usu, aut saltem non usu plenè, & specialiter doceat. *cap. quoniam, cap.accedentibus de privil. l.ei,qui dicit, l.ab ea parte,ff.de probat.Abbas in cap. porrò in primo notabili eod. tit. Rota coram Puteo decis.* 332. *num.* 3. & post *Posthium de manut. decis.*457. *num.* 4. *Gonsalez ad reg. Cancell.glos.*27. *num.*53.*cum concordant.*quos attuli *in mea Enucleat.num.*166.

106. Illud etiam in facto, tanquam indubitatum, tenendum est, Sabaudiæ Ducem pro activa conservatione, & civili usu Pontificiæ promissionis in sui favorem contractæ,ad nihil aliud pro eo,quod in se est teneri,nisi si fortè aliquam ex Abbatiis *in districtu sui temporalis Dominii* consistentibus vacare contingat, Summo Pontifici declarare propriam intentionem,atque consensum erga personam idoneam,cui intendit esse à Summo Pontifice conferendam,prout literalis, atque legalis prædictæ promissionis sensus *in Enucleat. cap.*4. manifestè demonstrant, in qua, cùm nec mora, nec modus hujus voluntatis significandæ Principi proponenti, aut supplicanti præscribatur, relinquitur illa communi canonici Juris dispositioni; hic autem in ejusdem Principis arbitrio, ut per se, vel per Nuncium, voce, aut in scriptis susceptum munus implere valeat, prout notavi *in Enucleat. num.*168. quod si in hujus promissionis executione perquiratur essentiale factum à Summo Pontifice adimplendum, in eo consistit, ut agnita idoneitate, personam à Principe designatam de Abbatia sic vacante provideat; nam cæte-

cætera, quæ exindè juxtà stylum Curiæ sequuntur, provisi debitum, aut cautelam respiciunt, & prodesse quidem in posterum Principi possunt ad majorem, vel faciliorem rei gestæ probationem, sed nequeunt illius veritati nocere, aut quæsiti Juris substantiam minuere, vel augere, juxta jam tradita *in Enucleat. num.* 207.

107. Subsequuta Pontificiæ promissionis observantia non impugnatur ab Adversantibus, nisi post cœptum Clementis VIII. Pontificatum: Siquidem in retroacto centum, & quinquaginta ferè annorum cursu nihil actum reperitur, quod contractæ à Nicolao, & à suis Successoribus renovatæ promissionis fidem in minimo lædat, ex fusè traditis suprà *cap.* 1. quinimò *Jus nominandi* Sabaudiæ Ducibus quæsitum, singulariter in hujusmodi Abbatiis Regionis Pedemontanæ religiosè servatum, plenè resultat ex Julii III. declarationibus ibidem allatis à *num.* 15. *usque ad num.* 22. & in *Enucleat. num.* 145. *& seq.* prout etiam eruitur ex *Rotali resolutione coram Puteo* supra laudata *num.* 25. *& seqq.* & in *Enucleat. num.* 134. atque generaliter probant *Authores* allegati ibidem *num.* 135. *& seqq.*

108. Quibus accedit relatum illud à *Præside Delescheraine in addit. ad epist.* 8. memorabile factum, in quo, prout testatur *Canonicus Cusanus in suo Comment. de Episcop. Vercellen.* Cùm anno 1458. & sic vix lapso septennio post initam a Nicolao V. promissionem, cùm Capitulum Cathedralis Vercellensis (quod ex decisis coràm *Cerro decis.* 176. *num.* 11. *§. ulterius*, suorum privilegiorum confirmationem anno 1434. à Concilio Basileensi obtinuit, & in obedientia Felicis V. non minùs, quàm alii Episcopi, & Abbates Pedemontani, nec non Sabaudiæ ultra montes permanserunt, sicut notavi in *Enucleat. num.* 114. & post *Sabellicum, Duchesnè histor. Pontific. Christoph. Harmanà Annal. Eremit. & Joannem Gobellinum*, tradit Eques *Guicenonius histor. Sabaud. tom.* 1. *fol.* 490.) persistens adhuc in electione canonica, post habitis Pontificiis reservationibus à prædicto Concilio abrogatis *sess.* 23. *sub tit. de elect.* elegisset in Pastorem vacantis tunc Ecclesiæ Archidiaconum Eusebium Margariam, & dein confectæ electionis confirmationem postulasset à Cardinali Rhotomagensi Sedis Apostolicæ Legato, fuit ab eodem Pontificio Legato petita confirmatio denegata, cum declaratione, quòd dispositio personæ eligendæ pro prædicta Ecclesia spectabat ad Ludovicum Sabaudiæ Ducem, ad cujus supplicationem dein fuit de ipsomet Episcopatu à Summo Pontifice Calisto III. Nicolai successore effectivè provisus Amedeus de Nores genere Ciprius, eidem Duci Ludovico, & ejus uxori Annæ,

109. Cipri Regis filiæ addictissimus; nec aliter nisi edocto de prævia Serenissimi Ducis Emanuelis-Philiberti nominatione Carolus Belgiousus Clericus Mediolanensis, tanquam Procurator specialiter constitutus à Prothonotario Francisco Spinola, fuit ab Archiepiscopo Taurinensi Delegato Apostolico immissus in possessionem Abbatiæ de Ripalta Diœcesi Taurinen. cui priùs Pontificias Bullas exhibuit, datas Romæ sub die 4. Augusti 1565. unà cum *litteris nominationis, & placitoriis* prædicti Serenissimi Ducis subdata Taurini die 13. Junii ejusdem anni 1565. prout constat ex publico instrumento sub die x. Januarii 1566. in illis verbis: *qui quidem Illustrissimus, & Reverendissimus in Christo D. D. Archiepiscopus Taurinensis ipsis Bullis Apostolicis cum mandato, & litteris* nominationis, & placitoriis *Serenissimi nostri Ducis Sabaudiæ, sub data Taurini die* 13. *Junii* 1565. *visis, & reverenter receptis, &c.*

110. Placet nihilominùs Officialibus Datariæ recentiores semitas, omissis anti-

antiquioribus feligere; Hinc à recto veritatis, & justitiæ tramite deviantes, impenetrabilem adversus Pontificiam promissionem contrariæ observantiæ viam aperuisse præsumunt Cinthium Cardinalem Passerum Clementis VIII. ex forore nepotem, cui ab avunculo collatam fuisse ferunt de anno 1594. *in summ.num.* 34. *lit.A.* Abbatiam Ripaltæ Provinciæ Taurinensis nemine contradicente, & absque aliqua præcedentis Ducis Caroli-Emanuelis tunc regnantis, intentione, aut prævio ipsius consensu.

111. Respondetur in primis, quòd dum Contradicentes non probant in terminis præcisis negativam præstitæ præviæ intentionis, atque habiti antecedentis consensus, firma semper remanet contrarii usus exclusiva præsumptio, de qua supra *num.* 105. nam omnes provisiones subsequutæ post Pontificiam Nicolai V. promissionem à quinque Summis Pontificibus usque ad annum 1595. renovatam, ita veniunt interpretandæ, ut à lege ibidem præscripta non censeatur infracta datæ fidei promissione recessum, nisi contrarium ex adversò legitimè probetur, per ea, quæ docent *Cravetta conf.96. num. 4. Chokier de jurisdict. par.2.qu.112.num.6.& seqq. Hieronymus Palma allegat.73.num.6.& 7. Rota coràm Merlino decis.792.num.14.* sed quod magis est ipsa veritas facti ab hac irrationabili controventione prædictum Cardinalem Passerum, quamvis Pontificis ex sorore nepotem, absolvit; siquidem in precibus nomine ipsius Cardinalis Serenissimo Duci porrectis, & dein Cameræ Ducali pro verificatione exhibitis ad obtinendam litterarum Apostolicarum executionem sub die prima Septembris 1594. quæ à registris Cameralibus desumptæ, cum debita legalitate exhibentur, constat huic provisioni præcessisse Ducis nominationem, juxtà formam à Nicolai promissione præscriptam, sicuti legitur in illis verbis: *Carlo-Emanuele per grazia di Dio, &c. Avendo la Santità di Nostro Signore provisto il Cardinal di S.Giorgio dell' Abazìa di S. Pietro, ed Andrea di Rivalta, avutane prima la nominazione, e'l consenso nostro, conforme a gl' Indulti, che teniamo dalla S.Sede Apostolica: ed essendo per parte del suddetto Cardinale stati supplicati per la missione in possesso di detta Abazìa, noi veduto il Breve di Sua Santità, piacendone, che 'l suddetto Cardinale goda di essa, e de' suoi frutti, e redditi, mandiamo, &c.*

112. Cùm in omnibus provisionibus hujusmodi Abbatiarii ex adversò allegatis non desierint Duces Sabaudiæ in iisdē literis ad Provisorum supplicationē pro capienda possessione concessis, aut ipsimet provisi in suis precibus Principi porrectis præviæ nominationis declarationem asserere, ex qua positivè resultat nō habuisse Principē in animo recedendi à proprii juris conservatione, quinimò ex ipsa non tam Principis, quàm Provisorum declaratione justificatur, verè, & realitèr fuisse juxtà legem à Nicolao Pontifice sibi ipsi præscriptam in favorem Sabaudiæ Ducis, easdem Abbatias nonnisi ad ipsiusmet Principis nominationem, seù supplicationem collatas, & observantia Pontificiæ promissionis non solùm negativè, sed etiam affirmativè convincitur; idcircò post facti *Compilatorem* insurgunt pro Datarìa scribentes, inter quos Dominus Advocatus *Cæsarinus in num.* 19. allegando, quòd cùm in litteris expeditis, prout etiam in omnibus actis Datarìæ facta nunquam fuerit aliqua mentio de præviis Serenissimorum Sabaudiæ Ducum intentione, atque consensu circa personam à Summo Pontifice providendam, ea desumatur Pontificis, & Principis interpretativa voluntas non fuisse in Nicolai promissione, aliisq; subsequutis Indultis comprehensas Abbatias Principatus Pedemontani; quod idem arguit Illustrissimus *D. Sev.rolus n.35.*

*n.*35. obiiciens hujusmodi litteras Supremorum Principum placitorias, ad effectum obtinendi facultatem procapienda beneficii jam collati possessione, nihil commune habere cum jure nominandi, proponendi, seù supplicandi, neque illis tanquam illicitis, & à canonico jure damnatis aliquod deferendum.

113. Hujusmodi objectiones facilè diluuntur: siquidem illatio præsumptæ voluntatis quoad exclusionem Abbatiarum Principatus Pedemontani à Pontificiis promissionibus, & Indultis, vana omninò detegitur, dum pari modo non solùm in provisionibus Episcopatuum ejusdem Regionis; sed etiam Ecclesiarum, & Abbatiarum ultra montes existentium, in quibus fatentur Adversantes adhuc vigere Jus Sabaudiæ Ducibus à prædicta Nicolai promissione quæsitum, nulla pariter in litteris à Datarla expeditis fit mentio de præcedenti Ducis intentione, atque consensu; undè, ut suprà demonstravi *num.*98. nequit citra manifestam absurditatem ex eodem actu geminæ, & contrariæ voluntatis conjectura deduci.

114. Nec aliquid relevat, quatenus in literis expeditis, Officiales Datarlæ de habitis à Summo Pontifice priùs intentione, atque consensu Ducis, erga personam dein provisam non meminerint; nam quamvis ex hac omissione cesset positiva illa probatio, quæ ex ipsiusmet Datarlæ nunc opponentis confessione resultaret; attamen non tollit eidem Datarlæ excipienti de inobservantia, seù non usu, vel usu contrario, necessitatem probandi suam intentionem contra Principem habentem à reiteratis Pontificum promissionibus titulum indubitatum, & irrefragabilem, pro quo contractæ fidei observantiam, & implementum præsumendum esse præcipit non solùm commune jus, de quo supra *n.*105. *&* *n.* 111. sed etiam cogit nunquam peritura Pontificii verbi religio; neque enim prævia in iisdem literis Principis nominatio est necessariò describenda, itaut negativa probari possit ex sola ipsarum inspectione, sicuti animadvertit, & probat summæ eruditionis, & integritatis *D.Comes Cascleste*, dignissimus Pedemontanæ Cameræ Protopræses, *in responso Camerali pag.*24.*§.quoniã respondetur*, & praxis ostendit, in Bullis, quæ expediuntur ad præcedentem Cardinalium nominationem, seù consensum intuitu beneficiorum vacantium per obitum alicujus ex suis familiaribus vigore Pontificii Indulti, quod in Cancellarlæ regulis recensetur, & in nominationibus Regis Christianissimi ad Abbatlas Monialium, nunquam à Datarlæ Officialibus effectivè impugnatis, imò semper admissis. *Pinsonius de regal.to.*1.*c.*8.*n.*12.*f.mihi* 129. supra laudatus *nu.*49. nam, ut jam supra annuebam *n.*106.& *in Enucleat.* tradidi *n.*207. Literæ expeditæ post gratiam à Sũmo Pontifice emanatam non referuntur ad substantiam ipsius gratiæ intrinsecam, jam in ipsius Pontificis voluntate perfectam, atque consumatam; multò minùs ad formam circa designationem personæ ab eodem Pontifice servatam; sed respiciunt dumtaxat nudum usum extrinsecum, & exequibilem respectu personæ, erga quam fuit facta provisio. *Gomesius ad reg.de non judicand.q.*1. *vers. tamen quoad essentiam, Loter.de benef.lib.*1.*q.*34.*n.*62.*Hieron.Palma alleg.*63.*nu.*6. *&* 7. undè non mirum, quòd Duces Sabaudiæ pro obtinendo factæ sibi promissionis implemento impreteribilem Summorum Pontificum fidem insequentes aliud inquirere, aut exigere neglexerint, nisi ut Pontifex Episcopatus, & Abbatlas vacantes non verbis, sed facto, effectivè, & realiter de iisdem personis provideret, erga quas priùs eo quo decet obsequio suam eidem Pontifici, sive per Nuncium, sive, prout no-

notavi *in Enucleat. n.*167.*&* 168. per epiſtolam, aut alio quocumque modo intentionem ſignificaverant, & proprium conſenſum præſtiterant, quo actualiter verificato ſufficere ipſis viſum fuit ad proprii juris juſtificationem, & conſervationem, ſi ultra facti conſcientiam, ante conceſſam proviſis obtentæ Abbatiæ poſſeſſionem, hanc veritatem, aut in precibus per proviſos, ſibi pro facultate poſſeſſionis capiendæ porrectis, aut in proprio reſcripto conceſſæ facultatis aſſererent, ſicuti intuitu hujuſmodi nominationum ad Sabaudiæ Duces ſpectantium, hanc omiſſionem in literis expeditis ſingulariter annotantes animadvertunt Cardin.*de Oſſat lib.*8.*epiſt.*301.*verſic.vous verrez, Ludovicus Thomaſſinus de benefic. part.*2.*lib.*2.*cap.*40.*n.*11.*Franciſcus Pinſonius de regal.tom.*1.*cap.*14.*n.*10.*&* 41. *& tom.*2.*à fol. mihi* 941. *uſque ad fol.*999.*Joannes Corraſius ſpecim. jur. Eccleſ. tom.*2.*in fin.fol. mihi* 220. quam quilibet in rebus beneficialibus verſatus, priſco Datariæ ſtylo, uſque nunc retento facilè adſcribet poſt perpenſam hujus Pontificiæ promiſſionis originem, longè antiquiorem cæteris Indultis, vel concordatis, quæ in præſenti Pontificia de rebus beneficialibus diſciplina à Sede Apoſtolica favore Summorum Principum, pro nominandis Epiſcopis, & Abbatibus emanarunt ex jam traditis in *Enucleat.n.*208. quibus omnibus feriò ponderatis minùs aptè ad ſubjectam facti ſpeciem generaliter pertrahuntur literæ illæ Principum placitoriæ, quæ ad alium finem, & cùm nullam faciant, nec facere legitimè valeant ex defectu tituli præcedentis declarationem præviæ nominationis, certum eſt, quòd ad ejuſdem juris indemnitatem, & manutentionem influere nequeunt, prout animadverti ſupra *n.*49.& oſtendit *Præſes Deleſcheraine epiſt.* 7. *fol.*43.

115. Quod autem improvidè, & extra rem ab Adverſantibus adducitur in ordine ad hujuſmodi placitorias à Canoniſtis genericè reprobatas, nihil aliud operari poteſt, niſi excitare, & urgere Sabaudiæ Ducem, ut ſuper hoc utatur eodem communi jure, quod non ſolùm omnes Supremi Principes ultra montes; ſed etiam in Italia, præcipuè Siculi, Neapolitani, Florentini, Lucenſes, Januenſes, Mediolanenſes, & Veneti ſine ulla Summi Pontificis contradictione; imò annuẽtibus ejus Miniſtris circa ullam Eccleſiaſticæ juriſdictionis offenſionem, uti ſecularis Principatus bono regimini neceſſarium palàm actualiter exercent, non ſolùm intuitu omnium beneficiorum, etiamſi ad liberam Apoſtolicæ Sedis collationem pertineant; ſed etiam quarumcumque proviſionum à Curia Romana provenientium, ſicuti reſpectivè teſtantur *Seſſe de inhibit.cap.*8.§.3. *num.*83. *& ſeq. Cenedus qu.canonic.cap.*45.*Caſtill.ſotom. de tertiis debitis cap.*41.*n.*184. *Curtellius de immunit.lib.*2.*q.*63.*Anſaldus de juriſdict.par.*2.*tit.*7.*cap.*3.*nu.*25. *& ſeqq. Maſtrill.de magiſtrat.lib.*5.*cap.*6.*Menochius de juriſdict.cap.*29.*Gabriel Pereira de manu regia cap.*65.*Cardin.de Luca in relat.Rom.Cur. diſcurſ.*2.*num.*37. Nec abnuunt Canoniſtæ, erga Principes habentes à Sede Apoſtolica hoc ſolum privilegium, ut nullus exterus, aut alienigena beneficium aliquod obtinere valeat ſine ipſius Principis beneplacito, prout in terminis docent *Duardus in Bulla Cœnæ lib.*1.*canon.*15.*quæſt.*11.*num.*59. *Martha de juriſdict. part.* 4. *cent.*1. *caſu* 46.*nu.*4.*&* 14.*Diana tract.*2.*ſub tit.de immunit.Eccleſ.reſol.*205.*nu.*2.*Covarruv. pract.quæſt.cap.*35.*Bobadilla in ſua politic.lib.*2.*cap.*18.*tom.*1. *Amat.variar.reſol. par.*2.*cap.*72.*num.*27.*Dias pract.qu. cap.*54. *Joannes Driedonius de libert. Eccleſ. lib.*2.*cap.*2.*lit.D.fol.mihi* 52.*à t.*

116. Nullum pariter leſivæ obſervantiæ exemplum deduci valet ex alia provi-

visione, quæ secundo loco dicitur ab eodem Pontifice Clemente VIII. emanata sub die 5. Julii 1595. de Abbatìa S. Solutoris majoris Diœces. Taurinen. in personam Guidonis Cardinalis de Pepulis *summ. num. 34. lit. B.* cujus provisionis vim maxima reflexione dignam expendunt, dum legitur facta sub die 19. Junii ejusdem anni, & sic nondum elapso mense a die, in qua prædictus Pontifex Nicolai promissionem, & subsequuta Pontificum Indulta, videlicet Leonis X. Clementis VII. Julii III. & Gregorii XIII. in forma specifica confirmaverat.

117. Etenim ex iisdem duabus epistolis Nuncii Taurinensis ad Cardinalem Aldobrandinum, ex adverso pro facti dilucidatione productis *in sum. nu. 5. & 6.* constat in primis Serenissimum Ducem Carolum-Emanuelem, statim intellecta Pontificia hujus Abbatìæ destinatione, conquestum fuisse apud eumdem Nuncium, ex eo quod ad ipsum, personæ providendæ nominatio pertineret, prout legitur in prima ex prædictis epistolis sub die 31. Julii 1595. ibidem: *Si è inteso quà per diverse vie, che Nostro Signore abbi conferita la Badìa di S. Saluto al Signor Cardinal Pepoli; il Serenissimo Signor Duca non avendone avuto avviso dal suo Ambasciadore, hà mandato ad intendere da me se ne sapevo cos'alcuna; Hò risposto, che da V. S. Illustrissima non avevo inteso altro; ma che avevo ben avute lettere dal Signor Cardinale di Piacenza con questo avviso, ricercandomi mandarle la nota dell'entrate di detta Badìa. S. A. R. mi hà mandato oggi il Segretario Bossieu da Rivoli a dirmi, che non essendo parso bene a Sua Santità di conferirla a V. S. Illustrissima, o nel Signor Cardinal Toledo, doveva almeno sperare di ottenerla per qualche suo benemerito servidore, pretendendo massimamente, che per la confermazione ultima de' suoi privilegj, li Vescovadi, e queste Abazìe non si possano dare senza la sua nominazione; ma che in ogni caso per le cause, che mi dirà a bocca non è per consentir mai a dare il possesso al Signor Cardinal Pepoli, avèdomi con questa occasione rinovate le solite lamentazioni di esser poco fortunato in aver grazie da Sua Beatitudine.*

118. Hæc Principis de suo jure edocentis apertissima contradictio, omnem nocivæ observantiæ vim, & efficaciam, atque quodlibet contrarii non usus, seù contrarii usus initium tollit, & impedit, juxta *Glossam in cap. Abbatis Sylvani 25. in verb. donec, de verb. signific. Joannes Andreas in cap. 7. ex num. 14. de Cleric. conjugat. Felinus in cap. cum accessissent 1. ex num. 25. versic. hanc regulam*; nam ut magistraliter docet *Rota Romana decis. 184. n. 6. par. 17. recent.* omnis observantia introduci nequit, nisi ex actuum frequentia, temporis diuturnitate, & consensu illorum, quorum interest. *Marescottus variar. resol. lib. 2. cap. 100. per tot. Addentes ad Buratt. decis. 497. lit. B.* & iterum *Rota dec. 156. n. 31. recent.* & alibi passim.

119. Opponitur, contradictionem statim obortam non esse attendendam, imò fortius concludere pro non usu, & contraria observantia Pontificiæ Promissionis, stante subsequuto ejusdem Ducis consensu, & acquiescentia, cujus probatio deducitur ab eo, quod immediatè habetur in eadem epistola ibidem: *In ultimo mi hà fatto dire, che per non aver a dispiacere a Sua Santità desiderava, che 'l titolo si dasse ad un figliuolo del Signor Ripa suo primo Segretario con trecento scudi d'oro di pensione al Signore Cardinal Pepoli*: & strictiùs ab illo, quod ipsemet Nuncius refert in secunda epistola sub die 4. Septembris 1595. ibidem: *hà fatto gran forza il Segretario Ripa, che concedendo S. A. il possesso al Sign. Cardinal Pepoli si assicurasse almeno, che 'l titolo si rinonciasse al figlio, e bisogna scusarlo, perche è Padre; mà S. A. si è contentata di concederlo libera-*

mente, e senza niuna condizione, la quale Io non averei mai accettata per la dignità di Nostro Signore, e per il rispetto, che si deve alle Bolle Apostoliche: è ben vero, che S. A.mi ricercò poi con caldissima istanza, ch'io supplicassi V.S. Illustrissima a volersi interporre col Signor Cardinal Pepoli a voler rinonciare il nudo titolo dell'Abadia a questo figliuolo, &c.

120. Hujusmodi epistolæ Nuncii Taurinensis ad Cardinalem Aldobrandinum tunc regnantem, nullam de Jure fidem faciunt in præjudicium Principis, cum eodem Nuncio contendentis, prout supra annuebam *num. 67.* nec aliter sentirent Officiales Datariæ, quoties honesti ratio sineret, ut omnia ea panderentur, quæ Oratores Sabaudiæ, in Urbe pro tempore residētes, intellexisse ab iisdem Summis Pontificibus, & eorumdem Ministris super sequutis in hac materia contentionibus Suæ Regiæ Celsitudini, aut ejusdem primario Status Secretario retulerunt.

121. Sed dato, citrà præjudicium veritatis, deferendum esse in hac causa Nuncio Taurinensi super illis, quæ post expressam negativam Ducis, in proprio Jure persistentis, sibi ultimo loco significata refert ejusdem Principis nomine, notanda sunt prædicta verba ibidem: *In ultimo luogo*, ex quibus apertissimè constat, non fuisse in animo Principis, juri sibi debito in Abbatiis Pedemontii nominandis renunciandi, aut admittendi aliquam ejusdem juris coarctationem ad Sabaudiæ ultramontanæ limites, quam nec quidem à Summo Pontifice excogitatam nunc Adversantes effingunt, sed ne Pontifici displiceret, prout expressè declaravit ibidem: *in ultimo mi hà fatto dire, che per non avere a dispiacere à Sua Santità desiderava* quem sibi gratum, & favorabilem tunc maximè habere expediebat, jam fere reconciliato Ecclesiæ Romanæ Henrico IV. Galliarum Rege, contra quem, cùm ipsemet Dux Sabaudiæ in Sociali Catholicorum bello totis viribus pugnasset, invaso Comitatu Provinciæ, & recuperato Marchionatu Salutiarum, sola poterat Pontificis authoritas, jam motos à potentissimo Rege, adversus eundem Ducem imminentis tempestatis fluctus componere, prout docuit eventus, & rerum tunc conditio demonstrat, quàm historicè describit *Guicenonius hist. Sabaud. tom. 2.* de Duce Carolo-Emanuele, ad eundem annum 1595, & seqq. Unde non mirum, quòd prudentissimus, & oculatissimus Princeps, postquam de jure suo certissimus Nuncio declaraverat, sibi Abbatiæ tunc vacantis nominationem competere, tandem eodem Nuncio urgente, ut jam factæ per Pontificem electioni consentiret: mitiori dein, at minùs libero, sed publicis rebus necessario responso temperamentum illud proponeret, ex quo saltem ejusdem Abbatiæ titulus ipsius voluntati daretur, reservatis Cardinali Pepulo fructibus, prout legitur in prædicta epistola ejusdem Nuncii sub die 14. Septembris 1595. *in Summ. num. 6.*

122. Non docetur ab Adversantibus, quòd Cardinalis Pepulus verè, & realiter hujus Abbatiæ actualem unquam possessionem obtinuerit, quinimò ab Episcopo Salutiensi *Francisco-Augustino ab Ecclesia in sua Chronolog. hist. Episcop. & Abbat. Pedemont. Reg. cap. 8. de Abbatia S. Solutoris*, ubi omnes illius Monasterii Abbates nominatim recensentur, immediatè post Vincentiū Parpaleam, per cujus obitum tunc vacaverat, annotatur Carolus-Antonius Ripa, quem Princeps ad eandem Abbatiam designaverat, unde concludendum videtur, Cardinalem præventivè à Summo Pontifice provisum, annuente ipsomet Pontifice proposito temperamento acquievisse, pro quo Nuncius in iisdem epistolis intercesserat.

123. Sed

123 Sed etiam dato, & non concesso, quòd Princeps, quocumque modo Romæ jam acta, quæ sine periculo mutari non poterant comprobaverit, quia tunc sic intererat, majoris mali vitandi causa, aut, quia sic decebat in debitum Pontificiæ voluntatis obsequium, non ideò tamen iste consensus aliquod contrarii usus, vel inobservantiæ, tàm interpretativæ, quàm præscriptivæ, præjudicium odio consentientis induceret. Etenim per quemlibet non usum, seù contrarium usum non oritur actus, proprii privilegii, & multo magis contractæ Promissionis læsivus, sed tantummodò per actum absolutè, & simpliciter voluntarium, ac liberum, & in quantum ex illo indicatur, quòd habens privilegium, vel promissionem voluerit, & potuerit à privilegio, vel promissione secedere, aut illius restrictionem agnoscere. *cap. cùm accessissent* 8. *de constit.* & ibidem *Abbas*, *Felinus num.*30. *versic. quinto limita*, *Glossa in cap. ut privilegia in verb. semel in anno, de privileg. Bart. in l. filiis Cod. de Decur. lib.*10. *& in l.*1. *cod. de his qui spont. mun. subeunt*, *Castro Pal. de privil. tractat.*3. *disput.*4. *punct.* 18. *Menoch. de presump. lib.*6. *præsumpt.*41. *num.*7. *& seqq. & cons.*1261. *num.*23. *Suarez de leg. lib.*8. *cap.* 34. *num.*4. 8. *&* 17. *Larrea alleg. fiscal. lib.*1. *alleg.*16. *num.* 31. & ideò sufficit quælibet etiam levis conjectura diversi finis ad excludendam præsumptionem voluntariæ renunciationis, aut restrictionis. *Suarez ubi supra num.* 12. *Bonac. disput.*1. *quæst.*3. *punct.*8. §.6. *num.* 5. *Trentacinq. variar. resol. de rescript. resol.* 10. *num.*6. *Accacius de privil. lib.*1. *cap.*15. *num.*31. *Cyriac. controvers.*57. *num.*32. *& seqq.* explorati quippe juris est, quamlibet observantiam excludi ex sola possibilitate. *Rota decis.* 290. *num.*21. *part.*18. *recent. tom.*1. *Aretin. cons.* 115. *Rota coram Buratto decis.*464. *num.*5. *& decis.*29. *num.*6. *part.*2. *divers.* quibus adstipulantur ea, quæ ad proprii Juris conservationem de vi, & efficacia supervenientis consensus tradit D. Eques, & Advocatus *Fallettus cit. cap.* 3. *num.*128. ex *Joanne Chokier de Jurisdict. part.*2. *quæst.*68. *num.*9. *Hostiens. in summa de Jur. patron.* §. *fin. versic. quòd si Ecclesia, & in cap. per nostras, de* Jur. *patron.* ubi *Joannes Andreas*, *Soccin. sen. lib.*2. *cons.*260. *num.* 19. *&* 20. ubi facit mentionem de quodam Indulto Nicolai V. exclusivo Forensium a Beneficiis Ducatus Britaniæ, nisi accedente illius Ducis consensu, quod Indultum continet dumtaxat secundam partē promissionis ab eodem Pontifice initæ intuitu minorum Beneficiorum ergà Ducem Sabaudiæ, quemadmodum ipsummet Pontificem indulsisse etiam Duci Mediolani notavi *in Enucleat. num.*107.

124. In omnem eventum, quamvis ex falsò supposito, Dux Sabaudiæ hac vice simpliciter, & absolutè, personam privatam induens, non fuisset usus suo jure ad nominandum, non amisisset Privilegium, nisi quoad illum actum præteritum, non autem quoad futuros, sicuti notant *Baldus lib.*4. *cons.* 358. *Alexander lib.*5. *cons.*33. *versic. nec quoad id, constat. Decius cons.* 496. *num.*2. *Suarez de legib. lib.*8. *cap.*35. *num.*10. cum concordant. quos allegat, & sequitur *Larrea, cit. allegat.*16. *num.*36.

125. Adducitur 3. loco ad inducendam observantiam exclusivam Abbatiarum Regionis Pedemontanæ à Pontificiis Promissionibus, & Indultis *in Summ. num.*34. *lit. C.* provisio à prædicto Pontifice facta Abbatiæ de Caramania in personam Cardinalis de S. Georgio tit. S. Clementis sub die 15. Kalendas Maji 1601. adversùs quam, cùm ipsemet Dux pro sui juris tuitione fortiter reclamasset, Petrus Cardinalis Aldobrandinus, agnoscens Jus Serenissimi Ducis radicitùs evelli non posse, illius vim, & efficaciam eludere tentavit saltem in Principatu Pede-

montano, vacuis illis, & inanibus verbis, quæ habentur in ejusdem epistola ad Nuncium Taurinensem sub die 12. Augusti 1601. *in summ.nu.8.ibid.ma foppia V.S.che se bene i Privilegj siano confirmati da Sua Beatitudine,non comprendono però gli beneficj del Piemonte:e però resta esclusa la pretensione di S.A.nell'Abazìa di Caramagna in virtù di questi privilegi.*

126. Hæc nunquam anteà excogitatæ subauditionis vanitas,quam tanquam manifestè absurdam, & irrationabilem,nec quidem à Nuncio Taurinensi Ministris Serenissimi Ducis allegatam tunc fuisse dignoscitur, latuit usque ad annum 1659. sed quia nunc in ea Officiales Datariæ suum quamvis inermem, & fictitium Achillem constituunt,coactus fui ipsius monstruosam deformitatem ostendere in præcedentibus *cap.1.& 2.*ultra tradita *in Enucleat.cap.final.per tot.* Quòd autem ista provisio à Duce impugnata, atque nunquam admissa, nisi post supplicatum, & obtentum Principis consensum, aut præviæ nominationis declarationem, nullum,nec minimum Juribus suæ Regiæ Celsitudinis præjudicium afferre potuerit,satis in iisdem facti qualitatibus, & circumstantiis probant ea,quæ intuitu Abbatiarum Ripaltæ, & S.Solutoris dicta sunt supra *ex n.110. & anteà n.41.*prout etiam *in Enucleat.nu.182.* atque demonstravit *Præses Delescheraine epist.7.fol.42.§.avendo poi.*

127. Duæ aliæ provisiones ab eodem Pontifice Clemente VIII.emanatæ,annotantur, quibus non habuerunt Adversantes quid opponerent ad excludendam contractæ Promissionis observantiam, pro cujus adimplemento, ultra legalem pro observantia præsumptionem,quis unquam ambigere poterit, quòd Serenissimus Dux, utens Jure suo, præviam intentionem Summo Pontifici non declaraverit,& proprium consensum non præstiterit erga Mauritium Principem Cardinalem à Sabaudia dilectissimum filium,& dein, ex ipsius Principis Cardinalis cessione,erga Alexandrum Scaliam ex Verrucæ Comitibus, tunc intimum ipsiusmet Ducis Ministrum,de hac Abbatìa respectivè provisos.

128. In duodecennali, & ultra Clementis VIII. Pontificatu, duo dumtaxat ab Adversantibus exempla obiiciuntur,turbati à Cardinalis regnantis præpotentia hujus indubitati juris ad Regiam Sabaudiæ Domum spectantis, quamvis ipsemet Cardinalis suam in hoc Jure metiendo inconstantiam jam supra relatam ex *n.42.*denuò comprobaverit in mandatis eodem tempore datis Nuncio,dein Cardinali de Bubalis, ut curaret obtinere præcedentem consensum à Serenissimo Duce, ad effectum, ut Abbas Joannes Bandinus posset ritè, & rectè renunciare Abbatiam de Villario Diœcef.Taurinen.Cardinali Bandino ejus fratri, qui etiam in ipsismet epistolis hanc prævii consensus necessitatem agnovit, sicuti patet ex epistolis prædicti tunc Nuncii apud Christianissimum Regem, dein Cardinalis de Bubalis,exhibitis in *Enucleat.nu.184.& seqq.* quod idem compertum est egisse Cardinalem Camporeum in dimissione Abbatiæ de Caramania favore nepotis, ex ejusdem epistola ad Serenissimum Ducem exhibita *in Enucleat.nu.143.* & anteà à Cardinali Gilberto intuitu Abbatiæ S.Justi de Secusia, prout ex *registris Cameralibus* relatis ibidem *num.194.*

129. Post decessum fa.me.Clementis VIII. nec unum quidem exemplum in subsequuto quindecim annorum Pauli V. Pontificatu edere potuerunt Officiales Datariæ, in quo sui Prædecessores occasionem dederint eidem Serenissimo Duci, prout nunquam omiserat in retroactis controventionibus, conquerendi de inobservantia Pontificiæ Promissionis; Defecit quippè causa,quæ sola potuit

in

in præcedenti Pontificatu turbare christallini hujus fontis aquas; nam Scipio Cardinalis Burghesius,hujus Pontificis nepos,summam apud Avunculum potestatem adeptus, ingenuè professus est, se obtinuisse ad nominationem ipsius Ducis Abbatiam Caramaniæ,tunc vacantem per obitum prædicti Cardinalis Francisci de S.Georgio, sicuti constat ex indubitatis documentis exhibitis *in Enucleat.n.*187.*& seqq.* relatis à *Præside Delescheraine epist.*1.*fol.*79. atque pleniùs *epist.*7.*fol.*45. *& seqq.* quod idem Jus erga Serenissimum Ducem, ipsemet Cardinalis asseruit in consecutione Abbatiæ de Pinerolio, prout constat ex Registris Cameralibus adductis ab eodem *Præside citat.epist.*7.*fol.*47.ex quibus,inter plures alios ab eodem Pontifice de Abbatiis Pedemontanis provisos, constat Erasmum Paravicinum non nisi ex præcedenti Ducis nominatione provisum fuisse de Abbatia Caburri Diœcesis Taurinensis.

130. Illæsam Gregorius XV. Pauli V. successor in suo biennali Catholicæ Ecclesiæ regimine, Promissionis Pontificiæ fidem servavit: neque in subsequuto Urbani VIII. felicissimo, & diutino viginti, & ultra annorum Pontificatu, fuit unquam dubitatum de hoc certissimo Jure Ducis Sabaudiæ nominandi, seù supplicandi ad Abbatiales Pedemontanæ Provinciæ dignitates, aut ab aliquo excogitatum reperitur, quòd contracta Nicolai Promissio pati posset aliquam restrictionem ad Sabaudiæ ultramontanæ limites, sed integrum hoc Jus penès Principem, eadem, tàm citrà, quàm ultra montes uniformitate permansit, juxta jam tradita *in Enucleat.nu.*195.Cujus facti veritatem non lædunt, aut quæsiti Juris vinculum solvunt duæ illæ provisiones ex adverso allegatæ, quarum una, videlicet Abbatiæ S.Stephani Vercellen.sequuta dicitur anno 1631. *in summ. nu.*34. *litt. P.* & alia Monasterii de Caburro anno 1640. ibidem *litt. S.* Etenim in eo, quod pertinet ad collationem prædictæ Abbatiæ S. Stephani, constat ex epistola ad Nuncium Romæ conscripta sub die 11. Novembris 1631.*in summ.n.*34. fuisse quidem ab Oratore Serenissimi Ducis Victorii-Amedei,hujus nominis Primi, tunc Regnantis, significatam in primis Summo Pontifici suæ Regiæ Celsitudinis intentionem favore Alexandri Principis Estensis, sed ab ipsius epistolæ contextu satis eruitur decuisse ex post piissimum, & munificentissimum Principem suum consensum officiosè requisitum,declaratæ Pontificis voluntati erga Cardinalem Nepotẽ,submittere,prout declarat tenor prædictæ epistolæ in illis verbis;

Di Roma a Monsignor Nunzio
di Torino 11. *Novembre* 1631.

Il Signor Ambasciadore di Savoja hà quì parlato dell' Abadìa di Pinerolo, con rappresentare il desiderio di S. A. che ella fosse conferita al Signor D. Alessandro d'Este; Ma nostro Signore avendone disposto prima in persona del Signor Cardinale Antonio, Io confido, che S.A.sia per rimaner contenta per l'affetto,che hà mostrato, e che tuttavia mostra verso di questa Casa. Ne do a V.S.questa notizia,acciò ella possa valersene opportunamente.

131. Minùs aptè tribuitur Regii juris defectui,aut diminutioni datus à Duce consensus, ubi nulla de eodem jure quæstio, vel ambiguitas emerserat, sed sola Pontificiæ mentis declarata præventio in favorem Cardinalis Antonii ex fratre Nepotis,traxit ad se desiderium Principis,ut debitum Summo Pontifici præstaret obsequium, & gratas animi sui vices Regnatrici tunc in Urbe domui rependeret, in qua sua Regia Celsitudo Franciscum Cardinalem Barberinum, Sabaudæ Coronæ protectorem,singulari studio colebat; nec infructuosa esse pote-

terant officiosa illa verba, quibus nomine ejusdem Cardinalis erga munificentissimum Principem, uti debuit Nuncius Taurinensis ex prædicta epistola ibidem: *Io confido, che S. A. sia per rimaner contenta per l'affetto, che hà mostrato, e che tuttavia mostra verso di questa Casa. Ne dò à V. S. questa notizia, acciò ella possa valersene opportunamente*, &c. ultra quod, omnem excogitati in hac provisione præjudicii scrupulum removent, porrectæ ab eodem Cardinali Antonio, seù de ipsius speciali mandato, ante captam Abbatiæ provisionem, suæ Regiæ Celsitudini preces, aliaque publica documenta, quorum tenorem ex Registris Cameræ Taurinensis recensuit *Præses Delescheraine cit. epist.7. fol.49. & seq.* præter ea, quæ pro facti veritate, suæ Regiæ Celsitudini retulit Marchio de Aliaco, tunc Sabaudiæ apud eundem Pontificem, & Sanctam Sedem Orator.

132. Nihil relevat, quòd post obitum Ducis Victorii-Amedei, Christina Regia Mater, & Tutrix, nomine Filii adhuc Infantis, acquieverit provisioni secutæ anno 1640. de Abbatia Caburri tunc vacante per obitum Erasmi Paravicini Episcopi Alexandrini, in personam Abbatis Cassiani de Puteo, non obstante, quòd suam priùs intentionem favore Abbatis Mondini significasset in epistola ad Franciscum Cardinalem Barberinum sub die 26. Decembris 1640. eidem enixè demonstrans, debitæ sibi Regiæ nominationis justitiam; etenim nec voluit, nec potuit Regia Tutrix Pupilli Principis juribus officere, quamvis moveri debuerit ad consentiendum favore Abbatis Cassiani de Puteo Pedemontani, fidelissimi subditi, meritis, & nobilitate conspicui, eundem Abbati Mondino præferens, & maximè in gratiam ipsiusmet Cardinalis Barberini, qui eumdem Abbatem inter intimos familiares habebat; nam hac mutatione fatis publicæ securitati prospiciebatur, quam principaliter respexerat in eadam epistola ibidem: *E' impossibile di far altrimente per evitare la mala sodisfazione della Francia, che non soffrirà, che altro forestiere, fuorche l'Abate Mondini, abbia beni, e dipendenze in un luogo depositato oggidì trà le sue mani, e così vicino a Pignerolo*. Ignorare sanè nemo potest, quo, tunc semper deplorabili belli civilis incendio Pedemontanus Principatus arderet, unde crudelitati proximum foret, innumeris illis calamitatibus, hanc etiam nunc addere, ut prudentissimum Regiæ Tutricis judicium, propriam voluntatem publicis necessitatibus remittentis, Pupillo Principi noceret, postquàm hanc eandem Abbatiam ante, & post, ad suæ Regiæ Celsitudinis nominationem, seù supplicationem provisam fuisse demonstravi supra *num.* 129. & notat *Præses Delescheraine cit. epist.7. §. passiamo alla reggenza, fol.52.* Quibus omnibus supervacuum est ea superaddere, quæ ex traditis supra *n.* 121. *& seq.* hujusmodi provisiones à qualibet pacificæ in contrarium observantiæ inductione, vel exceptione voluntarii non usus evincunt.

133. Innocentius X. Urbani successor, in suo undecennali Pontificatu, tantum abest, quòd unquam promissionem Nicolai V. turbari permiserit, ut imò Abbatiam intra montes, iam Camillo Cardinali Pamphilio, ex fratre nepoti, destinatam, certioratus à Ministro Sabaudiæ de indubitato suæ Regiæ Celsitudinis jure, statim contulerit personæ illi idoneæ, erga quam Dux Carolus-Emanuel II. eidem propriam intentionem, atque consensum significavit, quem præcessisse ambigendum non est in tribus illis provisionibus, quæ ab eodem Pontifice collatæ dumtaxat ab Adversantibus referuntur *in summ.nu.* 34.*lit.T.* pro Mauritio Vibò, lit.V. pro Principe Eugenio-Mauritio à Sabaudia, & lit.X. pro Francisco-Philiberto Vibò, nunc meritissimo Taurinensi Archiepiscopo.

134. Ex-

134. Extremum sanè conatum in Pontificatu sa. mem. Alexandri VII. adhibuerunt Romæ Officiales Dataria, & nihil omisit Taurini Nuncius Pontificius, ut Nicolai promissionem, & subsequuta Pontificum Indulta, quæ affatim deleri non poterant, saltem mutilarent, sub inani, & quæsito colore, quòd in ipsis non esset comprehensa Regio Pedemontana; verumtamen quadriennalis illa contentio potuit quidem à Sua Regia Celsitudine extorquere consensum favore duorum Cardinalium ipsiusmet Pontificis nepotum pro duabus Abbatiis ex quinque tunc in Pedemontio vacantibus, non autem certissimis Principis juribus aliquod lethale vulnus infligere, prout satis demonstravi supra *à n. 56. usq. ad n.* 97. cujus facti seriem luculenter exposuit *Præses Delescheraine cit. epist. 7. §. accessi poi, fol.* 52. *& seqq.*

135. Nullam Officiales Dataria in suo *facti summario* mentionem faciunt de subsequutis Abbatiarum provisionibus in Pontificatibus ss. mm. Clementis IX. & Clementis X. quorum justitia, & æquitas, quamvis attentatis controventionibus locum non dederint: nihilominus non est, qui ignoret, quàm acriter ipsimet Officiales impugnaverint nominationem à sua Regia Celsitudine factam Abbatis Cagnoli ad Abbatiam de Sixt Diœcesis Gebennensis, cujus biennalis controversiæ factum, jam supra memoratum *n.* 99. & in cujus legali examine versatur instructio Magni Sabaudiæ Cancellarii Boschetti, ab Adversantibus adducta *in alleg. fol.* 10. *§. hanc veritatem*, hìc denuò ponderandum propono, ut manifestè pateat, hanc, quam nunc Adversantes observantiam celebrant, solius Pedemontanæ Regionis exclusivam, & in qua totam vim faciunt ad subtrahendas illius Provinciæ Abbatias à Pontificiis Promissis, & Indultis fuisse jam ab ipsis habitam tanquam rem inanem, & insubsistentem, dum etiam Abbatiæ ultramontanæ Regionis, intra cujus confines hodiè nituntur, juris nominandi vim, & efficaciam cohibere, ab iisdem promissionibus, & indultis excludere voluerunt: cujus rei contrarietas, ab ipsorummet Officialium actibus exorta, omnem decantatæ nunc observantiæ intentionem, & præsumptionem elidit.

136. Sub Sanctissimo Pontifice Innocentio XI. Clementis X. successore, & sic incipiendo ab anno 1676. usque ad annum 1689. jactant primo loco Officiales Datariæ in suis Allegationibus, & præcipuè in *allegatione D. de Cavaleriis num.* 26. nullam de hujusmodi Abbatiis provisionem factam fuisse, in qua præcesserit intentio, aut consensus Serenissimi Ducis, quòd tanquam rei gestæ veritati contrarium absolutè negatur. Siquidem Comes, & Præses Oratius Provana, meus in hoc ministerio prædecessor, qui usque ad octavum hujus Pontificatus annum Romæ resedit, nunquam, prout, ex tradita mihi ab eodem in suo regressu relatione comperio, desiit occasione alicujus novæ provisionis faciendæ, de Abbatiis existentibus in temporali Dominio Regiæ Sabaudiæ domus, & principaliter in Principatu Pedemontano, Regiæ tunc Tutricis, & Regentis præcedentem intentionem, atque consensum Summo Pontifici patefacere, viva voce, seu redditis suæ Regiæ Celsitudinis literis circa personam idoneam, ab eodem Pontifice providendam: neque hæc veritas irrefragabilis controverti potest in coadjutoria cum futura successione Abbatiæ S. Mauri, de qua *in sum. nu.* 34. *lit. L. l.* pro Octaviano de Chiabot, Marchionis S. Mauritii filio, & ipsimet Adversantes expressè fatentur in Abbatia S. Januarii, dum præcedentis intentionis, atque consensus favore Abbatis Pallavicini significationem admittunt, quamvis minùs rectè, posthabita contra Pontificiam promissionem adducatur.

137. In

137. In reliquo ejusdem Pontificatus quinquennio, mihi ipsi conscius sum, non vacasse in Principatu Pedemontano ex Abbatiis controversis, nisi illam Sancti Michaelis Clusini, pro cujus provisione facienda, supplicem suæ Regiæ Celsitudinis epistolam Summo Pontifici reddidi, in qua suam intentionem, & consensum declaravit favore Serenissimi Principis Eugenii à Sabaudia: Inveni pariter adhuc vacantem per obitum Gasparis de Lascaris ex Comitibus Vintimiliis, Episcopi Carpectoratensis Abbatiam S. Pontii Nicien. pro cujus impetratione prædictus Comes Provana favore Abbatis Thomæ ejus filii, Principis intentionem, atque consensum, paucos ante sui regressus dies eidem Pontifici denunciaverat; sed cùm re adhuc infecta discessisset, pluries eumdem Pontificem exoravi, ut dignaretur, renovatæ suæ Regiæ Celsitudinis supplicationi, prout fas erat annuere; unde tàm prædictus Serenissimus Princeps, quàm Abbas Provana earumdem Abbatiarum respectivè provisionem obtinuerunt.

138. In eodem quinquennali intervallo sequutæ sunt collationes in Sabaudia Ultramontana Abbatiarum Abundantiæ, de Siat, & de Alpibus, quarum intuitu, prout in Cismontana præcesserunt uniformes epistolæ suæ Regiæ Celsitudinis à me Summo Pontifici traditæ, Ducis intentionem, atque consensum ostendentes circa personas de hujusmodi Abbatiis providendas, & juxta Principis supplicationem fuerunt de iisdem tribus Abbatiis respectivè provisi Abbates de Tresseson, de S.Thoma, & Eques Joffredus, atque ipsimet Pontifici, paucis ante decessum mensibus placuit, post à me exhibitam suæ Regiæ Celsitudinis supplicem epistolam annuere, pro permutatione Abbatiæ S.Pontii Nicien. cum illa de Alpibus ultra montes, inter prædictos Abbates Provanam, & Joffredum, pro qua dein fa.me. Alexander VIII. ejus successor literas Apostolicas in forma, congruit, summa benignitate expediri mandavit. Hæc est pura, & mera veritas facti de illis, quæ ex parte suæ Regiæ Celsitudinis, nunc feliciter regnantis, in Pontificatu fa.me. Innocentii XI. acta fuerunt circa significationem præcedentis intentionis, atque consensus pro personis ad Abbatiales dignitates in sua Ditione promovendis.

139. Huic negativæ, contra quam facti veritas ex integro pugnat, aliam ibidem, sed in terminis æquivocis, addunt Adversantes, supponendo, nunquam in hujusmodi provisionibus aliquam fuisse habitam relationem ad Indulta, seù Privilegia Sabaudiæ, in qua re etiam dato, quòd Officiales Datariæ post impletam à Pontifice promissionem, dein in literis favore Provisorum expeditis, priscum morem servaverint, nulla facta ibidem mentione de præcedenti Principis intentione, atque consensu: attamen id non tangit, neque mutat veritatem, aut substantiam facti; Siquidem Princeps, juxta pacta conventa in illis verbis Ponficiis: *Certum facimus, & tibi promittimus*, pro sui Juris conservatione, & implemento exigere, aut quærere aliud non debuit, nisi quòd Pontifex, Abbatiam vacantem effectivè conferret personæ illi idoneæ, erga quam eidem Pontifici suã priùs intentionem significaverat, atque consensum præstiterat, & satis Juri suo consuluit, nemini vacantis Abbatiæ possessionem relaxando, nisi illi, quem Pontifici designaverat, adhibita etiam ipsius, aut provisi declaratione circa facti veritatem, prout plenè demonstravi supra *num.* 112. *& duob.seqq.* quæ hic non repeto; nec aliter usi sunt Sabaudiæ Duces, bonam fidem, & facta magis, quàm verba sequentes intuitu Abbatiarum in Sabaudia ultramontana consistentium, in quibus ipsimet Adversantes Pontificiæ promissionis vim, & efficaciam viguisse, & adhuc vigere profitentur.

140. Ja-

140. Jactant tertio loco ubi supra fuisse à S.M.Innocentio XI. prædicta duo suppofita, facto ipso comprobata, cujus seriem referunt, prout sequitur: *Vacante enim anno 1679. Abbatia S. Januarii, Serenissima Ducissa pro D. Abbate Pallavicino suam intentionem significavit, Minister in Urbe residens pluries instetit, ut personæ designatæ conferretur, & Summus Pontifex semper unius tenoris responsa dedit (che non poteva in ciò sodisfarla) & velle Abbatiam liberè conferre semper declaravit, non obstantibus assertis privilegiis, utpotè, quia aliàs decisum fuerat, ad Regionem Pedemontanam non extendi. Anno itaque 1681. excluso dicto Abbate Pallavicino, illam contulit Eminentissimo Sacchetto, & cùm intellexisset in præjudicium Ecclesiasticæ libertatis Custodes apponi, tàm in dicta Abbatia, quàm in Prioratu Castelletti collato bon. mem. Eminentiss. Ginnetto, jussit formari processus, & paratus erat adhibendo remedia, à sacris Canonibus præscripta, severè punire eos, qui talia attentaverant; opus tamen non fuit ad hos actus devenire, quia metu censurarum fuerunt sublati Custodes, & propter rationes à Nuncio Apostolico expressas Oeconomi appositi non fuerunt.*

141. Hujus facti series, quoties usque ad sui exitum in sensu veritatis exponatur, non solùm non probat adversæ partis assumptum, sed in eodem irrito nocendi conatu invulnerabile Jus Suæ Regiæ Celsitudinis evidentèr ostendit. Etenim si inspiciatur initium, jam patet, Principem pro Abbatia tunc vacante, personam de eodem providendam Pontifici designasse; si verò subsequutum Pontificis placitum ponderetur, voluit quidem Innocentius XI. justi, rectique tenax, & ab omni carnis, & sanguinis fœnore solutus, posthabitis Ducis intentione, atque consensu, eamdem Abbatiam ad libitum conferre, sed ea erronea insinuatione ductus, quòd dum Nicolai promissio, aliaque Pontificum Indulta non egrediebantur limites Sabaudiæ ultramontanæ, nihil Juribus Ducis Sabaudiæ detrahebat, liberè de Abbatia Pedemontana disponens, & hanc fusè in mente Pontificis sequutæ provisionis causam fundamentalem profitentur Adversantes prædictis verbis ibidem: *Et Summus Pontifex semper unius tenoris responsa dedit: che non poteva in ciò sodisfarla; & velle Abbatiam liberè conferre semper declaravit, non obstantibus assertis privilegiis, utpotè, quia aliàs decisum fuit ad Regionem Pedemontanam non extendi.* quod idem plenè probant contra producentem epistolæ, tunc Romæ à Secretario Status, seù à Datario scriptæ ad Nuncium Taurinensem, nunc exhibitæ *in Summ. à num. 25. usque ad num. 30.* & signanter illa, quæ datur *num. 26.* sub die 19. Novemb. 1681. atque alia *num. 28.* sub die 27. *Maji* 1682. quarum essentialia hic recensere non erit inutile: Legitur in prima: *Questo Signor Residente prese jeri udienza da Sua Santità per dolersi delle Abadie di S. Genuario, e Castelletto, conferte a' Signori Cardinali Sacchetti, e Ginnetti.* Error scribentis in hac parte manifestè convincitur; nam beneficium sub titulo SS. Petri, & Pauli de Castelletto Diœcesis Vercellensis est, & semper fuit simplex Prioratus, nunc solitus dari in commendam, neque Minister Sabaudiæ petiit unquam hunc Prioratum conferri *ad præviam Ducis supplicationem*, sed de eo dumtaxat justè conquæstus est, quòd fuisset de eodem provisus alienigena, & extraneus contra expressam pactionem à Nicolao V. contractam in secundo capite suæ Promissionis, ubi post sibi impositam formam servandam in Episcopatibus, & Abbatiis, dein discretivè loquens de Prioratibus, ac aliàs dispositioni Pontificiæ reservatis, voluit sibi præscribere necessitatem habendi *præviam Ducis intentionem*, atque *consensum* pro persona, de iisdem be-

neficiis providenda, prout fecerat in capite præcedenti, in ordine ad Episcopales, & Abbatiales dignitates; sed solummodò promisit illa non conferre, nisi personis, quæ essent de *locis Ditionis* ipsius *Ducis*, aut sibi *gratæ*, vel *acceptæ* de *aliis locis oriundæ*: quod animadvertere volui, ut sciat Curia Romana, Ducem Sabaudiæ, atque ejus Ministros, nihil unquam tanquam debitum quæsivisse, nec hodie quærere, præter, & ultra contenta in Pontificiis promissionibus, & Indultis.

142. Sequitur in eadem epistola: *Sua Santità ha risposto, che altre volte per parte de' Duchi di Savoja si è preteso d'aver Privilegj Apostolici, ma che esaminata diligentemente la materia, particolarmente al tempo d'Alessandro VII. e di Clemente X. si è sempre conchiuso non competere a' Duchi sopra di ciò diritto alcuno, e si è mostrata ferma in questa determinazione*. Cujus ponderis sit consultatio, seù resolutio, quæ dicitur sequuta, Alexandro VII. regnante, satis ostendi supra à *num.* 56. *usque ad num.* 97. Hoc unum est nihil Romæ de illa tunc Residenti Sabaudiæ, aut Taurini Ministris Aulæ, à Nuncio Pontificio significatum; nam facilè fuisset, rem adeò absurdam, & irrationabilem, ab omni hominum sano judicio alienam Summo Pontifici demonstrare, ad hoc, ut certioratus de Juris, & facti veritate ab erronea, & inani illa insinuatione recederet. Quod autem ex adverso allegatur idem fuisse conclusum in Pontificatu Clementis X. apud nos, nec *oculus vidit*, nec *auris audivit*, neque Officiales Dataria in suis *facti allegationibus, & summario*, aliquam de hac jactata conclusione mentionem fecerunt, & in hoc Pontificatu nullam aliam contentionem, nisi occasione vacantis Abbatiæ de Sixt existentis in partibus Sabaudiæ ultramontanæ, agitatam fuisse reperio, prout memini supra *num.* 135.

143. In secunda ex prædictis duabus epistolis habentur hæc verba; *Si è già tante volte provato in voce, ed in scritto, e con gli esempj, e con le dottrine di non aver il Signor Duca di Savoja diritto alcuno sopra le Abazie del suo Dominio, particolarmente nel Piemonte, al quale non vi si possono applicare per conto alcuno i pretesi Indulti*. Poterat quidem Scribens dicere, & in veritate testari, fuisse ante Pontificatum Innocentii XI. hoc Jus *nominandi* a Datariæ Officialibus oppugnatum, primò in Pontificatu Sixti V. sub prætextu, quòd Promissio Nicolai V. esset personalis, & tunc, sicuti constat ex epistola ejusdem Pontificis ad Serenissimum Ducem, de qua *in Enucleat. num.* 179. adductum fuit pro ratione prætensæ personalitatis, quia in literis Apostolicis Nicolai deerant illa verba: *Ad perpetuam rei memoriam*, & legebatur dumtaxat *Ad futuram*. Item quia non fiebat ibidem expressa mentio de Successoribus: Attamen evanuit cum ipsis frivolis rationibus illa inanis exceptio, exhibitis maximè subsequutis aliorum Pontificum Indultis, juxta tradita *in ead. Enucleat. num.* 180. *&* 181. Poterat etiam adducere in Pontificatu Clementis VIII. Petrum Cardinalem Aldobrandinum contra hæc Promissa, & Indulta insurrexisse, dubium à nemine unquam antea excogitatum Nuncio Taurinensi in sua epistola suggerendo, quòd Nicolai, aliorumque Pontificum Promissa, & Indulta non comprehenderent Principatum Pedemontanum; sed non apparet hoc vanum Cardinalis Aldobrandini commentum, alii tunc, quàm prædicto Nuncio innotuisse: & multò minùs, quòd ipsemet Cardinalis aliam suppositæ restrictionis rationem, & doctrinam, aut exmplum, quam propriæ imaginationis adduxerit, prout luculenter demonstravi supra *à num.* 39. *usque ad num.* 53. ultra jam tradita *in Enucleat. num.* 237. *& seqq.*

144.

144. Hæc epistola Cardinalis Aldobrandini latuit in reconditis Datariæ penetralibus usque ad Pontificatum Alexandri VII. in quo Flavius Cardinalis Chigius eadem apud Patruum, qua olim Aldobrandinus summa potestate pollebat, & in quadriennali contentione tunc agitata nihil sanè frequentiùs legitur in epistolis inter Nuncium Taurinensem,& Pontificios Ministros, de quibus *in summ.à num.*14.*usque ad num.*24. quàm illa jactatio, quòd nullum Jus Sabaudiæ Duci competeret in Abbatiis Pedemontanæ Regionis, & maximè, postquam Officiales Datariæ hanc vanitatem præventiva consultatione munierant; Verumtamen,quemadmodum supra exposui *à num.* 56. *usque ad num.* 66. vox, vox, prætereaque nihil. Hinc,prout jam dixi supra *num.*73.& 74. ipsimet Officiales Datariæ nunc eamdem consultationẽ à Prædecessoribus suis emanatam celebrantes, sola eorum,qui in ea intervenerunt subscriptione firmatam exhibuerunt *in summ.num.*13. imò aliqua *Juris*,& *facti* motiva ab uno ex præcipuis ipsius consultationis Authoribus scripto relicta,adeò levia, & absurda agnita fuerunt,ut nec adduci meruerint. Siquidem summa vis omnium rationum ad denigrandam, & eludendam Nicolai V. promissionem, in eo usque ad præsentem diem stetit,si non intelligerentur,& ignotæ,ac nunquam discussæ in sola jactantium fama,& existimatione manerent.

145. Datum est incomparabili præsentis Pontificatus felicitati, in quo juxtà Divi Augustini monitum relatum à *Gratiano* in *cap. sana quippè* 11. *distin.*9. sola, sed cognita ratio, rerum judicia probat,& perficit, atque cætera tanquam inania transmittuntur,ut instante Ministro Sabaudiæ, hujus jactatæ restrictionis Jura,& fundamenta ab Officialibus Datariæ producerentur, quibus tandem exhibitis,manifestè compertum fuit,nihil realiter adesse in illis vocibus, quas sola jactantium fama,& existimatio comprobaverant; Ea enim omnia, quæ ad fundandam exclusionem Pedemontis à Pontificiis Promissionibus, & Indultis adducuntur,consistunt in grammaticalibus nugis,& spernendis verborum cavillationibus, quas nec Pedaneus quidem Judex,forensibus plebeculæ jurgiis intentus audiret,dum non solùm communem usum loquendi, sed expressam Summorum Pontificum dispositionem,& mentem superstitiosa subtilitate corrumpunt, prout huc usque in præcedentibus tradita demonstrant, & magis strictè *à num.* 73.*usque ad num.*97.quibus præcesserunt allata *in Enucleat. cap.fin.per tot.*

146. Facilè itaque fuit, ut Innocentius XI. ex erroneo supposito sibi facto, quòd in rei veritate Promissa,& Indulta Sedis Apostolicæ erga Duces Sabaudiæ non comprehenderent Principatum Pedemontanum, voluerit de Abbatia S.Januarii,tunc vacante,liberè disponere, nulla habita ratione ad personam à Sua Regia Celsitudine designatam; sed ista,quæ dicitur Pontificia provisio, tanquam contra Sanctissimam Innocentii mentem,ipsi tribuenda non est, dum res aliter se habebat, quàm sibi fuerat insinuatum, prout declaravit *Nicolaus Papa in epistol.*7. ad Michaelem Imperatorem relatus à *Gratiano in cap.sententiam caus.*39. *quæst.*9.& *Pelagius Papa* Joanni Comiti rescripsit apud eumdem *Gratian.in cap. Dicenti* 16.*caus.*25.*qu.*2. & statuunt *Pontificiæ Decretales in cap.Si quando,cap. Si proponenti,sub tit.de rescript.cap.cùm teneamur de probat. cap.literas*, *versic. porrò,de restit.spoliat.cum concordant.*& ante omnes præceperat *Antoninus Pius*, quem refert *Ulpianus in l.*1.*ff.de appellat.*

147. Præviderant Nicolaus, & subsequuti Pontifices, quòd ex importunitate petentium, vel per præoccupationem, hujusmodi Promissiones, & Indulta

 facilè

facilè fubverti poffent; Idcircò in fuis Apoftolicis literis fanxerunt, ut quælibet noxiæ, prædictis Promiffionibus, & Indultis, provifiones, & collationes, tanquam contra, & præter illorum mentem extortæ, pro nullis, & irritis haberentur; itaut tàm Princeps, quàm ejus fubditi, citra cujuslibet cenfuræ periculum, iifdem parere minimè tenerentur; quinimò poffent tanquam attentatis firmiter refiftere. Unde fi Officiales Datariæ, hujus irritæ provifionis exitum in fua facti expofitione non omififfent, fed illius feriem ex integro narraffent, fateri neceffe haberent, non fuiffe hanc provifionem, nifi verum attentatum, atque illud dediffe juftam Suæ Regiæ Celfitudini caufam Jure proprio utendi, ne fuum effectum fortiretur; prout etiam Eminentiffimo Cardinali Sacchetto legitimum impedimentum præftitiffe, ut fe abftineret, prout abftinuit, à capienda, nulliter provifi beneficii poffeffione, quam, omnibus notum eft, à die obitus ultimi poffefforis permanfiffe, uti vacantem, penès Subcollectorem Reverendæ Cameræ fructuum, à beneficiis vacantibus provenientium, donec elufa per plures annos piiffimi Principis moderatio, novis nunc attentatis laceffita, validum aliquod remedium excitavit, quamvis validiora fe offerrent, quæ ad impediendam quamcumque directam, vel indirectam hujus Pontificiæ Promiffionis infractionem, ipfimet Pontifices in præmemoratis literis Apoftolicis propria effecerunt; *Ea enim*(inquit Innocentius III. *in cap.ut formæ 35.in fin.fub tit.de fent.excom.)noftra facimus, quibus authoritatem noftram impartimur.*

148. Pertrahi tandem nequeunt ad prætenfam obfervantiam fequutæ in præfenti Pontificatu trium Abbatiarum provifiones, de quibus in *alleg. D. de Cavaleriis num.*28.*& in Summ.facti fol.*59.*lit. P. P. & feqq.* nam quoad Abbatiam S.Mariæ de Sylva Vercellen. vacantem per obitum Cardinalis Bichii, extra Romanam Curiam defuncti, non debuit Minifter Sabaudiæ, pro habita priùs fpe ad favorem proprii filii, urgere priùs quàm decebat fummam Clementiffimi Pontificis benignitatem, & proprii muneris, atque nominis debitum cenfuit, ad alterius commodum fuavitèr, & tranquillè Principis juribus confulere, quæ citra tumorem, & invidiam, pro domo fua vindicare non poterat. Cæterum Officiales Datariæ negare nequeunt hujus Abbatiæ provifionem favore R.D.P.Thomati fequutam fuiffe poft præviam declarationem ab eodem Miniftro factam nomine Principis de Regio confenfu erga Prælatum meritis,& doctrina confpicuum, & ejus fubditum optimè meritum, cum annua penfione fcutorum tercentum pro Comite Buttileriæ; neque collatio dein fubfequuta Abbatiæ S. Solutoris majoris emanavit, nifi poft certioratum pro perfona providenda de Principis confenfu Pontificem, quamvis hæc Abbatia vacaffet per obitum in Curia Victorii Ripæ Epifcopi Vercellenfis, & idem fervatum fuit intuitu Abbatiæ de Caramania, quæ in Curia,& apud Sedem per obitum Cardinalis Chigii vacaverat.

149. Reaffumere nunc quilibet facilè poterit, omnes illas provifiones, ab Adverfantibus fpecialitèr adductas, quarum dumtaxat intuitu attentata controventio juftam reclamandi caufam dare potuit Sabaudiæ Ducibus,& infimul ponderare ea quæ in hoc capite refpectivè ad eafdem fingulas provifiones, tàm in facto, quàm in jure fuccenfui, videlicet in Pontificatu Clementis VIII.pro Abbatia Ripaltæ à *num.*110. *ufque ad num.*116. pro Abbatia S. Solutoris à *num.*116. *ufque ad num.* 125.& pro Abbatia Caramaniæ à *num.*125. *ufque ad num.*129.In Pontificatu Urbani VIII. pro Abbatia S.Stephani Vercellen. à *num.*129. *ufque ad num.*132. & pro illa Caburri *num.*132.133. necnon in Pontificatu Alexandri VII.

VII. post quadriennalem de pluribus Abbatiis contentionem, de qua à *num.*56. *usque ad num.*97.& iterum *num.*134.atque tandem sub Innocentio XI.pro Abbatia S.Januarii à *num.*140.*usque ad num.*148. Etenim omnibus maturè perpensis, facilè comperient, nec in una quidem ex ipsis provisionibus legitimè inchoatam dici posse observantiam illam interpretativam, seù præscriptivam, quam completam, & exitialem Officiales Datariæ ad excludendas Abbatias Principatus Pedemontani à reiteratis Summorum Pontificum promissionibus, & indultis expendunt, & maximè dum in eodem tempore, videlicet sub Pontificatu Clementis VIII. uniformem hujus Pontificiæ promissionis usum, tàm citrà, quàm ultrà montes, tanquam indubitatum habuerunt *Cardinalis de Ossat cit.ep.*301.*Anastasius Germonius de sacror.immun.lib.*3.*cap.*11.*num.*24. quod idem in subsequutis Pontificatibus respectivè probant *Gottofredus à Bavo in sua prax.crim.qu.*16.*ex num.*110.*Thesaurus senior decis.*131.*num.*11.*Guichenon.hist.Sabaud.tom.*1.*cap.*11.*fol.mihi* 95.*Joannes Corrasius in specim.jur.Eccles.tom.*2.*in fin. fol. mihi* 215. *Præses Faussonus in sua celebri consultatione fol.* 11. *vers. Tertiò, & ultimò. Ludovicus Thomassin.de benefic.lib.*2.*cap.*40. *num.*12. & novissimè *Franciscus Pinsonius de regal.tom.*1.*cap.*14.*num.*10.*& nu.*41.& fusiùs *tom.*2.*à fol.mihi* 991. *usque ad fol.*999.ubi *fol.*995. legitur relatio facta à *D. de Servient*, olim per decem, & ultra annos Legato Regis Christianissimi apud Suam Regiam Celsitudinem de forma, quæ in Ditione ejusdem Ducis servabatur circa provisiones Episcopalium, & Abbatialium dignitatum.

150. Post hæc supervacuum videbitur, pleraque alia superaddere, quibus cujuslibet contrarii usus, seù non usus exceptio in subjecta facti specie, aut inciviliter quæritur, aut inutilitèr proponitur; certissimi quippè juris est, quamlibet observantiam, etiam interpretativam, suffragari non posse, nisi fuerit pacifica, & uniformis. *Rota par.*1.*recent.decis.*45.*num.*4.*& par.*2.*decis.*365.*num.*2.item *par.*4.*decis.*455.*num.*8.*&* 9.*& par.*6.*decis.*29.*num.*8.nec posse super ea fieri aliquod fundamentum. *ead.Rota par.*9.*decis.*302.*tom.*1.*num.*32.*atque tom.*2. *decis.*439.*n.*53.*& par.*11.*decis.*355.*num.*21.*Cardin.de Luca sub tit.de jur.patron.discurs.*19. *num.*5. proùt etiam nihil relevare, quando observantia non est proxima actui, de cujus interpretatione agitur. *Rota par.*2.*recent.decis.*170.*num.*4. *decis.*216.*n.*4.*& par.*9.*tom.*1.*decis.*93.*num.*19.*& apud Ottbobon.decis.*26.*Cardin. d. Luca sub tit.de benef.discurs.*67.*num.*9. quod eo fortiùs tenendum est in casu nostro post centum, & quinquaginta annos, in quibus jam alitèr servatum, & declaratum justificatur ex supra traditis à *num.*3.*usque ad num.*33. & probatur exemplis adductis *num.*108. quibus omnibus omissis, sufficeret dicere, durante prædicto longissimo tempore non inveniri, qui nec quidem de hac chimerica, & irrationabili restrictione meminerit, ex notatis *num.*23.55.91.*&* 107.

151. Illud paritèr unanimi utriusque juris Interpretum consensu receptum est, non solam promissionem, & pacta, sed etiam privilegia, & Indulta habentia tractum successivum, & reiterabilem, seù facultativum amitti non posse per non usum, aut contrariam observantiam. *Bartolus in l.fin.num.*6.*versic.Si verò quæratur, ff.de constit.Princip.Baldus in cap.Plerumque num.*9.*de rescript. Felinus in cap.cum accessissent nu.*29. ubi etiam *Decius nu.*83.*de constit. Bossius de Princip.& Privileg.num.*343.*Larrea alleg.fisc.lib.*1.*cap.*17. *num.*28. *& seq. Sanfelicius observat.*4.*num.*19. *Castropalao de priv.punct.* 18.quod idem procedit quoties fuit in potestate saltem habituali privilegiati utendi suo privilegio, licet ali-

quan-

quando ob aliquam causam actualitèr uti non potuerit, aut aliquo respectu, vel ad vitandum majus malum se ab illius usu abstinuerit. *Selva de benef. par.3. qu. 36.num.1.Francisc.Marc.decis.Delphin.cap.58.nu.6.par.1. Rota in Messenen.decanat.sub die 27.Januarii 1642. coram Dunozet, §.Ex hinc cessat, Castropalao de privil.tract.3.disput.4.punct.18.num.1. Puteus decis.* 369. cum quibus concordant laudati supra *num.*123.& 124. ultra quod cùm Pontificia promissa, & indulta respiciant dignitatem Ducis Sabaudiæ, & suorum Subditorum securitatem, & tranquillitatem, certum est, quemlibet actum contrarium non potuisse aliquod præjudicium inferre Successoribus in dignitate, ad quos non jure hæreditatis, sed sanguinis tale jus pervenit.*cap.Grande de supplend.neglig.Prælat.Panorm.in cap.cum accessissent de constit.num.8.Felinus ibid.num.28.Cancer.variar. resol.par.13.num.22.Menoch.de præsumpt.lib.6.quæst.41.num.5.Larrea alleg.fisc. lib.2.cap.67.num.*37. ubi plures cumulat. Etenim de juribus magnorum Principum iudicandum non est ex solo usu, sed ex titulis, & fundamentis, quibus verè, & realitèr insistunt; nam prudentia duce, & justitiæ clavo non errante, nunquam in tuendis, seù vindicandis propriæ Coronæ juribus serò sapiunt Supremi Principes, & quemadmodum nefas esset præsumere, quòd Summi Pontifices hoc jus Apostolica promissione vallatum, Sabaudiæ Ducibus auferre voluerint, ità iniquissimum dicere, quòd ex non usu ab iisdem Ducibus intelligatur amissum, juxtà sententiam *Papiniani in l.neque utilem, ff.ex quib.caus.major.*

152. Nec leviùs urget adversus suppositam interpretationem incontrovertibilis usus ejusdem Pontificiæ promissionis quoad Episcopales Ecclesias, sicuti notavi supra *num.*99.& fusè tradidit *D.Eques Fallettus cit.cap.3.num.*135. quarum intuitu loquuntur Adversantes contra propriam facti conscientiam, dum etiam pendente hac Abbatialium provisionum contentione, vacantes in Principatu Pedemontano Ecclesiæ Vercellen. Albeu. Salutien. Iporedien. Montis regalis, & Augusten. non fuerunt à Sanctissimo collatæ, nisi illis respectivè personis idoneis, erga quas priùs Sua Regia Celsitudo suis literis propria manu signatis, & viva sui Ministri voce suam intentionem significaverat, & proprium consensum præstiterat: & sic impleta fuit ex utraque parte contracta à Nicolao V. aliisque Pontificibus repetita promissio circa formam servandam in provisionibus Episcopalium, & Abbatialium dignitatum, quod idem durante præmemorata quadriennali contentione excitata in Pontificatu Alexandri VII. servatum fuisse comperio; Nulla autem ratio sinit, ut in pari Pontificiæ Promissionis vinculo prævalere debeat in Abbatias offensio, & pro Episcopatibus gratia.

153. Tandem ultra ea, quæ in debilioribus terminis affert *Larrea* omninò videndus *cit.alleg.67.per tot.* illud paritèr observandum est, ea privilegia amitti non posse per non usum, & inobservantiam, quæ in vim contractus ex sequuta promissione transiverunt, sicuti occurrit in subjecta hypothesi sub illis verbis Pontificiis: *Certum facimus, & tibi promittimus. Petrus Henric. de Pontif.cap. 24.Bambergh de jur.Reg.& Imper.cap.15.Felin.in cap. novit de judic. num.3.& 12.Giurba cons.89.num.14.Alexander cons.29.collat.1. lib.1.* quod idem paritèr statuendum est, stantibus *clausulis irritantibus, & derogatoriis*, quæ leguntur amplissimis verbis conceptæ in prædictis Pontificiis Constitutionibus, publicam Ducum Sabaudiæ, & ejus subditorum securitatem respicientibus.*Cardin.de Luca de benef.discurs.76.Gonzalez ad reg.8.Cancell.gloss.1.§.2.num.9. Simoncta de reservat.qu.40.num.1.& 2.Garzias de benef.par.5.cap.1.num.4.& 17. Ludovisius decis.*

*decis.*188.*num.*6.*Crescentius decis.*4.*sub tit.de privil.Achilles de Grassis decis.*237. *Rota par.*10.*recent.decis.*361.*num.*6.*& decis.*156.*num.*1.*par.*11.super quo observantiæ puncto videndus D.Advocatus *Sardinius observat. ult. num.* 141. D. Eques,& Advocatus *Fallettus cap.*3.*usque ad fin.*præter jam tradita ab *Hercule Ranconio in sua consult.num.*10.*& seqq.*

154. Cæterum ea nunc breviloquè perstringendo, de quibus in præcedentibus latè disserui, & singulariter à *num.*1.*usque ad num.*33.*& à num.*73. *usque ad num.*97. ultra jam allegata in *Enucleat.cap.fin. per tot.* Comprehensio Principatus Pedemontani, ex quo componitur Ditio Cismontana Ducis Sabaudiæ, adeò clara, evidens, & indubitata resultat ex apertissimis verbis, & expressa mente Nicolai, aliorumque Summorum Pontificum in suis Apostolicis Promissionibus, & Indultis favore Regiæ Sabaudiæ Domus, & suorum subditorum, ut meræ fatuitati tribuendum sit, quòd post centum,& quinquaginta annos subsequuti Pontifices, incipiendo à Clemente VIII. voluerint in suis provisionibus ex falso supposito dubiæ, & obscuræ prædecessorum voluntatis declarare, & interpretari Nicolaum V. Leonem X. Clementem VII. Julium III. Gregorium XIII. non habuisse in mente, neque voluisse in verbis contractæ promissionis complecti, nisi Sabaudiam ultramontanam, sicuti distinguendo observantiam interpretativam ab observantia præscriptiva demonstravi supra à *num.*77. *usque ad num.* 104. ex quibus omnibus manifestè convincitur, minùs rectè Adversantes attentatis controventionibus,hoc speciosum observantiæ interpretativæ nomen prætexisse, ut sub ejus quæsito colore Pontificiam promissionem, in Pedemontano saltem Principatu faciliùs,& honestiùs eludere possent,nõ ignari, quòd in majores,atque inevitabiles facti, & juris absurditates inciderent, quoties velo levato præsumere vellent Sabaudiæ Duces ab anno 1595. ex voluntario non usu, seù contrario usu inducente observantiam præscriptivam à jure suo in Cismontana Provincia cecidisse.

CAPUT V. ET FINALE.

Recollectis inanibus adversùs hujusmodi Pontificia Promissa, & Indulta contentionibus, pro tempore excitatis, earumdem causa nutrici, usque nunc neglecta remedium exposcitur.

155. HUc usque discussum Jus nominandi, seù supplicandi suam originem trahens à formali, & præcisa necessitate, quam anno 1451.sibi Nicolaus V. imposuit habendi à Duce Sabaudiæ præviam, & passivam intentionem, atque absolutum consensum de personis respectivè promovendis ad omnes, & quascumque Episcopales, & Abbatiales dignitates in ejusdem *temporali dominio, ditione*, seù *statu* consistentes, sine ulla contentione permansit penès Serenissimos Sabaudiæ Duces, erga quos Leo X. & Clemens VII. contractam à Nicolao promissionem novo firmitatis robore in suis amplissimis Apostolicis litteris ad perpetuam rei memoriam specificè munìverant; Verumtamen, cùm sub Duce Caro-

Carolo III. Sabaudia ultramontana, & in Cismontana totus ferè Principatus Pedemontanus ad potentissimum Galliarum Regem vi, & armis devenissent, Summus Pontifex Julius III. Henrico Regi II. gerenti se tanquam successorem Sabaudiæ Ducum, hoc idem Jus nominandi tàm citrà, quàm ultrà montes flagitanti rescripsit sub die 20. Octobris 1550. prout ex Cardinali *Ossato* retuli supra *num.9.* in illis verbis, quæ, nunquam satis ponderata, hic denuò transcribere non piget: *Oltre questo hò ritrovata la copia d'un Breve spedito dal suddetto Papa al medesimo Rè de' 28. Ottobre 1550. per il quale non ostante che il medesimo Rè avesse fatta un'altra dichiarazione a favore della Santa Sede nel toccante i paesi della Savoja, e del Piemonte: nulladimeno pretendeva, che i Duchi suoi predecessori avessero ottenuti Indulti, de' quali esso doveva gioire. Sua Santità rispose che Sua Maestà non aveva cosa alcuna da esibire de' sudetti Indulti nel tempo di Paolo III. meno del suo, e niente di meno promette in parola di Papa per se, e suoi successori Papi, e per la Santa Sede, che se Sua Maestà proverà frà deciotto mesi, che siano stati concessi Privilegj, ed Indulti Apostolici a i suddetti Duchi, e che tali Privilegj, ed Indulti siano stati validi, ed in uso, e che a ragione di ciò il detto Rè abbia qualche diritto in riguardo de' Vescovadi, ed Abazìe de' suddetti Paesi, gli verran fatti buoni.*

156. Post hæc Summus Pontifex non nisi (ut par erat de omnibus prædictis requisitis certioratus) hoc idem Jus nominandi ipsimet Regi Henrico, tanquam Sabaudiæ Ducum successori, tàm citrà, quàm ultrà montes, & specificè in Principatu Pedemontano communicavit suis Apostolicis literis, quarum tenor, prout etiam prædicti Brevis sub die 20. Octobris 1550. licet ab Officialibus Datariæ non exhibeatur, attamen de hujus integra veritate facti plenissimè constat ex indubitatis documentis, & auctoritatibus allatis supra à *nu.* 8. *usque ad n.*23. & à Præside *Delescheraine in sua epist.*8. italici idiomatis omninò legenda.

157. Accessit huic irrefragabili declarationi, quæ sola omnem contradicendi imposterum ansam radicitùs extirpavit, ipsiusmet Pontificis amplissima hujusmodi Promissionum, & Indultorum confirmatio, & ampliatio erga prædictum Ducem Carolum III. juxtà notata supra *num.*6. & dein alia Gregorii XIII. erga Serenissimum Ducem Emanuelem-Philibertum ejusdem Caroli filium, & in Principatu successorem, de qua *in Enucleat. num.*29. *&* 30.

158. Alia dubietas emersit in Pontificatu Sixti V. cui cùm Dux Carolus-Emanuel, hujus nominis primus, exhibitis dumtaxat Nicolai literis, novum Apostolicæ firmitatis robur exposceret, respondit Pontifex, quòd juxtà consultationem habitam ab Hippolyto Cardinali Aldobrandino tunc Prodatario, aliisque duobus Cardinalibus, talis petitio subsistere nequibat, allegando eidem Duci motiva sibi ad contradicendum à prædictis Cardinalibus insinuata, videlicet, quia in prædicto Brevi Apostolico non legebantur illa verba: *ad perpetuam*, sed *ad futuram rei memoriam*, & quòd ibidem nulla fuerat facta specialis mentio de successoribus Ducis, ergà quem contracta promissio inceperat, finem epistolæ ad ipsummet inscriptæ, faciens hisce propemodum verbis: *Si farà considerare meglio; ed intanto se V. A. vorrà dir altro l'intenderemo volentieri, essendoci molto caro di dargli sodisfazione*, sicuti habetur in eadem epistola, cujus tenorem recensui *in Enucleat. num.*179.

159. Egebant sanè frivolæ illæ exceptiones majori ponderatione ad fundandam oppositæ personalitatis exceptionem, in quatunc Officiales Datariæ suum

uni-

unicum licet inermem Achillem constituerant per ea, quæ tradidi *in Enucleat. à nu.* 178. *usque ad nu.* 183. Hinc post editam ab *Antonio Bagnasacco* doctissimam super hoc puncto *consultationem*, & insimul exhibitas Leonis X. Clementis VII. Julii III. & Gregorii XIII. subsequutas constitutiones, evanuit hæc inanis umbra, quæ sola tunc excogitari potuit ad obtegendos præfulgentes hujus Pontificiæ promissionis radios; unde ipsemet Cardinalis Aldobrandinus, dein ad summum Apostolatus apicem evectus, assumpto Clementis VIII. nomine, suorum prædecessorum promissionibus, & indultis, ad perpetuam rei memoriam, novum Apostolici muniminis robur adjecit sub die 19. Junii 1595.

160. Irrepsit post hæc anno 1600. ideale illud, & inane Petri Cardinalis, tunc Nepotis regnantis, Aldobrandini commentum, ad excludendas à Pontificiis promissionibus, & indultis Abbatias Principatus Pedemontani, quod dein anno 1659. pari potentia fovit Flavius Cardinalis Chigius, & Officiales Dataria pro tempore inter secreta ministerii nobis ignota tenuerunt, si fortè beneficio, & opportunitate temporis etiam mures ferrum roderent, & exceptio alioquin omni ratione vacua, prout demonstravi à *nu.* 33. *usque ad num.* 104. eundo vires acquireret. Hinc post turbatas hoc occulto, & tetro colore limpidissimas crystallini hujus fontis aquas, ea sequuta sunt attentata, quæ licet, ut respectivè ad singula ostendi *nu.* 104. *& seqq.* satis fuerint pro conservatione Juris jam quæsiti repressa; attamen quia validiùs, & majori firmitate, juxta datam ab iisdem Pontificiis constitutionibus facultatem, oppugnari poterant, nunc ab Adversantibus tanquam acta ad inducendam observantiam interpretativam, moderationi, & patientiæ piissimorum Principum exprobrantur.

161. Vigentem nunc contentionem, veluti ex silice ignem excitavit nimiùm læsa Principis, & subditorum moderatio, dum ex attentatis inaudita festinatione, duarum Abbatiarum paucos ante dies in Pedemontio vacantium provisionibus, auferebatur eidem Principi facultas utendi Jure suo, & penès providendos, quamvis subditos, ob indicta ultra modum, & indebitis cautionibus onera nihil ferè remansisset præter vanam nominis umbram; sed torrentis impetum cohibuit, nunquam deficiens Summi Pontificis æquitas, ex qua datum fuit Ministro Sabaudiæ docere de Juribus suæ Regiæ Celsitudinis coram Eminentissimis DD. Cardinalibus Spada, & Albano, & imperatum Officialibus Dataria, ut ea quæ ipsis in contrarium occurrebant, ostenderent.

162. Videbantur documenta, Eminentissimis DD. meis exhibita, & motiva tàm in facto, quàm in Jure oretenus adducta sufficere, ut Sanctitas Sua certiorata de indubitatis suæ Regiæ Celsitudinis juribus, huic causæ proprio oraculo finem imponeret; sed dum pro hac declaratione Sabaudiæ Minister urgeret, illud à prædictis DD. Cardinalibus responsum accepit, quod in *Enucleat. nu.* 209. non silui, & iterum hic repeto, videlicet: Se, quidem post discussa merita causæ unà cum ipsismet Datariæ Defensoribus convenisse, quòd Promissio Nicolai V. & subsequuta Pontificum Indulta Jus perpetuum nominandi Sabaudiæ Ducibus præberent, sed unicam, & peremptoriam intuitu Abbatiarum, de quibus agebatur exceptionem diluendam superesse, in qua Datariæ propugnatores adhuc insistebant, asserentes hoc Jus suæ Regiæ Celsitudinis ex iisdem literis Apostolicis coarctari intra limites geographicos Sabaudiæ Provinciæ ultra montes, & nullo modo verificari posse in Principatu Pedemontano.

163. Firmato itaque puncto principali circa insitam, & inevitabilem vim, atque efficaciam Pontificiæ promissionis, prodierunt in lucem typis impressa Su-

premorum utriusque Sabaudiæ Magistratuum reddita Principi pro veritate Responsa, necnon doctissimæ latini, & italici idiomatis insignium Juris-consultorum, etiam exterorum allegationes, ex quibus Romæ vulgatis cuilibet etiam legum ignaro, hoc de quo quæritur Jus suæ Regiæ Celsitudinis satis innotuit; nec ego pro mei ingenii tenuitate, injuncti muneris partes omisi, edita *Enucleatione historico-legali*, in cujus *cap.fin.* unicum illud excitatæ restrictionis motivum perstrinxi, quod pro integra rei definitione resolvendum supererat; attamen, cùm nihilominùs Adversantes hac adhuc remora uterentur, ad sistendas vacantium Abbatiarum provisiones favore illorum, erga quos sua Regia Celsitudo, juxta formam à Pontificiis Promissionibus, & Indultis præscriptam, suam Summo Pontifici intentionem, atque consensum significavit, neque oppositæ exceptionis insubsistentia ullo efficaciori medio convinci posset, nisi ex sublata illa unica ratione, quam semper hoc jus Regiæ Sabaudiæ Domus egrè ferentes adhibuerunt, videlicet si ratio ipsa non intelligeretur, prout animadverti supra *n.* 140. Sanctitatem Suam suppliciter exoravi, ut postquàm non solùm Eminentissimi DD.Cardinales ab eadem jam deputati ad audienda, & referenda utriusque partis jura, sed etiam Sanctitas Sua pluries mihi declaraverat, nullam aliam in hac causa difficultatem remanere, nisi quòd promissa, & indulta restricta asserebantur intra limites Sabaudiæ ultramontanæ, dignaretur præcipere Officialibus Dataria, ut hujus jactatæ vanitatis fundamenta in scriptis, pro debita responsione communicanda proponerent: Hinc Sanctitatis Suæ monitis urgentibus emanarunt à Dataria editæ *facti*, & *juris Diversorum allegationes*, ad hanc restrictionem fulciendam, quarum paleas diligenter excussit *D.Eques Fallettus* in Neapolitana Curia strenuus causarum Patronus, & italico idiomate non minùs accuratè profligavit *Præses Delescheraine in suis epist.7.&* 8.

164. Mihi, ut liberè dicam, quod sentio, post lecta, & inspecta Nicolai V. aliorumque Pontificum placita, irrationabilis adeò, & à communi humanæ mentis judicio aliena visa fuit hæc inanis exceptio, ut pigeret superfluo, & inglorio labore rem jam satis *in cit.cap.fin.* meæ *Enucleationis* expunctam denuò insectari; sed ad detegendam vanæ hujus subauditionis monstruositatem, calamo parcere non potui, postquam placuit Officialibus Dataria eamdem ingenti apparatu celebrare, fictitiis declarationum, & rerum judicatarum coloribus fucatam, atque ementitis nunquàm interruptæ per centum annos observantiæ vestibus personatã.

165. Mirari sanè non desino, quomodo scribens in facto pro Dataria, post frustrà quæsitum in Pontificiæ promissionis scyrpo, imaginariæ ad Sabaudiam ultramontanam restrictionis nodum, ad effectum excludendi suam Regiam Celsitudinem à jure nominandi, seu proponendi ad Abbatiales dignitates, in Principatu Pedemontano dumtaxat existentes, hoc idem jus nominandi ex præcisa, & formali præviæ, & passivæ intentionis, atque consensus necessitate proveniens, ab ipso, ex natura adductæ exceptionis firmatum, & pluries in eodem sensu ab adhibitis pro Dataria Advocatis in suis consultationibus admissum, nec nõ jam plenè coram Eminentissimis Dominis meis Spada, & Albano discussum, & unanimiter cognitum, nunc adhuc tanquam investigandum, & resolvendum simulare præsumpserit, vana illa jactatione, quæ legitur in postremo suæ *allegationis numero*: siquidem nemo potest, nisi in Sole caligans, aut studio contradicendi, hanc veritatem in dubium revocare, dum ipsius veritatis evidentia ex solo Pontificiæ promissionis contextu manifestior ad seipsam convincendam censenda est, quàm omne id, quod ad eam persuadendam valuerint in editis allegationibus

nibus ratio, authoritas, & exemplum; quæ omnia hic repetere supervacuum existimo.

166. Cæterum hanc vim, & efficaciam nominandi in hujusmodi Pontificiis promissionibus, aut indultis, ultra jam allegata exempla Leonis X. *in Enucleat. num.* 144. Julii III. prout suprà *à n.8. usque ad n.* 18. & aliud allatum in *Enucleat. n.* 154. apertissimè probant compacta Cardinalium in Conclavi electionis Pii II. de quibus meminit *Thomassinus de benef. par. 2. lib. 2. cap. 35. nu.* 10. & in Bulla Pauli IV. quam recenset *Pinsonius tom. 2. fol. mihi* 261. prout etiam immediatè post promissionem Nicolai V. convincunt acta sub Calisto III. penes *Oderic. Raynald. in suis annal. Ecclesf. ad ann.* 1458. *tom.* 19. *nu.* 6. in quibus omnibus ex eodem motivo retinendi apud Apostolicam Sedem jus liberæ collationis in beneficiis concistorialibus, futuro Pontifici interdictum fuit, ne daretur Principibus facultas nominandi, aut præsentandi, & ne se astringeret Principibus, aut aliquibus ipsorum, aut eos certificaret, quòd nullas Ecclesias Cathedrales, aut Monasteria conferret, nisi de ipsorum beneplacito, aut voluntate; quod idem jus in Nicolai promissione, & subsequutis indultis præter jam laudatos Authores in *Enucleat. à n.* 134. *usque ad n.* 144. specialiter asseruit *Hieronymus Lippomanus*, olim Serenissimæ Reipublicæ Venetæ Legatus apud Serenissimum Emanuelem-Philibertum Sabaudiæ Ducem in sua relatione, quæ legitur typis impressa in *Thesauro politico tom. 2. cap. 29. ubi fol.* 410. *§. in horum confiniorum*, testatur hoc jus nominandi Ducibus Sabaudiæ ex antiquis privilegiis competere, & dein in iisdem terminis retulerunt *in hist. Sabaud. Botterus*, & *Lambertus Vander Burghius*, qui licèt una cum *Lippomano* loquentes de Sabaudia ultramontana, hujus Pontificiæ promissionis vim, & efficaciam apertissimè probent, tamen in aliquo non officiunt manifestæ veritati in eo, quod eadem promissio respiciat Sabaudiam cismontanam, prout demonstravi supra *num.* 94.

167. Cùm hæc nominandi facultas in Pontificiis Nicolai, aliorumque Pontificum Promissionibus, & Indultis firmiter radicata, nulla posset ratione convelli, & post hanc veritatem semel cognitam, atque probatam corruat fictitia moles decantatæ restrictionis ad Sabaudiam ultramontanam non minus absurdum, quàm improbum sit asserere, quòd aut Summi Pontifices habuerint in animo contra fidem promissionis perpetuo mansuram, hoc Jus certum, & indubitatum Sabaudiæ Ducibus quæsitum auferre, aut præsumere, quòd ipsimet Duces voluerint, seu potuerint sponte ab eodem Jure recedere; Ideo non mirum, quòd Officiales Datariæ pro tempore id præcipuè curaverint, ne unquam Nuncius Apostolicus Taurinensis, de hoc Jure nominandi à Pontificiis Promissionibus proveniente, cum Principe, aut ejus Ministris loqueretur, sed illud semper in profundo silentio sepultum obtegeret, sicuti hoc in mandatis specialiter olim habuisse comperio in suis instructionibus passim Romæ vulgatis Laurentium Campegium Episcopum Cesenatensem, qui illius Nunciaturæ ministerium exercuit ab anno 1624. usque ad annum 1627. quod idem à Cardinali Chigio mandatum fuisse Nuncio Taurinensi probat ipsiusmet Cardinalis epistola, jam relata supra *num.* 72. in illis verbis: *Avvertendo sempre di non trattare del punto dell'origine delle collazioni, se si abbiano a fare dal Sommo Pontefice liberamente, e secondo la propria coscienza, senza intenzione, e consenso veruno del Signor Duca, poiche è già stabilito, e determinato; onde non parli mai di consenso, ne riservi sopra di ciò ragione alcuna, ma solamente tratti intorno alla nuova pretensione di placitare le Bolle Apostoliche delle provisioni fatte, come sopra, liberamente da Sua Santità.*

Quod autem placuit D. Cardinali ex abundantia cordis asserere ibidem: *poiche è già stabilito, e determinato*: quoties referatur ad aliquam disceptationem super hoc puncto, tàm Romæ, quàm Taurini tunc agitatam, distat à veritate facti; nàm in illa quadriennali contentione ex iisdem documentis Datariæ de hac necessitate præcedentis intentionis, atque consensus meminisse, prout semper servatum fuerat, quoties Sabaudiæ Duces conquæsti sunt de attentatis provisionibus, contra formam à Pontificia Promissione præscriptam, quarum intuitu nullam aliam unquam vim fecerunt, nisi in jactata, sed nunquam discussa restrictione ipsius Promissionis ad Sabaudiam ultramontanam, prout constat in Pontificatu Clementis VIII. ex sæpius allegata epistola Cardinalis Aldobrandini, de qua supra *num.39. & seqq. & in Enucleat.num.235.*

168. Ex huc usque traditis constat Nicolai V. Promissionem aliorumque Pōtificum Placita præbuisse Sabaudiæ Ducibus Jus nominandi, seù supplicandi ad omnia Beneficia concistorialia, in suo *temporali Dominio* consistentia, & hanc veritatem tanquam indubitatam jam fuisse admissam ab Adversantibus coram Eminentissimis DD. meis Cardinalibus Spada, & Albano. Item manifestè patet, unicam illam exceptionem à Datariæ Officialibus oppositam, videlicet, quòd ab iisdem Indultis, & Promissionibus voluerint Summi Pontifices excludere Abbatias, seù Monasteria Principatus Pedemontani nullam habere neque facti, neque Juris subsistentiam, imò esse vanum commentum, omninò contemnendum, neque alicujus etiam in legali disciplina modicè versati ponderatione dignum. Tandem certissimum esse, quòd aliquæ provisiones attentatæ in Pontificatibus Clementis VIII. & Alexandri VII. Principe, & ejus Ministris reclamantibus, nec minimum præjudicium inferre potuerint huic indubitato suæ Regiæ Celsitudinis Juri, & multo minus aliquam observantiam interpretativam, aut præscriptivam inducere, Pontificiæ Promissionis læsivam; Quibus sic firmatis, nihil aliud superesse videtur Ministro Sabaudiæ, nisi Sanctitatem suam humiliter deprecari, ut dignetur Abbatias nunc in Pedemontio vacantes conferre illis personis idoneis, erga quas sua Regia Celsitudo, justa formam in prædicta Nicolai Promissione præscriptam, Sanctitati suæ propriam intentionem aperuit, & consensum significavit: neque enim quodlibet aliud novum Indultum obtinendum posset, aut fortius, aut apertius hoc Jus indubitatum suæ Regiæ Celsitudinis asserere: Siquidem formalis, & præcisa necessitas, quam Nicolaus, & subsequuti Pontifices in vim contractæ Promissionis sibi imposuerunt habendi præcedentem, & passivam intentionem, atque consensum à Sabaudiæ Ducibus circa personas idoneas de Episcopatibus, & Abbatiis vacantibus providendas, non solùm continet in se implicitum Jus nominandi, seù præsentandi, sed præbet facultatem activam iisdem Ducibus pro designatione, & electione personæ providendæ, magis amplam, & favorabilem, quàm sit Jus illud nominationis, seù præsentationis, à Jure canonico certis legibus circumscriptum, & variis casibus obnoxium, prout observatum fuit supra *num.* 21. & demonstravi *in Enucleat. nu.* 128. & *seqq.*

169. Multo minus hoc novum Indultum peti debet per modum declarationis in ordine ad comprehensionem Pedemontanæ Regionis, postquàm Nicolaus, cæterique Pontifices, expressis verbis in suis Promissionibus, & Indultis complecti voluerunt favore Ducum Sabaudiæ omnes Episcopatus, & Abbatias, in *Districtu sui temporalis Dominii*, seù in eorundem Principum *Statu, & Ditione* consistentes, alienigenis, & exteris dumtaxat exclusis; nam id aliud non esset,

quàm

quàm multiplicando entia sine necessitate, inutilia, & otiosa verba à Summo Pontifice requirere, in quibus omnes Provinciæ, & dignitates Regiæ Sabaudiæ Domus nominatim describerentur contra latini sermonis venustatem, & consuetum in similibus Indultis literarum Apostolicarum stylum, ab hac verborum prolixitate alienum, cujus in hac eadem hypothesi notabile præbet exemplum Constitutio Sixti IV. de qua supra *nu.* 2. ubi quamvis Regia Mater, & Tutrix Serenissimi Philiberti Sabaudiæ Ducis in suis precibus exposuisset pro omnibus Clericis, & beneficiis existentibus in *Ducatu, Districtu, Ditione, Comitatibus, Terris, Locis*, & aliis *Dominiis* Sabaudiæ ultra, & citramontanis, dominio ipsius Ducis mediatè, vel immediatè subjectis: Attamen Summus Pontifex in parte dispositiva, supplicantis quidem precibus indulsit, sed Pontificium loquendi morem induens, adhibuit illa tantum generalia, & indefinita verba *Ducatus*, *Ditionis*, *&* *Dominii*.

170. Nihil sanè hujusmodi Promissionibus, & Indultis addendum superest, tam quoad ipsorum vim, & efficaciam, quàm amplitudinem, & extensionem; nam ritè, & rectè perpensa, afferri quidem possunt in exemplum, cæteris Concordatis, & Indultis erga Supremos Principes à Sede Apostolica emanatis, non autem validioribus exemplis comprobari. Hoc unum dumtaxat in illa parte, quæ in Jure jam quæsito conservando consistit, juxta distinctionē *legis finalis*, & ibi *Glossa in verb. in conservando, ff. de leg.* exoptari posse videtur, videlicet, quòd Officiales Datariæ in Bullis, quas instante proviso expedire solent, post designatā à Principe personam providendam, & subsequutum erga eandem personam Pontificis placitum, mentionem facere teneantur de præcedenti Suæ Regiæ Celsitudinis intentione, atque consensu, seù ipsius prævia nominatione, vel supplicatione: Etenim, quamvis extrinseca illa, & relativa post impletam à Pontifice Promissionem in literis dein expeditis expressio non augeat indubitatum *Jus* Principis, neque rei anteà gestæ veritatem imminuat, sicuti in puncto loquentes de hoc Jure nominandi, Sabaudiæ Ducibus quæsito, animadverterunt *Cardinalis Ossatus epist.* 301. *Ludovicus Thomassinus de benef. tom.* 1. *part.* 2. *lib.* 2. *cap.* 40. *num.* 11. *Pinsonius de regal. tom.* 1. *cap.* 14. *num.* 10. *&* 41. atque fusiùs *tom.* 2. *à fol. mihi* 941. *usq; ad fol.* 999. *Joannes Corrasius in specim. Jur. tom.* 2. *fol.* 215. *Lubinus de ben. f. franc. tom.* 2. *in notand. super nominat. fol. mihi* 459. *§. hoc idem*, & ego fusè demonstravi supra *num.* 114. & *num.* 139. ultra jam tradita *in Enuncleat. num.* 207. Nihilominùs hujus relativæ expressionis omissio, cui in hac præ cæteris antiquiori promissione nondum contrarius Datariæ stylus dedit initium, & frequentes per centum, & quinquaginta annos aliorum Summorum Pontificum renovationes, omnem cavillandi prætextum adimebant, hanc tamen cētum ab hinc annis viam aperuit, ut Officiales Datariæ hujusmodi provisionum Pontificiarum qualitatem, & modum ab earumdem Bullarum expresso tenore metientes, cùm de præambula veritate facti, ex ipsismet literis expeditis convinci nequeant, turbare limpidissimas hujus crystallinæ promissionis aquas quandoque præsumpserint, unde dum ipsis hoc Jus nominandi Ducum Sabaudiæ ad Beneficia consistorialia, in sua *Ditione* consistentia, citra manifestam injuriam, evidentem absurditatem in sua substantia, & parte essentiali oppugnare non liceit, hoc unum dumtaxat molliti sunt, ut Pedemontani Principatus Abbatias à Pontificia Promissione subducerent, quod, quo Jure impellente Petrus Cardinalis Aldobrandinus, primo loco tentaverit, & dein ad commodum Cardinalium Nepotum in Alexandri VII. Pontificatu Datariæ Officiales magis enixè curaverint, manifestum

efficit

efficit hodie renovata contentio,in qua ex incomparabili Summi Pontificis benignitate datum est,ut tandem Contradicentes velo levato, hujus sibi à suis prædecessoribus traditæ vanitatis rationes exhiberent,quæ hujus idealis subauditionis insubsistentiam manifestè convincunt.

171. Hac rei veritate cognita,ambigendum non est, quòd Sanctitas Sua non dignetur Abbatias nunc in Pedemontio vacantes personis idoneis à Principe designatis conferre; Neque enim Deo juvante in eo statu versamur,ut Sua Regia Celsitudo induci debeat ad consentiendum,ut ex quinque Abbatiis vacantibus,duæ Cardinalium Nepotum commodo cedant,prout aliàs hujusmet controversiæ probavit eventus,sed quia ista provisio non evellet radicitùs causam, itaut in posterum eadem contentio non reviviscat, quoties Sanctitas Sua,non dignetur declarare,ut quemadmodum certissimum est,neque ullus unquam in dubium revocavit,quòd Nicolai V. Promissio,à quinque Pontificibus renovata, & ampliata favore Ducum Sabaudiæ importet saltem implicitum,& virtuale,Jus nominandi ad omnes,& quascumque dignitates Archiepiscopales,Episcopales,& Abbatiales,*in Districtu sui temporalis Dominii* consistentes, prout etiam ad quatuor illa minora Beneficia ibidem expressa, ita teneantur Officiales Datariæ in literis, quæ pro hujusmodi dignitatibus, & beneficiis expediuntur hanc veritatem profiteri,in qua re Sabaudiæ Minister non insisteret, nisi insimul Catholica fides Pontificatum æternum, & humana conditio Pontifices mortales ostenderent.

172. Supervacua omninò foret ista flagitatio, quotiès innata Sabaudiæ Ducibus pietas, & singulare erga Summos Pontifices, atque Sedem Apostolicam obsequium,quoquomodo non obstarent in illis etiam remediis,& præcautionibus adhibendis,quæ ad exigendam, & tuendam contractæ promissionis integram observantiam ab ipsismet Pontificiis Constitutionibus acceperunt, in quibus non tam Principi,quàm subditis datum est,ut cuilibet attentatæ contraventioni citra ullum censuræ periculum firmiter resistere valeant, aut in illis removendis inhærere,quæ quamvis apertè non infringant, tamen non sine Regii juris præjudicio, & subditorum detrimento datæ fidei implementum eludunt; siquidem Mediolanenses freti quodam indulto ipsiusmet Pontificis Nicolai V. de quo memini *in Enucleat. num.* 107. atque Veneti,Siculi,& Lucenses,atque ubicumque plus valent boni mores, quàm alibi optimæ leges necessarium existimarunt, ne Pontificiæ concessiones arcendi ab omnibus beneficiis Ecclesiasticis alienigenas, aut invisos sine subsequuto Principis placito turbarentur, tot præcautionibus uti,inter quas nec spolia beneficiatorum, nec beneficiorum vacantium fructus Reverendæ Cameræ cedunt; nam quælibet privilegia, & multò magis promissa nequeunt etiam per indirectùm subverti, aut violari. *cap. quantò amplius 26.de privileg.* explorati autem juris est, quòd concesso fine,censentur etiam concessa omnia media,per quæ devenitur ad finem, & sine quibus facilè finis ipse transvertitur. *cap. prudentiam*, *§. si verò*,ubi *Canonistæ de offic. delegat. l.*1.*& ibi communiter Repetent.ff.de jurisdict.omn.Judic.*

173. Glorientur inclyti Sabaudiæ Duces, quòd Apostolica Sedes, & Reverenda Camera in Principatu Pedemontano gaudeant omnibus prærogativis, quibus simul junctis,in nulla ex Provinciis, & Regionibus Catholicis fruuntur,prout facti permanentis veritas ostendit, quam facilè foret à partium enumeratione referre. Non habet hæc *Augusta* ex *Saxonum Cæsarum progenie Domus*, tot insignium meritorum intuitu,quibus post adeptum Sabaudiæ Princi-

ci-

cipatum,continuato *septem seculorum* spatio Summos Pontifices coluit, pretiosiorem hac promissione retributionem,in qua Nicolaus V.necessitate ipsa in præmium versa, & quinque subsequuti Pontifices illam perpetuam legem sibi ipsis imposuerunt,ut omnes, & quoscumque Archiepiscopatus, Episcopatus, & Abbatias, in *districtu* sui *temporalis dominii* consistentes,prout quatuor alia Beneficia ibidem expressa non providerent,nisi de personis, erga quas haberent præcedentem Ducis *intentionem*, atque *consensum*; Cætera verò minora beneficia Cancellariæ regulis obnoxia,& liberæ SummorumPontificum dispositioni relicta sunt;nam conventa alienigenarum exclusio libertatem collationis minimè lædit, existimarunt Princeps,& Magistratus bonam fidem, & facta magis, quàm verba insequentes, satis in tuto positam huius Pontificiæ promissionis observantiam, quoties persona à Principe Summo Pontifici priùs designata,vacantem Episcopatum, aut Abbatiam,effectivè,& realiter obtineret,& id dumtaxat respexerunt, ut ante captam à provisis possessionem quoquomodo liqueret ex actis coram se faciendis,quòd provisio sequuta fuisset ad præcedentem Ducis *nominationem*; unde à principio cadentis nunc seculi, in quo cœperunt Officiales Datariæ hanc promissionem intuitu Abbatiarum Pedemontanæ Regionis adversis oculis introspicere,tunc dumtaxat conquæsti sunt, quoties contigit, contrarias Pontificiæ promissioni provisiones attentari.

174. Cùm itaque experientia jam satis docuerit, prædictam in Bullis omissionem dedisse Contradicentibus ansam, nec in posterum defecturam, excitandi aereos vapores, ad obtegendam Pontificiam promissionem, quamvis meridiana luce clariorem: idcircò hæc expressio relativa saltem ad præcedentem Ducis supplicationem, facienda in iisdem Bullis expetitur, quam nisi studio contradicendi abnuere nequeunt Officiales Datariæ, dum passim in Bullis, quas expediunt, omnium Abbatiarum existentium in Gallia Belgica, & Comitatu Burgundiæ, mentionem faciunt de præcedenti illorum Principum supplicatione, qui jus suum ab indulto essentialiter, in nihilo discrepante à Pontificia erga Sabaudiæ Duces promissione metiuntur,de quo *in Enucleat.num.*144. *&* 145. quod idem non controvertunt intuitu beneficiorum Consistorialium *Brixiæ*, aliarumque Regionum,in quibus Rex Christianissimus hoc eodem jure utitur, sibi communicato à Sabaudiæ Duce,prout tradidi supra *num.* 44. *& in Enucleat. num.*154. nisi malint,quod de præcedenti Suæ Regiæ Celsitudinis consensu convinci possint ex iisdem precibus in forma signandi,quæ Summo Pontifici subscribendæ ab ipsismet Officialibus exhibentur, sicuti quotidiè fit intuitu Cardinalium pro verificatione indulti,quo sub titulo prævii consensus gaudent, ad nominandas personas providendas de beneficiis vacantibus per obitum suorum familiarium.

175. Ita propemodũ in Regno Galliæ,posteri cautiores effecti, consensum Regis pro dilectionibus Episcopatuum, in Bullis Pontificiis olim neglectum adscribi obtinuerunt,ne quis superesset cavillandi locus, prout notat *Petrus de Marca de concord.Sacerd.& Imper.lib.*4.*cap.*13.*num.*5.neque ulli unquam Supremo Principi,jus aliquod ad nominandum, seù ad proponendum habenti negatum fuit, ad proprii juris probationem, quòd in Bullis fiat aliqua mentio de præcedenti supplicatione,aut nominatione; unde omnis æquitas, & justitia postulat,ne ista cautio in hoc *certissimo*, & *indubitato* Suæ Regiæ Celsitudinis ad *nominandum jure* deficiat,sicuti Minister Sabaudiæ Sanctitatem suam humillimè deprecatur.

FINIS.

OSSERVAZIONI
D I
JACOMO SARDINI
NOBILE DI LUCCA,
Ed Avvocato in Roma,
Sopra l'Indulto da Nicolò V. conceduto alla Regal CASA DI SAVOJA per la provista delle Dignità Concistoriali:

Distese in una Lettera indirizzata

ALL' ALTEZZA REGALE
DEL SERENISSIMO
DUCA DI SAVOJA.
EDIZIONE SECONDA.

NEL cIↄIↄccx.
CON LICENZA DE' SUPERIORI.

OSSERVAZIONI
DI JACOMO SARDINI.
ALTEZZA REGALE.

1. IACCHÈ le parole, ancorchè destinate all' uso di comunicar trà gli Uomini i concetti delle menti umane, e per far sì, che vivino ne' Posteri le volontà medesime de' Predecessori: non però sono sempre loro, che ci fanno giungere, senz'altra necessaria riflessione, alla vera intelligenza di quelle, che noi troviamo antichissime disposizioni, quali talvolta meglio intender si possono col mezzo d'alcune osservazioni, che servono appunto, conforme noi vediamo servir l'uso della luce, alla tanto necessaria distinzione di tutte le cose materiali.

2. Quindi è, che se pur dubbie si pretendono, e d'interpetrazione bisognevoli le per altro chiarissime parole, che usate leggonsi da Nicolò V. Sommo Pontefice nel di lui Breve, col quale a favore di cotesta sua Casa Regale, considerata allora nella persona del Duca Ludovico (Figlio di quel gloriosissimo Amedeo Duca del Chiables, e d'Agosta, che già Conte, e poi primo Duca di Savoja, e Principe del Piemonte, amò meglio con la fatta Rinunzia del Ponteficato a favore dell'istesso Nicolò, restituire la tranquillità alla Chiesa, che regnar *Felice* sopra dell'uno, e dell'altro Trono) obbligar volle se stesso, e i di lui futuri successori a dovere in ogni, e qualunque collazione delle Dignità Concistoriali ricercar prima l'intenzione, e consenso del regnante Duca: come pure, a non poter giàmai per alcun tempo conferire i Beneficii, e Dignità inferiori ad altri, che a quelli stati fossero a cotesta sua Regal Casa grati, e ben' affetti: e ciò, ad effetto d'assicurar per sempre cotesto felicissimo Dominio da qualunque possibile molestia, che avessegli potuto cagionare la sempre a i Principati dannosa diffidenza trà il Sacerdozio, e l'Imperio, a cagione di qualunque Ecclesiastico, stato fosse di qualche Dignità suprema provveduto dentro i limiti di cotesto Stato, giusta al tenore del predetto Breve. ivi: *Etsi ex paternæ charitatis affectu quorumlibet statui pacifico, & tranquillo in votivis confovendo profectibus assiduæ sollicitudinis curam libenter intendimus; congruit tamen Nos Catholicos Principes, Nobis, & Apostolicæ Sedi devotos, quò id à Nobis sincerè requiritur propensioribus favoribus prosequi, ne Status sui dispendia subeant, & quavis ipsos conturbet adversitas intestina; Hinc est, quòd quamvis Sedis prædictæ providentia circumspecta actus suos sub eo semper dirigat rationis moderamine, ne in cujusquam protendantur præjudicium, vel offensam: Nihilominus Dilectum Filium Nobilem Virum Ludovicum Ducem Sabaudiæ, qui uti Catholicum decet Principem, Nobis, & dictæ Sedi plenè assurgens, obedientiæ debito pro suæ devotionis affectu à Nobis attolli meruit, favore benevolentiæ specialis, eo considerationis nostræ re-*

spectu prosequi volentes, quo firma fiducia omnem sibi tollit suspicionis causam, ne ex promotione quorumvis ad quarumcumque Ecclesiarum, vel Monasteriorum infrà districtum sui temporalis Dominii consistentium regimina, seù provisionibus quibuslibet de quibusvis Dignitatibus dispositioni nostræ reservatis, ibidem consistentibus, quibuscumque personis, per nos faciendis sui Status succedat dispendium, aut alia quævis adversitas intestina: præfatum Ducem harum serie certum reddimus, & sibi promittimus, quòd Ipso, & Dominio hujusmodi, in integritate dictæ obedientiæ persistentibus, ad quarumcumque Metropolitanarum, vel aliarum Cathedralium earundem regimina, aut Dignitates Abbatiales infrà districtum prædictum, neminem præficiemus, seù illis de quorumcumque personis non providebimus, nisi habitis priùs per nos intentione, & consensu ipsius Ducis de Personis idoneis ad hujusmodi regimina, seù Dignitates promovendis, vel de quarum personis tales provisiones fuerint faciendæ; De aliis verò Dignitatibus, videlicet post Pontificales majoribus, & Prioratibus Conventualibus, ac aliàs dispositioni nostræ generaliter reservatis in Districtu præfato, Personis providebimus idoneis, non nisi fuerint de locis Ditionis ipsius Ducis, aut sibi gratæ, vel acceptæ de aliis locis oriundæ. Præterea Prioratus Tallueriarum, Ripaliæ, & Novalitii, ac Præposituram Montis-jovis, quæ in confinibus hujusmodi Dominiorum consistunt, si, & cùm illos vacare contigerit, nulli conferemus, nisi similiter priùs ab ipso Duce ejus intentione habita de Personis, quibus fuerint conferendi. Gratias autem expectativas, & speciales reservationes quaslibet cum quibusvis, quæ ex illis descendunt providendi mandatis in districtu prædicto personis dumtaxat, quæ locorum ejusdem districtus alienigenæ, vel extraneæ non fuissent, nisi fortassis ejusdem Ducis consensus aliis personis super hujusmodi Gratiis obtinendis suffragetur, concedemus. Quòd si fortassis ex importunitate petentium, aut per præoccupationem, seù aliàs inadvertenter per nos contrà præmissa quasvis provisiones, præfectiones, & collationes fieri, aut aliàs cuicumque concedi contigerit, Authoritate Apostolica, earumdem præsentium tenore statuimus, declaramus, & decernimus ea omnia, utpotè præter, & contrà mentem nostram à Nobis extorta, &c. nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam nostræ promissionis, statuti, declarationis, & constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire, &c.

3. Quando pur, dico, dubbie si pretendino queste per altro apertissime parole. ivi: *Nisi habitis priùs per nos intentione, & consensu, &c.* come che siano, non meno adattabili a quel consenso, che susseguir deve per modo d'un puro, e semplice consenso, o sia consiglio, alla già fatta libera collazione dalla Santa Sede, e che pur anco supplire, e presuppor si puole, sempre, e quando sia senza giusta causa denegato, che a quel consenso autoritativo, che pretender deve la collazione da farsi a tenore del medesimo consenso, onde equivale: e se bene non è l'istesso, è però quasi del tutto simile, nella sostanza, e nell'effetto ad una equipollente nomina, ed in se racchiude effettivamente il concorso di quella autorità assoluta, che dar dee principio all' atto della collazione, e perchè totalmente liberò giammai soggiace all'esame di giusta, o ingiusta causa.

4. Pare a me, che adequatamente toglier si possa una tale dubbietà supposta, con la ponderazione d'alcune più precise, e particolari osservazioni, e far così palese, che desideroso Nicolò V. di rendersi grazioso al possibile verso la descendenza, Principato, e Dominio d'una Casa tanto sua benemerita, e della Santa

Sede,

Sede, volle effettivamente gratificarla, e non eluderla, con niente concederle, quando era sua mente di tutto darle; e di fatto delusa averebbela con darle un del tutto superfluo Privilegio, se avesse inteso di voler solo nelle future collazioni delle Dignità Concistoriali quel consenso posteriore, che di sua natura si risolve in un puro, e semplice consenso, o sia consiglio, e che nel caso solamente d'una giusta propalata causa, induce l'obbligo di seguitarlo.

OSSERVAZIONE PRIMA.

5. LA prima dunque dell'osservazioni, che ben parmi condur ci possa a farci giunger a quella, che noi dar dobbiamo, vera, e propria intelligenza al suddetto Breve, si è, che quì si tratta di dover intender, ed interpetrare un Privilegio, o sia straordinario Indulto, che vale a dire una Disposizione, di cui è la naturale essenza di trasferire nel Privilegiato una facoltà nuova, che in niun conto al medesimo per prima competeva; *Neque enim privilegia aliquibus concederentur, si præter generalem legem nulli aliquid speciale indulgeretur*, dice il Canone. (*a*) E se veramente il Privilegio non facesse quest' effetto di trasferire nel Privilegiato una facoltà nuova, ed esorbitante in tutto, o in parte della disposizione di Ragion comune, non sarebbe effettivamente Privilegio: *specialitatem aliquam requiri in omnibus privilegiis, &c. quòd si nihil prorsùs speciale appareat, tunc dicendum erit non esse propriè privilegia*, dice il Vagnaracchio. (*b*) Diversificando in questo essenzialmente il Privilegio, che si concede a chi non hà facoltà nativa sopra la cosa nel Privilegio a lui sottoposta, dall'ordinario Indulto solito concedersi appunto dalla Santa Sede agli ordinarii Collatori; poichè l'Indulto nulla dà di nuovo all'Indultario, a cui serve solo, perchè sia tolto quell'ostacolo, che impedimento porta all'esercizio libero di quella, che a lui compete facoltà nativa; ove che il Privilegio infonde essenzialmente nel Privilegiato una facoltà, che è in lui del tutto nuova: *Quoad institutum nostrum inter Privilegium, & Indultum, istam esse differentiam arbitror, quòd Privilegium sit facultas conferendi, & disponendi de Beneficiis concessa illi, qui Ordinarius non est, &c. ideòque Privilegium sit propria, & nova contrà communis juris regulas specialis concessio; Indultum autem sit remotio obstaculi, nam per Indulta nihil de novo conceditur, sed dumtaxat impedimentum, & obstaculum removetur*: è dottrina del Gonzalez: (*c*) e per questo l'etimologia sua prende il Privilegio da quella, che costituisce privata legge in favore del Privilegiato: *Privilegium ex communi DD. definiri potest lex privata speciale aliquid concedens; distinguitur ab aliis ll. nam aliæ constituunt jus publicum; Privilegium verò concedit jus privatum*: (*d*) Dal che risulta non doversi sì fattamente intendere

(a) *Can. fin. cauf. 25. qu. 1. circ. fin. cap. Privilegia dist. 3. text. in l. jus singulare, ff. de leg. & in l. privilegia, ff. de reg. jur. Rebuff. in prax. benefic. tit. de different. inter privileg. rescript. & mand. nu. 3. Honor. in summ. Decretal. lib. 5. tit. 33. num. 1. Gonzal. ad Reg. Cancell. 8. gloss. 35. num. 5.*

(b) *P. Wagnarach. in comment. Sac. Canon. lib. 5. tit. 33. not. 2.*

(c) *Gonzal. ad Reg. Cancell. d. gloss. 35. à num. 10. & seqq.*

(d) *P. Wagnarach. d. tit. 33. in princ. Honor. in d. tit. 33. in prin. ibi: Privilegiū propriè est quando aliquid conceditur contrà jura, & dicitur quasi privata lex. Gonzal. in d. gloss. 35. num. 5. Rebuff. d. num. 3. & alibi passim.*

dere le parole usate da chi hà inteso di concedere, e trasferire nel Privilegiato questa facoltà nuova, di modo che restino senz'operazione alcuna: (e)

6. E sea questo attendesi generalmente per l'intelligenza d'ogni, e qualunque conceduto Privilegio, devesi molto più osservare nel presente caso, nel quale il Privilegio preceduto trovasi da quella espressione, che per un'anno avanti in occasione d'un'altro cōceduto Privilegio fatta aveva Nicolò V. al Duca Ludovico, della in se stesso riconosciuta antidorale obbligazione verso della di lui Persona, Dominio, e Casa, per la rinunzia fattagli del Pontificato dal di lui Padre: *Postquam accepimus*, dice egli, *bo. mem. Amedeum primum, Cardinalem Episcopum Sabinensem, sicut Altissimo placuit, debitum naturæ persolvisse, intenti cogitamus merita sua omni amplitudine prosequi favorum. Talem enim se ad unionem, & pacificationem Ecclesiæ in oculis nostris, & omnium Christifidelium exhibuit, ut quidquid nobis factu possibile viderimus, suæ recordationi, ac bonori, ac utilitati Dilecti Filii Nobilis Viri Ludovici Ducis Sabaudiæ ejus nati, ac ipsorum illustri Domui libenter tribuamus.* (f)

7. Sicchè, se abbiamo da questa pienissima espressione, quale avesse animo Nicolò V. di gratificar al possibile il Duca Ludovico per gli meriti del Duca Amedeo, come da quelle parole: *Intenti cogitamus merita sua omni amplitudine prosequi favorum*: E se per questo dichiarato si era di voler sempre far tutto ciò, che stava in sua mano toccante l'utile di questa Regal Casa, *ut quidquid Nobis factu possibile viderimus suæ recordationi, ac bonori, & utilitati Dilecti Filii Nobilis Viri Ludovici Ducis Sabaudiæ, ejus nati, ac ipsorum Illustri Domui libenter tribuamus, &c.* necessitati siamo per certo a dire sì fattamente doversi intendere il predetto Privilegio, di modo che corrisponder possa, e rendersi uniforme alla mente d'un tanto grato, ed obbligato Concessore; e così produrre ogni ampiezza di favore, e quell' utilità pingue, che vediamo aver egli in se stessa concepita: e questo con dar al Privilegio una latissima interpetrazione, quale appunto dar si deve ad ogni riportato Privilegio dalla beneficenza del Principe supremo, secondo la disposizione di Ragion comune. (g)

OSSERVAZIONE SECONDA.

8. PRemessa questa prima, e del tutto necessaria osservazione, fà pur d'uopo di passar alla seconda: e trattandosi di dovere legittimamente intendere, e con modo operativo un Privilegio nel 1451. e così nel decimo quinto secolo della nostra Chiesa ad un laico Principato conceduto dalla suprema autorità Apostolica: è quivi assolutamente necessario d'osservare quale usar potessero facoltà

(e) *Cap. si Papa De Privileg. in 6. & in leg. 1. in fin. Cod. de secund. nupt. Jas. in l. si quis posthumor, §. si filium num. 40. ff. de liber. & posthum. Natt. cons. 662. nu. 5. ubi quòd in Privilegiis, & Contractibus verba debent intelligi cum misterio aliquod operandi. Paris. cons. 64. num. 17. & cons. 106. nu. 51. vol. 1. Menoch. cons. 19. num. 8. alius Cravett. cons. 272. num. 7. & cons. 249. nu. 3. dicit hoc procedere etiam in dispositione odiosa. Kloch. cons. 15. num. 46. & 47.*

(f) *Guischenon. Histoire Genealog. de la Royale Maison de Savoye lib. 6. tom. 3. fol. mibi 341.*

(g) *Alex. cons. 193. nu. 2. vol. 2. Dec. cons. 413. nu. 6. Roland. à Vall. cons. 2. n. 11. lib. 1. Tap. de constit. Princ. in rubr. cap. 7. num. 4. Kloch. cons. 37. num. 20. vol. 1.*

coltà nativa per loro stessi i Sovrani circa la provista delle Dignità supreme, dette in oggi Dignità Concistoriali, attesa la fin d'allora osservata disciplina, e le già state per tutti egualmente pubblicate Canoniche Disposizioni; e questo perchè data una tal'osservazione, sarà ben facile il distinguere qual produr debba effetto il come sopra riferito Privilegio, che costituir deve, come si è detto, nel Privilegiato una facoltà speciale, ed in lui del tutto nuova, e diversa totalmente dalla già posseduta facoltà nativa, e comune a tutti, a tenore di quelle Canoniche Disposizioni, che per tutti costituiscono un jus comune.

9. E quivi per istabilire, che fino dal bel principio della nostra nascente Chiesa stato sia sempre lecito a' Magistrati, e Principi dar quello, che noi diciamo consenso posteriore alle già fatte proviste delle Dignità Concistoriali, sicchè possa dirsi esser in loro stata riconosciuta per consentimento universale della Chiesa, come innata la sempre esercitata facoltà di rigettare, e non ammettere in ciaschedun Dominio ogni Ecclesiastico non grato, e poco loro ben'affetto.

10. Forse non sarebbe nè del tutto superfluo, nè meno illecito il richiamar alla memoria, e ponderar tutto quello, che dagli Scrittori praticato narrasi nell'una Chiesa Orientale, ed altra d'Occidente, tanto ne' primi cinque secoli, quanto negl'intermedii sesto, settimo, ottavo, nono, decimo, undecimo, e duodecimo, per così far vedere, come le dignità supreme sonosi effettivamente sempre provvedute col mezzo bensì d'una libera elezzione, che si faceva principalmente da i Vescovi Comprovinciali, e dal Clero, ma che però vi concorreva il Popolo, e vi prestavano il di loro posterior consenso i Magistrati, (*h*) de' quali molto più curavasi l'assenso di quello, che in considerazione s'avesse il tumultuario concorso della Plebe. *Illud jam observatum fuit non semel Pontificibus ipsis Romanis, & Sanctissimis Episcopis placuisse, ut Nobilium, & Magistratuum ratio potior haberetur, quàm Plebis*, sicome dice il Tommasino: (*i*) E sopra tutti poi quello prevaleva, che davano tacito, o pure espresso posterior consenso all'elezzioni i Principi considerati in questi, come Capi dell'istesso Popolo. (*k*)

11. Rammentar potrebbesi l'operato da S. Gregorio Magno al Ponteficato assunto nel 590. e così verso il fine del sesto secolo, in ordine alle due Chiese di Napoli, e Palermo, e quivi dimostrare come consideratasi da questo Santissimo Pontefice qual vi fosse necessità d'eleggere uno veramente degno di tanto ministero: e dubitando forse, che tal' idoneo ritrovar non si potesse nell' uno, ed altro Clero, per non vulnerare in modo alcuno quel Dritto d'elezzione, che competeva al Clero, ed alla quale prestava posteriormente il suo consenso il Popolo, e che la sua perfezzione riceveva dal consenso de' Nobili, e de' Magistrati, e Principi, nulla operar volle da per se stesso, ma bensì scrisse al Duca di Capoa, e di Campagna, ed al Clero, e Popolo in Palermo, che se mancata fosse loro una tal persona idonea, potevano questa ritrovare in Roma, e che però quivi si trasferissero ad eleggerla: (*l*) dal che ben chiaro ne risulta qual fosse mente di sì S. gran Pontefice di conservar sempre la libertà nell' elezzione, e quel jus nativo, che avevano i Magistrati, e' Principi di dover dare agli Eletti la di loro tacita, o pur espressa approvazione.

12. Po-

(h) *Doviat. specimen. jur. Eccles. in præfat. cap. 2. num. 1.*
(i) *Tomasin. de Benefic. par. 2. lib. 2. cap. 6. in princ.*
(k) *Doviat. d. cap. 2. num. 2. Tomasin. d. lib. 2. cap. 21. num. 5.*
(l) *Epist. D. Gregor. lib. 2. epist. 15. & epist. 35. & lib. 11. epist. 14.*

12. Potrebbesi pur anche addurre, che quello, che a principio praticavasi in vigore di questa stata sempre inviolabile antichissima osservanza, fù poi nella Francia stabilito per formal Costituzione pubblicata nel Concilio (m) d'Orleans, e così espressamente decretato, che i Vescovi non altrimenti s'eleggessero dal Clero, e Popolo, che col consenso Regio. *Nulli Episcopatum præmiis, aut comparatione, liceat adipisci, sed cum voluntate Regis, juxtà electionem Cleri, ac Plebis, sicuti in antiquis Canonibus tenetur scriptum à Metropolitano, vel quem in vice sua præmiserit, cùm Comprovincialibus Pontifex consacretur*; Di modo che quivi tant' oltre avanzata s'era l'autorità Regia in vigore di questa Conciliar Disposizione, che fù poi bisogno di reprimerla ne' due successivamente convocati Concilii Terzo, (n) e quinto (o) di Parigi; Anzi che pubblicata avendo Clotario II. nel 589. assunto al Trono, una sua prammatica, disponendo in essa, che l'elezzione far si dovesse dal Clero, e dal Popolo, con questo però, che l'Eletto *Per ordinationem Principis ordinaretur, &c.* (p) riconosciutosi qual ne risultava pregiudizio alla sempre stata libera elezzione, fù la Prammatica abolita nel Concilio (q) convocato in Rems sotto Dagaberto I. successo al Regno nel 628. riserbatosi però pur anco a i Monarchi degli Eletti la dovuta necessaria approvazione, e la facoltà di poter talvolta farsi, che i da loro raccomandati preferiti fossero nell'elezzione. (r)

13. L'istesso dimostrar potrebbesi nella Spagna praticato, ove sotto il Regno di Reccardo nel 589. regnante Rè de' Visigoti, fù nel Concilio di Barcellona, così per legge stabilito: (s) *Nulli liceat, prætermisso Canonum præfixo tempore, aut per Sacra Regalia, aut per consensionem Cleri, vel Plebis, vel per electionem, assensionemque, Pontificum ad summum Sacerdotium aspirare, vel provehi, &c.* E saria cosa notabile il considerare, come in questo Regno fino d'allora competesse alla sola autorità Regia, de' Vescovi la nomina, secondo il testimonio, che di ciò ne rendono il duodecimo Concilio di Toledo, e la Costituzione d'Eruigio pur allora dominante Rè de' Visigoti: (t) Anzi la potestà di poter deporre, e dare a' Prelati gli Economi, ed Amministratori, giusta la disposizione del decimo sesto Concilio di Toledo convocato al tempo d'Egira nel 687. asceso al Trono, *eodem tempore, quo ille à loci sui propulsus fuerit officio, specioliter à Principe eligatur, &c.* dice il Canone: (u) e molti sono gli esempj, che di ciò riferisce il Tommasino, praticati specialmente con le due Chiese tanto riguardevoli di Siviglia, e di Toledo.

14. Facile sarebbe il quivi aggiungere l'esempio degli altri Regni, e rammentar potrebbesi pur l'uso d'un tal Diritto conservato per tutta l'Africa, di modo

(m) *Can.* 10. & 11. *Doviat. specimen. jur. in præfat. cap. 2. num. 2. vers. at postquam circ. med.*

(n) *Can.* 8.

(o) *Can.* 18.

(p) *Tomasin. d. part. 2. lib. 2. cap.* 10. *num.* 12. & 13.

(q) *Can.* 25. & *Tomasin. d. cap.* 10. *num.* 14.

(r) *Tomasin. d. lib. 2. cap.* 13. *per tot.*

(s) *Can.* 3. *Tomasin. d. cap.* 10. *num.* 17. & *cap.* 15. *per tot.*

(t) *Can.* 6. & *Tomasin. d. lib. 2. d. cap.* 15. *à n.* 3. & *seqq.* & *præsertim nu.* 5. *vers. porro, &c. Doviat. in præfat. d. cap. 2. num. 3. in fin.*

(u) *Can.* 2. & *Tomasin. d. lib. 2. d. cap.* 15. *num.* 6.

modo che quivi miseramente abolita fù pur anche la libertà dell'elezzione dalla tirannica insolenza, e persecuzione di Genzerico Rè de' Vandali, e de' di lui stati successori fino a Trasimondo, dalla di cui clemenza restituita fù nell'antico suo stato la libertà dell'elezzione: *Cunctisque in locis ordinationes Pontificum fieri clementissima authoritate mandavit.* (x)

15. Nè poco all'intrapreso assunto giovar potrebbe ciò, che osservato leggesi verso il fine del nono secolo in ordine alle due Chiese d'Asti, e di Vercelli esistenti in oggi dentro i confini del di lei Dominio, allora al Regno della Francia unito, o pure alle ragioni dell'Imperio in Italia incorporato, giacchè abbiamo, come vacata la Chiesa in Asti, fù il successore eletto dal Clero col solito consenso del Popolo, ma non però fù prima confermato, che la di lui elezzione approvata fosse da Carlo il Calvo; *Accidit, ut Astensis Ecclesiæ Pastore proprio obeunte, permissu Caroli gloriosi Regis, idem Joseph, post electionem Cleri, & Populi expetitionem, in eadem Ecclesia deberet ordinari Episcopus*, scrisse Gio: VIII. Sommo Pontefice all'Arcivescovo di Milano: (y) sicome per la Chiesa di Vercelli discordando il Popolo nell'elezzione nominò il detto Gio: VIII. il successore, per lo quale scrisse a Carlo in questa guisa, pregandolo per la di lui ammissione: *Rogamus, ut Episcopatum huic Diacono communi fideli nostro, ac vestro tribuatis:* (z) Dal che deducesi, come in quei casi ancora, ne' quali provvedeva il Papa, per l'effettuazione richiedevasi il consenso di quello, a cui spettava il temporal Dominio.

16. E per dir il vero, potrei ben quivi dimostrare con quanto intollerabile, e veramente detestabile abuso avanzata s'era ne' due secoli, decimo, ed undecimo questa da' Sovrani mantenuta sempre facoltà nativa di dover dar loro il consenso agli eletti per gli Arcivescovadi, Vescovadi, Abazie, ed altre Dignità supreme sotto il mendicato pretesto delle Investiture: ed ignoto non è per certo ad alcuno dell' Ecclesiastica Disciplina mediocremente istrutto, qual provasse agitazione deplorabile la Chiesa sotto d'Enrico IV. Imperadore, e così quasi per tutto il corso del secolo undecimo, fino che nella tanto impugnata, e riprovata concordia, fù pur d'uopo a lui cedesse contro sua voglia, e miseramente Pascale II. il punto dell' Investiture per mantenere in parte la libertà dell'elezzione, subordinata però sempre a quel consenso, che dar doveva il Principe agli eletti prima, che confermati, e consecrati fossero. (a)

17. A tutto questo aggiunger si potrebbono le molte Costituzioni Conciliari, e Pontificie da Graziano nel suo Decreto registrate; (b) desumendosi da queste qual' avessero effettivamente facoltà i Principi di poter loro ammettere, o non ammettere gli per altro canonicamente eletti al possesso delle conferite loro Dignità Concistoriali.

18. Ma per dire il vero, giacchè tutto questo riguarda quella, che era allora pur troppo instabile, ed in oggi noi riconosciamo con moltissima ragione in parte

Sf te

(x) *Tomasin.d.lib.2.cap.16.per tot.& præsert.num.13.& 14.*

(y) *Epist.260.*

(z) *Epist.171.& Tomasin.d.lib.2.cap.24.num.4.*

(a) *Baron.ad Ann.1077.nu.49.& 50.tom.11.fol.mihi 361.& ad ann.1111. tom.12.fol.mihi 50.lit.A.& B.Tomasin.d.lib.2.cap.32.in princ.& per tot.*

(b) *Dist.63.per tot.& præsert.can.9. can.15. can.16. can.17. can.18.can.21. can.25.28.*

te disusata disciplina: quindi è, che tralasciando ancora quel fondamento, che sopra la medesima costituir potrebbesi per istabilire, che senz' altro bisogno di particolarizarsi con la specialità d'un Privilegio; e così col mezzo d'una privata legge diversa in tutto, o in parte da quella, che a tutti serve Ragion comune, stato è sempre proprio di tutti i Sovrani, ed in loro innato, e per questo non mai nell'una, e nell'altra Chiesa Greca, e Latina controverso, nè impugnato quel jus connaturale all'essenza dell' istesso Principato, con lo quale hanno potuto dare, o negare quel consenso posteriore, dal quale se bene non dependeva assolutamente la provista della vacante Chiesa, faceva però sì, che prima del medesimo ammesso non fosse al possesso d'ogni, e ciascheduna Dignità suprema, qualunque Ecclesiastico stato ne fosse provveduto, perchè loro poco grato, o pure non ben'affetto, e questo per non dar giammai luogo, che i Dominii, e Principati per alcun tempo soggiacer potessero a quel solito disastro, che cagionar suole, o puole qualunque possibile discordia trà il Sacerdozio, e l'Imperio.

19. Lasciando, dico, tutto questo, ben parmi, che adequatamente provar si possa, e dimostrare innegabile la competenza d'un tal Diritto innato ne' Magistrati, e Principi, ancorchè mancanti d'un loro conceduto proprio, e particolar Privilegio, da quelle, che noi abbiamo canoniche disposizioni adattate a i termini di quella, che presentemente osserviamo stata a poco a poco, e di tempo in tempo sempre più resa stabile, e perfezzionata disciplina.

20. E premettendo quivi, che solo circa il principio del decimo terzo secolo nel tanto celebre general Concilio Lateranense nel 1215. da Innocenzo III. celebrato con l'intervento de' due Patriarchi di Costantinopoli, e di Gerosolima, di settanta Arcivescovi, di 400. Vescovi, e di sopra 1212. Prelati, degli Ambasciadori rappresentanti gli due Imperadori d'Oriente, e d'Occidente, gli Rè di Francia, Spagna, Inghilterra, e Cipri, dato fù principio ad una tal nuova molto più canonica, e molto più lodevole disciplina: (c) *Et hic tamen, ipse Innocentius III. dum certam, & constantem delinearet futuris electionibus formam, in Concil. Later. 4. anno 1215. iis, tum Laicos abegit, tum Episcopos Provinciæ*, come dice il Tommasino; e giacchè resa ormai troppo insolente la Plebe, rendeva ancora per lo più discorde il Clero, fù così tolta a' Vescovi Comprovinciali, al Clero, ed al Popolo quella, che avevano fin' allora usata potestà d'eleggere a' defunti Prelati il successore, riserbata questa a' soli Capitoli delle Chiese Cattedrali, e de' Monasteri, subordinandola totalmente alla tanto nota disposizione del Capitolo *Quia propter*, (d) registrata nelle Decretali pubblicate nel 1230. da Gregorio IX. al Ponteficato assunto nel 1224. e da lui medesimo successivamente confermata in quella, che prima scrisse lettera al Capitolo di Messina. (e) e che fù poi per general Costituzione sotto l'istesso titolo nel Decretale inserta, e con queste parole precisamente registrata: *Edicto perpetuo prohibemus ne per Laicos cum Canonicis electio præsumatur, quæ si fortè præsumpta fuerit, nullam obtineat firmitatem, non obstante contraria consuetudine, quæ dici debet potiùs corruptela.* 21. Si-

(c) *Tomasin. d. lib. 2. cap. 33. num. 1. vers. & hic. Gonzalez. super decret. cap. 1. de summ. Trin. & fid. cathol. in notb. verb. generali. Rebuff. super concord. Franciæ in rubr. de Approb. convent. per Lat. Concil. Fac. in princ. vers. alterum verò fol. mihi 510.*

(d) *Decretal. tit. de electión.*

(e) *Cap. Messana 56. eod. tit. de elect.*

21. Sicome premettendo ancora, che da questo istesso secolo il di loro principio riconoscono quelle, che non senza molta ragione introdotte furono, ed ora in uso abbiamo, regole delle riserve da Clemente IV. nel 1265. al Ponteficato assunto, stabilite solo a tenore d'una più antica consuetudine *(f)* per quelle Chiese, che vacate fossero appresso la Santa Sede per la morte de' commoranti occasionalmente in Curia, come dalla di lui costituzione da Bonifacio VIII. nel suo volum. delle Decretali riferita, *(g)* e che state poi sono di tempo in tempo dall'istesso Bonifacio VIII. *(h)* dal di lui successore Clemente V. *(i)* da Gio: XXII. *(k)* da Benedetto XII. *(l)* e finalmente dall'istesso Nicolò V. ampliate, ed in quella forma, nella quale di presente s'osservano quasi del tutto stabilite, *(m)* e col mezzo delle quali particolarmente nell'Italia, provvedendo il Papa con autorità assoluta le Chiese Arcivescovali, Vescovali, Abaziali, e simili, serve in oggi una tal provista per quella, che per altro usar dovrebbesi canonica elezzione, giusta il dire del Decio: *(n)* ivi: *Et stante tali reservatione, materia electionis parum practicatur in Italia, quia Papa providet in talibus Ecclesiis reservatis, & provisio Papæ habet vim electionis, & confirmationis.*

22. E così ponendo tutto questo come fondamento dell' Ecclesiastica da noi presentemente osservata disciplina in ordine alla collazione de' Beneficii semplici, e residenziali, sicome per la provista delle supreme Dignità Concistoriali, fa pur d'uopo considerare, come costanti i Principi nel mantenimento di quel Diritto in loro innato, indivisibile, come si è detto, dall'essenza del Principato, è stato sempre loro preservato dalla sopra rappresentata antica disciplina, col solo di lui esercizio, non già col mezzo d'un qualche ottenuto Privilegio, sonosi riserbati sempre la facoltà di quello, che dar sogliono tacito, o pure espresso consenso posteriore all'atto della già fatta collazione d'ogni, e ciascheduna Dignità suprema dentro i limiti del loro Stato.

23. Raccogliesi evidentemente questa verità innegabile da quella, che scrisse lettera l'istesso Innocenzo III. al suo Legato nell' Ibernia, Gio: di Ferentino Cardinale del titolo di S.Stefano in Monte Celio, registrata da Gregorio IX. nel suo Decretale, come Canonica Costituzione, *(o)* nella quale litteralmente si dispone dover esser bensì libera la facoltà d'eleggere i successori a' Defunti Prelati ne' Capitoli delle Chiese Cattedrali, e de' Monasteri, che vale dire potersi queste liberamente provvedere in oggi dalla S.Sede, giusta le regole delle riserve, ma doversi però presentare al Principe la già fatta Canonica elezzione, e così la già fatta provista, acciò dar voglia per l'eletto, e provveduto la di lui necess-

(f) *Can.accedens 23.de accusat.*
(g) *Cap.2.de Præbend.& Dignit.in 6.*
(h) *In extravag.piæ sollicit.pr.inter com.& cap. præsenti 34. de præbend. & dignit.in 6.*
(i) *Extr.etsi temporalium inter com.De præben.& dignit.*
(k) *Extrav.execrabilis 4.eod.tit.*
(l) *Extr.ad regimen De præben. & dignit.*
(m) *Gomez.ad reg.concil.cancell.qu.1. probem.in princ. & in §.sed hanc parum circ.fin.*
(n) *Super cap.nullus 1.nu.20.de elect.sequitur,& alios concord.allegat. Lotter.de re benef.lib.2.qu.15.num.1.& 2.*
(o) *Cap.quod sicut 28.de elect.*

cessaria approvazione. *Sed solemnis electio debet Principi præsentari, ut postulationi præstet assensum*, dice il Canone: e questo pur anche già stabilito avea poco avanti celebrato fosse il suddetto secōdo Concilio Lateranense Celestino III. nella sua Costituzione riferita pure da Gregorio IX. e così per legge universalmente nelle suddette Decretali ricevuta, e pubblicata: *(p) Quo facto non prohibemus quin Regis, seù Patriarchæ, qui protempore fuerit, requiratur assensus, &c.* E sul fondamento di queste due Canoniche disposizioni non vi è stato per certo alcuno, che riconosciuta non abbia come innata ne' Magistrati, e Principi la facoltà d'un tal consenso, come derivante da quella ragione naturale, e perciò eguale a tutti, che non deve il Principe non star sicuro di quella concordia, che necessaria è tanto fra'l Sacerdozio, e l'Impero per lo miglior regolamento del temporal Dominio, e per l'accrescimento d'ogni utilità maggiore dentro i limiti d'un'istesso Principato all'una, ed all'altra potestà comune, riconobbe, ed espresse una tal ragione il sopracitato Innocenzo III. nella lettera, che scrisse al Vescovo del Poictù, dicendo in essa, che allora sarebbesi dovuta ammettere quella, che fatta avevano canonica elezzione, se stata non fosse eletta Persona al Rè sospetta. *Nec ipsa Persona, in qua vota electorum convenissent Regi ex certa ratione suspecta existeret*: *(q)* E più amplamente una tal ragione espressero gli Oratori, che inviati furono a Clemente V. dal Senato di Milano, allora quando in vigore delle riserve più che altrove, come s'è detto, in Italia praticate, avendo egli destinato loro per Vescovo uno creduto troppo prepotente per essere della tanto in Milano predominante Famiglia de' Visconti, ricusarono costantemente di riceverlo: *(r) Contradiximus, fateor, edicto Pontificio, designatumque Antistitem recusavimus, non ut Majestati vestræ derogaremus, sed ne hic sub nomine, & potestate Sacerdotii, excidium patriæ molitetur: Interest nimirum B.P. non tàm Sacrorum, & Religionis, quàm publicæ quietis Præsulem sortiamur; quo enim se Pastor noster inclinaverit, & Imperia, & opes stetere*: ed in fine ammettono, come innata ne' Principi una tal potestà, non bisognosa d'altro privilegio, ma fondata sopra d'una ragione naturale, e dal Principato indivisibile, gli Scrittori tutti: così dispone la *Gloss.* nel *Canon. Abbatem*, ove espressamente dicesi: *Sed solemnis electio præsentanda est Principi, vel Patrono*: *(ſ)* così ne insegna trà i Canonisti il Massimo Innocenzo IV. Sommo Pontefice ne' di lui commentarj sopra i Decretali di Gregorio scritti, e pubblicati appunto nel decimo terzo secolo, dicendo egli, che senza difficoltà veruna rigettar puole ciaschedun Principe dal suo Dominio ogni Prelato a lui sospetto, e poco grato: *Sed quamvis sit suspectus, vel ex causa, vel aliàs si velit dicere contrà eum, quòd suspectum eum habet, vel de proditione Terræ, vel consiliorum suorum est admittendus, quia sua interest*; *(t)* onde ammette, che per tal'effetto al Principe presentar si debba l'elezzione, commentando in questa guisa la sopra riferita Costituzione di Celestino III. *(u) Nos autem aliter* in-

(p) *Cap. cum terra 14. De elect. & elect. pot.*
(q) *Lib. 1. epist. decret. epist. 282. Gonzalez super d. cap. cum terra in not. n. 10.*
(r) *Tristan. histor. patr. lib. 16. Ripamon. histor. patr. lib. 2. & histor. Eccl. Mediol. p. 2. lib. 5. Gonzalez. ubi supr. vers. Tristanus, &c.*
(ſ) *Can. Abbatem 4. caus. 18. qu. 2.*
(t) *Innoc. super cap. super his 21. De Accusat.*
(u) *Dict. cap. cum Terra, §. nos autem.*

intelligimus hanc decretalem, scilicet, ut sit sensus, ut Canonici postquam conveniunt in Capitulo solemniter publicent factam electionem, &c. & tunc postquam fuerit confirmata, eam praesentent Regi, vel Patriarchae, &c. Lui seguita l'Abate in più luoghi, e specialmente nel cap. *Nullus* (x) così dicendo: *Item potest Princeps objicere contrà electum, quòd est sibi suspectus in regimine, non enim tenetur admittere Praelatum, de quo non possit confidere, ne fortè revelaret Adversario secreta Regni, hoc dictum posuit Innoc. in cap. super his De accusat. quod est singulariter notandum. Per hoc enim dictum satis aequè poterit Princeps non admittere provisum per Papam, si potest probabiliter ostendere illum sibi suspectum:* ed è questa l'uniforme scuola de' Canonisti, e de' Dottori tutti. (y) E specialmente considera esser questa una facoltà innata, ed unita all'essenza dell'istesso Principato il Ramos (z) in ciò lodato, e seguitato dal Gonzalez, dicendo egli nel memoriale dato alla fa. mem. d'Alessandro VII. intorno alla provista de' Vescovadi vacanti allora nel Regno di Portogallo, prima sotto il num. 9. della proposizione 2. *Regium hoc jus, sivè praerogativa non admittendi Episcopos Regi, aut Regno suspectos utrumque electos, institutosque ab Apostolica Sede, nititur in primis naturali, & publica ratione, & jure tuitionis publici Status, quietis, & salutis, quam tueri nulli magis, quàm Principi convenire, nec alium ei rei sufficere scripsit Paulus*: e successivamente sotto il nu. 12. *Legem hanc tamquam cum Regnis natam Dominii, seù Regnorum dotis tuendae, nec diminuendae probant Besoldus, &c. ut neque immeritò legem hanc generalem omnium gentium Regnorumque, & cum ipsis Regnis natam quasi jus gentium, notat Cujac. &c.*

24. Data dunque, ed osservata ne' Principi questa facoltà innata toccante il predetto jus in loro innato di poter dare, o negare loro il consenso posteriore alla già dalla Santa Sede fatta libera provista d'ogni, e qualunque Dignità Concistoriale, e questo per quella ragione, che si rende inseparabile, ed indivisibile dall'essenza dell'istesso Principato, e che vuole non mai sospetto il Sacerdozio all'Impero, sicome da ciò risulta, che sin d'allora, che fù nel 1451. da Nicolò V. conceduto al Duca Ludovico il tanto pingue, come sopra riferito Privilegio, e questo, *Quo firma fiducia omnem sibi tollat suspicionis causam, ne ex promotione quorumvis, &c. seù promotionibus quibuslibet sui Status succedat dispendium, aut alia quaevis adversitas intestina*: al medesimo già competeva questa facoltà nativa preservata a favore d'ogni, e qualunque Principato dalle sopraccennate Canoniche disposizioni di Celestino III. e d'Innocenzo III. da Gregorio IX. nel 1230. e così per 221. anni avanti al predetto Privilegio pubblicate per leggi comuni a tutti, e precedente al suddetto Privilegio seguitate pur anche da Innocenzo IV. e di poi da tutti gli altri Dottori, e Canonisti; onde

(x) *Cap. nullus* 1. *de elect.*

(y) *Abb. super cap. 1. in fin. de consuet. Butr. super d. cap. quod sicut nu. 16. Decius super d. cap. nullus num. 30. Barbos. super d. cap. cum terra num. 1. Gonzalez ibidem num. 10. Solorzan. de jur. Indiar. lib. 3. cap. 4. num. 33. Salcedo de leg. lib. 2. cap. 8. nu. 31. Salgad. de Reg. protect. par. 3. cap. 10. num. 240. post Host. Praepos. Silvam, Joan. Andr. & alios concord. Menoch. de Jurisdict. lib. 3. cap. 29. in princ. Klocb. de Erer. lib. 2. cap. 49. & Grott. de jur. belli lib. 2. cap. 6. num. 11. & post Innoc. & Baisi. tradit. Praeb. de Jur. Regal. qu. 35. num. 10. cum aliis plur. ibidem cumul.*

(z) *Ramos super memor. dat. fa. me. Alex. VII. super provis. Episc. Reg. Portug. propos. 2. num. 9. & 12.*

de col mezzo di queste senz'altro bisogno d'un più amplo, e più pingue Privilegio, a lui, ed a' di lui futuri successori riserbata rimaneva la potestà di poter questo negare, o prestare tacito, o pur espresso consenso posteriore alla già fatta libera provista dalla Santa Sede per la totale effettuazione della collazione fatta preventivamente alla dichiarazione del di lui volere: e questo *ne ex promotione quorumvis, seù provisionibus quibuslibet, &c. sui Status succederet dispendium, aut alia quævis adversitas intestina, &c.* e così per la causa medesima, per la quale conceduto leggesi il suddetto Privilegio.

25. Già resta chiaro, che nulla sarebbe stato da Nicolò V. conceduto, quando col predetto Privilegio non altro trasferito si dicesse nella persona del Duca Ludovico a favore del di lui Regal Dominio, come in detto Privilegio, ivi: *Ipsi, & Dominio hujusmodi in integritate fidei, & dictæ obedientiæ permanentibus, &c.* che quella facoltà medesima, che già le competeva a tenore di quella, che per tutti fin d'allora procedeva, e pur oggi milita ragion comune.

26. Ora se non è possibile, nè sostener si puole in modo alcuno, come che troppo lontano da ogni credere, e dalla mente benefica del Concessore, anzi da ogni legal principio, che Nicolò V. nulla più abbia inteso di concedere alla Casa di V. A. R. di quello, che già le competeva, cioè a dire di poter dare il consenso posteriore a' provisti liberamente dalla Santa Sede delle supreme Dignità Concistoriali per così permetter loro il godimento libero delle già riportate collazioni, allora quando assicurò cotesto Principato, e promise al Duca Ludovico, che mai provvedute avrebbe le Chiese Arcivescovali, Vescovali, Abaziali, e simili, *Nisi habitis priùs per nos intentione, & consensu ipsius Ducis de personis idoneis ad hujusmodi regimina, seù Dignitates promovendis, vel de quorum personis tales provisiones fuerint faciendæ.*

27. Sul riflesso d'una tal'osservazione, convien necessariamente concludere, senz'altra dubbietà supposta, abbia inteso Nicolò V. di concedere a cotesto Regal Dominio una facoltà nuova, e differente affatto da quella, che per prima a lui competeva facoltà nativa, come già s'è detto a' Principati, riserbata sempre non solo dalla già resa antica, ma dall'altra moderna molto più ferma, e stabile, e di presente generalmente osservata in tutte le sue parti lodevolissima, e molto ragionevolmente introdotta, e poi mantenuta Ecclesiastica disciplina: e questo per così render utile alla di lei Regal Casa un tanto, e sì riguardevol Privilegio: *Regula hìc potest figi talis quòd privilegia interpretanda sunt, ut aliquã contineant gratiam contrà jus, & ut aliquid juri addant, neque Privilegia aliquibus concederentur, si præter generalem legem nulli aliquid speciale indulgeretur*, dice il citato Rebuff (a) procedendo allora particolarmente una tal ragione, quando si tratta di quella, che dar devesi interpetrazione ad un vero, ed effettivo conceduto Beneficio, quale è quello, che contiene, come nel caso nostro, una specialità particolare distinta in tutto, e per tutto da ciò, che negli altri compete per ragion comune. *Quando aliquid conceditur præter eis communem sine alicujus præjudicio, tunc propriè dicitur beneficium, ut quando Princeps concedit aliqua jura ad se spectantia*, dice nella sua somma delle Decretali Onorio. (b)

28. Nè altro in vero racchiuder puole in se stessa questa, che necessariamente

(a) *Rebuff. in prax. benefic. tit. de different. inter priv. rescript. & mand. n.* 1.
(b) *Honor. in summ. decret. lib. 5. tit. 33. num. 2.*

te dir bisogna trasferita facoltà nuova in cotesta Regal Casa, differente totalmente da quella, che già le competeva facoltà nativa, per evitare così quella, che per altro incontrarebbesi superfluità elusoria d'un tanto conceduto Privilegio, che la potestà di dover indicar, o sia di nominare al Papa di tempo in tempo la Persona da provvederſi della vacante Dignità Concistoriale: e così di dover dar autoritativamente il consenso non posteriore, ma precedente all'atto della collazione, e provista da farsi necessariamente nella persona nominata; Il che, se ben si considera, seco porta con equipollenza un quasi jus di nomina sotto quelle usate parole d'intenzione, e consenso. ivi: *Nisi habitis priùs intentione, & consensu, &c.* sufficientemente stabilito, spiegato, e conceduto.

OSSERVAZIONE TERZA.

29. IN prova di questa verità fà d'uopo d'assumere una terza osservazione, e sotto della medesima ponderare, come in due modi principalmente si divida il consenso, e così rifletter'altro essere quel consenso, che si ricerca solo per un puro, e semplice consenso, e non altrimenti richiedesi autoritativamente per dar principio all'atto, ma bensì causativamente ad effetto, che evitar si possa qualunque proprio, e particolar privato pregiudizio, che derivar potesse dall'istesso atto a quello, che acconsentir deve: ed altro essere quel consenso, che in se racchiude il concorso d'una tale autorità, senza la quale, nè principiar si puole, nè perfezionarsi l'atto, come appunto considerano distintamente l'uno dall'altro consenso i Dottori nostri. *(c)*

30. Nel primo caso è verissimo, che può l'atto farsi liberamente a principio, e basta solo, che per modo di una certa solennità vi sopragiunga il consenso posteriore di colui, che acconsentir deve, per causa del suo proprio, e particolar privato interesse, e pregiudizio, ed anche talvolta si può supplire se ingiustamente denegato. *(d)*

31. Ma nel secondo caso, bisogna, che 'l consenso autoritativo dia principio all'atto: *Ipse enim auctor, & principiator debet esse*, dice, parlando d'un tal consenso autoritativo, e distinguendo le molte specie di consenso il *Butr.* *(e)* e l'istesso prima insegnato aveva l'Innocenzo: *(f)* e distinguendo mirabilmente trà l'un consenso, che si risolve in puro, e semplice consiglio, e l'altro autoritativo, che dar deve principio all'atto, con dire, che l'uno supplir si possa, e l'altro debba precisamente ricercarsi dopo la *Gloss.* *(g)* che così discorre: *Aliud est consilium teneri quærere, aliud assensum.* ciò ferma l'Abate con queste notabilissime parole: *Prædicta procedunt in consilio; ubi autem requiren-*

(c) *Plenè post Concord. Cancer. var. resol. par. 2. cap. 1. à nu. 71. & seqq. & post concord. Episcopus Rav. select. Jur. disput. cap. 36. à nu. 11. & seqq. & benè disting. à Pont. consf. 160. num. 13. vol. 2.*

(d) *DD. in l. si quis mihi bona, ff. de acquir. hared. Gabr. consf. 181. nu. 12. lib. 2. Rot. Rom. cor. Mantic. dec. 238. num. 8.*

(e) *Butr. super cap. cum consuet. 9. num. 13. & 14. de consuet.*

(f) *Innoc. super d. cap. cum consuetudinis num. 3.*

(g) *Gloss. in cap. si pro te 13. verb. assensus De rescript. in 6.*

rendus est consensus, praecisè debet haberi. (h)

32. Perlocchè procedendo con questa distinzione, e quivi di bel nuovo riassumendo la già dedotta seconda osservazione in quello, che all' A. V. R. è stato da me rappresentato esser connaturale, e generalmente riservato a' Principi senz'altro particolare, e proprio Privilegio: e così per Diritto innato, il jus di quel consenso, che riserbato è loro, a causa di qualunque proprio, e particolar pregiudizio ricever potessero nella già fatta libera collazione dalla S. Sede, e che se ben loro si richiede, non può però da loro negarsi senza giusta causa, e che per tanto può supplirsi allora, che senza giusta causa negato fosse, perchè non ricercato, per dedur l'atto all'essere, ma bensì al miglior essere, per parlar appunto cō gli Canonisti, e frà gli altri col *Butr.*(i) che così discorre: *Quandoque praetendit Laicus habere potestatem praestandi consensum electioni jam factae, & tunc potest hoc quaerere, ità tamen quod exigatur ad benè esse non autem ad esse electionis, ut si non consentiat, destituatur electio, quia hoc jus quaerere non potest, salvo, nisi haberet justam causam contradicendi.*

33. E riflettendo susseguentemente, che d'un tal consenso non si può dir, che parli il nostro Privilegio, per non renderlo elusorio, e senza effetto alcuno, giacchè questo è quel consenso riservato a' Principi, come in loro innato, e per contra il Privilegio, o sia estraordinario Indulto (k) contener deve, e trasferire, come s'è detto, nel Privilegiato un jus nuovo, e totalmente differente dalla facoltà nativa: da ciò ne siegue doversi necessariamente intendere il predetto Privilegio, come che in se racchiuda l'esercizio di quel consenso autoritativo, che trasferendo nel Privilegiato una facoltà nuova, dar dee principio all'atto di quella collazione, che poi far si deve dalla Santa Sede, e che induce la necessità di precisamente richiederlo, e di seguitarlo, giusta la regola comunemente ricevuta, e con la quale diciamo, che quando la collazione *fieri debet cum consensu alterius, tunc non dicitur libera collatio*; *nam consensus est similis sensus, &c. hinc consensus est majoris effectus, & ponderis, quàm consilium, & magis juris habet habens consentire, quàm habens consilium praestare, quia consilium sufficit petere, & sequi necesse non est; at verò consensus non solùm est habendus, sed etiam sequendus, aliàs actus erit nullus, &c. consensus enim quando requiritur semper praesumitur de substantia actus*, così discorre dottamente il *Gonzalez*, (l) inferendo da un tal principio, che mai possa dirsi libero quell'atto, che subordinato esser deve all'altrui volontà, e consenso.

34. Deducesi via più la verità di questo assunto, ogni qual volta si considera, che 'l suddetto Privilegio non è stato principalmente conceduto, per riparare semplicemente col medesimo ad un proprio, e particolar pregiudizio toccante solamente il privato interesse di cotesta Regal Casa; ma lo scopo principale, che contemplato leggesi nel Privilegio è stato di far sì che mediante un tal consenso da prestarsi autoritativamente, e così preventivamente all'atto della collazione, assicurato venga cotesto Regal Dominio da ogni, e qualunque disastro,

(h) *Abb. in cap. ex parte 12. num. 5. circa fin. de const. Dec. in cap. cum accessisset num. 40. de const. Rot. cor. Mantic. dec. 114. num. 5. Roland. à Vall. cons. 97. à nu. 1. & seqq. vol. 1. & plenè Gonzalez ad Reg. Cancell. 8. glos. 47. num. 34.*

(i) *Butr. d. cap. cum terra num. 10. & d. cap. quod sicut num. 18. de elect.*

(k) *Pinson. Inventair. des Indults in praefat. num. 7.*

(l) *Gonzalez ad reg. 8. gloss. 47. à nu. 1. & seq. ubi concord. omn. alleg.*

ſtro, che cagionar poteſſeli una qualche collazione, alla quale nè pur negar ſi poteſſe il conſenſo poſteriore ſenza un qualche duro cimento, che talvolta ſeco portar poteſſe l'impegno appunto del Regal Dominio; ſicchè il Privilegio nõ tocca puramente, nè preſerva il privato intereſſe, e pregiudizio di colui ſolo, che acconſentir deve, nel qual caſo potrebbeſi forſe dire, che 'l riſerbato conſenſo non foſſe di tal ſorte, che racchiudeſſe in ſe ſteſſo quel conſenſo autoritativo, che dar dee principio all' atto della collazione, ma come che conceduto: *Ne ex promotione quorumvis ad quarumcumque Eccleſiarum, vel Monaſteriorũ infrà diſtrictum ſui temporalis Dominii conſiſtentium regimina, ſeù proviſionibus quibuslibet, de quibuſvis Dignitatibus, &c. ibidem conſiſtentibus quibuſcumque perſonis per nos faciendis, ſui Status ſuccedat diſpendium, aut alia quavis adverſitas inteſtina*. E così a riguardo principalmente del favor pubblico, in queſto caſo non può per certo dubitarſi, che in ſe non racchiuda il Privilegio la facoltà di quel conſenſo autoritativo, che dar dee principio all' atto della collazione, con indicare al Papa la perſona da provvederſi della vacata Dignità Conciſtoriale, riconoſcendo appunto i Dottori noſtri per conſenſo autoritativo quello, che ricercaſi, a cagion del favore pubblico: e queſto dicono ſoſtanziale, e che perciò dar dee principio all' atto, nè in modo alcuno ſi può ſupplire: *Tunc demùm conſenſum cenſeri ad ſolemnitatem requiſitum, quando conſenſus requiritur propter favorem publicum, & non propter favorem illius perſonæ, quæ debet conſentire*, è dottrina del citato *Gonzalez*: *(m)* e parlando del conſenſo, che dar ſogliono i Duchi di Savoja alle alienazioni de' Feudi, così pur'anche diſtingue, e ferma il *Roland.* *(n)* e ſeguitando di queſto il parere ne' noſtri preciſi termini n'inſegna il *Gonzalez*, *(o)* che preſtar ſi debba il conſenſo autoritativo nell'atto della collazione de' Benefici, allora quando queſti provveder non ſi ponno con l'altrui conſenſo.

35. E tanto maggiormente comprovar ſi puole, che contenga il predetto Privilegio queſto jus vero, e proprio d'un tal conſenſo autoritativo, che dar dee principio all' atto della collazione da farſi dalla Santità Sua non libera, ma dipendente in tutto, e per tutto dal volere di V.A.R. e di chiunque ſarà giammai Regnante Duca di Savoja, e Principe del Piemonte, quanto che pur' anche è vero, non eſſer' il Privilegio, ancorchè conſiderato, come comprenſivo d'un tal Diritto, eſorbitante in tutto dalle regole di ragion comune, dalle quali è pur certo ammetterſi, che competer poſſa a' Principi la facoltà di dare il conſenſo preventivo all' atto di quella, che far dovrebbeſi Canonica elezzione, ſe alla medeſima in oggi non foſſe ſucceduta l'Apoſtolica proviſta, e collazione: e quivi ponderar conviene, come di due conſenſi parlano i Dottori noſtri, di quello, che, come ſopra detto abbiamo, ſuſſeguir deve l'atto della già fatta Canonica elezzione, e di quello, che alla medeſima preceder deve, e ſiccome riconoſcono per gli Principi riſerbato il primo a tenore d'un certo jus politico, *(p)* ed all'eſſenza del Principato innato, e perciò riſtretto dentro i termini d'un'allegata giuſta cauſa di repulſa, toccante principalmente la quiete, e deſiderata pace nel governo.

Tt 36. Così

(m) *d.gloſ.47.num.*

(n) *Roland.à Vall. conſ.97.num. vol.1.*

(o) *d.gloſſ.47. num.31.*

(p) *Menoch.de Juriſdict.d.lib.3.d.cap.29.per tot.*

36. Così ammettono non altrimenti poter loro competere il secondo, che in vigore d'un qualche specialissimo Privilegio, o pure d' un' antica, e stata sempre osservata non mai interrotta consuetudine: *Et licet consensus Principis secularis non sit necessarius in electione Episcopi, valet tamen consuetudo, quòd mortuo Prælato Canonici non procedant ad electionem, nisi priùs denuncient mortem Prælati Principi seculari, ut ejus consensum habeant in electione*, dice il Dec. (q) ciò che più adequatamente n'insegna l'Innoc. (r) così dicendo: *Mors verùm Defuncti Prælati potest nunciari Principi, & ejus consensus requiri, si de consuetudine, vel Privilegio hoc habet Princeps, et si fiat electio contra consuetudinem, vel Privilegium, cassabitur.*

37. E quantunque da alcuno siasi rivocato in dubbio, se una tal consuetudine aver possa luogo, quando trattasi delle collazioni si fanno dalla Santa Sede, e così se debba questa ricercare un tal consenso preventivo, ed autoritativo, di modo che dar debba questo il principio all'atto della collazione nell' istesso modo, che dar dovrebbe principio all' atto della Canonica elezzione, basta pe'l nostro assunto, che a tenore ancora del jus comune dar si possa la competenza d'un tal Diritto col mezzo d'un conseguito Privilegio, perchè dir si debba dalla Santa Sede nella Regal Casa col mezzo del predetto Privilegio trasferito, verificandosi appunto nell'intelligenza d'una tal fatta traslazione l'essenza principale del conceduto Privilegio dispensato dall' autorità suprema, e benefica della Santa Sede posteriormente alle già pubblicate riserve delle collazioni, surrogate a quella, che per prima costumavasi Canonica elezzione.

38. Se dunque preceder deve questo consenso autoritativo, e perchè adempito resti il Privilegio con modo operativo, dar questo deve principio all'atto della collazione, mediante l'indicazione della Persona da promoversi alla vacante Dignità Concistoriale: nè questo supplir si puole, o pure ommetterlo, e seco porta l'obbligo di seguitarlo: ecco che poco, o nulla diversificar si può un tal Diritto da quello, che in se contiene almeno un' improprio jus di nomina, quale dar dee principio all' atto della collazione a favore della Persona più tosto indicata al Papa, che propriamente nominata, sotto la necessità però di doverla ammettere, di modo che rigettar non si possa senza giusta cagione, in quel modo appunto, che rigettar non si può, nè si deve il propriamente nominato.

39. E per verità se questo è principio certo, ed incontrovertibile, che la vera, e propria nomina è quella, che preceder deve l'atto della collazione, supplir non si puole, ed induce nel Papa l'obbligo di seguitarla. (s) Posto per tanto, che così nel caso nostro il suddetto consenso autoritativo preceder debba, nè supplir si possa, ma che senza di questo, nullo sia l'atto d'ogni, e qualunque fatta collazione, perchè non libera, ma subordinata nell' istesso amplissimo Privilegio alla necessità precisa d'un tal consenso, ed alla nullità dell'atto fatto senza tal consenso. ivi: *Quòd si fortassis ex importunitate petentium, aut per præoccupationem, seù aliàs inadvertenter, per nos, contrà præmissa, quasvis provisiones, præfectiones, & collationes fieri, aut aliàs quidquam concedi contingit, auctoritate Apostolica, earumdem præsentium tenore, statuimus, declaramus, & de-* cer-

(q) *Dec. super d. cap. nullus, num. 30. de elect.*

(r) *Innoc. super d. cap. quod sicut nu. 1. de elect. sequitur Abb. d. cap. nullus n. 8. vers. respectu ejus, &c.*

(s) *Rebuff. super concord. Franc. tit. de reg. ad Prælat. nomin. §. 1. verb. debeat, & verb. decernentes.*

cernimus ea omnia utpotè præter, *& contrà mentem nostram à nobis extorta*, *& quæcumque inde sequuta nullius fore roboris*, *vel momenti*, *&c.* quali parole, sicome inducono la nullità della collazione fatta senza il precedente consenso, giusta la premessa litteral disposizione del predetto Privilegio. ivi: *nisi habitis priùs per nos intentione*, *& consensu*, *&c.* pondera ne' suoi termini il *Rebuff.* (*t*) dicendo, che simili parole usate dal Papa, intanto inducono la nullità dell'atto, perchè mostrano aver voluto il Papa legar le mani a se stesso, ed imporre a se medesimo una certa, e determinata legge da non potersi giammai trasgredire per motivo alcuno.

40. Posto, dico, un tal principio, e risultando da questo una parificazione trà il consenso, e la nomina, mentre sì l'una, che l'altra preceder debbono, ed autorizar l'atto della successiva collazione, così ancora dalla parità risulta contenersi nel consenso la nomina, come il consenso si contiene nella nomina, nè potersi perciò giudicare dell'uno, e dell'altro diversamente, ma cader questi sotto un'istessa uniforme considerazione, e doversi determinare, come due determinabili, la determinazione de' quali dipende da un solo principio uniforme, cioè a dire da quella, che vi è necessità del di loro positivo concorso preventivo all'atto della collazione per la validità dell'istesso atto, nè vi sono regole più trite, e più volgari di queste, che n'insegnano il doversi determinare uniformemente due determinabili, la determinazione de' quali dipende da una sola determinazione: (*u*) nè potersi giudicare diversamente quei casi, che se ben paiano diversi, cadono però sotto d'una medesima disposizione, ed in essa si comprendono per l'identità della ragione: (*x*) non potendosi nè pur dire, che sia dissimile, e perciò diverso quel caso, a cui non è possibile, che attribuir si possa un proprio, e particolar effetto, col quale rendesi per se distinto, e sottoposto ad una ragione per se diversa: *Dicitur enim simile quod non est idem formaliter*, *nec per omnia*, *sed est idem in effectu*, *& ratione*, dicono i Dottori nostri: (*y*) e più precisamente il Balbo (z) n'insegna, *quòd similitudo est rerum differentium eadem comparatio*, *seù qualitas*, *& similia sunt*, *in quibus est eadem ratio*.

41. Ed essendo, che la legge sia solita imporsi alle cose, non altrimenti alle parole, (*a*) sempre che la ragione, l'effetto, e la sostanza della cosa è l'istessa, con-

Tt 2 vien

(t) *Super concord. Franc. d. §. 1. d. verb. decernentes*, *& verb. nullas.*

(u) *l. nam hoc jure*, *& leg. Lucius*, *ff. de vulg. & pupill. subst. Surd. cons. 45. n. 47. Gratian. discept. 70. nu. 39. Castill. controv. jur. lib. 5. par. 2. cap. 97. num. 4. Bonden. collect. leg. 47. num. 9. lib. 1. & collect. 12. num. 95. vol. 2. & Rot. in rec. dec. 348. num. 2. par. 4. tom. 2. rec.*

(x) *Text. in l. illud*, *ff. ad l. aquil. l. à Titio*, *ff. de furt. Dec. cons. 15. nu. 2. Alex. cons. 75. num. 3. & 4. lib. 5. Argel. de legit. Contrad. quæst. 10. num. 105. Barbos. Axio. Jur. 197. num. 3. & 4. Rot. in rec. decis. 412. num. 4. par. 4. tom. 2. & decis. 91. num. 33. par. 6.*

(y) *Bald. & Jas. in l. qui liberis in princ. ff. de vulg. Joan. Andr. in cap. non potest De præb. in 6. Rebuff. super concord. tit. de for. lit. exequutor. verb. similis forma fol. mihi 730.*

(z) *Bald. in l. si quis non dicam*, *col. 1. C. de S. Eccles. & sequitur Rot. dec. 327. num. 1. par. 1. rec.*

(a) *Leg. 2. in fin. C. comm. de legat. Bald. in rubr. ff. de rer. divis. in fin. vers. ità pudor*, *& mens*, *legatum est. Gratian. discept. forens. cap. 160. num. 17.*

vien anche dire, che proceda l'istessa legge, e che quantunque siano due cose diverse apparentemente separate, e distinte, tuttavolta considerar si debbano per una istessa cosa, *sed eadem sunt, quorum est eadem substantia*, dice Everardo. *(b)*

42. E per addurre una più certa prova di quanto fin' ora hò detto dover dare V.A.R. il consenso autoritativo preventivamente all' atto della collazione da farsi successivamente dalla Santa Sede nella persona nominata, e così convenir questo, ed essere nella ragione, nell'effetto, e nella sostanza un'istessa cosa, che la nomina diversificata solamente a tenore del sopra riferito Privilegio nell'usata formola di quelle parole: *nisi habitis priùs per nos intentione, & consensu*, quali per tanto intender si debbono non superficialmente, ma sostanzialmente, per così discernere quello, che in se contengono, trovandosi bene spesso spiegata una istessa cosa sotto una diversa struttura di parole, *(c)* non penso faccia di bisogno di più precisamente ponderare le medesime parole, quali sono in ver per loro istesse pur troppo chiare, e restano indifficultabili dal lume, che ricevono dalle sopra stabilite osservazioni. Tuttavolta essendomi io fin sul bel principio avanzato a dire all'A. V. R. esser chiarissime le parole da Nicolò V. usate nel suddetto Privilegio, quindi è, che trovomi obbligato a dimostrarle una tal chiarezza nella susseguente

OSSERVAZIONE QUARTA.

43. Chiarissime sono le parole del suddetto Privilegio, e per loro stesse bastantemente spiegano competere all'A. V.R. il Jus di dover ella dare il consenso autoritativo preventivamente all'atto della collazione, e così di dover indicar al Papa la persona, che restar dee provveduta nella di tempo in tempo occorrente vacanza delle Dignità Concistoriali; E per dimostrare una tal chiarezza nell'usata formola delle parole, basterebbe semplicemente ponderare le dizzioni in quel periodo usate, nel quale restringesi effettivamente tutta la sostanza, la ragione, e l'effetto del conceduto Privilegio. ivi: *De quorumcumque personis non providebimus, nisi habitis priùs per nos intentione, & consensu ipsius Ducis*; sono per certo di lor natura significantissime quelle parole, *non, nisi, priùs*, giacchè la parola *non*, di sua natura produce una tal negativa, nella quale si contiene una proibizione positiva, e di tal forza, che resistendo all'atto lo rende nullo sempre, e quando fatto sia contro la forma prescritta nella negativa, così appunto dottissimamente n'insegna il *Rebuff. (d)* sopra del tanto celebre concordato trà Leone X. e Francesco I. Rè di Francia, nel commento di quelle parole: *Statuimus quoque quòd Parochiales, &c. non nisi personis modo præmisso qualificatis, &c. conferantur, &c.* in tal forma parlando sopra quella parola *non: diversitas magna est inter verba hujus text. & verba pragmaticæ; nam in pragmatica est oratio affirmativa, hìc negativa, quæ totum negat, & plus negat, quàm affirmativa affirmet, & fortior est probibitio legis probibitivæ, quàm permissiva: & quamvis hìc non repetatur clausula Decreti, tamen collatio in contrarium facta est nulla, &c. quia non est dubium ea, quæ contrà legem fiunt, pro infectis haberi.*

44. E via

(b) *Everard. in suis locis legal. in loc. à simili fol. 2. & seqq.*

(c) *De Luc. de feud. disc. 44. num. 17. & disc. 108. num. 34. & De servit. disc. 88. num. 5.*

(d) *Rebuff. super concord. tit. de collation. §. statuimus, verb. non, fol. mihi 656.*

44. E via più cresce la forza, ed efficacia di questa parola, e di quella negativa, che in se racchiude, e così della resistenza all'atto d'ogni contraria collazione, per la connessione, che tiene con la parola *nisi*. ivi: *non providebimus nisi*, poichè essendo posta questa dizzione *nisi* dopo della predetta negativa *non*, costituisce una ben potente affirmativa nel caso espresso della collazione da farsi col consenso del Regnante Duca, di modo che toglie affatto la possibilità nel Papa di poter procedere in verun'altra forma all'atto della collazione, come spiegano i Dottori, (*e*) essendo questa una massima assentata, che quando una tal dizzione *nisi* è preceduta da una orazione negativa *non*, e'l di lei effetto risguarda il tempo futuro, come nel caso nostro. ivi: *non providebimus nisi*, &c. allora costituisce l'affirmativa da osservarsi necessariamente nel caso espresso, negando la potenza d'altra forma, secondo il dire del *Rebuff.* (*f*) che così discorre: *Hæc dictio, quia præcedit oratio negativa ponit illud, quod negatum est in præcedenti, quasi velit hic Textus dicere Beneficia Civitatum, & Vallorum muratorum non conferantur nisi personis qualificatis, & sic qualificatis debent conferri.*

45. Sicchè adattando queste parole al caso nostro, mentre eguale è la formola, e struttura della nostra legge, cioè a dire del nostro Privilegio, che, come s'è detto nella prima osservazione, costituisce appunto una privata legge, dicendosi in essa: *de quorumcumque personis non providebimus, nisi habitis priùs per nos intentione, & consensu ipsius Ducis de personis idoneis, &c. vel de quarum personis tales provisiones fuerint faciendæ, &c.* dalla predetta negativa, ed affirmativa in essa legge contenute, ben chiara ne resulta, e necessariamente dedur si dee la medesima illazione tirata dal *Rebuffo* nel suo caso, ed espressa in quelle parole: *& sic qualificatis debent conferri*; e così concludere, che a tenore del Privilegio per se chiarissimo, conferir debbe la Santa Sede le Dignità Concistoriali a quelle persone solamente, a favor delle quali vi sia il precedente consenso del Regnante Duca, e che in verun'altro modo proceder si possa all'atto della collazione senza questo precedente consenso autoritativo; *& sic collatio fieri debet cum præcedenti consensu ipsius Ducis*, dobbiamo pur noi dire, deducendo l'affirmativa dalla predetta negativa: *non providebimus, nisi habitis priùs per nos intentione, & consensu ipsius Ducis.*

46. Ciò resta ancora tanto più chiaro, quanto che nè pur si restringe l'usata formola del Privilegio a quelle due sole per altro convincentissime parole *non*, e *nisi*; ma vi è la terza, non meno chiara, e litterale espressa nell'usata dizzione *priùs*, ivi: *nisi priùs per nos habitis intentione, & consensu*; niuno per certo non vede in questa parola tolta via qualunque difficoltà possibile circa la necessità precisa, che vi è del precedente consenso all'atto della collazione, giacchè questa è quella parola, che chiaramente esprime l'ordine da osservarsi per rendere adempito legittimamente il Privilegio: *priùs haberi debet consensus ipsius Ducis de personis idoneis, vel de quarum personis tales provisiones fuerint faciendæ*, e poi far si deve dalla Santa Sede in una tale indicata persona idonea la pro-

(e) *Text. in l. actione, & ibi Bart. num. 1. Bald. nu. 2. C. de transact. Geminian. cons. 5. nu. 18. vers. super 5. Bart. cons. 46. num. 1. lib. 2. plures de more cumulat. Barbos. de dict. dict. 217. num. 5. & firmavit Rot. in dec. 96. num. 1. p. 1. recent. & in dec. 77. num. 1. cor. Caval.*

(f) *Super d. tit. de collationibus d. §. Statuimus, in verb. nisi.*

provista della vacante Dignità Concistoriale: nè alla provista basta, che susseguì per pura solennità dell'atto il consenso posteriore. *dictio priùs denotat ordinem*, come dicono i Dottori, *(g)* e quello, che dee esser prima non può esser posteriore, *quia posterius priori non convenit. (h)*

47. Sicchè, se la provista far si debbe di quelle persone idonee, nelle quali concorra il Regal consenso del Regnante Duca, come ne spiegano le due parole *non*, e *nisi*, e questo consenso deve essere anteriore, non posteriore, giusta il significato della parola *priùs*: dica ora sul riflesso d'una tal' osservazione, se pur si trova chi sostener ciò voglia, che 'l Privilegio non sia chiarissimo, e che non parli litteralmente di quel consenso, che i Dottori nostri riconoscono per autoritativo, perchè dar dee principio all'atto; *ipse enim author, & principiator esse debet*, giusta il fermato nella terza osservazione, e ben dice il *Mandos. (i)* parlando d'un tal consenso: *Et regulare est, quòd authoritas, seù authorizabilis consensus in ipso actu intervenire debeat, non autem post facto, &c.* e come che devesi necessariamente avere, supplir non si puole, ed induce l'obbligo di seguitarlo sotto la pena della nullità dell' atto, conseguentemente identifico è del tutto questo consenso autoritativo ad una quasi nomina nell'effetto, nella ragione, e nella sostanza, ancorchè diversa sia l'equipollente formola delle parole, come appunto, sotto l'equipollente nome di supplica, la nomina danno per la collazione delle Dignità Concistoriali gli Rè di Portogallo, e di Polonia, *(k)* e sotto quello di preghiera nomina l'Imperadore i capaci per gli Beneficj agli Ordinarj Collatori nella Germania. *(l)* Dal che niuno non vede considerarsi, ed essere l'istesso effetto quello deriva dalla positiva nomina, e quello risulta dall'atto equipollente all'istessa nomina per equipollenza nô meno contenuta nella supplica, e nella preghiera di quello si contenga in quello, che dall' A.V.R. dar dessi consenso preventivo all' atto della collazione, derivando il tutto dalla volontà, e podestà del Papa, qual'è sempre vero, che può dar' al Laico questo Jus di nomina: *(m)* e già la pratica n'insegna, che tal concessione ristretta non rimane, e subordinata più ad una, che ad un'altra formola delle parole.

48. Ma per dimostrare vie più chiara una tale equipollenza nell' ampiezza dell'usata formola del nostro Privilegio, convien passare più oltre nell'osservazione, e ponderare, come il predetto nostro estraordinario Indulto nel citato periodo. ivi: *Præfatum Ducem harum serie certum reddimus, & sibi promittimus, quòd ipso, & Dominio hujusmodi in integritate dictæ obedientiæ persistentibus, ad quarumcumque Metropolitanarum, aut Dignitates Abbatiales infrà districtum prædictum neminem præficiemus, seù illis de quorumcumque personis non providebimus, nisi habitis priùs per nos intentione, & consensu ipsius Ducis* de

(g) *Barbos.in* 1.*const.C.num.*5.*Abb.in cap.in litteris post num.*4.*de restit.spoliat.Bertazzol.cons.*117.*nu.*3.*&* 4.*Tiraquell.de primogenit.qu.*2.*Peregrin. de fideicomm.art.*5.*num.*82.*& Altograd.cons.*13.*num.*30.

(h) *Barbos.de diction.dict.*287.*num.*5.*in fin.*

(i) *Mandos. super reg.cancell.*32.*qu.*17.*num.ult.*

(k) *Specim.Jur. Eccles.tom.*2.*seù Joan. Corras. in Parafrat.Sacerd.in notul. nomin.fol.mihi* 218.

(l) *Latissimè apud Chokier in scholiis prim.Prac.Loter.de re benefic. lib.* 2. *qu.*15.*num.*30.

(m) *Chokier in scholiis prim.Prac.in probem.ver.ex quibus videt Lecto.*

de personis idoneis ad hujusmodi regimina, seù Dignitates promovendis, vel de quarum personis tales provisiones fuerint faciendæ: Contiene due modi da osservarsi nella provista delle vacanti Dignità Concistoriali subordinati l'uno, e l'altro alla necessità del consenso preventivo all'atto della collazione.

49. L'uno de' due modi si è quello espresso in quelle parole: *Non providebimus, nisi habitis priùs per nos intentione, & consensu ipsius Ducis de personis idoneis ad hujusmodi regimina, seù dignitates promovendis*; E questo primo modo ancorchè paja nulla in se stesso contenere oltre la facoltà di dar il consenso preventivo circa l'Idoneità della persona: pur' è vero, che inteso ancora in questa forma il Privilegio induce nel Papa l'obbligo di richiedere, e di seguitare un tal consenso preventivo all'atto della collazione, e conseguentemente di non poter più oltre operare di quello permetta un tal consenso autoritativo, venendo così la provista subordinata, e dipendente dall'altrui volere.

50. E quando non più oltre passasse il Privilegio, potrebbesi pur dire, che aver dovesse il nostro Privilegio l'istessa forza, e l'istesso effetto, e convenisse nella sostanza col Privilegio, che compete a' Signori Cardinali in vigore di quella regola di *Cancell.* (n) che riserva loro il consenso nella provista de' Benefici vacanti per la morte de' di loro Familiari, come in quelle parole della suddetta regola, *ipsius ad id accedat assensus*: e sicome la mancanza d'un tal consenso rende nullo l'atto della collazione, (o) l'istesso ancora operar dovrebbe la mancanza del consenso all' A. V. R. riservato nella prima parte del suddetto Privilegio.

51. Nè vi sarebbe caso, che astringer si potesse l'A. V. R. dall' autorità suprema della Santa Sede a dare il di lei consenso più ad uno, che ad un'altro de' provveduti senza un tal precedente consenso dalla Dataria Apostolica, nè potrebbe questa supplire la mancanza sotto il pretesto, che negato fosse il consenso senza giusta cagione, come nè pure astringer si possono i Signori Cardinali ad un forzoso consenso da darsi in favore più d'uno, che d'un'altro, restando loro libero il gratificar chiunque vogliono, col mezzo di quello, che dar debbono consenso all' atto della collazione, che giammai si può supplire, come negato senza giusta cagione, per quello molto dottamente ferma il *Mandos.*(p) dicendo, che essendo questo un consenso volontario, se bene dar si deve a qualcheduno idoneo, perchè non resti per sempre vacante il Beneficio, tuttavolta, come che dipende dalla mera grazia di chi dar lo vuole più ad uno, che ad un'altro, esser non può soggetto a violenza alcuna. *Consensus autem, de quo in reg. nostra*(dice il *Mandosio*) *ab aliis differt, nec est necessariò, sed voluntariè præstandus, & quatenùs omninò præstandus, non magis in favorem unius, quàm alterius; unde ex mera gratia conceditur, dum magis in favorem unius, quàm alterius præstatur, &c. ex præmissis patet, quòd liberalitas, & gratia dicitur, non in dando beneficia, quæ necessariò aliquibus conferenda sunt, sed in cui dando, &c. applicando casui nostro licèt dicamus Cardinalem teneri præstare consensum in favorem alicujus, non tamen magis in favorem Titii, quàm Mævii, vel cujus voluerit: & sicut Ordinarius non potest ab aliquo quantumvis meritissimo, ut sibi tale Beneficium conferat, cogi, etsi non conferat, quòd propterea validè ad Superiorem re-* cur-

(n) *Reg.31.hod.32. Cancell. de impetr. benefic. vacan. per obit. famil. Card.*
(o) *Lotus ad reg. d. reg.32. num.25. & ibi Additionator Chockier. lit. R.*
(p) *Super d. reg.32. qu.32. à num.3. usque in fin.*

cursum habere possit; ità nec aliquis à Summo Pontifice provisus poterit justè de Cardinali sibi non consentienti conqueri, nec recursum habere ad Summum Pontificem: & hoc jure utimur, & hoc in praxi, & juxtà stylum Romanæ Curiæ servari inconcussè videmus, qui stylus Romanæ Curiæ facit jus.

52. Basterebbe questa sola dottrina per porre in chiaro quanto possa il nostro Privilegio, poichè se il consenso, che dar debbono gli Eminentissimi Signori Cardinali a tenore della predetta regola, ancorchè non considerato in termine di consenso autoritativo, per quello dice l'istesso *Mandosio*, (q) tuttavolta necessariamente concorrer deve all'atto della collazione, nè può violentarsi a favore più d'uno, che d'un'altro, nè supplir si puole dalla Santa Sede, nè mai considerarsi per negato senza giusta cagione, molto più di forza aver deve il consenso riserbato all'A. V. R. mentre questo preceder deve necessariamente, e con modo autoritativo dare il principio all'atto della collazione. *Non providebimus, nisi priùs per nos habita intentione, & consensu*, dice il Privilegio, parlando con modo negativo, ove la regola procede con modo affirmativo, *ipsius ad id accedat assensus*: e già s'è detto esser molto più potente il modo negativo, dell'affirmativo, di modo, che in ordine a questo primo modo ancora sarla sempre indubitabile restar libero all'A. V. R. il poter dare, o negar il consenso più ad uno, che ad un'altro senza soggiacer all'esame della giusta, o ingiusta cagione.

53. Vero però è, che quivi non si ferma il Privilegio, ma passa a dare il secondo modo per la collazione, e questo in quelle parole: *Vel de quarum personis tales provisiones fuerint faciendæ*; unifcasi per tanto questa posterior disposizione col mezzo della costruzione gramaticale solita necessariamente usarsi da' Dottori per dare alle disposizioni la dovuta legittima interpetrazione, (r) e così leggasi unitamente in questo sol periodo congiunta con la precedente fatta espressione, come se il Privilegio, omesso l'accennato primo modo espresso nelle sopra ponderate intermedie parole, immediatamente così dicesse: *Non providebimus, nisi priùs per nos habitis intentione, & consensu ipsius Ducis, de quarum personis tales provisiones fuerint faciendæ*; E poi si considera, se più chiara desiderar si possa l'espressione della conceduta facoltà di nomina sotto l'equipollente formola d'intenzione, e consenso.

54. Certo, che in queste parole, così gramaticalmente unite, si dichiara Nicolò V. e con esso ogni di lui futuro successore, di voler sapere di quali persone provveder si debbano le vacanti Dignità Concistoriali secondo l'intenzione, e consenso di ciaschedun Regnante Duca, essendo questo il di loro senso litterale: *Non provvederemo, se prima da noi non si sarà avuta l'intenzione, e 'l consenso dell'istesso Duca, di quali persone tali provviste dovranno farsi*. Ora se il Papa saper dee prima, chè conferisca, di quali persone far si debbano le provviste delle vacanti Dignità Concistoriali, secondo l'intenzione, e 'l consenso del Regnante Duca, nè tale intenzione, e consenso esser può palese senza la nomina della persona, *de qua talis provisio fuerit facienda*: eccoci nella prova manifesta dell'intrapreso assunto, che chiarissime sono le parole del nostro Privilegio, e che queste sotto l'equipollente nome d'intenzione, e consenso, danno all'A. V. R. un'

(q) *Mandos. ad reg. Cancell. super d. reg. 32. qu. 17. à num. 6. & seqq.*

(r) *Text. in l. 2. & ibi Gloss. in verb. emandatas, ubi DD. C. de senten. ex peric. recitan. Felin. in cap. audientiam De rescript. Emanuel Alvar. de instit. grammat. tit. de construct. pronom. in ult. append. in fin. Altograd. cons. 48. num. 3. lib. 1.*

un'equipollente Jus di nomina, come appunto altri la godono sotto il nome di supplica, e di preghiera.

55. Nè stato vi sarebbe il bisogno di passare alla predetta seconda espressione, ed alternare con essa il modo da osservarsi nella provista delle predette Dignità Concistoriali con queste significantissime parole: *vel de quarum personis tales provisiones fuerint faciendæ*; se nulla più avesse inteso Nicolò V. di voler concedere, che la facoltà di dar il consenso all'atto della collazione, giacchè di questo bastantemente parlato aveva nella prima parte della sua Disposizione. ivi: *Nisi habitis priùs per nos intentione, & consensu ipsius Ducis de personis idoneis, &c.* e sufficientemente con la riserva di tal consenso provveduto aveva ancora alla causa finale del conceduto Privilegio, sicchè avendo alternato l'unò, e l'altro modo: *Nisi habitis priùs per nos intentione, & consensu ipsius Ducis de personis idoneis ad hujusmodi regimina, seù Dignitates promovendis, vel de quarum personis tales provisiones fuerint faciendæ*; e questo per provvedere con maggior pienezza di favore a cotesta Regal Casa, ed assicurarla in tal forma da qualunque sinistro incontro cagionar le potesse la provista di persona non bene affetta, come litteralmente leggesi in quelle parole: *Favore benevolentiæ specialis, eo considerationis nostræ respectu prosequi volentes, quo firma fiducia, omnem sibi tollat suspicionis causam, ne ex promotione quorumvis ad quarumcumque Ecclesiarum, vel Monasteriorum, infrà districtum sui temporalis Dominii consistentium, regimina, &c. seù provisionibus quibuslibet de quibuscumque personis per nos faciendis, sui Status succedat dispendium, aut alia quævis adversitas intestina, &c.* conviene necessariamente concludere, che nella detta seconda parte del predetto Privilegio abbia inteso Nicolò V. di concederle un' equipollente jus di nomina di quelle persone, che restar denno promosse alle vacanti Dignità Concistoriali, *de quarum personis tales provisiones fuerint facienda*, e che pertanto resti in facoltà di V.A.R. di dar preventivamente all' atto della collazione il consenso a tal'uno indicatole dal Papa, e da lei creduto idoneo a tenore della prima parte del predetto Privilegio. ivi: *De personis idoneis ad hujusmodi regimina, seù dignitates promovendis, &c.* o pure di nominare ella al Papa una tal persona idonea, giusta il concedutole nella predetta seconda parte. ivi: *vel de quarum personis tales provisiones fuerint faciendæ*; essendo questo appunto l'effetto dell'alternativa, di dare a quello l'elezzione nell' esercizio della facoltà alternata, a di cui favore indotta leggesi l'obbligazione, (*s*) quale nel Papa una è sempre in questo caso di non poter conferire le Dignità vacanti senza l'autoritativo di lei consenso.

56. Dico esser questa nel Papa una precisa, e del tutto certa obbligazione stipulata con solenne promessa da Nicolò V. trà cotesta sua Casa Regale, e la Santa Sede; nè mentire mi lasciano le parole usate in questo, che più tosto dir devesi Contratto, che Privilegio, giacchè in esso non si parla di benigna, e graziosa Indulgenza, o Concessione, giusta la formola di quelle parole solite usarsi ne' Privilegj, *Indulgemus, concedimus, largimur*, e simili; (*t*) ma si procede con

Vu parole

(s) *Bar. in l. quamvis num. 2. ff. de pignorat. act. Rip. cons. 146. nu. 3. Curt. jun. cons. 132. num. 3. Cephal. cons. 43. num. 5. Gozad. cons. 42. num. 15. Affict. decis. 397. num. 6. Fontanell. de pact. nupt. claus. 5. gloss. 8. par. 13. num. 69. Surd. decis. 225. nu. 6. Thesaur. dec. 141. in princ. & Rot. cor. Coccin. dec. 944. num. 2.*

(t) *Præceptor meus insignis J.C. Mans. consult. 352. num. 12.*

parole obbligatorie,e molto forti,cioè a dire: *Præfatum Ducem harum serie certum reddimus, & sibi promittimus, quòd ipsi, & Dominio hujusmodi,in integritate dictæ obedientiæ persistentibus,ad quarumcumque Metropolitanarum, &c. non providebimus,&c.* sono per tanto queste parole *certum reddimus,& sibi promittimus*, che di loro natura importando stipulazione, *(u)* trasfondono nel Privilegio la vera, e propria natura del contratto obbligatorio, e del tutto irrevocabile: *aliud enim est permittere, aliud promittere*, dice in tal proposito il *Bald.* (x) e di questo riassumendo la dottrina,così appunto nel supremo Consiglio di Napoli risoluto attesta il *Sanfelicio*, *(y)* ove parlando d'un Privilegio alla Casa de' Principi di Bisignano nel 1496. conceduto da Federigo Figlio di Ferdinando II. d'Aragona Rè di Napoli, e con queste parole sottoscritto: *Io prometto, e voglio, che in ogni tempo abbia complito effetto detto Privilegio*, così discorre: *Nec si fuerit actus contrarius factus in casu nostro posset prajudicare Principi ex illa subscriptione Federici in privilegio, qui sua manu dicit, Io prometto, e voglio, &c.ut proindè transeat privilegium in contractum,& non possit aliquo pacto revocari.Bald.&c. & minùs possit per contrarium actum ei derogari, &c.*

57. Maraviglia non è dunque se riconosciutosi da' successori di Nicolò V. la chiarezza,e la forza di questo, che dir vogliamo convenuto contratto,o pure stipulato Privilegio, non personale per il Duca, ma regale per il di lui Dominio, e futuri successori, *ipsi & Dominio hujusmodi in integritate fidei, & obedientiæ permanentibus, &c.* dicendo lo *Spad.* (z) *Non dicitur privilegium merè personale, quia non est concessum Clericis de per se simpliciter, sed intuitu S. Nicolai, &c.* hanno sempre questo confermato, e dichiarato esser tale, che rivocar giammai si possa per alcun tempo senza il consenso espresso d'ogni, e qualunque ivi sia Regnante Duca di Savoja, e Principe del Piemonte, siccome leggesi nellaBolla confirmatoria di Leone X.ivi:*Nec non de speciali,& expresso præfati Caroli,& pro tempore existentis Sabaudiæ Ducis consensu.* (a) In quella di Clemente VII. ivi: *Ipseque Carolus, & pro tempore existens Dux, ac personæ Ducatus,Dominii,& Ditionis prædictorum,litteris derogatoriis, & decretis super illis, processibus, ac illorum exequutoribus, subexequutoribus, eorumque mandatis, & exequutoribus parere minimè teneantur, sed eis firmiter resistere, & litterarum hujusmodi exequutionem omninò impedire, nec ratione resistentiæ hujusmodi,censuris Ecclesiasticis per eosdem exequutores, & subexequutores innodari possint*. In quella di Giulio III. ivi: *Ac volumus, etiam decernimus, quòd illis, nec non prædictis,& præsentibus litteris nullo unquam tempore etiam per Sedem*

(u) *Text.in l.1.C.de contrahen.emption.Honded.consf.25.nu.8.tom.2.Cardin. de Luc.de fideicomm.disc.139.num.12. Afflict.decis.120.num.2. & seqq.Rot.cor. Buratt.decis.149.num.3.decis.373.num.7.& decis.788.num.2.cor.Seraph. decis. 472.num.1.& dec.427.num.6.Ludovis.dec.328.num.7.& Rot.in dec.37. num.7. part.7.rec.*

(x) *Bald.in l.qui se Patris num.34.in fin.Cod.unde liber.seù de bonor.possess. undè libert.*

(y) *Sanfelic.decis.Neap.lib.3.decis.345.num.25.*

(z) *Spad.cons.156. nu.1.vol.1.& est text.in cap. cum Cappella De Privilegiis,& ibi notant Butr.num.3.in 3.not.Abb.in 1.not.Soccin.num.5.in 4.not.*

(a) *Pinson.Traittè des reg.to.2.fol.mihi 957.965.967.969.974.979.& 984.*

Sedem eamdem, aliasque, ut præfertur, derogari, aut derogatum esse censeri posſit, & quod aliter facta derogationes nemini suffragentur, &c. Ipseque Emanuel Philibertus, & pro tempore existens Dux, & personæ Ducatus, Dominii, & Ditionis prædictorum litteris derogatoriis, &c. parere minimè teneantur, sed his firmiter resistere, &c. nec ratione resistentiæ, &c. censuris Ecclesiasticis per eosdem exequutores, & subexequutores innodari possint. In quella di Gregorio XIII. ivi: *Ac Carolum, & pro tempore existentem Ducem, nec non personas Ducatus Dominii, & Ditionis hujusmodi, litteris derogatoriis, &c. parere minimè teneantur, sed his firmiter resistere, ac litterarum exequutionē hujusmodi omninò impedire, &c.* E quella finalmente di Clem. VIII. ivi: *Ac Carolum, & pro tempore existentem Ducem, nec non personas Ducatus, Dominii, & Ditionis hujusmodi, &c. litteris derogatoriis, & decretis, &c. ac illorum exequutoribus parere minimè teneantur, &c. Nos igitur supradictorum Prædecessorum litteras, & in eis contenta quæcumque, &c. Apostolica authoritate perpetuò confirmamus, &c. & inviolabilis Apostolicæ firmitatis robur adjicimus, &c. sublata eis, & eorum cuilibet quavis aliter judicandi, & interpretandi facultate, &c. nec non irritum decernimus, & inane quidquid secus super his à quoquam quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari.*

58. E certo passar non si dee senza riflessione alcuna, nè val così poco, che non meriti d'essere seriamente ponderato il vedere, essere stata sì fattamente a cuore di tanti degnissimi Pontefici l'osservanza di questo Privilegio, che nel confermarlo, ed ampliarlo, hanno dato facoltà amplissima di resistere costantemente ad ogni tentativo, che contro di questo usato fosse, e che temer non dee l'A.V.R. anzi nè pur' immaginare dalla capacità sublime, Giustizia somma, e magnanima Beneficenza del nostro Santissimo, e Gloriosissimo Moderatore, la di cui rettissima intenzione, se ora venera il Mondo tutto Cattolico, onde a lui sospira, e prega la più lunga, e felice vita, sarà pur anche sempre con ammirazione udita da' futuri secoli, che applauso faranno al nome grande d' Innocenzo xii. in lui, e nelle di lui magnanime azzioni raffigurando l'ottimo d'ogni più gran Pontefice.

59. Nè senza ragione, dico, data leggesi la facoltà predetta d'una tale resistenza per quando convenuto fosse necessitosamente usarla; giacchè niuna cosa tanto ingiuriosa alla memoria de' stati Principi Predecessori, quanto la revoca de' da loro conceduti Privilegj: *Per revocationem fieret aliis injuria, quæ maximè à Principe debet esse remota*, dice il *Baldo*: *(b)* e ad insegnamento di tutti gli successori ne' Dominii, e Principati parlando, così discorre Gregorio Magno: *(c) Rescindere benè ordinata est docere cæteros exemplo sui ipsius, quandoque instituta post se revocare, & dissolvere, quod nimis asperum est, & bonis moribus inimicum, itaut Princeps, qui benè ordinata per suum Prædecessorem infringit, dicatur sibi injuriam facere*, dicendo pur egli di se stesso: *(d) Si ea destruerem, quæ Antecessores nostri statuerunt, non constructor, sed eversor esse justè comprobarer, testante veritatis voce, quæ ait: omne Regnum in seipso divisum, & omnis scientia, & lex adversum se divisa, destruetur*; e quindi concludono comunemente i Dottori tutti, nulla più convenir al successore, quanto il

Vu 2

(b) *Bald. in d. l. qui se Patris num. 34. C. de possession. undè liber.*
(c) *In lib. 6. reg. cap. 16.*
(d) *Can. si ea 4. caus. 25. quæst. 2.*

il mantener i Privilegi dati dal Predeceſſore: *Nihil enim eſt quod magis conveniat Principi, quàm rata habere Privilegia, etiam gratuita, ab Anteceſſoribus facta:* (e) ciò che indubitatamente procede allora, che ſi tratta di Privilegio rimuneratorio degli acquiſtati meriti, quali ben grandi furono i dovuti da Nicolò V. al Duca Ludovico; nè inferiori riconoſce nella perſona di V.A.R. la Santa Sede, onde vie più aſtretta rimane all'oſſervanza di queſto Privilegio, trasformato in un contratto dalla dovuta aſtringentiſſima antidorale obbligazione: (f)

OSSERVAZIONE QUINTA.

60. Dimoſtrata per tanto la chiarezza delle parole uſate nel noſtro Privilegio, e dimoſtrato ancora, come in loro eſſenzialmente ſi contenga un equipollente Jus di nomina, conceduto irrevocabilmente, ed accordato da Nicolò V. al Duca Lodovico, e ſuo Dominio, col mezzo d'una tanto ſolenne promeſſa correſpettiva ad una efficaciſſima antidorale obbligazione, con attenzione, e modo sì particolare comprovata da' di lui ſtati ſucceſſori ſino a Clemente VIII. reſta ora da oſſervare, come una tal chiarezza, e così la competenza d'un tal Diritto ſtata ſia riconoſciuta, ed approvata per innegabile in ogni tempo, e dagli Scrittori tutti.

61. E per far vedere, come effettivamente foſſe inteſo, e ſino d'allora, che fù dalla Santa Sede conceduto, quanto ſtimato foſſe queſto Privilegio, conſiderato ne' termini equipollenti ad una competente Nomina, potrei quivi addurre il Capitulato, che fù fatto nel 1458. dopo la morte di Caliſto III. ſucceſſore immediato di Nicolò V. trà i Cardinali eſiſtenti nel Conclave, nel quale il Grand'Enea Silvio fù aſſunto al Pontificato ſotto nome di Pio II. (g) ma perchè merita queſto una più preciſa, e particolar oſſervazione, tralaſcio per ora di diſcorrerne, e paſſo a quello, che abbiamo di più moderno, per far vedere, come ſia ſtato inteſo, ed oſſervato queſto noſtro Privilegio tanto nel paſſato, che nel preſente ſecolo, dando in vero l'oſſervanza non poco lume, per l'intelligenza de' Privilegii. (h)

62. Conquiſtati furono dalla Francia nel paſſato ſecolo, e preciſamente regnando in Piemonte Carlo il Buono Duca di Savoja, gli Stati di queſta Provincia, e quaſi tutti quei del Piemonte, non eſſendo rimaſti ſotto il di lui Dominio, particolarmente dopo la battaglia di Ceriſola, e dopo la pieniſſima vittoria in eſſa riportata nel 1544. da Franceſco I. (i) che la Valle d'Aoſta, la Conteà d'Aſti, e di Nizza, con le Città di Vercelli, di Cheraſco, e di Foſſano, avendo

(e) *DD. in l. digna vox, C. de legibus. Canon. in cap. 1. de probat. text. in cap. decet De reg. jur. in 6. & poſt alios concordantes doctiſſimè de more firmavit Boſcolus inter conſult. Manſ. conſult. 392. num. 31.*

(f) *Suarez De legibus lib. 8. cap. 37. num. 6. Caſtill. quotid. controverſ. tom. 7. cap. 18. num. 147. Boſcolus apud Manſ. d. conſult. 392. num. 30.*

(g) *Rainald. annal. Eccleſ. ad ann. 1458. num. 5. tom. 19. fol. mihi p. §. Item, &c.*

(h) *Cap. cum dilectus de conſuet. Text. in l. minimè, & l. 11. de interpretatione, ff. de legibus, & poſt concord. Palm. Nep. apud Manſ. conſult. 650. nu. 23. & Saminiat. apud eumdem Manſ. conſult. 651. num. 24.*

(i) *Guichenon. Hiſtoire Genealog. de la Royale maiſon de Savoye tom. 1. fol. mihi 653.*

do tutte l'altre obbedito al Vincitore. (*k*) Per questi Stati tutti, e così non meno per la Savoja, che per il Piemonte per lo spazio d'oltre quindici anni da quella Corona posseduti fino che da Enrico II. e più precisamēte da Francesco II. restituiti furono nel 1559. alla sua Regal Casa in esecuzione della Pace da Enrico stabilita con Emanuel-Filiberto col mezzo del di lui matrimonio con Margherita sorella dell'istesso Enrico: (*l*) procurò questi, ed ottenne da Giulio III. a suo favore la conferma del predetto Privilegio, non altrimenti considerato, e da lui interpetrato, che come un Privilegio di nomina, secondo l'espressione fattane negli Arresti pubblicati in ricompensa della predetta ottenuta grazia, in favore della Santa Sede, e precisamente ad effetto di preservarle il Diritto di collazione nelle due Provincie di Bretagna, e di Provenza, dice egli parlando al Parlamento nel primo Arresto (*m*) dato in Nantes li 4. di Gennajo del 1553. *Considerate, che a nostra richiesta il nostro Santo Padre, ci hà questi giorni addietro liberamente data, e conceduta la conferma degl' Indulti, che avevano i nostri Predecessori Duchi di Savoja, Principi di Piemonte, di nominare, e presentare a i Beneficj Concistoriali de' predetti nostri Stati con tutte le grazie, e concessioni contenute ne' detti Indulti, assicurando Sua Santità, che avendo fatto per noi quanto hà potuto in ordine alla detta conferma, noi così per lui faremo quanto è in nostro potere per l'esecuzione delle nostre Lettere Patenti, toccanti la dichiarazione di quell'uso, che goder deve della sua autorità, prerogative, preeminenze, e poteri, e facoltà, &c. e con questa condizione abbiamo noi ottenuta la conferma suddetta; Per tanto volendo noi non solamente osservare al nostro Santo Padre la promessa reciproca, ma d'avvantaggio, &c.* L'istesso replica nel secondo Arresto dato sotto l'istesso giorno nell' istesso Parlamento, ivi: *Sopra di che noi considerando, che il nostro Santo Padre ci hà liberamente data, e conceduta la conferma degl' Indulti, che avevano i nostri Predecessori Duchi di Savoja, Principi del Piemonte, di nominare, e presentare a' Beneficj Concistoriali di detti paesi con tutte le grazie contenute ne' detti Indulti, volendo non solamente osservare al nostro Santo Padre l'obbligazione reciproca, ma di vantaggio, &c.* E così godè Enrico della nomina nell'uno, e nell' altro Stato della Savoja, e del Piemonte, in vigore del suddetto Privilegio, ciò che pondera il *Pinsone*, (*n*) e parlando più d'ogni altro di tal'ottenuta conferma il *Doviat.* (*o*) dicendo: *Itaque licet Reges Christianissimi suum illud nominandi Jus ad omnium ditionum suarum Ecclesias Cathedrales, ac Monasteria, & Prioratus Conventuales electivos porrigi debere contenderent, tamen in Brittaniæ Ducatu, inque Comitatu Provinciæ, Ecclesiis, & Monasteriis, tollendæ omnis dubitationis causa, revocatis subindè Indultis hactenus usi sunt. Idem factitatum est in Saboudiæ, & Pedemontii majoribus Beneficiis, quo tempore à Regibus nostris Regiones illæ possidebantur; nam Jul. III. facultatem Henrico II. indulsit ei parem, quàm Nicolaus V. Ludovico Sabaudiæ Duci, atque hujus successoribus insequentes Pontifices anteà concesserant, quod Jus post restitutas Sabaudis Principibus Provincias suas, in eosdem translatum est, &c.* 63. Fat-

(k) *Idem part. 2. fol. mihi* 660.

(l) *Idem part. 2. fol.* 667. *& part. 3. fol.* 511.

(m) *Pinson. Inventar. degl' Indulti tom. 2. pag.* 457. *&* 461.

(n) *Pinson. tract. de Regal. o sia Invent. degl' Indult. p. 2. fol.* 988. *in fin. &* 989. *in princip.*

(o) *Doviat. Specim Jur. in præfat. cap. 9. num.* 3.

63. Fattasi poi nel 1601. trà Carlo-Emanuele, e'l grand'Enrico IV. Rè di Francia la nuova pace di Lione con l'intervento del Cardinale Aldobrandino Nepote di Clemente VIII. ed in essa il cambio de' paesi della Bressa, del Bugey, di Gex, e Valromey, da Carlo-Emanuele rilassati ad Enrico, e del Marchesato di Saluzzo ceduto da Enrico a Carlo-Emanuele, a tenore del trattato di detta Pace dal suddetto *Pinsone* puntualmente riferito: *(p)* Ignaro a principio Enrico del suddetto Privilegio di Nicolò V. procurò per mezzo del tanto rinomato Cardinale d'*Ossat*, allora suo Ministro in Roma, d'ottener un Privilegio di Nomina per gli Vescovadi, ed Abazie esistenti ne' suddetti Stati a lui ceduti, come ricavasi dalla prima Lettera, che in tal proposito scritta fù ad Enrico dal Cardinale suddetto, *(q)* dicendo egli, che dopo il ritorno del Cardinale Aldobrandino, il primo suo negozio fù di chiedere un'Indulto per la suddetta Nomina. ivi: *Dopo questo complimento, le dissi quello trattato avevo col Papa, e che per dar principio al negozio mi contentava d'intercedere da Sua Santità l'Indulto, del quale avevali parlato la Maestà Vostra, di poter nominare a' Vescovadi di Metz, Tul, e Verdun, e parimente a quelli esistenti nel paese della Bressa, del Bugey, del Valromey, e nel Baliagio di Gex, nuovamente ceduti a V.M. dal Duca di Savoja, &c. Hò stimato dover dar principio da questo Indulto, come da una cosa importantissima a V.M.&c. Mi hà promesso d'impiegarvisi: dicendo però, che vi sarebbe stata l'opposizione del Duca di Savoja, quanto al Vescovado di Saluzzo, e dell'Abazie di Stafarda, e di Altacomba, &c. perchè queste erano nel paese a lui ceduto, e che S.A. aveva ancora nominato per alcune Abazie nella Bressa.*

64. Da questo, che detto avevagli il Cardinale Aldobrandino avere Carlo-Emanuele nominato ad alcune dell'Abazie esistenti nella Bressa, e pretender egli di dover nominare ancora al Vescovado, ed Abazie esistenti nel ceduta gli Marchesato di Saluzzo, seguita a dire il Cardinale d'*Ossat* nella suddetta prima Lettera, che prese egli motivo di ricercar qual Diritto godesse il Duca, e che intese dal grand'Antonio Fabro, tanto celebre Giureconsulto per le di lui opere legali, che era allora Presidente del Consiglio di Ancsì, e stava casualmente in Roma per assister ad una lite, che quivi agitavasi per Madama di Nemurs; che 'l Duca godeva del Diritto di tal nomina a cagione d'alcuni allegati Indulti, dal che prese egli motivo di dire, che sussistendo un tal Diritto, non avea S. M. bisogno d'altro Indulto, potendo egli valersi di quello, che al Duca competeva, ed ecco le di lui parole, degne in vero d'ogni riflessione: *Fin quì scritto avevo, quando è venuto da me il Sig. Antonio Fabro Presidente del Consiglio di Ginevra residente in Anesì per il Signor di Nemurs, &c. e perchè mi sono ricordato d'una parola dettami dal Sig. Cardinale Aldobrandino, che 'l Duca avea nominato qualcheduno nella Bressa: a lui, che hà piena cognizione di quel paese ceduto a V.M. hò domandato, se avanti la cessione S. A. nominava all'Abazie, e Priorati Conventuali, ed elettivi di quel paese, e mi hà detto di sì, e che ancora ultimamente nell'Impetra fatta d'un Priorato per un suo Parente, gli è bisognato aver la Nomina di S. A. che avea ben inteso dire, che in questa Corte si dolevano di queste Nomine, e che le ricevevano mal volontieri; ma che per parte di S.A. s'erano*

(p) *d.part.2.fol.989.*
(q) *Lett.du Card.d'Ossat lib.7.lett.260.§.Après des compliment.*

no sempre allegati degl'Indulti. Ora se così è, che 'l Duca avesse Diritto di Nomina, questo Diritto è passato in V.M. mediante la cessione, nè vi è necessario, che 'l Papa vi ponga sopra la mano; ed in ogni caso quando il Duca non avesse avuto un tal Diritto, il possesso, in cui si trova di nominare, è passato in V.M.&c. se io avessi ciò saputo quando feci il Memoriale lasciato al Sig. Cardinale Aldobrandino, vi avrei fatto sopra il mio principal fondamento, ed al più avrei domandata una semplice conferma di tal Diritto di nominare, come avea il Sig. Duca avanti la cessione: e quando io nuovamente ne parlerò, &c. non lascerò di valermene, sicome procurerò ancora di rintracciarne più adattatamente il vero.

65. Scrisse dopo questa la seconda Lettera, (r) nella quale rappresentando l'operato col Papa, e col Cardinale Aldobrandino per la richiesta grazia, essendo pur anche all'oscuro del suddetto Privilegio, dopo riferito il negoziato, passa egli a dire, come credeva, che 'l Diritto di nomina goduto da' Duchi di Savoja non altrimenti si fondasse sopra un qualche Privilegio, ma puramente nel possesso d'aver sempre nominato, come dalla Lettera. ivi: *Con la mia lettera degli undici di questo mese io resi conto a V. M. frà l'altre cose, come aveva io trattato col Sig. Cardinale Aldobrandino degl'Indulti, che V. M. desiderava d'ottenere da Sua Santità per nominare a' Vescovadi, Abazìe, e Priorati Conventuali, ed elettivi di Metz, Tul, e Verdun, e de' Paesi della Bressa, Bugey, Val Romey, e Baliaggio di Gex, &c. con la presente continuo a render conto di quello, che hò fatto dopo, &c. e così come il Venerdì 13. di questo mese, &c. da questo istesso negozio diedi principio alla mia audienza, &c. aggiungendo, che per quello riguardava i paesi nuovamente ceduti a V.M. dal Sig. Duca di Savoja, dopo il Memoriale dato, avevo inteso, che 'l Sig. Duca aveva Indulto di Nomina, e che era in possesso di Nomina. Sua Santità mi rispose, che l'esperienza avea mostrato, che i Papi Predecessori meglio fatto avrebbono, se data non avessero a' Principi secolari una tal facoltà di nominare a' Vescovadi, e Prelature, e che l'autorità della Santa Sede n'era stata di molto diminuita, e i Principi se n'erano abusati, &c. e che lui voleva pensarvi bene prima di conceder quello, che V. M. gli domandava, &c. Terminata l'udienza del Papa, scesi dal Sig. Cardinale Aldobrandino, al quale io dissi, come dopo che gli avevo parlato il Venerdì avanti degl'Indulti, che V. M. desiderava, avevo inteso, come il Signor Duca di Savoja nominava a' Beneficj elettivi del Paese ceduto, e che per tanto V. M. era succeduta in questo Diritto, come in tutti gli altri. Il Sig. Cardinale mi rispose, che 'l Duca di Savoja pretendeva bene di poter nominare, come tutti i Principi procurano d'avvantaggiarsi sopra la Santa Sede, ma che per verità non aveva Indulto, o altro Diritto di nomina, se pur questo non era per qualche fondazione particolare, e che le di lui nomine non erano altrimenti ammesse in Roma; ma che 'l Papa bene spesso lo compiaceva, provvedendo le persone da lui nominate, non però in virtù della nomina, della quale non si faceva espressione alcuna nelle Bolle di tali provviste. Io gli replicai, che questo consisteva in fatto, ma che era stato assicurato da persona, che ben poteva saperlo, che 'l Duca nominava, e che senza questa nomina persona alcuna non era ammessa a prender il possesso de' Beneficj; che V. M. sarebbe stata consigliata a continuare in quel possesso di nominare, nel quale era il Duca, e per questo meglio sarebbe stato, che 'l Papa concedesse alla M. V. la facoltà di nominare, &c. Può esser bene, che sia come dice il Cardinal Aldobrandino, perchè senza cercare esempj più lontani,*

(r) *d. lib. 7. lett. 261.*

tani, io vedo tutto il giorno, che se bene i nostri Concordati non danno a' nostri Rè diritto di nominare all'Abazìe de' Regolari, i vostri Predecessori tuttavolta hanno sempre nominato, e Voi medesimo nominate, e i Religiosi da Voi nominati sono provveduti, ma le vostre nomine non sono quì accettate, se non da' vostri Ambasciadori, che vi pongono l'Expediatur, e non se ne fà menzione alcuna nelle Bolle, &c.

66. Nella terza lettera (*f*) continuando l'istesso affare, scrivendo al Sign. di Villeroy così discorre: *E passando ad altri affari io gli dissi* (cioè al Papa) *che Sua Santità avea preso tempo a deliberare sopra l'Indulto, che 'l Rè desiderava, nè io voleva parlarle per allora, ma che lo pregavo bene a risolversi circa il Vescovado di Saluzzo, e l'Abazìa di Stafarda, ammettendo per queste due provisste le nomine del Rè fatte dell'uno per morte, e dell'altra per risegna, provvedendo i nominati da S. M. giacchè allora, che fatte furono le dette nomine il Marchesato era del Rè, nè per anche ceduto avevalo al Duca di Savoja. Sua Santità mi rispose, che 'l Marchesato di Saluzzo era tenuto dal Duca di Savoja, allorache 'l Rè fece queste due nomine, ed essendogli di poi stato lasciato per accordo, Sua Santità non poteva onestamente, nè dovea di sua piena autorità ammettere ora le nomine del Rè, e provvedere i nominati, senza prima farlo sapere al Duca di Savoja, ed intender ciò, che dir potesse sopra d'un tal affare, e che ne volea parlar al Marchese d'Aix, ed all'Ambasciadore Residente del detto Duca: ed essendomi parsa molto adequata la risposta di S. Santità, io non hò voluto replicare altra cosa, se nō che supplicavo di parlarne loro. Hò separato da questi due l'Abazìa d' Altacomba, della quale hò parlato dopo, e mi hà detto, che essendo questa Abazìa nel paese, che è stato, ed è del Duca di Savoja, la nomina del Rè non può servir al nominato, ma che bisogna impetrarla dal Duca: che tuttavolta se potrà darci qualche ajuto, di questa ancora parlerà a' Ministri del Duca, del che pur'io l'hò supplicato, &c. Il Sig. Cardinal Aldobrandino, al quale hò parlato uscendo dal Papa, m'hà detto, che farà il possibile per le prime due Nomine, ma che quanto all' Abazìa d'Altacomba, della quale in Lione avevagli parlato pur' anche il Sig. Alessandro del Bene, teneva l'affare per impossibile, stante che alle prime querele, che 'l Duca avea già contro la Casa del Bene, s'era aggiunta ancor questa, che in tempo del suo travaglio avea domandato al Rè la Nomina della detta Abazìa per resignazione subito, che avea veduta la Savoja occupata da S. M.*

67. Successivamente riassumendo la materia in un'altra lettera, (*t*) dice in essa, come dopo avergli parlato il Papa della restituzione, che la Francia far doveva al Duca di Savoja di Castel Delfino, avendo egli dato a Sua Santità un memoriale, che conteneva l'istanza per la spedizione de' detti Vescovado, ed Abazìe: *Sua Santità gli disse, che ne avrebbe parlato all' Ambasciadore di Savoja, e che la restituzione di quello doveasi rendere, poteva molto conferire a far sì, che 'l Duca condescendesse a quello, che S. M. desiderava.*

68. E di ciò pur' anche discorrendo in altra lettera (*u*) dopo scritta al Sign. Villeroy, dice in essa, che quantunque il Rè ne avesse scritto a Sua Santità, *tuttavolta non pensava egli, che fosse per risolversi senza il consenso del Duca di Savoja, col quale l'Abate della Manta, o i di lui Parenti potevano trattare, &c. che quanto all' Abazìa di Stafarda, a Sua Santità pareva giusto, che S. A. ne com-*

(f) *Eodem lib. epist. 262.*
(t) *Epist. 264. §. Monsieur, &c.*
(u) *d. lib. lett. 273.*

compiacesse S. M. &c. ma che per il Vescovado di Saluzzo la Santità Sua voleva liberamente conferirlo, &c. tuttavolta se il Rè, ed il Duca fossero concorsi nella persona di quello, che nominato avea la M.S. Sua Santità non avrìa potuto difendersi, ancorchè pretendesse, che nè il Rè, nè il Duca avessero avuto, o pur'avessero Diritto di nominare per il detto Vescovado.

69. Così parlando pure di queste proviste nella Lettera (x) da lui scritta successivamente al Rè, dice, che avendo replicata a Sua Santità l'istanza, nulla più gli rispose: *Se non che l'Ambasciadore di Savoja mai avevale data la risposta.*

70. Tutto questo fù dal suddetto Cardinale trattato, e scritto prima, che potesse aver lume del suddetto Privilegio, del quale dopo qualche tempo fù a lui participata la notizia, come raccogliesi dalla di lui lettera (y) scritta sotto li 17. di Settembre del 1601. e così dopo passati molti mesi dell'intrapreso affare, dicendo in essa: *Io hò veduta la copia della lettera del Signor del Refugio, e riconosco la diligenza, che usa d'avere dall'Abate d'Ambrun, copia collazionata de' Privilegj già accordati da' Papi a' Duchi di Savoja, sopra la Nomina de' Beneficj nella Bressa, e negli altri loro Paesi: e giacchè non gli restava, che trovare chi collazionasse i detti Privilegj, io stimo, che non molto tarderassi a riceverne le copie.*

71. Giunse finalmente a poter vedere, e leggere il suddetto Privilegio, stante che avendo ottenuta Carlo-Emanuele di questo la conferma accordatagli sì ampiamente dall'istesso Clemente VIII. ebbe di questa la copia, e dalla medesima venuto in piena cognizione di quel Diritto, che già da tanto tempo stato era conceduto a cotesta Regal Casa dall'Apostolica benemerenza della Santa Sede: ed essendogli pur anche giunta la notizia della conferma, che di tal Diritto per se stesso riportata avea Enrico II. da Giulio III. allora quando fù da lui conquistato, siccome sopra hò detto, cotesto Principato; non più dubbioso della verità del fatto, e vedendo autenticato ciò, che prima udito aveva dal Fabro, in tal forma s'espresse nella sua lettera, (z) che dopo un'anno appunto dall'intrapreso affare scrisse al Signor di Villeroy sotto il primo d'Aprile del 1602. *Signore: Dalla copia della lettera del fù Maresciallo di Brisac, scritta al fù Signor di Beuregard, da Voi mandatami, restava chiaro, che nel tempo, nel quale il detto Maresciallo scrisse la detta lettera, che fù a' 10. di Ottobre del 1554. aveva egli gli originali, e le copie de' vecchj Indulti conceduti dalla Santa Sede a' Duchi di Savoja, e Principi del Piemonte in ordine a' Beneficj di detti Paesi; ma della conferma di detti Indulti, che Enrico II. aveva ottenuto per se stesso, nulla più apparisce, se non che S. M. ne aveva scritto di passaggio, ed in altra congiuntura in una sua lettera de' 29. Settembre dell'istesso anno 1554. ora, quanto agl'Indulti, che per questo riguardo avevano i Duchi di Savoja, Voi ne verrete in piena cognizione da una copia, che 'l Signor di Betunes hà procurato della Conferma, che 'l presente Duca hà ottenuta da questo Papa sotto li 19. di Giugno del 1595. dove Voi vedrete, come la prima Concessione di tali Indulti fù fatta da Nicolò V. a Ludovico Duca di Savoja, e dopo è stata confermata, e continuata da Sisto IV. da Innocenzo VIII. da Giulio II. da Leone X. da Clemente VII. da Giulio III. da Gregorio XIII. e da questo Papa. Il detto Indulto non dà altrimenti a' Duchi di Savoja facoltà di nominare propriamente; ond' è, che la Santa Sede in virtù di*

Xx *questi*

(x) *Epist.*274.§.*la quatriesme.*
(y) *Epist.*283.§.*Apres cela,&c.vers.J'ay veu,&c.*
(z) *Lib.*8.*Epist.*301.*per tot.*

questi non hà ricevuto fin'ora le di loro Nomine, avendo sempre provveduto puramente, e semplicemente i Beneficj de' suddetti Paesi secondo lo stile, e costume di parlare delle Lettere Apostoliche; ma ben'è vero, che contengono i detti Indulti una cosa quasi equipollente ad un Diritto di Nomina, e questo è in somma, che 'l Papa non provvederà giammai gli Arcivescovadi, i Vescovadi, e l'Abazie di detti Paesi senza aver prima avuta l'intenzione, e 'l Consenso del Duca circa le persone capaci, che dovranno esser provvedute, il che pure dovrà osservare per gli trè Priorati di Talloire, di Ripaglia, e di Novalesa, e per la Prepositura di Montegiove: e quanto alle Dignità nelle Chiese Cattedrali, siccome i Priorati Conventuali, e Beneficj riservati dalle Regole di Cancelleria, il Papa non dovrà questi conferire, se non a persone capaci native delle Terre di detto Duca, e non d'altrove, se pur non fussero persone grate al Signor Duca, altrimenti ogni provista Apostolica debba esser nulla in tutti i casi, come sopra espressi. Ecco tutto, nè bisogna pensare, che al tempo del Marescìallo di Brisac, nè dopo fino alla predetta ultima Conferma sia stato conceduto più di questo; perchè il Duca presente, ch' è stato sempre molto favorevolmente trattato in questo Pontificato non è da credere, che abbia tralasciato jus alcuno, e più tosto accresciuto avrebbe il suo Jus in detta Conferma, che procurato di diminuirlo. Quanto alla Conferma, che ne ottenne Enrico II. per lui, e suoi successori per detti Stati, oltre quello, che si ricava da detta lettera del fù Marescìallo di Brisac, io hò trovato ne' vecchj miei scritti una copia di certe Lettere Patenti, che 'l detto Rè spedì in favore della S. Sede per il Ducato di Brettagna sotto li 18. Aprile del 1553. ne' quali il detto Rè frà l'altre considerazioni, che lo mossero a spedirle, adduce questa, che Papa Giulio III. gli aveva pochi giorni avanti concessa la conferma degl' Indulti, che avevano i suoi Antecessori Duchi di Savoja, Principi di Piemonte di nominare, e presentare agli Beneficj Concistoriali de' suddetti Paesi, con altre grazie, e concessioni degli altri Indulti. Oltre di questo hò trovato ancora una copia d'un Breve spedito dall'istesso Papa Giulio III. in favore dell'istesso Enrico sotto li 28. Ottob. 1550. nel quale narrasi, che 'l detto Rè aveva fatta un'altra dichiarazione in profitto della Sede Apostolica circa il Paese di Savoja, e Piemonte, e tuttavolta pretendeva, che i Duchi suoi Predecessori avessero avuto degl' Indulti, de' quali dovesse egli pur godere, e Sua Santità dice in detto Breve, che S. M. non aveva niente da mostrare, che provasse l'esistenza de' suddetti Indulti, nè per il tempo di Giulio III. suo Antecessore, nè del suo Pontificato: e tuttavolta promette in parola di Papa per se, e suoi successori, e per la Santa Sede, che se S. M. proverà nel tempo di mesi 18. che stati fussero conceduti degl' Indulti, e Privilegj Apostolici a' suddetti Duchi, e che detti Privilegj, ed Indulti fussero validi, ed in uso, e che per ragion di questi il Rè pretender potesse qualche Diritto sopra i Vescovadi, ed Abazie di detti Paesi, se gli sarebbono buoni; Ed acciocchè possiate Voi giudicare sopra tutta la materia, io ne invio copia di dette scritture, dalle quali, e da' loro atti è facile a giudicare, che di poi il detto Breve di Giulio III. del 1550. fin' all'ultima dichiarazione d'Enrico II. de' 18. Aprile del 1553. il detto Rè in questo spazio di tempo di due anni, e cinque mesi fece costare l'esistenza degl' Indulti conceduti a i Duchi di Savoja, e n'ottenne la confermazione per se stesso, la quale doveva essere stata concessa poco tempo avanti il giorno de' 18. Aprile 1553. giacchè le parole del Rè sono: Noi a questi giorni passati liberamente, &c. di maniera, che questa poteva essere stata spedita verso il fine del 1552. o al principio del 1553.

il

il che vi servirà per trovar più presto per questa strada le Bolle, o Brevi. Noi non lasceremo per tanto di farli cercare ne' Registri di quà, se ci riuscirà di poterci penetrare, il che, puol'essere, ci riesca difficile. Tanto è, che quando pur anche la detta Confermazione non si potesse trovare, o pure non vi fosse giammai stata, tuttavolta essendovi questa ultima confermazione del Papa presente al Duca di Savoja di detti Indulti, Sua Santità non potrà rifiutare l'istessa grazia al Rè, ch' è succeduto a detto Duca ne' paesi della Bressa, Bugey, Valromey, e Baliaggio di Gex assieme con le loro Cause, Diritti, Privilegj, Prerogative, e Preeminenze; oltre che Sua Santità, nè alcun'altro Papa non vorrebbe aver rifiutato ad un Rè di Francia quello, ch' era stato accordato ad un Duca di Savoja in riguardo del medesimo Soggetto, Terre, e Paesi. V' è ancora di più, ed è, che per l'istesse cagioni, per le quali fù fatta la prima concessione dell' Indulto da Nicolò V. al Duca Ludovico, il Papa presente, ed ogn'altro dee concedere al Rè, ed a' suoi successori l'Indulto de' Vescovadi di Metz, Toul, e Verdun, come lo spero, che Noi l'otterremo al più tardi dopo la pubblicazione del Concilio. Seguendo la detta dichiarazione d'Enrico II. in favore della Santa Sede, tanto per la Savoja, e Piemonte, che per la Brettagna, è da notarsi, che ogni volta, che i Papi rinnovavano gl' Indulti per la Brettagna, e Provenza si facevano fare simili dichiarazioni da' nostri Rè; ma nel 1586. Sisto V. avendo messo nella Dataria persone tutte nuove, il Signor Cardinal d'Este, presso il quale io ero allora, trovò modo d'avere l'Indulto per la Brettagna, e Provenza a favore del fù Rè senz' altra dichiarazione dell'istesso Rè, &c.

72. Dopo di questa Lettera, che sì chiaramente spiega la vera, e propria natura del nostro Privilegio, e così dopo, che verificata rimase l'esistenza degli da principio ignorati Indulti, non trovasi, che più discorsa fosse la materia; ma bensì è certo, ed innegabile, che 'l Rè di Francia hà sempre continuato, come pur'ora continua, ad usare per via di supplica di questa equipollente Nomina con proponere al Papa que', che provveder si debbono delle vacanti Dignità Concistoriali nella Bressa, nel Bugey, nel Valromey, e nel Baliaggio di Gex: nè questo fa con altro titolo, che di questo Indulto.

73. Fermando quivi per tanto la ponderazione, e riflettendo, ch' ogni qual volta passati sono in potere della Corona di Francia gli Stati dell'una, e dell'altra Provincia di Savoja, e di Piemonte per titolo di conquista, o pure per volontaria cessione, e cambio, hà questa Corona stabilito sempre il fondamento delle sue Nomine per gli Vescovadi, ed Abazie esistenti sì nell'una, che nell'altra delle due Provincie sopra del suddetto estraordinario Indulto di Nicolò V. interpetrato, come che in se contenga nella ragione, nella sostanza, e nell'effetto uno del tutto equipollente Jus di Nomina, rendendone un ben certo, ed irrefragabile testimonio non solo gli sopra riferiti Editti da Enrico II. pubblicati a favore di questa S. Sede, ma più precisamente ciò comprovando la suddetta ultima Lettera del Cardinale d'Ossat, colla quale spiegando il vero senso dell' Indulto, ed in quella forma, che ben far poteva un'ottimo Giureconsulto, quale egli era, avendo per lungo tempo professato la scienza legale, prima che impiegato fosse ne' più gravi affari della Corte, (a) dicendo egli esser vero, che contègono gli detti Indulti *una cosa quasi equipollente ad un Diritto di Nomina, &c.* e così desumendo l'attestato d'una tale usata intelligenza d'equipollente Nomi-

Xx 2 na

(a) *In oration. funebr. ejusdem Card. in princ. ep. §. ad modum Adolescens, &c.*

na dalla bocca d'un Monarca sì benemerito della Santa Sede, e che si stimò in obbligo di ricompensarla per la specialità della Grazia concedutagli. ivi: *Assicurando Sua Santità, che avendo fatto per Noi quanto hà potuto, Noi così per lui faremo quanto è in nostro potere, &c.* e dal detto d'un Cardinale sì moderato ne' suoi sensi, ed alieno in tutto da ogni sorte d'adulazione verso del suo Sovrano, come raccogliesi dall'istessa Lettera. ivi: *Ecco tutto, nè bisogna pensare, &c.* e dall'efficacia, con la quale scritte leggonsi alcun'altre delle di lui Lettere, (*b*) in favore della sua Chiesa, e della Santa Sede; e per tanto risultando il tutto dal detto di Testimonii, a' quali non può non credersi, quando pur anche in simil' affare camminar si voglia con le sole Regole legali circa la fede, che dar si dee ad una tal sorte di Testimonj, de' quali *sola assertio probat*, (*c*) come dice il Cardinal *de Luc. Magnæ semper authoritatis*, giusta il detto della Sacra Rota: (*d*) essendo certo, che allora tanto più prova il detto d'un gran Principe, quando depone del fatto proprio, o pure quando narra ciò, che è stato da altri con lui operato. *Hæc videtur narrativa facti proprii, ideò ei credendum, & saltem est narrativa facti alieni secum gesti, quæ probat*: è regola del Testo seguitata dalla Sacra Rota. (*e*)

74. Forza è d'ammettere un tal Principio, che stato è sempre inteso il suddetto Privilegio, e per tanto pur'ora intender si debba, come che in se contenga un'equipollente Jus di Nomina, quale se fù sempre mantenuta da Enrico II. per gli due conquistati Dominii di Savoja, e del Piemonte dopo la conseguita conferma del suddetto Privilegio, e se pur' ora s'esercita dalla Corona di Francia per gli Paesi, come sopra contracambiati, valendosi per tal'effetto non d'altro, che di questo Privilegio, convien dire, che nell' istessa forma esercitar si debba da cotesta Casa Regale, o proceder si voglia nella risoluzione dell'affare con quel riflesso, che usar si dee ogni qual volta si tratta di mantenere in una desiderata unione il Sacerdozio, e l'Imperio, riconoscendo egualmente, e senza veruna odiosa distinzione di maggiore, o minor Poteza la superiorità d'ogni laico Principato dentro i limiti del suo Dominio: o pure, quando più piaccia d'uniformarsi strettamente con quel legale, e volgarissimo Principio, dal quale assentato resta, che non può aver maggior ragione il Cessionario del Cedente, nè il successore, che allega semplicemente la ragione, e'l titolo dell' Antecessore, considerandosi il Cedente, e'l Cessionario per una persona sola. (*f*)

75. Nè osta il dire, che dalle sopra riferite Lettere del Cardinale d'Ossat, chiaramente si dimostra, che'l Privilegio non dà un vero, e proprio Jus di Nomina, e che dalle medesime risulta essere stata questa sempre contradetta dalla Santa Sede, poichè pe'l nostro intento basta, che, com' egli spiega, il Privilegio contenga *una cosa quasi equipollente ad un Diritto di Nomina*; e basta che, secondo il testimonio ne rese il Fabro, fosse pur'allora così praticato, che senza la Nomina, cioè a dire, senza il precedente autoritativo consenso de' Duchi di Savoja, Principi di Piemonte, niuno potesse ottenere le Dignità Concistoriali den-

(b) *Epist. lib. 7. epist. 289. per tot. & epist. 296. §. Quant aux elections, &c.*
(c) *De Luc. de Feud. disc. 5. num. 19. & prius dixerat ibidem alleg. Peregrin. cons. 24. num. 7. num. 8. vol. 1.*
(d) *Rot. in dec. 61. num. 13. par. 19. rec.*
(e) *Clem. litteris De prob. & Imol. ibid. prop. fin. Rot. dec. 330. n. 2. cor. Seraph.*
(f) *Text. in l. nemo plus, ff. de reg. jur. Mansf. consult. 16. num. 1.*

dentro i limiti di cotesto Stato: anzi basta il feriamente ponderare, che ricercato Clemente VIII. di voler' ammetter le Nomine, che Enrico IV. fatte aveva prima della Cessione per il Vescovado di Saluzzo, e per le due Abazie di Stafarda, e d'Altacomba, negò egli di poterle ammettere senza l'intelligenza, e consenso del Duca di Savoja, sicome espresso leggesi quasi in tutte le soprascritte Lettere del Cardinale d'Offat, al di cui testimonio convien prestare in questa parte intiera fede, giacchè data la necessità d'una tal' equipollente Nomina, e comprovata questa verità dalla confessione ne fece in quella congiuntura il suddetto Clemente VIII. che poco prima confermato aveva il suddetto Privilegio, poco importa, che non sia questa una propria Nomina, qual'è quella, col mezzo della quale s'acquista *ipso facto, & ipso jure* alla persona nominata un *jus ad rem irrevocabile* dall'istesso Nominante; mentre in questi termini il Privilegio si rende molto più cõsiderabile, stante che obbliga il Papa a non poter conferire senza la precedente equipollente Nomina, che vale a dire, senza l'indicazione della persona, alla quale conferir si debba la Dignità Concistoriale, come s'ammette assolutamente dal cit. Card. d'*Ossat*, e ben lo spiega in quelle parole della suddetta ultima sua Lettera. ivi: *E questo è in somma, che'l Papa non provvederà giammai gli Arcivescovadi, i Vescovadi, e l'Abazie di detti Paesi, senza aver prima avuta l'intenzione, e consenso del Duca circa le persone capaci, che dovranno essere provvedute:* e per contra non trasferendo una tal Nomina nella persona indicata il Jus di propria Nomina, può dirsi, che resti libero al Duca il poter variare senz' altra espressione di cagione, e dar ad un'altro la sua seconda equipollente Nomina, diversificando anche in questo il nostro Privilegio dalla sopra riferita regola del consenso riserbato a' Signori Cardinali, quali è molto dubbio, se variar possano il loro consenso per quello ponderano il *Gomesio*, e'l *Mandosio.* (g)

76. E per verità non vi è stato Scrittore alcuno, che non abbia riconosciuto, e confessato risultare dal predetto Privilegio il Diritto d'una tal' equipollente Nomina, senza la quale non può, nè deve conferir il Papa alcuna di coteste Dignità Concistoriali.

77. Hò già sopra in principio di questa osservazione al *numero* 62. riferite le parole del *Doviat*, che parla della Nomina goduta da Enrico II. in vigore dell'accennata conferma per ambidue gli Stati di Savoja, e di Piemonte. Aggiungo adesso il Tommasino, (*h*) il quale mirabilmente comprova quanto è stato fin'ora da me notato, non dar il Privilegio esplicitamente un Jus di vera, e propria Nomina, ma contener tuttavolta un Diritto, che se non è l'istesso, non si sà però distinguere dal Jus di Nomina: *Quoad Sabaudiæ Ducis Ditiones pertinet, cujus jura voluit Henricus IV. Rex sibi exponi, ut indè lucis aliquid mutuaretur ad tuendam suam jam Bressiam, per litteras illum certiorem fecit Ossatus idem Nicolaum V. Pontificem, Ludovico Duci Sabaudiæ concessisse primùm eximia quædam Privilegia, quæ deindè confirmata sunt à Sixto IV. ab Innocentio VIII. Gregorio XIII. & Clemente VIII. Nec tamen propriè jus nominandi à Pontificibus his indultum fuisse Sabaudis Ducibus; undè & stylo solemni Bullarum conferant Pontifices purè, & simpliciter, mentione nulla nominationis Ducis, sed eodem penès res redit, cùm spoponderint Pontifices non conferre Episco-*

(g) *Gomez.super reg.32.quæst.29.Mandos.quæst.18.num.13.& seq.*
(h) *De Benef.lib.2.par.2.cap.40.num.11.*

scopatus, & Abbatias, nisi explorata priùs voluntate, & consensione Ducum circa eos, qui his gerendis Dignitatibus pares, & idonei sint.

78. Noti V. A. R. quest' ultime parole di sì grand'Autore: *sed eodem penès res redit, &c.* spiega con queste apertamente, e senz'adombrazione alcuna, non esservi quasi veruna differenza trà il Diritto di Nomina, e quello di dover dare il consenso a tenore del suddetto Privilegio: *Sed eodem penès res redit, cùm spoponderint Pontifices non conferre Episcopatus, & Abbatias, nisi explorata priùs intentione, & consensione Ducum*; e bene spero, che una tal proposizione riceverà il suo lume da quello, che s'osserverà in appresso, continuando per ora a riferire l'intelligenza uniforme degli altri più accreditati Scrittori: e quì prometto, che se bene il *Bavo*, il *Germonio*, il *Tesauro*, e la *Sac. Rota* (i) non più oltre s'estendono, che ad autenticare la necessità del consenso, che richiedesi a tenore del predetto Privilegio per la valida provista di cotette Dignità Concistoriali, nè spiegano effettivamente ciò, che seco porti questo consenso, e conseguentemente se paragonar si possa ad un'implicita, o pur'espressa Nomina, secondo la distinzione data dal Lotterio (k) ivi: *Posterior ergo nominatio ex Indulto fluit Apostolico, cujus duplex est species, una concessa summis Principibus: aut implicitè, quales sunt primariæ preces concessæ Imperatori, &c. aut explicitè, veluti est Indultum nominandi, &c.*

79. Tuttavolta a questo implicito, ed equipollente Jus di Nomina francamente, ed assolutamente assomigliano il consenso, che dar dee V. A. R. il dottissimo *Pinsone* (l) nel suo trattato della Regalìa, ove parlando in primo luogo della conferma ottenuta da Enrico II. così discorre: *Verso il fine del Regno di Francesco I. e sul principio di quello d'Enrico II. essendosi reso Padrone questo Rè del Ducato di Savoja, e del Principato di Piemonte, per gli quali Dominii i Duchi di Savoja Principi del Piemonte aveano de gl' Indulti stati loro conceduti da Nicolò V. di nominare a' Beneficj Concistoriali del loro Ducato, e Principato, &c. il Rè Enrico II. essendo divenuto Padrone, e Sovrano di questi Stati, ottenne da Giulio III. la conferma in suo favore di questi Indulti accordati ne' Duchi di Savoja Principi di Piemonte. Noi ne abbiamo la dichiarazione dell'istesso Rè ne' di lui Editti dati per la conservazione del Diritto del Papa nel Ducato di Brettagna, e Contea di Provenza, ove il Rè Enrico II. pone per motivo della sua dichiarazione la continuazione in lui fatta degl' Indulti accordati a' Duchi di Savoja, Principi di Piemonte in questi termini: Considerate, &c.*

80. Passa poi quest' Autore a fare alcune considerazioni sopra di questo Privilegio, la prima delle quali è ben degna d'esser riferita nel caso nostro: *Sono due punti considerabili* (dic' egli) *e degni d'ogni osservazione sopra l'Indulto conceduto da Nicolò V. e da' di lui stati Successori fino a Clemente VIII. &c. il primo, che quest' Indulto di Papa Nicolò V. è stato confermato a tutti i Successori Duchi di Savoja quasi da tutti i Papi, che sono al medesimo Nicolò succeduti fin' a detto Clemente VIII. il di cui Indulto è de'* 19. *di Luglio del* 1595. *ma con questo avvantaggio, che ancora, che gl' Indulti accordati agli altri Principi siano questi tutti personali, e per la vita de' Principi, a' quali sono stati conceduti, questo*

de'

(i) *Bavus in prax. criminal. qu.* 16. *num.* 110. *Germon. de Sacror. Imm. lib.* 3. *cap.* 11. *num.* 24. *Thesaur. dec.* 131. *num.* 11. *Rot. cor. Puteo dec.* 25. *in fin. lib.* 2.

(k) *Lotter. de re Benef. lib.* 2. *qu.* 15. *num.* 30. & 31.

(l) *Pinson. des Regalies chap.* 14. *De la nomination Royale n.* 10. *fol. mibi* 280.

de' Duchi di Savoja è perpetuo, ed è stato conceduto loro, ed a' di loro Successori per ricompensa, ed in ricognizione della cessione del Pontificato, che fece Amedeo Duca di Savoja eletto Papa, e chiamato Felice, nella di lui obbedienza all' istesso Nicolò V. per pacificare la Chiesa; ciò che fece dir in quel tempo: E' ritornata la sua luce al Mondo: Felice hà ceduto a Nicolao; per questo non solo Nicolao, ma tutti i Sovrani Pontefici suoi Successori hanno sempre riconosciuta quest' azzione, come un de' più grandi, e de' più considerabili servizj, che giammai siasi potuto rendere alla Chiesa, ed hanno creduto non mai poterlo a bastanza ricompensare, nè meglio riconoscerlo, che col mezzo di questa Grazia, e d'un tal' Indulto perpetuo, &c. e riassumendo successivamente l'istesso Articolo nel secondo tomo da lui intitolato: *Inventar. degl' Indulti*, spiegando ivi prima la qualità degli straordinarj Indulti di Nomina conceduti da' Papi a diversi Principi Secolari, numera frà questi i Duchi di Savoja Principi del Piemonte, ivi: (m) *Così è, che i Papi ne hanno accordato a' Rè di Francia, di Scozia, d'Inghilterra, a' Duchi di Savoja, ed altri Principi, &c.* e registrando quest' Indulto con gli di lui confermatorj si dichiara di ciò fare (n) *Per giustificare in seguito il Diritto di Nomina, che tiene il Rè sopra le Prelature di tali Paesi, allora che li possiede, o pure sopra quelle Provincie, che sono a lui state cedute nel cambio fattone cō gli suddetti Principi, &c.* Anzi che porta ivi un' Istruzzione fatta dall' Abate di Servient, allora Ambasciadore di S.M.Cristianissima alla Corte di Savoja, colla quale spiega la pratica di tale Indulto, giacchè rispondendo l'Abate suddetto al quesito fattogli di Francia: *In qual modo si provvedino gli Arcivescovadi, e Vescovadi; se S.A.R. nomina, presenta, e raccomanda* (dice che) *S.A.R. provvede gli Arcivescovadi, e Vescovadi col mezzo d'un Placet, che concede a quello, ch'egli sceglie per riempire il Beneficio, e'l Papa in seguito l'istituisce. Questa è la Nomina contenuta negl' Indulti conceduti a' Duchi di Savoja, &c.* e di tal Nomina fa pur menzione il suddetto Autore sotto la pag.989. e pag.997. del predetto secondo tomo, riassumendo ivi, ed ampliando la già sopra riferita da lui fatta osservazione.

81. Il *Guiscenon* (o) nella sua Istoria di cotesta Regal Casa parla dell'istessa forma dicendo: *Gli Sovrani Pontefici in considerazione de' grandi servizj ricevuti da' nostri Principi, hanno loro conceduti de' Privilegj molto considerabili, e particolarmente quello, che Sua Santità non potrà giammai provvedere gli Arcivescovadi, Vescovadi, ed Abazie nella Savoja, e nel Piemonte, senza aver prima intesa l'intenzione, e ricevuto il consenso del Duca in ordine alle persone, che doveranno provvedersi: il che è una cosa equipollente al Diritto di Nomina, che godono i Rè di Francia.*

82. E finalmente (p) il *Corraso* nelle sue note: *Super nominatione, seu praesentatione ad Ecclesias, & Monasteria per Reges Summo Pontifici faciendis*, dopo d'aver unito in un ben chiaro, e distinto Catalogo il Diritto di Nomina, che gode ciaschedun Principe, distinto ancora secondo la diversità de' Regni, e delle Provincie, che possiede, scendendo al Ducato di Savoja, e Principato di Piemonte, riferisce distintissimamente l'uso, e la pratica del Privilegio, considerato nel suo Diritto d'un' implicita equipollente Nomina. ivi: *Hoc idem servatur*

(m) *Pag.*359.
(n) *Pag.*955.
(o) *Guiscenon. Histor. Geneal. della Regal Casa di Sav. to.*1.*c.*11.*fol. mihi* 95.
(p) *Corras. Paraphr. a Sacer. impre. in* 2.*par. Specim. Jur. Eccles. fol. mihi* 220.

tur in Ducatu Sabaudiæ, & Principatu Pedemontano, ubi Dux Sabaudiæ etiamsi Jus habeat nominandi, & præsentandi à multis annis, & confirmatum à Clemente VIII. quæ nominatio, & præsentatio transmittitur ad suum Oratorem in Romana Curia commorantem, de ea tamen nulla fit mentio in Bullis; Nihilominus Orator ipse subscribit huic nominationi, seù præsentationi, sine qua Cardinalis Protector illius Principis non proponeret in Concistorio Ecclesiam, seù Monasterium hujusmodi, neque ipsi Ecclesiæ, seù Monasterio provideretur, attento quod Pontifex non solet providere Ecclesiis, aut Monasteriis ditionum illius Principis absque expresso consensu, aut expressa ipsius Nominatione, etiamsi neutrum apparet in Bullis.

83. Di modo che dalla dichiarazione, ed intelligenza data al suddetto Privilegio d'Enrico II. dal Testimonio reso dal *Fabro* al Cardinal d'*Ossat*, dalla spiegazione usata dall'istesso Cardinale, e dal detto di tanti, e sì rinomati Autori, quali sono il *Doviat*, il *Corasio*, il *Tomassino*, il *Guiscenon*, e'l *Pinsone*, e dal modo ancora, col quale sonosi sempre valuti di questi Indulti i Cristianissimi Rè di Francia per gli Paesi conquistati, o pur loro ceduti, e dall'osservanza colla quale i gloriosissimi Predecessori di V. A. R. e Lei medema hà sempre usato di questo Privilegio, proponendo al Papa quei, che stati sono provisti delle Dignità Concistoriali esistenti sì nell'una Provincia di Savoja, che nel Principato di Piemonte, parmi reso indubitabile, che per tutti i tempi, e dagli Scrittori tutti stata sia sempre riconosciuta, ed approvata la chiarezza di questo Privilegio inteso sempre, come traslativo d'una tale facoltà nuova, diversa totalmente dalla già competente facoltà natìva: e così, come che conceda implicitamente a' Duchi di Savoja Principi del Piemonte il Diritto di dover loro provvedere le Dignità Concistoriali col mezzo d'equipollente Nomina.

84. Non può per certo controvertirsi finalmente esser questa la di lui vera, e propria intelligenza, quando la medesima avvalorata resta dall'autorità precisa di più Dottori, essendo questo il senso della *Sac. Rot.* (q) che nel decidere prevaglia sempre l'asserzione de' Dottori, che puntualmente trattano la materia, a tutti i Raziocinj, ed Argomenti, che far si possino contra il detto loro: *& ideò fuit dictum, quòd cùm habeamus Doctores istud asserentes, in quo non videntur habere contradictorem, & adsit nova ratio, ista pars erit amplectenda, & non erit ab ea recedendum per argumenta, &c.*

85. Ma quando pur anche dir si volesse tutto questo non bastare per convincere, che'l Privilegio non altrimenti riserba un puro, e semplice posterior consenso, ma bensì concede quel consenso autoritativo, che equivale implicitamente al Jus di Nomina, e s'allegasse, e si tenesse per sospetto il Testimonio di tanti, e sì grandi Autori, che così hanno inteso il senso vero del suddetto Privilegio, considerandolo nella ragione, nella sostanza, e nell'effetto, del tutto uniforme al Diritto d'equipollente Nomina: e quando per evitare l'ostacolo, che farà sempre l'autorità loro, considerar si vogliano, come interessati a sostenere i Diritti delle parti loro, il che non è facile di persuadere, non trattandosi quivi del detto d'un qualche Consulente, o di qualche aulico Adulatore, ma d'accuratissimi Trattatisti, che solo hanno scritto per indagare, e testimoniare il vero; ond'è, che la di loro autorità si rende molto più considerabile, (r) perchè

(q) *Rot. coram Put. dec. 66. in fin. lib. 3.*
(r) *Mans. consult. 81. num. 52.*

chè non sospetta di parzialità veruna; Ed ove pur dir si voglia, che quando Enrico II. più pensò di rendersi grato verso della Santa Sede, con mantenerle, ed osservarle il Diritto accordatogli per le due Provincie di Brettagna, e di Provenza, in ricompensa della grazia ricevuta, più procurasse allora di opprimerla con dare una gravante intelligenza d'equipollente Nomina al suddetto Privilegio: il che per certo non sarà mai lecito d'asserire senz' offender la memoria d'un Monarca Cristianissimo, e sì benemerito della Santa Sede, come pure, se si sprezzasse l'autorità ben riguardevole del Cardinal d'*Ossat*, nè attender si volesse ciò, che egli dice risultare dal suddetto Privilegio il Diritto d' equipollente Nomina: non credo già, che sarà possibile di sfuggire il Testimonio, che di ciò ne rese un'intiero Sacro Collegio, che ben conobbe per verissima la sopra riferita Massima del *Tomassino*, che 'l predetto Privilegio se bene non dava espressamente il Diritto di Nomina, ne concedeva però l'equipollenza ogni qual volta obbligava il Papa a non poter conferire le Dignità Concistoriali senza l'altrui intelligenza, e consenso: *Sed eodem penè res redit, cùm spoponderint Pontifices non conferre Episcopatus, & Abbatias, nisi explorata priùs voluntate, & consensu Ducum, &c.* in prova di che passo all'

OSSERVAZIONE SESTA.

86. Dopo la morte di Calisto III. successore immediato di Nicolò V. e che per soli trè anni regnò con tanta sua lode, apertosi il Conclave, nel quale fù creato Capo Visibile della Chiesa Enea Silvio sotto il nome di Pio II. avendo a lui predetta questa Dignità massima, sicome a se stesso, Nicolò V. quando pur anche stava questo in fortuna, e luogo di privato, *(s)* pensarono i Cardinali di ristringere in gran parte l'autorità suprema del futuro Pontefice con un Capitolato frà di loro convenuto, e strettamente giurato: ed in esso fù precisamente stabilito, che 'l futuro Papa non potesse più dare a' Principi simili Indulti di Nomina, o di consenso, anzi che rivocar dovesse i già conceduti: *(t) Item quòd nullam facultatem præsentandi, aut nominandi ad Ecclesias Cathedrales, Collegiatas, seù Monasteria, Dignitates, seù alia quæcumque Beneficia concedet Principibus Secularibus, aut Prælatis Ecclesiasticis cujuscumque conditionis, status, aut qualitatis existant, sivè Imperialis, Regalis, Ducalis, Archiepiscopalis, Episcopalis, vel cujusvis alterius præeminentiæ, nisi de expresso Consilio, & majoris partis Dominorum Cardinalium. Item quòd nullam Bullam unquam expediri permittet, seù alicui concedet, per quam se astringat Principibus, vel alicui ipsorum, aut eos certificet, quòd nullas Ecclesias Cathedrales, Collegiatas, Monasteria, seù alia Beneficia conferat, nisi de ipsorum beneplàcito, aut voluntate, & omnes concessas revocabit,* dice il Capitolato: ed in queste ultime parole comprende appunto la vera, e propria formola del nostro Privilegio. ivi: *Præfatum Ducem harum serie certum reddimus, & sibi promittimus, quòd ipsi, & Dominio hujusmodi in integritate obedientiæ persistentibus, ad quarumcumque Metropolitanarum, vel aliarum Cathedralium earumdem Regimina, aut Dignitates Abbatiales infrà districtum prædictum, neminem præficiemus, seù illis de quorumcumque personis non providebimus, nisi habitis priùs per nos intentione, & consensu ipsius Ducis, &c.* Yy 87. Po-

(s) *Rainald. ad annum 1458. num. 4.*
(t) *Rainald. ubi suprà num. 5.*

87. Potrei quivi dimostrare con una prova coartata, che in quell'ultimo periodo i Cardinali parlarono precisamẽte del nostro Privilegio; giacchè niun'altro Principe fuori, o dentro Italia godeva allora d'una simile prerogativa, notando ciò che in quel tempo praticavasi in Francia, ove s'osservava la prammatica *Sanzione*: *(u)* In Germania, ove già del tempo di Rodulfo I. e così per 200. anni avanti godevano gl'Imperiali le prerogative delle suppliche per alcuni de' Beneficj, e Dignità esistenti nelle Chiese Cattedrali, *(x)* ed ove già ristabilita aveva Nicolò V. la libertà dell'elezzione mediante il tanto noto Concordato: *(y)* In Ispagna, ove ritenevasi l'uso della Nomina pur' ivi esercitata allora per via di supplica, e di poi da Adriano VI. ridotta in vera Nomina: *(z)* In Polonia, ove pure pretendevano gli Rè di nominare a' Vescovadi, o Monasteri: *(a)* In Inghilterra, ove più che altrove esercitava la Santa Sede la libertà delle provisste per le Dignità Concistoriali: *(b)* e nell'Italia tutta, ove pure si praticavano quasi da per tutto le già stabilite riserve, ancorchè queste state fossero non poco contrastate dal Concilio di Basilea, e che alle medesime s'opponessero talvolta i Principi, prevalendo però sempre contro le di loro opposizioni l'autorità Apostolica. *(c)*

88. Ma perchè poco importa di provare la singolarità d'un tanto Privilegio, e basta solo si conosca il di lui peso, notandone bastantemente la specialità considerabile il sopracitato *Pinsone*, in quello dice esser questo *Perpetuo*, a differenza di tutti gli altri a' Sovrani temporalmente conceduti; Tralasciando per tanto quella più distinta riflessione, che per tal' effetto converrebbe fare sopra d'ogni Privilegio di tempo in tempo accordato dalla Santa Sede a gl' Imperadori, Monarchi, e Principi, passo a semplicemente ponderare, come da quel Sacro Senato riconoscinta fosse la forza d'una tal sorte di Privilegio, presupponendo in questo uniforme il pregiudizio della Santa Sede, come quello, che risultava dalle concedute facoltà di Nomina; Ond'è, che stabilirono di vietarne sì degli uni, che degli altri l'ulterior progresso, e la di loro totale abolizione, equiparandoli frà di loro, giusta il tenore del Capitolato. ivi: *Nullam facultatem præsentandi, aut nominandi ad Ecclesias Cathedrales concedet Principibus, &c. nullam Bullam concedet, per quam astringat se Principibus, quòd nullas Ecclesias Cathedrales, aut Monasteria conferat, nisi de ipsorum beneplacito, aut voluntate, & omnes concessas revocabit.*

89. Da una tale equiparazione ne risulta non potersi considerare con una positiva, e sostanzial differenza gli uni dagli altri, attese le nostre Regole, quali n'insegnano, che degli equiparati dessi render un giudizio uniforme: *(d)* Nè può per certo credersi, che con tanta solennità decretata si fosse in un Conclave la

(u) *Doviat. Specim. Jur. in præfat. cap. 5. nu. 2. & per tot. Tomasin. part. 2. lib. 1. cap. 45. in princ.*

(x) *Kokier schol. in prim. Præc. in proœm. fol. mihi 4. vers. quarum usum, &c.*

(y) *Refert per extensum, & illustrat Nicolariz. super concord. Germ. fol. mihi 3.*

(z) *Tomasin. part. 2. lib. 2. cap. 35. num. 8.*

(a) *Rainald. ad ann. 1429. num. 14. Tomasin. d. par. 2. d. lib. 1. d. cap. 45. num. 3.*

(b) *Tomasin. ibidem num. 3. vers. ambigere, &c.*

(c) *Tomasin. par. 2. lib. 2. cap. 36. num. 10. ad fin.*

(d) *Tex. in l. fin. ff. mand. cap. licet De test. Gratian. discept. forens. c. 591. nu. 33.*

la revoca, egualmente di questi Privilegj, come delle fin' allora accordate facoltà di Nomina, se riconosciuto avessero quei per altro dottissimi Porporati, che in essi nulla più si conteneva, che 'l Jus d'un puro, e semplice consenso, o sia consiglio da darsi causativamente, e posteriormente all'atto della già fatta libera collazione dalla Santa Sede; giacchè saria stato questo un del tutto superfluo provvedimento, mentre con la decretata revoca di tai Privilegj, non per questo cessato sarebbe ne' Sovrani Magistrati, e Principi un tal Diritto riservato loro dalle sopraccennate Canoniche disposizioni, e del quale usar possono quantunque mancanti della specialità d'un Privilegio. Sicchè dalla decretata revoca di tai Privilegj, e dalla vietata facoltà di poterne più cõcedere, ben chiaro si deduce, che riconosciuto fù d'allora quell'obbligo astringentissimo, col quale in esso obbligavasi la Santa Sede a non poter più liberamente disporre delle riservate Dignità Concistoriali, ma bensì a dover queste conferire secondo l'altrui volontà, e consenso: e così a dover dipendere nelle collazioni dall' altrui, se non propria, almeno equipollente Nomina: e di fatto il *Tomassino* (e) pondera il tenore del predetto Capitolato, e coerentemente riferisce i tre modi, cõ gli quali si procedeva allora nella provista delle Dignità Concistoriali, dicendo, che o il Papa liberamente nominava, e provvedeva, o nominavano assolutamente i Principi, o pure il Papa subordinavasi nella provista all' altrui volontà, e consenso, distinguendo in tal forma la piena libertà, che usava il Papa in alcune collazioni, da quella subordinazione, ch'egli volontariamente aveva all'altrui volontà, e consenso: soggiungendo, che ogni qual volta uscivasi da uno di questi tre modi, s'incontravano sempre delle difficoltà invincibili. ivi: *Ante electionem Pii II. anno* 1458. *in Sac. Card. Collegio multa consultata sunt, multa decreta, quibus moliebantur, adeoque sperabant futurum illigare, & constringere creandum Pontificem. Præ cæteris illud erat memorandum, ut non nisi ex consilio, & suffragiis Cardinalium, imò, & ex majori numero suffragiorum, Pontifex, vel Episcopos nominaret, vel Abbates, vel Regibus, aliisve Principibus permitteret, ut nominarent, vel denique illis sponderet, reciperetque se non nominaturum, nisi ex eorum sententia, & votis. Eo redibant omnia: aut enim Pontifex Episcopatus dabat, ut in Italia: aut Principibus annuebat, ut nominarent: aut spondebat ex eorum se voluntate nominaturum extrà Italiam. Ubi extrà has metas egrediebantur Pontifices, varios in Scopulos incurrebant.*

90. Ecco dunque sempre più reso chiaro quel Diritto d'equipollente Nomina, che litteralmente risulta dal nostro Privilegio: ed eccolo autenticato dal riflesso sopra fattovi da un'intiero Sacro Senato desideroso d'abolirlo per rimuover quell'ostacolo, che riconobbe risultare da simile Indulto impeditivo di quella libertà, che per altro in vigore delle riserve compete alla Santa Sede per la collazione d'ogni, e qualunque Dignità Concistoriale.

91. E finalmente quando nè pur questo basti, e se dopo tante, e sì chiare osservazioni si dubitasse ancora, se il nostro Privilegio contener possa un tal Diritto d'implicita equipollente Nomina più che sufficientemente conceduta sotto l'equipollenza di quell'usata formola: *Nisi habitis per nos priùs intentione, & consensu dicti Ducis, &c.* e più che adequatamente spiegata dal *Tomassino* in quelle parole: *Sed eodem penè res redit, cùm spoponderint Pontifices non conferre Episcopatus, & Abbatias, nisi explorata priùs voluntate, & consensione Ducum, &c.*

Yy 2

(e) *p.2.lib.2.cap.36.num.10.*

&c. Eccoci all' ultima, e sopra ogn' altra insuperabil prova.

92. A Carlo V. allora Arciduca d'Austria concesse Leone X. un Privilegio amplissimo di Nomina per gli Monasteri esistenti nell'Arciducato d'Austria, ed altri di lui Stati, *(f)* e tal'Indulto formato leggesi con la formola usata nel nostro suddetto Privilegio. ivi: *Ut nullus ad Dignitates Abbatiales, aut quorumcumque Monasteriorum, &c. regimina infra districtus Arciducatus Austriæ, &c. per nos, aut Sedem Apostolicam, &c. nec illis, de quorumcumque personis quovis modo provideri possit, nisi habitis priùs per nos, aut Sedem Apostolicam intentione, & consensu suis de personis idoneis ad dignitates, & regimina promovendis.* L'istesse parole ancora usate veggonsi da Pio V. nell'Indulto cōcesso per gli Monasteri della Fiandra a Filippo II. Rè di Spagna *(g)* ivi: *Nec illis, de quorumvis personis quoquomodo provideri possit absque dicti Philippi Regis intentione, & consensu præcedentibus*; ed in vigore di questi Privilegj, o siano Indulti, così come il nostro concepiti, è indubitato, che senza difficoltà veruna, supplicando per la provista degli da loro nominati, hanno sempre esercitato tāto Carlo V. che Filippo II. il Jus, se non di propria, almeno d'equipollente Nomina; Anzichè nelle ulteriori conferme di tali Indulti date da Sisto V. all' istesso Filippo II. da Clemente VIII. all'Arciduca Alberto, ed Isabella sua moglie, da Urbano VIII. a Filippo IV. *(h)* Rè di Spagna, ancorchè variata leggasi la formola delle parole, e non più da' Papi usata quella *nisi habitis per nos priùs intentione, & consensu*, ma in di lei vece, e forse per dare a questa una più chiara spiegazione, usata l'altra *nisi prævia nominatione, &c.* come nell'Indulto di Clemente VIII. *(i)* ivi: *Nisi habita per nos, seù Romanos Pontifices nostros Successores, aut Sedem hujusmodi vestra, aut alterius vestrum, de personis idoneis ad hujusmodi dignitates, & regimina promovendis nominatione, &c.* ed in quella d'Urbano VIII. *(k)* ivi: *Per nos, & Romanos Pontifices Successores nostros ad nominationem tuam, &c. nobis, & Romano Pontifici pro tempore existenti præsentandam conferenda, authoritate Apostolica tenore præsentium de speciali dono gratiæ concedimus, & indulgemus*; Nulladimeno hanno sempre seguitato a supplicare per l'ammissione delle persone da loro nominate, e così a godere per via di supplica il Diritto d'equipollente Nomina.

93. Ora se così è, che tanto sotto l'una, che sotto dell'altra formola, hanno sempre supplicato gli Arciduchi d'Austria, e i Monarchi delle Spagne per la provista delle predette Dignità Concistoriali, e conseguentemente si sono valuti sempre d'una tale equipollente Nomina, sul riflesso d'una tal ponderazione non sò come più rimaner vi possa difficoltà veruna circa quella intelligenza, che dar si deve alla predetta usata formola del nostro Privilegio: *Nisi habitis per nos priùs intentione, & consensu ipsius Ducis de personis idoneis, &c.* giacchè non può negarsi, che una tal formola stata sia per gli altri Principi sì spesse volte dichiarata dalla Santa Sede, come che in se contenga implicitamente il Diritto equipollente a quel di Nomina, e quando per certo abbiamo, che in pratica sono state considerate sempre per sinonime queste due formole di parlare: *nisi habitis*

(f) *Pinson. in Invent. des Indult. tom. 2. pag.* 1093.
(g) *Idem d. tom. pag.* 1116.
(h) *Idem d. tom. pag.* 1118. *& pag.* 1144.
(i) *Idem fol.* 1144.
(k) *Idem d. pag.* 1116.

bitis per nos priùs intentione, & consensu , e *nisi prævia nominatione* , *&c.*

94. Le nostre Leggi (*l*) vogliono, che l'intelligenza data dal Principe in un certo caso, serva per Legge in altro simil caso: *Si Imperialis Majestas* (dice il Testo) *causam examinaverit, omnes Judices, qui sub nostro Imperio sunt, sciant hanc esse legem, non solùm illi causæ, pro qua producta est, sed etiam omnibus similibus. Quid enim majus, quid sanctius est Imperiali Majestate, vel quis tantæ superbiæ fastigio tumidus est, ut Regalem consensum contemnat?* La Santa Sede con ammetter senza contradizzione alcuna le suppliche per le Nomine di Carlo V. e di Filippo II. hà più che bastantemente dichiarato, che le parole: *Nisi habitis per nos priùs intentione, & consensu*, atte sono a trasferire, ed in loro effettivamente contengono implicitamente il Diritto d'equipollente Nomina; dunque chi è, che sprezzar voglia una tal dichiarazione per l'intelligenza da darsi al nostro Indulto? *Sciat hanc esse legem, non solùm illi causæ, pro qua producta est, sed etiam omnibus similibus*. Ed è questa una massima assentata, che quando si tratta di dover intender una legge, che sia dubbia, attender si deve il praticato per qualch' altro luogo, per lo quale s'osservi l'istessa legge: *In similibus enim Jus extenditur*, dice lo Speculatore, (*m*) e con lui concordano i Dottori tutti. Di modo che da questa sola ponderazione ben vede l'A. V. R. qual' abbia forza d'autorità, e discorso quel Diritto d'equipollente Nomina, che implicitamente si contiene nel suddetto suo Privilegio, e che se bene è stato altre volte contrastato, e sempre validamente difeso da' di lei gloriosissimi Predecessori, come risulta dalle dottissime scritture pubblicate da tanti grand' uomini, ed Avvocati di primo grido in questa Corte, impiegati di tempo in tempo per un tanto affare, e che pur' ora è stato rivocato in dubbio, essendosi proceduto alla collazione d'alcune di coteste Dignità Concistoriali senza il di lei consenso, col supposto, che a tenore del predetto Indulto nulla più preteder potesse l'A. V. R. che di dare a' Provisti il di lei posterior consenso da non potersi loro negare senza giusta cagione; tuttavolta sperasi oggi mai riconosciuto innegabile dalla Dataria Apostolica, di modo che fermamente credesi, che la controversia non tanto sia per cadere sopra la qualità del Diritto, quanto sopra la di lui estensione, e comprensione, per risolvere, se deve l'A. V. R. dar solo il di lei autoritativo consenso per le Dignità Conciſtoriali della Savoja, o pure se nell'istessa forma provveder si debbono quegli ancora esistenti di quà da' Monti, sicchè l'Indulto si debba generalmente osservare per tutto il di lei Regal Dominio.

OSSERVAZIONE SETTIMA.

95. NOn vi è Regola più certa, nè più comunemente ricevuta, di quella, con la quale procedono, e nella quale convengono i Dottori nostri, che la cagion finale del Privilegio sia quella, che ponderar si debba, per così comprendere, qual se gli convenga più ampla, e più benigna, o pure più ristretta, e limitata intelligenza, dichiarandosi ogn'atto umano dalla sua cagione, e spie-

(l) *l.ult.C.de legib.Prat.resp.crim.46.num.81.*

(m) *Speculat.de Instrum.edict.§.12.vers.sed cum de dictio.Prat. d.resp.crim. 46.à num.56.ad 69.Card.de Luc.de servit.disc.72.à num.5. ad 7. Episc.Rav.disp. Jur.cap.73.num.12.13.& 14.Rot.decis.357.à nu.48.& seqq.& præsertim nu.51. par.11.rec.*

ſpiegando queſta in ogni, e qualunque diſpoſizione più che adequatamente il penſiero della mente noſtra: *Eſt in jure notiſſimum Privilegia, & quamlibet aliam diſpoſitionem declarari à ſua cauſa.* *(n)* Per tanto ſe la cagione è particolare, e riſtretta, tale eſſer dee l'interpetrazione, che ſi conviene al Privilegio, quale per contra ampliar ſi deve, ed eſtendere, allora quando la cagione è generale, per far sì, che'l Privilegio, e la diſpoſizione comprenda tutto ciò, che può generalmente comprendere la di lui cagione univerſale: *Cauſa enim finalis diſpoſitionis facit diſpoſitionem modò in totum tolli, & modò minus, prout contingit cauſam in totum, vel pro parte falſificari, ergò etiam dicendum eſt, ut faciat diſpoſitionem augeri, ſi cauſa finalis augumentum recipiat*, è dottrina del *Berot.* *(o)* comprovando queſt'iſteſſo aſſunto la *Sac.Rot.* *(p)* in quello, che comunemente ferma allora doverſi eſtendere, ed ampliare la diſpoſizione, quando una tale eſtenſione ſi contiene nella forma totale della ſua cagione: e veramente non può negarſi, perchè veriſſima in ſe ſteſſa, una tal propoſizione, che tutto quello, che ſi fà per una certa cagione, ſecondo queſta determinar ſi debba, *& quidquid fit propter aliquam cauſam, ſecundùm illam venit determinandum*, ſicome ferma il *Bartolo* *(q)* ſeguitato, ed approvato dalla *Sac.Rot.*

96. Dunque per vedere, ſe il noſtro Privilegio intender ſi debba quaſi ſtato ſia da Nicolò V. limitatamente conceduto per una Provincia ſola di coteſto Regal Dominio, o pure ſe generalmente oſſervar ſi debba per tutto il di lei Stato, e così non meno nella Savoja, che nel Piemonte, convien ricorrere alla ſua cagion finale, riſultando da queſta chiaramenre la comprenſione totale, che neceſſariamente aver debba d'ogni, e qualunque parte del Regal Dominio.

97. Ponderi l'A.V.R. col ſuo ſovrano intendimento, che Nicolò V. tanto nella parte proemiale, la quale è certo, che di ſua natura ſpiega, e paleſa l'intenzione d'ogni diſponente, *(r)* anzi dimoſtra qual ſia la cagione finale d'ogni atto umano: *(ſ)* quanto nella diſpoſitiva, dichiara eſſerſi indotto alla ſuddetta Conceſſione per provveder con queſta a due cagioni, l'una delle quali, perchè non poteva del tutto eſprimerſi, ſemplicemente indicata, e l'altra più amplamente eſpreſſa leggeſi nell'accordato Privilegio.

98. La cagione, che per convenientiſſimo riſpetto non ſi poteva allora più oltre paleſare, che quanto baſtaſſe per dare un certo ſegno di quella volontà, che aveva Nicolò V. di riunire, e ſtabilmente confermare il Duca Ludovico, e ſuo

Do-

(n) *Text.in l.cum pater, §.dulciſſimis, ff. de leg.2.l.cum tale falſum, ff.de condit.& demonſtr.l.cancellaverat, ff.de his, quæ in teſt.delen. l. Sejo Amico in princ. ff.de ann.leg.Bart.in d.l.cancellaverat num.2.Bald.in l.emancipat. in fin.C.de fid. inſtr.Natt.conſ.546.num.12.Surd.conſ.16.num.15.& ſeqq. & decif.176. num.6. Palm.Nep.alleg.104.num.41.Præſ.Torr.inter alleg.Palm.alleg.107. nu.27. Rot. coram Rembold.in dec.315.nu.6.& dec.336.nu.1.& deciſ.199. nu.4. part.12.rec.*

(o) *Bero.conſ.22.num.78.vol.*

(p) *Ex doctrin.Tiraquell.ad reg.ceſſ.cauſ.limit.1.num.6.Rot.dec.226.nu.17. & 18.par.19.rec.*

(q) *Bart.in d.l.Sejo, & ibi Alberic.ff.de ann. leg. Oſaſch. deciſ.Pedemont.98. num.10.& Rot.coram Rembol.cit.dec.315.num.7.*

(r) *Manſ.conſult.36.num.14.*

(ſ) *Idem Manſ.conſult.50.num.37.conſult.99.nu.39.conſult.302.nu.3.& 4. & alibi paſſim.*

Dominio nell'obbedienza della S.S.mediante questo Privilegio,è bastantemente registrata tanto nella parte proemiale in quelle parole. ivi: *Congruit tamen Nos Catholicos Principes Nobis, & Apostolicæ Sedi devotos, quòd à nobis sincerè requiritur, propensioribus favoribus prosequi*, &c. quanto nella dispositiva. ivi: *Nihilominus dilectum Filium Nobilem Virum Ludovicum Ducem Sabaudiæ, qui uti Catholicum decet Principem nobis, & dictæ Sedi plenè assurgens, obedientiæ debito pro suæ devotionis affectu attolli meruit*, &c. ed ivi: *Quòd ipsi, & Dominio hujusmodi in integritate dictæ obedientiæ permanentibus*, &c.

99. L'altra cagione poi,che senz'altro necessario riflesso esprimer si poteva,e con ogni ampiezza estendere, apertamente spiegata leggesi nel proemio. ivi: *Ne Status sui dispendia subeant, & quævis ipsos conturbet adversitas intestina*; e nella dispositiva.ivi: *Quo firma fiducia omnem sibi tollat suspicionis causam,ne ex promotione quorumvis ad quarumcumque Ecclesiarum, &c. infrà districtum sui temporalis dominii consistentium,regimina,&c.sui Status succedat dispendium, aut alia quævis adversitas intestina*.

100. Non può però ben intendersi, e formalmente capirsi l'universalità dell'effetto considerato nella predetta prima indicata cagione senza l'annessa necessaria osservazione. Erano allora generalmente impegnati i Principi tanto di quà,che di là da' Monti a sostenere contro d' Eugenio IV. il primo da lui legittimamente convocato, e di poi non meno ragionevolmente disciolto, ed annullato Sinodo di Basilea: (t) nè quasi vi era alcuno, che non proteggesse tenacemente l'abolizione delle Riserve, che'l Concilio decretata aveva, mosso ciaschedun Principe dall' istigazione del proprio Clero. La Francia nella Prammatica *Sanzione*, conformata s'era alla conciliar disposizione: (u) la Germania era ostinatissima nel sostenerla; *propter Decreta enim Basileensis Concilii inter Sedem Apostolicam, & nationem vestram dissidium capit*, scrisse Enea Silvio: (x) e nell'Italia con tal pretesto tant'oltre avanzati s'erano i Principi, che, al dire del *Tomassino*, al tempo d'Innocenzo VIII.e così nel fine del predetto decimo quinto secolo, *constat indubitatissimè Principes Italiæ arrogaturos sibi fuisse nominationes omnium Beneficiorum, nisi eorum conatus retundisset Pontifex*. (y)

101. Ora perchè sussistendo la predetta abolizione (ancorchè riducesse il tutto al tenore dell'antica sopra riferita disciplina, tanto circa la provista delle Dignità supreme, che circa la collazione delle Dignità inferiori, e de' Beneficj semplici, e residenziali) privava questa la S. S. di quell' autorità massima, che s'era già da molto tempo stabilita col mezzo delle Riserve, non del tutto difformi, come malamente alcun crede, dalla dapprima usata disciplina. (z)

102. Non era per tanto cosa alcuna più a cuore di Nicolò V. successore immediato d'Eugenio IV.nè cosa alcuna hanno più desiderato gli di lui successori, quanto l'allontanar' i Principi dall' abbracciato impegno, e ridurre, e stabilirli nell'ubbidienza della S.Sede; E perchè questo non era allora,nè stato è mai possibile di conseguire senza rilassar in parte il rigore della disciplina, adattando le concordie alla diversità de' Principati: quindi è, che alla Germania l'elezioni, alla

(t) *Guiscenon.in d.histor.tom.1.fol.mihi* 486.*vers.l'Empereur*, &c.
(u) *Doviat.Specimen Jur.tom.1.cap.4.in fin.*
(x) *Tomasin.d.lib.2.cap.38.num.12.vers.has querelas.*
(y) *Idem d.lib.2.cap.36.num.11.vers.constat*, &c.
(z) *Tomasin.d.par.2.lib.1.cap.45.num.10.ad* 12.

alla Francia, ed alla Spagna le Nomine, al Portogallo, ed alla Polonia le suppliche, e ad altri Principi di quà, e di là da' Monti simili prerogative state sono accordate a poco a poco, e di tempo in tempo dalla sovrana Apostolica Beneficenza della S.S. gratificandosi in tal forma promiscuamente il Sacerdozio, e l'Imperio, come ben pondera il *Tomassino* (a) dicendo: *Ecquis dubitabit, quin Pontifices, & Reges mutuò sibi, & faverent, & gratificarentur in ea potissimùm re, unde tantum ad eos redibat utilitatis?*

103. E perchè frà tutti i Principati niun'era tanto astretto a sostenere quãto decretato s'era dal Sinodo di Basilea, e niuno per lo contrario meritava d'essere più distintamente favorito dalla S. S. di quello fusse il Principato, e Dominio di cotesta Casa Regale, che fino d'allora costituivasi per modo d'un solo Principato non meno dalla Savoja, che dal Piemonte, già da molto tempo per la maggior parte posseduto, ed al quale stati poi sono posteriormente incorporati la Contea d'Asti, data in Vicariato perpetuo a Carlo III. Duca di Savoja da Carlo V. Imperadore nel 1531. (b) il Marchesato di Saluzzo contracambiato, come sopra s'è detto, con Enrico il Grande Rè di Francia in parte del Lionese nel 1601. (c) e parte del Monferrato, che nella Pace di Cherasco restò diviso trà Amedeo-Vittorio Duca di Savoja, e 'l Duca di Mantova nel 1631. (d) essendo, dico, impegnata cotesta Regal Casa a sostenere il Decretato nel Concilio di Basilea, nascendo la cagion dell'impegno non solo, perchè in detto Concilio stato era eletto Papa Amedeo VIII. ultimo Conte, e primo Duca di Savoja, e Principe del Piemonte (e) Padre, come s'è detto, dell'istesso Ludovico, ma per esser principalmente in esso Consesso intervenuti, e concorsi nelle prese deliberazioni i Vescovi, e Prelati del Piemonte, narrando il Guiscenonio, (f) che v'intervennero Guglielmo Vescovo di Vercelli, Giorgio Vescovo d'Aosta, Gio: Vescovo d'Ivrea, Luigi Vescovo di Turino, Matteo de Carretti Vescovo d'Albenga, Alderamo suo fratello Abate di S.Benigno, Giacomo Abate di Susa, ed altri: e derivando per contra il motivo dal favore, che compartir dovevale la Santa Sede per quella gratitudine, di cui ad Amedeo era tenuta per la restituita pace, e tranquillità alla Chiesa con la rinunzia del Pontificato da lui fatta nel Concilio di Lossana: (g) e come già dichiarato s'era Nicolò V. di voler far sempre tutto quello, che far poteva per maggior utile della Regal Casa, ciò che è stato da me dedotto nella prima Osservazione al *num.* 6. e specialmente osserva lo spesse volte allegato *Guiscenon.* (h)

104. Quindi è, che per ristabilire indifferentemente in tutto cotesto Regal Dominio, e così non meno nella Savoja, che nel Piemonte, le già introdotte Riserve, e rimover l'ostacolo, che dava loro l'abbracciato Sinodo di Basilea, e per gratificar nell'istesso tempo la Regal Casa, usando Nicolò V. di quel provvedimento, del quale s'era valuto trè anni avanti per render paga la Germania, e col mezzo

(a) *Idem d.cap.45.num.3.§.Quæ Pontificis, in fin.*
(b) *De la Croix Geogr.univer.p.2.section.1.fol.mihi* 12.*§. la Ville d'Ast, &c.*
(c) *d.Section.1.Idem pag.13.§.Saluße.*
(d) *Idem p.2.Section.3.pag.22.*
(e) *Guiscenon.d.p.1.pag.mihi* 489.
(f) *Idem d.tom.1.pag.*490.
(g) *Idem d.tom.1.pag.*493.
(h) *d.tom.1.pag.*493.*&* 497.

mezzo del quale, al dir d'*Enea Silvio*, dello *Spondano*, del *Rainaldo*, e d'altri allegati dal *Tomassino*, (*i*) fù preso un tal temperamento: *Quo nec omnia includebantur Basilensium placita, quod urgebant Germani, nec omnia excludebantur, quod Romana Curia gestiebat.* Sicome a quella accordata aveva la libertà dell'elezzioni per la provista delle Dignità supreme; così a cotesta Regal Casa, e suo Dominio si compiacque d'accordare il sopra riferito Indulto, esprimendo perciò in esso, ancorchè meno apparentemente, la predetta cagione dell'obbedienza, che promettevasi alla Santa Sede dal Duca Ludovico, e suo Regal Dominio. ivi: *Ipsi, & Dominio hujusmodi in integritate dictæ obedientiæ permanentibus, &c.*

105. Considerata, riconosciuta, e ponderata adunque l'universalità di questa cagione toccante l'obbedienza, che Nicolò V. col mezzo di questo Privilegio pensò, e volle ristabilire non in una Provincia sola di Savoja, ma in tutto il Regal Dominio: *Ipsi, & Dominio hujusmodi in integritate dictæ obedientiæ permanentibus*, unita a questa l'altra cagione più ampiamente espressa. ivi: *Quo firma fiducia omnem sibi tollat suspicionis causam, ne ex promotione quorumvis ad quarumcumque Ecclesiarum, &c. infrà districtum sui temporalis Dominii consistentium regimina, &c. sui Status succedat dispendium, aut alia quævis adversitas intestina, &c.* E così congiunta l'una con l'altra cagione universale, ed universalissima, toccante quella sicurezza, che se giustamente è dovuta ad ogni Principato, molto più richiedesi dalla situazione, nella quale stabilito vedesi tutto cotesto felicissimo, ed assieme gelosissimo Dominio, al quale è ben di dovere, che non possa giammai turbar il riposo, e tranquillità dovutagli un qualche Ecclesiastico, che provveduto fosse d'una qualche Dignità suprema, ancorchè poco grato, o non ben'affetto alla Regal Casa, e suo Regal Dominio: unite, dico, e congiunte queste due cagioni tanto universali dell'obbedienza, che Nicolò V. ristabilir volle nel Duca Ludovico, e suo Dominio: *Ipsi, & Dominio hujusmodi in integritate dictæ obedientiæ permanentibus, &c.* e della sicurezza indifferentemente promessagli per tutto il di lui Stato: *Ne, &c. sui Status succedat dispendium, aut alia quævis adversitas intestina, &c.* non pare, che negar si possa l'universalità del Privilegio, e del di lui uso da osservarsi indifferentemente per tutto il Regal Dominio sempre, e quando sia vero, come è verissimo, ed indubitabile il Principio, che dalla cagione dichiarar si debba, e così ampliar, o restringer il Privilegio: *Quoties ad certam causam mens Indulta concedentis habuit respectum, tale Privilegium semper ad omnes extenditur, in quibus causa illa congruit*, è dottrina della *Sac. Rot.* (*k*) e da' Dottori tutti comunemente comprovata. Se Nicolò hà avuto in mente d'allontanar, e rimover generalmente cotesto Regal Dominio dall'impegno di sostenere ciò, che decretato aveva il Concilio di Basilea di ristabilirgli l'obbedienza dovuta verso della S.S. e di sottometterlo alle regole delle Riserve, come in detto Privilegio. ivi: *Dispositioni nostræ reservatis, &c.* Inoltre se hà pensato in questa forma assicurarlo da ogni disastro, che potessegli cagionare la provista d'un qualche Ecclesiastico non gra-

Zz to,

(i) *Tomasin.par.12.lib.2.cap.38.nu.12.vers.Fidem faciunt, &c.*

(k) *Ex Bald.in l.2.num.7.vers.si autem ratio privilegii, C. de Episc.& Cleric.Castren.in l.maritum 13.num.4.vers.nam extenditur ad omnes, ff.solut. matr. Dec.in l.omnibus 69.ff.de reg.jur.Natt.cons.340.num.18.vers. modò ista ratio, & num.19.Bero.cons.105.num.11.l.1.Eugen.cons.92.nu.19. vers. quam quidem sententiam, & aliis firmat Rot.in dec.169.num.7.par.12.rec.*

to, o pur poco ben' affetto: e per l'una, e per l'altra di queste due universali cagioni si è obbligato a non provvedere alcuna delle Dignità predette senza la predetta equipollente Nomina; dunque il Privilegio *ad partes omnes Dominii extenditur, in quibus utraque causa concurrit*: e conseguentemente non meno sotto la sua universalità comprende la Savoja, che'l Piemonte, bene adattandosi all'una, ed all'altra Provincia, e così a questi due generi subalterni contenuti sotto il di loro genere generalissimo s'applica il motivo finale del conceduto Privilegio, tanto maggiormente, che'l Privilegio stipulato leggesi non principalmente in riguardo della persona del Duca Ludovico, ma del suo Dominio: *Ne, &c. sui status succedat dispendium, &c. ipsi, & Dominio*; ond'è, che'l Privilegio è reale, e abbracciar deve tanto quanto abbraccia il principalmente accennato Distretto, Dominio, e Stato, *(l)*

106. All'universalità dell'una, e dell'altra cagione, riguardante ciascheduna ugualmente la Savoja, e'l Piemonte, non meno corrisponde la generalità amplissima delle parole, alle quali converrà fare una violenza estrema ogni qual volta si pretenda di rimoverle dalla natura loro, e restringerle alla particolarità della Savoja sola: *Infrà districtum sui temporalis Dominii*, promette Nicolò V. al Duca Ludovico di non provvedere le Dignità Concistoriali, *nisi habitis priùs intentione, & consensu ipsius Ducis*: e parlando sempre effrenatamente, ora si vale della parola *Stato.* ivi: *sui Status succedat dispendium*; ora della parola *Dominio.* ivi; *Ipsi, & Dominio hujusmodi in integritate dictæ obedientiæ permanentibus, &c.* e più frequentemente della parola *Distretto*. ivi: *Infrà districtum prædictum*, ed ivi: *In districtu præfato.*

107. Sono generali, e generalissime tutte queste parole *Stato, Dominio*, e *Distretto*, significando ciascheduna di loro tutta quella estensione di Paese, che se bene composta di varj, e diversi Stati, costituisce tutta insieme unita un solo Stato, un sol Dominio, ed un Distretto solo, paragonandosi questo composto di più Stati a quel genere generalissimo, che sotto di se comprende molti, e diversi generi subalterni, come appunto considera il *Ruino, (m)* quale parlando della comprensione della Contea di Zingenhaim nel Langraviato d'Assia-Casel, prova molto opportunamente per il caso nostro, che se bene un Contado è costituito dal suo proprio, e particolar Territorio, e Stato; non per questo non è compreso sotto il Dominio, e Stato universale, essendo questo quel genere generalissimo, che sotto di se comprende ogn'altro genere subalterno: *Nam Principatus Hassiæ est universitas major, & dictus Comitatus est universitas minor; undè stare potest, quòd ille Comitatus habeat Territorium suum, & tamen sit etiam de Territorio Principatus Hassiæ, & pars illius, sicut etiam videmus, quod est genus generalissimum, &c. & est etiam genus inferius, &c. & tamen genus subalternum consideratur per se, & tamquam unum totum, & etiam consideratur, ut pars generis generalissimi, & velut pars comprehensa sub illo.*

108. Così nel caso nostro il Ducato di Savoja, e'l Principato di Piemonte sono due generi frà loro distinti, sicome tali sono ancora il Contado di Vercelli, quello di Nizza, quello d'Asti, il Marchesato di Saluzzo, il Monferrato, il Mondovì, e tutti gli altri Stati, e Signorìe, che obbediscono a V. A. R. ma tutti questi Stati, Territorii, e Dominii divisi in Ducati, Principati, Contee, Ba-

(l) *Post plures concordantes Rot. in d. dec. 199. num. 8. par. 12. rec.*
(m) *Ruin. conf. 22. num. 4. vol. 1.*

Baronaggi, Vicariati, e simili, sono tanti generi subalterni, che costituiscono un tal genere generalissimo, cioè a dire un solo Stato, Dominio, e Territorio, o sia distretto di giurisdizione da cotesta sua Casa Regale sovra tutti egualmente, e sovranamente esercitata; perlocchè tutti vengono, e compresi restano sotto ciascheduna di quelle parole *Stato, Dominio*, e *Distretto*. La parola *Status* è una parola universale, (n) e questa è quella, che sotto di se comprende generalmente il governo di tutti quei Popoli, che insieme uniti costituiscono un solo Stato. Così Aristotele (o) dice: *Status non posse conservari, & Populos benè regi, si superior à ratione Juris, & praeceptis se deviet*. Tacito (p) si vale di questa parola *Status* per l'universalità del Principato. ivi: *Prudentia Status habet pro objecto publicam utilitatem*. Dell'istessa usando Augusto, (q) per dinotar con questa la generalità del Principato, dir soleva non potersi conservar lo Stato senza l'osservanza rigorosa delle leggi: *Publicum Statum conservari haud posse, si inviolabiliter leges observandas esse non curetur*. e prudenza di Stato quella chiama il Vasquez, (r) che serve al Principe per il quieto governo de' suoi Popoli: *Attendenda est prudentia Status, quae in cognitione virtutum consistit, qualiter Status Populorum jure, & pace, ac justitia sit gubernandus*.

109. Non meno universale è la parola *Dominium*, , spiegandosi col mezzo di questa quella sovranità indefinita, che ritiene ogni Principe dentro i confini del suo Stato in quella guisa, che sovra tutti di sua casa l'assoluto comando esercita il Padre di famiglia, nè vi è parola più frequentemente usata per significare la sovranità del Principato, ciò che ampiamente spiega il *Calvino*, (s) quale perciò conclude in queste significantissime parole: *At tandem frequens adeò ea dominii vox in Principibus compellandis esse coepit, ut non alia appellatione eos affari posterioribus temporibus licuerit, &c.* ed in simili termini al proposito nostro molto adequatamente parla la *Sac. Rot.* mentre per l'interpetrazione della parola *Dominium*, usata in un Privilegio conceduto da Gregorio XV. a Filippo IV. Rè di Spagna. ivi: *In Regnis, & Dominiis Philippi Hispaniarum Regis*, così la spiega. ivi: *Quin etiam Dominium dicitur respectu universalis Jurisdictionis, &c.*

110. E sovra ogn'altra poi universalissima per certo è l'altra più frequentemente usata parola *Districtum*; poichè prendendo l'etimologia sua propria da quella facoltà, che tiene il Principe d'astringer, ed obbligare quanti Popoli a lui obbediscono all'osservanza del suo volere, considerati questi unitamente, come tante parti, che insieme congiunte formano il corpo d'un certo, e determinato Territorio, costituisce questa sola quel genere generalissimo, che sotto di se rinchiude tutti gli altri generi subalterni considerati nella diversità de' Popoli; quindi è, che nulla più generale può esprimersi per comprender universalmente sotto una Disposizione ogni Popolo soggetto qualunque vastissimo Principato, quanto il valersi della parola *Distretto*; *nam dicitur Territorium à*

Zz 2 ter-

(n) *Rot.dec.244.num.3.vers.minus obstant.*
(o) *Aristot.in 6.polit.cap.20.Capiblanc.super pragmat.de Baron.lib.2.in praefat.num.4.*
(p) *Tacit.lib.4.ann.*
(q) *Capiblanc.in d.praefat.num.11.vers.Inde Caesarem.*
(r) *Vasq.contr.illust.cap.8.num.5.lib.1.*
(s) *Calvin.lexicon jur.verb.Dominia antiqui, &c.Rot.cor.Mantic.dec.59.n.2.*

terrendo, & Districtus à distringendo; ideò ubicumque quis habeat potestatem terrendi, seù distringendi, totum illud dicitur de Territorio, seù Districtu. (t)

111. Cotesta Casa Regale aveva allora, che fù concessole il Privilegio, ed hà di presente il Diritto di costringere i Popoli a lei soggetti della Savoja, e del Piemonte. Nicolò V. gli promise di non conferire le Dignità Concistoriali *infra districtum sui temporalis Dominii*; questa parola *Districtum* comprende ogni luogo, ove s'estende la potestà sovrana; dunque d'ogni luogo necessariamente parla, e ad ogni Provincia universalmente s'estende il Privilegio, se aver deve effetto per quello suona naturalmente la parola usata nella concessione; in comprovazione di che notisi, come allegando l'Abate ben parli il citato *Ruin.* (u) *Est ergò Territorium Principatus Hassiæ universitas major continens omnia bona, in quibus Jurisdictio pertinet ad dictum Principatum, &c. nam & in Regno est Territorium totius, & universalis Regni, in quo etiam sunt plures Civitates, & Comitatus; quoniam Territorium dicitur à terrendo, & ideò ubicumque quis habet potestatem terrendi, totum illud dicitur de Territorio, &c. & dicit Joannes-Andreas, quòd ubi aliquis Populus, vel Dominus habet potestatem terrendi, ut Florentini, qui habent potestatem in Pistorienses, & Aretinos: & tunc ille locus, qui potest terreri, appellatur de fortia, & de districtu*: e quest' è il detto commune, che sinonimi fra di loro siano Dominio, Territorio, e Distretto. (x)

112. Basterebbe dunque, che Nicolò V. usata avesse questa sola generalissima parola, atta per se stessa a comprender ogni, e qualunque luogo contenuto *infrà districtum sui temporalis Dominii*; perchè dar si dovesse al Privilegio una comprensione amplissima; con quanta maggior ampiezza dunque è necessario d'intenderla, ed interpetrarla, considerandola accompagnata da quelle universalissime parole *sui temporalis Dominii, &c.?* Se in queste è tutto espressamente compreso il temporal Dominio, come si può negare non esser in queste rinchiusa ogni minima parte, non che la più vasta, e più ampla Provincia del Regal Dominio *infrà districtum sui temporalis Dominii*, promette generalmente il Papa di non provvedere le Dignità supreme senza il consenso del Regnante Duca; e ciò promette per adempire la volontà, che aveva di corrispondere con ogni ampiezza di favore all'obbligo, che professava ad Amedeo: *Intenti cogitamus merita sua omni amplitudine prosequi favorum, &c.* lo promette per provveder'all'utilità maggiore di cotesta Regal Casa, *ut quidquid nobis factu possibile viderimus suæ recordationi honoris, ac utilitati dilecti filii nobilis Viri Ludovici Ducis Sabaudiæ ejus nati, ac ipsorum illustri Domui libenter tribuamus, &c.* lo promette per ridurre, e mantenere nell'obbedienza delle Riserve il Regal Dominio: *Ipsi & Dominio hujusmodi in integritate dictæ obedientiæ permanentibus, &c.* e per assicurarlo per sempre da ogni futuro disastro, che derivar gli potesse dalle provviste delle Dignità suddette: *Ne sui Status succedat dispendium, vel alia quævis adversitas intestina, &c.* or come dir vogliamo, che sotto la generalità delle parole atte a comprender tutto, non abbia inteso di dare una legge uniforme all'intiero Regal Dominio, ma che siasi riserbata libera più che la

(t) *Abb. in conf. 20. num. 1. vol. 1.*
(u) *Ruin. d. conf. 22. num. 5. vol. 1. & eum seq. Spad. conf. 6. num. 18. vol. 1.*
(x) *Text. in cap. ubi periculum, §. porrò De elect. in 6. Clem. ne Romani, §. fanè eodem tit. de Luc. de Regal. disc. 94. num. 4. cum concord. ibidem.*

la metà dello Stato contenuto *infrà districtum sul temporalis Dominii ?*

113. E' questa una intelligenza troppo dura, ed a questa, sicome ripugnano le parole del Privilegio, alle quali convien sempre attendere per giustamente conoscere la di lui vera qualità, e natura: (y) così contro di questa limitata, e sì fattamente ristretta intelligenza militano i Dottori tutti, non solo, perchè questi vogliono, che a i Privilegi particolarmente conceduti da' Principi supremi dar si debba la più ampla, e più pingue interpetrazione, quando (come nel presente caso) si tratta del pregiudizio degli stessi Concedenti, tutto che dir si dovesse, quando si trattasse di pregiudicar al Terzo, secondo il detto della *Sac. Rot.* (z) e secondo la regola, con la quale diciamo, *quòd Beneficium Principis latissimam recipit interpretationem:* (a) e che in dubbio l'interpetrazione dee farsi a favore del Privilegiato contra il Principe concessor del Privilegio. (b)

114. Ma perchè comunemente, e senza contradizzione alcuna fermano, e comprovano, che quando dal Concessor del Privilegio usate leggonsi parole generali, ed universali, allora intender si debbano secondo l'universalità, e generalita loro senza veruna possibile restrizzione, *& in sua generalitate intelligi debent, nec aliquam restrictionem patiuntur,* è massima comune: (c) ed adequatamente ferma il *Saminiati,* (d) che quando il Privilegio è generale, ed indefinito, deve allora osservarsi senza restrizzione, e limitazion'alcuna, stante che l'universalità ne' Privilegi abbraccia tutto, ed opera l'istesso effetto, qual farebbe la specifica numerazione d'ogni caso, e luogo; il che procede, ancorchè si tratti di materia odiosa, e correttoria della disposizione di ragion comune, dovendosi ancora in questo caso intender le parole *juxtà eorum proprietatem, & in ea latitudine, quam fert eorum vera, & germana significatio.* (e)

115. E se bene è vero, che allora la generalità della disposizione non può produrre il suo universal effetto, quando non concorre una ragione uniforme per tutto quello, che nella generalità contenuto appare; onde in questo caso la generalita restringesi a quel particolare, a cui cōviene la ragione, che non può adattarsi, nè estendersi per l'universale: *& generales dispositiones ad id restringuntur, quod est rationis.* (f)

116. Con

(y) *Angel.Aret.consf.54.num.11.& 12.& post concord.Rot.d.dec.199.num.9. par.12.rec.*

(z) *Rot.d.dec.199.num.27.par.12.rec.*

(a) *Text.in l.3.ff.de constit.Princ.Manf.consult.409.num.25.*

(b) *Manf.consult.649.num.42.& consult.651.*

(c) *Cyriac.controv.212.num.27.Altograd.Sen.cons.34.nu.5.& 6.vol.1.Palm. nep.alleg.195.num.1.& 6.vol.2.Idem Palm.inter consult.Manf.consult.650.num. 2.vol.7.*

(d) *Est Theor.Bart.in l.fidejussor.§.meminisse, ff.de leg.1.& tradunt Glorit. Respons.1.par.3.num.246.Gatt.consult.26.num.58.Franc.dec.207.num.10. Fontanell.dec.294.num.12.par.1.Saminiat. apud Manf.consultat.651.num.6.& 7.d. vol.7.*

(e) *Capyc.Latr.consult.245.num.113.vol.2.Palm.Nep.d.consult.650. num.3. & ibidem allegat.Rot.cor.Carill.dec.67.à num.4.& seq. cum concord. ibidem.*

(f) *l.non est novum, ff. de leg. l.hæres meus, §.1.de legat.Natt.in tract.statut. quæst.4. num.126.142.& 150.Kloch.consf.153.num.132.& 133.vol.3. Surd.cons. 431.num.12.*

116. Con tutto ciò nel caso nostro a me pare, che necessitati siamo ad ammetter la comprensione totale della Savoja, e del Piemonte, sotto quelle usate parole. ivi: *Infrà districtum sui temporalis Dominii*, ed ivi: *ne sui Status succedat dispendium, &c.* ed ivi: *Ipsi, & Dominio hujusmodi in integritate dictæ obedientiæ permanentibus, &c.* poichè alla generalità della cagione, all' effrenatezza delle parole si conforma in tutto, e per tutto l'università della ragione non meno estrinseca, che intrinseca all' istesso Privilegio.

117. La ragione estrinseca, per la quale resta chiaro, che non alla Savoja sola si può limitare, e ristringere il predetto generale, ed amplissimo Privilegio, che costituisce una particolar privata legge da osservarsi universalmente a favor del Regal Dominio; e che per ciò comprender deve il Piemonte, e tutto quello, che contener si può sotto la generalità di quelle parole *Status*, *Districtus*, *Dominium*, *&c.* ce l'insegna mirabilmente il *Bartolo* (g) in quello, ch'egli prova dover godere del Privilegio conceduto al Regno qualunque Stato posteriormente s'unisca, e s'incorpori all' istesso Regno. ivi: *Quandocumque Provincia adjicitur Regno, vel Castrum, vel Villa adjicitur Comitatui accessoriè, ità quòd sit unum Regnum cum primo, vel unus Comitatus: & tunc regulatur secundùm regulas primi, cui accedit, & iisdem legibus, & iisdem Privilegiis est gubernanda, quibus Regnum, quia Regnum est quid universale, &c.* loda un tal detto il *Dayma* (h) dicendo pur egli: *Quòd si Provincia adjiciatur Regno, vel Castrũ, vel Villa adjiciatur Comitatui, tunc regetur, & gubernabitur talis Provincia, aut Villa secundùm regulas Regni, vel Comitatus, quia Regnum est quid universale; omnes ergò accessiones sibi contingentes sequitur quoad prædicta ejus natura*. E 'l *Duareno* (i) parimente così discorre: *Verùm Provincia, vel Civitas Franciæ accedens, & conjuncta quasi pars quædam ipsius, ad constitutionem ipsius nihilominùs pertinere videtur.*

118. Se così è, che cotesta Regal Casa per lo Piemonte goder dovrebbe del Privilegio, quando al Regal Dominio stata fosse questa Provincia incorporata posteriormente per la ragione ponderata dal *Bartolo*, e da' suoi seguaci, che 'l Dominio è una cosa universale, che comprende tutto, a guisa del genere generalissimo, che sotto di se contiene ogni, e qualunque subalterno genere, molto più convien'ammettere, che 'l predetto Stato regolar si debba da un Privilegio conceduto generalmente alla Casa Regale, e suo Dominio, *ipsi, & Dominio, &c.* perchè già possedeva il Piemonte come parte integrante d'un tal Dominio.

119. E dessi questo concedere tanto più facilmente, quanto che sempre è vero, che a questa ragione estrinseca s'unisce l'universalità della ragione nel Privilegio espressa, e conseguentemente al Privilegio intrinseca; posciachè che che sia, se diversificar si possa la ragione dalla cagion finale del Privilegio, per quello ponderano i Dottori (k) sempre è vero, che nel nostro Privilegio si contiene almeno una cagione finale, e conseguentemente una ragione intrinseca universale, che necessariamente abbraccia ogni minima parte della Savoja, e del Pie-

(g) *Bart. in l. si convenerit 18. §. si nuda, ff. de pignoratit. action.*
(h) *Dayma super concord. in proœm. fol. mihi 22. col. 4.*
(i) *Duaren. de Sacr. Eccles. ministr. lib. 5. cap. 13. num. 1.*
(k) *Bart. in l. 2. §. ult. ante fin. ff. de donat. & in extrav. ad reprimendum verb. absentia. Bald. in l. 1. col. 1. vers. in ea gloss. ff. de feriis, & in l. dat. col. 1. vers. ità not. quod non dicitur, C. qui accusat. poss. Tiraqu. in tract. cess. caus. p. 1. num. 8.*

Piemonte: e così ogn'angolo, ed ogni parte del nominato Dominio, o si deduca una tal ragione universale dalla cagione dell'ubbidienza, che per tutto il Regal Dominio assicurar si volle Nicolò V. con questo Privilegio. ivi: *Ipsi, & Dominio hujusmodi in integritate dictæ obedientiæ permanentibus*, &c. o pure dalla cautela, con la quale pensò di provveder ad ogni futuro possibile disastro, che succeder gli potesse, ivi: *Ne sui Status succedat dispendium, aut alia quævis adversitas intestina*, potendosi distinguere la ragione dalla cagione con la distinzione delle predette due cagioni; giacchè nella prima considerar si può quel rimedio, che Nicolò V. pensò di dar al male della disubbidienza verso della Santa Sede, nella quale trovavasi impegnato cotesto Stato per sostenere ciò, che decretato aveva, ancorchè nullamente, il Sinodo di Basilea: e nella seconda quel provvedimento, che usar volle per la sicurezza della futura quiete, procedendo in questo con la dottrina dell'*Imola*, (l) quale per distinguere la cagione dalla ragione della disposizione, dic'egli: *Præterita mala causam, futurorum aversio rationem respicere dicuntur.*

120. Di modo che, o congiuntamente s'attenda l'una, e l'altra espressione, o pure si considerino separatamente desumendo da una la cagione, e dall'altra la ragione del Privilegio, sempre è vero, che siano in una tal università di ragione, che non può ricever distinzione alcuna, nè diversità tale, per la quale divider si possa la generalità dalla disposizione concepita con universalità di cagione, ed ampiezza di parole atte di lor natura a comprender tutto.

121. E per verità, qual può mai assegnarsi differenza distinta di ragione, per la quale dir si possa, che la generalità del Privilegio ristringer si debba ad una sola Provincia dell' universalmente accennato Dominio sotto di quelle generali, e generalissime parole: *Infrà districtum sui temporalis Dominii*. Tanto è lontano, che ammetter si possa una tal distinzione di ragione, quanto è vero, che non può farsi la restrittiva senza ammetter degli assurdi.

122. E che sia il vero, se le parole *ipsi, & Dominio hujusmodi in integritate dictæ obedientiæ permanentibus*, denno solo intendersi per la Provincia di Savoja, da ciò ne seguirà, che stando ferma la Savoja nell'ubbidienza verso della S.S. potrà il Piemonte disubbidire, nè per questo cesserà il Privilegio; perchè nell'ubbidienza della Savoja durerà la cagione del conceduto Indulto: e pur niuno non vede qual sarebbe assurdo il dire, che in questi termini goder dovesse cotesta Casa Regale d'una grazia tanto riguardevole accordatale dalla S. S. in riguardo dell'ubbidienza generalmente desiderata nel Regal Dominio; e sarebbe ben cosa molto rimarcabile il considerare, che Nicolò V. avesse inteso di lasciar libero il Campo ad una tale disubbidienza per una parte tanto considerabile del Regal Dominio, quando vediamo, che fù sua mente di stabilire col mezzo di questo Privilegio una totale ubbidienza nella persona del Duca Ludovico, e suo Dominio: *Ipsi, & Dominio hujusmodi in integritate dictæ obedientiæ permanentibus.*

123. Di più, qual mai può darsi distinta, e separata ragione, con la quale si provi, che tanto Nicolò V. quanto Ludovico, allora quando assicurar pretesero con quell' Indulto la tranquillità allo Stato, *ne sui Status succedat dispendium, vel alia quævis adversitas intestina*, nulla più volessero, nè intendessero, che d' assicurar lo Stato di Savoja, senz'oltre curarsi di quello seguir potesse nel Piemon-

(l) *Imol. in cap. post translat. num. 47. de renun.*

monte? Non è già questa parte del Regal Dominio, nè la meno importante, riconoscendo l'Italia tutta nel Piemonte la sua difesa; Dunque come può dirsi, che 'l Privilegio contenga una tale special ragione, la qual solo convenga alla Savoja, senza che si possa adattar al Piemonte, di modo che la generalità delle predette parole: *Infrà districtum sui temporalis Dominii*, accompagnate da quell'altre, *ne sui Status succedat dispendium*, *&c.* limitar si debba, e restringer per addattarle a i termini d'una special ragione?

124. Possibile non è di trovare nel Privilegio una tale specialità di ragione per la Savoja sola; Sicchè nè pur' è possibile di restringere, e limitare la generalità delle parole; giacchè queste accompagnate sono dall'universalità della cagione, ed assistite da una indifferente ragione; quando per altro, per restringer la generalità della disposizione, e renderla parziale, è del tutto necessaria la specialità della ragione, con la quale si distingue l'una parte dall'altra, che dalla generalità distinguere, e separar si vuole. *(m)*

125. S'aggiunge, che una tal separazione non trovo sia stata ponderata da Scrittore alcuno; giacchè quanti hanno scritto sopra del nostro Privilegio, hanno indifferentemente presupposto, che in se comprenda tutto il Regal Dominio della Savoja, e del Piemonte senza veruna differenza, o restrizzione.

126. Negli Editti d'Enrico II. si narra avergli il Papa conceduta la cõferma de gl'Indulti da Nicolò V. accordati a' Duchi di Savoja Principi del Piemõte di nominare, e presentare a' Beneficj concistoriali de' predetti Stati. *(n)* Il Cardinale d'*Ossat* nella predetta ultima Lettera, nella quale espressamente interpetra l'Indulto, ammette comprender questi l'uno, e l'altro Stato. ivi: *E questo è insomma, che 'l Papa non provvederà giãmai gli Arcivescovadi, i Vescovadi, e l'Abazie di detti Paesi, senza aver prima l'intenzione, e consenso dal Duca, &c.* *(o)* Il *Doviat* a chiare lettere dice: *Idem factitatum est in Sabaudiæ, & Pedemontii Beneficiis*. *(p)* Il *Germonio* ammette la comprensione con queste notabilissime parole: *Impetrarunt quoque Serenissimi, & Optimi Principes nostri Sabaudiæ Duces, & Italiæ Subalpinæ Principes olim à Nicolao V. quod & ab aliis subsequentibus Rom. Pontificibus successivè fuit hucusque confirmatum, ut nemo ad Cathedrales, &c. Abbatiales sve Ecclesias, quæ in ipsorum amplissimo Dominio, tàm citrà, quàm ultrà Montes existunt eligatur, &c.* *(q)* Il *Guiscenon* procede con l'istesso assunto. ivi: *S.S. non potrà giammai provvedere gli Arcivescovadi, Vescovadi, ed Abazie nella Savoja, e nel Piemonte, senza aver prima intesa l'intenzione, e ricevuto il consenso del Duca, &c.* *(r)* Il *Pinsone* lo conferma. ivi: *Essendosi reso Padrone questo Rè del Ducato di Savoja, e del Principato del Piemonte, per gli quali Dominii i Duchi di Savoja, Principi del Piemonte avevano degl' Indulti stati loro conceduti da Nicolò V. di nominare a' Beneficj Concistoriali del loro Ducato, e Principato, &c.* *(s)* Il *Tomassino* è dell'istesso voto, quo- ad

(m) *Cravett. conf. 70. & conf. 155. utrob. num. 10. Menoch. conf. 201. n. 56.*
(n) *Suprà in observ. 5. num. 62.*
(o) *dict. observ. 5. num. 71.*
(p) *d. observ. 5. num. 62.*
(q) *d. observat. 5. num. 78.*
(r) *d. observat. 5. num. 81.*
(s) *d. observat. 5. num. 79.*

ad Sabaudiæ Ducis ditiones, (*t*) dice egli, usando di questa parola, *ditiones*, per comprendere l'intiero dominio di Savoja, e di Piemonte, in quel modo appunto, che l'Imperio tutto sotto d'una tal parola comprese *Giustiniano*, (*u*) dicendo: *Quæ igitur placuerunt nobis tua sublimitas operi, effectuique tradere festinet, &c. quatenùs in omnibus Civitatibus, quæ nostra ditio continet, hæc valeant, &c.* e finalmente è questo il detto del *Corrasio*: *Hoc idem servatur in Ducatu Sabaudiæ, & Principatu Pedemontano.* (*x*)

127. Al testimonio, che rendono tanti, e sì grandi Autori della comprensione da loro costantemente presupposta, se non è impossibile, almeno è molto difficile il poter resistere, col negar loro quella fede, che per altro a' grand'Uomini prestar si suole per la presunzione, che milita a favor loro, che abbiano ciò creduto mossi dalla ragione a così credere; *verisimile est rationibus ad id sentiendum motos fuisse, cùm Periti in Jure tractando præsumantur*, dice il *Mansi*. (*y*) Sicchè avendo noi la generalità della cagione, l'ampiezza delle parole, l'universalità della ragione, e la commune dell'intelligenza data al nostro Privilegio, ben vede l' A.V.R. con quanta ragione il Piemonte dir si debba soggetto all'osservanza del suddetto Privilegio; ciò che finalmente si renderà più chiaro dalla resoluzione degli obbjetti, come s'osserverà in appresso.

OSSERVAZIONE ULTIMA.

128. PEr resistere à quella forza di discorso, che risulta dal dedotto nella precedente osservazione, e così per recedere dalla regola di ragione, che milita a favore della generalità del Privilegio, e conseguentemente escludere, che non debba attendersi l' Indulto per la provista delle Dignità Concistoriali del Piemonte, bisogna, che vi sia chiara, ed indubitabile la pruova della pretesa limitazione, e restrittiva, essendo che per receder dalla regola, si richiedano prove chiare, nè bastino le dubbiose: (*z*) *Regulæ standum est, donec plenè probetur exceptio*, (*a*) *& qui contrà regulam nititur, onus habet adducendi legis contrariam dispositionem*. (*b*) Dessi dunque esaminare da che si deduca la pruova chiara, ed indubitabile d'una tal pretesa limitazione, e se possa questa farci recedere dalla regola, che milita per la general comprensione di tutto il Regal Dominio, attesa la generalità amplissima del Privilegio.

129. Secondo quello, che vien supposto, pigliasi la prima prova della pretesa restrittiva dal vedersi diretto il Privilegio a Ludovico, intitolato col solo titolo di Duca di Savoja, *Dilectum Filium Nobilem Virum Ludovicum Ducem Sabaudiæ*; presumendosi, che una tale intitulazione limitata, e ristretta al solo titolo del Ducato di Savoja, palesi bastantemente qual fosse l'animo di Nicolò V. e la di lui mente diretta alla sola comprensione dello Stato, del Dominio, e Di-

Aaa stret-

(t) *d. observat. 5. num. 77.*
(u) *Auth. de non eligen. §. ult.*
(x) *d. observat. 5. num. 82.*
(y) *Mans. consult. 205. num. 45.*
(z) *Mans. consult. 95. num. 13.*
(a) *Idem Mans. consult. 52. num. 25. & consult. 569. num. 13. & alibi passim.*
(b) *Ancar. cons. 223. in fin. Altograd. Sen. Cons. 45. num. 36. vol. 1. Mans. consult. 246. num. 10. vol. 3.*

ftretto della Savoja, ma non del Piemonte, e così ad una limitata cagione, quale non possa perciò produrre che un limitato effetto.

130. Niente però vale una tal prova della pretesa restrittiva; e per dimostrar' esser questa del tutto insussistente con la necessaria chiarezza, e senza equivoco, convien distinguere, e considerare la diversità de' casi, l'un de' quali si è quando il Privilegio non solo hà una certa intitolazione ristretta ad un certo luogo, Dominio, e Principato, ma nella dispositiva ancora fa solamente menzione delle Chiese esistenti nel luogo, e dominio intitolato. In questo caso può giustamente dubitarsi, se il Privilegio estender si possa fuori de' limiti d' un tal Dominio, e se debba suffragare al Principe per gli altri suoi Stati, che possiede sotto altro titolo di quello enunciato nel Privilegio, ò sian questi principalmente, ò pur' accessoriamente uniti al principal Dominio intitolato nell'Indulto: e di questo caso discorre in più luoghi la *Sacra Rota*, parlando circa l'intelligenza dell' Indulto accordato prima da Gregorio XIII. a Filippo II. e successivamente da Gregorio XV. a Filippo IV. Rè di Spagna per la provista de' Canonici Penitenzieri nelle Chiese Cattedrali ne' Regni delle Spagne, avendo dubitato, se dentro il Privilegio restassero comprese le Chiese di quelle Provincie, che da S.M. Cattolica possedute sono sotto il di loro antico titolo di Principato, e di Contea, e non di Regno, e questo per esser il Privilegio, non solo intitolato *Regi Hispaniarũ*, ma nella dispositiva ristretto alle Chiese situate *in Regnis Hispaniarum*, ciò che apertamente ricavasi dalla lettura delle *Decisioni Rotali*, dalle quali risulta non aver voluto nè pure la *Sac.Rot.* decidere assolutamente l' articolo ristretto alla sola intelligenza legale, ma esser sempre proceduta alla dichiarazione appoggiata all'osservanza, ed uso limitato dell'Indulto. Tutto ciò leggesi espresso nella decisione emanata l'anno 1664. avanti al *Verospio*, (c) nella quale dopo aver ponderato tutto ciò, che legalmente dedur potevasi tanto per la comprensione, che per l'esclusione delle controverse Provincie nell' Indulto, lasciando irresoluta la quistione, si passa a dire. ivi: ***Sed quidquid sit de hac quæstione, censuerunt DD. constare de bono Jure provisi ex usu, & observantia interpretativa post Indulti concessionem, &c.*** Coll' istesso metodo fù parimente provveduto avanti del medesimo *Verospio* nella seconda decisione (*d*) confermatoria della prima, ed avanti la chiara mem. del Cardinal *Visconti* nella terza decisione emanata nell' istessa causa. (*e*) ivi: ***Omissa siquidem quæstione, an prædicti Indulti dispositiva, &c. quamvis verbis generalibus concepta restringi debeat ad particulares Ecclesias in Regnis Hispaniæ existentes, nec extendi ad Provinciam Cataloniæ, quæ licèt sub Hispanica ditione cum aliis continuatur, &c. Principatus tamen nuncupatur, &c. pro faciliori Causæ resolutione difficultas restricta fuit ad observantiam, &c.*** E questo è quello, che dapprima ponderato aveva la *Sac.Rot.* (*f*) trà l'istesse parti litiganti nel giudizio di manutensione avanti al *Royas*, appoggiando pur' ivi la risoluzione all'uso, ed alla continuata osservanza interpetrativa dell'Indulto.

131. L'altro caso è quello, nel quale l'intitulazione è presa dal titolo più degno, e dal principal Dominio; ove al contrario la dispositiva parla indifferentemen-

(c) *Dec.316.par.9.rec.num.11.*
(d) *Dec.261.par.14.recent.*
(e) *Dec.266.par.15.recent.*
(f) *Dec.379.coram Royas.*

temente, e con generalità effrenata di tutte le Chiese esistenti entro lo Stato, e Distretto del temporal Dominio di quel Principe, a cui è diretto l'Indulto senza ristrettiva alcuna al luogo dell'usata intitulazione; di modo che la disputa non cada altrimenti sopra la diversa denominazione degli Stati, nè si tratti di vedere, se quello, che nella dispositiva è stato accordato per il solo Regno possa, o nò suffragare per il Principato unito al Regno, ma sopra la restrittiva, che si pretenda ricavare dalla sola semplice intitolazione presa dal titolo più degno per restringer, e limitar con questa la generalità delle parole usate nella dispositiva. In questo caso è certo, che la semplice intitulazione presa dal titolo più degno non è in modo alcuno atta a restringere la general dispositiva, massime quando questa è regolata da una cagione universale, e da una ragione, che egualmente comprende tutto quanto può comprendere la generalità delle parole. Di questo caso parla la *Sac. Rot.* nella decisione emanata il 1589. avanti al *Mantica* (g) sopra l'intelligenza del predetto Indulto di Filippo II. comprovandosi ivi prima la generalità dell' Indulto dalla generalità delle parole, e così la comprensione nell'Indulto del Regno di Napoli, considerato come Regno della Spagna, e di poi rispondesi all'obbjetto dedotto dall'intitulazione con tali parole, ivi: *Neque obstat, quòd Bulla loquatur de Regnis, & Dominiis Philippi Hispaniarum Regis, & ideò debeat intelligi de his, quæ ei uti Regi Hispaniarum sunt subjecta; quia duobus modis respondetur, & primò, quòd hæc verba Regis Hispaniarum intelliguntur esse apposita gratia demonstrationis, & ideò non restringunt. secundò respondetur, quòd Philippus Rex Hispaniarum appellatur ratione majoris Dignitatis, & Potestatis.* Dell'istesso caso, e nell'istesso modo discorre il *Carillo,* (h) dicendo pur egli: *quia illa denominatio non stat restrictivè, sed demonstrativè, & Philippus Rex Hispaniarum appellatur ratione majoris dignitatis, & potestatis, &c.*

132. Noi siamo nel secondo caso; poichè Nicolò V. dopo essersi valuto del titolo di Duca di Savoja nel dirigere l' Indulto al Duca Ludovico, non hà poi detto nella dispositiva di riservar alla di lui equipollente nomina le Chiese esistenti *infrà districtum Ducatus Sabaudiæ*: di modo che debbasi ora disputare, se sotto il Ducato di Savoja comprender si possano gli Stati del Principato del Piemonte, nel qual caso entrerebbe puntualmente la disputa eccitata della *Sac. Rot.* nelle sopra riferite decisioni allegate nel primo caso, nel quale fù trattato l'Articolo, se sotto la disposizione fatta per gli Regni, e Dominii delle Spagne, si potesse comprender il Principato di Catalogna, e la Contea di Barcellona, attesa la diversa denominazione, e 'l dubbio se fossero questi Stati accessoriamente incorporati, o pur al Regno della Spagna uniti con unione ugualmente principale, come ben ricavasi dalla prima sopra allegata decisione. (i)

133. Ma bensì è vero, che dopo essersi Nicolò V. valuto dell'intitolazione più degna, e più usitata per la direzzione dell'Indulto al Duca Ludovico, nella dispositiva poi non ristringendosi altrimente al solo Ducato di Savoja, ma parlando generalmente, promette non provveder le Chiese Arcivescovali, Vescovali, ed Abaziali *infrà districtum sui temporalis Dominii*. Tal che essendo il Piemonte *infrà districtum sui temporalis Dominii*, e così cadendo naturalmente

(g) *Dec.59.coram Mantic.*
(h) *Dec.51. coram Carill.*
(i) *Dec.316.par.9. à num.7. ad 10.*

te sotto la comprensione dell'Indulto, senza che vi sia di bisogno di disputare sopra la di lui unione incorporativa al Ducato di Savoja, o pur'ugualmente principale, già resta chiaro, e senza equivoco, che siamo fuori del primo caso, e la nostra quistione dessi del tutto regolare a tenore del secondo caso: e se non può negarsi, che'l Piemonte sia *infrà districtum sui temporalis Dominii*, non può nè pur'escludersi la di lui comprensione nell'Indulto dalla semplice usata intitulazione del titolo più degno di Duca di Savoja; giacchè questa non è atta a restringere l'Indulto, nè a poterne variare la di lui natura. *Tertiò accedit, quòd ex communi loquendi consuetudine Regnum Neapolis dicitur esse Philippi Regis Hispaniarum; ergò in Bulla suppressionis continetur*, dice la *Sac. Rot.* nella citata *decisione* del *Mantica.*(k) Così dunque nel caso nostro *ex communi loquendi usu Dominium Pedemontii dicitur esse temporale Dominium Ducis Sabaudiæ; ergò continetur in Bulla loquente non de Ducatu, sed de temporali Dominio Ducis Sabaudiæ*: comprendendosi naturalmente ogni genere subalterno sotto il genere generalissimo del Dominio, il quale, come già s'è provato, *dicitur respectu universalis jurisdictionis; nam in subjecta materia intelligentia verborum ex subjecta materia, & ex causis dicendi assumitur.* (l)

134. E come ben pondera il *Carrill.* nella di lui già citata *decisione*, (m) se non ostante l'estrinseca usata denominazione di Duca di Savoja, hà poi voluto Nicolò V. che'l Privilegio suffraghi *infrà districtum sui temporalis Dominii*, e'l Dominio del Duca di Savoja s'estende nel Piemonte, e nella Savoja, non può l'usata estrinseca più degna denominazione far sì, che'l Privilegio non s'estenda a tutto il temporal Dominio, attesa particolarmente la natura del Privilegio, che richiede sempre la più benigna, e più ampla, ed amplissima intepetrazione. *Qua extrinseca denominatione non obstante, æqualiter remanet Rex, & habet Imperium omnium Regnorum existentium sub Hispanica ditione, nulla facta distinctione Regnorum, ad quæ prædictum Indultum extendi debet ex natura gratiæ, & beneficii Principis, qui proveniens à divina ejus Indulgentia, quam plenissimè debet interpretari.*

135. Ed attesa questa distinzione di casi di quì è, che applicar non si possano al presente caso quelle Regole, con le quali dicesi da' Dottori, che quel Diritto, che ad uno compete per cagione d'un certo titolo, non può estendersi ad un'altro diverso titolo; perchè questo procede, quando la concessione è ristretta a quel certo espresso titolo, come per esempio, se la concessione è fatta per il Regno, non può suffragare per il Principato, quando questo non fosse al Regno incorporativamente unito.

136. Ma non già milita una tal Proposizione, quando la concessione è fatta effrenatamente per ogni titolo, che cader possa sotto d'un più ampio titolo, il che allora si verifica, quando la concessione è fatta universalmente per un Dominio, e per uno Stato; poichè in questo caso è il titolo universalissimo di *Dominio*, e *Stato*, che naturalmente sotto di se comprende ogn'altro titolo subalterno, e fà sì, che la disposizione s'estenda a tutto, data particolarmente l'universalità della cagione, e l'indifferenza della ragione convenientissima per ogni subalterno titolo compreso sotto del più amplo titolo; addattandosi propria-

(k) *Dec.59.nu.7.8.& 9.*
(l) *Rot.in dec.59.num.4.coram Mantic.*
(m) *Decis.51.à num.6. ad 7.*

priamente a questo caso, ed in questi termini la dottrina del *Vitalino*, *(n)* seguitato, e spiegato in questo proposito dal Cardinal *de Luca*, *(o)* quale servendosi della massima, che *benè intelligit qui benè distinguit*, con la distinzione di più casi pone la materia in chiaro, ed al proposito nostro così conclude: *Alter casus est ubi Indultum, vel alia dispositio principaliter continet jus, vel interesse ipsius Principis in universum* (notisi quest' usata parola *in universum*, qual'è quella, che distingue l'articolo, e che lo rende chiaro nel caso nostro, nel quale si tratta di quest'interesse del Principe *in universum*, come dalle parole del Privilegio. ivi: *Infrà districtum sui temporalis Dominii, &c. ne sui Status succedat dispendium, &c.* in questo caso) *qui tamen explicetur sub nuncupatione, vel intitulatione unius ex pluribus Regnis, vel Principatibus, quæ possidet, itaut subjecta materia non patiatur, vel suadeat restrictionem magis ad unum, quàm ad alterum Principatum, sed ipsi Principi, ejusque Dominio in universum congruat: & tunc non attenditur intitulatio unius magis, quàm alterius Dominii, quæ demonstrativè, non autem taxativè stare dicitur; ideoque dispositio convenit etiam omnibus aliis Regnis, vel Principatibus:* e trovo per verità esser questa una lodevolissima dottrina, giacchè a lei vedo uniforme il senso della *Sac. Rot.* tanto nelle sopracitate decisioni del *Mantica*, e del *Carillo*, quanto in altre ancora, avendo sempre abbracciata questa Proposizione, che ove dalle parole è chiara la mente del Concessore per la generalità, e realità del Privilegio, l'intitolazione della persona mutar non ne possa, nè alterar la natura: *Cùm plerumque persona inseratur, non ut personalis fiat concessio, sed ut demonstretur cum quo Indultum est, & quando adsunt verba apta ad inducendam realitatem, non tollitur qualitas realitatis propter expressionem personarum*, e così *non tollitur generalitas verborum propter expressionem dignioris intitulationis. (p)*

137. Esclusa da tutto questo la prima prova della pretesa restrittiva, molto meno può indurla ciò che sentesi in secondo luogo ponderato, che avendo Nicolò V. specialmente accordato al Duca Ludovico di non provvedere senza il di lui consenso i tre Priorati di Taloira, di Ripaglia, di Novalesa, e la Prepositura di Mon-giove, esprimendo esser questi situati ne' confini del connotato Regal Dominio. ivi: *Præterea Prioratus Tallueriarum, Ripaliæ, & Novalitii, ac Præpositura Montis-jovis, quæ in confinibus hujusmodi Dominiorum consistunt, &c. nisi similiter ab ipso Duce ejus intentione habita*: una tale apposta espressione de' confini chiaramente provi quant'oltre s'estenda il Distretto del da lui considerato temporal Dominio.

138. Il vero però si è, che questa ponderabilissima espressione esclude positivamente la presupposta restrittiva; Non può però considerarsi da per se sola, ma convien, che riceva il suo lume dalla precedente immediata disposizione, nella quale Nicolò V. parlando della provista delle Dignità inferiori, e de' Beneficj semplici, e residenziali, riserbando questi alla total sua disposizione sotto la condizione di provvederne solamente i sudditi, ed altri alla Regal Casa grati, e ben affetti (dal che risulta via più chiaro quell'equipollente jus di Nomina contenuto nella prima parte del predetto Privilegio, attesa la forza della discretiva) parlando, dico, d'una tal provista da farsi ne' sudditi, così dispone: *De aliis verò digni-*

(n) *Vitalin. in Clem. Archiepisc. num.* 47. *&* 48. *de Privil.*
(o) *C. de Luc. de Benef. disc.* 29. *num.* 14.
(p) *Rot. d. decis.* 199. *à num.* 19. *&* 33. *par.* 12. *rec.*

gnitatibus, videlicet post Pontificales majoribus, & Prioratibus Conventualibus, ac aliàs dispositioni nostræ generaliter reservatis in districtu præfato, personis providebimus idoneis, non nisi fuerint de locis ditionis ipsius Ducis, aut sibi gratæ, vel acceptæ de aliis locis oriundæ.

139. Convien ponderare, come parli in questa parte della sua Disposizione Nicolò V. per intender ciò, che abbia voluto esprimere in appresso: *In districtu præfato*; e così *infrà districtum sui temporalis Dominii*, comprendente generalmente la Savoja, e 'l Piemonte, promette di non conferire ad altri gli Beneficj a se generalmente riservati, se non a quelli, che siano *de locis ditionis ipsius Ducis*. Quivi dunque si vale della parola *locis* in numero plurale, per includer più luoghi, e della parola *ditionis*, per unire in una parola sola tutta la comprensione del temporal Dominio; Sicchè se dopo aver nuovamente contemplato l'intiero distretto del temporal Dominio *in districtu præfato*, e dopo aver parlato *de locis ditionis ipsius Ducis*, e così dopo d'aver compreso sotto queste generalissime parole non meno la Savoja, che 'l Piemonte, per esprimere la situazione de' predetti quattro Beneficj, passa poi a dire esser questi situati entro i confini degli espressi Dominii, *quæ in confinibus hujusmodi Dominiorum consistunt*, avendo quivi relazione a più Dominii, come antecedentemente espressi, *hujusmodi Dominiorum, &c.* ancorchè per avanti non avesse giammai parlato che di un sol Dominio, ec. ponderata questa relazione fatta a più Dominii, ed ammesso ciò che non può negarsi, esser due de' predetti Priorati situati nella Savoja, cioè Ripaglia, e Taloira, (q) posto il primo nella parte Settentrionale della Savoja, entro il Ducato di Chablais sulle ripe del Lago di Genevra vicino Tonon, e situato il secondo nel Ducato di Genevra sulla ripa Orientale del Lago d'Annesi vicino a' Monti, e così l'un, e l'altro totalmente lontani dal confine, che divide il Piemonte dalla Savoja, che con questo confina solo dalla parte d'Oriente col Ducato d'Aosta, ch'è fin dove di quà dall' Alpi Pennine s'estende l'Italia col Piemonte, (r) e dal mezzo giorno per la parte della Contea di Moriana confinante col Marchesato di Susa, ed uno in Piemonte, che è Novalesa, situato nel suddetto Marchesato di Susa sul confine, che veramente divide il Piemonte dal Delfinato, e dalla Savoja alle radici del piccolo M.S. però distante da Susa, e la Prepositura di Mon-giove essere nel Ducato d'Aosta (s) trà Chiatiglion, e Bard sulla strada, che da Jvrea conduce ad Aosta più di venti Leghe lontana dal Canavese: (t) Ammesso, dico, tutto questo, non sò come desiderar si possa una pruova più chiara per convincere senza possibil replica, che sotto le precedenti parole: *Infrà districtum sui temporalis Dominii*, usate nella prima parte della Disposizione, e replicate in detta seconda parte. ivi: *In districtu præfato*, e sotto le susseguenti. ivi: *de locis ditionis ipsius Ducis*, sempre intese Nicolò V. di comprender indistintamente ogni parte del Regal Dominio; quale ben considerandolo costituito di più Dominii del Ducato d'Aosta,

(q) *La Croy Geogr. univers. par. 1. sect. 20. fol. mihi* 283. & 285.

(r) *Lexicon Geogr. Ferrar. in verb. August. Prætor.*

(s) *Idem la Croy ubi sup. fol.* 287.

(t) *Tutta questa enunciata situazione de' predetti Beneficj si vede nelle tre carte Geografiche stampate in Roma dal Rossi Stampatore alla Pace, intitolata l'una il Corso del Fiume Rodano, l'altra il Piemonte, e la terza la Savoja divisa nelle sue Provincie.*

sta, del Ducato di Savoja, del Principato di Piemonte, e simili, sulla riflessione d'averli tutti compresi nelle predette precedenti parole: *Infrà districtum sui temporalis Dominii, &c.* considerando, che i predetti quattro Beneficj erano sparsi in più parti dell'antecedentemente contemplato intiero Dominio, e conseguentemente situati in più Dominii contenuti *Infrà districtum temporalis Dominii*, ad effetto d'esprimere la situazione loro intrinseca al Regal Dominio, ed in poche parole comprender tutto; perciò si valse nella terza parte della sua Disposizione di questa espressione: *quæ in confinibus hujusmodi Dominiorum consistunt*, avendo così relazione a tutt'i Dominii di cotesto temporal Dominio, ed alla situazione intrinseca de' Beneficj entro il contenuto del Regal Dominio. E per verità il vero significato di quella parola *In*, ivi: *quæ in confinibus hujusmodi Dominiorum consistunt*, è questo di denotare la situazione de' Beneficj intrinseca, non altrimenti estrinseca al connotato temporal Dominio; *dictio, in, denotat intrinsicitatem*, (u) e pure contro sua natura importerebbe la situazione estrinseca, quando dovesse considerarsi indicata una tal situazione per denotare la circonvallazione de' confini del solo temporal Dominio di Savoja, diversificando frà di loro il confinante, ed il confinato, (x) nè potendo servir a se stesso di confine il confinato; (y) Sicchè, se non si hà da spiegar impropriamente la parola con tirarla fuora del suo proprio natural significato, quando può intendersi naturalmente, e può così produrre il suo effetto, (z) esprimendo questa l'intrinseca situazione de' predetti Beneficj nel distretto degli accennati Dominj, *in confinibus hujusmodi Dominiorum*, essendo questi i Dominj non meno della Savoja, che del Piemonte, ove situati sono i predetti Benefici, dovendo esser loro i Confinanti, perchè incorporati nell' uno, e nell' altro Dominio di Piemonte, e di Savoja; nulla più resta da desiderare, nè può darsi una più chiara pruova di quella, che risulta da questa usata espressione per render manifesta la comprensione del Piemonte, *in districtu præfato*, cioè a dire: *Infrà districtum sui temporalis Dominii*, non lasciando luogo a verun' altra interpetrazione la promiscua situazione de' Beneficj situati nel Ducato di Savoja, nel Ducato d'Aosta, e nel Principato di Piemonte; e così *in confinibus, hoc est intrà fines hujusmodi Dominiorum contentorum infrà districtum sui temporalis Dominii*.

140. Parmi questa una mattematica dimostrazione, che con evidenza renda innegabile l'impugnata comprensione nell'Indulto di sì gran parte del Regal Dominio: e con molta accuratezza fatta vedesi una tale specifica menzione de' predetti quattro Beneficj per sottoporli al Diritto dell' accordata equipollente nomina; stante che non essendo essi Dignità supreme, e perciò non cadendo sotto la prima parte della disposizione, comprendente solamente le Chiese Arcive-

sco-

(u) *Text. in l. 1. ff. de flumin. notat Gloss. in l. 3. ff. de offic. Præsid. cum concord. apud Rot. in d. dec. 316. num. 10. par. 9. rec.*

(x) *Montan. de confin. cap. 107. num. 4. Rot. dec. 336. num. 8. & dec. 286. nu. 3. & 4. par. 6. rec. & coram Ottobon. dec. 102. num. 11.*

(y) *Silvan. conf. 57. nu. 12. lib. 1. Riminald. Jun. conf. 241. nu. 67. & conf. 448. num. 75. lib. 4. & 619. num. 19. lib. 6. Rot. dec. 215. num. 9. par. 7. & dec. 520. nu. 15. par. 14. rec.*

(z) *Text. in l. quibus diebus, §. Dominus, ff. de condit. & demonstr. l. si fundus, §. qui locatus, ff. de fund. instruct. Gratian. cap. 558. num. 37. Bald. in l. quoties nu. 16. C. de rei vindic. & post alios concord. Mans. consult. 552. num. 20. & 21.*

scovali, Vescovali, ed Abbaziali del generalmente considerato temporal Dominio, senza una tale specifica espressione, avria giustamente preteso Nicolò V. la di loro libera collazione *in districtu præfato*, à se stesso generalmente riservata per le Dignità inferiori, e tutti gli altri Beneficj semplici, e residenziali; onde l'espressione suddetta, come fatta per un certo effetto, non può estendersi ad un' effetto diverso, impropriando la proprietà delle parole con una tale impropriazione, che seco porti un' assurdo, quale sarebbe il dire, che i Beneficj servir dovessero per confin del Regal Dominio, quando Nicolò V. attesa la di loro situazione gli ha considerati, come essi sono intrinseci, non altrimenti estrinseci a' confini del da lui contemplato distretto del temporal Dominio; E veramente saria cosa nuova il dire, che i due Priorati, situati l'uno nel mezzo, e l'altro nella parte Settentrionale della Savoja stassero per suo confine col Piemonte, o che servir potessero per confine, e confinato contro ogni legal principio; sicome che la Prepositura situata nel Ducato d'Aosta, pur fosse alla Savoja di confine, ancorchè più di venti leghe sia lontana. Sicchè manifestamente vedesi, che effettivamente nulla vale, anzi del tutto si ritorce questa allegata seconda pruova della pretesa restrittiva, la quale allora solamente potrebbe avere qualche apparente sussistenza, quando tutti quattro i predetti Beneficj situati fussero sul confine, che distingue dal Principato di Piemonte la Provincia, o sia Ducato di Savoja, e godessero tutti della situazione, che gode il solo Priorato della Novalesa. Avvertendo esser questo il vero confine, che divide la Savoja dal Piemonte; nella parte d'Oriente, il Ducato di Chablais, che confina con gli Valesii, la Baronìa di Fossignì, che confina col Ducato d'Aosta, la Contea di Tarantasia, che parimente confina col suddetto Ducato, e da mezzo giorno la Contea di Moriana, che confina col Contado del Canavese, col Principato proprio del Piemonte, e col Marchesato di Susa, confinando pur anco per questa parte col Baliaggio di Brianson nel Delfinato.

141. Resta ora di vedere se la limitazione del Privilegio, che non può derivare, nè dall' intitulazione, nè dalla predetta sopra ponderata espressione de' predetti quattro Beneficj, possa tuttavolta desumersi dall'uso, e dall'osservanza, procedendo quel medesimo Principio, del quale si è valuta la *Sac. Rot.* nelle sopra allegate decisioni del *Royas*, del *Visconti*, e del *Ferosfio*.

142. Ed essendo questa una questione di nudo fatto, nè dovendo io discorrere, che della sola legal intelligenza delle parole usate da Nicolò V. nella concessione del Privilegio, dovrei quivi astenermi dal passar più oltre; tuttavolta senz' uscire dal prescrittomi ne' Regali Comandamenti, dico solo, che se bene è vero, che l'uso limitato è atto a poter restringer' ogni, e qualunque amplissimo Privilegio; *Habens enim privilegium latum, si eo strictè utatur, non potest ad latitudinem redire, sibique præjudicat*, secondo la Teorica del *Baldo*, spiegata particolarmente dal *Capic.* e dal *de Luc.* (a) e questo, perchè sempre i Privilegj la di loro interpetrazione ricevono dall'uso, dalla consuetudine, e dal possesso, portando seco l'uso limitato per certi casi una tacita renunzia al più amplo Privilegio, laonde perde questo la sua forza in quella parte, che non è stata in uso.

143. Tuttavolta ad effetto, che questa regola aver possa luogo, e vaglia così a

(a) *Per Text. in l. usum aquæ, C. de aquædutt. lib. 11. Bald. ibidem. Ruin. cons. 39. nu. 18. vol. 1. Decian. cons. 7. nu. 7. vol. 3. Capyc. Latr. consult. 12. nu. 5. & 6. vol. 1. De Luc. de Jurisdict. disc. 7. nu. 9.*

sì a restringer, e limitar il Privilegio, trattandosi di dover con questa prescrivere un Jus certo, e radicato a principio nel privilegiato dalla generalità del Privilegio, che vale a dire dalla conceduta particolar privata legge richiedesi la pruova del non uso, munita di tutti i requisiti, che si richiedono per la prescrizione, di modo che possa questa indurre una legge nuova destruttiva della prima: *Solidiorem reputabam responsionem; quia cùm non usus, seù contrarius usus deduceretur tamquàm præscriptio Juris certi, & radicati ex dicto Indulto resultantis, opus est illum probare cum requisitis præscriptionis, quorum illud magis est essentiale, possessionis pacificæ non interruptæ prò toto eo tempore, quod juxtà præscriptionis qualitatem de Jure exigitur; cùm actus contrarii non solùm causare dicantur interruptionem temporis, sed etiam induant malam fidem, qua concurrente hodiè de Jure Canonico nunquàm datur præscriptio,* dice il Cardinal *de Luca*: *(b)* e la ragione si è, perchè quando la legge per se stessa è chiara, non potendosi allegare il non uso per modo di nuda, e semplice interpetrazione, al dire della *Sac. Rot.* *(c)* particolarmente quando il non uso è contrario alla ragione espressa nella legge, *(d)* non vi è altro modo di limitare, e restringere questa conceduta privata legge, che per mezzo della prescrizzione destruttiva in parte dell'istesso Privilegio, militando per la parzial limitazione la ragione, che milita per la total abolizione, giacchè si tratta sempre di toglier col non uso un Jus certo, ed a principio stabilmente trasfuso nel Privilegiato della generalità del Privilegio.

144. Non potrà dunque aver forza alcuna il non uso, quando s'alleghi per limitare in parte il diritto dovutole ogni qual volta si provi da V. A. R. o l'uso promiscuo, o la contradizzione al presupposto parzial non uso, giacchè il principal fondamento della prescrizzione costituir devesi nel pacifico parzial non uso; *Ubi inferior Prælatus habet per se titulum clarum, & legitimum, qui Jure præscriptionis a non usu, vel contrario usu sublatus prætendatur, &c. allegans dictum contrarium actum præscriptivum tàquam fundamentum suæ intentionis, tenetur illum probare pacificum, & juxtà præscriptionis requisita, &c.* come ferma il *de Luca*: *(e)* nè sò veramente, se per parte della Datarìa Apostolica potrà provarsi questo pacifico non uso per l'Abazìe del Piemonte, tanto più, quanto sò esser certo aver sempre l'A. V. R. usata della riserbatale equipollente nomina per la provista de' Vescovadi di questa Provincia: e la regola è indubitata, che per conservare l'uso del Privilegio, basta provare l'esercizio di qualche parte: *Ad retinendum enim usum privilegii sufficit illius usus respectu alicujus rei,* sono parole del Cardinal degli *Albit.* *(f)* impiegato altra volta alla difesa di questo Privilegio, allora quando era Avvocato in Curia: avvertendo ancora, che richiesto Clemente VIII. per l'ammissione della nomina, che fatta aveva Enrico IV. per l'Abazìa di Stafarda situata nel Piemonte, rispose questi al Cardinal d'Ossat, *Ch'essendo quest' Abazìa nel Paese del Duca di Savoja, la nomina del Re*

Bbb *non*

(b) *De Luc. de Jurisdict. d. disc. 7. nu. 7.*

(c) *Rot. cor. Seraph. dec. 645. nu. 1. cor. Coccin. decis. 615. & 930. utrobiq; nu. 6. dec. 1086. nu. 14. & 1546. nu. 21.*

(d) *Cirocc. discept. 62. nu. 20.*

(e) *De Luc. d. disc. 7. nu. 8. de Jurisdict.*

(f) *Albit. apud de Luc. de Jurisdiction. discept. 1. num. 93. & ibidem allegat. Rot.*

non poteva servir al nominato, ma bisognava ottenerla dal Duca: (g) e di più, vedendo, che il *Tesauro* attesta l'osservanza di tal' uso: (h) *Et quamvis Papa illud alicui conferat etiam Cardinalibus, non solent ipsi capere possessionem actualem Beneficii, nisi habitis litteris beneplaciti à Serenissimo Duce, & ita vidi observari in Abbatìa Mulegii apud Vercellas, quæ fuerat collata Illustrissimo, & Reverendissimo Cardinali ab Ecclesia, cùm vacaret per mortem Reverendissimi Episcopi Astensis Gasparis de Capris, Vxoris meæ Patrui: & idem observatum fuit in Illustris. olim Collega meo D. Marco-Antonio Cardinali Bobba in consequutione Abbatiæ Secusiæ, & Caramaniæ, & aliàs sæpissimè.*

145. Oltre di che non è così chiaro, se contra il Privilegio ostar possa il parzial non uso, stante l'aver questo la natura del contratto, che lo rende irrevocabile, secondo il detto puntuale del *Sanfelicio* (i) sopra allegato, potendo ancora suffragare per questo Privilegio quello procede per gli Cocordati della Francia, e della Germania, contro de' quali non s' ammette, ancorchè in minima parte, l'eccezzione del non uso: (k) riflettendo ancora, ch' essendo questo un Privilegio conceduto al Dominio a riguardo del favor pubblico, *ne Status sui succedat dispendium*, non senza molta ragione considerar si può come una legge pubblica rispetto al contemplato Regal Dominio, e così non soggetta a ricever limitazione alcuna dal non uso, attese le clausule irritanti, che l' accompagnano. (l)

146. Tanto m'è parso di dover notare circa quest' ultima ispezzione per esporre col mio profondissimo ossequio alla sovrana ponderazione di V. A. R. tutto ciò, che ha saputo osservare la debolezza del mio fiacchissimo intelletto, che non diffido meritar possa gli effetti della Regal Clemenza in un benigno compatimento, se non ha saputo giunger più oltre; giacchè *in Magnis voluisse sat est*: e per me sarà sempre un' invidiabile fortuna il potermi con questo mezzo gloriar del titolo, con cui umilmente m'inchino.

Di V. A. R.

Roma li 27. Luglio 1698.

Vmilis. Divotis. Serv. Obbligatis.
Jacomo Sardini.

PARE-

(g) *Sup. in observ. 5. num. 66.*
(h) *Thesaur. decis. 131. n. 11.*
(i) *Supra observat. 4. num. 56.*
(k) *Nicolarz. sup. concord. German. tit. 3. de us. V. observant. §. 19. f. mihi 226.*
(l) *De Luc. de Jurisdict. d. disc. 7. nu. 6. vers. prout verè etiam est, & ibidem allegat. Not. decis. 194. par. 4. tom. 2. rec.*

PARERE

DELL'AVVOCATO

FERENTILLO

Intorno al Privilegio conceduto da Papa
NICOLO' V.

ALLA REGAL

CASA DI SAVOJA.

EDIZIONE SECONDA.

NEL cIↄIↄccx.

CON LICENZA DE' SUPERIORI.

PARERE
DELL' AVVOCATO
FERENTILLO.

HE'L Privilegio di Nicolò V. comprenda tanto la Savoja, che'l Piemonte, e tutto lo Stato, che allora possedeva Ludovico, al quale fù concesso, si cava.

Primo. Dalla mente del Concedente nel proemio della concessione.ibi: *Ne Status sui dispendia subeant*, con la parola *Status* in plurale.

Secondo. Dalla cagione finale: *ne ex promotione quorumvis ad quarumcumque Ecclesiarum, vel Monasteriorum infra districtum sui temporalis Dominii consistentium regimina, &c.* non essendo verisimile, quando anche le parole fossero dubbie, ch'un Pontefice, quale volle provvedere alla quiete, e sicurezza de' Stati d'un Principe con le provvisioni delle Chiese, ed Abazìe, provvedesse solo in quella parte, ove non vi sono che una Metropoli, due Cattedrali, e due Abazìe, come la Savoja, e tralasciasse il Piemonte, ove sono una Metropoli, nove Cattedrali, e sette Abazìe; anzi si deve credere, che più provvedesse a questo, ch' a quella, come ad uno Stato per la diversità de' confini soggetto a tante dissenzioni: e come che i Sommi Pontefici hanno sempre desiderato sì la quiete di tutto il Cristianesimo, ma particolarmente dell'Italia, della quale resta antimurale il Piemonte, come sarà facile, se si considera un'altro motivo, ch'ebbe il Pontefice concedente, qual fù certo il merito d'Amedeo I. Padre del detto Ludovico, per la quiete resa alla Repubblica Cristiana con la spontanea rinunzia d'un Pontificato, di dire, che non ristringesse le sue grazie alla più picciola parte.

Terzo. Dalle parole: *temporalis Dominii, &c. Ditione tua, &c.* che poste senz' alcuna limitazione, importano tutti gli Stati di quello, al quale fù concesso il Privilegio, e tutto il tratto del paese, *ubi jus dicebat*, nel quale viene indubitatamente il Piemonte, posseduto fin da quel tempo dal Duca Ludovico.

Quarto. Dalla parola *Metropolitanarum*, non essendo nella Savoja, che quella di Tarantasia, ove l'altra, cioè quella di Torino resta nel Piemonte.

Quinto. Che sotto il nome della Savoja s'intende comunemente, e generalmente anco il Piemonte, come dinotò sin da quei tempi Sisto IV. nell'altro Privilegio concesso ad istanza della Duchessa Jolante, con le parole *Dominiis Sabaudiæ ultra, & citramontanis*, che sono il medemo, che *tui Status*, *Ditio tua*, per le quali volle chiaramēte intender anco il Piemonte, e tutti gli Stati posseduti

ti dal Duca, ove altrimente farebbero ftate vane, perchè la Savoja con gli fuoi Dominii a lei uniti, ed adjacenti non fi ftende di quà da' Monti, e denota continuamente la Sede Apoftolica nelle provvifioni di ciafcheduna Chiefa del Piemonte, per la quale fcrivendo la lettera commendatizia a S.A.R.non l'intitola mai Principe del Piemonte, ma puramente Duca di Savoja, e pure parla d'un Beneficio del Piemonte.

Sefto. Dalla difpofizione de' Priorati, e Prepofiture, nominandone efpreffamente quattro, due de' quali fono in Savoja, fe bene anco uno di quefti, cioè la Prepofitura di Monte-giove è fotto la Diocefi Auguftana, il cui Vefcovo, come dell'Italia, viene all'efame, ed altri due come di Ripaglia, e Novalefa nel Piemonte, e nella pianura d'effo; onde nè meno fi puol dire, che fiino *in confinibus extra*, reftandovi trà loro, e la Savoja il lungo tratto delle Montagne, che le dividono.

Settimo. Dagli Giudici dati per l'efecuzione di detti Privilegj da più Sommi Pontefici nelle loro confirmazioni, uno de' quali è un Vefcovo della Savoja, altro del Piemonte, e terzo della Provenza, con che dimoftrarono affai chiaramente, che i Privilegj fi ftendono in tutti quegli Stati, e così in tutto il Dominio, e Dizione del Duca; perchè altrimente farìa anco ftato vano il dar Giudici in parti così lontane una dall'altra, nelle quali non fi poteffe dare il cafo dell'efecuzione del Privilegio: e tanto più nella Provenza, ove fotto il Dominio temporale del Duca non era, come non è, ch'una fola Chiefa, cioè quella di Nizza, ed una fola Abazìa, cioè quella di S.Ponzio.

Ottavo. Dall'offervanza, che gli dà la medema Santa Sede, quale fenz' alcuna difficoltà provvede tanto le Chiefe della Savoja, che del Piemonte a quella perfona, per la quale individualmente S. A. R. le fignificò la fua intenzione; onde fe il Privilegio fi ftende, quanto alle Chiefe nel Piemonte, perchè non deve anco ftenderfi ne' Beneficj minori, come l'Abazìe comprefe nel medemo §. di quello?

Potrebbe in oltre la prudenza del Signor Cardinal Prodatario riflettere, che tutte tre quefte Abazìe, che vacano al prefente, fono ftate fondate da' Sereniffimi Anteceffori di S.A.R.con loro beni Patrimoniali, come fe gli è dimoftrato con gl' Iftromenti delle fondazioni, e con l'Albore della Regal Cafa di Savoja, col qual motivo folo gli farebbe molto facile di perfuadere la fomma bontà di noftro Signore alle giufte foddisfazioni di S.R.A. e fe quelli non fi rifervarono un perpetuo Jufpadronato, fù perchè non fi poterono mai perfuadere, che i loro fucceffori incontraffero una tal difficoltà. Come anche potrebbe Sua Eminenza cõfiderare, che'l Signor Duca Regnante hà di molto accrefciuto nella fua perfona verfo la Santa Sede, e la Religione Cattolica i meriti de' fuoi Regj Antenati con fatti affai recenti, come dimoftrano l'ultime ribellioni degli Eretici della Valle di Lucerna, contro i quali, benchè in lega con quelli di Geneva, del Delfinato, della Germania, e dell' Inghilterra, e forti per affiftenze tanto confiderabili, rivoltò non fenza molto rifchio de' fuoi Stati, tutte le fue armi, perchè non avanzaffero i loro confini, come pretendevano, per infeftare tutta l'Italia: e per tenerli a freno hà eretto un Forte, nel cui Prefidio, e mantenimento, fpende affai più, che non rendono le fuddette trè Abazìe; e fe vuole l'Eminenza Sua vedere come in materia delle difficoltà inforte nella Datarìa, circa fimili Privilegj

d'altri

d'altri Papi, s'è altre volte camminato ne' Pontificati più gloriosi, quali l'azzioni di Sua Santità Regnante trapasserà di molto, rimiri per grazia quel che operò la san. me. d'Urbano VIII. quando la Datarìa mosse difficoltà nel Privilegio concesso da Leone X. all'Arciduca Carlo d'Austria sotto le medeme parole d'*intenzione, e consenso* per l'Abazìe di Fiandra, e Borgogna, e confirmato alla Maestà Cattolica vivente, se comprendesse le Prepositure, e Prioratie troverà, che quella S.M. diede assai chiaramente ad intendere, che simili Privilegj verso Principi sì benemeriti, devono anche nelle cose più oscure interpetrarsi a loro favore; mentre ordinò, che non si parlasse più di tal difficoltà, ed abbolendola affatto con suo Breve *sub. dat. apud Sanctam Mariam Majorem* 1640. *sexta Octobris Pontificatus* 18. non solo volle, che detti Beneficj s'intendessero compresi, ma considerando anco, che la parola *intentione* differiva di poco dalla *nominatione*, ampliando il Privilegio quando la Datarìa voleva difficultarlo, concesse alla M. S. il Jus *nominandi* tanto alle Abazìe, che alle Prepositure, e Priorati suddetti.

IL FINE.

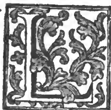
PA-

PARERE
DELL' AVVOCATO
SALAMONIO
Intorno al Privilegio conceduto da Papa
NICOLO' V.
ALLA REGAL
CASA DI SAVOJA.
EDIZIONE SECONDA.

NEL cIↄIↄccx.
CON LICENZA DE' SUPERIORI.

PARERE
DELL' AVVOCATO
SALAMONIO.

1.
A santa memoria di Nicolò V. Sommo Pontefice concesse a Ludovico Duca di Savoja dell'anno 1451. *quarto idus Januarii Pontificatus sui anno quinto*, Privilegio con promessa di non conferire le Chiese Metropolitane, Cattedrali, ed Abaziali nel distretto del suo dominio temporale, (allora era anco Principe di Piemonte) a qualsisia persona, che prima non avesse il consenso, e volontà dell'istesso Duca. *Nicolaus Episcopus, &c. Dilectum filium Nobilem virum Ludovicum Ducem Sabaudiæ, &c. ne ex promotione quorumvis ad quarumcumque Ecclesiarum, Monasteriorum, infrà districtum sui temporalis dominii consistentium, regimina, seù provisionibus quibuslibet de quibusvis dignitatibus, dispositioni nostræ reservatis, ibidem consistentibus, quibuscumque personis per nos faciendis, sui Status succedat dispendium, aut alia quævis adversitas intestina: præfatum Ducem harum serie certum reddimus, & sibi promittimus, quòd ipso, & dominio hujusmodi in integritate dictæ obedientiæ persistentibus, ad quarumcumque Metropolitanarum, vel aliarum Cathedralium earumdem regimina, aut dignitates Abbatiales infrà districtum prædictum, videlicet sui temporalis dominii, de quo suprà, neminem præficiemus, seù illis de quorumcumque personis non providebimus, nisi habitis prius per nos intentione, & consensu ipsius Ducis de personis idoneis ad hujusmodi regimina, seù dignitates promovendis, vel de quarum personis tales provisiones fuerint faciendæ*: Qual Privilegio in questa parte contiene il favore solo, e speciale del Duca in tutto il suo dominio temporale, e non d'alcuna nazione in particolare, o d'alcuna parte de' suoi Stati, con la ragione, e motivo, *ne ex promotione quorumvis, seù provisionibus faciendis, sui Status succedat dispendium, aut alia quævis adversitas intestina*, e con la sopradetta espressione *sui temporalis dominii*.

2. Papa Sisto IV. ad un istanza di Yolanda Duchessa di Savoja dell' anno 1474. *nonas Martii Pontificatus sui anno* 4. concesse di più altro Privilegio, che niun forestiero d'altra nazione, e dominio, Cherico Secolare, e Regolare, che non sii del Ducato, o Signoria, giurisdizzione, o dominio suddetto, possa ottenere in essi alcun Beneficio. *Sixtus Episcopus, &c. sanè pro parte nobilis mulieris Yolant Ducissæ Tutricis, & tutorio nomine nobilis viri Philiberti Ducis Sabaudiæ, quòd licet in Ducatu, Districtu, Ditione, Comitatibus, Terris, Locis, & aliis dominiis Sabaudiæ, ultra, & citramontanis, dominio ipsius Ducis, mediatè, & immediatè subjectis, quamplures personæ ex ejusdem Ducatu, Districtu, Ditione, & dominio oriundæ, ad Ecclesiasticas dignitates, & alia Beneficia Ecclesiastica, Secularia, & cujuscumque ordinis Regularia obtinenda habiles, atque*

que idonea, &c. tamen quamplures alienigenæ, &c. Nos igitur, &c. hac perpetua, & irrefragabili constitutione statuimus, & ordinamus, ut nullus alienigena, seù alterius nationis, & dominii Clericus, vel cujuscumque ordinis Regularis, qui non sit de Ducatu, Ditione, Districtu, Comitatibus, Terris, Locis, & aliis Dominiis Sabaudiæ, ultra, & citramontanis, dominio ipsius Ducis mediatè, & immediatè subjectis, de quibus suprà, &c. Beneficia prædicta Secularia, vel cujuscumque ordinis Regularia, &c. acceptare, seù obtinere possit, &c. dalle quali parole *Dominiis Sabaudiæ*, come anco dall'altre *ultra, & citramontanis*, si vede chiaramente, che sotto il nome generico di Savoja, si volle intendere anco il Piemonte, e tutti gli Stati posseduti dal Duca, come il Marchesato di Susa, Ducato d'Aosta, ed altri, che restano in Italia, come di quà da' Monti, quali se bene sono Dominii separati, e furono già posseduti da' Principi particolari, nulladimeno da che passarono in questa Regal Casa, il che fù molto prima di detto Privilegio, vennero compresi sotto la Savoja, come nota *Abramo Ortelio* nel suo *Teatro del mondo* a car.35. perchè altrimenti sariano state vane le parole *Dominiis, & ultra, & citramontanis*, essendo il solo Ducato di Savoja senza gli a lei soggetti un solo Dominio, nè s'estende di quà da' Monti, ove si dice il Piemonte, come nota il medemo *Ortelio* al detto foglio 35. ibi: *La Savoja, e Regione nell'Alpi, e di là da loro, &c.* e che'l Piemonte cominci di quà dall'Alpi, ed alle radici d'esse, lo nota esattamente il *Mercatore* nell' Appendice al medemo *Ortelio* nella descrizzione del Piemonte. ibi: *Taurinorum Regionem nunc Pedemontium vocamus, tamquam Pedem Montium, quoniam ad radices Alpium est, quæ Galliam, Sabaudiamque ab Italia dividunt; fines sunt ab Oriente Padus, à Meridie Ligurum Alpes, ab Occidente Gallicæ Alpes: jacet ad Montium Radices, &c.* E questo Privilegio riguarda il favore di tutt'i Sudditi generalmente in tutti gli altri Beneficj, e viene in ispecie confermato da Papa Innocenzo VIII. e Giulio II. ne' medemi suoi puri termini.

3. Seguirono poi le confermazioni, ed innovazioni d'ambedue le Bolle fondamentali di Nicolò, e Sisto con altre di Papa Innocenzo VIII. Giulio II. Leone X. Clemente VII. Giulio III. Gregorio XIII. e di Clemente VIII. in forma perpetua, ed a favore del Duca *pro tempore* con clausole amplissime, e con inserzione delle suddette due Bolle, e principali clausole dell'altre, ove vengono quelle approvate, confirmate, e rinnovate in tutto, e per tutto, ed in ciascuna lor parte in perpetuo. *Nos igitur, &c. supradictorum Prædecessorum litteras, & in eis contenta quæcumque, nec non omnia, & singula Privilegia, concessiones, gratias, & indulta, tàm per quoscumque Romanos Pontifices, quàm Sacris Canonibus non contraria, per Imperatores, & Reges etiam quoscumque, Duci, & Nationi Sabaudiæ hujusmodi concessa, Apostolica auctoritate, tenore præsentium, perpetuò confirmamus, & approbamus: illisque plenariæ, & inviolabilis Apostolicæ firmitatis robur adjicimus.*

4. Nè in vero le parole *Nationi Sabaudiæ*, apposte per la prima volta nella Bolla di Papa Leone X. non altrimente nella precedente di Nicolò V. e continuate in quelle de' Pontefici susseguenti, escludono in modo alcuno il Piemonte, o altra parte del dominio del Duca, e persone dell'istesso dominio; perchè se si considera la prima Bolla di Nicolò V. queste parole già non sono dirette ad essa per quello, che tocca la clausola delle Chiese Metropolitane, Cattedrali, ed Abaziali; poichè questa è solamente a favore del Duca, e non de' Sudditi, e Na-

e Nazionali,come dalle parole della Bolla sopra riferite, si comprende:e se si considera l'altra parte d'essa Bolla pur di Nicolò, e della seconda parte di Sisto, che riguarda tutti gli Beneficj,e Sudditi,nè meno le dette parole *Nationi Sabaudiæ*, escludono gli altri Sudditi del Duca; perchè anzi sono tutti da Sisto specificati nominatamente, come sopra si è rapportato, la cui Bolla da tutti gli altri Pontefici vien confirmata, approvata, ed innovata, *& in eis contenta quæcumque, &c.* e per tal esclusione si ricerca la derogazione specifica, ed espressa *de verbo ad verbum*, e 'l consenso del Duca, come dice il medemo Papa Leone: *& nihilominus præmissa omnia, & singula, prout per prædictos Prædecessores Imperatores, & Reges concessa fuerunt, de novo concedimus, & indulgemus, ac statuimus, & ordinamus, quòd illis, ac præsentibus litteris nullo unquam tempore, etiam per Sedem eamdem derogari possit, nec derogatum censeatur, nisi de toto tenore, & data præsentium plena, specifica, individua, specialis, & expressa, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes, mentio fiat: & ipsius Caroli, & pro tempore existentis Sabaudiæ Ducis, expressus accedat consensus.*

5. Le parole dunque, *& Nationi Sabaudiæ*, se Papa Leone, e' seguenti Sommi Pontefici l'avessero prese, ed enunciate in senso ristretto solo a' Nazionali della semplice, e mera Provincia di Savoja, non ponno applicarsi in conto alcuno alle suddette due prime Bolle, perchè in esse non vi è pur minima parola di *Nazione di Savoja*, anzi per l'opposto vi sono *infrà districtum sui temporalis dominii: ne sui Status succedat dispendium*, e le parole *Ducatu, Districtu, Comitatibus, Terris, Locis, & aliis dominiis Sabaudiæ ultrà, & citramontanis*, e simili, parimente sopra riferite; onde necessariamente dovrebbe in tal caso applicarsi alla conferma d'altri Privilegj, e concessioni de' Pontefici, Imperadori, e Regi, de' quali ve ne puol'esser alcuno, che conceda Privilegio alla sola Nazione di Savoja strettamente presa.

6. E se pure non si vuol anco con buon fondamento, e col significato *Nizoliano*, e con autorità del *Pergamino* nel suo *memoriale* attribuire la versione della parola *Nationi*, che in buon Toscano significhi *Casa*, e *Lignaggio*, ed in Francese *Maison*; onde i suddetti Pontefici nel dire *Duci, & Nationi Sabaudiæ*, si siano intesi di privilegiare il Duca, e la Casa di Savoja: e quando anco non si vogliano applicare alle suddette altre concessioni, ma alle due prime Bolle, non possono essere state usate nel senso restrittivo, poichè seguirebbe manifesta contradizzione, mentre confermano quelle con riferirle *ad verbum*; ma se ben con chiarissima evidenza le suddette parole sono state usate da essi nel senso comune, che vengono prese universalmente, non essendo novo quest'uso riferito dal *Musseno* Istoriografo Francese nella descrizzione della Savoja: *sed nunc in usu est, ut extranei potius quàm indigenæ partem pro toto usurpare soleant, & Sabaudiæ vocent omnes Alpinas gentes sub ditione Ducis Sabaudiæ positas*: e l'*Ortelio* nella medesima descrizzione al detto foglio 35. dice, che la Savoja consiste nel Contado del Genevese, Moriana, Marchesato di Susa (ch'è in Italia) Ducato di Aosta parimente in Italia, ec. e che la medema Savoja hà sotto di se il Principato di Piemonte, il che viene anco approvato da' Sommi Pontefici, quali nelle provisioni delle Chiese del Piemonte non derogano le lettere commendatizie a S.A.R. come Principe di Piemonte, ma come Duca di Savoja, intitolandole puramente *Dilecto Filio nobili Viro Carolo-Emanueli Sabaudiæ Duci*: e pure in esse parlano de' Beneficj del Piemonte.

7. Le

7. Le parole *quarumcumque Metropolitanarum*, intese, ed inserte in tutte le Bolle confermate, che senza verun dubbio resta compreso il Piemonte, non essendovi in Savoja, che una Chiesa Metropolitana, e l'altra resta in Piemonte: anzi deve dirsi, che la san. mem. di Nicolò V. qual ebbe per uno de' motivi alla concessione del suo Privilegio la quiete, e sicurezza dello Stato, e del dominio temporale di questa Regal Casa, risguardasse più espressamente il Piemonte, che contiene una Chiesa Metropolitana, nove Cattedrali, e la maggior parte dell'Abazìe, che la Savoja, quale oltre la sola Metropolitana di Tarantasia, non hà che le due Cattedrali di Moriana, e Geneva: e che in un Privilegio, dove volle la sicurezza, e quiete dello Stato d'un Principe per la provisione delle Metropolitane, Cattedrali, ed Abbazìe non considerasse solo alla minor parte d'esse.

8. La parola *Dominium*, & *Status*, comprende qualsivoglia parte posseduta dal Duca di Savoja *pro tempore*: anzi essendo questi Privilegj con la clausola *perpetuò confirmamus*, a favore del Duca, e successori, potrebbe credersi, che si stendessero a quelle parti ancora, che cadessero sotto il dominio anco dopo la loro concessione; ma non siamo in questo caso, perchè i Conti, e Duchi di Savoja furono Padroni del Piemonte l'anno 1199. ne' quali tempi Tomasso II. figlio d'Amedeo III. andò in Torino, ove era Padrone, per soccorrere Moncalieri assediato dagli Astegiani: e più da vicino Amedeo detto il Pacifico, con solennità non ancor per avanti praticata, costituì Ludovico suo Primogenito Principe di Piemonte l'anno 1414. che sono 37. anni prima della data della Bolla del Privilegio suddetto, concesso al medemo Ludovico da Papa Nicolò V. dell'anno 1451. come nel suddetto *Musseno*, ed altri Istorici; e molto prima di quel tempo possedevano Vezzolano, e la maggior parte del Monferrato, e come supremi Signori ne concedevano ad altri l'investitura: per mancamento della cui linea, e per altre ragioni ritornò pienamente quello Stato alla loro Corona, come più volte è stato deciso, ed ultimamente nella pace di Cherasco.

9. Nè può dirsi, che la san. mem. di Nicolò V. specificasse nel suo Privilegio quali Beneficj restassero compresi ad esclusione degli altri; perchè se si dice delle Metropolitane, Cattedrali, ed Abazìe, è troppo evidente, che volle comprenderle tutte, e che di tutte dispose dover precedere alla provisione il consenso, e la volontà del Duca. ibi: *Ad quarumcumque Ecclesiarum Metropolitanarum, vel aliarum Cathedralium earumdem regimina, aut dignitates Abbatiales*, &c. *ut supra*: se delle dignità maggiori, e Priorati Conventuali, de' quali in detti Stati ve ne sono molti, concesse solo a distinzione delle Metropolitane, Cattedrali, ed Abazìe suddette, che non si provvederiano se non a' sudditi, e se a' forestieri, grati però, ed accetti al Duca. ibi: *De aliis verò dignitatibus, videlicet post Pontificales majoribus, & Prioratibus Conventualibus*, &c. ed in oltre ampliando questa seconda parte volle successivamente nel medemo Privilegio, ma per paragrafo separato, che tre de' suddetti Priorati, cioè quei di Talloire, Ripaglia, e Novalesa, e la Prepositura di Monte-giove non si possano conferire, se non similmente come le Metropolitane, Cattedrali, ed Abazìe, cioè precedente l'intenzione del Duca. ibi: *Præterea Prioratus Talueriarum, Ripaliæ, & Novalitii, ac Præposituram Montis-jovis, quæ in confinibus hujusmodi dominiorum consistunt*, &c. dalla quale parola *Dominiorum*, ben si vede, che detta san. mem. volle intendere tanto la Savoja, che'l Piemonte, ed ogni Dominio del Duca, e come più chiaramente denota l'espressione de' suddetti Priorati, al-

cuni

cuni de' quali sono sopra i Monti, ed altri di quà da' Monti, ed a piedi d'essi, come quello di Novalesa, e così senza dubbio nel Piemonte, come mostrano il sito, e l'istorie sopra riferite; ond'è, che in materia de' Priorati, e Prepositure non si pretende dal Duca di Savoja, che'l Privilegio si stenda, se non a' sopradetti.

10. E molto meno, che la san.me.di Clemente VIII. o pure il Cardinal Pietro Aldobrandino abbia con lettera particolare (come si dice) potuto poi solo dichiarare, che detti Privilegj non comprendono il Piemonte; perchè nè tal lettera si mostra, nè di essa si è mai avuto immaginabil notizia: e se tal volta n'apparisse qualche registro, puol' essere stata minutata da Secretario non bene informato, e poi non mandata, come di diretto contraria all' istessa confirmazione; ma quando anco si mostrasse, non potrebbe in modo alcuno pregiudicare ad un Privilegio perpetuo, e ad una Bolla, nella quale detta san.mem. aveva confermate quelle de' suoi Predecessori, e particolarmente le di Nicolò V. e Sisto IV. ne' loro puri termini; come molto meno, perchè vollero la san. mem. di Giulio II. e Sommi Pontefici suoi successori nelle loro confirmazioni, che non si potesse derogare a questi Privilegj, e così nè meno limitarli senza l'espresso consenso del Duca *pro tempore*, quale non si mostrerà mai, che sia stato dato: nè detto Signor Cardinale Aldobrandino aveva autorità di far simil dichiarazione, perchè il Nepote del Papa, come è stato più volte deciso, hà l'autorità di dichiarare *ea quæ concernunt Justitiam, sed non ea, quæ concernunt gratiam*; anzi la detta pretesa lettera è in se stessa contradicente, perchè si suppone dica, che le difficoltà, quali allora venivano fatte dalla gloriosa mem. del Duca Carlo-Emanuele (se ben giustamente contro qualche attentato in odio di detti Privilegj) non facilitavano punto il particolare di essi: e poi si vuole, che successivamente dica, che i medemi Privilegj erano già stati confermati dalla detta sa. mem. e però in ogni caso si deve solo considerare quel che portano la prima concessione di Nicolò V. e le susseguenti ampliazioni, e confirmazioni, alle quali ha relazione l'ultima di detta san.mem. dal cui tenore, e dal detto di sopra si ha bene assai chiara, ed indubitata la comprensione, non solo del Piemonte, ma di tutti gli Stati, che possedeva il Duca Ludovico. S'aggiunge, il che è anco molto da considerare, che in tutte le confirmazioni perpetue si diedero per esecutori Prelati, sì della Savoja, che del Piemonte, e della Provenza assieme, come si vede nella Bolla di Leone X. Clemente VII. Giulio III. con che parimente si dimostrò, che i Privilegj s'estendevano in tutti gli Stati posseduti dalla Regal Casa di Savoja; perchè altrimente sarebbe stato frustatorio il dar Giudici in parti così lontane una dall'altra, e nelle quali non si potesse dare in caso dell' esecuzione.

I L F I N E.

HERCU-

HERCULIS RONCHONI

M. ROMANÆ CURIÆ ADVOCATI

CONSULTATIO

PRO REGALI CELSITUDINE

SERENISSIMI

DUCIS SABAUDIÆ

In Causa Sabaudieñ. Privilegiorum.

EDITIO SECUNDA.

ANNO cIↄIↄccx.

SUPERIORUM PERMISSU.

HERCULIS RONCHONI
CONSULTATIO.

1.
Ereniſſima Celſitudo Regalis Sabaudiæ habet inter alia unum Privilegium, in quo promiſit Nicolaus V. Summus Pontifex ad quarumcumque Metropolitanarum, vel aliarum Cathedralium regimina, aut dignitates Abbatiales, *intrà diſtrictum ſui temporalis Dominii* exiſtentia, neminem præficere, ſeù illa de quarumvis perſonis non providere, niſi habitis priùs intentione, & conſenſu ipſius Ducis de perſonis providendis. Quæſitum à me fuit, an hujuſmodi Privilegium comprehendat Pedemontium.

2. Et clariſſima mihi videtur comprehenſio ex illis verbis: *intrà diſtrictum ſui temporalis Dominii*; Diſtrictus enim ſignificat non ſolum Territorium Civitatis, ſed etiam quidquid accedit in ſubjectionem extrà Territorium, ut declaravit *Angel.in l.fin. num.5.ad med.ff. de juriſdict.omnium Judicum*, ubi exemplificat in Civitatibus Aretii, & Piſtorii, quæ non ſunt de Territorio Florentino, ſed de Diſtrictu; ſequuntur *Decius in ead.l.fin.num.*19. *& Cagnol. num.*4. *ad med.verſic. videtir, & ſeqq. Aretin.conſ.*77. *num.*4. *Bertaz.de clauſ.inſtrum. clauſ.*20. *gloſ.*23.*num.*5. *Aſinius in praxi,§.*7.*c.p.n.*7.

3. Certiùs hoc idem demonſtrant illa verba: *ſui temporalis Dominii*; nam ut inquit *Rebuff.in Concordat. tit.de Regia ad Prælaturas nominatione, §.p. verbo in Regno, fol. mihi* 121. in parvis licet differentia ſit quando dicitur in Regno, vel de Regno, quia de Regno Galliæ ſunt Vaſconia, Normandia, & Britannia, licet non ſint in Regno, tamen quando datur Privilegium Regi, & Regno ſuo, includuntur omnes, qui ſunt de Ditione Regis, & Regni; ſic etiam *Rota coram Mantica deciſ.*59.cùm conceſſum fuiſſet Privilegium unionis Commendarum, exceptis ſitis in Regnis, & Dominiis Philippi Hiſpaniarum Regis, dixit comprehendi Regnum Neapolis ſub dicta exceptione, quia dicitur ſub Dominio Regis, licet ſit extrà Hiſpaniam.

4. Accedit Privilegium à Sixto IV. conceſſum, nè beneficia exteris conferantur, in cujus principio poſita ſunt illa verba: *In Ducatu, Diſtrictu, Ditione, Comitatibus, Terris, Locis, & aliis Dominiis Sabaudiæ ultra, & citramontanis, dominio ipſius Ducis mediatè, & immediatè ſubjectis*, ex quibus verbis liberaliter probatur, quòd Pedemontana Regio dicatur Dominium Ducis Sabaudiæ, & Dominio ipſius ſubjecta; undè Privilegium Nicolai loquens de diſtrictu temporalis Dominii Ducis, indubitanter comprehendit Pedemontium, quia una ſcriptura declaratur ab alia. *Bald. in tit.de pace Conſtantiæ* 8.*in fine, Soccin.conſ.*242. *num.*9.*lib.*2. *Cravett.in conſ.pro genero num.*358. *Surd. conſ.*179. *ſub num.*20.

5. Res demonſtratur evidenter etiam ex identitate rationis expreſſa ab eodem Pontifice in Proœmio, his verbis: *Quo firma fiducia omnem ſibi tollat ſuſpicionis cauſam, ne ex promotione quorumvis ad quarumcumque Eccleſiarum,*

 vel

vel Monasteriorum regimina quibusvis personis per nos faciendis, sui Status succedat dispendium, aut alia quævis adversitas intestina, &c. Hæc ratio applicatur etiam Pedemontio, cùm plures cum eo confinent Principes, itaut ibi major adsit causa suspicandi, quàm in Ducatu Sabaudiæ, cum quo confinat solus Rex Christianissimus, & Helvetii; ideò intrat conclusio, quòd dato, & non concesso, quòd hæc Privilegia essent odiosa, licet verum hoc nunquam credam, tamen intrabit de plano conclusio, quòd in materia quantùmvis odiosa verba debent intelligi in sua latitudine quando viget eadem ratio dispositionis, ut tradunt *Calderin. cons.24. post princ. versic. nos possumus, ff. de testam. Dec. cons.76.num.2.post med. versus undè benè infertur, Cravett. cons.118. num. 12. Menocb. cons.424. num.9. Mantic. de conject. lib.8. tit.18. num.35. Peregr. art. 30.num.17. Gregor.decis.516. num.3.*

6. Accedit signum evidentissimum, dum exprimit etiam tres Prioratus, ac Præposituram Montis-jovis, quæ in confinibus hujusmodi Dominiorum consistunt, &c. & tamen dicta Præpositura, & Prioratus Novalitii sunt indubitanter in Statu Pedemontano: nec hìc intrat regula, quòd aliud est confine, aliud res confinata, quia Papa de istis pariformiter disponit, & ideò sequitur ex hoc censendos esse de eodem corpore, ut docuit *Bald. in cap. significante in fin. de rescript.*

7. Ommitto plura adminicula, mentionis nempè Dominiorum, & Metropolitanarum in plurali, licet in Sabaudia una tantum adsit: quòd dati sunt Executores etiam Pedemontani Episcopi, quæ satis urgent; sed quia prædicta sunt rationes demonstrativæ, & palpabiles, tempus non conteram circa argumenta probabilia: Non obstat denominatio Ducis Sabaudiæ, quia stare demonstrativè non restrictivè in terminis dicunt *Rebuff. loco supra citato, Mantic. dict. decis.59.num. 10. & 11.* & eadem *Rota in Taurinen. Canonicatus 2. Martii 1637. coram Reverendissimo D.Carillo.*

8. Nec ad rem pertinent *decisiones in Barcbinonen. Canonicatus*, quia ibi agebatur de Indulto concesso Regnis Hispaniarum, & dictum fuit non comprehendere Principatum Cathaloniæ, quia non est Regnum; At nos sumus in gratia concessa Dominiis Ducum Sabaudiæ, in quibus terminis nullo pacto possunt applicari dictæ decisiones.

9. Pariter nil relevat objectum, quòd in Concessionibus Leonis X. & Successorum dicatur Privilegia concessa Ducibus, & Nationi Sabaudiæ, quia ultrà quod Sabaudi dicuntur omnes Subditi Ducis, ut est notissimum in Curia, & extra: Respondeo etiam evidentissimè ex verbis earumdem confirmationum, quia confirmant omnia Privilegia concessa Ducibus, & Nationi; sed ista duo Nicolai, & Sixti inseruntur in ipsa gratia confirmationis de verbo ad verbum, itaut non possint ullo pacto prætendi restricta ex prædictis verbis, quæ stant applicativè, & disjunctivè quoad universalia Privilegia concessa, tàm Ducibus, quàm Nationi.

10. Circa prætensum non usum in facto ostenditur contrarium; rerum in re alias clara evitandæ sunt disputationes. Dico igitur in primis, quòd non usus probari non potest, quia debet probari contrarius usus Ducum Privilegiatorum, & non sufficit sola patientia, quòd beneficia aliter conferantur, ut in puncto Privilegii concessi Civitati, nè beneficia exteris conferantur, dixit *Crescen.decis.4.num.4.de Privileg.* & latissimè idem in terminis *Rota in Majoricen*

In-

*Indultorum coram bo.me. Merlino in decis.*1614.*per tot.* & latiùs in alia non impressa inter suas propter errorem ejus, qui noluit imprimi, nè dicam lacerari, cum tam pauca diligentia, & cura, sed est impressa per *Patrem Dianam part. 6. fol.*325. ubi etiam *Rota* prudentissimè dixit impossibile esse,quòd relevaret contrarius usus, si verus fuisset, cùm confirmasset illa Indulta Pius V. cum decreto irritante; Quantò igitur faciliùs hoc dicendum in nostris terminis, cùm confirmata fuerint, & de novo concessa etiam à Gregorio XIII. & Clemente VIII.Juris-consultissimis Pontificibus?

11. Clausula verò *quatenùs sint in usu* adjecta in confirmationibus, licet non in ultima Clementis VIII. apertissimè patet referri ad alia Privilegia non inserta, quæ in forma communi confirmantur, non quoad ista, quorum totus tenor inferitur, & ità etiam esse interpretandum dicunt *Gabr.conf.*183.*nu.* 20. *versic. minùs obstat lib.*2. *Seraph. decis.*460. *num.*2. *versic. secundò non obstat,& decis.*1198.*num.*7. & passim in aliis.

12. Quid erit dicendum in casu nostro si addatur Infantia Serenissimæ Regalis Celsitudinis, quæ sub tutela vixit, necnon bella per tot annos continuata in Statu suo, itaut contra eam prætendi non possit inobservantia Privilegii prædicti, & in terminis de eo, qui fuit sub Tutela Matris, & non administravit bona sua, tradit *Surd.conf.*419. *num.*30. *versic. tertiò respondetur,& seq.& num.*39.& 40.ubi allegat *Concordantes.*

13. Præsertim quia concessa fuerunt ob benemerita hujus Serenissimæ Domus, & ideò non possunt tolli per non usum, nec per contrarium usum,ut dixerunt *Gabr.conf.*151. *num.*11.*lib.*2. *Surd.d.conf.*419. *versic. secundò respondetur,&* 30. *Ciriac.contr.*203.*num.*41.

14. Restat respondere Epistolæ Cardinalis Aldobrandini, quæ verè est ambigua, & nihil certi concludit; sed tollitur funditùs omnis difficultas,quia Cardinales Nepotes habent auctoritatem faciendi justitiam, sed non possunt aliquid, quod gratiam concernat, & multò minus tollere Privilegia.

15. Sed evidentissimæ sunt Epistolæ Cardinalis Burghesii, & Cardinalis Camporei, qui gratias agunt de nominatione, & consensu ad consequendas Abbatias in Statu Pedemontano; Nec potest dici contineri verba curialia, quia talia non dicuntur quando cum aliquo facto conjunguntur. *Ciriac. contr.* 120.*num.*49. & quia licet non obligent,tamen probant factum, pro quo gratias agunt. *Rimin.Jun.conf.*23.*num.*297.

16. Unicus autem actus sufficit ad tollendam quamcumque inobservantiam, vel desuetudinem. *Surd.conf.*313. *num.* 33. *Greg.decis.*162. *num.*9. & ibi *Adden.*

FINIS.

CHRI-

CHRISTOPHORI
FAUZONII

Præſidis, ac Regii Archivii Supremi Cuſtodis

CONSULTATIO

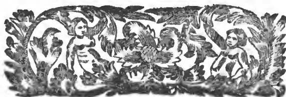
De Juribus, ac Privilegiis Regiæ Celſitudinis

SERENISSIMORUM

DUCUM SABAUDIÆ

Circa formam à Summis Pontificibus ſervandam in collationibus Beneficiorum, quæ in eorumdem Ducum Ditionibus exiſtunt.

EDITIO SECUNDA.

ANNO cIↄIↄccx.
SUPERIORUM PERMISSU.

CHRISTOPHORI FAUZONII

CONSULTATIO.

1. A semper fuerunt Serenifs. Sabaudiæ Ducum erga Apostolicam Sedem, Romanosque Pontifices singularis obsequii, sinceræ devotionis, & incorruptæ fidei præclara monumenta, necnon insignia de Christiana Republica merita, ut non solùm gloriam sibi pepererint immortalem, sed amplissima etiam à Summis Pontificibus retulerint privilegia, inter quæ illud præcipuè emicat, quod Serenissimo Ludovico Duci Sabaudiæ, ejusque successoribus concessit Summus Pontifex Nicolaus V. anno 1451. 4. Id. Januarii, tria continens capita. Primò ne ad Metropolitanarum, Cathedralium, & Abbatialium Dignitatum regimina intra ditionis Sabaudiæ limites promoveri aliquis possit, *nisi habitis priùs intentione, & consensu ipsius Ducis*. Secundò, ne exteri, aut alienigenæ ad ditionis Sabaudiæ beneficia ullo modo admittantur. Tertiò, ne Prioratus Tallueriarum, Ripaliæ, & Novalitii, necnon Præpositura Montis-jovis conferri possint, nisi habita priùs ejusdem Ducis intentione.

2. Duplicem autem hujusce indulti concedendi causam enarrat ibidem Summus Pontifex. Primò scilicèt, ut omnis suspicio removeretur, quæ justis ex causis oriri posset, si fortè contingeret, viros Principibus suspectos, ac parùm fidos ad majorum Ecclesiarum regimina promoveri. Secundò, nè in ditione Ducali turbationes, scandala, vel aliquæ intestinæ succederent adversitates.

3. Prætereà anno 1474. die 9. Martii Sixtus IV. perpetua lege sanxit, ne exteris beneficia in Ducatu, ac dominiis Sabaud. Ducum existentia ulla ratione conferrentur: quod si fortè aliqui sine Ducis assensu illa obtinuissent, impunè possent à possessione arceri, irritasque declaravit omnes collationes, processus, sententias huic sanctioni repugnantes, adjectis clausulis derogatoriis amplissimis.

4. Hoc Sixti IV. Diploma Innocentius VIII. anno 1484. octavo Idus Martii, & Julius II. anno 1506. Kal. Maji in vim perennis constitutionis approbarunt, & confirmarunt.

5. Anno 1515. sexto Kal. Jun. Leo X. supramemorata Nicolai V. Sixti IV. Innocentii VIII. & Julii II. diplomata confirmavit, & ampliavit, perpetuæque firmitatis robur obtinere statuit. Prætereà decrevit, ne iis derogari posset per quascunque litteras Apostolicas, & clausulas derogatoriarum derogatorias, nisi causa urgens, & sufficiens exprimatur, ac derogatio per trinas distinctas litteras, tribus pariter distinctis vicibus Duci Sabaudiæ intimetur, ejusdemque Ducis pro tempore existentis expressus ad id accedat assensus, aliterque factæ derogationes nemini suffragentur, nulliusque momenti sint Pontificiæ collationes hisce indultis repugnantes, quibus resistere Dux possit impunè,

ptunè, nec parere teneatur, nec censuras reformidet, sublata omnibus aliter judicandi facultate.

6. Anno 1524. 13. Kal. Februarii Clemens VII. eadem Nicolai V. & Sixti IV. & aliorum Pontificum Privilegia Sabaudiæ Ducibus concessa confirmavit, & perpetuò valitura fore decrevit: ac sanxit, ne illis per Sedem Apostolicam derogari posset quibuscunque generalibus, & potentissimis clausulis, nisi ex urgentissima causa, & accedente ejusdem Ducis pro tempore existentis consensu, eique facta per trinas distinctas litteras tribus vicibus intimatione, adjectis amplissimis decretis irritantibus: data etiam facultate resistendi de facto contrariis provisionibus sine metu censurarum, sublata omnibus facultate aliter judicandi.

7. Anno 1554. sexto Idus Octobris Julius III. omnes prædictas concessiones Pontificias inviolabiliter, ac perpetuò observari decrevit, adjectis iisdem clausulis.

8. Anno 1572. pridie Idus Decembris Gregorius XIII. omnia in supra relatis Pontificum diplomatibus contenta, iisdem appositis clausulis, approbavit, ac perpetuæ firmitatis robur adjecit.

9. Anno 1595. die decimanona Junii Clemens VIII. commemoratas Prædecessorum Pontificum litteras, omniaque Serenifs. Sabaudię Ducum privilegia à Sede Apostolica obtenta perpetuò confirmavit, atque approbavit.

10. Consueverunt, juxta prædictorum diplomatum sanctiones, Serenifs. Duces Sabaudiæ pro tempore regnantes, viros idoneos, meritis, ac virtutibus insignes, ac sibi fidos, apud Summos Pontifices nominare, qui ad Archiepiscopales, & Abbatiales dignitates promoverentur: quorum Principum mente patefacta, vacantia beneficia personis nominatis, nulla interposita difficultate, Pontifices contulerunt, conscii nimirum indultorum, quibus Sabaudi Duces fuerunt à Sede Apostolica decorati, quæ adeò clara, ac luculenta ostenduntur, ut nulla possint cavillatione offuscari.

11. Quinimmò, si aliquando per errorem, aut importunitatem contigit, aliquem inconsulto Duce, majora illa beneficia obtinuisse, nunquam ei permissum fuit nancisci possessionem, nisi obtento Ducis assensu, semperque irritæ, ac sine effectu collationes illæ remanserunt.

12. Verùm post Serenif. Ducis Victoris-Amedei obitum, regnante pupillo Carolo-Emanuele II. sub Regiæ Matris Christianæ Francicæ Tutela, ac prudentissimo Regimine, turbatis, ob civilia dissidia undequaque rebus, nonnulli ex S. Pontificis Curia, arrepta pupillaris ætatis, ac domesticarum discordiarum occasione, antiqua Sabaudorum Principum Privilegia, inveterato usu corroborata, in dubium revocare attentarunt; idquè triplici ex capite. Primò, quia iis tantùm Ducibus prodesse possint, quibus specialitèr collata, aut confirmata fuerunt, nec ad successores transmittantur. Secundò, quia Serenifs. Ducibus nominationem ad præfatas dignitates explicitè non videntur impertiri, sed tantummodò Serenifs. Ducum consensum requirere, quapropter non tenetur Summus Pontifex sequi nominationem Ducis regnantis, sed impetrandus erit à proviso consensus Ducalis, qui denegari non poterit, nisi subsit justa causa suspicionis, aut imminentis alicujus periculi. Tertiò, quia sit in facultate Summi Pontificis privilegia revocare, aut saltem iisdem ad libitum quibusdam casibus derogare.

13. Haud

13. Haud nova sunt, quæ in medium proferuntur contrà antiqua Sereniss. Sabaud. Ducum indulta, ac privilegia immemorabili usu confirmata; nonnulli enim ex antecedentium Pontificum Consiliariis, ut accuratiores, ac solertiores in conservandis Sedis Apostolicæ juribus viderentur, totis sanè viribus hujusmodi concessionum abrogationem attentarunt, sed irrito conatu; nam Pontifices visis, perspectisque eorum tenoribus, firma, ac illæsa fore statuerunt. Præcipuè verò sub Clemente VIII. de vi eorumdem Privilegiorum diù disceptatum Romæ fuit. Tandem recognita summæ scientiæ, ac prudentiæ, Pontifex illa in perpetuum valitura esse decrevit.

14. Et, ut à primo dubitationum capite exordiamur, sciendum est, excitatam fuisse in Aula Romana propositam quæstionem temporibus Clementis VIII., & ab Antonio Bagnasacco Consiliario, & Advocato generali Sereniss. Ducis Sabaudiæ editam fuisse super hac materia consultationem omnibus numeris absolutam, qua solidissimis fundamentis, ac evidentissimis rationibus ostendit privilegium Nicolai V. Ludovico Duci Saband. concessum, non esse solius Ludovici intuitu collatum, sed ad successores omnes esse transmissibile.

15. Præcipua autem hujus consultationis fundamenta deducuntur. Primò ex natura ipsius concessionis; Nam Principum beneficia in dubio censentur potius realia, quàm personalia, ut notabiliter tradit *Bart. in l. ult. num. 4. ff. de servit. leg. quem sequuntur Ang. Imol. Alex. Roman. & Castr. in l. quia tale, ff. sol. matrim. Anchar. conf. 327. num. 3. Dec. conf. 262. num. 5. Barbat. conf. 44. col. 6. lib. 2. Soccin. fin. conf. 83. num. 16. lib. 3. Jaf. conf. 27. num. 3. lib. 1. Menoch. præsumpt. 103. num. 20. lib. 3.* Ratio est, quia beneficia Principum latissimam recipiunt interpretationem. *l. fin. ff. de constit. Princ. cap. cum dilecti in fin. de donat. & utrobique Glossa, & DD.* undè præsumuntur voluisse etiam pro successoribus, & hæredibus beneficium conferre, uti scripserunt *Alba conf. 64. num. 72. Nat. conf. 627. num. 16. Alciat. resp. 203. num. 4.* Item quia decet Principum concessiones perpetuò esse mansuras. *cap. decet De regul. jur. in 6. cap. si cui nulla De præb. lib. 6. cap. 1. in princ. de privil. lib. 6. Menoch. conf. 1007. num. 65. Gonzal. ad reg. 8. Cancell. glos. 9. §. 2. num. 11.* Sed hìc agimus de Privilegio Summi Pontificis, quod continet merum beneficium, quia nihil disponit contra jus, neque in præjudicium Tertii; nam si ad eam privilegii partem respiciamus, quæ Ducis Sabaudiæ assensum, quoad personas majoribus dignitatibus, seù prælaturis præficiendas requirit, sanè fatendum est, concessionem esse juri conformem, ut probatur ex *text. in cap. cum terra in fin. de elect. & in cap. quod sicut eod. tit. ubi Innoc. & Abb.* notant, consuetudinem, vel privilegium, quo inducitur electionem Prælati fieri debere cum Regis, vel Principis assensu, juri non repugnare, quod pariter tradiderunt *Arch. in cap. Reatina Ecclesia 63. distinct. Selva de benef. part. 2. quæst. 23. num. 25. & seq.* ubi latè id comprobat variis doctrinis, ac juris locis *Joan. Lup. in repet. cap. per vestras in princip. num. 25. de donat. int. vir. & uxor.* qui concludunt, hujusmodi consuetudinem, seù privilegium redundare in utilitatem Ecclesiæ, ut personæ magis idoneæ, & digniores, Principi notæ, ad dignitates Ecclesiasticas promoveantur; tum ne Principi detur occasio repellendi provisum à Pontifice, ob legitimas suspicionis causas, quippè cujus interest viros sibi fidos Ecclesiarum regimini præfici: nec tenetur admittere Prælatum, de quo confidere non possit, ut scripserunt *Innoc.*

in cap. super iis De accus.Abb.ibid.num.13.Gloss. in cap.1. 62. dist. & in cap.2. §.cupiens, ubi gloss.in verb. cupiens De elect.in prag. Selv.d.quæst.29.num.33. Si verò eam privilegii partem examinemus, quæ exteros, & alienigenas à beneficiis in Ducis Sabaudiæ ditione consequendis repellit, certissimi juris est Sacrorum Canonum dispositioni valdè consonum esse, ut probatur ex *cap. hortamur. 71.dist. cap.nullus 61. dist. cap.nec emeritis ead.dist. cap.bonæ 2.de postul.Prælat. cap.fin.de Cler. Pereg.* idque tradiderunt *Abb. in cap.ad decorem num.fin. de Instit. Rocch.de Curt.de jurepat.in verb.honorificum quæst.18. Barbat. cons.23.col. 6.vol.1. Selv.d.quæst.29. num.57.& seq. Covar.pract.quæst. cap.35.num.5.* Cùm igitur Nicolai V. indultum, de quo disceptamus, beneficium censeri debeat, cùm nihil contra jus disponat, latissimè erit interpretandum, atque ad successores extendendum, non autem ad personam Ducis Ludovici coarctandum.

16. Secundum præfatæ consultationis fundamentum desumitur ex conditione Ducis Sabaudiæ, cui privilegium fuit concessum; nam quæ dignitatis perpetuæ contemplatione conceduntur, non extinguuntur cum persona, sed ad posteros in dignitate successores transferuntur. *cap.quoniam Abbas, ubi Gloss. & DD. notant De off.deleg.cap.si gratiosè De rescript.in 6.cap.cum venissent, ubi Gloss.in verbo probatum, vers.præsumitur De instit.Anch.cons.327.col.2.Feder.de Sen.cons.68.per totum, Alex. & Imol. in l.quia tale,ff.sol.matr. Bellamer.cons.3. col.8.vers.secunda conclusio, Menoch.præsumpt.103.num.44. vers.10.quando facta fuit lib. 3.* Sed privilegium Nicolai V. fuit Duci Sabaudiæ concessum intuitu dignitatis, quod probatur dupliciter: primò scilicet ex sæpius repetita dignitatis Ducalis mentione, ut patet ibi: *præfatum Ducem certum reddimus, & sibi promittimus*, & ibi: *nisi habitis priùs per nos intentione, & consensu ipsius Ducis*, & ibi: *de locis ditionis ipsius Ducis*, quæ quidem commemoratio dignitatis maximam inducit præsumptionem, quòd fuerit contemplata, uti scripserunt *DD.in locis supra allegatis, præcipuè in cap.quoniam Abbas De off.deleg.& in cap.si gratiosè De rescript. lib.6.* Secundò ex subjecta materia, quæ dignitati magis, quàm personæ congruit; undè colligitur, concessionem intuitu dignitatis, non personæ factam fuisse. *cap.dilecti filii, ubi Gloss.in verbo contra De for. compet.cap.adversus cum gloss.de Immun.Eccles.cap.requisivisti, & cap.1.de offic. Vic.lib.6.Abb.cons.93.col.1.lib.2. Calder. cons.8.de privileg. Dec.Felin. Butr.in cap.quoniam Abbas De off.deleg.* Nam privilegii materia, seù dispositio, quæ statuit, prælaturas, ac majora beneficia conferri non posse, nisi habita prius intentione, & assensu Ducis Ludovici, item quòd exteri ad beneficia in ditione ejusdem Ducis existentia non promoveantur, magis convenit dignitati, quàm personæ; nihil enim intererat personæ Ludovici Ducis, abstrahendo à dignitate Ducali, hujusmodi indultum obtinuisse, nullaque utilitas, aut commodum ad eundem redundabat, nisi dignitatis intuitu, ob quam maximè intererat Ecclesiarum regimina personis idoneis, fidis, ac subditis, prævio ejus consensu conferri, ut annotarunt *Innoc.in cap.super iis col.3.de accus.Abbas ibid.num.13. Felin.ibid.num.6.Selv.de benef.part.2.quæst.23.nu.33.* qui omnes concludunt, Principes posse sese opponere Prælatis à Pontifice provisis, si justam habeant suspicionis causam, ne fortè aliquid contra Rempublicam moliantur, aut revelent secreta Regni, ex quibus innumera oriantur mala in perniciem regiminis Secularis, atque etiam Ecclesiastici. Cùm igitur subjecta materia magis congrua sit dignitati, quàm personæ Ducis Ludovici, concludendum erit, magis fuisse con-

contemplatam à Pontifice dignitatem, quàm personam: & quemadmodum dignitas est perpetua, ac ad successores transitoria. *Lannua,§.actia,ff.de ann.legat. cap.si gratiosè De rescript.lib.6.* ita etiam præfatum privilegium erit perpetuum, ac reale, & ad successores in dignitate transmissibile.

17. Tertium eruitur fundamentum ex causa finali hujusce indulti. Etenim ubi agitur de interpretatione Privilegii, an personale sit, vel reale, potissimè attendenda est causa finalis concessionis, ut eleganter tradiderunt *Paul. de Leazariis in disp.edita super hac materia q.1.col.5.vers.item causa privileg.Jo.Andr. in reg.decet in principio De reg.jur.lib.6.Anchar.in cap.privilegium col.3.de reg. jur.Oldr.cons.257.num.1. Anchar.cons.327. num.3. Barbat.cons.44. col.5.lib.2.* qui omnes affirmant, ponderandam esse causam finalem privilegii, ut dignoscatur, an sit personale, vel transmissibile ad omnes successores; etenim si causa non extinguitur cum persona, privilegium causa durante non extinguitur. Sed causa finalis, quæ movit Summum Pontificem ad concedendum Ludovico Duci Sabaudiæ supramemoratum Privilegium, non respicit ejus personam, sed dignitatem, ac statum, & Populos ditionis Sabaudiæ, ut colligitur ex proœmio diplomatis, quod indicat causam finalem. *l.fin.ubi Bart.ff. de hæred.instit. Bald.in l.hæc verba,C.de falf.caus.adject.Cravet.cons.192.num.21. Surd.cons.381.nu.8. Menoch.cons.219.num.9.Caphal.cons.246. num.9.* Nam præcipua Pontificis intentio fuit providere, ne ex promotionibus ad regimina Ecclesiarum faciendis in Ducali dominio, turbationes, scandala, vel intestinæ adversitates orirentur, quod maximè spectat ad Summi Pastoris sollicitudinem. *Clem. pastoralis De re jud.cap.1.de off. leg.l.congruit De off. præsid.* ac propterea ad Ducatus conservationem, ac tranquillitatem Summi Pontificis intentio potissimè dirigebatur, ut patet ex verbis apertissimis diplomatis. Igitur ad successores in dignitate transmittetur privilegium, cùm ejus causa semper duret; hinc omnes Doctores etiam concludunt, privilegia respicientia Populorum utilitatem esse perpetua, uti scripserunt *Din. Oldr. Bart. Bald. Ant. Anch. Rom. Dec. Bell. Zaz. Crav. relati à Menoch.præsumpt.103.num.24.lib.3.* quia durat causa Privilegii.

18. Quartò. Privilegii Pontificii dubii declaratio spectat ad eundem Pontificem, aut ejus successores in dignitate. *cap.cùm venissent De Judic. cap. inter alia De sent.excom.DD.in l.ex facto,ff.de vulg.& in l.fin.C.de leg.ubi Bald.* notat, interpretationem legis, canonis, vel Privilegii, pertinere ad conditorem, vel concedentem, non inspecta ejus persona, sed ratione officii, ideò successor in dignitate declarat Privilegium prædecessoris; Sed successores Pontifices, nempè Leo X. Clemens VII. Julius III. Gregorius XIII. & Clemens VIII. declararunt, Privilegium, de quo agimus, esse reale, ac perpetuum; nam apertissimis verbis disponunt illud perpetuæ firmitatis robur obtinere: præterea non posse revocari, nec ei derogari, nisi accedente consensu Ducis Sabaudiæ pro tempore existentis. Porrò perpetuum non esset, nisi ad Duces successores transmitteretur, ut arguunt *Anchar.cons.327.num.2.Barbat.cons.44.col.2.lib.2.Soccin.Sen. cons.84.num.4.lib.3.Menoch.de præsumpt.103. num.38.* Præterea dum Pontifices considerant futuros Duces pro tempore existentes, satis evidenter ostendunt, nolle eorum concessiones ad viventis Ducis personam coarctari, ut dicimus de substitutione, quæ habet tractum temporis in futurum eam non restringi ad primos gradus. *Menoch.cons.44. num.9. Peregr.de fideicomm. art.18. num.14.* Igitur concludendum est, supradictum Nicolai V. indultum esse reale,

le, ac propterea Carolo-Emanueli II. Duci Regnanti jure competere, nec id posse justo titulo in dubium revocari.

19. Venio ad secundum Caput propositæ dubitationis, an Summus Pontifex teneatur conferre majora beneficia, scilicet Archiepiscopatus, Episcopatus, & Abbatum Monasteria juxta nominationem Regiæ Celsitudinis Ducis Sabaudiæ.

20. Dubitandi occasio oriri videtur ex eo, quod ubicumque consensus alicujus Tertii requiritur, ut actus effectum suum sortiatur, & is consentire recusat, sine justa causa, tunc consensus habetur pro præstito, nec actus invalidatur. *cap. nullus, ubi Gloss. Magistr. & DD. de jurepatr. Abb. cons. 65. dub. 5. lib. 2. Felin. in cap. cum venerabilis num. 33. de except. Alb. cons. 427. per tot. Lambert. de jurepatr. lib. 1. part. 2. quæst. 1. art. 20. per tot. Gonzalez ad Reg. 8. Cancell. gloss. 43. num. 200. & gloss. 47. num. 37. Fontan. de pact. nupt. c. 6. gloss. 5. par. 5. num. 5. & 12. Menoch. de arbitr. cas.* 182. Sed Privilegium Nicolai V. non concedit expressè facultatem nominandi, sed consensum Ducis Sabaudiæ solummodo requirit, ut patet ex his verbis diplomatis: *nisi habita intentione, & consensu ipsius Ducis.* Igitur quamvis Serenifs. Sabaudiæ Ducis consensus requiratur, ut provisiones Summorum Pontificum, quoad majores dignitates effectum sortiantur: Si tamen Serenissimus Dux requisitus, sine justa causa dissenserit, non fiet irrita provisio, & collatio beneficii, sed consensus habebitur pro præstito.

21. Verius tamen ex tenore diplomatum, mente Pontificum, ex causa finali concessionis, & ex observantia immemorabili, debere Summum Pontificem conferre majorum dignitatum regimina Prælatis à Serenifs. Duce Sabaudiæ nominandis.

22. Probatur hæc conclusio: primò quia regulariter quando actus debet expediri cum alterius consensu, non solùm requirendus est consensus, sed etiam sequendus, aliàs actus erit nullus. *cap. cum in veteri, ubi gloss. in verbo expectatur circa medium De elect. cap. 1. §. cum verò, & ibi gloss. in verbo assensus ne Sede Vac. lib. 6. cap. cum olim, ubi Jo. Andr. num. 10. Host. num. 4. Imol. nu. 7. Butr. nu. 14. Abb. num. 4. de arbit. Abb. in cap. 4. num. 4. de iis quæ fiunt à Prælat. & in cap. de multa num. 3. de præb. & dignit. Lambert. de jurepat. lib. 2. part. 1. quæst. 2. art. 12. nu. 8. Gonzal. ad reg. 8. Cancell. gloss. 47. num. 7. & gloss. 46. num.* 81. Ideò Canonistæ affirmant non esse liberam collationem, quæ cum alterius consensu fieri debet. *Clem. dudum, §. si verò, ubi gloss. in verbo liberè De sepult. Abb. in cap. de multa num. 3. de præb. & dignit. Caputaq. decis. 297. num. 6. part. 1. Cassad. decis. 3. num. 3. & 4. de privileg.* ea ratione ducti, quia actus pendens ab alterius voluntate non est liber. *l. cum quidam, ff. de leg. 2. Gonzalez ad reg. 8. Cancell. gloss. 47. num. 5.* At actus requirens alterius consensum pendet ab alterius voluntate, quia consensus, & voluntas idem sunt. *l. 2. §. voluntatem, ubi Jas. num. 6. ff. sol. matrim.*

23. Confirmatur ex communi Doctorum distinctione inter consilium, & consensum; nam qui tenetur requirere consilium, non tenetur illud sequi, nec actus irritatur, eo contempto, ut scripserunt *Abb. in cap. 1. num. 5. & in cap. cum vos nu. 4. de iis, quæ fiunt à Prælat. Gloss. & DD. in cap. cum in veteri 52. de elect. & in cap. cum olim De consuet. Bart. in l. 1. §. si plures, ff. de exercit. act.* At qui debet actum gerere cum alterius consensu, nihil agit eo non consentiente, ut scripserunt *Gloss. in cap. cum venerabili in verbo consilio De off. delegat. & in cap. abeuntibus in verbo consensu 93. distinct. Abb. in cap. 1. num. 5. & in cap. cum vos nu. 4.*

nu. 4. *de iis quæ fiunt à Prælat.* Undè inferunt, quòd Episcopus, qui nonnulla debet explicare cum consilio, alia cum consensu Capituli, quoad illa potest re quisito consilio ad sui libitum determinare, at quoad alia non potest, uti docuerunt *Abb. & DD. in cap.* 1. *& seq. de iis, quæ fiunt à Prælat.*

24. Cùm igitur Summ. Pontifices Seren. Duci Sabaudiæ Privilegium concesserint, ne quis possit ad majores Prælaturas in eorum ditione promoveri, nisi prævio consensu, & habita intentione Ducis pro tempore existentis, sanè concludendum est sine dubio teneri Summos Pontifices sequi consensum ejusdem Ducis, ac per consequentiam, irritas esse provisiones, Duce inconsulto, factas. Nam quemadmodum Papa in beneficiis jurispatronatus Laicorum regulariter tenetur sequi præsentationem. *cap. decernimus* 16. *quæst.* 7. *Abb. in cap. illud in princip. de jurepat. Felin. in cap. cum Bertoldus col.* 3. *de re jud. Host. & Cardin. in cap. ex insinuatione De jurepat.* Item in beneficiis electivis tenetur Papa sequi electionem. *cap. postquam, ubi Abb. num.* 1. *& seq. de elect. cap. nihil De elect. cap. cupientes De elect. in* 6. Item in beneficiis quorum nominatio spectat ad supremos Principes ex concessionibus Pontificiis, tenetur Papa conferre beneficia nominatis, ut tradiderunt *Corras. de benef. par.* 4. *cap.* 4. *num.* 63. *Rebuff. de reg. nominat. ad Prælat. §. personam, in verbo debeat, Covar. pract. qu. cap.* 36. *nu.* 4. pari ratione statuendum est in beneficiis, quorum collatio fieri debet, prævio assensu Ducis Sabaudiæ, teneri Pontificem sequi ejus consensum; nam ubi eadem est ratio idem jus est statuendum. *l. illud, ff. ad l. aquil.* & æquipollentium idem est judicium. *l. si quis servo, ubi Bart. & alii C. de furt. l. Gallus, §. & quid sit tantum, ubi DD. ff. de lib. & posth.* & valet argumentum à similibus ad similia. *cap. in iis De re jud. cap. translato, ubi gloss. fin. de constit. Felin. ibid. num.* 33. *Surd. decis.* 19. *num.* 16. *&* 21. *& Gratian. discept. for.* 298. *num.* 70. qui dicunt eam esse vim hujus argumenti, ut qui asserit similitudinem non procedere, teneatur id probare. At nulla potest adduci diversitatis ratio cur Papa teneatur sequi electionem, præsentationem, & nominationem, non autem consensum; nam quemadmodum nominatio, præsentatio, & electio nihil aliud sunt, quàm declaratio voluntatis circa personam, quæ ad beneficium obtinendum destinatur, ab eo, qui habet jus præsentandi, eligendi, vel nominandi, ut docent *Lambert. de jurepatr. lib.* 2. *quæst.* 1. *part.* 2. *art.* 1. *& seq. Corras. de benef. par.* 4. *cap.* 1. *& seq.* Ita etiam consensus prævia præstatio, nihil aliud est, quàm declaratio voluntatis Serenissimi Ducis Sabaudiæ, quoad personas ad majora beneficia promovendas; nam consensus, & voluntas idem sunt. *l.* 2. *§. voluntatem, ubi Jas. num.* 6. *ff. sol. matr. Gonzal. ad reg.* 8. *Cancell. gloss.* 47. *num.* 5.

25. Confirmantur supradicta ex eo, quod Summi Pontifices in suis diplomatibus decernunt, collationes majorum dignitatum esse invalidas, nisi præcedat consensus Serenissimi Ducis; undè colligitur hujusmodi consensus præstationem magis æquiparari præsentationi, nominationi, & electioni, quàm simplici approbationi, & consensui; nam quemadmodum illæ debent præcedere collationem beneficii. *cap. decernimus* 16. *quæst.* 7. *Rebuff. de reg. ad Prælat. nominat. in verbo præcedat, & De collat. in §. si quis verò in gloss. disposuerit, versiculo secundo infertur, & tot. tit. de elect.* ita etiam in Privilegio commemorato statuitur, debere præcedere Ducis consensum. At de natura simplicis consensus regulariter non est præcedere actum. *Bart. in l. si quis mihi bona, §. jussum, num.* 5. *& Jas. num.* 41. *ff. de acqu. hæred. Gonzal. d. gloss.* 47. *num.* 33. Dum igitur Summus

mus Pontifex sanxit se nolle providere de prædictis beneficiis in ditione Sabauda existentibus, nisi habito prius consensu Ducis, satis ostendit, se omninò velle sequi voluntatem, & nominationem præfati Ducis.

26. His addo, Summum Pontificem, non solùm statuere adhibendum esse simplicem Ducis consensum, sed in primis, & ante omnia vult habendam esse ejus intentionem, idest explorandum esse ejus desiderium, & finem: etiam intentio nihil aliud est, quàm finis qui movet agentem ad operandum; & humanos actus distinguit. *l.1.ubi DD. C.ad leg.Cornel. de Sicar. ut eleganter, & latissimè docet Sebast.Medic.de cas.fortuit.quæst.1.num.1. & seq.* Undè communiter dici solet, attendi debere statuentium intentionem, idest rationem finalem, quæ eos movit ad statutum condendum. *Alb.de stat.lib.1. quæst.106.n.5. Alba cons.71.num.5. Anchar. cons.74. num.* 3. contrahentium intentionem esse inspiciendam. *Crav.cons.33.num.71.Osasch.decis.164. num.*11. testatoris intentionem esse examinandam. *Abb.cons.24. num.* 12. rescribentis intentionem esse ponderandam. *Jas.in l.jurisgentium,§.prætor ait,nu.16.ff.de pact.* delinquentium intentionem esse perscrutandam. *DD.in cap.* 1. *de homic. volunt.vel casual. Anchar.cons.251. num.2.Boss.in tit.de homic.num.40.* Ex quibus constat, intentionem agentis nihil aliud esse, quàm finem, seu scopum operantis; unde dicimus actus humanos non operari ultrà intentionem agentium. *l. non omnis, ff. si cert. pet.*

27. At frustratoria esset hujusce Ducalis intentionis exploratio, nisi Summus Pontifex personam intentam ad Prælaturas promoveret, quod sanè absurdum esset, quia in Privilegiis tanti ponderis verba non debent stare sine mysterio, & sine effectu operandi, præcipuè in clausula substantiali, ac dispositione principali. *cap.si Papa De Privil.l.6.l.si quando,ff.de leg.1.Cravet.cons.135. num.24.Peregr.cons.17.num.6. lib.1.* qui latè probant, singula verba Privilegii, aut alterius concessionis debere aliquid ponderis habere, & ad aliquem effectum trahi, ne censeantur per ludibrium, & elusoriè apposita. *l. item veniunt, §. aptanda, ff. de petit. hæred. l.fin.§.non autem filio,C.de bon.quæ lib.cap.commissa,§. porrò De elect. lib. 6.* Porrò quem effectum possunt hujusmodi verba operari, nisi, ut Summus Pontifex Prælaturas conferat, juxta nominationem, desiderium, finem, & intentionem præfati Ducis Sabaudiæ? Ad quid enim ejus intentionem explorare deberet Summ. Pontifex, si contra ejusdem desiderium, ac finem vellet beneficium conferre?

28. Secundò deducitur nostræ conclusionis comprobatio ex causa finali concessionis, quæ maximè attendenda est, ubi agitur de interpretatione Privilegii, aut rescripti. *cap.si propter tua De rescript.l.6.Bald. in cap.2.col.fin.versic. item quod potius ext.De rescript.Becc. cons.74. num.25.* At causa finalis concessionis Nicolai V. ea præcipuè fuit, ne ex promotione Prælatorum aliqua suspicio, aut adversitas intestina Sereniss. Sabaudiæ Ducibus, eorumque populis oriretur, ut supradiximus, quæ suum effectum minimè sortiretur, nisi Sabaudi Duces possent viros probatæ fidei, omni suspicione carentes, ad majora beneficia nominare. Ratio est, quia si esset tantummodò in facultate Principis non admittere provisum sibi suspectum, non autem Prælatum promovendum nominare: sequeretur hoc maximum incommodum, quòd arctaretur pandere sui secreta consilii in gravi Reipublicæ detrimentum. Quid enim si fortè justam haberet suspicionis causam contra subditum à Pontifice promotum, quam tamen

men manifestare ob provisi potentiam, Principis, ac status tranquillitati esset obfuturum? quid si viri ob repulsam offensi occultas machinationes reformidaret? Quid si ejusdem improbos mores soli Principi notos nollet in subditi perniciem detegere? Abdita sunt Regnātium consilia, ubi de conservatione imperii agitur; ideò nulla ratione compelli debent ad eorum arcana evulganda. Quapropter ad removendam omnem suspicionem, & Reipublicæ detrimentum, concludendum est, fuisse mentem Pontificis concedere Duci Sabaudiæ nominationem personarum ad beneficia consistorialia, quas nosset magis fidas, ac digniores.

29. Tertiò, & ultimò concessam fuisse Serenissimis Sabaudiæ Ducibus prædictam nominationem evidenter ostendit observantia subsecuta, quæ optima est Privilegiorum, omnium dispositionum, ambiguarum voluntatum, & humanorum actuum interpres. *l. si servus plurium, §. fin. ff. de leg. 3. l. semper in stipulationibus, ff. de reg. jur. Crav. conf.* 101. *num.* 3. *Peregr. conf.* 34. *num.* 6. *vol.* 3. *Menoch. conf.* 1007. *num.* 102. *& præsumpt.* 103. *num.* 36. *l.* 3. *post Dec. conf.* 262. *num.* 5. *versic. alterius accedit, & Alciat. resp.* 203. *num.* 31. *Fontan. de pact. nupt. clauf.* 6. *gloss.* 3. *part.* 2. *num.* 30. ubi latissimè comprobat, observantiam subsequutam esse Reginam interpretationum, ac tollere omnem dubitationem præcedentis dispositionis, sive agatur de contractibus, seù de ultimis voluntatibus, sive de statutis, sive de legibus, & constitutionibus, sive de concessionibus feudalibus, rescriptis, aliisque actibus, ut eleganter scripserunt *Crav. Dec. Hond. Surd. Pereg. Menoch. & alii, quos citat D. Præf. Bellon. conf.* 9. *num.* 21. At certissimum est ita semper fuisse in Romana Curia observatum, ut Serenifs. Duces Sabaudiæ personas ad majores dignitates promovendas Summo Pontifici nominarent, neque aliquem fuisse admissum ad possessionem horum beneficiorum nanciscendam, nisi prævia nominatione, & approbatione Serenifs. Ducum: & in specie ita semper observatum fuit regnantibus Serenifs. Ducibus Emanuele-Philiberto, Carolo-Emanuele, & Victore-Amedeo, ut cunctis in hac patria notissimum est, & innumeris attestationibus, ac Legatorum epistolis pro tempore in Romana Curia, nomine Ducum Sabaudiæ commorantium, posset comprobari.

30. Neque obstat, quòd in contrarium adducebatur, cogi posse Ducem Sabaudiæ ad consentiendum provisionibus factis à Summo Pontifice, nisi alleget justam causam dissentiendi, alioquin consensum haberi pro præstito. Nam respondeo, id nulla ratione posse procedere; Aut enim Summus Pontifex confert dignitates consistoriales alicui extero, & alienigenæ, & hoc casu indubitatum est, ex apertissimis verbis diplomatum Sixti IV. Innocentii VIII. Julii II. & aliorum successorum, non posse cogi Ducem Sabaudiæ ad consentiendum, cùm illa absolutè, generaliter, & indistinctè statuant, exteros nullo modo obtinere posse beneficia in Ditionibus præfati Ducis: idque duplici ex causa, Primò quia congruentius est subditos in beneficiis obtinendis præferri alienigenis, quod Canones passim determinant, & est juri consonum. *cap. hortamur* 71. *dist. cap. nec emeritis, cap. nullus intuitus* 61. *dist. Abb. in cap. ad decorem num. fin. de instit. Selv. de benef. part.* 2. *quæst.* 23. *num.* 58. *Gulielm. Benedict. in cap. Rainutius De testam. in verbo Adelasiam nu.* 104. qui rationem afferunt hujus congruentiæ, quoniam beneficia præsumuntur fundata ex facultatibus, & pecuniis indigenarum, ideò sunt exteris præferendi. *arg. l.* 1. *C. non lic. habit. Metroco lib.* 11.

Secundò,ne divinus cultus diminuatur ob exterorum promotiones, qui patriæ amore allecti personaliter residere non curant, quam etiam rationem afferunt Doctores supra allegati, & præcipuè *Abbas in d.cap. ad decorem,num.fin. de instit.& Selv.d. qu.23. num.*60. Quapropter, attenta supradictorum diplomatum dispositione,irritæ erunt omnes provisiones Pontificiæ exteris factæ, nec poterunt Duces Sabaudiæ ad consentiendum ulla ratione compelli.

31. Aut verò Papa vult promovere ad majores illas dignitates aliquem ex subditis Ducis Sabaudiæ, & hoc etiam casu cogi non posset ad consentiendum, neque ad allegandam dissensus causam. Primò quia Pontifex, ut supra diximus, non debet conferre hujusmodi beneficia, nisi prævia nominatione, ac præcedente tractatu, & consensu Ducis, ut clarè disponunt verba diplomatum;ideò compelli non potest ad consentiendum, sed potiùs tenetur Papa sequi Ducis nominationem, dummodò personæ sint idoneæ. Secundò dato, citra veri præjudicium, quòd requireretur simplex consensus Ducis, ad hoc, ut provisiones Pontificiæ effectum sortirentur, adhuc compelli non posset ad consentiendum, nec ad causam dissensus adducendam, quia in Principe denegante hujusmodi consensum præsumenda est justa causa.*cap.cum à nobis in fin.de test.Clem. un.de prob.Alciat.de præsumpt.reg.3.præsumpt.*8.*Roman.consl.*436. *num.*19. *Menoch.præsumpt.* 10.*lib.*2. *nu.*1.*& seq.* ubi rationem affert, quia Princeps præsumitur justitia plenus,quasi Deus in terris,mendacii osor,ac veritatis amans.Ideò ex justitia, & veritate moveri præsumitur ad dissentiendum, at stante justa causa dissensus,non potest cogi ad præstandum consensum, ut affirmarunt *Abb. in cap.licet num.9.de regul.Lambert.de jurepatr.lib.*1.*part.*2.*quæst.*1.*art.*20. *num.* 31.*Gonzal.super reg.*8.*Cancell.gloss.*47.*num.*43. Tertiò quia Princeps,ut supradiximus, non debet arctari ad evulganda arcana consilii; posset enim moveri ex gravissimis, & occultis causis concernentibus sui status conservationem, quæ pandere fortè nollet ob justum, & rationabilem imminentis alicujus periculi metum. Ideò congruentius est, ac Pontificiæ dignitatis magis decorum, ne ejus provisiones infringantur, ac illusoriæ reddantur, Serenifs. Ducis nominationem sequi, neque de dissensus, aut contradictionis causis invicem disputare, ac quodammodo rixari, quod Summos Principes dedecet.

32. Ex quibus firma remanet conclusio, Summos Pontifices non posse cōferre consistoriales dignitates in ditione Serenifs. Ducis Sabaudiæ existentes, nisi præcedente ejusdem Ducis nominatione,seu consensu,qui æquipolleat nominationi.

33. Venio nunc ad tertiam dubitationem, & quæro, an Summus Pontifex possit ad libitum revocare supradictas concessiones Nicolai V. & Sixti IV.aliorumque antecessorum, aut iisdem derogare.

34. Et videretur affirmativè respondendum. Nam Papa in beneficialibus amplissimam habet potestatem. *cap.*2. *de præb. in* 6. *Clem.*1.*ubi DD.ut lit.pend. Felin.in cap.Ecclesiarum num.*82.*de constit.Gonzal.ad reg.*8.*Canc.in* §.1.*proœm. num.* 32. Undè inferunt magis communiter Doctores, posse Papam derogare juripatronatus Laicorum ex fundatione, & dotatione, ut scripserunt *Rocch.de Curt.de jurepat.in verbo honorificum,quæst.*3.*num.*6.*Lambert.de jurepatr. lib.*2. *par.*3.*quæst.*11.*art.*2.*num.*2.*Felin.in tract.quando litteræ Apost.noc.pat. Covarr. cap.*36.*pract.quæst.num.*1. Item posse Pontificem liberè conferre beneficia,quorum collationem aliis concesserat,ut latè comprobat *Menoch.consl.*83.*per totum*

post

post Bald. Monac. Selv. Staphil. Rot. Rom. Marc. & alios. Item posse revocare etiam sine causa privilegia. *Felin.in cap.quæ in Ecclesiarum,num. 51.De constit. Abbas in cap.novit,num.25.de jud. Anchar.cons.2.nu.4.Cast.cons.46.nu.4. vol.2. Gonzal.ad reg.8.Cancell.gloss.35.num.31.Peregr.de jur. fisci tit.3. num.19.* ubi rationem adducit, quia privilegium est privata lex derogans juri communi; at Princeps supra legem est, nec lege sua, aut prædecessoris ligatur. Pari igitur ratione poterit Summus Pontifex concessiones, & indulta, quæ à Sede Apostolica Serenifs. Sabaudiæ Duces impetrarunt,revocare,& beneficia qualiacunque,inconsulto Duce, liberè conferre.

35. Verius tamen est, Summum Pontificem maximè abstinere debere ab hujusmodi revocationibus, & derogationibus, sive respectu ipsius Papæ concedentis, sive ipsius Ducis impetrantis, sive inspecta conditione, & natura rei concessæ.

36. Et primò:si concedentis personam attendamus, nemo est, qui nesciat, Pontificis Majestati maximè convenire ejus privilegia esse perpetua, ac beneficia à Principum liberalitate provenientia esse mansura.*cap.si cui nulla De præb. lib.6.cap.1.De privileg.lib.6.cap.decet De reg.jur.lib.6.Simon.de refer.quæst.88. num.5.Menoch.cons.1007.num.65.Gonzal.ad reg.8.Cancell. gloss.9. §.2. num.11.* nec facilè debet Princeps sine maxima, & gravissima causa mutare voluntatem, quippè quem valdè dedecet variatio. *Pereg. de jur. fisci tit.3.num.18.Rot.decis. 33.num.17.de præb.in antiq.Rol.cons.13.num.55.vol.3. Laudens. de Princip. qu. 258.Gonzal.loc.cit. num. 32.* ubi scribit, debere Pontificem esse constantem, & immobilem, & habere pedes plumbeos, ac unum calamum, & unam linguam. Esset igitur Pontificiæ dignitati indecorum, si Serenifs. Sabaud. Ducum privilegia, ac indulta super forma conferendi beneficia à prædecessoribus per ducentorum annorum spatium inviolabiliter observata, vellet sine aliqua justa causa revocare, aut iisdem derogare; sibi enim ipsi Pontifex injuriam facit,cùm privilegia antecessorum tollit, ac eorum decreta perturbat: & ratio suadet, ut, qui à successoribus mandata sua servari desiderant, prædecessoris voluntatem, & statuta custodiant.*cap. justitiæ 25.qu.1.*

37. Secundò si respiciamus personas Serenissimorū Ducum Sabaudiæ, quibus supradicta privilegia fuerunt à Sede Apostolica concessa, concludendum est, esse irrevocabilia; Nam privilegia, quæ benemeritis conceduntur, sine urgentissima causa auferri non possunt, ut docuerunt *Bald.in l.si qui se patris nu. 5.C.und.lib.Abb.cons.3.col.pen.lib.2. Butr. in cap. novit num.12. De Jud.Felin. ibid.num.7.Menoch.cons.1007.num.67.ubi dicens, & octo Doctores concordantes enumerat.* At Summi Pontifices contulerunt Serenifs. Sabaud.Ducibus privilegia, de quibus hìc agitur, ob egregia Domus Sabaudiæ merita, devotionem, fidem, & obsequium ergà Sedem Apostolicam, ut eorum diplomata passim testantur, igitur revocari non poterunt.

38. Et sanè,si veterum annalium monumenta percurramus,evidenter constabit, Sabaudos Principes Apostolicæ Sedi obsequentissimos semper fuisse, ac strenuè pro Christianæ Reipublicæ exaltatione, ac defensione desudasse, itaut, non modò acceptis beneficiis sint spoliandi, sed novis largitionibus, recentibus gratiis, repetitis præmiis sint alliciendi, ac magis magisque in obsequio confirmandi: nec non summoperè cavere debent Maximi Ecclesiæ Præsules, nè sublatis Christianorum Principum privilegiis,illorum devotio, ac zelus erga Ro-

Fff 2 manam

manam Ecclesiam refrigescat, gravesque simultates, offensiones, & discordiæ exoriantur.

39. Tertiò si concessionis formam, & conditionem examinemus, revocari non posse dicendum est. Etenim privilegia, & concessiones, quæ transeunt in vim conventionis, sunt irrevocabilia, ut latè probant *Rebuff. de concord. Reg. Franc.in rub.de collat.in princ.præfat.& in tit.de firm.& invocal.concordat.stabil.in princ.Gonzalez ad reg.6. Cancell.gloss.25. num.8. Cresc.decis.2.de privil. Put.decis.47.num.22.lib.1.Rot.decis.303.in 3.part.divers.*Sed Privilegium concessum Ducibus Sabaudiæ super forma conferendi beneficia habet naturam conventionis; nam Summus Pontifex Nicolaus V. in diplomate promittit, se non collaturum beneficia, nisi juxta præscriptam formam.ibi: *certum reddimus, & promittimus*, quod promittendi verbum importat stipulationem, & contractum. *l.sciendum,ubi DD.de verb. oblig.* ex quibus licet conjicere, aliquam extitisse discordiam inter Pontifices, & Duces Sabaudiæ super collationibus beneficiorum, quæ præbuerit occasionem deveniendi ad eam concordiam, ut juxta præscriptam formam conferrentur.Confirmantur hæc omnia ex alia clausula subsequentibus diplomatibus Pontificiis adjecta, qua cavetur ne possit præscriptæ conferendi formæ derogari, nisi accedente assensu Ducum Sabaudiæ pro tempore existentium, ut patet ex confirmationibus Leonis X. Clementis VII. Julii III. Gregorii XIII. & Clementis VIII. undè colligitur, has concessiones fuisse per modum concordiæ, & cujusdam compositionis inter partes concordatas, ex eo, quòd iis nequeat nisi accedente Ducis assensu derogari; est enim de natura conventi onum contrario partium consensu revocari. *l.1. Cod. quando lic.ab empt.disc.l.nihil tam naturale.ff.de reg.jur.l.pacta, ff.de solut.* non autem de natura simplicis privilegii, quod sola concedentis voluntate revocatur.*cap.novit, ubi DD.de jud.*

40. Præterea, quæ concernunt publicam utilitatem, non debent revocari, nec iisdem derogandum est, nisi ex urgentissima causa.*Dec.cons.10.num.8. vers. 3. quia propter Castr.cons.278.in fin.lib.1.Felin.in cap. nonnulli num.19. de rescript.Ferret.cons.32. num. 50.* At indulta, de quibus agimus, respiciunt publicam utilitatem, nempè tranquillitatem status, ac Populorum Serenis. Ducis Sabaudiæ, ut supra latè diximus: item concernunt interesse omnium subditorum, nam maximè eorum interest Prælaturas à concivibus, fidisque viris administrari, exterosque à beneficiorum consecutione repelli. Denique supradictæ concessiones continent clausulas fortissimas derogantes omnibus in contrarium gestis, nisi accedente consensu Ducis Sabaudiæ, quæ ostendunt enixam voluntatem Summorum Pontificum, ut hujusmodi indulta irrevocabiliter, & immutabiliter observarentur, ut arguit *Cast. in cons.278. in fin.lib.2. Paris. cons.37. num.3.lib.4.Rebuff.ad Concord.Gall.in Rub.de firm.& irrev.concord.stabil.versiculo ultimò notanda est*, ubi dicit, quòd clausula Decreti irritantis annullat quidquid in contrarium fit.*cap.ad petitionem De accus. gloss. in Clem.1. de Immun.Eccles.* & ligat etiam manus Pontificis.*cap.quodam in fin.de præb.in 6.ubi Gemin.Franc.& Anchar.notant.* Ex quibus omnibus saltem simul junctis, satis comprobata remanet conclusio, quòd Summus Pontifex non debeat Privilegiis Ducis Sabaudiæ derogare, imò potiùs ea augere, ac illibata custodire. Patet etiam responsio, ex supradictis, ad argumenta contraria, quæ militant in sim-

ſimplici Privilegio, quod non habet cauſas, & clauſulas peculiares, prout in ſpecie noſtra.

41. Ex his arbitror, ſatis abundè tribus propoſitis dubitationibus reſponſum fuiſſe, nec poſſe Summum Pontificem, ſine gravi læſione jurium, ac Privilegiorum Sereniſs. Ducis Sabaudiæ, rejicere ejus nominationes ad vacantia beneficia conſiſtorialia, atque ad Prioratus Tallueriarum, Novalitii, & Ripaliæ, necnon ad Præpoſituram Montis-jovis, juxta formam diplomatum Nicolai V. excluſis ſemper à beneficiorum adeptione exteris: & ita juris eſſe cenſeo, ſalvo ſemper ſaniore judicio, ac ſub cenſura Sanctæ Matris Eccleſiæ.

F I N I S.

INNO-

INNOCENTIUS PAPA XII.

D futuram rei memoriam. Cum dudum felic. rec. Nicolaus Papa V. Prædecessor noster, tunc in humanis agentem Ludovicum, dum vixit Sabaudiæ Ducem, specialis favore benevolentiæ prosequi volens, ut omnem ei tolleret suspicionis causam, ne ex promotione quorumvis ad quarumcumque Ecclesiarum, vel Monasteriorum infrà districtum sui temporalis Dominii consistentium regimina, seù provisionibus quibuslibet de quibusvis dignitatibus dispositioni Apostolicæ reservatis inibi consistentibus, quibuscumque personis, per ipsum Nicolaum Prædecessorem faciendis, Statui suo succederet dispendium, aut alia quævis adversitas intestina: præfatum Ludovicum Ducem per quasdam suas litteras certum reddiderit, eique promiserit, quòd ipso, & dominio hujusmodi, in integritate obedientiæ Sedis Apostolicæ persistentibus, ad quarumcumque Metropolitanarum, vel aliarum Cathedralium Ecclesiarum regimina, aut dignitates Abbatiales infra districtum prædictum neminem præfecisset, seù illis de quorumcumque personis non providisset, nisi habitis prius per eum intentione, & consensu ipsius Ludovici Ducis de personis idoneis ad regimina, seù dignitates Abbatiales hujusmodi promovendis, vel de quorum personis tales provisiones fuissent faciendæ, & alias,

pro-

prout in præfatis Nicolai Prædecessoris litteris desuper anno Incarnationis Dominicæ 1451. quarto Idus Januarii sub plumbo expeditis, quarum tenorē præsentibus pro plenè, & sufficientèr expresso, & inserto habere volumus, uberius dicitur contineri. Et subindè fel.mem. Leo X. Clemens VII. Julius III. Gregorius XIII. & Clemens VIII. Romani Pontifices, etiam Prædecessores nostri, per suas pariter sub plumbo expeditas litteras, quarum tenores præsentibus itidem habere volumus pro expressis, supradicti Nicolai Prædecessoris litteras sub certis modo, & forma tunc expressis, confirmaverint, & approbaverint. Novissimè verò exortum fuerit dubium, an memorati Nicolai prædecessoris Indultum ejusque litteræ præfatæ, ubi de districtu temporalis Dominii dicti Ludovici Ducis mentionem faciunt, etiam citramontanas ipsi Ludovico Duci tunc subjectas ditiones comprehendant. Hinc est, quòd nos, qui æqui bonique assertores in terris à Domino constituti sumus, dubium hujusmodi secundum Justitiæ regulas dirimere, ac ea, quæ à Sede præfata ad sublimium Principum orthodoxæ fidei defensorum, magnisque in Ecclesiam Dei meritis fulgentium favorem emanasse noscuntur, illibata conservare cupientes, de nonnullorum Venerabilium Fratrum nostrorum S.R.E. Cardinalium, & dilectorum Filiorum Romanæ Curiæ Prælatorum, qui jussu nostro dubium prædictum maturè discusserunt, consilio: supradicti Nicolai prædecessoris Indultum, ejusque litteras

hujus-

hujusmodi, etiam citramontanas eidem Ludovico Duci tunc subjectas Ditiones comprehendere, auctoritate Apostolica tenore præsentium declaramus. Decernentes easdem præsentes litteras semper firmas, validas, & efficaces existere, & fore, suosque plenarios, & integros effectus sortiri, & obtinere: ac illis, ad quos spectat, & pro tempore quandocumque spectabit in omnibus, & per omnia plenissimè suffragari, & ab eis respectivè inviolabiliter observari, sicque, & non aliter in præmissis per quosque Judices ordinarios, & delegatos, etiam causarum Palatii Apostolici Auditores, ac S.R.E. præfatæ Cardinales, etiam de latere Legatos, & dictæ Sedis Nuncios, aliosque quoslibet, quacumque praeminentia, & potestate fungentes, & functuros, sublata eis, & eorum cuilibet quavis aliter judicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate judicari, & definiri debere, ac irritum, & inane, si secus super his à quoquam quamvis auctoritate scientèr, vel ignorantèr contigerit attentari. Non obstantibus præmissis, ac constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis: necnon omnibus, & singulis illis, quæ in supradictis Nicolai, aliorumque præfatorum Prædecessorum litteris respectivè concessa sunt non obstare, cæterisque contrariis quibuscumque. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem sub Annulo Piscatoris die 3. Julii M.DCC. Pontificatus nostri Anno Nono.

J. Franciscus Cardinalis Albanus.

INDEX.

Be-

Quid

Omne

Quo-

Ab

E

Idem

H

L.

Con-

L

M

Mar-

Ob-

P

Ri-

Spe-

FINIS.

REGESTUM.

a. a 2. b. b 2. c. c 2. A. A 2. B. B 2. C. C 2. D. D 2. E. E 2. F. F 2. G. G 2. H. H 2. I. I 2. K. K 2. L. L 2. M. M 2. N. N 2. O. O 2. P. P 2. Q. Q 2. R. R 2. S. S 2. T. T 2. V. V 2. V 3. X. X 2. Y. Y 2. Z. Z 2. Aa. Aa 2. Bb. Bb 2. Cc. Cc 2. Dd. Dd 2. Ee. Ee 2. Ff. Ff 2. Gg. Gg 2. Hh. Hh 2. Ii. Ii 2. Kk. Kk 2. Ll. Ll 2. Mm. Mm 2. Nn. Nn 2. Oo. Oo 2. Pp. Pp 2. Qq. Qq 2. Rr. Rr 2. Ss. Ss 2. Tt. Tt 2. Vu. Vu 2. Xx. Xx. 2. Yy. Yy 2. Zz. Zz 2. Aaa. Aaa 2. Bbb. Bbb 2. Ccc. Ccc 2. Ddd. Ddd 2. Eee. Eee 2. Fff. Fff 2. Ggg. Ggg 2. Hhh. Hhh 2. Iii. Iii 2. Kkk.

COLONIÆ AGRIPPINÆ, Typis Petri Martelli, cIↄIↄccxII.

Superiorum Permissu.

Kkk